

هَذَا آيَاتُ النَّاسِ وَهَدَى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ

تَقْوَى الْفُلْكِ

سَيِّدِ ابْنِ أَبِي مَوْدُودِي

أَوَّلُهُ حَصَه

دَسُورَةُ الْفَاتِحَةِ — سُورَةُ الْإِنْعَامِ بِوَرَعِ

يُنَبِّتُ وَتَرْجُمُهُ

پروفیسر شفیق الرحمن

تحت بهائی — مرزا

(د تفہیم القرآن اود دہفتہ د پښتو ترجمے په باره کښه مختصره تبصره)

۲۰۰۰/۶/۲۹

مولانا مودودي د خپل دور يو لوڅ حق پرست او حق کو عالم وو، ده د قرآن کریم د اصولو مطابق يو اسلامي تحریک هم شروع کړی وو او د سلف صالحین د طریقې مطابق د قرآن کریم يو تفسیر هم لیکلی وو چه نوم یې تفهیم القرآن ده ضروري نه ده چه د مولانا د مرحوم د هرې خبرې سره او د تفهیم القرآن د هر يو تاویل او توجیه سره زما اتفاق وی لیکن دا خبره زه په اعتماد او یقین سره کولم شم چه په دې تفسیر کې د اصول تفسیر او د اصول اهل سنت نه خلاف څه خبره مانه ده لیدلې. د دې تفسیر اسلوب تحقیقي هم د ده او زړه راخونکې هم د ده د دې نوي دور منورین او متحد دین یعنی تش د نوم روشن خیال دانشوران او جدیدیت پسندو مصنفین په خپلو کتابونو او تفسیرونو کې چه کوم تعبیر د او آزادانه اجتهاد اختیار کړی د ده د مولانا مودودي تفسیر او کتابونه د دې قسم خرابونه محفوظ دی فالحمد لله البته د مسائل او مباحث تحقیق و تنقیح مولانا په جدید اسلوب تحریر کې او جدید اصطلاحات کې په ډیر ښکلي او خوښ انداز سره کړي دي الله تعالی د دې مولانا مرحوم ته د دې اجر موعود ورکړي او د دې محنت او سعی مشکور او مقبول او گرزوي آمین.

دا تفسیر په اردو ژبه کې لیکلی شو وو لیکن پروفیسر شفیق الرحمن صاحب د دې ترجمه په فصیح او سلیسه پښتو ژبه کې ډېره دا ترجمه ما خو مکمل ندې کتله لیکن د بعضو مقاماتو د مطالعې نه ما اندازه لکولې ده چه ترجمه صحیح هم ده مربوطه هم ده او عام فهمه هم ده. مولانا مودودي د قرآن کریم د کلماتو لفظي ترجمې په حاشیې د ترجحاتو او د تفهیم طریقې اختیار کړي دي یعنی د آیات مفهوم یې په اردو محاوره کې واضح کړی دی لیکن لغوی او لفظي معنی هم محفوظ ساتلي ساتلي دي. پروفیسر شفیق الرحمن صاحب هم په خپله ترجمه د مولانا اسلوب برقرار ساتلی دی او په پښتو محاوره کې د «تفهیم القرآن» ترجماني کړې ده امید د چه لوستونکي به د دې ترجمې نه فائده بیا مومي. د دې ترجمې د ډېرو مېني جلدونه اول کېښه جماعت اسلامي تحت بهاني شائع کړي دي لیکن اوس دا ترجمه مکمل شکل کېښه (پوراسټ) مکتبه الهدی مردان د طرفه نه شائع کړې. زما د عاده چه الله تعالی موږن ټولو ته د قرآن صحیح فهم او علم نصیب کړي د قرآن د تعلیماتو مطابق ژوند تیرولو توفیق او بڼې او د قرآني نظام د غلبې او قیام د پاره د جدوجهد کولو توفیق را کړي آمین. مولانا گوهر رحمن ن شیع القرآن والحديث جامعه تفهیم القرآن مردان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دیباجہ

تراوسہ پورے زمونہ پر ژبہ کئے دَ قرآن مجید دوسرہ دیرے ترجمے او
تفسیر و شرح شوییدی چہ کہ چرے اس یو سرے یوہ نوی ترجمہ یا یونہی تفسیر دَ برکت
او دَ ثواب کتلو دَ پارہ لیکی نو هغه به داسے بنکاری لکہ چہ خیل وخت او محنت پر صحیح
کچھ نہ لکوی۔ پر دے لکچھ بہ نور زیات کوشش صحیح او مناسب ہلہ وی چہ سرے
دَ قرآن مجید دَ تفسیر داسے کئے پورہ کری چہ هغه دَ حکینو ترجمہ کونکو او تفسیر
لیکونکو نہ پاتی شوی وی او یا دَ بن صیاد قرآن دَ طالبانو یو داسے ضرورت وی چہ بہ
حکینو تفسیر و نو کچھ نہ پورہ کیری۔

پہ دے کتاب کچھ دَ قرآن مجید دَ ترجمے او پَ قرآن مجید دَ پوھے را دستلو تہول کوشش
ہم پہ دے بنیاد یا نہ دے۔ دے یوے مومے راسے مادا محسوسہ ولہ چہ زمونہ پر عام تعلیم
پافتہ خلق کچھ دا شوق را پیدا شوی مہ او دا شوق و رُخ پہ و رُخ نور ہم زیات پیری، چہ
دَ قرآن مجید پر حقیقی مطلب او مدعا خان پوھ کری، خود موجودہ قابل قدر و ترجمو
او تفسیر و نو نہ دَ هغوی دا شوق تراوسہ پورے پورہ نہ شو۔ دے سرہ سرہ ماتر دا ہم
بنکارید لہ چہ دَ دوی دے شوق پورہ کولو دَ پارہ رزہ ہم غر خدمت کو لے شم۔ داد و دے
مہ چہ ماتفہیم القرآن کتاب اولیکلوا و دے کتاب پہ وجہ کہ خلق پَ قرآن مجید شہ لہ ہم
نہ شو نو دا یہ زما دَ پارہ دیرہ لو یہ خوش نصیبی وی۔

پہ دے کار کو لو کہنے زما دامقصد نہ دے چہ کوم خلق عالمان دی، تحقیق کوئی دی او
یاد عربی ژبے او ددینی علم پورہ کولو نہ روستو یہ قرآن مجید یو ژورا و تحقیقی نظرا چول
غواہی، گئی دهنوی تہول ضرورتونہ بہ پڑے کتاب سرہ پورہ شی۔ دے ضرورتو ضرورت
پورہ کولو دپارہ دہیکنے نہ دیرکار شوسہ مہ۔ زہ چہ د کو مو خلقو دپارہ خدمت کو دم ہفہ
د منحنی درجہ تعلیم یا نتہ خلق دی چہ د عربی ژبے نہ ناخبرہ دی او دهنوی دپارہ دا
ممکنہ نہ دہ چہ د قرآن د علمو نو نہ فائدہ واخلی۔ د دے خلقو ضرورت پورہ کول پہ د کتاب
کہنے زما مقصد دے۔ او دے وجہ نہ ماد پر دے تفسیری بحث ہد و کرے نہ دے چہ د علم
تفسیر دپارہ خود پیر ضروری او اہم دے خود دے طبعہ خلقو دپارہ ہم ضروری نہ دے۔ پہ
دے کتاب کہنے زما دامقصد دے چہ کہ چرے یو عام سرہ د کتاب لولی نوچہ ورسہ ورسہ د
قرآن پہ مطلب او مدعا ہم پورہ شی او پہ زہ ٹہ ہفہ اثر وشی کوم چہ د قرآن پہ ورید لوسہ
کیہی۔ ہم دارکے چہ د لوستلو پہ دوران کہنے کوم مشکلات دہ نہ ٹہ نہ راشی ہفہ پہ ہفہ ٹائے
صفائی، او کہ پہ ذہن کہنے ٹہ ٹہ سوال را پیدا شی نو دہے جواب ورتہ پہ دخت ملا دشی۔
دازما کوشش دے۔ اوسے دا فیصلہ عام لوستونکی خلق کو لے شی چہ پہ دے کوشش کہنے زہ
ترکومہ پورے کامیاب یم۔ ہر جگہ چہ وی زما داکوشش آخری تک نہ دے۔ ہر
لوستونکی نہ دازما درخواست ٹہ چہ پہ کوم ٹائے کہنے ٹہ کہے وی، یا چرتہ دیو سوال جواب
نہ وی، یا چرتہ مقصد نہ پورہ کیہی، نو دہے نہ د ما خبر کری چہ زہ ٹہ د نہ
کو نو کوشش او کریم۔ داد درخواست زما علمائے کرامو تہم دے چہ ماد د خپلو غلطونہ خبر کری۔

د ترجمے کولو او د مطلب بیان لولو پہ حقلہ یو خو خیرے

پہ دے کتاب کہنے ماد ترجمے د زہ طریقہ پہ ٹائے د ترجمانی یوہ آزادہ طریقہ اختیار
کریہ۔ دے دا وجہ نہ دہ چہ زہ د لفظ د پابندی سرہ د قرآن ترجمے کولو تہ غلط وایم۔
بلکہ اصل وجہ دا دہ چہ زمانہ ہیکنے دیر و بزرگانو د قرآن ہیکلے ہیکلے ترجمے کری دی او
دے شان ترجمو کو لو ضرورت نہ دے پاتے شوسہ۔ پہ فارسی ژبہ کہنے د شاہ ولی اللہ صاحب

ترجمہ، یہ اردو ژبہ کہنے دے شاہ عبدالقادر صاحب، شاہ رفیع الدین صاحب، مولانا
 محمود الحسن صاحب، مولانا اشرف علی صاحب اور حافظ فتح محمد صاحب جالندھری ترجمہ
 ہفتہ مقصد و تہہ بنے پورہ کوی دے کو مود پارہ چہ دلفظی ترجمہ ضرورت مہ لیکن شہ ضرورت نہ
 داسے دی چہ دلفظی ترجمہ سرہ نہ پورہ کیری اور نہ بہ پورہ شی۔ ددہ ضرورت تو نو پورہ کو لو پارہ
 ماد آزادہ ترجمانی کوشش کرے مہ۔

دلفظی ترجمہ اصل فائدہ ددہ چہ سری تہ دہر لفظ مطلب معلوم شی، اور ہر آیت لاندی
 چہ لیکن شوی ترجمہ وائی نو دے آیت پہ مطلب پورہ شی۔ لیکن ددہ فائدہ سرہ دلفظی ترجمہ
 شہ نقصانات ہم دی چہ دے وچہ دہر بی نہ نا واقعہ سرہ دقرآن مجید نہ نہ فائدہ نہی
 افعیلے۔

یہ لفظی ترجمہ کہنے دے قولوں اول داسے دی چہ نہ بہ عبارت کہنے روانی وی، نہ پہ وینا
 کہنے شہ زوری۔ نہ پہ خبر و کہنے خوب والے وی اور نہ کلام شہ اثر لری۔ دقرآنی ہکونہ لاندی
 داسے مزہ عبارت وی چہ سرے وائی نو نہ تے روح کہنے گری راسی، نہ تے غونے زہر سیری،
 نہ تے دسترگونہ و بکے بھیڑی، نہ تے پہ جذباتو کہنے حرکت راسی، اور نہ پہ دے پوہیڑی چہ
 زمازبہ تہ یو داسے تھیز کوزینہ چہ عقل او فکر بدلوئے مہ۔ پہ نہ تہ دازیکے اثر کوں خولا پریمہ
 ددے ترجمہ ویلو پہ وخت کہنے اکثر دسری پہ زہر کہنے داراسی چہ رہتیاد ہفتہ کتاب مہ چہ
 تہ تہ نیاتہ دا ویلے شوی وچہ ددہ پہ شان ددہ کتاب پہ مقابلہ کہنے یو کتاب او لیکتی؟
 ددہ وچہ ددہ چہ پہ لفظی ترجمہ کہنے خوبف وچ مطلب بیان شوے وی، پہ ہفتہ کہنے دادی
 ژبہ ہفتہ خونداک خوب والے نہ وی کوم چہ دقرآن پہ اصلی عبارت کہنے موندے شی۔ حالانکہ کہ
 قرآن دخیل پاک تعلیم او دخیل اوچتو مضبوطو نو پہ وچہ شہ اثر لری نو پہ ہفتہ کہنے دادی رنگ
 ہم دیرہ لویہ برخمہ دہ۔ داخو پہ قرآن کہنے ادبی رنگ وچہ دسری دسخت نہ سخت زہر بہ تے
 نرمہ ولو، اور آسمانی سند ریشان بہ تے دے عربو تہولہ زمکہ بقولہ، اور دغہ اثری طاقت
 تے دقرآن مخالفینو ہم منے وو۔ حکمہ خوب غوی ددہ نہ تیریدل چہ داد جادو پشان اثر
 لرونکے کلام مہ چاچہ اورید لے دے پہ ہفتہ تے ضرور اثر کرے دے۔ دادی زور کہ
 پہ قرآن کہنے نہ وے اور ترجمہ پہ رنگ یوہ ژبہ کہنے نازل شوے وے نو نہ بہ تے دے عربو پہ زہر نو
 کہنے نرمی او خوش پیدا کرے وے اور نہ بہ رتہ ہفتہ شان کا میاب حاصلہ شوی وہ کومہ

چہ ورتہ پر حقیقت کہنے حاصلہ شوی دہ .

د لفظی ترجمہ ہے اثری یوہ وجہ د اہم دہ چہ اکثر ترجمہ د د و کو خوبہ منیم کہنے
لیکلی شوی وی، او یا د نوہ طریقہ مطابق د صفحہ پہ یو طرف کہے قرآنی عبارت اربل طرفتہ
غافل دہے ترجمہ لیکلی شوی وی، دا طریقہ خود لفظی ترجمہ د پارہ دیرہ مناسبہ دہ شکہ
چہ دہ لفظ او دہ رایت پہ مقابلہ کہنے دہے لیکلی شوی ترجمہ ملاویکی، لیکن دہ نقصان
دار دہ چہ شمرنگے یو سرہ نور کتا بوندہ وائی او دہ وینا سرہ سرہ دہے پہ مطلب باندی پوچھوی
او اترہم تہلوی، نو دہ رنگے نہ خوشہ یوہ ترجمہ مسلسلہ روانہ دیکھ شوی او نہ پہ
سری شہر اثرکوی، شکہ چہ د مطلب اغتلا پیہ دوران کہنے لوستونکی تہ یوہ نا آشنائہ بیایا
ہے نہ راسخی، د انگریزی ترجمہ دہے نہ ریاتے ہے اثرہ وی، پہ ہفہ کہنے خود یو یو آیت
ترجمہ بیلہ بیلہ نمبر وارہ اجنبیلہ ترجمہ پہ شان لیکلی شوی وی، کہ دہ نہ نہ بنہ
مضمون وی خوچہ تہ دہے فقرہ شان لہ شان لہ نمبر وارہ برہ لاندی اولیکہ او بیلہ وائے
نو تاتہ بہ پچیلہ پتہ او کی چہ د مسلسل روان عبارت نہ خوشہ اثر ستاہہ ذہن کیری
دہے پہ نیمہ اترہم دہے مضمون د نمبر وار فقرہ نہ حاصل پیری .

د لفظی ترجمہ ہے اثری یوہ بلہ غتبہ وجہ د اہم دہ چہ د قرآن د وینا طرز تقریری نہ دہ
بلکہ تقریری دہ، کہ چرہ د ترجمہ کولو پہ وخت کہنے د تقریر بیان د تقریر بیان کہنے بدال
نہ کرے شوی او ہو بہ ہو لفظی ترجمہ او کرے شوی نو تہول عبارت بہ جد اجد ہے مزہ
شوی، دا خوہر چاتہ معلومہ دہ چہ دا ول سر نہ قرآن د کتا بچوپہ شکل کہنے تقسیم شوہ
نہ و و، بلکہ قرآن پہ لبر لبر، وخت پہ وخت د ضرورت مطابق یو یو تقریر پہ نبی
صلی اللہ علیہ وسلم باندی نازلید لو او ہفہ بہ خلقتہ خطابی شکل کہنے اور ولوہ د تقریر
پہ وینا او د تقریر پہ لیکلو کہنے بکارہ دیر لوہے فوق وی، مثلاً پہ تقریر کہنے چہ یو
شک بیان شوی نو ہفہ ختم شوی، لیکن پہ تقریر کہنے خوشک شبہہ کو کی ہفہ تہ
حاضر ناست وی، او دہے خبرہ کولو ہد و ضرورت نہ راسخی چہ خلق د اسے وائی
بلکہ تقریر کو نکے پہ خیلو روا نو خبر و کہنے د اسے یوہ خبرہ او کری چہ د خلقت شک پہ
خپلہ ختم شوی، د تقریر پہ دوران کہنے کہ یوہ د اسے خبرہ لیکلو تہ ضرورت راسخی چہ د روانو
خبر نہ تے مطلب جد اوی، نو ہفہ خبرہ د روان عبارت نہ بیلہ پہ د اسے رنگ

کچھ اولیکے شی چہ اصل عبارت روان پاتھ شی او مطلب تھ ہد وکم و د نشتی . دغہ جیلے تہ جملہ
معتزضہ وائی . لیکن یو تقریر کو کچھ دخیل تقریر پہ دوران کچھ دیرے دیرے خبرے دخیلے موضوع نہ
بدلے بدلے پہ دایہ طرہ وکری چہ تقریر مسلسل روان پاتھ شی او ہد و د موضوع نہ بدل
نہ ہسکاری . پہ تقریر کچھ خبر د ماحول سرہ یو شان کول غوارے نو د لفظو نو د استعمال نہ بہ
کارا غنے . لیکن د تقریر پہ دوران کچھ ماحول چنلے د خبرے سرہ یو شان کیری ، کہ تقریر کو کچھ
خیل ماحول تہ غہ اشارہ وند کری او خیلے خبرے جاری او ساقی نو پہ مطلب کچھ تہ غہ فرق نہ
راخی . تقریر کو کچھ د یوے دے بحث کوی نو کھ تھ د غائب پہ حیثیت یادہ وی او کھ تھ
د حاضر پہ حیثیت ، کھ یو سری تہ اشارے کوی او کھ د پیر مخلوق تہ ، کھ بہ د چا وینا پہ دایہ
ننگ کوی چہ تہ یہ وائے چہ د اھنہ سرہ پہ خیلے لکیا دے ، کھ بہ د یوے دے د طر نہ خبر
کوی ، کھ بہ د یو بالائی طاقت نائندگی ہسکاری ، او کھ بہ دومرہ دینے خبرے شروع کری
لکھ چہ مہ چنلے یو بالائی طاقت وی . پہ تقریر کچھ خود اہوے خبرے بند ہسکاری لیکن
پہ تقریر کچھ دیرے بدی لبزی . ہم دا وجوہات دی چہ کھ شوک د چا تقریر ہو بہ ہو
اولیکی او بیا ہنہ لیکے شروع تقریر شوک بل شوک وائی نو دیر کد و د رتہ ہسکاری کھ
چہ ہنہ دیونکے خود تقریر د حالا تونہ او د ماحول نہ ناخبرہ وی . دغہ شان ہم دا وجہ
دہ چہ شوک نا پوہہ خلق د عربی ژبے قرآن وائی نو ورتہ بے ربطہ او کد و ہسکاری . د قرآن
پہ اصل عبارت کچھ کچھ لیا تہ راستل خو حرام دی نو شوک د ربطہ راستل و پارہ د قرآن اصل
عبارت نہ یوے د دے تہ حاشیہ لیکے شی . لیکن دا ربطہ راستل بہ نور ہم نہ آسان شی کہ چرہ
د ترجمے کو لو پہ وخت کچھ د قرآن مجید تقریری انداز پہ تقریری انداز کچھ بدل کرے شی .

لکه څنگه چه ما اوس ويلي دي چه د قرآن مجيد هر سورت په اصل كچه يو تفسير وؤ.
دا تفسير به هله نازلید لو چه كله به د اسلام د خور و لويه كار كچه څه واقع پيښه شوه او
يا به څه ضرورت څه ته راغې نو ددغه ضرورت د پوره كولو د پاره به يو سورت نازل شو.
د خپل خپل سورة د خپلو خپلو حالاتو او واقعو تفسره دوسره مضبوط تړون ده
چه كه چرې يواځې د قرآني الفاظو ترجمه اوشي او خپل واقعات ورسره بيان نشي
نو ډير ځايونه به پكښه داسې راشي چه په هغه به همدوسرې پوه نشي او ډير
ځايونه به داسې راشي چه سرې به تره غلط او اېو ته مطلب واخلي او دام ډير

ممکنہ دہ چہ سرے ہد و د قرآن پہ مطلب باند پوہہ نشی۔ پہ قرآن کئے د اقمہ مشکلات
د تفسیر پہ ذریعہ لرمہ کیدے شی جیکہ چہ د قرآن پہ اصلی عبارت کئے شہ کئے زیاتے نوکیدے نشی
لیکن د قرآن د ترجمہ کو لو پہ معاملہ کئے موزنہ دوسرہ آزادہ ترجمہ ہم کو لے شو چہ پہ ہفے کئے
ترجمہ پورے د شان نزول او د متعلقہ واقعات تشریح ہم وی او بیا د لوستونکی د پارہ دغہ
ترجمہ وزندارہ او مزید ارہ وی۔

یوہ خبرہ دا ہم دہ چہ د قرآن ژبہ عربی مبین خودہ لیکن ورسرہ ورسرہ یو خاص اصطلاحی
شان ہم لری۔ قرآن کئے داسے دیر لفظونہ استعمال شوی دی چہ معنی لے اصلی د لغوی
معنی نہ بدلہ وی او کله خو د یو لفظ معنی پہ یو جائے کئے یو شان او بل جائے کئے بل شان
وی۔ نو کوہ ترجمہ چہ د لفظ د پابندی سرہ کیری پہ ہفے کئے دا اصطلاحی شان برقرار
ساتل دیر شکل وی۔ او دغہ وجہ دہ چہ شوک لفظی ترجمہ لولی ہفہ تہ پہ مطلب
پوہیدل دیر گران وی۔ مثلاً یو لفظ د "کفر" واغلہ چہ پہ قرآن کئے د لفظ د عربی د
لغت نہ او د فقہا د او د متکلمینو د اصطلاح نہ بالکل پہ مختلفہ او بدلہ اصطلاح کئے
استعمال شروع دے، پہ ہر جائے کئے یو شان معنی نہ لری، چہ یو جائے کئے تر مراد د ایما
نہ خالی حالت وی نو بل جائے کئے تر مراد صرف انکار وی، یو جائے کئے لے مطلب ناشکری وی
او بل جائے کئے لے مطلب د اسلام حکمونہ نہ پورہ کول دی، کله لے د لفظ د انسان د ہفے حالت
د پارہ استعمال کرے وی چہ عقیدہ لے درستہ وی خو عمل لے د نافرمانو خلق پہ شان وی، او
کله لے د انسان د ہفے حالت بنکارہ کو لو د پارہ استعمال کرے وی چہ ہفہ حالت پہ ظاہر درست
بنکاری خو د انسان خیلہ عقیدہ درستہ نہ وی۔ اوسے کہ چہ د قرآن پہ ہر جائے کئے د
لفظ "کفر" ترجمہ یوہ خاصہ معنی کیری بودا ترجمہ بہ پہ خیل جائے باند صحیح خو وی
لیکن ترجمہ لوستونکی بہ پہ ہفے جائے کئے پہ مطلب نہ پوہیری، پہ ہفے جائے کئے بہ غلط مطلب
اخلی او کله بہ پہ شک کئے پر یوزی۔

د لفظی ترجمہ دے کسی پورہ کو لو د پارہ ماد آزادہ ترجمانی طریقہ اختیار
کریدہ۔ د قرآنی الفاظونہ د اردو الفاظو جوہر لو پہ جائے مادا کو شش کرے دے
چہ د قرآن د لوستونہ کوم مطلب زما ذہن نہ باغیر دے او د ہفے کوم اثر زما پہ
زبہ باند شو دے، ماہم ہفہ مطلب او اثر پہ خیلو الفاظو کئے بیان کرے دے۔

یہ ترجمہ کوری۔ دے نہ روستو دے تفہیم القرآن صرف ترجمہ دیوردان عبارت پر شان
اودائی چہ دے خیل سبتی پر مطلب پورہ پورہ شی بیاس دے نہ دیو یو آیت دے تفصیل
دیارہ حاشیہ اوکوری۔ امید لرم چہ نہ اشان لوستلو بہ کہ عالمانہ پورہ نہ وی منو
عامہ پورہ خویہ انشاء اللہ دیرہ نہ راشی۔

د کتاب ماہہ محرم سن ۱۳۶۱ھ (فروری سن ۱۹۴۰ء) کجے شروع کرپہ و۔ د پتھو کالونہ
د زیاتے مومہ پورہ د کار جاری و۔ آن ترجمہ چہ د سورت یوسن د آخر پورہ ترجمانی
او د تفہیم کار تیار شو۔ دے نہ روستو دے اسباب جور شو چہ نہ راتہ دے کجے لیکو
موقع پر لاس راغلہ اونہ دومرہ وز کار شوم چہ شوہ کار دوبارہ اوکورم اوپہ کجے سک
کجے خلیقوتہ ولانڈ کرم۔ اوسے کہ تہ دے تہ بندہ وائے اوکے بد، پہ اکتوبر سن ۱۹۴۰ء کجے
زہ ناساپہ د ہیک سیفتی ایکٹ لانڈ او نیوے شوم اوپہ جیل کجے وردنہ کرپہ شوم
نوپہ جیل کجے راتہ بندہ وخت ملاؤ شو او کتاب یم د چاپ کو لو قابل کرو۔ زہ د خدائے
نہ داد عا غوارم چہ مادا محنت د شہ غرض د پارہ کرپہ دے ہفہ د خدائے پورہ کرپہ
او خدائے د کری چہ دے کتاب پہ مدد خلق پہ قرآن مجید پورہ شی۔

وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ۔

ابو الاعلیٰ

ملتان

نیو سنٹرل جیل

۱۰ ذی القعدہ سن ۱۳۶۱ھ (۱۱ ستمبر سن ۱۹۴۰ء)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مُقَدِّمَةٌ

دەمقدمه دلفظ په لید لوسره د شوکی پدې نه د وکه کیری چه کفی زه د قرآن
مقدمه لیکم. دا د قرآن مقدمه نه ده، د تفهیم القرآن مقدمه ده. او دغه د لیکونو زما
دوه مقصدونه دی:

یو د بچه یو عام قرآن لوستونکي د قرآن شروع کولو نه مخکې د هغه خبر ونه ښه خبر
شي کوم چه د قرآن په پوهیدلو کې آسانتیا راولي. که دا به او نه شي نو هوم دا خبره
به د قرآن د لوستلو په دوران کې سړي ته بیا بیا مخه ته کیری، او اکثر خودا به او شي چه
دغه خبر و نه پوهید و په وجه سره د دې په موم په پوهید په قرآن سره سړي تیریری
را تیریری خو په ژور مطلب نه پوهیږي.

دویم دا چه د داسې قسمه سوالونو جوابونه د اول نه او کره شي کوم چه عام طو
د خلقو په ذهن کې عین په هغه وخت کې پیدا کیری که چه هغوی په قرآن باندې د
پوهیدلو کوشش کوي. په دغه مقدمه کې خوزه صرف د هغه سوالونو جوابونه
لیکم کوم چه اول اول زما په ذهن کې راغلي وو او یا روستو زما ذهن ته راغلل.
دغه نه علاوه که چرته د نورو سوالونو جوابونه پاتې شوي دي نو د هغه نه ما خبر کړئ.
د هغه جوابونه به انشاء الله هم په دغه مقدمه کې ولیکم که چه بیا د کتاب چاپ
کیری.

عام طو چه مونږه د کومو کتابونو لوستلو عادت یو، په هغه کې د یو خاصه
موضوع لاندېغه معلومات، خیالات او دلائل په یو خاص ترتیب سره لیکلي شوي
وي. دغه وجه ده چه کله د قرآن هېږد نه یو نا آشنا سړی په اول ځل د دغه کتاب د کتلو
اماده او کړي، نو د هغه په خیال کې دا وی چه دا هم یو کتاب ده، په دغه کې به نورو

کتابونو په شان یو خاص موضوع وی، بیا په په ډیرو حصو کې تقسیم شوی وی، او په یوه یوه مسئله په ځان له ځان له بحث شوه وی، د ژوند مختلفه څانګه به جدا جدا ایځلی شوی وی او د هره څانګه حکونه به پکې بیل بیل بیان شوی وی. خو په کله هغه کتاب د کتلو د پاره پوره کړی نو کوری چه د کتاب ټول انداز سراسر بدل ده، ټول کتاب ورته نا آشنا بکاره شی. هغه دینی چه په کتاب کې د عقیدې مسئلې، اخلاقی خبرې، د شریعت حکونه، اسلام ته بلنه، د نصیحت او د عبرت خبرې، تنقید او ملامتیا، یرول، لیرې وړکول، د لیلونه تللې قیصې او د قدرت کاریکړی ته اشاره کول، په یو بیل چه بیا بیا راغلی دی. یوه خبره په بیل بیل طرز کې په نورو نورو الفاظو سره دوباره دوباره شوې ده. ذکر د یوه خبرې کیدوی او ناسپه پکې بله بله خبرو شروع شی، د خبرې منځ کې به خبره شروع شی. خبرې د یو ځای کله یو څوک وی او کله بل څوک، او چه چاته خبرې کیدوی هغه هم کله څوک وی او کله څوک. د کتاب بیلو بیلو حصو کې تقسیم نشته، تاریخ پکې د تاریخ په طرز نشته، د فلسفې او آخرت (وما بعد الطبیعیات) بحث پکې د منطق او فلسفې په شان نه ده، د انسان او د دنیاوی شیزو ذکر پکې د سائنسی علومو په طریقې شوه نه ده، د سیاست او د استوګنې خبرې پکې د عمرانی علومو په طرز نه دی شوی، د قانون اصول او د قانون حکونه د قانون سازانو د طریقو نه بلکې بدل دی، د اخلاقو تعلیم د فلسفې اخلاق د کتابونو انداز نه بیخي بل شان ده. دا ټولې خبرې چه سره په قرآن کې د خپل خیال نه بدلې په بل طرز کې او دیني نوځیرانه او پریشانې شی، هغه ته داسې ښکاری چه دا ځان له ځان خورې ورې خبرې دی خو په روان عبارت کې لیکل شویدی د چا چه په قرآن ایمان نه دی او قرآن کوری نو هغه هم د دې خبرې نه خپل اعتراضات شروع کړي. او د چا چه په قرآن ایمان وی نو هغه څو کله معنوته خیال نه کوی نو د شکو نونه ځان او ساقی، کله د دې خورو وروځیرو وچه بیان کړي، او کله خود او منی چه قرآن هم دغه خورې ورې خبرې دی او د دې وچه نه د قرآن هر یو آیت د ډیرو معنوداسې مرکز جوړشی چه د یو ځای د خیال نه مخالف وی.

په کتاب د ښه پوهیدو د پاره دا ضروری ده چه کتاب لوستونکی ته د کتاب موضوع

معلوم دی، کتاب کے مقصد اور مدعا نہ خبر دی، کتاب کے انداز بیان، اصطلاحی
 زبان اور تشریحی انداز سرہ آشنائی، اور کتاب کے بیانات پر چکے درست حالات تو
 نے نظر ہم دی۔ موبہ چہ عام طور کوم کتابوں نہ لولہ پہ ہنے کئے دا تہوے خبریہ موجود
 دی نو حکہ پہ مطلب نہ پوہیرو اوپہ پوہیدو کئے راتہ شہ تکلیف نہ دی۔
 خو لیکن پہ قرآن مجید کئے دا تہوے خبریہ پہ ہنے طرز نہ دی پہ کوم طرز چہ موبہ
 پہ نور و کتابونو کئے وینو کورو۔ ہم دغہ وجہ دہ کہ شوک پہ دہ عام خیال سرہ
 قرآن مجید لوستل شروع کری نو ورتہ پکئے کتاب موضوع اور مدعا نہ بنکاریزی،
 کتاب انداز بیان ورتہ نا آشنالری اوپہ دیرو حایونو کئے تیرہ عبارت
 پس منظر پناشی۔ نتیجہ نے دا اوشی چہ قرآن پہ آیتونو کئے کوم حکمت
 اوپوہ پرتہ دہ دہنے نہ خوشہ لبہ دیرہ فائدہ سرہ واخلی۔ خو لیکن دہ اللہ
 تعالیٰ دہ کلام و بیخ اور مطلب تہ او نہ رسیدے شی، دہ قرآن دہ اصلی علم نہ خبر نہ
 شی، اور صرف پہ یو شوہغہ دغہ فائدو بان صبرا وکری، بلکہ اکثر چہ کوم خلق
 دہ قرآن کتلونہ وروستو پہ شک کئے پریوزی اوپہ شاپو سرشی دہنے بیوہ
 وجہ دا ہم دہ چہ ہغوی دہ قرآن دہے بنیادی اور ضروری خبرونہ ناخبرہ وی
 حکہ خو چہ ہغوی کہ قرآن لولی نو دہ قرآن تہول مضمونونہ ورتہ خواہ وارہ
 بنکاری، دہ دیرو آیتونو پہ مطلب پوہ نہ شی، دہ پرا آیتونہ ورتہ پہ خیل
 حائے دہ حکمت نہ دہک معلومیری خو پہ روان عبارت کئے ورتہ بے حایہ اور
 کہ و دہ بنکارہ شی، حکہ خو دہ قرآن پہ حنو حایونو کئے ہغوی دہ اصل مطلب
 نہ لہے چرتہ یل طرفتہ لاریشی اوپہ سختہ دوکہ کئے پریوزی۔

قرآن کوم قسم کتاب دہے؟ قرآن حکہ نازل شوہ دہ اوپہ کوم ترتیب
 سرہ لیکے شوہ دہ؟ قرآن وائی شہ؟ اور غواری شہ؟ دہے شمارہ اور تقاسم
 مضمونونہ دہ کوم مرکزی مضمون سرہ تہلی دی؟ دہ خیلہ مدعا دہ پارہ حکہ
 دلیلونہ وائی اوپہ کوم طرز خبری کوی؟ دہے اور دہ قسبہ دہ نور و
 سوالونو جوابونہ کہ سری تہ پہ اول کئے صفا صفا ملا وشی نو سرہ

بہ دے دیرو خطراتو نہ پہنچی او دے پوھے او دے سوچ دیرے لارے بہ ورستہ
 پرانستے شی، شوک چہ پہ قرآن کجے دے لیکو ترتیب سکوری او بیا پہ قرآن
 کجے ہفہ ترتیب و نہ وینی نو پریشانہ شی، دے پریشانئی وجہ تے ہم دغہ دہ
 چہ دے دے قرآن دے بنیادی خبرونہ ناخبرہ دے، ہفہ پہ دے کمان قرآن کستل
 شروع کری چہ دے "مذہب یو کتاب دے" او دے مذہبی کتاب پہ بارہ کجے چہ
 عام طور کوم خیال دے، دے تہ قرآن دے ہفہ نہ بالکل بدل او مختلف کتاب
 بیکانہ شی، نو نہ دے قرآن پہ مضمون پوھ پیری او نہ دے قرآن دے طرز سرہ
 خان آشنا کولے شی، بلکہ دے یونا آشنا مسافر پشان چہ ہفہ دے یوے نوے
 بنارے پہ کو شو کجے ورک شوے وی، دے ہم خیالی طور دے قرآنی آیتونو
 پہ منیہ کجے کلا و دے او خطر ساگری، دے بے مطلبہ او خطا گر حسید و
 نہ بہ دے ہلہ، ہم شی چہ دے قرآن شروع کولونہ ورنہ دے تہ دے او خود لے شی،
 چہ دے کوم کتاب (قرآن) تہ وایے دا دے دنیا دے تہ لو کتابونونہ دے خان لہ طرز
 دے جد موضوع او دے بدل ترتیب یو بل شان کتاب دے، دے ستاپہ ذہن کین
 چہ دے دنیا دے کتابونونہ کوم خیال جوہر شویدے دے ہفہ پہ مدد تہ پہ قرآن
 نئی پوھیدے، کہ پہ قرآن پوھیدل غوارے نو دغہ تہول خیالونہ دے ذہن
 نہ لے کرے، پس دے ہفہ بہ دے قرآن دے بنکی خاصیتونونہ خیر شے۔

پہ دے لہ کجے قرآن لوستونکی لہ دے تہولونہ اول دے پکاری چہ دے قرآن
 پہ اصل خان پوھ کری، کہ پہ قرآن تے ایمان وی او کہ نہ خو چہ شوک پہ
 قرآن خان پوھ کول غواری نو دے ہفہ دے پارہ دے ضروری دے چہ تہولے ہفہ
 خبرے او منی کوم چہ پچیلہ قرآن او محمد ﷺ بیان کری دی،
 ہفہ ضروری او اصولی خبری دا دی:

۱۔ خدا تے پاک دے تہول کاٹنا تو پیدا کونکے او بادشاہ او چلونکے دے، دے
 ہفہ بے حد فراخہ بادشاہی دے، ہفہ دے کاٹنا تو پہ یوہ حصہ کجے، چہ
 ورثہ دے دنیا وائی، انسان پیدا کرو، دے انسان تے دے پیژند کلو، دے سوچ

اور منکر کولو اور دے پوھے طاقت نہ ورکریں۔ دے بنہ او بد پیرند لو طاقت تے ورکرو،
دے خوشبولو اور ادا کولو آزادی تے ورکرو، پے خپلہ خوبہ دے کار کولو اختیارات تے
ورکریں، او یو قسم خود اختیار انسان تے پے زمکہ کجے خپل خلیفہ کرو۔

۲۔ اللہ پاک چہ کلہ انسان دے خلافت پے دے منصب مقرر کرو نو دے ورته
بنہ پے صفا الفاظ او وکیل چہ ستا او دے قول جہان مالک، دے عبادت لائق، او حکم
کونکے زہیم۔ زما پے دے بادشاہی کجے نر تے پھیلہ هرغہ هرغہ تے، نر دے بل
غلام تے او نر زمانہ بغیر دے شوک شتہ چہ تے دے هغه و هغه، او بندگی
یا عبادت تے و کرے۔ دے دنیا دا ژوند ستاد پاره دے امتحان او دے آزمینیت یوہ موبہ
دے دے نہ بہ روستو تے مالہ واپس راشے، زہ بہ ستا عمل (کار) کووم،
بیا بہ روستو پے امتحان کجے ستاد کامیابی او نا کامی فیصلہ کووم، ستاد پاره
دے کار کولو صحیح طریقہ دے چہ تے ماخپل یو معبود او حاکم و منہ، زہ چہ
درتہ دے کو مو کار و نو حکم کووم پے دنیا کجے هغه کوہ، دنیا دا امتحان جائے و گنہ،
او پے دے مقصد ژوند تیرہ وہ چہ زما پے آخری فیصلہ کجے کامیاب شے۔
دے نہ بلہ هر یوہ طریقہ ستاد پاره غلطہ دے کہ دے کار کولو اولہ طریقہ دے
پخپلہ خوبہ اختیار کرے نو پے دنیا کجے بہ امن او اطمینان درتہ نصیب شی، او
چہ کلہ مالہ واپس راشے نوزہ بہ درتہ دے همیشه خوشحالو کوو رحمت و کریم۔ او کہ نر حوتہ
پے بلہ لارہ پے خپلہ خوبہ لارے نو دے دنیا ژوند بہ دے ستاد او دے آرامی نہ دک وی
او کہ چہ دے دنیا نہ آخرت تے راشے نو دے همیشه تکلیفونو مصیبتونو جائے دوزخ کجے بہ پر یوزہ،

۳۔ دے جہانونو بادشاہ انسان تے دے نصیحت او کرو او پے زمکہ کجے تے آباد
کرو، او دے انسان ارنو دوو کسانو (آدم او حوا) تے تے هغه صحیح طریقہ
هم او خود لہ چہ دے کوہ مطابق هغوی تے او دے هغوی اولاد تے پے زمکہ کجے
ژوند شیرول پکاروو۔ دا اولی دے کسانو پوہ او چا هلان نر و و پیداکرے
شوی بلکه خدا تے پاک ورتہ دے اولہ نہ دے ژوند روپانہ لار خود لی وہ۔ هغوی دے
حقیقت نہ خبر وو۔ پے دنیا کجے تے ورتہ دے ژوند تیر و لو قانون خود لہ وو۔ دے هغوی
دے ژوند تیر و لو لاس دے خدا تے اطاعت (یعنی اسلام) وو، او خپل اولاد تے هم

وایی ووجه خدائے اطاعت کوئی (مسلمانان) جو رشتی. لیکن دیرہ پیری روستو
رو انسان د ژوند صحیم لارہ (دین) نه په دده شو اوپه مختلفو غلطو لارو
روان شو. دغه صحیم لار تر د بے پرواهۍ د وجه نه ورکه شوله او د هغوی د شرارتونو
په وجه د لارہ خپل شکل هم بدل شو. دغه انسانانو د خدائے سره په خدایی کچه دیر
خیالی خدایان شریک کړل. خدائے چه د حقیقت کوم هلم دوئی له ورکړه وؤ د
هغه سره نه خپل د هوند، نظریه او فلسفه شریک کړه او دیر مذهبونه ته جوړ کړل.
خدائے پاک چه دوئی ته د اوسید و دپاره کوم د انصاف اصول (شریعت) خودی
وؤ هغه دوئی پر لښودل یائے بدل کړل او د خپلو خوا هشاتو او تعصباتو مطابق
د الله قانونونه جوړ کړل چه د خدائے زمکه سراسر د ظلم او زیاتی نه ده که شوه.

۴. خدائے چه انسان له خه لښ د پراختیار په دنیا کچه ورکړه دغه نودا مناسبه
نه وه چه دا اختیار ته تیرا خستل وه اوپه زور ته صحیم لار ته رااړه وه. دغه
دغه شان چه خدائے پاک انسان ته په دنیا کچه د وخت تیرولو شه مهلت ورکړه
دغه نودا هم مناسبه نه وه چه دا مهلت ته ورله ختم کړه وه او د نافرمانۍ
شروع کولو سره ته مره کړی وه. بیا که څنګه چه خدائے پاک چه ځان دالای
کړیده چه نه به د انسان نه خود اختیار ی واپس اخلي او نه به ته د مقرر وخت
نه مخکې مرګوی بلکه د دنیاوی ژوند په دوران کچه به انسان ته د صحیم لارہ خود لار
اقتضام کوی. نو دغه مقصد پوره کولو دپاره الله تعالی په انسانانو کچه شه خلق خپل
نمائنده جوړ کړل، د صحیم لارہ بنود لود دپاره ته ورته خپل پیغامات را و لیرل، د حقیقت
د هلم نه خبر کړل، د ژوند تیرولو صحیم قانون ته ورکړه، اوپه دغه کار ته مامور کړل
چه انسان هغه صحیم لار ته را و اړی چه د کومه نه هغوی بے لارہ شوی دی.

۵. دا پیغمبران په مختلفو قومونو او ملکونو کچه پیدا کیدل د زرګونو کالو پوره
په دنیا کچه دا سلسله جاری وه. په زرګونو پیغمبران راغلل. د هغوی ټولو یو
دین وؤ یعنی د ژوند هغه صحیم لارہ چه انسان ته د اړه ورته نه خود لار شوی وه
یوه وه. هغوی ټول د یو خدائے حکم منونکی وؤ. د هغوی ټولو د یو مقصد ووجه
صحیم لارہ (دین) او د خدائے حکمونو (هدایت) طرف ته انسانان را وایی، او چه

شوکه بلنه قبول کړي نو د هغوی نه دا ته مضبوط اُمت جوړ شي چه په خپله هم د
 خدا ته د قانون پابند وي او د کوشش هم کوي چه په د نياکښه د خدا ته قانون قايم شي.
 ده پيغمبرانو په خپله خپله زمانه کښه دا مقصد و پرېنه سرته ورسو، خواکثر د اعه او شوه
 چه و يرو انسانانو د هغوی دا بلنه (دعوت) قبول نه کړه، او چا چه دا بلنه قبول کړه
 د هغوی نه يو اُمت جوړ شو خوبيا رو د هغوی هم پخپله خراب شو، د چا نه د خدا ته
 خودي شوي لار بالکل ورکه شوه او چا د خدا ته تعالی د حکمونو سره خپل خواهشات کېد کړل.
 ۶. د ټولو په آخر کښه د جهانونو باد شاه د عرب په زمکه حضرت محمد صلی الله
 علیه وسلم د مے کار د پاره را اوچت کړو، د هغه د ا کار ووجه عامو انسانانو ته
 او د شورو شوو پيغمبرانو په لاره خلقت ټولونه د ژوند صحيح لاره او بنای، او د خدا
 حکونه ورته ورسوي. او شوکه چه د هغه دا بلنه قبول کړي نو د هغوی نه دا ته
 مضبوط اُمت جوړ کړي چه په خپله هم د خدا ته تعالی په حکمونو عمل کوي او درېره
 ورسره د ټولو د نیا د حالاتو درست کي لوی کوي. د دا ته قسمه بلنه او
 لار خوښه کتاب د قرآن مے چه الله تعالی په محمد صلی الله علیه وسلم نازل
 کړه ده.

د قرآن په دے اصل بُنياد چه لوستونکي پوه شي نو هغه ته بیا دا آسانه شي
 چه د قرآن موضوع څه ده، مرکزي مضمون څه ده، او غواړي څه.
 انسان د قرآن موضوع ده. قرآن دا وایي چه په حقیقت کښه د انسان کسایي
 اونا کامي به څه څیز کښه ده.

د انجام په پال انسان نه صعه وحت خود مے وو چه هر مے انسان خلیفه لري. او

محافظ سرہ د انسان دپاره صحیح لارہغه ده چه تشریح مے مونږ په مخکینو صفو کښه کړیده.
 د قرآن مدد عاده چه انسان هغه صحیح لارے ته راوړی کومه لاره چه د بې پروايی
 په وجه د هغه نه ورکه شویده. او دغه شان د خدا مے هغه حکونه ورته وړاندې کړی
 کوم چه د انسان د شرارت اړه نافرمانی په وجه بدل شویدی.
 دا د دې خبره چه د سړی پږه نېکې وی ویا وروستو قرآن کوری نو هغه ته به
 صفا معلومه شی چه قرآن د خپله موضوع، مدد او مرکزی مضمون نه علاوه نورې
 خبرې هډوکوی نه. د اول نه تر آخره پورے د قرآن مختلف اوقعا قسم منډول
 مضمونونه د مرکزی مضمون سره داسې تړلی شوی دی لکه چه رنگا رنگ ملغلرې په
 یو امیل کښه پیلې شوی وی. قرآن د زمکې او د آسمانونو ساخت، د انسان پیدایښ
 د کائناتو ذکر او د تیرو شوؤ قومونو بیان کوی. دغه شان د مختلف قومونو
 په عقیدو، اخلاقو او عملونو تنقید کوی. د آخرت واقعات او مصلې بیا کوی
 خود اېتول بیان د دې دپاره نه کوی چه انسان ته د طبیعياتو یا د تاریخ یا د فلسفې
 یا د بل څه فن تعلیم ورکړی بلکه قرآن دا ټول بحث د دې دپاره کوی چه اصل
 حقیقت د انسان په ذهن کښه کینی، انسان چرته د حقیقت په باره کښه دوکه نه
 شی، چه انسان د غلطې لارے د انجام نه خبر کړی او ورته د صحیح لارے د بند
 انجام بلنه ورکړی. دا وجه ده چه قرآن د هر څیز ذکر د خپله مدد عاده پورے
 کوی، د ضرورت نه زیات تفصیلات پرېږدی، خپل مقصد او مرکزی مضمون ته
 بیا بیا ورس راځي. او دغه شان د قرآن ټول بیان د خپل "دعوت" نه کیر چاپیره
 تاوړی.

خو تر هغه پورے سره د قرآن په طرز بیان، په ترتیب او په ډیر و مضمونونو
 ښه نه پوهېږی ترڅو پورے چه د قرآن په شان نزول ښه پوهه شوه نه وی.
 دا قرآن داسې کتاب نه ده چه کفی الله تعالی په یوحنا او لیکو او محمد
 صلی الله علیه وسلم له مے ورکړ او ورته مے اووے چه دا په خلقو کښه خور کړه
 چه هغوی د دې مطابق ژوند تیر کړی. دغه وجه ده چه نه پکښه تصنیفی ترتیب

شستہ اونہ کتابی طرز۔ پہ اصل کئے قرآن یودا سے کتاب دے چہ اللہ تعالیٰ دے بود مکے
پہ بنار کئے خیل یونہ دے پیغمبری دپارہ خوش کرد، ہفتہ تہے حکم و کرم چہ دخیل
بنار او دخیل قبیلے (قریشو) نہ دے "دعوت" شروع و کرہ۔ پہ اول کئے چہ دے کار
دپارہ دے کو موخبر و رھدا یا تو ضرورت و صرف ہفتہ تہے ورتہ و کرہ چہ زیات
نہ زیات دے خبر دے دی۔

یو، پیغمبر تہے دے خبر دے تعلیم دے چہ دے عظیم الشان کار دپارہ خان
ٹنک تیار کری او پہ کوم طرز داکار و کری۔

دویم، دے اصل بنیادی حقیقت پہ بارہ کئے پیژند کلودہ۔ دے حقیقت پہ حقلہ
چہ دخواؤ شاپہ خلق کئے کومہ غلط فہمی وہ او دے ہفتہ پہ وجہ پہ غلطہ لار روان
و، دے یولند تردید دے۔

دریم، صحیح لار تہے بلکہ وہ او دے اخلاق دے بنیادی اصول بیان دے
چہ پکے دے انسان کامیابی و سعادت دے۔

چونکہ دے دعوت اولئی ورے وے نو پہ شروع شروع کئے بہ دے پیغامونہ
یوشو ورے وے اولندے لندے فقرے وے، دے فقرے او مقولے بہ دے مزیدارے،
خوبے، دے اثر نہ دے او دے قوم دے طبیعت مطابق وے۔ دے رکنے نیکے اور نیکینہ وینا
بہ دے دپارہ وہ چہ دے خلشویہ زرو نو کئے دے غشو پشان خبند شی، دے دیر خود دالی
پہ وجہ غور و فو تہے پھیلے ورنشوی او دے دیرے مینے پہ سب پہ ژبو بہ
اختیارہ او ویلے شی۔ دے دینا دے مقامی خلق دے دینا پہ رنگ وہ۔ اگر چہ پکے
عالمگیر خبرے بیان شویدی لیکن دے دے دپارہ ہفتہ دلیلونہ او مثالونہ بیان
شویدی کوم چہ دے دے حائے خلقونہ پیژندل۔ دے دے حائے دے خلقو تاریخ،
روایات، عام آثار، او دے هغوی دے عقید و او دے اخلاق و خرابیاں پکے پہ دے وجہ
بیان شوی دی چہ هغوی دے نہ سب اثر و اخلی۔

دے دعوت دا اولئی ورے تقریباً دے خلور و پنچو کالو پورے جاری وے، او پہ دے
درحو کئے دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے تبلیغ دے اثرات نسکارہ شو۔

(۱) یوشونیکا نو خلقو دا دعوت قبول کرو او دے امت مسلمہ جو ریڈ دپارہ تیار شول

(۲) دیرو جاہلانو، خود غرضواو د پلار نیکیہ د طریقہ سرہ مینہ لرونکو خلقو د اسلام مخالفت تہ ملاو تہ لہ۔

(۳) د دے نوی دعوت آواز د مکہ او د قریشو د حدونو نہ بھر تو دیرو لہ لہ پورے ادر سیدو۔

د دے خلق نہ د دعوت دویمہ مرحلہ شروع کیری۔ پر دے مرحلہ کجے د اسلام او د جاہلیت پہ منیم کجے یوہ سختہ مقابلہ شروع شوہ چہ د آتونہو کالو پورے وہ۔ نہ یوانہ پہ مکہ کجے اونہ یوانہ د قریش قبیلہ خلقو، بلکہ د عربو پہ اکثر و حایونو کجے چہ کو مو خلقو تہ جاہلیت بنہ بنکاریدو، هغوی قبولو د اسلام د خقو لو کوشش شروع کرو۔ د اسلام د دباو هلو د پارہ تہ هرہ شیطانی حربہ استعمال کرہ۔ د دروغو پر پیکندے تہ او کرہ، انرا مونہ تہ و لکول، شک شوہ او اعتراضونہ تہ و کرل، د خلقو پہ زبونو کجے تہ قسما قسم و سوسے دا چولے۔ سادہ خلق تہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم د خبر د آویدو نہ منع کول، چہ چاہہ اسلام قبول کرو پ، هغوی بہ تہ سخت ظلمونہ کول، تودے پورے چہ د اغستلو او خرثولواو د آو سیدلو بایکات تہ و رسرہ او کرو، دومرہ تہ تنگ کرل چہ دیرو مسلمانانو خپل کورونہ دوه خله پرغودل او حبشو تہ لارل، اوپہ آخر کجے پہ دریم حل قبول مسلمانان مدینے نہ پہ تللو هیور شول۔ لیکن دے سختے مقابلے باوجود اسلام خور سیدو۔ پہ مکہ کجے یو خاندان او یو کور داسے پلے نہ شوچہ یو کس پکجے اسلام نہ و قبول کرہ۔ د اکثر و خلقو د اسلام سرہ سختہ دشمنی پہ دے وجہ وہ چہ د هغوی خپل رو شرہ، دریرونہ، حامن، لونرہ، خونیدے او اوخی پم اسلام سر قربانہ وونکی وؤ۔ او د

خپل نبی باندہ موقع او د ضرورت مطابق د مجوش نہ د کے د کے خطبے نازلوے۔ دا خطبے
 بہ د اوبو پشان روانے، د سیلاب پشان طاقتو به او د تیز وور پشان اثر نکه وه۔ په
 د خطبو کچه مؤمنانو ته خپل فرائض خود لے شويدي، د یو موقی کید و سبق ورکړه شويده
 د کناه نه د خان ساتلو (تقوی) د بشواخلا قوا و د پاک خوئی تعلیم ورکړه شويده، د
 حق دین د خور و لو طریقو ورته خود لې شويدي، د کامیابۍ او د جنت ملاوید و په
 وجه د هغوی همتونو مضبوط کړه شويدي، د الله په لار کچه د یرضیر او د اوچتو
 حوصلو ساتلو تلقین شويده۔ او پر مؤمنانو کچه د قربانۍ د اعم زبردست او زور وړ
 جوش پیدا کړه شويده چه هغوی د هر قسم مصیبت وړلو او د سخت نه د سخت
 مخالفت مقابلې کولو ته تیار شول۔ بل طرف ته په د خطبو کچه د اسلام مخالفینو
 ته، په لایه او د غفلت په خوب او د خلقتو ته د هغه خلقوا انجام خود لے شوه
 د چه د هغوی د تاریخ نه دوئی بنه خبر وو، د هغه تباہ شو و کلو د کنډ راتو
 نه د عبرت اغتلا سبق ورکړه شوه د په کومو کنډ راتو چه به شپه او ورځ دوئی
 تیریدل راتیریدل، د تو حید او د آخرت دیلون نه د هغه ښه ښانونه پیش
 کړيدي چه هغه شپه او ورځ په زمکه او آسمان کچه د هغوی سترگو ته وړاندو و او
 هر دخت د په خپلو سترگو لیدل کتل، شرک، خود اختیاری، د آخرت نه انکار،
 د پلار نیکه پیروی دا توله غلطیا نه په د اعم دیلونو ثلثه کړه شويدي چه زېړ ونه غوښه
 دی او په دماغو کچه خنیردی۔ بیا د هغوی یو یو شک لوه کړو، د یو یو اعتراض مناسب
 جواب لے ورکړو، د هغوی یو یو مشکل لے حل کړو، او جا هیلته د هر طرفه دومره راتنگ
 کړو چه بیا د جا هیلته د باره په عقلی و نیل کچه خلته ورک شويدي بیا د هر چا عقل دا و منله چه
 د اسلام په مقابل کچه د جا هیلته ژوند هیڅ نه وه (بیا د د ه سره سره د خدا لے د غضب
 د قیامت د سختو او د دوزخ د عذاب نه ویرول، هغوی لے په بدو اخلاقو، په غلطو
 رسمونو د باجو، او د اسلام سره پید و شمئ کولو او د مؤمنانو په آرا و لو ملامتہ کړل،
 او هغوی ته د هغه اخلاقی او د ژوند تیرولو لوی لوی بنیادی اصول وړاند کړل
 چه په هغه باند همیشه د خدا لے د نیکو بندگانو د ژوند مانرې آباد پیوی۔

په د مرحله کچه د یرمنزلونه وو په هر منزل کچه به د عرت بنه خورید و مقابلہ

یہ نور ہم سختید لہ، دھرمہ نا آشنا عقیدے لرونکی خلق یہ مخے تہ راتل، او
 ہم ددے مطابق بہ د الله تعالیٰ د طرفتہ قیام پیغامونہ نور نور راتل — داد
 قرآن مجید د مکی سورتونو پسے منظور ہے۔

یہ مکہ کجے دیار لسے کالہ تیر شوی و وچہ ناسا پہ یہ مدینہ کجے مسلمانانوتہ یو مرکز
 ملاؤ شو نبی صلی اللہ علیہ وسلم او د اسلام دیرو پیدر کارانود مکے نہ مدینہ تہ ہجرت او کرد،
 او د عربو د ہوجائے نہ مسلمانان پہ مدینہ کجے یوحائے تہ راجع شواو یو مضبوط طاقت
 جو رہ شو۔ یہ د شان د اسلامی دعوت دریمہ مرحلہ شروع شوی۔

یہ دے مرحلہ کجے حالات بالکل بدل شو۔ امت مسلمہ پہ خیل یو ریاست
 جو رولو کجے کامیاب شو۔ د جاہلیت د سردارانوسرہ د تورے مقابلہ شروع شوی۔
 د تیرد شو پیغمبران او مقتونہ (یہود و نصاریٰ) مخے تہ راغلل د منافقانوسرہ
 جنگونہ د شوی۔ د سختہ مقابلہ لسے کالہ وہ، پہ آخر کجے مسلمانان د کامیابی ہجہ
 مقام تہ و رسیدل چہ تہول عرب و تہ سلاوی شول۔ او تہولے د نیاتہ د اسلامی
 دعوت و رکولو د پارہ ورتہ د روازے پرانیتے شوی۔ یہ دے مرحلہ کجے دیر
 منزلونہ و، او پہ ہر منزل کجے بہ د الله تعالیٰ د طرفتہ پہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
 بانی تقریرونہ نازلیدل۔ د دے تقریرونو انداز بہ کالہ د وور د لیے پہ شان
 تیر و، کالہ بہ شاہانہ حکمونو پہ شان سخت و، کالہ بہ د سبق او د تعلیم و رکولو پہ فرض
 د پوچھ پہ انداز و، او کالہ بہ د اصلاح او د پوچھ راوستلو پہ سبب نوم نرم و، پہ
 دے تقریرونو کجے مسلمانانوتہ دا و خود لہ چہ یونیک صالح جماعت، ریاست
 او وطن شنگہ جو پیدے شی، د ژوند د مختلفو شاگونو د پارہ کوم اصول او ضابطے
 پکار دی، د منافقانو، د ذمیانو او د کافرانوسرہ شہ سلوک پکار دے، د اہل کتابو
 سرہ د غدرنگہ تعلقات او ساتے شی، جنگ کونکی د شمشانوسرہ او د کومو قومونوسرہ
 چہ د جنگ نہ کولو وعدے شوی وی د دعویٰ سرہ د شہ طرز عمل اختیار کرے شی
 او مومنان د پہ د نیا کجے د الله تعالیٰ د خلافت د پارہ حاکم تیار کری۔ یہ دے

یہ ورتہ خبردار ہے و رکھے کید و، د خدا ئے پہ لار کئے بہ پہ چل مال او بدن سرہ د
جہاد کولو ترغیب و رکھے کید و، هغوی تہ بہ د کتہ او د بیلات، د خوشحالی او د مصیبت
د امن او د یرے، غرض دا چہ پہ ہر حالت کئے د مناسبو اخلاقو ساتلو سبق و رکھے کید و،
ادبہ داسے رنگ د هغوی تیارے کید و چہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم نہ و رستو
هغوی د اسلامی بلنے او د اسلامی کار قابل شی۔ بل طرفتہ چہ کوم خلق د اسلام
د خدا نہ بھر و، یعنی اہل کتاب، منافقان، کافران او مشرکان و، د هغوی د پوھے د پارہ
بہ هغوی تہ د یرپہ نرمی سرہ د اسلام دعوت و رکھے کید و، نصیحت بہ ورتہ کید و،
پہ غلطو کارونو بہ ورتہ ملامتیا و رکھے کیدہ، د خدا ئے د عذاب نہ بہ یو لے کید ل
او د عبرت اغستو د پارہ بہ ورتہ عبرتساکے قیصی او واقعے بیاند لے، دا پو ل کوشش نہ
د دے د پارہ و چہ پہ هغوی باند حجت پورہ کرے شی۔

داوے د قرآن مجید د مدنی سورتونو پس منظر

د دے قول بیان نہ دا معلومہ شہو چہ د یو دعوت سرہ د قرآن مجید نازلیدل شروع شو، د
اول نہ تراخوہ پورے د دیریشٹ کالو پہ مودہ کئے پہ دے دعوت چہ کومے مرحلے تیریدلے او
کوم تساقم ضرورتونہ ورتہ پینیدل، د هغه مطابق بہ د قرآن مختلف حصے نازلیدلے، بکار
خبرہ دہ چہ پہ دانگے کتاب کئے هغه تصنیفی (لیکوالی) ترتیب نشی کیدلے کوم ترتیب
چہ د اکثریت د د کوئی اغستو د پارہ پہ یوہ مقالہ (کتابچہ) کئے وی۔ بیا د دے دعوت
د خورید و سرہ سرہ چہ د قرآن کومے و پے لوئے حصے نازلیدلے هغه هم د ورو ورو رسالو
پہ شکل کئے نہ رے، بلکہ هغه بہ د تقریرونو پہ شکل کئے بیاند لے، او خوریدلے، نو حکم
د قرآن د هغه ورو ورو حصو طرز (اُسلوب) هم تحریری نہ وو بلکہ تقریری یا خطابی
وو۔ بیا د خطابت هم د یو پروفیسر د تقریر (لیکچر) پشان نہ وو بلکہ د یو بلونکی د خطبو
پشان و د چہ د سری زبہ او دماغ، عقل او جذبات هر یو تہ اپیل کوی، چہ پکئے د هرتسم ذهن
دلا سری سرہ معاملہ راسی، چہ پکئے پہ هتافو حالاتو کئے د دعوت خور و لو کار کول راسی۔
خپلہ خبرہ د خلقت پہ زبردنو کئے کینول، د خلقو د خیالاتو د نیابدلہ ول، د جذباتو سیلاب
را وچتول، د خلاف خبرو زور ختمول، د خپلو ملکرو اصلاح او تربیت کول، پہ هغوی کئے جو شے

او کلکہ ارادہ پیداکول، دشمنان خیل دوستان جوہرول، پہ نہ منونکو حیلہ خبرہ مثل، د مخالفینو د لیل جواب ورکول، او د هغوی اخلاقی طاقت ختمول، غرض دا تہول کارونہ د هغه چاد پارہ ضروری دی چه تحریک د دعوت ورکولو او د تحریک چلو لو کار کوی، دغه وجہ دہ چه اللہ تعالیٰ پہ خیل پیغمبر کوم تقریرونہ نازل کریدی د هغه طرز خطابت هم د دعوت د حال سرہ مناسب و د کالج د تقریرونو پہ شان نہ و د۔

د دہ نہ دا خبرہ ہم معلومہ شوہ چه پہ قرآن مجید کجے مضمونونہ بار بار پہ تکرار سرہ ولے راغلی دی، یو دعوت او تحریک لہ د اپکار دی چه پہ کوم رخت او کومہ مرحلہ کجے روان دی نو د هغه رخت او مرحلے د پارہ چه کومہ خبرہ مناسب وی صرف هغه خبرہ د کوی، او تر شو چه دعوت پہ دغه مرحلہ کجے وی تر هغه د دے مرحلے خبرہ نہ کوی، بلکہ ہم د دغه مرحلے خبرہ د بیابیا کوی اگر چه پر میاشتنے او کونہ او لکی، بیاکہ چوہ سپہ یوہ خبرہ پہ یو طرز بیابیا اوری نو د اوری ونہ نے زہر زرمیری، د دہ وجہ نہ دا ضروری دہ چه د دعوت پہ کومہ مرحلہ کجے کومہ خبرہ بیابیا کول وی نو هغه د ہر حل پہ نوی طرز، پہ نوی لفظونو او پہ نوی شان سر گیری چه د خلق پہ زرنو کجے نہ کینی او حکم پلے شی، د دہ سرہ دا ہم ضروری دہ چه د دعوت کوم بنیادی عقیدے او اصول دی هغه د د اول قدم نہ تر آخر منزل پورے ہر دختے د سترگو و راند وی او د دعوت پہ ہر مرحلہ کجے د بار بار گیری، دا وجہ دہ چه د اسلامی دعوت پہ یوہ مرحلہ کجے د قرآن شومرد سورتونہ نازل شویدی پہ هغه تولو سورتونو کجے یو قسم مضمون پہ بد لوید لو الفاظو بیان شویدے، خود توحید او د اللہ د صفتونو، پہ آخرت کجے د تپوسے او د جزا سزا ورکولو، پہ رسول او پہ کتاب د ایمان را وړلو، د تقویٰ د صبر او د اہتمام ساتلو، او دا قسمہ نور بنیادی مضمونونہ بار بار پہ تہول قرآن کجے راخی، دا د کہ چه د اسلامی تحریک پہ یوہ مرحلہ کجے ہم د دے نہ لے پراہی نشی کیدے، دا بنیادی تصورات چه لہ ہم کمزوری شی نو بیاد اسلام دا تحریک پہ صحیح طریقہ پہ اصلی معنوکجے نشی چلیدے۔

کہ غور او کرہ شی نو د دے بیان نہ دا سوال ہم حل گیری چه نبی علی اللہ علیہ وسلم

قرآن پہ ہفت ترتیب ولے و نہ لیکلو پہ کوم ترتیب سرہ چہ نازل شوے و۔
 د پور تہ بیان نہ تاسو تہ معلومہ شویدہ چہ دیریشٹ کلو پورے قرآن پہ ہفت ترتیب
 نازلید و پہ کوم ترتیب سرہ چہ د اسلام دعوت شروع شوا و بیا خورید و۔ اوس د اینکارہ خبرہ
 دہ چہ د دعوت پورہ کید و نہ ورسو د دغہ نازلو شو د حصولیکل پہ ہفت ترتیب سہ مناسب
 نہ و و پہ کوم ترتیب سرہ چہ د دعوت د خورید و د پارہ د اچھے نازلے شوے وے۔ اوس خو
 د ہفت د لیکلو د پارہ یو د اچھے ترتیب پکار و وچہ د ہفت حالت سرہ مناسب وی کوم چہ د دعوت
 پورہ کید و نہ ورسو جو پرسی۔ پہ شروع کینے خو قرآن ہفتہ چا تہ لکیا و و (مخاطب و و)
 چہ د اسلام نہ سبخی نا آشنا و و، ا و حکمے د آولے سر نہ تعلیم ا و تلقین شروع کرو۔ خو
 د دعوت پورہ کید و نہ ورسو د قرآن اول مخاطبین ہفتہ خلق شو کوموچہ پہ قرآن
 ایمان را ورے و و ا و بوا مت جو پر شرے و و ا و د ہفت کار جاری ساتلو د منہ داران و و
 کوم چہ پیغمبر ہفتوی تہ د طریقے ا و د عمل ا و د ہر حیثیت نہ مکمل حوالہ کرے و و۔ اوس
 د ہولونہ دروچہ ا و مقدم شیر دا ضروری شوچہ اول دا خلق د خپلو فرضو، د خپل و و
 د قانون ا و د ہفت شرفساد و نونہ بنہ خبرشی کوم چہ د ہنکینو پیغمبرانو پہ ا و متونو
 کینے و و، ا و بیا ورسو د اسلام نہ نا خبرہ خلقت د خدا تے حکم د و راند کولو
 د پارہ ہنکینے روان شی۔

د دے نہ علاوہ کہ سرے پہ دے بنہ پورہ شی چہ قرآن د کوم طرز کتاب دے نو دا حقیقت بہ
 ہفتہ تہ پخیلہ بیکارہ شی چہ یو قسم مضمونونہ پہ یو یو جائے کینے جسع کول د دے کتاب
 د مزاج سرہ مطابقت نہ لوی۔ د دے کتاب مزاج خود اغوا ری چہ د لوستونکی پہ ہنکینے د
 مدنی دور خبرے د مکی دور د تعلیمونو پہ منیج کینے، ا و مکی دور خبرے د مدنی دور
 تقریر نو پہ منیج کینے، د شروع خبرے د آخری خبرو پہ منیج کینے، ا و د آخر خبرے د
 شروع پہ تعلیمونو کینے بار بار راقی، چہ د اسلام پورہ ا و مکملہ نقشہ ہر وخت د لوستونکی د
 سترگو پہ و راند ری ا و پہ ہنچر یو وخت کینے د یو طرفتہ نا خبرہ پاتے نہ شی۔

بیا کہ چہ قرآن د نازلید و پہ ترتیب لیکلے شوے وے نو د ورسو زمانے خلقت د ہفتہ نہ حلہ
 نامہ ا و ہنچلے شوے چہ د قرآن سرہ د نازلید و پورا تاریخ ا و د قرآن د یوے یوے چہ سرہ د نازلید و
 حالت ا و شان نزول لیکلے شوے وے اولازی طور ہفتہ قرآن یوہ ضمیمہ وے۔ دا کار بہ د ہفتہ مقصد نہ

بالکل خلاف وُو، چہ ذکوم مقصد دپارہ اللہ تعالیٰ دخیل کلام داجمورہ پہ ترتیب کرے اد
مخلوط کرے وہ۔ دقرآن خود مقصد وُوچہ خالص دخدائے کلام دبل چاد کلام دگردن
نہ بغیر پہ یودائے لندا دختصر شکل کئے پہ ترتیب سرہ ولیکلے شی چہ وارہ، خوانان یودان
بنئے، نہ دباریئے، دبانہے، عام او عالم ہر سرہ نے پہ ہر زمانہ کئے، پہ ہر کائے
کئے، اوپہ ہر حالت کئے وائی او کم نہ کم داخبرہ ضرور و پٹری چہ خدائے دہفہ نہ
خہ غواری اوخہ تر نہ غواری، ہیکارہ خبرہ وہ چہ دامقصد بہ ہر و پورہ شوے
نودے کہ چرہ دقرآن سرہ یو او برد تاریخ ہم لیکلے شوے وہ او دہفے تلاوت ہم پہ خلق
لازم رہے۔

حقیقت دادے چہ دقرآن پہ موجودہ ترتیب بانڈ کوم خلق اعراض کوی نو ہغوی نہ یوا
دہے کتاب د مقصد اومد غانہ ناخبرہ ہی بلکہ داعے معلومیری چہ ہغوی پہ دے دو کہ کئے پرانہ
چہ د کتاب صرف د علم تاریخ او د فلسفہ عمران د طلبا و دپارہ نازل شویہ ہے۔

قرآن لوستونکو تہ د داخبرہ معلومہ ہی چہ دقرآن دا ترتیب روستونو خلقو نہ
دے لیکلے بلکہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پخیلہ د اللہ تعالیٰ د خود نے مطابق مرتب کرے وُو۔
طریقہ نے دادہ چہ کلہ بہ یو سورۃ نازل شونو نبی بہ پہ ہفے وخت دخیل کاتبا نو
نہ شوک را و غوختوا وپہ ہغوی بہ نے ہیک ہیک ولیکلے، بیابہ نے ورتہ و فرمایل
چہ داسورۃ د فلافی سورۃ نہ روستویا د فلافی سورۃ نہ ورا ند کیدہ۔ دغہ شان چہ کلہ
بہ دقرآن یوہ داعے حصہ نازلہ شوہ چہ ہفہ بہ تان نہ یو مستقل سورۃ نہ وُو، نو
نبی بہ و فرمایل چہ داحصہ پہ فلافی سورۃ کئے پہ فلافی حائے کئے درج کرے۔ بیابہ
نبی پخیلہ ہم پہ دغہ ترتیب سرہ پہ مائعہ کئے او د تلاوت پہ دوران کئے دقرآن
تلاوت کولو او مصاہرہ کرامت بہ ہم پہ دغہ ترتیب سرہ یادولو۔ پہ دے وجہ دایو ثابت
شوہ حقیقت دے چہ دقرآن مجید نزول پہ کومہ ورج مکمل شوہم پہ ہفہ ورج
دقرآن ترتیب مکمل شو۔ چہ قرآن چا نازل کرے وُوہم ہفہ پہ ترتیب کئے را و ستلے وُو
چہ دچا پہ زبہ نازل کرے شوہ وُوہم دہفہ پہ لاسونو نے پہ ترتیب کرے وُو۔ دبل چا
داطانت نہ وُوچہ پکے شہ دخل مدخلت و کری۔

موضح چونکہ داول نہ پہ مسلمانانو باند فرض و، او پہ ماحضہ کتبہ دقرآن تلاوت پورہ ضروری
حصہ کرخولے شوی وہ نودہ وچہ نہ دقرآن دنازلید و سرہ پہ مسلمانانو کتبہ دقرآن دیاد و لوسو
سلسلہ شروع شوہ ادچہ شکک پہ قرآن نازلید و ہنہ شان بہ مسلمانانو یادہ و۔ دہہ شان قرآن مجید
یواحہ دکجور و پہ ہنہ پانرو، ہد وکوا و دخرضہ پہ ہنہ توکرو باند چہ دنبی صلی اللہ علیہ وسلم
پہ اشارہ کا بتا نو لیکلے و، محفوظ نہ و بلکہ دنازلید و سرہ اول دلبن و یادہ پورہ، بنیاد رکرو
لکو نو خلقو پہ زرو نو کتبہ نقش شوی و وادہا ہیثم امکان نہ و وچہ یو شیطان کتبہ چرتہ
یو لفظ بدل کرے و۔

دنبی صلی اللہ علیہ وسلم دوفات نہ روستو کہ چہ پہ عربو کتبہ دخلقو بیا کفر تہ و اور مید و
سلسلہ شروع شوہ او دہنہ دغمید و دیارہ چہ صحابہ کرام کو کم خونری جنگونہ و کول، پہ ہنہ
کتبہ داہہ دیر صحابہ شہیدان شول چہ قرآن ورتہ پورہ پورہ یاد و۔ ددہ نہ دحضرت ہر پہ
زہہ کتبہ داخیال پیدا شو چہ دقرآن دحفاظت پہ بارہ کتبہ صرف پہ یوہ ذریعہ پردہ کول
مناسب نہ دی، بلکہ دیاد و لوسو سرہ پہ کاغذ باند دلیکلو انتظام ہم پکار دہ۔ نو ہنہ
حضرت ابوبکر تہ دہہ کار ضرورت پہ کوتہ کرو چہ ہنہ دہہ برسوچ نہ روستو دحضرت ہر
دسوچ سرہ اتفاق وکرو اوبیائے حضرت زید بن ثابت انصاری تہ چہ دنبی صلی اللہ علیہ وسلم
لیکوال (سکرتری) پاتہ شروع و، دا خدمت حوالہ کرو۔ طریقہ دا مقرر کرے شوہ چہ یو طرفہ
دہنہ ہولے لیکلے شوہ ہنہ راجعہ کرے شی کوہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پرنیو دہہ و، او
بل طرفہ چہ پہ صحابہ کرام کتبہ دچاسرہ دقرآن تہ لیکلے ہنہ و، ہنہ دہہ خوی نہ واغستہ کئی
اوبیاد دقرآن دحفاظت نو نہ ملدہم واغستہ شی، او ددہ دہہ وارو ذریعہ پہ کواہنی باند
چہ دا یقین راشی چہ بالکل پورہ او صحیح دہہ نویس دہنہ دقرآن یو یو لفظ پہ کتاب (مصحف)
کتبہ و لکی۔ دہہ تجویز مطابق قرآن مجید یونہی دہہ ام المومنین حضرت حفصہ رضی اللہ عنہا پہ کو کتبہ کیونہ شوہ
لہ یاد لوی چہ ہنہ ہنہ موضح دبیوت نہ شو کالہ روستو فرض شوہ، لیکن موضح پچیل خانہ داولہ ورتہ نہ فرض
و۔ داسلام یو وخت چرتہ دہہ نہ دہہ تیر شوہ چہ پہ ہنہ کتبہ موضح فرض نہ و۔

دہہ دا خبر دمعبر وراثتو نو نہ معلوم نہ چہ دنبی پہ ژوند کتبہ یو صحابہ قرآن یاد قرآن تخلیق ہنہ د
خان سر لیکلے و۔ پہ دسلسلہ کتبہ دحضرات عثمان، علی، عبداللہ بن مسعود، عبداللہ بن عمر بن حاص، سلام مولی
حذیفہ، زید بن ثابت، معاذ بن جبل، ابی بن کعب او ابو زید تیس بن السکن رضی اللہ عنہم نومونہ ملا دیو۔

او عامو مخلوق ته دا اجازت ورکړې شو چې که څوک خواړې نوډهغه نه دي ځان له نقل او کړي
او که څوک خواړې نوډ قرآن خپله نسخه وډهغه نه معیم کړي .

د عربو د مختلفو علاقو او قبیلو په ژبو کې دغه شان فرق وولکه څنګه چې زمونږ په
ملک کې د ښار ښار او د ضلع ضلع په ژبو کې فرق مې حالانکه ژبه هم هغه یوه، اردو
یا پنجابي یا ښکالي وغيره ده. قرآن مجید اگرچې په هغه ژبه کې نازل شوې ووګومره چې په
مکه کې تر لېسې وپیلې، لیکن په اول کې د دغه خبرې اجازت ورکړې شوه ووپه د نورو
علاقو او قبیلو خلق و قرآن د خپلې ژبې په طرز او محاورو کې وایي، ځکه چې په معنوکې څه فرق
نر راتلو صرف په عبارت کې د هغوی د پاره نرمې پیدا کیدله. لیکن رور و چې کله اسلام
خورشوا و د عربو خلق و خپل پاکستان نه بهر د دنیا دیره حصه فتح کړله، او د نورو
خلقو قومونه هم په اسلام کې شامل شول، او د عربو او د عجمو د کلدون د وجه
نه عربي ژبه متاثره شوه، نو دا خطر په پیدا شوه چې که چیرې اوس هم د نورو ژبو په
طرز و نواو محاورو کې د قرآن لو ستلو اجازت برقرار پاته شونو تسما قسم دیرې نېټې به
راپورته شي. مثلاً که یو سره د ژبې په خپل طرز کې د قرآن تلاوت کوی نو بل سره
به ورسره په دغه کمان جګړه کوی چې کښې دې په قصد باندې په کلام الله کې بدلې راوړي.
یاد ا لفظی اختلافات به رور په نسبتیا د کلام الله د بدلید و د پاره سبب جوړ شي. یاد
چې د عربو او د عجمو د کلدون په وجه د کو مو خلقو ژبه ګډه دوه شي نو هغوی به د خپلې
ګډې وده ژبې په وجه د قرآن د کلام بنایت خراب کړي. د دغه د جوها تو په وجه
حضرت عثمان د صحابه کل مو په مشوره دا فیصله او کړه چې په ټولو اسلامی ملکونو کې د
د قرآن هغه معیاري نسخه خوره کړې شي کومه چې د حضرت ابوبکر په حکم لیکلې شوی ده،
او د نورو ټولو نسخو اشاعت د منع کړې شي .

ن چې که قرآن ستاسو په لاسونو کې ده. دا ټیک ټیک د هغه مصحف صدیقی
مطابق ده چې د هغه نقلونه حضرت عثمان په سرکاري حکم په ټولو کلو او ښارونو کې
خواره کړي وو. نن هم د دنیا په دیر وځایونو کې د قرآن هغه مستند نسخې موجود دي.
که چیرې د قرآن په محفوظیت د چا څه شک وی نو هغه د خپل شک په دغه طریقې او باندې
چې په مغربي افریقې کې د دیو کتاب فرشته نه د قرآن یوه نسخه واخلې، او په جاوا وطن

کہنے دے جو حافظ نہ قرآن پہ یاد داوروی اویا دے مقابله اوکری، اویا دے دنیا پہ لویو لویو
کتب خانو کینے حضرت عثمان دے وقت نہ راواغله ترنن وختہ پورے چہ پر مختلف قصد و کینے کو
نسخے ایبنودے شوی دی، دہنے سرہ دے مقابله اوکری، کہ چہ دے یوحرف فرقے کینے بسیا
موند لونودے ہنہ دافرض دی چہ تہ لے دنیا تہ دہ فرق بکارہ کری۔ یوشک کونکے کہ داشک
کوی چہ قرآن دے الله تعالى دے طرف نہ نازل شونیدے اوکہ نہ دے نوکولے شی؛ خوینک داخبرہ
چہ کوم قرآن اوس زمونہ پہ لاس کینے دے دا بغیر دے شہ کی زیاتی بالکل ہنہ قرآن دے چہ
محمد رسول الله صلی الله علیہ وسلم دے دنیا تہ ورا ند کرے ڈو، دا یو داسے تاریخی حقیقت دے چہ
پہ دے کینے پوتے شک شہ کیدے۔ پہ تول انسانا تاریخی کینے بل یوشیرد قرآن پشان
مضبوط ثبوت والا نشہ کہ شک دے قرآن پہ صحیح والی کینے شک کوی نو ہنہ بیاد شک ہم
کولے شی چہ درومن امپائر نو تہ بادشاہی پہ دنیا کینے چرتہ وہ، اویا ہندوستان باند
مغلو چرتہ حکومت کرے ڈو، اور "نیپولین" نو تہ یوسرے پہ دنیا کینے ڈو اوکہ نہ۔ چہ
داسے تاریخی حقیقت نو باند شک کول دے علم نہ نہ وہ دے جہالت نہ نہ وہ۔

قرآن یو داسے کتاب دے چہ پہ دنیا کینے بے شمار انسانا خیل خیل مقصد ونہ دے
نہ پورہ کوی، دے انسانا نو تہ تہ لو ضرورتونو ادر منونو مطابق پچا تہ یوہ مشورہ و رکول سا
شہ بلکہ ممکنہ نہ وہ۔ پہ دے تہ لو انسانا نو کینے زما صرف دے ہنہ چاسرہ دلچسپی اومینہ
وہ چہ پہ مے پوہیدل اودا معلومیدل غواری چہ دے کتاب انسان تہ ڈر وند تہ تہ لو
کومہ لار بنائی، پہ دے کتاب کینے بے زہ ہم داسے خلقوتہ دے قرآن دے لوستلو دے طریقو
پہ بارہ کینے مشورے و رکوم اوہم پہ دے بارہ کینے چہ کوم مشلات ہنوی تہ تہ لہ راسی دے
ہنہ دے حل کول کو شش بہ کوم۔

یوسرے کہ پہ قرآن پوہیدل غواری، خواہ کہ دے ہنہ پہ قرآن ایمان وی اوکہ نہ وی، دے
ہنہ دپارہ دے تہ لو نہ اول دے کارپکا دے چہ اولی تہ لے نظریے و تصورات دے قرآن سرہ
موافق یا مخالف تول خیالات دے زہ نہ لری کری او خاص دے زہ دے اخلاصہ دے پوہ پہ
مقصد قرآن لوستل شروع کری۔ حکم چہ کوم خلق دے خاص قسم خیالاتو سرہ قرآن لولی نو
ہنہ تہ دے قرآن دے کرخو پہ منہ کینے خیل خیالات بکارہ پری او دے قرآن دے مقصد نہ وہ و

خبر پڑی نہ۔ کتاب کے لوستلوہ طریقہ کے کتاب دیارہ ہم صحیح نہ دہے، خو خاص طور
چہ شوک قرآن پہ دے طریقہ لولی نو ہفہ قرآن دیونہ کی پہ مطلب نشی پوہیدے۔

چہ شوک پہ قرآن سرسری پوہیدل غواری نو دہفہ دیارہ خو یو عمل لوستل کافی
کیدے شی، لیکن شوک چہ قرآن پہ زور مطلب پوہیدل غواری دہفہ دیارہ درے ثلورخلہ
لوستل ہم کافی کیدے نشی۔ دہفہ دیارہ پکار دی چہ قرآن بار بار وائی، ہرخلے پہ یو
خاص طرز وائی او دیو طالب علم پشان پنسل او کاپی پہ لاس کئے واخلی او ضروری نکتے د خان
سرہ لیکی۔ پہ دے طریقہ چہ شوک لوستلو تہ تیاروی نو ہفہ دیو قرآن کم تہ کم دوہفہ
پہ دے غرض و لولی چہ د فکر او د عمل ہفہ ہول نظام ددہ ہفے تہ راشی کوم چہ د اقوات
پیش کوی۔ ددے اولی لوستلو پہ دوران کئے ددہ کوشش کوی چہ د قرآن پورہ نقشہ ددہ پہ
ذہن کئے کینی او قرآن پہ ہفے بنیادی تصوراتو پوہہ شی پہ کوموچہ د ژوند نظام جو پیری
پہ دے دوران کئے کہ یو سوال پہ ذہن کئے راشی نو دہفے فیصلہ د پہ ہفہ وخت نہ
کوی بلکہ ہفہ سوال د خان سرہ اولیکی او بنہ پہ صبرا و اطمینان د قرآن کوری۔ دیر
فالب کمان دادے چہ ہکئے پہ دہ تہ چرتہ ددے سوال جواب ملاؤشی کہ جواب ملاؤشی
نو د خیل سوال سرہ د اولیکی۔ شوکہ پہ اول محل پہ ہول قرآن لوستلو کئے دہ تہ د یو سوال
جواب ملاؤ نہ شی نو بنہ پہ صبرا سرہ د دویم محلے او وائی۔ زہ د خیلے تجربے نہ داوایم چہ
پہ دیرم محلے لوستلو کئے پہ دیر کم کور سوال جواب چرتہ پاتے شی۔

دغہ شان چہ قرآن پورہ نقشہ پہ ذہن کئے کینی نو بیاروستلو تفصیلی مطالعہ
شروع کول پکار دی۔ پہ تفصیلی مطالعہ کئے لوستونکی لہ پکار دی چہ قرآن د تعلیماتو
یو یو آرخ د پہ ذہن کئے کینی او خان سرہ د اولیکی۔ مثلاً کہ چرے ددے خبرے
کوشش کوی چہ قرآن پہ نظر کئے کوم انسان نہ دے او کوم نابہ دے نو ہفہ لہ پکار
دی چہ پہ خیلہ کاپی کئے یو طرفتہ خوب انسان او یکی او بل طرفتہ ناخوب انسان
اولیکی۔ او بیالاند ددہ دوارو خصوصیات یو بل تہ مخامخ لیکل شروع کری۔
یا مثلاً کہ چرے د معلومہ ول غواری چہ قرآن پہ نزدہ انسان د کامیابی دیارہ
کوم کارونہ پہ کاردی او کوم شخصونہ د انسان د نقصان او د بربادی ذریعہ دہ۔
نو پہ تفصیل سرہ ددے د صحیح لیکلو طریقہ دادہ چہ سرے پہ خیلہ کاپی کئے

یو طرفتہ "د کامیابی کارونہ" اوبل طرفتہ "د بریادی ذرائع" اولیکی اویا د قرآن د کلوبہ دوران کینے ہر دھ دوارو قسمو عنوانا تو لاند لیکل شروع کری۔ دغہ شان د عقیدو، د اخلاقو، د حقونو، د فرائضو، د اوسیدو، د لین دین، د سیاست، د قانون، د جہات د نظم، د صلے او د جنگ او د ژوند د نورو مسئلو پر حقلہ چہ قرآن کومہ خود نہ کریدہ ہغہ د خان سرہ لیکي او پہ دے د خان پوہہ کوی چہ د ہرے یوے خاکے مجموعی شکل خہ جو رپیری او بیا چہ د اتولے خاکے یو خاکے شی نو د ژوند پورہ نقشہ خہ جو رپیری۔

بیا کہ چرے یوسرہ د ژوند د خاکے مسئلے پہ بارہ کینے تحقیق کول غواری چہ قرآن د ہغے بارہ کینے خہ وائی نو د ہغے د پارہ بیہ طریقہ دادہ چہ اول د ہغہ د دغے مسئلے پہ حقلہ پنچوائی اولوی کتابونہ پہ ژور نظر او کوری او داد معلومہ کری چہ د دے مسئلے بنیادی نکات خہ دی، انسان ترا سہ پورے پہ دے خہ سوچ کریدے او خہ پوہہ شویدے، کومے خبرے پکینے معلومول پکاری دی، او د کوم خاکے پورے پکینے انسان خیل فکر زغولے دے چہ خوا بیا نور نشی تلے دے نہ روستو چہ د اکومے خبرے پکینے معلومول پکاری دی، د ہغے د پارہ د قرآن او کوری۔ زما خیلہ تجربہ دہ چہ د دے قسمہ مسئلو د پارہ سرے قرآن کتل شروع کری۔ نو ہغہ تہ بہ تہ دے دے آیترون کینے د خیلو سوالونو جوابونہ ملاؤشی چہ ہغہ بہ دے نہ کینے ہغہ شل جلد لوستی وی غویو بخلے بہ ہم پہ خیال کینے دانہ وی راغلی چہ دامفہون ہم کفی پہ دے کینے پتہ پروت دے۔

لیکن پہ قرآن د پوہیدو د دے تہ لوتد بیرونو باوجود سرے د قرآن پہ روح ترہغے نشی پوہیدلے ترخو چہ ہغہ علامتہ کاراؤن کری کوم د پارہ چہ قرآن راغلی دے۔ د اصراف د نظریاتو او خیالاتو کتاب نہ دے چہ تہ پہ کوسٹی کینے پہ آرام کینے او کتاب شروع کریے او پہ تہ لو خبرو تہ خان پوہہ کریے۔ دایو مذہبی کتاب ہم نہ دے، لکہ شک چہ د دنیا د عامو خلقو پہ خیال کینے یو مذہبی کتاب وی، چہ پہ مدرسو او خانقاہون کینے وچلے کیبری۔ لکہ شک چہ د مقدمے پہ اول کینے موید ویشلی دی، داد دعوت او د تحریک یو کتاب دے۔ دے کتاب پہ راٹلو سرہ پہ خلقو کینے خاموش طبع او نیکان خلیق د گو تہونونہ را او ویشل او پہ تہولہ دنیا کینے تہ د ہغہ خلقو سرہ مقابلے تہ و درول چہ د خدائے تعالیٰ نہ پشاؤو۔ د مباحث

خلاف آواز و نو پورتنہ کولو تہ تہ تیار کرلی او د کافرانو، نافرمانو او کمر اہانوخلائی تہ او جنگول
 د یویو کورنہ تہ نیکان او پاکان خلق را جمع کرلی او د حق د بلونکی د جندہ لاند تہ و درول
 د یویو کوپ نہ تہ یویو شر لہو تہ او فساد او چتوونکے را پورتنہ کرو او د حق خا میا نو سرہ
 تہ او جنگہ وو۔ دے کتاب د یوسری د شروع کرو او د خلافت الہیہ قائمہ ولو
 پورے تہ پورہ دیریشٹ کالہ د دے عظیم الشان تحریک خود نہ کولہ، او د حق او د باطل پہ
 دے او برد جنگ کہنے دے کتاب د ورائی طریقہ او د ودائی فقتے او خود لے۔ اوسے دا کلمہ
 ممکن کیدے شی چہ تہ د دہو د کفر او د اسلام پہ میدان جنگ کہنے قدم نہ بدے او جنگ
 د یو حالت نہ بخیر نہ شے او صرف د قرآن د الفاظوپہ وینا د کفر او د اسلام د جنگ د تہو
 حقیقتونہ خبر شے۔ دے نہ خوبہ ہلہ خبر شے چہ د کتاب را داخلے او را پاسے او د دعوت
 الی اللہ کا شروع کرے او ہفہ شان قدم بدے چہ جنگ درتہ د کتاب وائی۔ پس د ہفہ
 نہ بہ ہفہ تہو لے تجربے پہ تاراشی کوے چہ د قرآن د نازلید و پہ وخت ورائد را غلے وے
 د مکے د حبشہ او د طائف واقعے بہ ہم او وینے او د جنگ بدر او احد نہ را داخلہ تو د خین
 او د تبوک پورے مرحلے بہ درلہ ہم غلے لہ راشی۔ د ابو جہل او د ابولہب سرہ بہ ہم
 معاملہ راشی، د منافقین او د یہود دوسرہ بہ ہم ملاؤ شے، او د سابقین اولین نہ
 را داخلہ ترد مؤلفۃ القلوب پورے ہر جنگہ انسانی شونے بہ ہم او وینے او ہم بہ دسرہ
 ژوند تیر کرے۔ د ایوبل قسم "سلوک" دے، چہ ذہ ورتہ "سلوک قرآنی" وائیم۔ دے سلوک
 داشان دے چہ تہ دے د کوم منزل نہ تیریرے نو د قرآن تہ آیتونہ او تہ سورتونہ
 بہ درلہ دے غلے لہ راشی چہ تاتہ بہ پچہلہ معلومہ شی چہ دا پہ دے منزل کہنے نازل شوی
 دی او دا خود نہ کوی۔ پہ دغہ وخت کہنے دا ممکنہ دہ چہ د لغت، د نحو، د معنوا و د
 بیان تہ نکتے د سالک د نظر نہ پتہ پاتے شی، خود اچیرے ممکنہ نہ دہ چہ دے بہ د قرآن
 پہ روح (اصل مطلب) پوہہ نشی۔

میا دے تاعدے کیلے مطابق سرے د قرآن پہ حکمونو، د قرآن پہ اخلاقی تعلیمونو، د
 قرآن د اوسید و پہ طریقو او د ژوند د مختلفو راخونو پہ بارہ کہنے د قرآن پہ بیودلی شوی
 اصولو او قوانینو باند تر ہفہ پوہید لے نشی چہ تر شوئے۔ پہ ہفہ عمل نہ وی کرے۔
 نہ ہفہ سرے پہ د کتاب پوہید لے شی چہ خیل ژوند تہ د قرآن نہ آزاد ساتلے وی او

نہ ہفتہ قوم دے قرآن نہ فائدہ آئے شی چہ ہفتہ ہفتی تو لے اجتماعی ادارے دے قرآن دے خودلی شی طریقے نہ خلاف چلیری۔

دے قرآن دے ادعوہ دہ چہ زہ دے قول انسانیت دے لار خود نے دپارہ دے غلے یم، اودہ ہفتہ دے دے دے وروکے او غت سہ نہ خیرے۔ خو لیکن کد چہ سہ قرآن لوستلوتہ کیٹی نو کوری چہ دے قرآن زیاتے خبرے دے خیلے نازلید و دے زمانے اہل عربو طرفتہ دی۔ کد نا کدہ بنی آدم او عامو خلقوتہ ہم آواز کوی خوا کتر خبرے دے دے دی چہ دے عربو دے طبیعت، دے عربو دے ماحول، دے عربو دے تاریخ او دے عربو دے رسم و رواج سہ دے یرسمن خوری۔ دے چہ سہ او وینی نو پے دے سوچ کدے پریوزی چہ کوم خیر دے عام انسانیت دے لار خود نے دپارہ دے غلے دے پے ہفتے کدے دے دے و مرہ دے یر و ختی، مقامی او قومی خیر و نہ ولی دی؟ پے دے حقیقت باندہ پوہید و پے وجہ بعضہ خلق پے دے شک کدے پریوزی چہ کدے شی چہ قرآن پے اصل کدے دے خیلے زمانے دے عربو دے اصلا دپارہ و، لیکن روستو بیا خلقو پے زور باندہ دے تہولو انسانانو دپارہ دے ہمیشہ ہمیشہ دپارہ دے ہدایت کتاب دے کر خو و۔

کوم سہ چہ دے اعتراض صرف دے اعتراض دپارہ نہ کوی بلکہ حان پوہ کول غواری نو زہ ہفتہ لہ مشورہ و کوم چہ دے دے اول قرآن پے خیلے اولوی او پے ہفتہ خایونو دینے او لکوی کوم خائے کدے چہ ورتہ یوہ دے عقیدہ، یا خیال یا تصور، یا یو اخلاقی اصول یا یوہ عملی قاعدہ، بکارہ شی چہ ہفتہ صرف دے عربو دپارہ دی، یا دے یو وخت، دے یوہ زمانے او دے یو خائے سہ محدود کرے شوے وی۔ صرف دے خبرہ چہ قرآن دے یو خاص خائے او دے یوہ خاص زمانے خلقوتہ خطاب کوی او دے ہفتی مشرکانہ عقیدہ او رسمونوتہ بدوائی، او دے ہفتی دے خوا و شاخیز و نہ دے توحید دپارہ دے دلیلو نو پے طور پیش کوی، دے دے نیصلے کو لوپارہ کافی نہ دہ چہ دے قرآن تہول دعوت او اپیل ہم دے یو وخت او دے یو خائے دپارہ دے۔ کتل پکار دی چہ دے شرک پے تردید کدے خہ چہ قرآن وائی آبا ہفتہ دے تہولے دے دنیا دے ہر شرک پے بارہ کدے ہفتہ شان محیم نہ دی لکہ شک چہ دے عربو دے شرک پے بارہ کدے صحیم دی؟ آبا ہم دے دلیلو نہ مرنہ دے ہر زمانے او دے ہر وطن دے مشرکانو دے اصلاح دپارہ استعمال و بکار شو؟ او آبا دے خدا دے دیو والی دے ثبوت دپارہ دے قرآن پیش کرے شوی مثالونہ ہر وخت او ہر خائے کدے پکار دے واسطے نشی؟ کدے چہ شی نو بیا یوہ وجہ دے نشہ چہ یو عالمگیر تعلیم صرف

پہ دے وجہ دیو وخت او دیو حائے دیارہ او کنہی شی چہ ہخہ پہ یو خاص وخت کئے دیو خاص
 قوم و دیارند پیش کرے شوے وو۔ پہ دنیا کئے یوہ فلسفہ، ڈرون دیو نظام او فکر یوہ طریقہ
 داسے نشہ چہ دہے تہو لے خبرے داؤل نہ تراخہ پورے پہ نالیدی طرنا (ABSTRACT) بیا
 کرے شوی وی او پہ یو خاص حالت یا صورت باندے وضاحت نہ وی شوے۔ داسے مکمل
 تجربید اول خود ممکن نہ دے او کہ چرے ممکن وی ہم نو کوم خیرچہ پہ تجربیدی طریقہ سرہ
 پیش کرے شی ہخہ صرف د کاغذ پہ مخ باندی وی د انسانانو پہ ژوند کئے عے عمل دخل شکل وی۔
 بیا کہ چرے د تہو لے دنیا د قومونو پہ منجہ کئے د فکر، د اخلاق او پچلو کئے د اوسیدو
 د یو تحریک خورول مقصود وی، نو دہے دیارہ د ضروری نہ دے، بلکہ فائدہ مندہ ہم نہ دے،
 چہ د اول شروع نہ د د دغہ تحریک د خورولو کوششے پہ تہو لے دنیا کئے شروع کرے شی، پہ
 حقیقت کئے پہ ہخہ باندہ کار کولو صحیح طریقہ صرف بودہ، او ہخہ دادہ چہ دغہ تحریک
 د انسان د ژوند نظام پہ کوم فکر نو، خیالات او اصولو باندہ قائمہ ول غراری، ہخہ د
 اول پچلہ پہ ہخہ ملک کئے پیش کرے شی پہ کوم ملک کئے چہ دغہ تحریک طرفتہ بلنہ شوی
 وی، دہے خلقو پہ دھن کئے د دغہ اصول کینو لے شی د چا ڈرے، د طبیعت او د خرقی
 خصلت نہ چہ بلونکے نہ واقف دی، او بیا د ہم پہ خپل وطن کئے پہ دغہ اصولو کار شروع
 کرشی او د ژوند یو کامیاب نظام د روان کرے شی او دنیا تہ د یوہ ہونہ دیارند کرشی۔
 پس دہے بہ نور قومونہ دے تحریک نہ توجہ و کری، ہونہ یاران خلق بہ پرخان پوہہ کر
 او پہ خپل ملک کئے بہ د رواج ور کولو کوشش و کری۔ حکمہ خوصرف داخبرہ چہ د فکر
 و عمل یو نظام اول د یو قوم پہ دیارند پیش کرے شوے و د اہم دہے قوم د پوہہ کولو
 او د ہغوی د مطمئن کولو دیارہ عے زور لکولے وو، د دے خبرے دلیل نہ دے چہ کئی دغہ نظام
 صرف د یو قوم دیارہ دے۔ پہ حقیقت کئے د یو قومی نظام او د بین الاقوامی نظام د یو
 وقتی نظام او د ابدی نظام اُخان لہ اُخان لہ خاصیتونہ دی چہ پہ ہخہ پیژندے شی، قومی
 نظام یا خود یو قوم د اوچتوالی او دہے د خاص حقونو دعوہ کوی او داسے اصول خپلہ وی
 او نیکویت خپل کرے وی چہ پہ نور و قومونو نشی چلیدے۔ د دے نہ برعکس بین الاقوامی
 نظام تہو لے انسانانو تہ یوشان درجہ او یوشان حقونہ و رکوی او داسے اصول خپلہ وی
 چہ پہ تہو لے دنیا کئے د چلید و قابل وی۔ دغہ شان د یو وختی نظام داسے اصول وی

چہ د وخت پہ تیرید و د عمل کو لو قابل نہ پاتی کیری۔ ددے نہ برعکس د ابدی نظام اصول پہ ہیچ حالت کئے نہ بد لیری۔ دا خاصیتونہ چہ د چاہ نظر کئے وی ہفہ د پچیلہ قرآن و لوی او ہفہ تول ٹایونہ د پہ کو تہ کری چہ د کو مو پہ وجہ واقعی د اکمان کیدیشی چہ قرآن یو وختی او قومی نظام پیش کرے دے۔

د قرآن پہ حقل د بو عام لو ستونکی پہ غور کئے دا خبرہ ہم پرتہ وی چہ دا یوہ مفصلہ ہدایت نامہ او د آئین یو کتاب دے۔ خوچہ کہ لو ستونکے قرآن لوی نو پہ قرآن کئے ورتن پیلو کئے د وسید و سیاست او د معیشت وغیرہ حکمونہ او قاعدے پہ تفصیل سرہ نہ بنکاری۔ بلکہ ہفہ دینی چہ پہ کو مو فرضونہ قرآن د یزور و رکوی لکہ موخ او رورثہ د ہفہ پختلہ پکئے یوہ داسے قاعدہ ضابطہ نشہ چہ پہ ہفہ کئے د موخ رورثہ تول ضروری حکونہ درج وی۔ دا خبرہ ہم د سری پہ ذہن کئے داشک راپید اکوی چہ دا قرآن آخوشکے ہدایت نامہ دے۔

دا شک حکہ پید اکیری چہ د سری نہ د حقیقت یوہ د دہ بالکل پنا پاتی کیری، او ہفہ داچہ اللہ تعالیٰ صرف کتاب نہ و نازل کرے بلکہ یو پیغمبر نہ و سرہ ہم رالینے و واکہ چہ اصل سکیم دا وے چہ یوہ نقشہ د خلق و رکری شی او خلق د پچیلہ د ہفہ مطابق آبادی او کری نو بیاد ا پکاروہ چہ د آبادی د یوے یوے حصے تفصیل لے مونزلہ را کرے دے۔ لیکن کہ چہ د آبادی د ہدایا تو سرہ سرہ یو ا بخیر ہم سرکاری طور مقرر کرے شی او ہفہ ا بخیر د ہفہ ہدایا تو مطابق یوہ آبادی جو رہ کری، او بیات نہ د ا بخیر دے جو رہ شوع آبادی تہ نہ کورے او صرف پہ نقشہ کئے د ہرے حصے تفصیل لہوے او ہفہ تفصیل درتہ ملاؤ نہ شی او بیاد او لے چہ دا تولہ نقشہ نامکملہ دے، نو ستاد اتول شک او شکایت غلط دے قرآن یو داسے کتاب نہ دے چہ پکئے د ورو ورو غیر و تفصیل ہم وی بلکہ داد اصولو او د کلیا تو کتاب دے۔ د قرآن اصل کار داسے چہ د اسلامی نظام فکری او اخلاقی بنیادونہ بنہ پہ وضاحت سرہ پیش کری او پہ عقلی دلیلونو او جذباتی اپیلونو تہ بنہ مضبوط و مستحکم کری۔ پاتے شوع اسلامی ژوند عملی شکل، نو پدے کئے قرآن پہ دے طریقہ انسان تہ لاس نہ بنائی چہ د ژوند د یوے یوے خاکے قاعدے قانونونہ بنہ پہ تفصیل سرو بیان کری، بلکہ قرآن د ژوند د ہرے خاکے حدونہ بنائی او چارچا پیرہ تربیہ پوشو کو تونو کئے د نشان

یہ طور پر شو غبت غبت کا نثری و دروی، اور دھم کا نثر و مطلب وی چہ دے اللہ تعالیٰ و مرضی مطابق پہ دھم حد و نوآبادی بکار دہے۔ دے اللہ تعالیٰ دے دیا تو مطابق عملاً دے اسلامی ژوند شکل جو پرول دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم کار و و۔ ہفتہ تہ دے احکم و وچہ دے قرآن دے اصول مطابق دے خپل خان دے خوشی حضرت جو پرول و، دیوے معاشرے اور ریاست جو پرول و، یوہ نیکی نمونہ تو لے دے دنیا تہ پیش کریں۔

عام طور دے خلق و پہ ذہن کچھ یو بل سوال راسی، ہفتہ دچہ یو طرف تہ قرآن ہفتہ خلق و تہ دیر بد وافی چہ دے خدا لے و کتاب دے راتونہ و ستونہ لے دے شی اور دیو بل سرہ اختلافات شرع کری اور خپل دین تو کرے تو کرے کری، اور بل طرف تہ دے قرآن دے حکمونو پہ تفسیر کچھ دے روستونہ اور دچہ و علمائے و تابعین و دے صحابو پہ منہ کچھ دے دوسرہ اختلافات دی چہ شاید دے قرآن دے حکمونو یو آیت بہم دے ملا و نشی چہ مختلفو علمائے و دے ہفتہ یو تفسیر پہ اتفاق سرہ کرے وی نوآبادی دے قول علماء ہفتہ شان بد دی لکے شک کہ چہ پہ قرآن کچھ اختلاف کو نکو تہ بد و نیلے شوی وی کہ چہ دے دے قول بد نہ دی نو بیا ہفتہ کومہ دے دے اور ہفتہ کوم اختلاف دے چہ بد دے اور قرآن تہ منع کریدہ۔

دایرہ نو بہ مسئلہ دے اوپہ دے باند پہ تفصیل سرہ دے بحث کو لو دے موقع نہ دے۔ دے قرآن دے یو هام طالب علم دے شک لے کو لو دے پارہ صرف دوسرہ اشارہ کافی دے چہ قرآن دے ہفتہ محکم اور فائدہ مند اختلاف مخالف نہ دے کوم چہ صرف دے حکمونو اور دے قوانینو پہ تشریح کچھ دے مخلصانہ تحقیق پہ دچہ شوی وی خو پہ دین کچھ لے اتفاق اوپہ اسلامی نظام جانت کچھ لے اتحاد برقرار رکھ وی، بلکہ قرآن دے ہفتہ اختلاف مخالف دے کوم چہ دے نفسانی خواہشات و دے بدیت نہ شروع شوی وی اور نو بت لے دے پروا و جنگ جگرو تہ رسیدے وی، دے دے دوار و قسمو اختلافات و حقیقت یو شان نہ دے اور نہ لے آخری انجام دے یو بل سرہ مشابہت لری نو حکم دوار و اختلافات و تہ پہ یو شان ستر کہ نشی کچھ کیدے۔ اور لے قسم اختلافات دے ترقی دپارہ ضروری اور دے ژوند دپارہ لازمی دے۔ دے قسم اختلاف پہ ہفتہ خلق کچھ موندے شی کوم چہ عقل لرونکی اور فکر کو کی خلق دی۔ پہ خلق کچھ چہ دے قسم اختلاف موجود وی نو دے دھوی دے ژوند یوہ نینہ دے، اور چہ کچھ موجود نہ دی نو دے دھوی مثال بیا دے وچو لرونکی۔ پاتے شوی دے قسم اختلاف نو دے تولد دے بنیاد اپنی، چہ دے اختلاف پہ کومو خلق کچھ سوا وچت کرے دے نو ہفتہ لے

تارتار کبری دی۔ داد صحت نبینہ نہ دہہ بلکہ دمرض نبینہ دہہ، او ددے آخری انجام دیو
امت دپارہ ہم نہ دے فایده مند شوے۔ ددے دوارو قسمو اختلافاتو فرق داسے وگنہ
چہ :

د اختلاف یو شکل خود ادے چہ ددے تول خلق د خدائے او د رسول پہ اطاعت
متفق وی، او قرآن او سنت پہ اتفاق سرہ د حکمونو ماخذ منی، او بیا د وہ عالمان دیو ورے
جزوی مسئلے پہ تحقیق کینے، یا د وہ قاضیان دیوے مقدمے پہ فیصلہ کن دیو بل نہ اختلاف
وکری، خو پہ ہغوی کینے یو ہم خیلے مسئلے یا خیلے رائے تہ دین نہ وائی، او نہ ہغہ خلق چہ
د ہغوی د رائے نہ اختلاف لری د دین نہ بھرک نری، بلکہ دوارہ د خیلہ رسہ پورے
بنہ پہ دلیلونو سرہ تحقیق وکری، او دا خبرہ خلقوتہ پرید دی، ادیاکے عدالتی مسئلہ
وی نو د ملک آخری عدالت تہے پرید دی، او کہ اجتماعی معاملہ وی نو نظام جماعت تہ
تہ پرید دی، چہ پہ دوارو دیو کینے کو مہ رائے قبول غوا ری ہغہ د قبولہ کری، یا د
دوارو تہ جائز او وائی۔

د اختلاف دویم شکل دادے چہ اختلاف د دین پہ بنیاد ونو کینے وکری شی، یا دا چہ
یو عالم یا یو صوفی یا یو مفتی یا یو مفسر یا د قامریو مشرپہ یوہ دا سے مسئلہ کینے خیلہ
رائے اختیار کری چہ ہغہ مسئلہ خدائے او رسول د دین بنیادی مسئلہ نہ وی گرتولی
خودے نے خائفا د دین مسئلہ جو رہ وی، او د ہغہ نہ چہ شوک اختلاف کوی ہغہ د دین
نہ بھرک نری، او د خیل خیال د ملگونہ یوہ چہ جو رہ کری او وائی چہ اصلی امت مسئلہ
ہم دادے او باقی قول دوزخیان دی، او پہ جار خلقوتہ وائی کہ مسلمانان یئی نو پہ دے
چہ کینے شامل شی کہ نئی نو بیا د سرہ مسلمانان ہم نہ یئی۔

قرآن چہ پہ ہر جائز کینے د کوم اختلاف او د کوہ چہ پرے مخالفت کریدے د ہغہ نہ ہوا
د دویم قسمہ اختلاف دے۔ پلے شوا وائے قسم اختلاف، نو د ہغہ جے شمیرہ مثالونہ پخیلہ
نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ ورائی راغلی وو، او ہغہ ورتہ نہ صرف او ویلی وو چہ دا جائز دی
بلکہ ہغہ ورتہ دیر شاہانے ہم ورکھے وو۔ دا حکم چہ ددے قسم اختلاف د موجودید و نہ
دا معلومیری چہ پہ جماعت کینے د غور و فکر کولو، د تحقیق او د تجسس کولو، او د پوچھ
د صلاحیتونو لولو خلق شتہ دے، د جماعت د ہونبیا رانو خلقوتہ خیل دین سرہ

او ددین د حکمونو سره مینہ شته ده، هغوی د خپل ژوند د مسئلو حل د دین نه بهرنه بلکه په دین کې دننه لټوی، او جماعت په دده زریښه قاعده باندې عمل کوی چه په اصولو باندې متفق دی او په خپلو کې اتحاد برقرار ساتی او د ترقی دپاره خپلو علماؤ او مفکرینو ته د صحیح حد و نوده دننه د تحقیق او د اجتهاد آزادی ورکوی. هذا ما عندي والعلم عند الله عليه توکلت والیه انیب.

زما د مطلب نه دده چه په دده مقدمه کې د هغه ټولې مسئله صفاشی کوه چه د قرآن لوستلو په دوران کې د یو عام لوستونکی په ذهن کې راپیدا کیږی. ځکه چه اکثر سوالونه دده دی چه د یو آیت یا د سورة لوستلو په دوران کې په ذهن کې راشی، او د هغه جواب په تفهیم القرآن کې په موقع باندې ورکړې شوې ده. دده وجه نه مادا یی سوالونه پرمخو دی دی او دلته د صرف هغه جامع مسئله بیان کړی دی چه مجموعی طور د ټول قرآن سره تعلق لری. لوستونکو حضراتو ته زما د درخواست ده چه یواځې دده مقدمه په لوستلو سره دایمه مه کوی چه دا مقدمه که ده او پکې د ټولو سوالونو جوابونه نشته، بلکه ټول کتاب او کورنی او د هغه نه روستو چه د یو سوال جواب نه وی شوې، یا درته د یو سوال جواب نیمکړه ښکاره شی، نو د هغه نه ما خبر کړی.

تَفْهُمُ الْقُرْآنِ

① ————— الْفَاتِحَةُ

② ————— الْبُقْعَةُ

الفاتحة

نوم | دانوم "الفاتحة" دے سورۃ د مضمون سرہ د مناسبت پہ وجہ ایبوندے شوے دے۔

"فاتحہ" ہفہ خیز تہ ویلے شی چہ د ہفے نہ دیو مضمون یاد یو کتاب یاد یو بل خیز افتتاح یعنی شروع شوی دی۔ یا خود ایہ اوکثر چہ دے نوم معنی د "پہاچہ" او د "آغاز کلام" پشان دے۔

د نازلید و زمانہ | د سورۃ د حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم د نبوت پہ اولو و رخو کئے

نازل شوے دے۔ بلکہ د معتبرو روایتونو نہ دا معلومیری چہ پہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم باند د

تہو لو نہ اول مکمل او پورہ سورۃ د نازل شوے دے۔ دے نہ اول صرف جد اجد آیتونہ

نازل شوی د وچہ ہفہ اوس پہ سورۃ خلق او سورۃ مزمل او سورۃ مدثر وغیرہ کئے شامل دی۔

مضمون | پہ اصل کئے د سورۃ یوہ د عادیہ چہ خدائے پاک ہفہ چاتہ بنودے دے چہ شوک

پہ دے کتاب شروع کوی۔ او د کتاب پہ اول سرکئے د ایبوند لو مطلب دے د اے چہ کہ چرے تاسو

دے کتاب نہ واقعی ناند اہستل غواری نواول د جہا نو نو د بادشاہ نہ د ا د عا و غواری۔

د ا د انسان عادت دے چہ د یو شہیز طلب او خواہش دے کلہ پہ زرہ کئے راشی نو د ہفے د پلہ

د عا گانے کوی، او د عادیہ چہ نہ غواری چہ د چاپہ اختیار کئے ہفہ خیزوی۔ نو د قرآن

پہ اول سرکئے د ا د عا غو بستل د اے دی لکہ چہ انسان تہ د اللہ د طرف نہ دا بنود نہ

شوی دے چہ انسان د ا کتاب صرف د حیم لارے لتو لو دیارہ وائی، او د لوستلو پہ

دوران کئے د د ہفہ پہ ذہن کئے صرف د حق تلاش وی، او د ا د و مفی چہ تہل علم نہ د

جہا نو نو د بادشاہ سرہ دی، او ہم دے بادشاہ تہ د ا درخواست و کوی چہ ہفہ تہ نیغہ لارے

ا بنائی او بیا د قرآن شروع کری۔

پہ دے مضمون د پوہید و نہ روستو داخیرہ پہ خیلہ معلومہ شوہ چہ سورۃ فاتحہ

د قرآن پاک مقدمہ نہ دے بلکہ یوہ د عادیہ چہ بندہ دے د اللہ نہ غواری او پہ جواب کئے د اللہ

تعالی د طرف نہ تہل قرآن را ورائی شی۔ بندہ د عا و غواری چہ اے پروردگارہ! مائتہ سمہ لار

اوبنایہ، پہ جواب کئے ورتہ پروردگار تہل قرآن ورائی کری۔ چہ د ا دے ہفہ ہدایت او

سمہ لارہ چہ د کوئے تائمتہ درخواست کرے دے۔

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝ ۱ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝ ۲

دَالله دَنومرنه چه رحمن اورحيم دے

تعريف خاص دَالله دے، چه دَنولو کائنات ورب دے، رحمن اورحيم دے،

له اسلام چه انسان ته کوم تهذيب بنائي په هغه کيښه يوه قاعده داهم ده چه انسان د دخپل هر کار شروع دخدا ته د نوم نه کوي. که د دے قاعده پابندی په رښتيا او په اخلاص سره وشي نو دے فائده به لازماً حاصل شي. يوه داچه سر په د د پرو غلطو کارونو نه بچ شي، ځکه چه په هر کار باند په شروع کولو سره دخدا ته نوم اغتال به د سري عادت جوړ شي او دا عادت به بيا سر په د دے فکر کوونکو کوي چه آيا په دے کار باند دخدا ته نوم اغتال ماله جايز دي او که نه؟ دويم داچه څوک په جايز ونيکو کارونو باند د شروع کولو په وخت دخدا ته نوم اخلي نو د هغه ذهن به په صحيح طرف وي او دخپل هر کار شروع به د صحيح بنياد نه کوي. دريمه او د تيولونه لويه فائده داده چه څوک دخدا ته د نوم نه خپل کار شروع کوي نو د هغه سره به دخدا ته امداد او طاقت مل وي، ځکه په هر کار کيښه برکت وي او هغه به د شيطان د د وکو فسادونو نه بچ وي دخدا ته دا طريقه ده چه که بند دخدا ته نه فکر کوي نو خدا بڼه نه کړي له لکه څنگه چه په د بيا چه کيښه مونږ ويلي دي چه سورة فاتحه يوه د عاده، خو په د عا کيښه اول د هغه ذات تعريف کيږي د کوم ذات نه چه مونږ د دعا غواړو. نو گويا د د دے خبره ښودنه ده چه کله د دعا غواړي نو په ښکله طريقه ته غواړي. دا څه ښکله طريقه نه ده چه سر په دخو له پرانستلو سره خپل مطلب شروع کړي. ښه طريقه داده او ښه سر ميتوب هم دے ته وايي چه سر په د چا نه د دعا غواړي نو اول د هغه نيکي، احسانات او مرتبه بيان کړي، او بيا د هغه احسانات او مرتبه اومني.

مونږ چه د چا تعريف کوو نو د هغه دوه وجه وي. يوه داچه څوک پخپله د ښه خوبو او کمال مالک وي، نو بيا مونږ د دے پر واند له لږ چه د هغه د کمال او د خوبو مونږ ته څه فائده شته او که نه خو تعريف ته کوو. دويمه داچه چا ز مونږ سر نيکي کړي وي نو د هغه نيکي په بدله کيښه مونږ تعريف کوو، د الله تعريف د دواړو وجهونه دے. مونږ له پکار دي چه يو خود الله د څوک کمال په وجه د هغه تعريف وکړو او بل د الله د احسان په وجه هر وخت د هغه په تعريف گويان شو.

صرف دا نه چه تعريف د الله دے بلکه صحيح خبره داده چه تعريف خاص د الله دے. په دے ويا سره الله د ير لوست حقيقت ښکاره کړه دے، او هغه داچه د مخلوق پرستي بنياد ته ختم کړه دے. د د نيا په

مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣﴾ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ ﴿٤﴾

دے ورھے دجزا مالک دے۔

مونزہ خاص ستا عبادت کو دے او خاص ستانہ مدد غوار دے۔

ہر جائے او پہ ہر خیز کجے چہ شہ قسبہ خوبی او کمال موندے شی دھنہ اصل د اللہ ذات دے، د اللہ پہ مخلوق کجے، خواہ کہ ہفہ انسان دے یا فرشتہ وہ یا پورہ سیارہ وہ، پہ دے مخلوق کجے چہ شہ کمال او خوبی دے، دا دے مخلوق ذاق خیز نہ دے بلکہ دا د اللہ تعالیٰ د طرفتہ ور کجے شوی عطیہ دے۔ نو شکہ خو یو اللہ، خالق کمال، دے مستحق دے چہ مونزہ نے غلامان شو، احسانے او منور، شکرے او یاسو عبادت نے وکرو او صرف دھنہ خادمان شو، بل ہیٹ شوک، صاحب کمال دے مستحق نہ دے۔

سے پہ عربی ژبہ کجے د "رب" دے معنی دی (۱) مالک او آقا۔ (۲) مربی۔ پالو کجے، خبرا غشو کجے او ساتو کجے۔ (۳) بادشاہ، حاکم، تدبیر او انتظام کو کجے۔ پہ دے بتلو معنوسرہ اللہ د کائناتو رب دے کجے د انسان پہ نظر کجے چہ کوم خیز دیر زیات وی نو دھنہ بیان پہ مبالغہ سرہ کوی، او کجے ہفہ خیز دوسرہ دیر زیات وی چہ پہ یوہ مبالغہ نے تسلی نہ کیری نو بیا د پیلے تسلی کو لو د پانہ یو بل لفظ بیان کری چہ دھنہ زیاتوالی کجے پر پورہ شی، د اللہ پہ تعریف کجے د رحمان لفظ نہ ستو د رحیم لفظ استعمالول ہم دے حیثیت لری۔ پہ عربی کجے رحمن د دیرے مبالغہ صیغہ دے۔ خو د خدا رحمت او مہربانی پہ مخلوق دوسرہ دیرہ، نہا بنہ او بے حسابہ دے چہ د لوئے نہ لویہ مبالغہ نے ہم نشی ادا کوئے۔ شکہ ور پچہ بل لفظ رحیم استعمال شوے دے چہ د اللہ د رحمت د فراہمی حتی ادا شی۔ دے مثال داسے دے لکھ چہ یوسرے دیر سختی وی او دھنہ د سخاوت پہ بیان کجے مونزہ او او یو چہ ہفہ یوسختی سرے دے، نو لفظ سختی راتہ دھنہ د سخاوت پہ مقابلہ کجے کم بکار شی نور او او یو چہ "ہفہ خو یو دریا بے" دے شان د تیز رنگ پہ بارہ کجے چہ صرف لفظ "سور" راتہ کم بکارہ شی نو ورسوہ لفظ "تک" زیات کرد ارنک سور" او وایو۔ او دنگ قد پہ د کو کجے چہ راتہ لفظ دنگ کم بکارہ شی نو لفظ "لور" ورسوہ زیات کرد او "دنگ لور" او وایو۔

ہے یعنی دھنہ ورھے مالک دے چہ پہ کومہ ورخ پہ ورا نہ روستو تبول نسلونہ راجع کریشی، د عملو نو حساب بہ کیری او ہر انسان تہ پہ دھنہ د عمل پورہ پورہ بدلہ ور کجے کیری۔ د خدا نے پہ صفت کجے د رحمن او رحیم نہ روستو د "مالک د ورھے دجزا" و بیلو مطلب داسے چہ ہفہ تش مہربا نہ نہ دے بلکہ داسے اختیار والا انصاف کو کجے ہم دے چہ د آخری فیصلے پہ ورخ بہ د پورہ اتقاد مالک وی، کہ چالہ سرا ورکوی نو شوک بہ نے نے نہ نشی راتہ او کجے چالہ جزا ورکوی نو شوک بہ نے نشی منع کوئے۔ شکہ خو یو طرفتہ دھنہ د پالنے او ددعم پہ وجہ مونزہ دھنہ سرہ مینہ او محبت لری، او بل طرفتہ دھنہ انصاف پہ وجہ دھنہ نہ یربیز و ہم ادا احساس پہ زیہ کجے لری وجہ مونزہ نہ او بد دوارہ انعامورہ پورہ پورہ د اللہ پہ اختیار کجے دی۔

سے د عبادت لفظ ہم پہ عربی ژبہ کجے پہ دے معنوکجے استعمال کیری۔ (۱) د عبادت ظاہری طریقہ، پرستش۔ (۲) طاعت او فرمانبرداری (۳) بندگی او غلامی دلہ د عبادت نہ مراد

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۝ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ
عَلَيْهِمْ ۝ لَا غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ۝

موزنتہ نیغہ لارہ و بنایہ، دہغہ خلقو لارچہ تا پہ ہغوی باند انعام کرے دے،
چہ ہغوی لہ سزا نہ دہ در کرے شوی او نہ بے لارے شوی شے دی.

دا درے وارہ معنی دی، یعنی موزنہ ستا عبادت کوئی، ستا فرمان منونکی اوستا بندگان غلامان یو
او غیرہ صرف دانہ دہ چہ زموزنہ ستا سرود عبادت دا تعلق دے بلکہ حقیقت دادے چہ زموزنہ
عبادت دا تعلق ہم سرستاسرہ دے، پدے درے وارہ و مغنوسرہ ہم تہ زموزنہ معبود تے بل ہیچوک نشہ.
کہ یعنی زموزنہ تعلق ستا سرہ یوائے د عبادت نہ دے بلکہ د امداد غوشتلو تعلق موہم ستا سرہ خاص
دے موزنہ معلومہ چہ د تہ لو کا سنا تو پالونکے تہ تے، تہ لو طاقتو نہ ستا سرہ دی، د تہ لو نہ تہ لو
یوائے تہ مالک تے، حکم خو موزنہ د خیلو تہ لو حاجتو نو پور کولو پارہ تاتہ درخو، د غوشتے
د پارہ تاتہ لاسے نیسو، او صرف ستا پد مدد باند موزنہ دہ. اوہم د اوجہ دہ چہ د درخواست
پہ لاس ستا خدمت کن حاضر یو.

شہ یعنی ژوند پہ ہا رخ کن موزنہ تہ معیم خیال، د نیک عمل اودینہ سلوک کولو دے طریقہ
اوسنایہ چہ د غلطی پکین ہیچ خطرہ نہ وی بلکہ انجام تے کامیابی اونیکی بختی وی — دا
ہغہ درخواست دے چہ بندہ تے خیل رب تہ ہغہ وخت کوی کلہ چہ ہغہ قرآن پاک شروع کوی.
بندہ درخواست کوی چہ ہد رہ تہ موزنہ نیغہ لار اوسنایہ. او موزنہ پد دے پوہ کرہ چہ
دکما فی علمو نو پتہ تاؤ را تاؤ لارہ کن اصلی حقیقی لارہ کومہ یوہ دہ، پد دے مختلفو اخلاق
نظریو کن معیم اخلاقی نظام شہ دے، اود ژوند بے شمیرہ فروزد لارہ پہ منیم کن د فکرو
عمل سیدہ صفا اولویہ لارہ کومہ یوہ دہ.

شہ دادہغہ نیغہ اوصفا لارے تعریف دے چہ د کومہ لارہ موزنہ د اللہ نہ غوشتنہ کریدہ.
یعنی ہغہ لارچہ پہ ہغہ ہمیشہ ستا انعام اوستونکی او خوشی د غورہ خلقی.

شہ یعنی د انعام موند و نکو خلقونہ زموزنہ مراد ہغہ خلق نہ دی چہ پہ ظاہر و سرہ ستا د دنیا
نہ تونہ د بروی خو پہ حقیقت کن ہغوی ستا غلبہ مستحق وی اود کامیابی د لارہ نہ بے لارہ
وی. دے تشریح نہ د معلومہ شہ چہ د انعام نہ زموزنہ مراد ہغہ حقیقی او پائیدارہ انعامات دی د
ہغہ، ہغہ چانہ ملا دیبری چہ پہ صراط مستقیم لاریشی اود اللہ رضا و تہ حاصلہ شی، او ہغہ عارضی
انعامات مراد دے دی کوم چہ اول د فرعون، د منورہ اود قارون غونڈ خلقونہ ملا ویدل، او اوس
ہم زموزنہ پہ حکم کن د پرو د پرو ظالمانو، بدکارانو او کمال ہانوتہ ملا دیبری.

البقرة

نوم اور نوم وجہ دے سورۃ نوم ”بقرہ“ تک ایسودے شوے دے چہ پہ دے کہے پہ یوحائے کہے دے

غواذ کو رائے دے۔ قرآن مجید پر ہر سورۃ کہنے دو مرہ دیر مضمون نو نہ بیان شوی دی چہ دھیفے دیارہ د مضمون پر
مناسبت سرہ جامع عنوانات نئی کتے کیسے عربی ژبہ اگرچہ د خپل لغت پہ اعتبار سرہ دیرہ مالدارہ ژبہ دہ۔
خوبہر حال دہ یوہ انسانی ژبہ۔ انسان چہ کو مہ ژبہ راہی هغه دومره لنډہ تنگہ دہ چہ پہ هغه کچے دایع الفاظ
او فقرے نشته چہ د دے فراخہ مضمون نو دیارہ جامع عنوان جو پرکیرے شی۔ د دے وچہ نہ بی صلی الله علیه
وسلم د الله تعالیٰ پہ اشارہ باندی د قرآن د دیر سورتو نو دیارہ د عنواناتو پہ جائے نومونه ایبندی دی چہ پہ
هغه صرف یو سورۃ پیژندے شی۔ دے سرورۃ تہ د سورۃ بقرے ویلو مطلب اید دے چہ پہ دے کچے د لغو مکمل
بان شوی دی بلکہ د دے مطلب صرف دایع چہ "هغه سورۃ چہ پہ هغه کچے د غواذ کو رائے دے"۔

دنازلید و زمانہ | اے سورۃ دیرہ حصہ مدینہ تہ ہجرت کو لوہ دوستو بالکل پہ اولی دور کچے نازلہ شوی دہ | او دیرہ کہ حصہ داسے دہ چہ ہفہ دوستو نازلہ شوی دہ | اے مضمون سورۃ مناسبت پہ لحاظ پہ دہ کچے شاملہ کرے شویہ | تردہ پورے چہ سورۃ ہجرت پہ سلسلہ کچے کو مایتونہ نازل شوی دی ہفہ ہم پہ دہ سورۃ کچے شامل دی حالانکہ ہفہ دہ بنی صلی اللہ د ژوند پہ آخرہ زمانہ کچے نازل شوی دہ سورۃ چہ پہ کو مایتونو ختم شروع دہ ہفہ دہ ہجرت نہ نکلیے پہ مکہ کچے نازل شوی دہ لیکن دہ مضمون دہ مناسبت نہ وجہ ہفہ ہم پہ دہ سورۃ کچے شامل کرے شوی دی۔

شانِ نزول | پرمے سورۃ بانیہ دیوہیدلو دیپارہ اول دے سورۃ پم تاریخی حالاتو بانیہ خان بیہ دیوہکول پکار دی۔

(۱) د هجرت نه هکښه په مکه کې زيات تر خطاب د عربو مشرکالو ته و وچه اسلام د هغوی د پاره یو نوښت و. دنا آشنا آواز وو. اوس د هجرت نه روستو پکې يهوديان دا غل چپه کلي ته د مدینه سره بالکل جوخت وو. د يهوديان د توحيد، رسالت، وحی، آخرت او د فرشتو قایل وو، د شريعت هغه قانون ته منلو چپه د خدا ته د طرفته د هغوی په نبی موسی علیه السلام باند نازل شوه وو او دین ته هم هغه اسلام وو د کوم تعلیم چپه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم خلقوته وړکولو. لیکن د دیرمه موده د قنزل په وجه هغوی د اصلی دین نه دیر لږه تللی وو. د هغوی په عقید وکېنه د پیر دغه غیر اسلامی کارونه شامل شوی وو چپه د هغوی سره ته په تورا د کښه شه سند موجود نه وو. د هغوی په ژوند کېنه داسې رسمونه او ریاچيونه شامل شوی وو چپه د پیر اصل دین کېنه وو او نه ته په تورا د کښه شه ثبوت وو. پخپله تورا د هغوی د انسانی کلام سره خلط ملط کړه وو. او د خدا ته کلام چپه دغه حد پورې نغظاً یا معنی محفوظ وو هغه هم هغوی د خپلې خوښه په تفسیر وړنو او خلطو معنو باندې بدل کړه.

۱۵ پہ دفعہ وصال کئے حضرت موسیٰ نہ روستوں تقریباً نورس صدی تیرے شروع وہ اسرائیلی تاریخ پر حساب سر حضرت موسیٰ پر ۱۲۴۲ قبل مسیح کہے وفات شروع دوا دینی صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ ۱۲۴۲ بعد مسیح کہے نبوت ملاؤ شروع دو ۔

و. د دین حقیقی روح د هغوی نه وتلی وواد د ظاهری مذهب صرف یو مرکبوت باقی ووجه هغه نه
 د پېښ سره لکولې وو. د هغوی د عالمانو او بزرگانو، د هغوی د قوم د سردارانو او د هماغو مخلوقو، د ټولو
 عقیدې، اخلاق او عیالونه خراب شوی وو، او د خپل خراب حالت سره نه دومره مینه وچه چې یواضه
 قبولو ته نه تیاریدل. د دین موده داسې داکار وچه کله به د الله یو پند هغوی ته د دین د پیغ لار
 خود لودپار دغه نو هغه به دوی د ټولو نه لوی خپل دشمن گنولواو داکو شش پسته کوو چه په
 هېڅ شان سره هغه په اصلاح راوستلو کې کامیاب نشی. دایهودیان په حقیقت کې خراب شوی
 مسلمانان وو. دوی په دین کې نو د خیر پیدا کړې وه او خپل دین نه بدل کړې وو، په معمول خبرو
 باندې به نه په مطلبه چټو نه کول، ټول د لاسه شوی وو، د خپلو پلارانو او نیکو نو په کار باندې به نه
 هڅه غځول، خدا ته تعالی نه هیرکړې وو، او د دنیا سره مینه وه، نو په دې وجه دومره متزلزل ته
 رسیدلی وچه هغوی خپل اصلی نوم "مسلمان" هیرکړې وو، صرف "یهودی" نوم ته پاته شوه
 ووا د الله دین ته صرف د خپل نسل د اسرائیلو د پلار نیکه وراثت جوړ کړې وو. کله چه نبی صلی
 الله علیه وسلم مدینه ته راغله نو الله تعالی ورته د فرمان راوړلېر. لوجه دایهودیان اصل دین طرفه
 را وکبله، چنانچه د سوره بقره په اولسو نږدې شپاړسو رکوعو کې د ابله ده. په دې
 رکوعو کې د یهودیا نوم په تاریخ او د هغوی په اخلاقو او مذهبی حالت باندې تنقید شوه ده،
 د هغوی د مذهب او د اخلاقو په مقابل کې د حقیقی دین اصول بیان شوی دی، خود اتول
 پداسې طریق بیان شوی دی چه هر څوک پدې پوه شو چه د یو پیغمبر پر امت کې خرابتیا په څه شکل
 پیدا کېږي، د دې دینداری په مقابل کې حقیقی دینداری څه نه وایي، د دین حق بنیادی اصول
 کوم کوم دی او خدا ته تعالی سره د کومو څیزو لوقه در ده.

(۲) په مدینه کې د اسلامي هوت یونوی مرحله وه، په مکې کې دین د اصولو تبلیغ او د دین د
 قبولو لیکل اخلاقی تربیت وو، خود هیرت نه روستو د عربو د مختلفو ځایونو مسلمانان یوځای ته را جمع شول او د
 انصاری په مدینه یو ورځه شان اسلامي ریاست جوړ شو نو الله تعالی د یوځای د کسیدو، د کتبه او د تاوان،
 د قانون او سیاست په حقیقه نصابونه رالېږل شروع کړل او د اسلام په بنیاد باندې د نوی نظام د آیاهي خود ته
 وکړه. د دې سوره په آخری دیرشت رکوعو کې د اهدایات دی چه دیرېکې په اول کې رالېږلی
 شوی وو او پیغ د ضرورت مطابق یو یو راتلو.

(۳) د هیرت نه روستو د اسلام او د کفر مقابلې یو نوی مرحله وه. د هیرت نه ځنې د اسلام د هوت د کفر په کور
 کېکید او د مختلفو قبیلو مسلمانانو په خپل خپل ځای کې د دین تبلیغ کولو او د کافرانو د طرفه پر مصلحتونه او
 ظلمونه کیدل. خود هیرت نه روستو کله دا خواره واره مسلمانان په مدینه کې را جمع شول او خپل یو ورځه آن
 ریاست ته جوړ کړ نو حالات څه درکې شو چه یو طرفه یو ورځه کله وو او بل طرفه ټول حرب وو.

چه د مسلمانانو د ختمولو نیت نه کړه وو. اوس د دې لږ و مسلمانانو د کامیابی او د باقی پاتې کیدو او انحصار په دې خبره ده چه اول هغوی ښه په جوش او په مینه د اسلام تبلیغ او کړی او د نیات نه زیات خلق په عقیدې کې خپل ملګری جوړ کړي. دویم چه هغوی خپل مخالفین په داسې طریقې په غلطه ثابت کړي چه د یو عقلمند انسان پکې شک پاتې نشي. درېم دې کور کیدو او د ټول ملک شمنی په خپل سره اغوستو په وجه چه کومه لوړه تنده او هرخت به امنی او پریشانی په هغوی راغلی وه، او په کوم خطر کې به کپړ شوی وو، په هغه وار خطا نشي بلکه پوره په صبر او استقامت سره د محالو ته متقابلې او کړي او په خپلو کلکو ابادو کې لرزان دانه ولی. خلورم چه هغوی ښه په زړه ورتیا سره هر هغه متعاطیه ته ځان تیار و ساقی کوم چه د هغوی د دعوت د ناکام کولو دپاره راپورته کړي، او د مخالفینو د تعداد و د طاقت هم پر وړاندې ساقی. پنجم چه په هغوی کې د مروت پیداکېده شی چه که چیرې د عربو خلق هغه نوډ نظام، چه اسلام ته قایمه ول غواړي، په پوره کولو سره قبول نه کړي، نو چه هغوی د جاهلیت دغه غلط نظام، په زور باندې خولو ته هم تیاروي — الله تعالی په دې سوره کې د دې نغو و اړو خبرو په حقله په اول کې د هدايات ورکړي دي.

(۳) د دعوت اسلامي په دې مرحله کې یو نوډ خلق ښکاره کیدل هم شروع شوی وو، چه ورته منافقان و چېله شی. اگر چه د تعالی اول اول اثر دیک په آخره زمانه کې هم شروع شوی وو، خو هلته هر هغه قسم منافقان و چېله شی. هغه منافقان و چېله شی، نو دیک د نه تیار نه د وچه د حق پاره چېله فائده قربانی کړي او خپل دینوی تعلق د خلقو سر پر پیروي او هغه معصیتونه او سختی تیری کړي کوم چه حق قبولو سره ناشی. په مدینه کې د دې قسم منافقان و نه علاوه نور قسم منافقان هم د مسلمانانو په جاعت کې ښکاره کیدل شروع شو. یو قسم منافقان هغه و چه د اسلام نه یحیی منکر وو او صرف د شرفته پورته کولو دپاره د مسلمانانو په جاعت کې د اغیلیدل. دویم قسم منافقان هغه و چه د مسلمانانو په اقتدار کې راغلي وو او د دې په وجه هغوی خپله فائده په دې کې لیدله چه یو طرفته ځان د مسلمانانو سره څار کړي او بل طرفته د اسلام مخالفینو سره هم رابطه و ساقی او پدې رنګه دواړو د طرفه فائده راغلي او د دواړو د طرف د خطرونه محفوظ پاتې شی. دریم قسم د هغه خلقو وو چه د اسلام او د جاهلیت په منځ کې شکمن وو. هغوی د اسلام په حق منلو کې پوره مطمئن نه وو. خو د خپله قبیلې یا د خپل خاندان د پرختی نه مسلمانان شوي وو نو ځکه دوی هم مسلمانان شوي وو. په خلورم قسم کې هغه خلق شامل و چه د اسلام د حقانیت قایل وو خو د جاهلیت طریقو او د هغو نور سمولو پرینود لونه تیار نه وو او اخلاقی پابند و، فل تفسوا و دمه و اړوته نه غاړه نه ایښودله.

د سوره بقره د نازلید و په وخت کې د دې قسم منافقان د پیداکیدو ابتدا و د دې وجه نه الله تعالی د هغوی طرفته صرف اجمالی اشاره کړي دي. روستو چه بیا نومره د منافقانو شیطانی حرکات زیاده کیدل هغومره به بیا پر دې ستونزو سورولو کې ښه په تفصیل سره د هر قسم منافق په حقله کې اچند ا هدايات را تلل.

ایماننا ۸۷

سُورَةُ الْبَقَرَةِ مَدَنِيَّةٌ

رَكْعَتَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 اَلَمْ ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى

الف، لام، میم۔ دادا اللہ کتاب دے، پہ دے کہنے ہیٹھ شک نشہ لار بنود وکے دے

لہ داخرونی مقطعات د قرآن مجید بعضے سورتونو پہ شروع کیں شتہ دے۔ قرآن مجید چہ
 پہ کومہ زمانہ کیں نازل شویدے او پہ ہخہ زمانہ کیں چہ پہ کوم طرز بیان کیدلو پہ ہخہ کیں دے
 قسم د حروف مقطعات استعمال عام دو۔ خطیبانوا و شاعرانوا تو ہولو بہ دے طرز بیان نہ کا اہستلو
 چنانچہ اوسم د جاہلیت د زمانے کوے بنوئے چہ محفوظ دی پہ ہخہ کیں دے مثالونہ ملاوی
 دے عام استعمال پہ وجہ د مقطعات تو پہ مطلب ہر ویونکے ا دھرا ورید وکے پوہید و۔ دا وجہ
 دہ چہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم د زمانے پہ مخالفینو کیں د قرآن خلاف ہیچا دا اعتراض نہ وکریہ
 چہ دا بے مطلبہ حروف نہ ہخہ دی چہ تہ تہ د بعضے سورتونو پہ شروع کیں دا بے۔ دا دا وجہ دہ چہ
 اصحاب کرام ہم د نبی صلی اللہ علیہ وسلم نہ دے د معنوتو پہ ہچرے نہ دے کرے۔ رستودا
 طرز بیان پہ عربی ژبہ کیں رو و ختم شواو پہ دے وجہ د مفسرینو د پارہ دے حروف معنی کول
 مشکل شو۔ لیکن دا ظاہر دہ چہ نہ خود قرآن نہ ہدایت حاصلول دے حروف پہ مطلب کیں پر دت
 دے اونہ دا خبرہ دہ چہ کہ شک دے پہ معنی نہ پوہیری نو د ہخہ پہ نیغہ لاریانہ پہ تللو
 کیں شہ کرے دے۔ لہذا دیو عام لو ستونکی د پارہ شہ ضروری نہ دہ چہ ہخہ دے تہ کو پہ تحقیق کیں
 سرگردانہ شی۔

۲۔ دے خو یوسیر۔ او مطلب دا دے چہ "بیشک دادا اللہ کتاب دے" خو یو مطلب دا ہم کیدے شی
 چہ دا یو دے کتاب دے چہ پہ دے کیں د شک شہ خبرہ نشہ دے۔ پہ دنیا کیں چہ غورہ کتابونہ
 د دنیا د خیر و نونہ علاوہ د خیر و خیر و نوبخت کوی او دے حقیقتونو بحث کوی چہ ہخہ تہ ورسید
 د انسان د وس نہ ہروی، نو ہخہ ہول تیا سونہ او کما نونہ وی، دے وجہ نہ دے لیکونکے ہم
 د خیلو بیانا تو پہ بارہ کیں د شک نہ پاک تھی کیدے اگر کہ ہخہ پچیلہ د د یوقین اظہار کوی
 لیکن دا قرآن یو دے کتاب دے چہ ہول د حقیقت علم دے، دے مصنف ہخہ دے چہ د ہول
 حقیقتو نو علم لری، دے وجہ نہ پد یکیں د شک خائے نشہ دے، دا بیلہ خبرہ چہ یو انسان د
 خیلے بے وقوفتیا پہ وجہ د قرآن پہ بیانا تو کیں شک کوی۔

لِاسْتِقِينِ ۲) الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ۳) وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ

د پاره د هغه پرهیزگارانوچه په غیبو ایمان راوړي کوم موخه قایموي چه کوم رزق مونږ
هغوی له ورکړه ده د هغه نه خرچ کوي چه کوم کتاب په تانا نازل کړه شویده (یعنی قرآن)

که یعنی د کتاب لارځودونکې ده، خود د کتاب نه د فائده اغستلو د پاره دا ضروري ده. چه په سري کي
خه صفتونه وي. په دغه صفتونو کي د اخله صفت د اوصچه سره پرهیزگاره وي. په بڼه او بد کي
هميز کوي. د بدی نه خان ساتل غواړي. د نيکي طلبکار وي او په دغه باند د عمل کولو خواهش لري.
پاقي شو هغه خلق چه په د نيا کي د خنا وروپه شان ژوند تيره وي، د هغوی سره د فکر هم کله نه راځي
چه د مونږه خه کوو چه دا نيک هم دی او که نه، بس خويجه د نيا کوم خرا روانه وي، يا ورته خپل زړه
غه او وولي، یا نه هس په طرفته خپه اچته شي نو هغه طرفته روان شي، نو د دغه خلقو د پاره
په قرآن کي هم رهنماي نشته.

که د قرآن نه د فائده اغستلو د پاره دويم شرط ده. د "غيب" نه مراد هغه حقيقتونه دي چه
د انسان نه په ظاهر کي پټ دي او عام انسانان په د نيا کي هچر نه ليدنه شي، مثلاً د
خداي ذات او صفتونه، فرشته، وحی، جنت، دوزخ وغيره. دا حقيقتونه بغير د ليدو نه منل او
د دغه په باره کي د نبي په خبرو بروسه کول، ایمان بالغيب ده. دايت مطلب د اوصچه خوک
دا ناليدلي حقيقتونه مني نو هغه د قرآن د رهنمايي نه فائده اغستل شي. او هغه سره چه بغير
د ليدلو، شکلو او بويولو نه منلو ته تيار نه وي او دا وايي چه زه هيم د اوصچه يو خير شتم منل چه
نه ناپ کيد شي او نه تلک کيد شي نو هغه د دغه کتاب نه هدايت نشي موندل.

سه د دريم شرط ده. د دغه مطلب د اوصچه کوم خلق د منلو نه روستو په ځان کي هغوی
د قرآن نه فائده نشي اغستل. د قرآن نه د فائده اغستلو د پاره دا ضروري ده چه سره د ایمان
را وړلو نه روستو فوراً کار کولو ته تيار شي. او د کار کولو اولسي او هميشه نښه موخ ده. په
ایمان لا يو خو کيښته نه وي تيره شوی چه د موخ د پاره اذان و شي او په دغه وخت دا فيصله
کيري چه ایمان را وړونکي فرمان منلو ته تيار هم ده او که نه. بيا دا چه اذان روزانه پنځه
دخته کيري، او چه کله انسان په دغه اذان مانع دله را نشي نو په دغه وخت دا معلومه شي چه د
ایمان د هوه کوکي فرمان منلو ته غاړه کيښوده. يعنی موخ پرېښودل په اصل کي فرمان نه
منل دی، او ښکاره خبره ده چه يو سره د چاپه ښه خبره باند عمل کولو ته تيار نه وي نو د هغه
د پاره ښه خبره کول او نه کول برابر دي.

دلته په دغه هم خان پوه کول پکار دی چه موخ قایمول یو، جامع اصطلاح ده. د دغه یو ځای د معنی
نوده چه سره د پخپله په پابندي سره موخ وکړي بلکه د دغه مطلب د چه په جمع باند موخ یا قاعده
نظام قایم کړه شي. که په یو کي کي یو سره خان له د موخ پابندی او په جماعت سره دغه فرض او کولو نظام

إِلَيْكَ وَمَا أَنزَلَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٥﴾
 أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

او کوم کتابونه چه ستانه مخکنه نازل کړې شوي ووپه هغه ټولو باندې بيان راوړي ۚ او په آخرت باندې يقين لري ۚ دا يې خلق دخپل رب د طرفه په صميم لاړ باندې او هغوی خلاصه موندونکي دي.

نږدې نوداخوک نشي وپيلې چه دلته موخ قايمنږي.

له ددقرآن د رهنمايي نه د نايده اغستلو د پاره خلورم شرط ده چه سره زړه تشکې نه وي، زړ پرست نه وي، دهغه په مال کچه چه خدا ۚ و د بنديانو کوم حقونه دي هغه ورکولو ته تيار وي، په کوم خير باندې چه ۚ بيان را وړې دهغه د پاره دخپل مال قربانو نه مخ نه اړوي.

که دا پنجم شرط ده چه سره دا د مني چه هغه ټول کتابونه دي کوم چه د وحی په ذريعه الله تعالى په محمد صلی الله علیه وسلم باندې او دهغه نه وړاندې په نورو پيغمبرانو باندې په مختلفو زمانو او ملکونو کې نازل کړي دي. دده شرط په وجه قرآن هغه ټولو خلقو ته هدايت نه کوي څوک چه وايي چه انسان ته دخدا ۚ د طرفه د هدايت څه ضرورت نشته، يا وايي چه د هدايت ضرورت نشته خودده د پاره د وحی او د پيغمبري څه ضرورت نشته او پخپله څه نظريې جوړه کړي او هغه ته دخدا ۚ هدايت وايي او يا خوا سماني کتابونه هم مني خو صرف په هغه کتاب يا کتابونو ۚ بيان وي په کومو چه دهغوی پلار نيکونو بيان را وړې وي او نور کتابونه نه مني حالانکه د ټولو کتابونو سرچشمه يوه ده. دده قسم خلقونه علاوه قرآن صرف هغه خلقو ته نايده رسوي چه خپل ځان دخدا ۚ هدايت ته محتاجه گنږي، او د ا هم مني چه دخدا ۚ د هدايت هو انسان ته ځان له ځان نه راځي بلکه د پيغمبرانو او آسماني کتابونو په ذريعه انسان ته راځي، او بل د فسلې او قومي د لمر پرې مکره هم نه وي بلکه خالص د حق مکره وي، چه په کوم کوم ځاي کې ورته حق بکا ريزي دهغه مکر تيا کوي.

ۚ د شپږم او آخري شرط ده: "آخرت" يو جامع لفظ ده په دې کې لاندېني عقيدې شاملې دي (۱) يودا چه انسان په دې دنيا کې غيړه مه واور نه ده دخپلو ټولو علونو بد خدا ۚ له جواب ورکوي (۲) بل دا چه دنيا هميشه نه ده، پر يو مقرر وخت به ختميږي، ددغه وخت علم الله تعالى سره ده.

(۳) بل دا چه دده جهان د ختميد و نه روستوبه الله تعالى بل جهان جوړه وي او په هغه کې به ټول انسانان د اول نه تر قيامته پورې چه شومره انسانان په زمکه پيدا شوي دي، په يو وخت د وياړه راپيدا کړي، او ټول به راجمع کړي، دهغوی د عملونو څنگا کتاب به وښيي او هر يو ته به دهغه د خپل خپل کار پوره پوره بدله ورکړيښي.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أُنذِرْتُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ① خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ② وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ

کو موخلاقچہ آدمہ خبر و منلو نہ انکار و کفر و نہ ہنوی دپارہ یوشان دہ کہ تہ ہنوی خبردارہ فی او کہ نہ تہ خبردارہ فی بہر حال ہنوی منو کی نہ دی۔ اللہ تعالیٰ دہنوی پہ زرو نواد دہنوی پہ غور و نو باند مہر لکونے دے اود ہنوی پہ ستر کو باند پر دہ پرتہ دہ۔ ہنوی دہ سختے سزا مستحق دی۔

بعض خلق داسے ہم دی چہ وائی چہ مونہ دہ پالہ باند اود آخوت پہ ورج باند ایشا را ورے دے، او حال دادے چہ یہ حقیقت کہے ہنوی

(۳) بل داچہ شوک د خدائے پہ فیصلہ باند نیکان ثابت ہنوی بہر جنت تہ فی اوچہ شوک بدان ثابت ہنوی بہر دوزخ تہ فی۔

(۵) بل داچہ د دنیا خوشحالی اود بد حالی تہ کامیابی اونا کامی نشی و پیلے، یہ حقیقت کہے ہنہ انسان کامیاب دے چہ د خدائے تعالیٰ پہ آخری فیصلہ کہے کامیابی اونا کام انسان ہنہ چہ پہ آخری فیصلہ کہے ناکام نشی۔

دا عقیدہ چہ د کو موخلاق نہ وی ہنوی د قرآن نہ فایدا نشی اغتله حکم چہ د دے عقیدے نہ انکار و غور و یہ خبر دہ، کہ د سری پہ زبہ کہے دے عقیدے پہ عقیدہ لب نشان شک وی ہنہ ہم د قرآن پہ بنو دلی شوی لار نشی تیلے۔

۹ یعنی دابرہ شہر شرطونہ پورہ نہ کرلے، اود اقول یا یہ دے کہے دیوہ منلو نہ تہ انکار و کفر۔

تہ دے د مطلب نہ دے چہ د اللہ د مہر د لکولو دے چہ نہ ہنوی د منلو نہ انکار و کفر و بلکہ دے مطلب د دے چہ کلہ ہنوی د پور نہ بنیادی خبر دے و نہ منلے، اود خیل خان دپارہ تہ د قرآن د لارہ نہ خلاف بلہ لارہ خوبہ کرلہ نواللہ تعالیٰ د ہنوی پہ زرو نواد و غور و نو باند مہر ا و لکرو۔ دے مہر یکید نہو حالت ہنہ چاتہ معلوم وی چہ چرتہ چاتہ تہ تبلیغ کرے وی۔ کلہ چہ تہ یوسری تہ یوہ طریقہ و باند کرے او ہنہ پہ ہنہ نہ پورہ شی او بیاتہ رد کری، نو دے نہ روستو د ہنہ ذہن پہ داسے مخالف طرف روان نشی چہ بیا ستا یوہ خبرہ ہم د ہنہ پہ لہ کن نہ کینی ستا د خبر دے دپارہ د ہنہ غور و نہ کانرہ نشی، او ستا د طریقہ چہ خہ خوبی دی د ہنہ د لید لو دپارہ د ہنہ ستر کے بندہ نشی اود اسے بنکاری لکے چہ پہ زبہ باند تہ مہر یکید لے وی۔

وَقُلْ لَّازِمُوا

بِئُؤْمِنِينَ ۝ يَتَّخِذُ عُونَهُ اللَّهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ
 إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ۝ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ
 مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ۝ وَإِذَا قِيلَ
 لَهُمْ لَا تَقْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا أَخْنُ مُصْلِحُونَ ۝
 إِلَّا أَنْهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ لَا يَشْعُرُونَ ۝ وَإِذَا

مؤمنان نہ دی ہنوی کہ اللہ اود ایمان والوسرہ دوکہ بازی کوی، خو پہ اصل کئے ہنوی چنل
 چنل خان لہ دوکہ ورکوی اور ہنوی تہ دے پتہ نہ لبری، کہ ہنوی پہ زرو نو کئے یوہ بیاری
 دہ چہ ہفہ اللہ نورہ ہم زیانہ کرہ، اوکوم دروغ چہ ہنوی وائی، کہ ہفہ پہ بدالہ کئے، کہ
 ہنوی دپارہ دردناکہ سزا دہ، ہر گاہ چہ ہنوی تہ دے او ویشے شو چہ پہ زمکہ کئے فساد
 مہ پور تہ کوئی، نو ہنوی دے او ویشیل چہ موینہ خواصلا کونکی یو — خبردار
 پہ حقیقت کئے ہم دا خلق فساد کونکی دی خو دوی تہ پتہ نہ لبری، اوکہ چہ ہنوی تہ

اللہ بعض ہنوی خان لہ پہ دے دوکہ ورکوی چہ زمونہ کہ منافقت دا کار بہ زمونہ دپارہ
 فائیدہ مند دی، حال دا دے چہ پہ اصل کئے کہ منافقت دا کار بہ ہنوی تہ پہ دنیا کئے ہم نقصان
 ورکری او پہ آخرت کئے ہم۔ پہ دنیا کئے یو منافق خود شو ورخو دپارہ خلقولہ دوکہ ورکولہ شی
 لیکن کہ همیشه دپارہ کہ ہفہ دوکہ نہ چلیبری۔ آخر نہ آخر کہ ہفہ کہ منافقت دازیکارہ کیری۔
 او بیا پہ خلق کئے کہ ہفہ ہم قدر پاتے شی۔ پاتے شو آخرت، نو ہلتہ صرف پہ ژبہ بانید ایمان
 دعوی ہم قیمت نہ لری کہ چرے عل کہ ایمان کہ دعویہ نہ خلاف دی۔

۳۔ کہ بیاری نہ مراد کہ منافقت بیاری دہ۔ او اللہ دا بیاری نورہ ہم زیانہ کرہ کہ دے
 مطلب دا دے چہ اللہ منافقا نو لہ فوراً سزا نہ ورکوی بلکہ ہنوی لہ مہلت ورکوی او کہ دے مہلت
 نتیجہ دا دے چہ منافقان خلق پہ ظاہرہ خپل کارونہ کامیاب دینی او پشہ پاخہ منافقان جو ریبہ

قِيلَ لَهُمْ امْنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ
السُّفَهَاءُ ۚ أَلَا أَنْتَهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾
وَإِذَا قُلُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا مَتَىٰ ۖ وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شُيَاطِينِهِمْ
قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ مُسْتَهْزِئُونَ ﴿١٤﴾
اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْبَهُونَ ﴿١٥﴾

آوردیست شوم که شکست که نور و خلق ایمان را و پرده ده دفعه شان تا سوم ایمان را و بری
نوهی دایم و در کوه چاه ایام و بوقوفان و پرده شان ایمان را و پرده خبردارا پر
حقیقت که دوی چنبله بیوقوفان دی، خود دوی پوهی پری نه. کله چه دوی دمو مانو
سره ملا و پری نو و ای چه مونز ایمان را و پرده ده، او کله چه دوی خان له دخیلو
شیطانانو سره ملا و پری نو و ای چه پر اصل که بنو موبه تا سوم سره یوا و دده
خلق سره هفت توته کوو — الله د دوی سره توته کوی، هفت دوی له هفت و رکوی
او دوی پر چنبله سرکشی که د پرند و پرده شان که و روان دی.

کله یعنی که شکست که ستا سود قوم نور خلق د زبده د اخلاصه پر رشتی مسلمانان شوی دی ده که
تا سوم اسلام قبولی نوچه ایمان را سره نه د زبده د اخلاصه قبول کوی.
کله هفتی ته به هفت خلق بیوقوفان بنکایدل چه پر رشتیا سره نه اسلام قبول کوی و و چنبل
خانو نه په تکلیفونو، سختو و خطر و کینه اچوی و و. د هفتی په خیال که د سراسر د بیوقوفانو
کار و چه صرف د حق سره د مکر و تیا په وجه د قبول ملک دشمنی پر سر و افته شوی. د هفتی په
خیال که د هو بیار تیا کار و و چه سره د حق او د باطل سره دشمنکار نه لری صرف خیلو مفاد و ته
و جوی.

کله شیطان پر عربی زبده که سرکشه، ناپا مه و سودای تر و ای. د لفظ انسانانو و پیریانو
د پاره استعمال پری. اگر چه د لفظ په قرآن که زیات تر د پیریانی شیطانانو د پاره استعمال
شوی ده، لیکن په بعضی جایونو که د هفت انسانانو د پاره هم استعمال شوی ده په کومو که چه د شیطان
صفتونه وی، او د وړاندوینو عبارت نه په آسانه معلوم پری چه د لفظ د شیطان له مطلب
انسانی شیطان ده و د لفظ پیریانی شیطان. د لفظ په هفتی که د شیطان لفظ د هفتی لوبولویو
سردارانو د پاره استعمال شوی ده کوم چه په هفتی دخت که د اسلام په مخالفت که وړاندوینو وړاندوینو.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ مِمَّا رَجَعْتَ
 بِجَارَتِهِمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾ مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي
 اسْتَوْقَدَ نَارًا ۖ فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ
 وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمٍ ۖ لَّا يَبْصُرُونَ ﴿١٧﴾ صُمٌّ بَكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا
 يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ أَوْ كَصَيْبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمٌ ۖ وَرَعْدٌ
 وَبَرْقٌ ۖ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِّنَ الصَّوَاعِقِ

دا هغه خلق دی چه دوی د هدایت په بدل له کښه کړای اغستلی ده ، خود اسود دوی له فایده
 ورکولو والا نه ده او دوی هرگز په صمیم لار باند نه دی . د دوی دا څه مثال ده لکه چه یو
 سړی اور بل کړو او کله چه هغه خواو شا تپول ځایونه روښانه کړل نو الله تعالی د هغوی نه د
 لید لو طاقات واغستلو او هغوی ته په دا څه حال کښه پرېښودل چه په تیر وکښه ورته هیڅ
 په نظر نه را تلل . دوی کار نه دی ، چاراکان نه دی ، رانده دی ، دوی اوس نه واپس کیږی .
 یا بیا د دوی مثال دا څه وکړه لکه چه د آسمان نه ښه د زور باران وریږی او د هغه سره
 قورس تیرس او کړ زار او برېښنا هم ده ، د آسمان کړ زار چه دوی
 واری نو د مرکې د یرس نه خپله کوته په غوږونو کښه کیږی دی

د مطلب دا څه کله د الله تعالی یو ښه رنځر بلکړه ، اوحی او باطل ، صمیم او غلط ، نیغه لارا وکړه
 لار ښکاره شوه ، نو د چا چه نظر لکید و هغوی ته ټول حقیقتونه ښکاره شول ، لیکن د څه منافقاوت ،
 چه خپله فائده رانده کړی وو ، په دغه رنځر کښه هیڅ په نظر را نه غلغل . " الله د هغوی نه د لید لو طاقات
 واغستلو " د دغه الفاظو نه څوک په غلطی سره دا مطلب وانه ځی چه د دوی د څه لار کید و د ممداری
 معنی په دوی نه را ځی . الله خود هغه چا نه د لید لو طاقات اخلی ، چه په خپله د حق طلبکار نه دی ،
 د هدایت په ځان کړل ځان له خوښوی ، او د صداقت رنځر لیدل نه غواړی . کله چه هغوی د حق
 د رنځر نه مخ واړه وو او د باطل په تیر وکښه ته تکرر غوږل غوره کړل ، نو الله تعالی هغوی له
 هم د دغه توفیق ورکړ .

کله د حق خبره د اورید و د پاره کاره ، د حق وینا د پاره چاراکان او د حق لیدلو د پاره
 رانده دی .

حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ۝۱۹ يَكَادُ الْبَرُّ
يُخْطِفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشْهُوا فِيهِ ۖ
وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ
بِصْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝۲۰

اول الله تعالى دامنگیرین حق دهر طرفه په کیر دکنه اغتلی دی. د دیر بړق د وچه نه تږه
و هغه بریښنا به اوس د دوی د سترو کونظرو یسی. کله چه دوی ته لږه رڼا شې نو په
هغه کښه شخړه لږ لږه لار شې او کله چه پر تیاره شې نو ودریدي ۱۹ — که الله غوځتله
نو د دوی نه به د اوريدلو او د لیدلو طاقت بالکل اغتله و. دایقینی ده چه هغه په هر
شیز باندې قادر دی.

۱۸ یعنی په غوږ ونو کښه کوته کیر دی او د شخړه لک وخت دپاره ځان په دغه دوک کښه واچوی چه د
هلاکت نه بچ شې خو په حقیقت کښه هغوی په دغه بچ کیدنه نشي ځکه چه الله د خپلو ټولو
طاقتو نوسره په هغوی باندې احاطه کونکې ده.

۱۹ اولنه مثال د هغه منافقانو د وچه د زړه نه قطعی کافران و. خود څه غرض او مصلحت دپاره نه
ځانونه د مسلمانانو سره شامل کړي و. د دویم مثال د هغه منافقانو ده چه په شک کښه و،
ایمانونه نه کمزوری و، څه لږ دیر د حق هم قایل و. خود د حق دپاره تکلیفونو او مصیبتونو
په اشت کو لوته تیار نه و. په دغه مثال کښه د باران نه مراد اسلام ده چه د ټولو انسانانو د
پاره د رحمت په طور راغلې ده. د تورو تیرو، کړنلارې او بریښنا نه مراد هغه مصیبتونه او
مشکلات او سخت کوشش ده چه د تحریک اسلامي په متقابل کښه به د جاهلانو د لاسه پېښیدل، د
مثال په آخړه کښه د دغه منافقانو هغه حالت خود دی ده چه که آسانتیا وي نو دوی روان شې،
او چه کله سختی او مشکلات وي، یاد اوسه حکومونه راشي چه د دوی د خوا هشاو او د جاهلیت نه
خلاف دی نو په ځان ودریږي.

۲۰ یعنی لکه څنگه چه د اولنی قسم منافقانو د لیدلو طاقت بالکل واغستو، دغه شان
دوی نه هم د حق نه باندې کانه جوړه ولې شو. خود الله تعالی د قاعده دوده چه شوک د څه حد
پورې لیدل او اوریږدل خواږی او د هغه حده پورې هم لیدلو او اوریږدلو ته پرې نه بری دی.
ثومره چه د حق د لیدلو او د حق اوریږدلو دپاره دوی په خپله تیار و. هغه هومره الله تعالی د هغوی
سره د اوریږدلو او د لیدلو طاقت پرېښودو.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا إِلَهَكُمْ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً
وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ
فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ وَإِنْ كُنْتُمْ فِي
رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ مَادِّعُوا

اے خلقو! چلھے رب بندگی اختیار کرپی چہ ستاسو او ستاسو نہ ہیکنے کوم خلق
تیر شویدی دھنے تہو لو خالق دے، اُمید دے چہ پہ دھنے صورت تاسو بچ شی۔ داخو
ہم ہفہ دے چہ ستا دپارہ تے دے رکے فرش اُغورہ دے، داسان چت تے جو رکرو، دبرہ
نہ تے اوبد اُور ولے ادے اوبوپہ ذریعے ہر قسم پیداوار راہو کو و ستاسو دپارہ تے دے
رزق تیارہ اُور کرو۔ چہ پہ دے پوہیبری نو دے اللہ تعالیٰ سر۔ بل شوک مقابلہ جو پروئی۔

اوکے ستاسو داسک وی چہ دے کتاب، کوم چہ موہرہ پہ خپل بندہ نازل کرے دے، چہ
دا زموہرہ دے اوکے نہ دے، نو دے پشان فقط یوسورت جو رکری اورا تے وری، اوچل تے

اللہ اکوچہ دے قرآن دعوت دے تہو لو انسانا نو دپارہ عام دے، خود دے دعوت نہ نایک دے اغستل یا
نہ اغستل دے خلقت پہ خپل میلان باندی او دے میلان مطابق دے اللہ پہ توفیق باندی دے۔ دے
وجہ نہ تے دے تہو لو نہ ہیکنے پہ انسانا نو کینے فرق اُوندو لوچہ کوم قسم خلق دے قرآن نہ فایده اغستے
شی اوکوم قسم خلق نہی اغستے۔ دے نہ روستو اوس تہو لو انسانا نو تہ ہفہ اصلی خبرہ ورا ندی
کوی چہ دے کوہے دپارہ قرآن راغنے دے۔

لکے یعنی پہ دنیا کینے دے غلطو خیالات او دے غلطو عملون نہ دے کچ کید و اُمید او پہ آخرت کینے دے
خدائے دے عذاب نہ دے کچ کید و اُمید۔

لکے یعنی چہ تاسو ہم پہ خپلہ پہ دے خبرہ تائیل بی او دے تاسو تہ معلومہ دے چہ دا تہول کاس
خاص دے اللہ تعالیٰ دے، نو بیا تاسو لہ پکار دی چہ دے ہفہ بندگی وکری، بل شوک دے حقدار
کیدی شی چہ تاسو تہ بندگی وکری؟ بل شوک دے اللہ دے مقابلہ جو پرو لو نہ مراد دے چہ
دے خدا تے نہ ہلاوہ دے بل چا بندگی او عبادت پہ دے طریقہ وکری لکے شوک چہ دے اللہ بندگی پکا
دے۔ دا تفصیل بہ پہ قرآن کینے ورا ندی پہ خپلہ معلوم شی چہ دے عبادت ہفہ کوم کوم قسمونہ دی پہ
صرف دے اللہ دپارہ محض دی او پہ ہفہ کینے بل شوک شریک کول ہفہ شرک دے چہ دے ہفہ نہ دے
کولو دپارہ قرآن راغنے دے۔

شَهِدَ آءُكُمْ مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۳۳﴾ فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَ
الْجِبَارَةُ ۖ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿۳۴﴾ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا
مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِّزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ
وَأَنْتَوْنَ بِهِ مُتَشَابِهًا ۚ وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا

مکری را غواہی، دیو اللہ نہ سوا دھر چاند چہ مدد غواہی نو او غواہی، کہ تاسو رہنیتیں
بہی نوہ اکا را و کری۔ نو کہ چہ دے دے مو نہ کری، او دایقینی دہ چہ چہ دے دے ہم نشی کوئے، نو
دھہ ورنہ ویر پری چہ خشاک بہ دے انسان او کا نری وی او چہ تیار شویدے دے حق نہ دے
انکا رکو نکو دپارہ۔

او اے پیغمبرہ! کوم خلق چہ پیر دے کتاب باند ا بیان راوری او (دے مطابق) خیل
ہلو نہ تیک کری، ہغوی لہ زیرے و رکہ چہ دے ہغوی دپارہ دے باغونہ دی چہ لاند بہ تروئے
بھیری۔ دے باغونو میوے بہ پے شکل کئے دے دنیا دے میوے سرہ یوشان دی کک چہ ہغوی
نہ دے خوراک دپارہ یوہ میوہ و رکریشی نو ہغوی بہ وائی چہ پے دے دنیا کئے بہ ہم دے میوے
مونز تہ را کرے کیدے شوے تہ ہلتہ بہ دے ہغوی دپارہ پاکے بیسیانے دی، او ہلتہ بہ

۳۲ دے نہ کئے پے مکہ کئے خوشو خلد او ویلی شوی و چہ کہ چہ ستاسو د خیال وی چہ د قرآن
انسان د کخانہ لیکے دے نو دے پشان دیو کلام تاسو ہم و لیکے او دے بنائی۔ اوس پیر مدینہ کئے
بیا دے خبرے دے کیری۔ (او کوری سورہ یونس، آیت ۳۸، سورہ ہود، آیت ۱۳، بنی اسرائیل،
آیت ۸۸۔ الطور، آیت ۳۳، ۳۴)

۳۵ پے دے کئے دا نری اشارہ دہ چہ ہلتہ بہ دے ورنہ خشاک یو اچہ تاسو نہ بہی بلکہ ستاسو
ہغہ بتان بہ ہم ستاسو سرہ دی کو موتہ چہ تاسو سجدے لکولے او خدا یان مو تر جو رکری و۔ پے ہغے
وخت بہ تاسو تہ پھیلہ معلومہ شی چہ پے خدا یی کئے دے دوی شو مرہ لاس ری۔

۳۶ یعنی دے نا اشنا و عجیبہ میوے بہ نہ وی چہ دوی بہ نہ دی لیدی۔ شکل پے دے دے ہغے
میوے پے شان وی کوئے چہ پے دنیا کئے دے۔ خو خوند بہ دے دے ہغے تہ
پے شو خوند نہ یان بہتر دی۔ پے ظاہریہ مثلاً آم یا انار یا سنکترہ دی۔

خَلْدُونَ ۝ إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً
فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ
وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا
يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيُفِيدُ بِهِ كَثِيرًا وَتَمُوتُ بِهِ

وَقَدْ لَزُمَ

هغوی همیشه وی.

هو، الله په دے هرگز نه شرميری چه د ماشی یا د دے نه هم د زیات سپک چیز مثالونه
بیان کړی. کوم خلق چه د حق خبره قبلونکی دی هغوی چه دا مثالونه واورى نو پوهشی
چه دا حق دے چه د هغوی د رب د طرفه راغله دے، او کوم خلق چه نه منونکی دی
هغوی چه دا واورى نو وایي چه د داسه مثالونو بیا نولوسره د الله خبره کار دے ؟
دغه شان الله هم په یوه خبره دیر په لارے کوی او د پروتة صحیح لارېمانی، او په لارے کوی

هره میوه چه جنتیان او ویني نو پېژني بهی چه د داسه د نار دے او داسکتره ده. خو په مزه او
خوند کښه به د د نیا د آموڼو، انارو او سنگترو نه دیر په نښه وی.

کله لفظ "ازواج" استعمال شوید چه معنی ته "جوره" ده. او د اللفظ د خاوند او نښه د واره
دپاره استعمالیږي. د خاوند دپاره نښه "زوج" ده او د نښه دپاره خاوند "زوج" ده. خو په
جنت کښه به د اجوره د پاکوالی د صفت په وجه یو ځله وی. که چرې په د نیا کښه یو سره نیک ده
او نښه ته نیکه نه ده نو په آخرت کښه به هغوی نښه خاوند نه وی، دغه نیک سړي له به بله یوه
نیکه نښه وکړه کید شي. او که چرې دلته په د نیا کښه یوه نښه نیکه ده او خاوند ته بد ده نو
هلته په جنت کښه به دغه نښه د دغه خراب خاوند سره نه وی بلکه یو نیک سړی به د دغه د ژوند
شریک جوړ کړ شي. او که چرې په د نیا کښه نښه او خاوند د واره نیکان وی نو په جنت کښه به د
هغوی دغه رشته د همیشه دپاره وی.

کله دلته اعتراض بیان شوه نه دے خو جواب ته ورکړه شوید. په قرآن کښه په یو ځایونو
کښه د جولای، د چغی او د ماشی وغیره مثالونه د وضاحت دپاره بیان شوي دي، په دغه مثالونو
د مخالفینو د اعتراض ووجه دا څنگ د الله کلام دے چه پکښه د داسه سپکو چیزونو مثالونه دي. هغوی
به وکړه چه دا د خداي کلام وه نو په دے کښه به د افضولیات نه وو.

کله یعنی کوم خلق چه په خبره پوهیدل نه غواړي، د حقیقت تلاش په زړه کښه نه لري، د
هغوی نظر په ظاهري الفاظو باندې ونځلي او د دغه خبرو ونه اکتفا نیټی واخلی

إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿۳۶﴾ الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿۳۷﴾ كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَصْوَاثًا فَاحِيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ

ہفہ خلق چہ فاستان دی، واللہ وعدہ دہو خولی نہ روستو ماتوی، اللہ چہ دکوم ٹھیرد تہو لو حکم کریدے ہفہ پر کیوی اوپر زمکہ کہے فساد راپور تہ کوی، پر حقیقت کہے داخلق نقصان موند و نکوی تاسود اللہ سرہ دکفر رویہ ٹخنکہ اختیارہ وی، حال دادے چہ پر تاسو کہے روح نہ وو، ہفہ تاسولہ ژوند در کرو، بیا بہ ہفہ تاسو نہ روح داخلی، بیا بہ تاسولہ دوبارہ ژوند در کوی

او دحق نہ نورم لوی لاری۔ کہے نہ برعکس کوم خلق چہ دحقیقت بہ تلاش کہے دی اوپر صحیح خبرہ پوہیری ہفوی تہ ہم یہ دے خبر و کہے حکمت او پوہ ہسکاریری او ہفوی د زبہ نہ دکاواھی کوی چہ دا د حکمت نہ کہے خبرہ خوصرف د یو اللہ یکدیشی۔

اللہ فاسق؛ نافرمانہ او د منلو د حد نہ دتو نکے۔

اللہ بادشاہ چہ د خپلو نوکر لو اورعیت پہ نوم کوم فرمان یاہدایات جاری کوی ہفہ تہ پر عری ژبہ کہے عہد وائی، حکمہ چہ د ہفہ منل پر رعیت باند واجب وی۔ دلنہ د عہد لفظ پہ دے معنی کہے استعمال شویدے۔ د اللہ د عہد نہ مراد د اللہ ہفہ مستقل فرمان دے، چہ د ہفہ پہ وجہ تہو لو انسانانہ د احکم شویدے چہ صرف د یو اللہ بندگی، اطاعت او عبادت بہ کوی۔ د پو خولی نہ روستو اشارہ دے طرفتہ چہ د آدم د پیدائش پہ وخت کہے د تہو لو انسانانہ د دے فرمان د پابندی اقرار غلطے شوے وو۔ یہ سورہ اعراف آیت ۲، کہے پہ دے وعدے او اقرار باند نسبتا زیات تفصیل بیان شوے دے۔

اللہ یعنی دکوم تہون د مضبوطیا پہ وجہ چہ د تہو لو انسانانہ کا میا بی دے، او چہ اللہ د ہفہ د صحیح سالم سائلو حکم ہم کرے دے، ہفہ تہون داخلق تہو تہو تہو کوی۔ د اورہ جملہ دومہ فراسنہ دے چہ د دوو سر د تعلق نہ داخلہ د تہو دے کینا د قومونو تر مفعہ تعلقات، او د انسان د یو خانہ د اوسید او د اخلاقو تہو دے کینا صرف پہ دے یوہ جملہ کہے راجی، د تعلق پرینود نہ مراد صرف د انسانی تعلقاتو پرینود نہ دی، بلکہ د تعلقاتو سائلو چہ کوہ صحیح او جائزہ طریقہ دی د ہفہ نہ سوا ہر یوہ طریقہ چہ اختیار کریشی ہفہ تہو پہ تعلق پرینود لو کہے راجی، حکمہ چہ د ناجائزہ او غلطو تعلقاتو ضام ہم ہفہ دے کوم چہ د تعلقو پرینود دے، یعنی د خلقو تر مفعہ د معاملاتو خرابی او د کلی والی تباہی او د اخلاقو بربادی۔

إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٨﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ
جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ
وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣٩﴾ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَكَةِ إِنِّي

بیا بہ دہفہ طرفتہ واپس آئی۔ داخو ہفہ دے چہ ستا سود پارہ نے دے کے ہول غیزونہ
پیدا کرل، بیائے پورتنہ توجہ اذکرہ او اوہ آسمانوں نے جو رکړل۔ اوہفہ دے ہر
خیز علم لرونکے دے ہے

بیالز شان ہفہ وخت پہ خیال کئے راولہ کلہ چہ شارب فرشتوتہ ویلی ووجہ زہ

۳۳ لے پہ دے دریو جملو کئے فسق او دے فاسق مکمل تعریف بیان کرے شویدے۔ شوک چہ دے خدا نے
او دے بندہ پہ منیع کئے تعلق پریمکوی یا خرابوی او یا دیوانسان او دے بل انسان پہ منیع کئے تعلق پریمکوی
یا خرابوی نو ضرور نہ ضرور نتیجہ بہ لے دے فساد وی، او دے فساد چہ شوک پورتنہ کوی ہفہ تہ فاسق وافی
۳۴ لے دے اؤ دے آسمانوں نو دے حقیقت پہ بارہ کئے دا خبرہ شوک نشی کوئے چہ تیک ہم پہ دے شکل
او دے آسمانوں نہ جو شوی دی ہوا انسان پہ خیلہ خیلہ زمانہ کئے دے آسمان پہ بارہ کئے او دے لے نہ پورتنہ
دے نور و خیزونو پہ بارہ کئے دے خیل قیاسے اؤ گمان مطابق مختلف مختلف خیالات ظاہر کړی دی
او دے خیالات برابر وخت پہ وخت بدلیری۔ دے وچہ دے چہ پہ دے خیالونو کئے دے وچہ خیال
مطابق دے قرآن دے لفظونو تشریح کول بہ معیم نہ وی۔ بس دومرہ لنہا پوہ پکار دے
چہ یاخو دے مطلب دا دے چہ دے لے نہ پورتنہ شو مرہ کائنات دی، ہفہ ہول اللہ تعالیٰ پہ
اؤ دے مضبوط طبقو کئے تقسیم کریدی، او یا دا مطلب دے چہ دے کائناتو پہ کوم حلقہ
کئے زمکہ پرتہ دے، ہفہ پہ اؤ دے طبقو کئے تقسیم دے۔

۳۵ لے پہ دے فقرہ کئے پہ دے وچہ حقیقتونو یا نو خبردار دے۔ یو دا چہ تہ دے نافرمانی او
سرکشی لار اختیار دے نو دے ہفہ خدا نے پہ مقابلہ کئے دا لے ورتیا شککہ کوئے چہ ہفہ ستاد
ہر کار نہ خبر دے او چہ ستا یو حرکت ہم دے ہفہ نہ پت نشی پاتے کیدے۔ دویم دا چہ دے کوم خدا نے
سرہ دے ہولو حقیقتونو علم دے، ارچہ پہ حقیقت کئے ہفہ دے علم سرچشمہ دے، دے ہفہ نہ علم آہو
خو دے جہالت پہ متیر و کئے تکررے خورل دی۔ نو چہ دے ہفہ نہ بغیر بلہ دے علم خزانہ نشے، او دے
ہفہ نہ بغیر بلہ ہفہ نہ لار نشے چہ تہ پیر دے خیل ژوند لارہ صفا او وینی، نو بیا دے ہفہ نہ
پہ علم آہو لو کئے تاتہ تہ فائیدہ بنکاری۔

۳۶ لے پہ تیرہ شوی رکوع کئے دے بند کئی کو لو وجہ دا بیان شوی وہ چہ اللہ ستا سوا خلق دے،

جَاعِلُنِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ
يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ

په زمكه كې يو خليفه جوړه ونكړي؟ - هغوی اوييل: چه آيا په زمكه كې داسې شو ك مقرر
يې چه د زمكه نظام به خرابه وي او ويې به تويي كړي؟ مونږ خوستا د ثنا سره تسبيح وايو.

پالوكې دے، ستاسو مرگ او ژوند د هغه په لاس كې دی، او تاسو چه په كومه د نيا كې وسپړي د هغه
مالك او چلو كې هغه دے، نو پر دے وجه ستاسو دپاره د هغه د بندگي نه علاوه بله يوه طريقه هم
صحيح نشي كېدے. اوس په دے ركوع كې د الله د بندگي دا وجه بيانېږي چه په دے د نيا كې الله
پاك تاسو خپل خليفگان جوړ كړي، د يو خليفه په حيثيت ستاسو ديوانه دا كار نه دے چه صرف
بندگي وكړي، بلكه د ايم دے چه د الله تعالى د رايې شوي هدايت مطابق كار وكړي. كه
چرې تاسو دے ونه كړي او خپل ازلي دشمن شيطان په اشارو باندي عمل وكړي، نو د ډيرنا كار
بغاوت مجرمان به شي او ډيرنا كار ه انجام به اويي.

د انسان حقيقت ټيكن ټيكن بيان كې شواو په كائناتو كې د انسان حيثيت ټيكن ټيكن وښودلے
شواو د انسانيت په تاريخ كې هغه دروازه پرانسته شوه چه د هغه د معلومولو دپاره د انسان سر
بله هيڅ ذريعه نشته. د دے دروازه نه هغه اهم حقيقتونه ښكاره شو چه د هغه اندازونه ډير
بخترا واصله دي كې اندازې چه خلق د انسانانو د زړو او پخوانو هېدو كو نه كوي.

۱. د ملك اصلي معني په عربي كې "پيغام وړونكې" ده. د دے لفظي ترجمه ستاړه يا فريسته ده.
دا صري تش په نوم طاقتونه نه دي چه شخصيت نه لري، بلكه د شخصيت لرونكي هغه هستي دي چه
د هغوی نه الله پاك د دے خپل عظيم الشان سلطنت د چلولو او د انتظام كار اخلي. داسې وگنړه
چه دا د الله پاك د بادشاهي كارنده دي چه د الله حكونه نافذ كوي. جاهلو خلقو د فريسته په غلطې
سره په خدايي كې حصه داسې وگنړلې او بعضو خلقو اوييل چه دا خدايي رشته داري دي
نو په دے وجه نه د هغوی عبادت شروع كړې.

۲. خليفه: هغه كس چه د اصلي مالك دپاره د يوناني په حيثيت كار كوي او هغه اختيار يا اخت
استعمالوي كې چه د اصلي مالك سپارلوي. خليفه مالك نه وي بلكه د اصلي مالك نائب وي. هغه ته د
خپلے رضا كولونكي نه دے حاصل، بلكه د هغه كار د خپل مالك رضا پوره كول دي. كه چرې هغه په
خپله مالك جوړشي او سپارلوي اختيارات په خپله طبعه استعمالول شروع كړي، يا د اصلي مالك نه
علاوه بل شو ك خپل مالك اومني او د هغه رضا كول شروع كړي نو د اتول د خدايي او د سرشتي
او د بغاوت كارونه دي.

۳. دا د فريسته او غرض نه وې بلكه يو تپوس وو. د فريسته طاقت دے چه د خدايې په خبره

وَنُقَدِّسُ لَكَ طَقَالَ إِنَّ أَعْلَمَ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿۳۰﴾ وَ عَلَّمَ
 أَدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ
 أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۳۱﴾ قَالُوا

اوستا پاکي بيانہ وُو۔ "اللہ اُو فو مائیل، چہ پہ کوم خیر باند تاسو نہ پوہیری پہ ہنہ زہ پوہیرم۔"
 دے نہ روستو اللہ تعالیٰ آدم تہ تہ لو خیزو نو نومونہ و بسودل، بیائے ہنہ فرستوتہ و راند
 کرل ا ورتہ نہ و فرمائیل کہ چوہ ستا سودا خیال صیغہ دے (چہ دے یو خلیفہ پہ مقرر کولو
 بہ دے کے نظام خراب شی) نو دے خیزو نو نومونہ راتہ و بنائی، فرستو عرض و کپو

اعتراض رکری۔ ہنوی دے "خلیفہ" لفظ نہ پہ دے پوہ شوی و چہ اللہ پہ زمکہ کوم خلوق پیدا
 کوی نو ہنوی تہ پہ شہ اختیارات ضرور حوالہ کوی، خود ہنوی پردما غوکینے دا خبرہ نہ راتلہ
 چہ دے کاشا تو پہ بادشاہی کینے بہ بااختیارہ خلوق ٹھنکہ راشی، ا و دے بادشاہی پہ کوم کاشے کینے
 چہ چالہ شہ اختیارات و رکری شی، ہلتہ بہ انتظام ٹھنکہ خراب شی، پہ خبرہ ہنوی خان پوہ کول
 لکے دے و بیانہ دے فرستو مطلب نہ و چہ دے خلافت موبن مستحق یوا و خلافت موبن
 تہ را کریشی، بلکہ دے ہنوی مطلب دا و چہ دے حضور نورمان منے کیری، موبن پہ بہ طریقہ ستا
 حکم نہ پچائے را ورو، ستا دے مرضی مطابق ہول جہان پاک شاسا تو اورس ورسہ دیر پہ ادب
 ستا ثنا و پاکي بیا نوو، اوسے نور دے خیز کینے دے چہ دے ہنہ دپارہ دے خلیفہ ضرورت دے؟
 موبن دے پہ مصلحت پوہ نہ شو۔ (دے "تسیم" دے لفظ دوہ معنی دی۔ یوہ معنی لے پاکي بیانول
 دی اوہلہ معنی لے ذریعہ دے اخلاصہ کارا و کوشش کول دی۔ دغہ شان دے تقدیس دوہ معنی دی
 یوہ بزرگئی اظہار ا و بیان، ا و دویم پاکول)۔

لکے دے فرستوہ دویم شہے جواب دے۔ یعنی اللہ و فرمائیل چہ دے خلیفہ مقرر کولو
 پہ ضرورت ا و مصلحت زہ پوہیرم تاسو پہ دے نہ پوہیری۔ تاسو چہ کوم خپل خد متونہ
 یاد وئی ہنہ کافی نہ دی، دے نہ زیات ٹھپکاردی۔ دے وچہ نہ پہ زمکہ کینے دے خلوق
 پیدا کولو ارادہ شویہ چہ دے ہنوی سہ خدا اختیارا قہم وی۔

لکے پہ اصل کینے دے انسان علم دا دے چہ ہنہ دے نومونہ پہ ذریعہ دے خیزو نو علم
 پہ ذہن کینے راوی۔ دے وچہ نہ انسان ہول معلومات پہ اصل کینے دے خیزو نو نومونہ دی۔
 آدم تہ ہول نومونہ بنودل دے دی لکے چہ ہنہ تہ دے ہول خیزو نو علم و بنائی۔

وَأَسْكَبَرْنَا مِنْ الْكَافِرِينَ ﴿۳۳﴾ وَكُنَّا بِأَدَمَ اسْكُنْ أَنْتَ
 وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكَلَامُنَا رَحَدًا أَحْيَتْ شَيْئًا ص وَلَا تَقْرَبَا

ہفہ دخیل لوی والی غرور و کور اوپہ نا فرما نو کینے شامل شو کینے
 بیامونز آدم تدا وویل چہ تدا وستانجہ دوا رہ پر جنت کینے و سپردی اود لہتہ چہ عواری فواخہ مخوری

نہ دالومان جاری شوچہ کہ انسان پہ صحیح کار کینے یا پہ غلط کار کینے خپل ہفہ اختیارات استعمال
 عواری کوم چہ ورلہ مونز و رکری دی، او مونز ورلہ دہفہ کار کولو موقع و رکریلہ، نوبیا سافرض
 دی چہ د خپل خپل حد پویہ د انسان سرہ پہ ہفہ کار کینے ملگری شی۔ کہ ہفہ غلا کول او عواری
 یاد مریخ کولو ارادہ و کری، کہ د نیکی ارادہ و کری او کپہ بدی پچہ ردان شی، ہر خہ چہ کوی خو
 تر شوچہ مونزہ انسان تہ د ہفہ د خوینے د کار کولو اجازت و رکرو، تا سوبہ ہفہ تہ د کار کولو
 د پارہ لارہ ہوارہ وی۔ د مثال پہ طور داسے فرض کرہ چہ یو بادشاہ کلہ د خپل ملک پہ یو صوبہ
 یا یوہ ضلع کینے شوک حاکم مقررہ وی، نوبہ ہفہ علاقہ کینے چہ د حکومت شومرہ نوکران وی
 د ہفوی متلود فرض وی چہ د ہفہ حاکم اطاعت و کری، او تر شوچہ د بادشاہ دا خوینہ وی
 چہ د ہفہ حاکم د خپل اختیارات استعمال وی، نو تر ہفہ رختہ پورے د نوکران د ہفہ ملگری وی،
 خواہ کہ د ہفہ حاکم خپل اختیارات پہ صحیح کار کینے استعمال وی او کمرہ غلط کار کینے۔ البتہ کلہ
 چہ د یو کار پہ بارہ کینے د بادشاہ حکمر و شی چہ حاکم د داسے نہ کوی نوبیا د غلتہ د حاکم صاحب
 اقتدار ختم شی او ہفہ داسے بنکارہ شی لکہ چہ د تہلے علاقے نوکران و ہر تال کرہ وی۔ او کلہ چہ
 د بادشاہ د طرفہ د د ہفہ حاکم صاحب دلرہ کولو او نیو لو حکمر و شی، نوبیا ہفہ نوکران او
 خادمان چہ د پروند پورے د حاکم پہ حکمر کار کولو، د حاکم پہ لاسو کینے ہتکری و اچوی او
 جیل (دار الفاسقین) تہ ران کری۔ فرہستوتہ چہ کوم حکم شرے و و چہ آدم تہ سجدہ و کری
 ہفہ کدہ قسبہ حکم و۔ ممکنہ دہ چہ صرف تابع کید و تہ سجدہ و ویلی وی۔ او د اہم ممکنہ
 دہ چہ د تابع کید و د پارہ تہ د شہ ظاہری کار کولو حکم ہم و رکری وی، او د ازیاتہ صحیح معلومی
 لکہ ابلیس: لفظی ترجمہ "انتمانی نا امیدہ" پہ اصطلاح کینے د د ہفہ جن (پیری) نوم
 دہ چہ د اللہ حکمر تہ نہ منلو او د آدم او د اولاد د تابع کید و نہ تہ انکار و کور، او د
 اللہ تعالیٰ نہ تہ ترقیا متہ پورے د مہلت و غوشتلو چہ ماتہ و د انسانانو د دوک کولو او کج لاو
 کولو موقع پہ لاس را کر لہ شی۔ دہ تہ "الشيطان" ہم ویلے شی۔ پہ حقیقت کینے شیطان ابلیس
 ہم ٹش پہ نوم یوطاقت اوتوت نہ دہ بلکہ د اہم د انسان پشان یوہ جوسہ دارہ ہتی دہ۔
 دار کینے شوک و پدہ غلط فہمی کینے نہ پریوزی چہ شیطان د فرہستونہ و۔ چھینکے چہ او کورے نو
 قرآن پہ خپلہ دا بیان صفا کرے دہ چہ شیطان د پیریانو نہ و، چہ د فرہستونہ خان لہ
 یو مستقل قسم مخلوق دہ۔

هَذِهِ الشَّجَرَةُ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾ فَأَرَأَيْتُمُ الشَّيْطَانَ

خودے ونے نہ مشورہئی، کئی نو پہ ظالماں کو کچھ بہ شمار شی۔ آخر دواچہ شیطان ہتھوی دوا رہ

کہ دے الفاظ نہ دے معلوم پیری چہ غالباً ابلیس سجے نہ پہ انکار کو لو کچھ برا کچھ نہ و، بلکہ د پیری انویوہ دلہ نافرمانی تہ تیارہ شوی وہ اوہ ابلیس نوم صرف دے وچ نہ اختطے شویدے چہ ہفہ ہتھوی سردار و اوپہ بغاوت کچھ دہولونہ کچھ نہ کچھ و۔ لیکن دے آیت دوشیہ ترجمہ دہم کیدیشی چہ ہفہ کافرانونہ و۔ مطلب دے چہ پیری انویوہ نافرمانہ اوسرکشہ دلہ داول نہ موجود وہ اوہ ابلیس تعلق دے دے دے سرہ و۔ پہ قرآن کچھ عام طور دہ شیاطین لفظ دے پیری انوار دہتھوی دہچودپارہ استعمال شویدے، اوپہ کوم کچھ چہ دہشیاطین نہ دہشیطان انسان مراد اغتلاوٹہ اشارہ نہ وی، ہلٹہ تر شیاطین جن مراد وی۔

کہ دے نہ دہم معلوم پیری چہ پہ زمکہ بانوہ خلیفہ جوریدہ ونہ کچھ دوا دوا رہ دے آزمینت دپارہ پہ جنت کچھ دسیدل چہ دہطبیعتونو پتہ ولبری۔ دے آزمینت دپارہ یوہ ونہ خوشہ کرے شوہ احکم وشوچہ دے ونہ خوالہ مہ ورہئی، اوہ دے انجام ورہم ونہوہ شوچہ کہ چرے دے موکرل نویابہ زمونہ پہ نظر کچھ ظالماں یئی۔ دے بحث کو لو تہ ضرورت نشہ چہ کومہ ونہ وہ اوپہ ہفہ کچھ کومہ خاص خبرہ وہ چہ دہفہ پہ وجہ دوی دے ونے نہ منع کرے شول۔ دہمنع کو لو دا وجہ نہ وہ چہ دے ونے پہ خاصیت کچھ شہ خرابی وہ اوہفہ پہ وجہ آدم اوہواتہ دہنقصان رسید لو خطرہ وہ۔ اصل غرض دے خبرہ آزمینت و، چہ دوی دہشیطان دہلسون پہ مقابلہ کچھ دہکومہ حد پورے دہاللہ حکم منی۔ دے مقصد دپارہ دیو خیر منتخب کول کافی و۔ دے وچ نہ اللہ پاک دے ونے نوم اوہفہ دہخاصیت شہ ذکر ونہ کر۔

دے امتحان دپارہ جنت دہولونذیات موزون و۔ پہ اصل کچھ دہامتحان دپارہ دہجنت دہمقرر و لو مقصد دا ووجہ دہانسان پہ ذہن کچھ دہحقیقت کینوی چہ ستاسود و سید و دپارہ مناسب کچھ جنت دے۔ لیکن کرچہ دہشیطان دہلسون پہ مقابلہ کچھ ستاسود اللہ دہنافرمانی لارا اختیار کرلے، نو لکہ شنگہ چہ پہ اول کچھ دہجنت نہ محروم کرے شوی دہغہ شان بہ پہ آخر کچھ ہم محروم پاتے شوی۔ ستاسود اخیل متا اولیق کچھ صرف پہ دے طریقہ دوبارہ حاصلوے شوی چہ دہخیل ہفہ دشمن کامیابہ مقابلہ وکرتی چہ ہفہ دہفرمان برداری دہلارے نہ ستاسود لورہ کو لو کوشش کوی۔

کہ دہظالم لفظ لویہ معنی لری۔ ظلم پہ اصل کچھ دہچا حق خورلو تہ وائی۔ ظالم ہفہ دے چہ دہچا حق خوری۔ شوک چہ دہخدائے فرمان نہ منی، ہفہ پہ اصل کچھ دے لوئے بنیادی حقوق نہ ضائع کوی۔ اول دہخدائے حق، حکم ہفہ دے دہحق دے چہ دہہفہ حکم دہکوشی۔ دوشیم دہفہ ہتھو خیز و نو حقوق کوم چہ دہاللہ پہ نافرمانی

عَنْهَا فَاخْرَجْهَا مِمَّا كَانَ فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ
عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٣٦﴾
فَتَلَقَّىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ

دعہ دے تہ ولسول اور موبز و حکم منلو نہ تے راہول اوھغوی تے راہاندہ ہفہ حالت نہ
راؤ نیکل پہ کوم حالت کجے چہ وو۔ موبز ورتہ حکم و کروجہ "اوس تا سو ہول ددے ٹائے نہ
کوزشی، تا سو دیوبل دشمنان بیی او تا سو بہ دیو خاص وختہ پورے پہ زمکہ کجے بیی او
ہلتہ بہ ژوند تیرہ وی "پہ دغے وخت آدم و خیل رب نہ یوشو کجے زدہ کرے او توبہ تے و نیکل
چہ دھغہ رب قبول کرلہ، شکہ چہ ہغہ دیر معاف کونکے اورحم کونکے دے۔

کجے دہ استعمال کرلہ۔ ددہ دبدن و خیل اندامونو، و خیل طاقتونو، و خیل کورکی بنیاد مالو، د
ہغے فرستوجہ ددہ د ارادے پورہ کولو انتظام کوی او دھغے ہتولو خیر و نوجہ پہ دے کار کجے
استعمالیبری، ددے ہتولو پہ دہ باندہ دحق و وجہ دے صرف دھغوی د مالک د مرضی مطابق
پہ ہغوی باندہ خیل اختیارات استعمال کری۔ خو کہ چمدہ د مالک د مرضی نہ خلاف پہ ہغوی باندہ
خیل اختیارات استعمال کرلہ، نو پہ حقیقت کجے دہ پہ ہغوی باندہ ظلم و کروی۔ دیرم پہ خیلہ خیل حق
ددہ د خیل خان پہ دہ باندہ دا حق دے چہ دا خیل خان د تباہی نہ چج کری، خو کہ چہ دے نافرمانی
و کری او خیل خان د الله تعالیٰ د سزا مستحق کری نو پہ اصل کجے دے پہ خیل خان ظلم کوی۔ ددے
وجہ نہریم قرآن کجے ٹائے پہ ٹائے د گناہ دیارہ ظلم و کفرکار دیارہ د ظالم کی استعمال شوی ہی۔
ہغے یعنی د انسان د دشمن شیطان او د شیطان دشمن انسان۔ د شیطان خود انسان سر دشمنی
نیکارہ دہ چہ ہغہ تے د الله د روبرے نہ راہروی او تباہی طرفتہ تے بوٹی۔ پاتے شوہ دا چہ انسان د
شیطان شکہ دشمن شو، نو پہ واقعہ کجے خو ہتول انسانیت دا غواری چہ د شیطان سرہ دشمنی
و کرے شی، خو شیطان چہ د انسان د خواہشات و دیارہ کومے د مزہ مزہ خیرے ہغے تہ راوی، انسان
پہ ہغے دو کہ شی او شیطان خیل دوست و کثری۔ ددے قسبہ دوستی دا مطلب نہ دے چہ پہ حقیقت
کجے دشمنی پہ دوستی کجے بدلہ شو، بلکہ ددے مطلب ددے چہ یو دشمن د بل دشمن نہ شکست
د خورد او دھغہ ددے پہ جال کجے د غتو۔

لہ یعنی آدم تہ چہ کہ خیل قصور معلوم شو، او بیائے د الله فرمان منل و غوبتل، او پہ زبہ کجے تے دا
خواہش را پیدا شو چہ د خیل رب نہ خیلے خطا معافی او غواری، نو ہغہ لہ ہغہ الفاظ نہ درملل چہ د الله
نہریم خطا د بخینے دیارہ دغا و غواری۔ الله پر رحم و کرم او ہغہ الفاظ تے ورتہ و بنودل۔
د توبہ اصلی معنی واپس کیدل دی۔ د بندہ د طرفتہ د توبہ معنی دادہ چہ ہغہ د سرکشی نہ واپس
شو او بندگی طرفتہ راغہ۔ او د خدا تے د طرفتہ د توبہ معنی دادہ چہ الله پہ خیل ہغے پندہ رحم و کرم
او پہ ہغہ تے بیا د مہربانسی نظر و کرم و شوک چہ پہ خیل کری کار باندہ شرمندہ دے۔

الرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾ قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ تَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَخُوفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾

موند ورتہ اوویل چہ تاسو ٿول دے ٿا تہ کورشی ٿی بیاجہ زما د طرفندہ ٿہ ہدایت تاسو تہ
درشی، نوکوم خلق چہ زما پہ دے ٿہ ہدایت پے روان ٿی، دہغوی
دیباہ بہ دیرے او د غمزن کیدو ہیچ موقع نہ راجی،

۲۵ قرآن میں خیال تریو غلط خیال وائی چہ دکناہ سزا بر انسان تہ ضرور رسیبری - انسان دخیلہ خانہ
جہ لاریہ کوئی دیرے نظریہ جو رہ کریدی ، دام یوہ جہ لاریہ کوئی نظریہ دہ ، حکمہ چہ سرہ یوٹیل
دکناہ پر ژوند کینہ اختہ شی ، نودا نظریہ ہفہ دکناہ دپارہ نا امیدہ کوی ، ہفہ کہ چرہ دخیلہ غلطی نہ
روستو خان تیک کول غواری ، نودا نظریہ ورتہ پہ زریہ کینہ داخبرہ راوی چہ ستادیکید و اوس ہفہ اسید
نشتہ ، تاچہ ہفہ کریدی دہفہ سزا بہ ضرورتا تہ رسیبری - قرآن ددہ نہ برعکس دا وائی چہ دنیکی
بدلہ ورکول اود بدی سزا ورکول بالکل داللہ پہ اختیار کینہ دی - تا تہ چہ دنیکی کومہ بدلہ
ملا ویری ہفہ ستادنیکی خیلہ نتیجہ نہرہ ، بلکہ داللہ فضل دے - دہفہ خیلہ خوبہ دہ چہ پہ
پا فضل کوی اوپہ چانہ کوی - دغہ شان تا تہ چہ دکرہ بدی سزا ملا ویری ہفہ ہم ستا د
بدی خیلہ نتیجہ نہرہ چہ ضرور بہ ملا ویری ، بلکہ اللہ پورہ اختیار لری ، دہفہ خوبہ دہ کہ تا
محا کوی اوکہ سزا درکوی - البتہ دومرہ خبرہ دہ چہ داللہ فضل اورحمت دحکمت نہ خالی نہ وی - ہفہ حکیم
دے ، پہ رند وخیل اختیارات نہ استمالوری - کدہ چہ دیوے نیکی بدلہ ورکوی نودا وکوری چہ بندہ
پہ بنہ نیت داللہ درضا دپارہ نیکی کری وہ ، اوکہ نہر - اوکہ چہ دیوے نیکی بدلہ ورکوی نودا دہفہ
وجہ داوی چہ پہ ظاہر خونکی بنکاریدہ خودنہ پکینہ داللہ درضا خالص جذبہ نہرہ - دغہ شان
ہفہ سزا پہ ہفہ قصور ورکوی چہ دنا فرمانی اود خود سری پہ نیت وشی اودہفہ نہ روستو د
شرمندہ کید وپہ جلتہ د نورجرم کولو خواہش لری - اوپہ خیلہ مہربانی سرہ ہفہ قصور معافی کوی
چہ دہفہ نہ روستو بندہ پہ خیلو کور شرمندہ وی اوائندہ دپارہ خیلہ اصلاح تہ تیاروی - دوی نہ
لوی ہجرم اود غت نہ غت کافر دپارہ دہدائے پہ دربار کینہ مایوسہ کیدل اونا امیدہ کیدل نشتہ ،
خو شرط پکینہ دادہ چہ ہفہ خیلہ غلطی و منی ، پہ خیلہ نافرمانی شرمندہ شی اود سرکشی لاریہ
پریدی اود اطاعت پہ لاریہ روان شی -

۳ دے فقرہ دوبارہ وینا دیرہ معنی لری - په بړه فقره کینه دا ویلی شویدی چه آدم توبه و نکلم
او خدا ته قبوله کړه . د دے دا معنی شوه چه آدم د خپله نافرمانۍ په وجه د عذاب مستحق پاته نه شو .
د گناه کوم دغ چه نه پلن نکیدلے ووهغه او ونیچلے شو . دا داغ نه د هغه په لمن پاته شوا ونه د هغه د نسل
په لمن او نه د دے ضرورت پدینې شو چه معاذ الله ! د نسل انسانی د کفار ه ادا کولو دپاره . خدا ته خپل
شو ته په سولۍ او غیر لری . د دے نه برعکس الله تعالی د آدم علیه السلام یواز نه توبه قبوله نه کړله بلکه د توبه
تسلولو نه روستو ته ورله نېوتل وکړو چه خپل نسل ته سید لار کونای . او دے چه د جنت نه د و تلو حکم

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾

او شوک چه دهی و قبولوند انکار و کوی اوز موبده ایاتونه دروغزن و کفری، هغوی وورته تلونکے خلق ده، هله به همیشه ووستی ده.

بیادوباره دشونو ده دامتصد ده چه دتوبی قبولودا مطلب نه ووجه آدم و به جنت کینه پاتے شی اوز مکے نه وراکوز نشی. زمکه ده هغوی دپاره د عذاب حائے نه و، هغه دلت د سزا به طو نه ووراکوز کپ شوی بلک هغه خوم د زمکه د خلافت دپارمید اکیر شوی و. جنت ده هغوی دپاره اصلی د قیام حائے و. د جنت نه د تلوحکمه هغوی دپاره د سراحیت نه لرلو. اصل قبولی خود هغوی زمکه نه وراکوزید و. البته د راکولید ونه هکجه هغوی د امتحان به غرض به جنت کینه پاتے شوی و. دغه امتحان ذکر بره پید حاشیه نمبر ۴۸ کینه شویده.

کله ایات جمع د آیت ده. د آیت اصلی معنی هغه نینه یا علامه ده چه دیوخیتر طرفته اشار کوی. به قرآن کینه د ده لفظ خلور مختلف معنی راغلی دی. بو حائے کینه تر صرف علامه یا البه مراد ده. بل حائے کینه د کائنا توخیرونوته د الله ایات وئیلی شوی دی. حکه چه د قدرت هرخیتر هغه حقیقت نه اشاره کوی کوم چه د ده ظاهری پرده نه شانه پت ده. بل حائے کینه د انبیاء علیه السلام و مجز و ته ایات وئیلی شوی دی، حکه چه د معجزه به اصل کینه د ده خبه علامه ده چه پیغمبران د کائنا تو د باد شاه نایندکان دی. بل حائے کینه د کتاب الله فخر و ته ایات وئیلی شوی دی، حکه چه د قرآن آیتونه حکه چه حق و صداقت بنکاره کوی، دغه شان د ده د القا طوا و انداز بیان او طرز عبارت نه د ده د قدر من مصنف د هستی نینه صفا بنکاری بی. هر حائے کینه د ورا ندر و ستو عبارت نه د پیر آسانه معلومیزی چه د لته د لفظ آیت کومه معنی ده.

ده داد نسل انسانی به باره کینه د قیامت پویه د الله تعالی یو مستقل فرمان ده، او به دریمه رکع کینه نه ده فرمان نه د الله "وعده" وئیلی ده. پخپله لار خوشبول د انسان کار نه ده، انسان د الله بنده او د الله خلیفه ده، د ده د وار و حیثیتونو پر وجه هغه نه د احکم شویده چه هغه به به هغه لاری کومچه ورله خپل رب خوینه کرله. او د ده لاری د معلومید و لب دوه طریقے کید شیی: یا خوجه بیخ به بیخه انسان نه د الله تعالی د طرفه وحی راشی، یا به بیابه هغه انسان به شی چا تر چه وحی راغلی وی. بله دریمه طریق د رب د فرمان معلومولو نشته. د ده د و د طریقونه علاوه بله هر یوه طریق غلطه ده، سراسر بغاوت ده، سزائے د جهنم نه رسوا بل شه نه ده.

يٰۤاَيُّهَا اِسْرَآءِيْلُ اذْكُرُوْا نِعْمَتِيَ الَّتِيْ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ

اے بنی اسرائیلو! بڑے خیال اوسانتی زمانہ ہفت نعمت چہ مانتا سولہ در کرے وو،

پہ قرآن مجید کہنے د آدمہ پیدائش اوہ لیل انسانی د ابتدا د قصہ پہ اوہ و حایونو کہنے راہی دہ
پہ ہفت کہنے اول جائے دادے او باقی حایونہ لاندی د، الاعراف، رکوع ۲، الحجر، رکوع ۳، بنی
اسرائیل، رکوع ۴، الکہف، رکوع ۵، طہ، رکوع ۶، ص، رکوع ۷، د بایسبل د کتاب پیدائش
پہ اول، دوم، دریم بابونو کہنے ہم د قصہ بیان شوی دہ، نوکہ د دوار و کتابونو مقابلہ او کرے
شی نوہر پوہ انسان دا معلومہ ولے شی چہ پہ دوار و کتابونو کہنے خہ فرق دے۔

(باقی حاشیہ او کورئی پہ صفحہ ۲۲۶ کہنے)

۱۔ اے اسرائیل معنی دہ د اللہ بندہ۔ اسرائیل د حضرت یعقوب لقب و وچہ ورتہ د اللہ تعالیٰ
د طرفہ ملاؤ شوے وو۔ ہفتہ د حضرت اسحق ثخوے اوہ حضرت ابراہیم نوے وو۔ د دوی
نسل تہ بنی اسرائیل وائی۔ پہ تیر و شو و خلورو رکوع کا نو کہنے تمہیدی تقریر و وچہ عا صو
انسانا نوے وو۔ اوس د دے جائے نہ د خوار لیسے رکوع پورے مسلسل یو تقریر بنی اسرائیلو تہ شوی دہ
پہ دے تقریر کہنے جائے پہ جائے عیسیا یا نو تہ اوہ عربو مشرکانو تہ ہم خبری شوی دی اوہ موقع
مطابق ہفتہ خلقوتہ ہم خطاب شوی دے چہ د حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم پہ دعوت تہ ایمان
را ویرے وو۔ د دے تقریر د وینا پہ دوران کہنے لاندینی خبری خاص طور پہ خیال کہنے سائل پکارے
اول د دے تقریر منشا دہ چہ د ممکن پیغمبرانو پہ امت کہنے کوم بڑ دیر نیکان خلق باقی شوی دی
ہغوی تہ د پہ ہفتہ صداقت باندہ ایمان را ویرلو او پہ ہفتہ کار کہنے د شریک کید لو دعوت و رکے
شی کوم چہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم کولو۔ د دے وچہ نہ ہغوی تہ دا وینے کیری چہ دے قرآن اوہ
بنی ہفتہ پیغام اوہ ہفتہ کار را ویرے دے کوم چہ د دے نہ ہنکے ستاسو پیغمبرانو اوہ صحیفورا ویرے وو۔
اول دا کار تاسو تہ حوالہ شوے و وچہ تاسو پر پچپلہ ہم روان شی او تہوے دنیا تہ غر و کورئی او پہ
باندہ د تہوے دنیا د روا بشو لو کوشش و کورئی۔ لیکن تاسو دنیا تہ خولا رہو دلہ، خو پچپلہ پہ بیغہ
لا ر قایم پاتے نہ شوی او بے لارے شوی۔ ستاسو تاریخ او ستاسو د قوم موجودہ اخلاق او دینی
حالت پچپلہ پہ تاسو د خرابی کواھی کوی۔ اوس اللہ ہم دغہ کار او خدمت خیل یویل بندہ تہ سپارے دہ
دا غم نا آشنا کار د دے ستاسو خیل کار دے۔ سرہ د پوہ د حق مخالفت مہ کورئی دا قبول کورئی۔ کوم کار
چہ ستاسو د کونو وو، خو چہ تاسو د نہ کور، نو اوس چہ تہ نور خلق کوی تاسو د ہغوی منکر تیا و کورئی۔
دریم د دے منشا پہ عامو یہودیانو باندہ غارہ خلاصول اوہ ہغوی دینی او اخلاقی حالت بنکار کول
دی۔ پہ ہغوی باندہ دا ثابتوی چہ دا ہفتہ دین دے چہ ستاسو پیغمبرانو را ویرے وو۔ د دین پہ اصول کہنے
یوہ خبر ہم داے نشہ، چہ پہ ہفتہ کہنے قرآن تعلیم د تورات د تعلیم نہ مختلف وی۔ پہ ہغوی باندہ دا

وَ اَوْفُوا بَعْدَیْ اَوْفِ بَعْدِ کُمْ وَاِیَّایْ فَاَرْهَبُوْنَ ﴿۴۰﴾

زما سره چه ستاسو کومره وعده وه هغه تاسو پوره کړئ، نور ما چه کومه وعده ستاسو سره وه هغه به زه پوره کړم او خاص زمانه تاسو و پرېږدئ.

ثابت شوی چه تاسو ته هدايت اود مشرقي کوم منصب در کړه شوه و تاسو د هغه حق ادا نه کړو او ناکامه شوی یئ. د دغه په ثبوت کي داسه لوسته واقع بيان کړه شويدي چه د هغه نه هغوی مخ نه شو اړه ول بيا چه سره د حق پيژندلو هغوی د حق په مخالفت کي کوم سانشو کول، د خلق په زړو نوکي د کوم شکو پيدا کول سم خبره نه وړا نوله اود وکله يازی او مکارۍ کوله، او دا کوشش د کولو چه په شته طريقه د محمد کاو کامياب نشي، نو د قولي خبري په ډاگه کړه شوه، د دغه نه د دغه خبره پته او تکيد له چه د دوی د مذهب دا ظاهري رنگ هغه دوکړه، په دوی کي د ديانت اود حق پرستی په ځانې ضد، د له يازی او نفس پرستی پرته ده او په حقيقت کي دوی دا نه غواړي چه د نيکۍ شته کار و ترقی و کړي. د دغه په وجه دا نايده و شوه چه يو خړخپله په دغه قوم کي کوم نيکان خلق وود هغوی سترگه وغړيدلې او حقيقت ورته ښکاره شو، او د ديم دا چه د مدينې په عوامو باند او خاص طور د عربو په مشرکالو باند چه د دغه خلقو کوم مذهبي او اخلاقي اثر و هغه ختم شو، او د ديم دا چه هغوی ته پخپله پخل ځان ښکاره شوا و د وروسته د غيبي حوصلې او بايبل په هغوی بيا هچر هغه شان په زړه ورتيا سره متقابل و نه کړه شوه لکه څنگه چه هغه سر په په بهادرۍ متقابل کوي چه د هغه دا يقين وي چه زه په حقه يم.

د ديم څنگي په غلور وړکو عکا نوکي چه انسان ته د دعوت په باره کي نه ويلي شوي وو، هم په دغه سلسله کي د يو خاص قوم يو خاص مثال بيا نيږي چه کوم قوم د خداي د راليري شوي هدايت نه مخ وړوي نو د هغه قوم څه انجام وي. په تېلو قومونو کي د بني اسرائيلو د مثال بيا نولو وجه داده چه په د نيا کي صرف بني اسرائيل يوداسه قوم دغه چه د څلورو زرو کالو راسه د تېلو د نيا د قومونو د پاره د هېوت نمونه ده. د خداي په لاره باند د تللو اود نه تللو هغه تېلو د سختي او مصيبتو د دغه قوم په عبرت ښاک تاريخ کي ښکارېږي.

څلورم د دغه تقرير مقصد داده چه د محمد صلي الله عليه وسلم امتيا نونه داسي وکړي چه د پخوانو پيغمبرانو د امتيانو په شان د تنزل پر کند کي چرته پرېږي. ديهوديانو اخلاقي کمزوري، مذهبي غلطيان او د هغوی د عقيد او عملونو يوه يوه خرابي ته ورته په کوته کړه او د هغه په ځانې ورته حق دين بيان کړو چه مسلمانان خپله نيغه لار او ديني او د غلطو لارو نه بچ نيغ لارې. په دغه سلسله کي تر دغه چه کوم تنقيد په يهود او نصاري باند کوي، د هغه د لوستلو په رڅنگي مسلمانانو له پکار دي چه د بني صلي الله عليه وسلم هغه حديث ياد کړي چه په هغه کي هغوی فرمايلي دي چه په آخرو کي به تاسو هم د څنگينو امتيانو په طريقه روان شئ تر دغه پوره چه که چه هغوی د پليتي په يوه سړي کي ننوتی وي نو تاسو به پکي هم ننوتئ. اصحابو تپوس او کړد به رسول الله، يهود او نصاري د مطلب دغه هغوی د فرمايل چه نور څوک د بني اکرم دارشاد صرف يوه رتبه نه ده بلکه هغه له چه الله کوم بصيرت وکړه وود هغه په وجه هغه ته دا معلومه وه چه د پيغمبرانو په امتونو کي ورانې په کومو کومولا رواقي او په کوم کوم شکل کي ښکاره کېږي.

وَأَمْنُوا بِمَا نَزَّلَتْ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ
بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿٤١﴾ وَلَا
تَحْسِبُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾

او ماچہ کو مکتوب کتاب را الیہ دے پہ ہفتہ ایمان را وری۔ داد ہفتہ کتاب تصدیق کو نیکے دے
کوم چہ تا سوسرہ دے کہنے نہ موجود ہو، دے تہو نہ اول تا سوسرہ دے نہ انکار مہ کوئی۔ پہ لبر
قیمت باند زما ایتونہ مہ خرشوی اور ما دے غضب نہ خان و ساتی۔ حق لہ دے باطل رنگ
مہ در کوئی چہ شکمن شی اور سہ دے پوہے دے حق پتولو کوشش مہ کوئی۔

۴۱ دے لبر قیمت مطلب دے دنیا نایدے دی۔ دے خلقوہ دے اللہ حکمران اوہدایات پرینودل اودے
دے دنیا نایدے بہ تے آغٹے۔ دے حق خرشوی پوہ بدلہ کہنے کہ انسان دے تہو دے دنیا دولت واخلی خرشہ دے پر
لبر قیمت دے، حکمہ چہ حق دے دنیا نہ دے قیمتی شیر دے۔

۴۲ دے آیت باند دے پوہید لو دیارہ دا خبرہ یاد ساتل پکار دی چہ دے عربو عام خلق پہ لیکلو
لو ستونہ پوہیدل اودے ہفتوی پہ متبادل کہنے پہ یہودیانو کہنے دے تعلیم دے دیرہ چرچا دے اوہ ہفتوی کہنے
دے لوی لوی قدر من عالمان و چہ شہرت تے دے عربو نہ بہرہ رسیدے و۔ دے وچہ نہ پہ عربو
باند دے یہودیانو دے لوی علی رعب پرورد و۔ بیا دے ہفتوی عالمانو او بزرگانو چہ دے خیلو مذہبی دربارو
کوم ظاہری شان جو رکھے ووا و دم تعویذ کوم کار تے شروع کرے و دے ہفتے پہ وچہ دے ہفتوی رعب
نورہم ریات شوے و۔ خامی مدینے والا دے ہفتوی پہ رعب کہنے و، حکمہ چہ ہفتوی تہ نزد
تردے دے یہودیانو لوی لوی قبیلے آبادے وے، شپہ اورج بہ دے ہفتوی سرہ ملاویدل، اودے
میل ملاپ پہ وچہ مدینے والا دے ہفتوی نہ دے متاثر و و لکے شنگہ چہ جنت خلق دے تعلیم یافتہ
خلقو دے مذہبی خلقو نہ متاثر وے۔ پہ دے حالانکہ کہنے چہ کہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے نبوت دعوہ
وکرہ او خلق تے اسلام طرفتہ رابلل شروع کرل، نو قدرقی خبرہ وہ چہ دے جنتو عربیانو بہ دے
اہل کتابو یہودیانو نہ دے تپوس کو چہ تا سو خوم پہ پوہید پوہی اویو کتاب مئی، تا سو
موبز تہ دا ووائی چہ زمونہ دے صاحب چہ دے نبوت دعوہ کریدے، دے دے پہ حقیقہ اودے دے تعلیم
پہ حقیقہ تا سو خد خیال دے۔ دے سوال بہ دے کہ خلقوہ دے یہودیانو نہ دے بار بار کو، اوچہ کہ
نبی صلی اللہ علیہ وسلم مدینے تہ تشریف را ورو، نو دلتہ ہم دے وخلقو دے یہودی عالمانو نہ دے تپوس
کونہ خودے عالمانو پوہے ہم خلقوہ صحیح لار نہ وہ سودے۔ ہفتوی خودا و پیلے نہ شوچہ
کوم توحید محمد صلی اللہ علیہ وسلم پیش کوی ہفتہ غلط دے، یاد پیغمبرانوا و آسمانی
کتابونو اودے تریتو اودے آخرت پد بارہ کہنے چہ ہفتوی خہ دای، سپہ

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿۴۳﴾
 أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ
 الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۴۴﴾ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ

مونخ تائم کری، زکوٰۃ و رکوی، اوکوم خلق چہ ماتہ سبکتہ کیری تاسوم دھغوی سرہ سبکتہ شی۔
 تاسونور و خلقوتہ خود نیکی لاریبائی خو پچیلہ خیل خان ہیروئی؛ حالانکہ تاسود کتاب تلاوت
 کوئی۔ آیا تاسود عقل نہ ہلد و کار نہ اخلی؛ د صبراود مونخ پیریعہ امداد حاصل کری۔

دے کینے خہ غلطی دہ، یاچہ ہفہ کوم اخلاقی اصول خلقوتہ بنائی پیرہنے کینے خہ شیر غلط دہ۔ لیکن ہغوی ہفہ
 حقیقت منلو تہم تیار نہ و و کوم چہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم پیش کو۔ ہغوی د حقیقت نہ صفا انکار ہم
 نشو کوئے اونہ تے ذرہ ذہ اخلاصہ منلو تہ تیار و۔ ہغوی د دوار پیرہنے منیم کینے داطریقہ اختیار
 کری، وہ چہ دھر سری پیرہنے کینے نہ تے ذہ صلی اللہ علیہ وسلم خلاف، د ہفہ دے لے خلاف، او د
 ہفہ د کار خلاف خہ نہ خہ شک اچو لو، خہ الزامیم تے پیرہنے ہفہ باند لکولو، خہ داسے خبرہ پیرہ
 تے مشہورہ کولہ چہ خلق بہ پیرہنے شک کینے پیرہنے، او داسے قسما قسم سوالونہ پیرہنے چیرل چہ خلق
 پچیلہ ہم شکن شی، انبی صلی اللہ علیہ وسلم او د ہفہ پیرہنے کاران ہم پیرہنے شک کینے د اچری۔ داد
 ہغوی کار و او پیرہنے وجہ ورتہ داویئے کیری چہ پیرہنے حق باند د باطل پردہ مہ اچری، د
 خیلو دروغو پرو پیگند او د شر نہ دک شک شبہ او اعتراضونہ پیرہنے ذریعہ د حق د ختمو لو
 او د حق د پتہ لو کوشش مہ کوئی، حق د باطل مہ یو خائے کوئی او خلقولہ دو کہ مہ رکوی۔

۴۳ مونخ او زکوٰۃ پیرہنے زمانہ کینے دین اسلام د تہو نہ اہم ارکان پاتے شیدی۔ ذہی اسل
 پیغمبرانہم د نور پیغمبرانہ شان د دے سخت تاکید کریے و۔ خو پیسودیا نو د دے پردہ نہ وہ
 ساتے۔ د امامتی د مونخ نظام پیرہنے ہغوی کینے تقریباً ختم شوے و۔ د قوم د پیرہنے خلق خان لہ
 مونخ ہم پیرہنے و۔ او د زکوٰۃ و رکولو پیرہنے خائے دے خلقو سودا غمٹل شروع کری و۔

نلہ یعنی د نیکی پیرہنے لار کچرہ تاسوتہ تلل شکل وی نو د مہ مشکل علاج صبرا و مونخ د
 د مہ دوار پیرہنے ذریعہ بہ تاسوتہ ہفہ طاقت ملاؤشی چہ د ہفہ پیرہنے وجہ پیرہنے دالار آسانہ شی۔
 پیرہنے کینے صبر معنی منع کول او تہل دی، او د مہ نہ مراد داسے مضبوطہ او پچہ
 ارادہ، او پیرہنے خواہشا تو باند داسے قابو ساتل دی چہ سر پیرہنے خیل نفس د کسون او د
 بہرہی مشکلا تو پیرہنے مقابلہ کینے د خیل ذرہ پیرہنے خیرہ کرے شوی لارہ باند مسلسل او برابر روان
 پاتے شی۔ د ارشاد الہی مدعا دہ چہ د اخلاقی صفت خان کینے پیدا کری او د صفت پیرہ
 خان کینے د مضبوطو لو د پارہ د مونخ پابندی کوئی۔

اِنِّهَا لَكَبِيرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿٣٥﴾ الَّذِيْنَ يَظُنُّوْنَ اَنَّهُمْ
مَلَقُوْا رِبِّیْهِمْ وَاَنَّهُمْ اِلَیْهِ رَاجِعُوْنَ ﴿٣٦﴾ یٰۤاِبْنِیْ اِسْرٰٓءِیْلَ اذْكُرُوْا
نِعْمَتِیَ الَّتِیْ اَنْعَمْتُ عَلَیْكُمْ وَاَنْتِیْ فُضِّلْتُمْ عَلَی الْعٰلَمِیْنَ ﴿٣٧﴾
وَاتَّقُوْا یَوْمًا لَا تَجْزِیْ نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَیْئًا وَّلَا یُقْبَلُ
مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَّلَا یُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَّلَا هُمْ یُنصَرُوْنَ ﴿٣٨﴾

بیشکہ موعجہ یو دیو کران کار دے، خود ہغو نورمانہ دوار بند کمانود پارہ مشکل نہ دے چہ
دائے خیال وی چہ آخر بہ دخل رب سرہ ملا ویری او دہغہ طرفتہ بہ واپس شی
اے بنی اسرائیلو! یاد کری زما ہغہ نعمت، چہ ما پتہ تاسو کرہ وواودا خبرہ چہ ما
تاسوتہ دہ تولے دنیا پتہ قومونو باند فضیلت در کرہ وواودا خبرہ چہ ما
چہ شوک بہ دچا پتہ کار نہ راسی، نہ بہ دچا د طرفتہ سفارش قبلیری او نہ بہ شوک
پہ فد بہ ورکو لو پرینو دلے کیری، او نہ بہ عجز مانوتہ دیوے لے نہ مدد ملا ویری۔

۱۱۰ یعنی کوم سرہ چہ د خداے حکم منونکے نہ وی او پتہ آخرت عقیدہ نہ لری، دہغہ دپارہ د
موعجہ پابندی یو لوئے مصیبت دے، او چا چہ پتہ خیلہ رضا و خوشہ د خداے حکم تہ غارہ کینو دی
وی او دمرک نہ روستو د خداے سرہ د ملاقات یقین تہ ہم وی نو دہغہ دپارہ موعجہ کول مشکل
نہ وی بلکہ موعجہ پرینو دل مشکل وی۔

۱۱۱ داد بنی اسرائیلو ہغہ دورتہ اشارہ دہ کلہ چہ ہغوی دہ تولے دنیا پتہ قومونو کینے یو
دایے قوم وچہ اللہ تعالیٰ ورلہ د حق علم ور کرہ وواودا خبرہ چہ ما پتہ تاسو کرہ وواودا خبرہ چہ ما
جو ر کرہ وواودا خبرہ چہ ما پتہ تاسو کرہ وواودا خبرہ چہ ما پتہ تاسو کرہ وواودا خبرہ چہ ما
۱۱۲ د بنی اسرائیلو د خرابنیا یوہ لویہ وجہ داوہ چہ د آخرت پتہ حقلہ د ہغوی عقیدہ
خرابہ شوی وہ، ہغوی پتہ دے طمع ژوند تیرو لوچہ مونو د پیغمبرانوا اولادیو، د لویو
لویو اولیا و صالحانوا د بررگانو سرہ مو تعلق دے، مونو بہ د دے بررگانو پتہ وجہ پتہ
کیرو، د دے بررگانو لیں چہ شوک د نیسی ہغہ سرائتی خورے، دے غلطو بر سو ہغوی
د دین نہ بے پروا کری وواودا خبرہ چہ ما پتہ تاسو کرہ وواودا خبرہ چہ ما پتہ تاسو کرہ وواودا خبرہ چہ ما
سورہ فنورا خیلہ غلطی تہ ورتہ پتہ کوتہ کرلہ۔

وَإِذْ نَجَّيْنَاكَ مِنَ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكَ سُوءَ الْعَذَابِ يُدَبِّحُونَ
 أَبْنَاءَكَ كُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكَ كُمْ فِي ذَلِكَ بِلَاءٌ مِّن رَّبِّكَ
 عَظِيمٌ ٣٩ ۝ وَإِذْ فَرَقْنَا بَيْنَكُمُ الْبَحْرَيْنِ فَنَجَّيْنَاكَ وَأَغْرَقْنَا آلَ
 فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ٤٠ ۝ وَإِذْ وَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ
 لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ٤١ ۝ ثُمَّ عَفَوْنَا

یاد کریں ہفتہ وخت، کدچہ مونزہ تاسودہ فرعونیا نوڈ غلامی نہ آزاد کریں — ہفتوی
 تاسو پہ سخت عذاب کئے نیولی وی، ستا سولکان بہتے وژل اوستا سوجینکی بہتے ژوندی
 پرینبودے اوپہ دے حالت کئے ستا سودہ رب د طرفتہ بہ تاسولوی آزمینبت دو۔
 یاد کریں ہفتہ وخت، کدچہ مونزہ سمندر و شلوڈ اوستا سودیارہ مولار جوہرہ کرلہ
 بیا مودھے نہ تاسو پہ خیریت سرہ پورے باسلٹی، بیا مود غلتہ ستا سودہ وراڈ فرعونیاں
 غرق کرل۔

یاد کریں، کدچہ مونزہ موسیٰ د خلویستو شپو ورتوپہ وعدہ را و غونبتلو، نوڈ ہفتہ نہ
 روستو تاسودہ غوا د پچی نہ خان لہ خداے جوہرہ کرو۔ دغہ وخت تاسودہ پرزیا تے کپے د و خیریت

کے ددے نہ روستو د دیور کو عکا نوپورے چہ کومروا قعاتو تہ مسلسل اشارے شویدی
 ہفتہ تولے د بنی اسرائیلو د تاریخ دا سے مشہورے واقعے دی چہ دھتے قوم بچی بچی تہ معلومے
 ددے وچہ نہ د تفصیل بیا نولوپہ کاتے یوے یوے واقعے تہ مختصرہ اشارہ شویدہ۔ پہ اصل کئے
 ددے تاریخ بیا نولو مقصد دادے چہ یو طرفتہ بہ تاسو باندہ اللہ تعالیٰ د احسانات دی او
 بل طرفتہ ددے احساناتوپہ جراب کئے ستا سودا غلط کارونہ دی۔

۷۵ د "آل فرعون" ترجمہ مونزہ فرعونیاں کریدہ۔ پہ دے کپے د فرعونیاں نو خاندان اوڈ
 مصر حکمران طبقہ دوارہ شامل دی۔

لالہ آزمینبت ددے خبرے چہ پہ دے سخت کئے تاسو سوجہ مسلمانان پاتے کیرٹی اوکے نہ؟
 او آزمینبت ددے خبرے چہ ددے دومرہ لوے مصیبت نہ خلاص شوی نوڈ اللہ شکر گزارہ
 بندکان جوہرہ پزٹی اوکے نہ؟

۷۶ کدچہ بنی اسرائیل د مصر نہ اوڈ تل او سینا تہ ورسیدل نواللہ تعالیٰ حضرت

عَنْكُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿٥٣﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَى
لِقَوْمِهِ لِقَوْمٍ إِنَّكُمْ تَأْتُمُونَ ظَالِمَاتٍ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ
تَتَوَبَّوْا إِلَى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِندَ
بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾

تاسو معاف کوئی شاید چہ اس شکر و پاسی۔
یاد کریں چہ (تیک پر دغہ وخت کله چہ تاسو دظلم کولو) مونبرہ موسیٰ له کتاب اوفرقان
دده دپارہ ورکرو چہ تاسو دده په ذریعہ نیغہ لار بیا موسیٰ۔
یاد کریں کله چہ موسیٰ (دده نعمت سرہ واپس شو، نو هغه) خپل قوم ته او ویل چہ
اے خلقو، تاسو دغوا دپنی دعبادت په وجه خپل خان سخت ظلم کړیدے، نو خپل خالق ته
توبه وپاسی او خپل خانونه مشرہ کری، په دده کینه ستاسو دخالق په ترستا سوبهتری ده۔ هغه
وخت ستاسو خالق ستاسو توبه قبوله کړله حکم چہ هغه دیر معاف کونکے او دیر رحم کونکے ده۔

موسیٰ د خلوت پنتو شیو ورځود پارہ کوه طور ته دده دپارہ راوغونختلو چہ هلته ورله دنوی
آزاد شوی قوم دپارہ دشریعت قانون او دژوند تیرولو هدايات ورکړی۔
الله دپنی اسرائیل کا وندای قومونو دغوا او دغوربئی عبادت کولو۔ په مصر او کنعان کې
دده عام رواج وو۔ دحضرت یوسف نه روستومپه بنی اسرائیلو تنزل شروع شو او د
د قبطیا نو غلامان شو۔ قبطیا توبه دغوا عبادت کولو نو دبنی اسرائیلو په زړو نو کینه هم دغوا
قدرا وغزت پیدا شو۔ (دسخی دعبادت واقعہ دبا یئیل په کتاب خروج، باب ۳۲ کینه هم
په تفصیل سره ذکر شویده)۔

۹۱ فرقان؛ هغه څیز چہ د هغه په ذریعہ دخا او دباطل فرق را ښکاره شی۔ په اردو
ژبه کې ورته "کسوٹی" وایي، (او دالفاظ په پښتو کې هم مشهور ده)۔ دلته د فرقان مطلب
هغه علم او پوه ده چہ د هغه په ذریعہ سره په حق او په باطل کې تمیز کولای شی۔
که یعنی خپل هغه خلق قتل کری چا چہ سخی ته خدا ته ویلے وو او د هغه عبادت نه کولو۔

وَإِذْ قُلْتُمْ يٰمُوسٰى لَنْ تَوُفِّيَنَّاكَ فِى الْحَيٰوةِ نَرٰى اِلٰهَ جَهَنَّمَ فَاِخَذْنَاكَ مِنَ الْمُنٰظِرِيْنَ ۝۵۵ ثُمَّ بَعَثْنَاكَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْنَا مَزِجًا ۝۵۶ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّٰىۙ وَالسَّلٰوٰىۙ كُلًّا مِّنْ طَيِّبٰتٍ مَا رَزَقْنٰكُمْ ؕ وَمَا ظَلَمُوْنَا

یاد کری کہ چہ تاسو موسیٰ ته وئیل و وچه مونږه ښایه وینا هر کښتین نه کوو ترڅو چه مونږه په خپلو سترو خدا ته (ستاسره په خبر وکولو) ښکاره ونږه وینو. په دغه وخت کښه تاسو کتل چه یوه زبردسته چغه تاسو راگیر کړی. تاسو مړه پراته وئ، خو مونږ بیا تاسو ژوندی راوچیت کړی، پکار دی چه د دې احسان نه روستو تاسو شکر گزاره شئ. ۱۱۵
مونږ په تاسو باند د وریجو سورې وکړو، د من و سلوی خوراک موندته راو لېږد او تاسو ته مو وئیل چه مونږه رله کوم پاک شینرونه درکړی دی، هغه خورج (خوښاځوانو شل) چم

۱۱۵ د اشاره چه کومه واقعته تړده د هغه تفصیل د دې چه که حضرت موسیٰ د خلونیت شپږ ورځو په وده طوړنه تشریف ورپه وړ نو هغه ته د احکام شپږه وچه د ځان سره د بنی اسرائیل او بیا کسان نمایندگان هم راوړله. بیا چه کله الله تعالی موسیٰ علیه السلام ته کتاب او فرقان ورکړ، نو هغه دغه کتاب د بنی اسرائیلو نمایندگانو ته وړاندې کړ. په دې موقع باندې قرآن وايي چه په بنی اسرائیلو کښه شریانو خلقو دا وئیل چه مونږ صرف ښایه وینا باندې د احکام او منو چه خدا ته ستاسره خبره کړې ده. په دې باندې د الله تعالی غضب نازل شوا و هغوی ته سزا ورکړه. لیکن بایسبل وايي چه:

” هغوی د اسرائیلو خدا ته ولیدو. د هغه د خپلوانو د نیلم کاري و په شان و، چه د آسمان په شان صفاوه. او د هغه د بنی اسرائیلو شریفانو ته هر شتم و نه وئیل. د هغه شان هغوی خدا ته ولید او خوراک ځکاک ته وکړو. (خروج، باب ۲۴ - آیت ۱۰-۱۱)
خو عجیبه دا ده چه هم په دې کتاب کښه ځنګنه یوې چه که حضرت موسیٰ خدا ته ته عرض وکړو چه ما ته خپل شان و ښایه، نو خدا ته ورته و فرمایل چه ته ما نشي لیدلې (او کونړه خروج باب ۲۴ - آیت ۱۸-۲۳).

۱۱۶ یعنی د سینا په صحرا کښه، چه هلته د غرنه د پم کید و د پاره څه ځان ته نه و، مونږ د ورځ په ذریعه ستاسو پم کید و انتظام وکړو. یاد ساتئ چه په دې موقع باندې بنی اسرائیل د لکونو په تعداد کښه د مصونه راوتلی و، او د سینا په علاقه کښه کورونه خو پر سېږده، د هغوی سره د سر پټولو د پاره څپه هم نه وه. په دغه زمانه کښه که چرې خدا ته پاک په آسمان باندې د څه موده پورې

وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٥﴾ وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ
الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَاَدْخُلُوا الْبَابَ مُسَجِّدًا
وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَتَكُمْ وَسَنَزِيدُ الْحُسَيْنَ ﴿٥٦﴾

شجر وکریل) ہفتہ پہ موز باند دھغوی ظلم نہ وو، بلکہ پخیلہ پہ خپل شان باند ظلم اوکرو۔
بیاریاد کری کلہ چہ موز و میلی و وچہ دے مخاخ کلی تہ داخل شئی، ددہ پید اوار
چہ شہ رنگ ستا سوخوینہ دی ہفتہ رنگ تے پہ مزہ سورہ خورشی، خود کلی پہ دروازہ بیت
بیت شوخی او حطۃ حطۃ و ایسی، موز پہ ستا سوخا کائے معاکرو، اوپہ نیکا نو خلقو بہ نور فضل و کرم و کرم و

و پختہ نہ راستے نو دا تومر بہ ذمہ تا و نہ مرسوے وو۔

لکھ من اسلوی قدری خوراکو نہ و وچہ دے خلقو تہ مسلسل د خلویبتو کالو پورے ملا ویدل
من د دریا د تخم پشان یو خیز و وچہ د پرے پشان پہ پہ زمکہ باند غوثی غوثی پریو تلو۔ او
سلوی د موز و قسم یوہ مرغی وہ۔ دا مرغی د خدا تے پہ فضل د وصرہ دیرے وے چہ ہول قوم صرف
پہ دے خوراک ژوند تیرہ ووا و لو بہ پرنہ وہ راغے، حال د دے کہ فن صبا یو مالدار ملک تہ ہم ناسا پہ
یو شوککہ مهاجر راشی نو دھغوی د خوراک انتظام مشکل شئی۔ (دمن اسلوی د تفصیلی بحث د پارہ اوکرو
بائیل، کتاب خروج، باب ۱۲، گنتی، باب ۱۱، آیت ۴-۹، ۳۲، ۳۱ ویشوع، باب ۵، آیت ۱۳)۔

لکھ ترا و سہ پورے دا پتہ نہ دہ لکیدے چہ دا کو کم کئے دے۔ د کو مو و ا قعا تو چہ ذکر کیری
نو پہ دے وخت کینے بنی اسرائیل د سینا پہ صحرا کینے وو۔ پہ دے وجہ غالب گمان د دے چہ دا کھ بہ
د سینا یو بنار وو۔ خود ہم ممکنہ دہ چہ دے نہ مراد شطیم وی، چہ یر یجو تہ مخاخ د دریائے
اردن نہ رخاتہ طرفتہ آباد وو۔ پہ بائیل کینے تے لیکلی دی چہ بنی اسرائیل د بنار د حضرت موسیٰ
د ژوند پہ آخر وخت کینے فتح کروا وھلتہ تے دیر دا غے بد بد کاروند وکریل چہ دھتے پہ وجہ پر
خدا تے وبارا و ستلہ اوخلیریشٹ زرہ خلق مرہ شول۔ (گنتی، باب ۲۵، آیت ۱-۸)۔

لکھ یعنی حکم د و وچہ د ظالما نو وطن کتو نکو پشان پہ غرور دے بنارتہ مہ شوخی بلکہ
د خدا تے نہ دیرید و نکو خلقو پشان پہ عاجزی سرہ شوخی لکھ چہ تھنکہ حضرت محمد صلی اللہ علیہ
وسلم د مکے د فتح کو نو پہ موقع مکے تہ پہ عاجزی داخل شو۔ او د حطۃ د وہ مطلبہ کیست شئی
یو د چہ د خدا تے نہ د خپلو کنا ہو نو معافی غوازی او خشی، بل د چہ د کو تہ مارا و د قتل
عام پہ خائے باند د دے کلی خلقو تہ معافی د کری اودے کلی تہ ورنشوخی۔

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى
الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾ وَإِذْ اسْتَسْقَى
مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ
أَثْنَاءَ عَشْرَةِ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرِبَهُمْ كَلُوا وَاشْرَبُوا
مِن رِّزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦٠﴾ وَإِذْ
قُلْتُمْ لِمُوسَىٰ لَنْ نَّصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ
يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِئُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَ

خوڪو مه خبره چه ديئي شوي وه، ظالما نو هغه بدله ڪړه او نور څه نه توجو ږکړه. آخر مونږه
په ظالما نو باند د آسمان نه عذاب نازل ڪړو. دا د هغوي د نافرمانۍ ګولو سزا وه.
ياد ڪړئ ڪله چه موسى د خپل قوم دپاره د اوبو د غا و ڪړه نو مونږه اوبو يېل چه په
خپله هماغه لانه ممت او وه. نو د هغه نه دولس چينه رڼا نه شوه او هر قبيله ته خپلو
خپلو اوبو ځان مه معلوم شو. (هغه وخت دا ديئي شوي ووجه) الله ګوم رزق در ڪړه
ده هغه خوري څڪي او په زمكه ځي فساد مه خوروئ.

ياد ڪړئ ڪله چه تاسو ديئي ووجه ا ه موسى، مونږه په يوشان خوراك صبر نه شو
كولې. د خپل رب نه د غا و غواره چه زمونږ دپاره د زمكه پيداوار سګ تر ڪاري، غنم،

٥٩ هغه ګڼ يا ګمر د اوسه پورې په سين ځي شته ده. سيلانيان څي هغه ويښي او د
چينو ځي ځي اوس هم بڼه ګاري. په دولسو چينو ځي د افايډه چه د بني اسرائيلو قبيله هم
دولس وه. خداي د هرې قبيله دپاره حال له حال نه چينه با پيدا ڪړه چه د هغوي په مينځ
ځي په اوبو باند جګړه راشي.

عَدَسَهَا وَبَصِلَهَا قَالِ اتَّسَبُّ لُونِ الَّذِي هُوَ اَدْنٰى
بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ اِهْبِطُوا مِصْرًا اِن لَكُمْ مَّا سَأَلْتُمْ وَ
ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلَّةُ وَالْمُسْكَنَةُ وَبَاءَ وَبَغَضِ مِّنَ اللّٰهِ
ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ بِآيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُوْنَ النَّبِيِّنَ
بِغَيْرِ الْحَقِّ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوْا يَعْتَدُوْنَ ﴿٦١﴾

او کہ، دال او پیاز وغیرہ پیدا کری، نوموسی او وٹیل: آیا کہ یو بہتر خیز بہ جائے باند
تا سودا دے درجہ خیز و نہ اغشل غوار پی پیکہ شدہ، دیوے بشاریے آبادی نہ لارشی۔
تا سوچہ خہ غوار پی ہلتہ بہ در نہ ملا وشی، آخر د اچہ خیرہ دے تہ ورسیدہ چہ بہ
ہغوی باند کذلت، د خوار پی، د ناداری او د بد حالی ژوند رائے او کہ اللہ بہ غضب
کچہ راگیر شو۔ دا نتیجہ وہ د دے خیرہ چہ ہغوی د اللہ د آیتونو سرہ کفر و کفر
او برنا حقہ پیغبران قتل شروع کرل۔ دا د ہغوی د نا فرمانی نتیجہ وہ او د
ہغوی د دے خیرہ نتیجہ وہ چہ د شریعت د حد و نونہ بہر تہ وتل۔

۶۱۔ مطلب نہ دے چہ مَن او سلوی چہ بے مشقتہ در نہ ملا ویری ہغہ پریر دی، او ہغہ خیز و نہ
غوار پی چہ د ہغہ د پارہ بہر د کر کیے محنت ضروری وی، بلکہ د دے مطلب دا دے چہ د کوم لوی مقصد
د پارہ تا سو بہ دے صحرا کینے د ژوند تیر و لود پارہ را حصار کپہ شوی بی، د ہغہ بہ مقابلہ کینے تا سو
تر سکون خوراک دومرہ خویش دے چہ ہغہ لوی مقصد پریشود لوتہ تیاری بی او د لورے مودے پارہ
ہم د دے خیز و نونہ خان صبرہ و لے نشی؟ (د تقابل پارہ و گوری گنتی، باب ۱۱، آیت ۹۰)۔

۶۲۔ د آیتونو سرہ د کفر کولو مختلف صورتونہ دی مثلاً یو د اچہ د خدائے بہ را لیر لی شوی
تعلیم تو کینے خہ خیرہ چا د خہ خیالات او خواہشا تو خلاقی و موندلہ، او د ہغہ د منونستہ صفا انکار
و کربل داچہ سری تہ دا معلوم وی چہ د خدائے حکم د دے، خوبہ صند او بہ سوز وری د ہغہ خلا
ورزی کوی او د خدائے د حکم خہ پروا نہ ساقی۔ دریم داچہ د خدائے حکم ورتہ بہ معلوم وی او
بہ مطلب تہ ہم بہ پوہیری خوسرہ د دے تہ د خپل خواہش مطابق بدلوی۔

۶۳۔ بنی اسرائیل دا خپل جرم بہ خپل تاریخ کینے بہرہ تفصیل سرہ بیان کرہ دے۔ د مثال بہرہ
موند د بائبل تہ یوحنا و اتعات د لہ لیکر:

(۱) د حضرت سلیمان نہ روستو کد چہ د بنی اسرائیل و بادشاہی بہ دو ریاستونو کینے تقسیم شولہ
(یو د یروشلم حکومت یہودیہ او بل د سامریہ حکومت اسرائیل) نو د ہغوی د یوبل سرہ

د جگنو نوسلہ شروع شولہ او خبرہ دے تہ را ورسیدلہ چہ ریاست یہودیہ د خپلو رونرو خلاف د
د مشق د اراقی سلطنت نہ مدد و غوختلو۔ پہ دے باندی خاکی بی د یہودیہ آسانوے بادشاہ
تہ د خدائے د طرفہ سخت خبردارے درکړو۔ خو آسانو دغه خبردارے قبول نہ کړو او د خدائے
پیغمبر جیل تہ ولیرلو۔ (۲- توارخ، باب ۱۷- آیت ۷- ۱۰)۔

(۲) حضرت ایاس (ایلیاہ Elisha) علیه السلام چہ کلہ د سخی پر عبادت کولو یہودیان ملا متہ کړل
او خلقتو تہ د توحید تعلیم د نوی سرونہ بیا شروع کړو نو د سامریہ اسرائیلی بادشاہ چہ دنوم تے
اخی آب و، د خپلے مشرکے پیغمبر وینا د هغه په مرک پیس ورپس شو، تر دے پورے چہ هغه تر د سینا
په غزو نو کچے پناه واغستله۔ په دے موقع باندی چہ حضرت ایاس کوم د دعا غوښتل د هغه الفاظ دادی:
”بنی اسرائیلو ستا وعدہ پر بندولہ ..... او ستا پیغمبران تے په توره قتل کړل، یوزہ پیچ پاتے
شوه یم۔ اوس زما په مرک پیس را پيس دی“ (۱- سلاطین، باب ۱۹- آیت ۱- ۱۰)

(۲) د اخی آب بادشاہ یو بل پیغمبر حضرت میکایاہ د حق وینا په وجه جیل تہ ولیرلو او د احکم
تے وکړو چہ د تہ تکلیف وړکونکی و دوی او تکلیف وړکونکی اویہ وړکوی۔ (۱- سلاطین، باب ۲۲- آیت ۲۷)
(۳) بیا د یہودیہ په ریاست کچے چہ بنکاره بتا نو تہ سجدے کول او بدکاری شروع شوه او ذکر یا بی د
هغه خلاف آواز وچت کړو، نو هغه د یو آس نومے یہودا د بادشاہ په حکم باندی خاص په هیکل سلیمانی
کچے د ”مقدس“ او ”قربان گاه“ په منځ کچے پر کار ورو ویشته شو (۲- توارخ، باب ۲۳- آیت ۲)

(۵) د دے نه روستو کلہ چہ د سامریہ اسرائیلی ریاست د اشوریا نو د لاسختم شوا و د یروشلم
یهودی ریاست تباہ کید ونکے و، نو ”یرمیاہ“ بی را وچت شوا و د خپل قوم په زوال باندی تمام حیر
کړو او کوثر په کوثر تے هغوی تہ آواز وکړو چہ حان تیک کړی کنتی نو ستا سوا انجام بر د سامریہ نہ یم
بد وی۔ خود قوم د طرفہ نہ چہ ور تہ کوم جواب ملا د شو هغه دا و چہ د هر طرفہ په هغوی باندی د
لعنت ملا مت باران شروع شو، ووهل شو، قید کړه شو، د خیر نه دک تالاب کچے په رسی تری د دے
دپاره آویزان کړه شو چہ د لوړے تندے نه و تر قیامی او مرۍ شی، او په هغوی د الزام وکولو
شو چہ دا قوم خدا را ندی او د بهرنو دشمنانو سره ملا و دی۔ (یرمیاہ، باب ۱۵، آیت ۱۰- باب ۱۸
آیت ۲۰، آیت ۱۸- باب ۲۲ تا باب ۳۰)

(۶) د یو بل بی حضرت عاموس په حقله تے لیکلی دی چہ کلہ هغه د سامریہ د اسرائیلی ریاست خلق
په خپلو گمراہو او بد و کارو نو باندی و توبکولو او د خپلو بد و کارو نو د بد انجام نہ تے خبر کړل نو هغوی ور تہ
و وئیل چہ د ملک نہ و خه او چر تہ بهر نبوت کوہ۔ (عاموس، باب ۷- آیت ۱۰- ۱۳)

(۷) حضرت یحیی (یوحنا) علیه السلام چہ کلہ د هغه بد اخلاقو خلاف آواز وچت کړو کوم چہ د یہودیہ
هیرودیس نومے بادشاہ په دربار کچے بنکاره کیدل، نو هغه اول قید کړه شوا و بیا بادشاہ د خپلے معشوقے
په وینا باندی د دے نیک انسان نہ سر پر کړو او د نذرانے په طور تے هغه تہ په تالی کچے پیش کړو۔

(مرقس، باب ۱۶- آیت ۷- ۲۹)

(۸) په آخر کچے په حضرت عیسی علیه السلام باندی بی اسرائیلو علما و او د قوم د سردارانو غصه تحکمه
را وچت شوه چہ هغه به هغوی د گناهونو او د ریا کاری نه منع کول او د ایمان او د صداقت خبرے به تے
ور تہ کولے۔ د هغه د دے قصور په وجه د هغه خلاف د دروغو مقدمه تیاره کړه شوه، او د روی عدالت

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِرِينَ
 مِنَ الْبُحْرَيْنِ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ عَمِلُوا صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ
 عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۲۳﴾

یقین و کړی که د نبي عربي منونکی دی او که یهودیان دی، که عیسایان دی او که صابیان دی،
 چاچې په الله او پر ورځ د آخرت باندې ایمان راوړ او نیک عمل ته وکړو نو د هغه بدلې د خپلې
 سره ده او د هغه د پاره د خه یوې او د خه غم موقیع نشته.

نه د هغه د قتل فیصله وکړي شوه، او که چېرې د روم حاکم پیلاطس یهودیانو ته وروئیل چې ده نن د آخرت
 په ورځ ستاسو د پاره یسوع یا برابا دا کو، په دواړو کې کوم یو د قید نه را خلاص کړم نو د یهودیانو پوره
 د لاس په اتفاق سره دا وروئیل چې برابا دا کو پرېږده او یسوع له پاشي ورکړه. (مقی باب ۲۴، آیت ۲۰-۲۶)
 دا دی د داسې قوم د ځیر منو شرمناکه قیصه او د قرآن په داسې آیت کې د داسې قیصو ته مختصره اشاره شوې
 ده. اوس دا ظاهر خبره ده چې کوم قوم خپل فاسقان او فاجران خلق د سرداري او د مشرۍ د پاره
 خوښ کړي او خپل نیکان او صالحان خلق د جیل او د دې د پاره خوښ کړي، نو چې الله تعالی په هغه
 قوم باندې خپل لعنت نه رالېږي نو آخر خه را ولېږي.

شده د روان عبارت نه دا خبره په خپله معلومېږي چې دلته د ایمان او د نیک عملونو تفصیل
 بیانول مقصد نه دی چې سره هغه کوم کوم خبره د مني او کوم کوم علونه وکړي چې د خدايې
 په دربار کې د اجر مستحق شي. دا خبره به په خپله خپله موقیع بشپړه په تفصیل سره راشي.
 دلته د یهودیانو دا غلط خیال لرې کول مقصد ده چې هغوی صرف د خپلې داسې د پاره نجات او
 خلاصی یوه ټيکه داري گنېرله. هغوی په داسې غلط خیال کې پراته وو چې د یهودیانو د الله سره
 خه داسې خاص رسته ده چې د نورو انسانانو ورسره نشته، او د داسې رسته په وجه چې څوک د یهودیانو
 د داسې سره تعلق لري، نو که علونه او عقیدې ته هر څه وی خو نجات او خلاصی به بیا مومي، او باقی
 نور ټول انسانان چې د یهودیانو د داسې نه بهر دي هغه صرف د دوزخ د خشاک د پاره پیدې
 شوي دي. د داسې غلط خیال د لرې کولو د پاره ورته دا ویل کېږي چې د الله په دربار کې د ستاسو
 داسې اصل څیز نه ده بلکه هلته چې خه اعتبار ده، هغه د ایمان او د نیک عمل داسې. د ایمان او د
 نیک عمل سره چې کوم انسان د الله په دربار کې حاضر شي هغه ترېر خپل اجر ملا وېږي. د خدايې
 په دربار کې به فیصله د سړي په صفتو لوباندو کېږي، ستاسو مردم شاعري په رجسټر و نو باندې به
 نه کېږي.

وَإِذَا أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۶۳﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۶۴﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدُوا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِرِينَ ﴿۶۵﴾ فَجَعَلْنَاهَا

یادگیری هفت وخت، کله چه مونزه طور تا سود پاسه وچیت کره ووا و تا سونه مونچه وعده اغتلی ده ودا و مودرت و بیلی ووجه "کوم کتاب مونزه تا سوله درکو و هغه مضبوطا و بیلی اوکوم حکونه ار هغه خبره چه په ده کچه درج دی هغه یا مه کره. په دهه ذریچه دا توقع کیده شی چته تا سود پر هیزکاری په لاره روان شی، خودمه نه روستو تا سود خپله وعده نه په شاشو شی دده با وجود د الله فضل او د هغه رحمت ستا سوره مل و، که نئی نو تا سوبه پخوا تبا ه شوی وی. بیاتا سونه دخپل قوم د هغه خلقو قصه خو معلومه ده که چه ده سبت قانون ته مات کره و. مونزه هغوی ته وویل چه شاد وکان شی او په داسه حالت کچه و سیردی چه په تا سوباند د هر طرفه لغت و. دغه

له دا واقع چه په قرآن کچه په مختلفو جایونو کچه په کوم انداز بیان کرل شویده د هغه نه دا خبره صفا ظاهری چه په دغه وخت کچه په بنی اسرائیلو کچه دایوه مشهوره واقع وه. لیکن اس دده واقع تفصیلی حالت معلومول گران دی. بس مختصر داسه وویل پکار دی چه د غره په لښ کچه د وعده اغتلی په وخت کچه یو داسه دیر به حالت پیداکرې شوه و چه هغوی ته داسه ښکاریدله چه یکنی غریبه راپریو شی. د سوره اعراف په آیت ۱۶۱ کچه دغه دارنگه نقشه ښودل شوی ده. (اؤ کوره سوره اعراف، حاشیه نمبر ۱۳۲)

له سبت یعنی د خالی وځ. د بنی اسرائیلو د پاره دا قانون مقرر کرې شوه و چه د خالی په وځ د صرف آرام او عبادت کوی. په دغه وځ د هیڅ قسم د دنیا کار نه کوی، ترده پوره چه د دودنی پخلو کار نه چپله کوی اونه د نوکرانو نه کار اخلی. په دهه باره کچه دومره تاکید حکونه وچه کوم سړی به دده پلک د رښه عزت و نه کړه نو د هغه قتلول به واجب و. (اؤ کوره خروج، باب ۳۱، آیت ۱۲-۱۴) لیکن کله چه په بنی اسرائیلو باند اخلاقی او دینی تتزل راغی نو هغوی ښکاره د سبت د رښه په غرق شروع کړه ترده پوره چه د هغوی په ښارونو کچه د سبت په وځ ښه په آزادی سره تجارت شروع شو.

له دده واقع تفصیل وړاندو د سوره اعراف په رکوع ۲۱ کچه راغی. د هغوی نه

نَكَالًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾
 وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تَذُبُّوا بَقَرَةً قَالُوا
 أَتَتَّخِذُنَا هُزُؤًا قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَن أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٦٧﴾
 قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ قَالِ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ
 لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ طَعْوَانِ أَبَيِّنْ ذَلِكَ فَا فَعَلُوا مَا تَأْمُرُونَ ﴿٦٨﴾
 قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لُونَهَا قَالِ إِنَّهُ يَقُولُ

مونزه دهغوی انجام دهی زمانه د خلقو د پاره او د روستورا تلونکی نسل د پاره یو عبرت جوړ
 کړو او د یریدونکو خلقو د پاره مویو نصیحت پر لیسود و.
 بیا هغه واقعیه یاده کړې، کله چه موسی خپل قوم ته وویل چه الله تاسو ته حکم کوی چه یوه غوا
 ذبح کړئ. دوی وویل چه آیا ته مونږ سوته تپو ته کومه؟ موسی وویل: چه زه په خدايه
 پوره د ده نه پناه غواړم چه د جاهلانو په شان خبره وکړم. هغوی او ویل چه ډیره
 بڼه ده، خپل رب ته درخواست وکړه چه هغه مونږ ته د دغه غواڅه تفصیل و ښايي. موسی
 او ویل د الله فرمان ده چه هغه د داسه غوا وی چه نه بودی وی او نه پختی وی
 بلکه د منحنی هروالا وی. او کوم حکم چه درته کیږی هغه اومنی. هغوی بیا وویل چه
 د خپل رب نه د ایتوس هم وکړه چه دهغه رنگ به څنګ وی. موسی او ویل الله وایي،

شاد وګانو جوړیدو په حالت کې اختلاف ده. څوک دا وایي چه دهغوی جسماني شکل د
 شاد وګانو په شان شوی وو او څوک د ده نه دا مطلب اخلي چه په هغوی کچه د شاد وګانو پشان
 صفتونه پیدا شوي وو. لیکن د قرآن د الفاظو او د انداز بیان نه داسه معلومېږی چه دا
 بد لیدل صرف د اخلاقو بد لیدل نه وو بلکه جسماني بد لیدل وو. زه وایم چه دا خبره قیاسه
 ته ډیره نژده ده چه دهغوی دماغ به په خپل حال باند پر لیسود لې شوی وی لکه څنګه چه
 څنګه وو. او جسم به د شاد وګانو پشان شوی وی.

إِنَّمَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النُّظُرِينَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقَرَ كَتَبَ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا قَالُوا لَنَنصُرَنَّ جَنَّتَ بِالْحَقِّ فَمَا كَانَ بِجُوهُنَا وَمَا كَانَ دُؤَايُفَعَلُونَ ﴿٧١﴾ وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادْرَأْهُا تَحَرُّفٍهَا وَاللَّهُ خَرَجَ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾

چہ غواد زبردنگ پکار دہ، چہ داسے شیخ رنگ نے وی چہ دکتو کو پر زور خوشحال بری ہوئی
بیا او ویل چہ دخیل رب نہ صفا صفا تپوس و کرہ چہ کو اقس غوا پکار دہ، مونہ پہ دے غوا
پیدا کو لو کینے حیران شوی یو کہ دے اللہ خوبنہ شوہ نو مونہ تہ بہ دے پتہ و لبری، موسیٰ
جواب ور کرو: اللہ وائی چہ ہفہ داسے غوادہ چہ کار خدمت تیر نہ اگتے کیری، نہ زمکہ آہوی
ا و نہ اوید را و یاسی، صیغہ سالہ او بے داغہ دہ۔ پہ دے باندے چنے کرے چہ او اوس
د تیک پتہ و تہودلہ۔ بیا ہغوی ہفہ دبح کر لہ کہ نئی نو ہے نو ہغوی داسے نہ معلومیدل چہ
دائے کرے دے

او ہفہ واقعہ تا سوتہ یادہ دہ کہ چہ تا سو پوسہ مر کرے و، او بیا دہفہ پہ بارہ کینے مو
جکرے کو لے او پہ یوبل مود قتل الزام لکرو، واللہ فیصلہ کری وچہ تا سو پتہوی ہفہ بہ اللہ نکار کو

۳۲ دخیل کاوندی قومونو پہ وجہ دے خلق پہ دما غور کینے د غوالوی والے او پاکوالے او د
غوا عبادت پروت و او پہ دے وجہ ہغوی تہ حکم ور کرے شوچہ غوا دبح کرئی۔ د ہغوی د
ایمان امتحان ہم پہ دے طریقہ آغٹے کیدے شوچہ کر چرے واقعی ہغوی د یو خدا نے نہ سوا بل
شو کہ عبادت لایق نہ متی، نوا دل دہفہ بت پہ خیلو لاسومات کری کوم چہ دوی د عبادت لایق
کنرو۔ داویر سخت امتحان و۔ د ہغوی زبردنوتہ لا ایمان پورہ نہ و کوز شوے نو سکھٹے بہانے
کول شروع کر لے او زیاتی خبرے بہے تپوسے۔ خوچہ خومرہ بہے تپوسونہ زیات کول دومرہ
بہ دوی زیات کیریدل، ترمے پورے چہ پہ آخرہ کینے پہ ہفہ خاص قسم زیر پرنگے غوا باند ورتہ
کو تہ کینود لے شوہ، چہ پہ ہفہ زمانہ کینے بہ خاص دہفہ عبادت کید لو، او ورتہ و ویلے شو چہ
ہم داقسم غوا دبح کرئی۔ بایبیل کینے ہم دے واقعے طرفتہ اشارہ شوی دہ۔ خوہلتہ پکینے دا
نشتہ چہ بنی اسرائیلو پہ کو مو کو مو بہانو دے حکم نہ منلو کوشش کو و۔ (ادکورہ گنتی،

فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُخَيِّلُ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَيَكْفُرُ الْكَافِرِينَ
 لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ
 كَالْجِبَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنْ مِنَ الْجِبَارَةِ لَهَا يَتْفَجَّرُ مِنْهُ
 الْإِنْفَرُ وَإِنْ مِنْهَا لَهَا يَشْفَقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنْ مِنْهَا لَهَا
 يَهْبِطُ مِنَ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٣١﴾

په هغه وخت مونږه حکم وکړو چې دده په یوه حصه باندې مری اوهی. او کوری، په دې
 طریقې الله تعالی مری ژوندي کوی او تاسو ته خپله نېنه دده دپاره ښایي چې تاسو
 پوه شئ — خو آخر دا چې دداسې نېولید لونه روستوم تاسو زړونه سخت شو، د
 کارو پشان سخت شو، بلکه په سختی کښه د هغه نهم زیات سخت شو، حکم چې په کارو کښه
 شه داسې هم دی چې د هغوی نهم پښه بهیږي، شه داسې دی چې وچوی او د هغه نه اوبه
 راوځي، او شه د خدای دیر نه بکته راپریځي. الله ستا سود کارونو نه ناخبره نه ده.

دې په دې څانګه کې دا خبره ښکاره معلومېږي چې په دغه مری کې د دواړو د دوسره ساعت
 دپاره روح واچولې شو چې هغه خپل قاتل و ښایي. لیکن دده دپاره چې کومه طریقه ښودلې
 شوی ده، یعنی "دده په یوه حصه باندې د مری بدن اوهی"، نو په دې الفاظو کې خبره پوره
 نه صفا کیږي. بیا هم دده د ټولونه زیات نهم مطلب هغه ده کوم چې پخوانو مفسرینو بیان
 کړی دی، یعنی دا چې د کوم غوا د ښخ کولو حکم شوی و هو د هغه په غوښه باندې د مری د بدن
 د هلو حکم و شو. په دې طریقه په یو قشې دوه ښکارونه و شو. یو دا چې د الله د قدرت پوره
 ښه هغوی ته ښکاره شوله. بلکه دا چې د غوالوی داسې، پاکوالی د خدایي ختم شوله، حکم
 که چېرې غوا د خدایي شه لږن طاقت هم لرلې نو پکار وه چې د هغه د ښخ کولو سره یو آفت
 راغلې وه، نه دا چې د هغه د ښخ کولو لټا فایده منډ ثابت شو.

اَقْتَضَعُونَ اَنْ يُّؤْمِنُوا بِالْكِتٰبِ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ لَيَسْمَعُونَ
كَلِمَ اللّٰهِ ثُمَّ يَحْرِفُوْنَهُ مِنْ اَعْدٍ مَا عَقَلُوْهُ وَهُمْ يَّعْلَمُوْنَ ﴿۸۵﴾

۱. اے مسلمانانوا! اوس هم دے خلقونہ تاسودا امید لری چه دوی به ستاسوپه وینا باند
ایمان را وری؟ حالا که به دوی کنه دیوے دله دا طریقہ پدے شویده چه دالله کلامه
واورید و او بیا قصدائے سره دپوه په هغه کنه بد لوئین راوستلوه

۸۵. دا خطاب د مدینه هغه نوی مسلمانانوته دے چه شره لبره موده شوی ره چه پیرنی عربی صلی الله علیه وسلم
باند دے ایمان را وریه نو. د هغوی په غور و نوکینه چه د هکینه نده نبوت، د کتاب، د فریتو، د آخرت اوده
شریعت کوه خیره پرت دے، هغه تولے هغوی د خپلو کاونو یا نوبیهودیانو نه را ورید لے وه. او
دائمه هم د یهودیانو نه اوریږی و وچه د نیا ته به یو بل پیغمبر راشی، او کو موخلو چه د هغه ملگرتیا و کړه
هغوی به په تولد نیا کنه خوریږی. دا وجه ده چه که مدینه والو د نبی صلی الله علیه وسلم د نبوت شهرت
را ورید و نو هغه له پخپله به د لود لوکینه راغلل ادا ایمان ته را ورو. اوس خو هغوی دا امید لرلو چه کوم
خلق د هکینه نه به پیغمبرانوا و په آسانی کتابونو په روان دی او چه د هغوی د وچه نه د ایمان لوی
نعمت موند ته نصیب شویده، نو هغوی به ضرور زمونږ ملگرتیا کوی بلکه په دے لار کنه به زمونږ نه
هکینه وی. نو د دے امید و نوسره به دا نوی جوشیان مسلمانان خپلو کاونو یا اودوستانو یهودیانو له
تلل او هغوی ته بد نه د اسلام دعوت ورکولو خو چه که به هغوی د دعوت قبولو نه انکار و کړو نو د
اسلام مخالفینو او منافقانوبه و یتل چه دا معاملده شکنه شان ده، که چه واقعی دے بی وه نو
آخر د به د اهل کتابو عالمانو کابریو او بنرکانوسره دپوه د ایمان را وریو نه مخ اړه ولو او خپل انجا
به ته خرابو لو. دغه وجه ده چه اول د نبی اسرائیلو تاریخی قیصی بیان کړی شوه، ادا اوس ساه
مسلمانانوته و یتل کیږی چه د کو موخلو هغوی کارونه شره دار کنه دی، تاسو د هغوی نه لوی لوی
امید ونه ساتئ، که نئی نو د هغوی د نه منلو په وجه به ستاسو روزنه مات شی. دا خلق د دیر
پیرو راښه خراب دی. د الله کوم آیا تو نه چه تاسو دا وری او په تاسو لیزان راشی، هم د دغه آیا تو نو
سره به د دوی تیر و شو و نسلونو لویه توتقه کولے. دوی حق دین د خپلو خوا هشا تو مطابق بدل
کړیده، او په دے وران شوی دین کنه په دے امید ژوند تیره وی چه گنی کامیاب هم د دوی دی. د
دوی نه دا امید ساتل فضول دی چه گنی د حق د آواز پورته کید و سره به د هر طرفه په منډه منډه راشی.
۸۵. د "یوه دله" نه مراد د هغوی عالمان او په شریعت پوه خلق دی. د "کلام الله" نه مراد تورات
زبور او نور هغه کتابونه دی چه د دوی ته د خپلو پیغمبرانوبه ذریعه را سیدی دی. د "تحریف" مطلب
دا ده چه د خیره خپل اصلی مطلب پر پړدی او د خپله مرصا مطابق قریبل هغه مطلب را خلی هغه
و یونکی د مطلب نه خلاف وی. دغه دنگ په الفاظو کنه ادلی بدلی را وستوته هم تحریف وای. د

وَإِذْ أَلْقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بِعُضُخُمْ إِلَى بَعْضٍ
 قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ
 أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا
 يُعْلِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِي وَإِنْ هُمْ
 إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٦٠﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُتُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ

اچہ پہ عین رسول اللہ باندہ ایمان را اور ونگو خلقو سرہ ملا ربڑی نو وائی چہ مونہ ہہم ہفہ منو
 اوکلہ چہ پہ چلو کینے دیوہل سرہ حان لہ حائے کینے خبرے کوی نو وائی چہ یے وقوان شوی خو
 نہ یی؛ تا سودے خلقو تہ ہفہ خبرے بنائی چہ اللہ تا سوتہ بنودی دی اوچہ صبا لہ ستا
 خلاف ستا سود رب پہ دربار کینے دلیل پہ طور پیش کری؛ — اوولے دوئی تہ معلوم نہ دہ
 چہ اللہ دہے تہو لو خبر و نہ خبردار دے کوئے چہ دوئی پنتوی او کوئے چہ دوئی بکار کوئی
 پہ دوئی کینے یوہ بلہ دلہ دآ میا نو دہ، چہ پہ کتاب خو پوہیری نہ، پس پہ چلو بے بنیاد و امید نو
 او آرزو کا نو پسے ور پسے دی او صرف پہ و ہونو گمانو باندہ روان دی ژوند تیرہ وی، نو ہلاکت
 او تباہی دہ دہے خلقو د پارہ چہ پہ چلو لا سونو باندہ شرعے کتاب لیک

بنی اسرائیلو عالم نو پہ کلام الہی کینے دا دوارہ تسدہ تقریفونہ کری دی۔

۵۸ یعنی ہفوی پہ چلو کینے دیوہل تہ دا ویل چہ دے نبی پہ حقلہ پہ تورات او پہ نور و اسما فی
 کتابو کینے کوئے پیش کوئے دی، یا چہ زمونہ پہ مقد سوکتا بونو کینے کوئے آیا تونہ او کوئے خبرے دے
 دی چہ زمونہ موجودہ ژوند دہے نہ خلاف دے، ہفہ د مسلمانانو پہ ہکینے مہ کوئی، کہ نئی نو بیا بہ
 دوئی ہم دا خبرے ستا سود رب پہ دربار کینے ستا خلاف دلیل پہ طور پیش کوی۔ دا و دے ظالمانو
 د اللہ پہ بارہ کینے د خرابے او غلط عقیدے حال۔ لکد چہ دہفوی دا خیل خیال و چہ کہ چرے
 ددی پہ دنیا کینے چل تقریفونہ او د حق پتہ لوکار پتہ و سائلو، نو پہ آخرت کینے بہ پہ ہفوی
 مقد مہ ژند چلوئے شی۔ حکمہ خو پہ ور پسے جملہ کینے ہفوی تہ دا خبردارے ور کوئے شوئے دے چہ
 ستا سوخہ خیال دے چہ اللہ کئی بے خبرہ دے۔

۵۹ دا دہفوی دعوا مو حال و۔ ہفوی د کتاب د علم نہ خالی و۔ ہیٹ پہ دے نہ پوہیدل چہ
 اللہ پہ خیل کتاب کینے د دین خہ اصول بنودی دی، د اخلاق و شریعتے کوئے تاعدے بنودی
 دی او انسان د کامیابی او د نا کامی د پارہ کوئے خیر و نہ ضروری دی۔ د دے علم نہ لرو پہ وجہ
 ہفوی د خیل خواہشا تو مطابق د حان نہ خہ خبرے جو پے کرے دے او دے تہ دین و نیلو او د
 دروغو پہ امید و نوئے ژوند تیردلو۔

ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيُشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ط
 قَوْلٌ لَهُمْ مِمَّا كُتِبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٤٠﴾
 وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ أَتُخَذُ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدٌ أَفَلَنْ يُخْلَفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ
 مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خِطْبَتُهُ

بیا خلقوتہ وای چہ داد الله طرفہ راغله دے، داخکہ چہ دے پہ بدلہ کجے شہ برہ شان
 فایده حاصلہ کری: دھغوی دخیلاسونود الیکلہم دھغوی دیارہ دتباہی سامان دے
 او دھغوی داکتہم دھغوی دیارہ دہلاکت سبب دے۔ دھغوی وای چہ دوزخ دور
 بہ موہر سرہ ہدولبری نزاوکہ لبری نو دیوشورخوسراہ وی نووی دی: ددوی نہ
 تپوس وکرو چہ آیا تاسود الله نہخہ داسے وعدہ اغتسلی دہ چہ ہغہ دھغہ خلاف
 ورزی نہشی کوئے؛ یاد اخیرہ دہ چہ تاسو پیر الله پورے داسے خبرے کوئی چہ دھغہ
 پہ خقلہ تاسوتہ داپتہ نشستہ چہ ہغہ تے دے ذمہ اغتسلے دہ اوکہ نہ دہ؟
 اخیرہ تاسو پورہ دوزخ وورولے نہ لبری؛ ہرچا چہ بدی وکرا او دخیلو غلطو کارو پوجہ کرکے پریوتو،

نہ داخبرہ دھغوی دعالما نو پورہ حقہ دہ۔ دے خلقو یوئے دانہ وہ کری چہ صرف دالله
 دکلام معنی تے دخیلے مرضا مطابق بدلے کرے دے، بلکہ داتے ہم کری وہ چہ پہ بائبل کجے تے
 خیل تفسیر نہ، دخیل قوم تاریخ، خیل وھونہ اوقیا سونہ اوخیل خیالات اوپہ خیل کوشش جوہ
 کرے شوی قانون نہ، دالله دکلام سرہ کم وہ کری وود اتول شیروند تے خلقوتہ پہ داسے
 رنگ کجے پیش کول چہ کنی داتول شیروند دالله طرفتہ راغلی دی، دھہ شان
 پہ بائبل کجے دھہ تاریخی قیسی نہ، دھہ مخیس دقول نہ، او دھہ قانون دان
 دقانونی کوشش نہ دخدائے قول (Word of God) جو پشورہ پہ ہغہ باندا بیان
 دا ورل فرض شواو دھغہ نہ پہ شاکیدل ددین نہ پہ شاکیدل شو۔

لے دا دہ سودیا نو دھامے غلطی بیان دے، پمدے غلطی کجے دیہود یا نوعام خلق
 او عالمان تہول آختہ وڈ، دھغوی بہ وئیل کہ موہود ہر شہ چہ کو وخوا د

فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨١﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨٢﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ ۖ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا ۖ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنتُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تَخْرُجُونَ أُنْفُسَكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾ ثُمَّ أَنْتُمْ هَلَّا عَاقِلُونَ

ہفہ دورخی مے اوپہ دوزخ کینے بہ ہمیشہ دی۔ اوکو موخلقوچہ ایان راوہ او نیک عملونہ
وکرل ہفہ جنتیان دی اوپہ جنت کینے بہ ہمیشہ و سی

یاد کوئی، داسوائیل داولاد نہ موبزہ دا پنہ وعدہ اغتلی وہ چہ داللہ نہ بغیرہ بلچا
عبادت مہ کوئی، دموراو پلار، درشتہ دارانو، دیتیمانوا و مسکینا فوسرہ نہ سلوک کوئی
خلقوسرہ بنے خبرہ کوئی، موخ تائیموئی اورکواۃ ورکوئی، خود بز و خلقونہ بخیر
تا سوتول ددے وعدے نہ پہ شاشولئی اوتروسد پورے پہ شاکرعتی۔ بیالز شان رایاکری
موبزہ ستاسونہ دامضبوطہ وعدہ اغتلی وہ چہ پہ خیلو کینے دیوبل دینے مہ تو یہ دی او
مہ یوبل دخیلو کورونونہ و بامی۔ تاسود مہ اقرار کپہ و، پہ مہ یاند تا سوچنیلہ
سکواہان یی۔ خون ہم تاسویتی چہ خیل رومرہ

دجہنم وورپہ موبزہ باند حرام دے۔ حکہ چہ موبزہ یہودیان یو۔ اوکہ چہ موبزہ سنا
ہم راکرہ شہہ خو بس یوشو وشت بہ دوزخ ترلار شواو بیایہ سیدہ جنت تہ و لیر لے شو۔

أَنْفُسِكُمْ وَتُخْرِجُونَ فِرْقًا مِّنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظْهَرُونَ عَلَيْهِمْ
بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِنْ يَأْتُوكُمْ أُسْرَىٰ تَقْدُوكُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ
عَلَيْكُمْ أَخْرَاجُهُمْ أَفْتَوْ مُنُونٌ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ
بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ

تتلوی، دخیلہ رورولی غہ علق دخیلو کورو نو نہ بے کورہ کوئی، سرہ دظلم اور یاقی دہغوی خلاف
دے جو رہی، اوکلا چہ ہغوی پہ جنگ کئے و نیو لے شی او تا سولہ راوتیلے شی، نو دہغوی د
خلاصی دیار فدیہ اخلی اور کوئی، حالانکہ ہغوی دخیلو کورو نو نہ ایستل دسر نہ پتہ پاسو
باند ہرام و۔ نو آیا تا سو د کتاب پہ پوہ حصہ باندا بیان راوری او دجلہ حصے سرہ کفر کوئی
بیان چہ پتہ تا سو کئے کوم خلق داعیہ کار کوئی دہغوی سزا دے نہ بغیر بلکہ شہ دہ چہ د دنیا
پہ ژوند کئے خوار او د لیلہ ژوند تیر کری او پہ آخرت کئے سخت نہ سخت عذاب تہ ولیو لے شی، اللہ د
خفیہ کارو نو نہ ناخبر تہ کوم چہ تا سو کوئی۔ داعیہ خلق کچہ آخرت تہ خرچ کر تگا او د دنیا ژوند

۹۲ دنی صلی اللہ علیہ وسلم راتلو نہ حکم دمدینے د خراؤ شایہودی قباثلو دخیلو کاوندی
عربو قبیلہ (اوس او خزرج) سرہ ددوستانے تعلقات قائم کری و۔ کلہ چہ بہ د عربو پوہ قبیلہ
دجلہ قبیلہ سرہ پہ جنگ شولہ نو ددوارو طرفو یہودی دوستان بہم دخیلو خپلو عربی دوستانو
ملکری شول او دیوبل متبادلہ کئے بہ پہ جنگ شول۔ دہغوی دا کار بشکارہ د اللہ د کتاب نہ
خلاف و او ہغوی بہ قصد د کتاب خلاف ورزی کولہ۔ خودی تنک نہ روستو چہ بہ کلہ
دیوہ یہودی قبیلہ جنگی قیدیان دجلہ یہودی قبیلہ پیدلاس ورغلل، نوزورہ دے قبیلہ
بہ ہغہ قیدیان پہ فدیہ اغتلا سرہ پریسودل او کمزورے قبیلہ بہ پہ فدیہ ورکولو خلاصہ دل،
او دے فدیہ اغتلا او ورکولو دجواز دپانہ بہیے د کتاب اللہ نہ دلیونہ پیش کول۔ تہ بہدیہ
لکچہ ہغوی د کتاب اللہ دا خبرہ پہ سرسترو گو منہ چہ جنگی قیدیان دپہ فدیہ اغتلا سرہ
پریسودے شی، خود حکم تہ نہ منلو چہ پہ خپلو کچہ دھدو جنگ و نہ کرے شی۔

فَلَا يُخَفِّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يَنْصَرُونَ ﴿۸۷﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ وَتَفَيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ
الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَا لَهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ
رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ
وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿۸۸﴾ وَقَالُوا أَأُفْلِحُ بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ
بِكُفْرِهِمْ فَكَفَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ ﴿۸۹﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ

نورہ بہ دہوئی پہ سوا کچھ نہ کہے دوی او نہ یہ دوی نہ تھے امداد و رورسید سے شے
مومن موسیٰ لہ کتاب و رکرو، دہغہ نہ موروستو پول پہ رسولان را ولیبول، او پہ آخر کچھ مو
عیسیٰ دمریم حوی سرہ د روینا نہ لبور را ولیبول او پہ پاک روح سرہ مودہ غہ مدد و کرو۔ بیاد
ستا سرہ طریقہ دہ چہ کلہم تا سوتہ یورسول ستا سوتہ فسر دخواہشا تو خلاف بوخیر را دہ
نوتا سوتہ غہ پہ مقابلہ کچھ سرکشی کریدہ، تہ مود و روغزن کرل او تہ موقتل کرل، — غوی
وایی، زموئزہ زر و نہ محفوظ دی۔ نہ، بلکہ اصل خبرہ دادہ چہ دہوئی د کفر پہ وجہ پہ
دوی باند د اللہ لعنت مہ، دغہ وجہ دہ چہ دوی بز ایمان را وری۔ ادا و س چہ کو کتاب
د اللہ د طرفہ دوی تہ راغلہ دے، دہغہ سرہ دوی تہ سلوک دے

۸۷ د روح پاک نہ مراد دوی علم ہم دے، او جبریل ہم چہ دوی علم بہ تہ را وری نو او پخیلہ
د حضرت مسیح خیل پاک سراج تیرہم مراد دے، چہ غہ اللہ د پاکو صفتو نو ملک جو رکریہ و۔
د "روینا نہ لبور" نہ مراد غہ بکارہ بکارہ علامہ دی چہ دہغہ پہ لبید لوہہ ریتینی ادا
پسند انسان دا پیسہ بندے شوہ چہ مسیح علیہ السلام اللہ بنی دے۔

۸۸ کہ یعنی زموئزہ خیل خیال او عقیدہ دومرہ مضبوط دہ کہ تا سوتہ غہ وایی خور موز
پہ زرہ نو باند بہ ستا سوتہ خبرہ تہ اثر نہ وی۔ دا غوہم غہ خبرہ دہ چہ تہول غہ ضد ناگ
خلق تہ وایی شرک چہ جاہلیت سرہ زرہ مینہ لوی۔ دوی دے تہ د عقیدہ مضبوطیا وایی
ادیمہ بنہ خبرہ ورتہ بکاری۔ حالا نکہ دیو سری د پارہ دے نہ لوی عیب بل لشتہ چہ غہ
د خیل پلا ریکہ پہ عقیدہ باند تینک و د ریری، اگر کہ دہغہ د پلا ریکہ عقیدہ پہ قوی دیلونو
سرہ قطعہ ثابتہ کرے شے۔

مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ ۚ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾ بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ

سورہ دومہ چہ ہفہ دہے کتاب تصدیق کوی کوم چہ دہے دوی سرہ دہے نہ موجود و، سورہ دومہ چہ دہے کتاب دہے راتلونہ نہ ہونے نہ دوی پہ خپلہ دہے کافرانو پہ مقابلہ نہ دہے اودا امداد عاکفہ غونبتلے، خوچہ کلہ ہفہ دوی نہ راغے اودوی نہ دپیرند و ہم، نو دہے دہے منلو نہ ہے انکار و کور، دہے لعنت دہے وی پہ دے منکرینو باند، داخومرہ خرابہ درجہ دہے چہ دوی پرخان لہ تسلی راوی چہ کوم ہدایت اللہ نازل کریدے

۹۵ دہے نبی صلی اللہ علیہ وسلم دہے راتلونہ نہ ہونے یہودیان پہ بے توارثی سرہ دہے نبی پہ انتظار نہ دہے کوم دہے راتلوچہ ہفوی نہ خپلو بندیا نو پیش کویانے کورے دہے دہے دہے راتلو دیارہ نہ دہے دعا کفہ غونبتلے چہ دہے کافرانو علیہ اتمہ شی او بیا دہے ہفوی دہے ترقی دور شروع شی، پخپلہ مدینے والا دہے خبرے کواہان دی چہ دہے محمد دہے نبوت نہ ہونے نہ دہے ہفوی دہے یہودیان کا وندیا نو دہے راتلونکی نبی پرا امید باند و نند تیرو لو اوچہ خلقو سرہ نہ دہے خبرے کولے نو ویل بدہے چہ "بندہ" اوس چہ شوک زموبز سرہ ظلم کوی نو کوی دی، کلہ چہ ہفہ نبی راشی نو بیا یہ موبز دہے ظلمانو سرہ کورو، مدینے والو دہے ہفوی داخبرے اورید لے دہے دہے وجہ وہ چہ کلہ ہفوی نہ دہے نبی صلی اللہ علیہ وسلم حالات معلوم شول نو پہ خپلو کینے یوبل سرہ اودویل چہ چرتہ دہے یہودیان زموبز نہ ہونے نہ دہے راشی، راختی چہ اول موبزہ پہ دہے نبی باند ایمان را ورو، خودا ہفوی نہ دہے عجیبہ خبرہ بنکارہ شولہ، چہ ہفہ یہودیان، چہ دہے راتلونکی نبی پہ انتظار نہ دہے شے ورے تیرولے دہے پہ راتلو باند دہے تیرولہ زیات دہے مخالف شول۔

اوداچہ دہے فرمایلی دی چہ "ہفہ دوی نہ دپیرند و ہم" نو دہے دہے دپیرنبو تو نہ پہ ہفہ زمانہ کینے ملا و شوی و۔ دہے تیرولہ زیات معتبر شہادت دہے المؤمنین حضرت صفیہ دہے، چہ خپلہ دہے یولوی یہودی عالم لوسا و دہے بل عالم ویرد وہ۔ ہفہ فرمایلی چہ کلہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم مدینے نہ تشریف را ورو، نو زما پلار اوترہ دوارہ دہے سرہ دہے ملا وید و دیارہ لالہ۔ دہے ساعت دہے دہے سرہ خبرے و کرے۔ بیاچہ کلہ واپس کور نہ راغلل نو ما پھلو غوب و نو واورید چہ دوارہ داخبرہ کولے:

تو: دا واقعی ہفہ نبی دہے چہ زموبز پہ کتابو نو کینے شے خبر و کرے شویدے؟

پلار: پہ خدا دہے و قسم وی، ہو۔

تو: پہ دہے سابقین دہے؟

بَغْيًا أَنْ يَنْزِلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَاءَ وَ
بِغَضِبٍ عَلَى غَضِبٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ٩٠ وَإِذْ قِيلَ
لَهُمْ اصْنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا لَنْ نؤْمِنَ بِمَا أَنْزَلَ عَلَيْكَ وَ
يَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ ٩١ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ
تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ٩٢ وَلَقَدْ

د هغه د منلو نه صرف د دے صند په وجه انکار کوی چه الله خپل فضل (وحی او رسالت) د خپله خوښه
په بند یا نډ را ولیږي. نو دوی اوس د یو غضب د پاسه د بل غضب مستحق شوي دی او د داسه
کافرانو د پاره سخت ته د ذلت سزا مقرر ده.

کله چه دوی ته ا و ویل شي چه څه الله نازل کړیدی په هغه باند ا بیان را وړي، نو دوی
وايي موږ نه خو صرف په هغه څیز باند ا بیان را وړو چه په موږ نه (یعنی د اسرائیل پر نسل) باند
نازل شوی ده. د هغه نه علاوه چه څه راغلی دی، هغوی د هغه د منلو نه انکار کوی، حالانکه هغه
حق دی او د هغه تعلیم تصدیق او تائید کوی کوم چه د هغوی سره د مخکې نه موجود وو. ډیره ښه
ده، دوی ته ووايه؛ که چیرې ستاسو پر هغه تعلیم باند ا بیان وی کوم چه تاسو ته راغلی وو نو ده
نه مخکې مو د الله هغه پیغمبران (کوم چه په خپله په بنی اسرائیلو کې پیدا شوی وو) ولې قتلول؟

پلار: هو.

تره: بیا ستا څه را ده ده؟

پلار: تر څو چه په ما کې ساه وی تر هغه به د دۀ مخالفت کوم او د دۀ خبره به

خوږید و نه پرېږدم. (ابن هشام، جلد دوم، صفحه ۱۶۵، طبع جدید).

الله د دۀ آیت دویمه ترجمه دا هم کید شي؛ څنګه خراب څیز دے چه د هغه په وجه
تۀ خپل ځانونه څرخ کړل؛ یعنی خپله کامیابی او نیک بختی او خپل خلاصه تۀ قربانی کړل.

تۀ دے خلقو دا غوښتل چه را تلونکې ښي د دۀ دوی په قوم کې پیدا شي. خو چه کله هغه پر بل
دا دے قوم کې پیدا شو چه دوی په خپله مقابل کېنه څه قوم ته کفر لوند هغه نه منلو ته تیار شو.
لکه چه د هغوی دا مطلب وو چه د بنی رالیز لوپه وخت کې د خدا تۀ د هغوی نه تپوس کړه ده،
خو چه کله خدا تۀ د هغوی نه تپوس و نه کړ او چه څوک تۀ خوښ وو خپل فضل تۀ په هغه
د کړ، نو دوی خفه شو.

وَاللَّهُ عَلَيْهِم بِالْظَالِمِينَ ۝ وَلَيَجَدُنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى
حَيَاتِهِ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا ۖ يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرَ أَلْفَ سَنَةٍ
وَمَا هُوَ بِمُرْخِضَةٍ مِنَ الْعَذَابِ ۚ إِنَّ يُعَمَّرُ وَاللَّهُ بِبَصِيرٍ بِمَا
يَعْمَلُونَ ۝ ۹۶ قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلْجَبْرِيلِ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ
بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ۝ ۹۷

اللہ دے ظالمانو دے حال نہ بہتر خبر دے۔ تیرے اُوینی چہ دوی دے تیرو خلقونہ زیات پہ ژوند
مین دمی، تودے پورے چہ پہ دے معاملہ کینے دے مشرکانونہ ہم زیات خریصان دی۔ دے دوی
ہر یوسپے دا غواری چہ زر کالہ ژوند دے وے، حالانکہ داا ویزد عمر خوشہ دوی دے عذاب
لوے نشی ورے۔ ہر خنکہ عملونہ چہ دوی کوی اللہ ہفہ وینی دے

دوی تہ روا یہ چہ شوک دے جبریل سر دے دشمنی ساقی، ہغوی تہ دے معلومہ دی،
چہ جبریل دے اللہ پہ حکم سورہ دے قرآن تہا پہ زریہ باند نازل کرے دے چہ دے غنکینو کتا بنو
تصدیق اوتائید کوی، اودے مومنانو دے پارہ دے ہدایت اودے کامیابی زیرے دے دے

۹۶ پہ اصل کینے علی حیوة لفظ استعمال شویدے چہ معنی تہ دے پہرہ طریقہ ژوند۔
یعنی دے ہغوی سورہ صرف دے ژوند حرص دے، کہ ہفہ ہر خنکہ ژوند دی کہ دے عزت دی اوکے دے دولت
تہا یہودیا نو صری نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہا وپہ ہفہ باند ایمان لا ورنکو تہ بد نہ وریل
بلکہ دے خدا دے غوری فرشتے جبریل تہ بہ تہ ہم کھیلے کوئے او ویل بہ تہ چہ ہفہ زمونہ دشمن دے،
ہفہ دے رحمت فرشتہ نہ دے، دے عذاب فرشتہ دے۔

تہا یعنی پہ دے شان ستا سو کھیلے جبریل تہ نہ دے بلکہ دے خدا دے لوی ذات تہ دی۔
تہا مطلب دے دے چہ دے کھیلے خنکے تاسو کوئی چہ جبریل دے قرآن را وریے دے احوال دے دے
چہ دے قرآن دے تورات پہ تائید کینے دے۔ نو ستا سود اکھیلے تورات تہ ہم راسخی۔

تہا پہ دیکھنے دے طرفتہ نری اشارہ دے چہ اے بے وقوفالو، پہ اصل کینے ستا سونا راسخی
دے ہدایت اودے نیخے لاریہ نہ خلاف دے۔ تاسو دے ہفہ میحہ رہنمائی خلاف جنکیزی چہ کہ
چہ تاسو دے رہنمائی و منہ، نو ستا سود پارہ دے کامیابی زیرے دے۔

مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ
 فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ﴿٩٨﴾ وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ
 وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ ﴿٩٩﴾ أَوْ كَلِمَاتٍ عَمْدًا وَعَمْدًا
 نَبِّدُكَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ طَبِيلُ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ
 رَسُولٌ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبِّدُ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ
 أُوتُوا الْكِتَابَ قُلُوبًا كَيْتَ اللَّهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَانَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾
 وَاتَّبِعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيْطَانُ عَلَىٰ مُلْكٍ سَلِيمٍ ۖ وَمَا كَفَرَ سَلِيمٌ

اگر چه جبریل سره ددوی ددشمنی دا وجه دی، نو ورته ادا وایه چه شوک د الله اودهغه
 د فرشتوا ددهغه د رسولانوا د جبریل اود میکائیل دشمنان دی، الله ددغه کافرانو دشمن دی
 موبزه تاته داسه ایا تونه نازل کړی دی چه حق صفا صفا ظاهره ونکی دی - په هغه باند
 د عمل کولو نه هغه خلق انکار کوی چه فاسقان دی - وله همیشه داسه نرده شوه چه کله
 هغوی یوه وعده کړیده، نو په هغوی کینه د یوه نه یوه دله ضرور هغه هیږه کړیږه بلکه
 اکثر خو پکینه داسه دی، چه په رښتیا سره د د زړه نه ایمان نه ده راوړه - او چه کله
 دوی ته د الله د طرفه یو رسول سره د داسه کتاب راغی چه هغه ددوی د کتاب تصدیق
 اوتائید کوی، نو په داسه اهل کتابو کینه یوه دله د الله کتاب شاته داسه غوزا کړو
 لکه چه هغوی هلا و خه پیرنی نه - او په هغه خیر و نو پیس و رپس شو چه شیطانا نو به د سلیم
 د باد شاهي په نوم پیش کولو، حالانکه سلیم هغه کفر نه وو کړه.

کله د شیطانو نه مراد پیریانی شیطانان او انسانی شیطانان دواړه کیده شی - او دلته تر
 دواړه قسمه شیطانان مراد دی - کله چه په بنی اسرائیلو د اخلاقی خرابی او د مالی تنزل دوسرا
 راغی او د جهالت، د غلامی، د خوارۍ غریبی او د ذلت او د بد حالی په وجه په هغوی کینه
 او چته حوصله او کلکه ارا داسه پاتې نه شول، نو د هغوی خیال جادو، توتکو، تعویذ و دسو
 بندونوا و د مرنو منتر و نو طرفته لاړو - هغوی د داسه سوچو نو په تلاش کینه شروع شول،
 چه بغیر د کوشش نه او بغیر د محنت او مشقت نه صرف په پوکو او منتر و نو باند کار وشي، دغه

وَلَكِنَّ الشَّيْطَانَ كَفَرُوا يَعْلَمُونَ النَّاسَ السَّعَرَةُ وَمَا نُزِّلَ
عَلَى الْمَلَائِكِينَ بِيَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يَعْلَمَنَّ مِنْ
أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ

کفر ہوئے شیطانا نو کویو چہ خلقوتہ بہ تے د جادو تعلیم بنودلو۔ ہغوی پی ہغہ شیر پیسے
ور پیسے شوچہ پیہ بابل کجے پیہ دو فرستو، ہاروت و ماروت باند نازل کرے شوہ دو
حالانکہ ہغہ (فرستو) بہ چہ کلہ چاتہ دہغہ تعلیم ورکولو نوا دل بہ تے ور تر صفا و بیل
چہ "کور" موثرہ یواز مینبت یو، تہ پیہ کفر کجے اختہ نہ شے: "بیا بہ ہم دے خلقو

وخت دوچہ شیطانا نو دوی لہ دوکہ ورکول شروع کرل، دوی تہ بہ تے د بیل چہ د سلیمان علیہ السلام
عظیم الشانہ بادشاہی اودہغہ لوی لوی طاقتوتہ خود یو شو نقشو نو او منتر و نو پیہ وجہ چلید لی،
اودہغہ منتر و نما و نقشو نہ موثرہ تاسوتہ بنایو۔ نو دے خلقو د لوی نعمت و گنہ واد پیہ دے شیر نو
پیسے ور پیسے شول۔ بیا تے نہ دے اللہ د کتاب سرہ شہ دلچسپی پاتے شوہ اوندہ تے د داعی حق آواز
اورید لو۔

۱۰۰۰ دے آیت پیہ تاویل (معنو) کجے مختلف قول نہ دی، خوشو سرہ چہ زما پیہ دہ، ہغہ دادہ،
چہ پیہ کومہ زمانہ کجے د بنی اسرائیلو تہول قوم پیہ بابل کجے قیدیان و غلامان شوی دو، پیہ ہغہ زمانہ
کجے بہ اللہ تعالیٰ یودوہ فریتے د انسان پشکل کجے د ہغوی د آرمینبت د پارہ رالیر لی وی۔ اولکہ شکہ
چہ د لوط قوم تہ فریتے د بناییتو ہلکا نو پیہ شکل کجے تلے وے، دغہ شان بہ دے اسرائیلو تہ د پیرانو
اوفقیرانو پیہ شکل کجے تلے وی۔ اوکیدے شی چہ دے فریتو بہ یو طرفتہ د جادوگری پیہ بازار
کجے خپل د جادوگری دکان لگوئے وی او بیل طرفتہ ہستے د دلیل پیہ طور ہی یو جادو زدہ کوکی
تہ دا و بیل چہ کورہ، موثرہ متا سود پارہ یواز مینبت یو، جادو مہ زدہ کوکی او خپل آخرت مہ
خرابہ وی۔ خوکید یشی چہ دے خلقو بہ سرہ دے غیرہ اری دغہ جادو، توتیک، نقشو نہ، او
تعویذ و نہ زدہ کول۔

د فرستو پیہ انسانی شکل کجے راتل او کار کول شہ د حیرا نتیبا خبرہ نہ دہ۔ ہغہ د اللہ تعالیٰ بادشاہی
کارندہ دی۔ د خپل کار سرتہ رسولو پیہ بارہ کجے چہ دغہ وخت اود شہ شکل ضرورت وی ہغہ اختیارہ وی۔
موثرہ شہ خبر یو چہ پیہ دے وخت کجے بہ زموثرہ نہ کبر چا پیرہ خوشو فریتے پیہ انسانی شکل کجے د
کار کولو د پارہ راہلی وی۔ پاتے شوہ دا خبرہ چہ فریتو بہ یو دے شیر خلقوتہ بنودلو چہ ہغہ چیلہ
یکر و، نو دے دا مہ مثال دے لکہ چہ بغیرہ وردی نہ د پولیسو یو سپاہی یو رشوت خور جا کول
تہ نہ تو نہ د رشوت پیہ طور و د کوی او پیہ ہغہ تے پشہ نہ لکولی وی، او مطلب تے دا وی چہ د رشوت
پہ جرم کجے تے پچیلہ ونیسی او ہغہ جے عذرہ شی۔

مِنْهُمَا مَا يَفْرِقُونَ بَيْنَ الرَّءِيسِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِينَ بَيْنَ
مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ
وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ثُمَّ
وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۱۰۳﴾

دھغوی نہ ہفہ شہ زده کول چہ پہ ہفہ سرہ دھاوند اودنخہ پینچ کینہ جانی راوی ظاہر خبرہ وہ
چہ پہ دے ذریعہ ہغوی د خدا تے د حکم نہ بغیر ہیا تہ ضرر نہ شور سولے ، خوسرہ ددہ
بہ ہغوی دایہ شیر زده کولو چہ پچلہ د ہغوی دپارہ فایدہ ورکولو والا نہ ، بلکہ نقصان
ورکولو والا وو ، اودھغوی تہ دایہ معلومہ وہ چہ شوک ددہ شیر خرید ارشو نو دھغوی
دپارہ پہ آخرت کینہ ہیچ حصہ نشتہ . خوسرہ خراب سامان وو چہ دھفہ پہ بد لہ
کینہ ہغوی خاوند خرچ کرل ، افسوس چہ ہغوی تہ معلومہ دے ؟

۱۰۳ مطلب دایہ چہ پہ دے باز رکینہ دتولو نہ زیات کوم شیر غوبستے کید و ہفہ داوچہ
شہ دایہ عمل یا تعویذ ملاؤشی چہ پہ ہفہ باند یوسرے دبل سری نیجہ دھفہ نہ توری کری اوپہ خیل
خان باند تے عاشقہ کری . دا دھغوی د اخلا تو حال وو چہ پکینہ تول خلق اختہ وو . ددہ نہ
لانہ مرتبہ دبد و اخلا قبولہ یوہ ہم نشی کیدے چہ د یوقوم د خلقو دتولو نہ زیات د لچسپ کار د پروو
نخوسرہ سترکے جنکول شی اودا دتولو نہ لویہ کامیابی گنری چہ پہ نکاح بندہ نیجہ دھاوند نہ توری
کری اوپہ خیل کو رکینہ تے کینوی .

دنیخوا و دھاوند انو تعلق پہ حقیقت کینہ د خلقو کلی والی (انسانی تمدن) بنیاد دے . کہ دنیخوا
اودھاوند انو تعلقات صحیح وو خورہ تولو خلقو کلی والی ژوند بہ صحیح وی اوکہ دھغوی تعلقات خواب
وو نو دتولو خلقو کلی والی ژوند بہ خراب وی . ددہ وچہ نہ ہفہ سرہ دتولو نہ زیات فساد کوکینہ
دے چہ دھفہ وچہ جریرے پریکوی چہ کومہ پچلہ ددہ اودتول اولسے دژوندون ذریعہ وی .
پہ حدیث کینہ راشی چہ ابلیس دخیل مرکز نہ دزمکہ هرکوت تخیل کارندہ لیری . بیا ہفہ کارندہ والیں
راشی اودخیل خیل کاروند آورہ وی . شوک وائی ما فلانے شرحور کرد . شوک وائی : ما فلانے دران
کارو کرد . خرابلیں ہیو تہ وائی چہ تاهیف نہ دی کری . بیا بوداشی ادوائی چہ ماد یوے نیجہ اؤغاوند
پہ مینج کینہ جدائی راستلہ . ددہ پہ اوریڈ لوسرہ ابلیس ہفہ دینے سرہ جوخت کری اووائی چہ کار
ناکرے دے . پہ دے حدیث چہ سرہ غور وکری نو پہ دے خبرہ سرہ نہ پوہرشی چہ دبی اسرائیلو
دآزمینیت دپارہ کومہ فریختے رالیرے شوے وے ہغوی دنیخوا و دھاوند انوپہ مینج کینہ دجدائی
راستلو عمل "ہغوی تہ شکہ ورا ند کرد چہ پہ اصل کینہ ہم دایوہ ذریعہ وہ چہ پہ ہفہ دھغوی
اخلاق تیک تیک معلومیدے شو .

وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ لَّوْكَانُوا يَعْلَمُونَ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انْظُرْنَا وَاسْمَعُوا

کہ چرے ہنغوی ایمان اور تقویٰ اختیار کریں وہ۔ نوڈ اللہ پر دبار کئے چہ دھے کومہ بدلہ ملاویدلہ، ہغیہ ہغوی دپارہ دیرہ بہترہ وہ۔ انسوس چہ ہغوی خبروہے۔
اے صومناؤ! راعنا صہ وائی، بلکہ انظرنا وائی، او خبرہ پر توجہ سرہ اورش،

۱۰۳
۱۰۴
۱۰۵
۱۰۶
۱۰۷
۱۰۸
۱۰۹
۱۱۰
۱۱۱
۱۱۲
۱۱۳
۱۱۴
۱۱۵
۱۱۶
۱۱۷
۱۱۸
۱۱۹
۱۲۰
۱۲۱
۱۲۲
۱۲۳
۱۲۴
۱۲۵
۱۲۶
۱۲۷
۱۲۸
۱۲۹
۱۳۰
۱۳۱
۱۳۲
۱۳۳
۱۳۴
۱۳۵
۱۳۶
۱۳۷
۱۳۸
۱۳۹
۱۴۰
۱۴۱
۱۴۲
۱۴۳
۱۴۴
۱۴۵
۱۴۶
۱۴۷
۱۴۸
۱۴۹
۱۵۰
۱۵۱
۱۵۲
۱۵۳
۱۵۴
۱۵۵
۱۵۶
۱۵۷
۱۵۸
۱۵۹
۱۶۰
۱۶۱
۱۶۲
۱۶۳
۱۶۴
۱۶۵
۱۶۶
۱۶۷
۱۶۸
۱۶۹
۱۷۰
۱۷۱
۱۷۲
۱۷۳
۱۷۴
۱۷۵
۱۷۶
۱۷۷
۱۷۸
۱۷۹
۱۸۰
۱۸۱
۱۸۲
۱۸۳
۱۸۴
۱۸۵
۱۸۶
۱۸۷
۱۸۸
۱۸۹
۱۹۰
۱۹۱
۱۹۲
۱۹۳
۱۹۴
۱۹۵
۱۹۶
۱۹۷
۱۹۸
۱۹۹
۲۰۰
۲۰۱
۲۰۲
۲۰۳
۲۰۴
۲۰۵
۲۰۶
۲۰۷
۲۰۸
۲۰۹
۲۱۰
۲۱۱
۲۱۲
۲۱۳
۲۱۴
۲۱۵
۲۱۶
۲۱۷
۲۱۸
۲۱۹
۲۲۰
۲۲۱
۲۲۲
۲۲۳
۲۲۴
۲۲۵
۲۲۶
۲۲۷
۲۲۸
۲۲۹
۲۳۰
۲۳۱
۲۳۲
۲۳۳
۲۳۴
۲۳۵
۲۳۶
۲۳۷
۲۳۸
۲۳۹
۲۴۰
۲۴۱
۲۴۲
۲۴۳
۲۴۴
۲۴۵
۲۴۶
۲۴۷
۲۴۸
۲۴۹
۲۵۰
۲۵۱
۲۵۲
۲۵۳
۲۵۴
۲۵۵
۲۵۶
۲۵۷
۲۵۸
۲۵۹
۲۶۰
۲۶۱
۲۶۲
۲۶۳
۲۶۴
۲۶۵
۲۶۶
۲۶۷
۲۶۸
۲۶۹
۲۷۰
۲۷۱
۲۷۲
۲۷۳
۲۷۴
۲۷۵
۲۷۶
۲۷۷
۲۷۸
۲۷۹
۲۸۰
۲۸۱
۲۸۲
۲۸۳
۲۸۴
۲۸۵
۲۸۶
۲۸۷
۲۸۸
۲۸۹
۲۹۰
۲۹۱
۲۹۲
۲۹۳
۲۹۴
۲۹۵
۲۹۶
۲۹۷
۲۹۸
۲۹۹
۳۰۰
۳۰۱
۳۰۲
۳۰۳
۳۰۴
۳۰۵
۳۰۶
۳۰۷
۳۰۸
۳۰۹
۳۱۰
۳۱۱
۳۱۲
۳۱۳
۳۱۴
۳۱۵
۳۱۶
۳۱۷
۳۱۸
۳۱۹
۳۲۰
۳۲۱
۳۲۲
۳۲۳
۳۲۴
۳۲۵
۳۲۶
۳۲۷
۳۲۸
۳۲۹
۳۳۰
۳۳۱
۳۳۲
۳۳۳
۳۳۴
۳۳۵
۳۳۶
۳۳۷
۳۳۸
۳۳۹
۳۴۰
۳۴۱
۳۴۲
۳۴۳
۳۴۴
۳۴۵
۳۴۶
۳۴۷
۳۴۸
۳۴۹
۳۵۰
۳۵۱
۳۵۲
۳۵۳
۳۵۴
۳۵۵
۳۵۶
۳۵۷
۳۵۸
۳۵۹
۳۶۰
۳۶۱
۳۶۲
۳۶۳
۳۶۴
۳۶۵
۳۶۶
۳۶۷
۳۶۸
۳۶۹
۳۷۰
۳۷۱
۳۷۲
۳۷۳
۳۷۴
۳۷۵
۳۷۶
۳۷۷
۳۷۸
۳۷۹
۳۸۰
۳۸۱
۳۸۲
۳۸۳
۳۸۴
۳۸۵
۳۸۶
۳۸۷
۳۸۸
۳۸۹
۳۹۰
۳۹۱
۳۹۲
۳۹۳
۳۹۴
۳۹۵
۳۹۶
۳۹۷
۳۹۸
۳۹۹
۴۰۰
۴۰۱
۴۰۲
۴۰۳
۴۰۴
۴۰۵
۴۰۶
۴۰۷
۴۰۸
۴۰۹
۴۱۰
۴۱۱
۴۱۲
۴۱۳
۴۱۴
۴۱۵
۴۱۶
۴۱۷
۴۱۸
۴۱۹
۴۲۰
۴۲۱
۴۲۲
۴۲۳
۴۲۴
۴۲۵
۴۲۶
۴۲۷
۴۲۸
۴۲۹
۴۳۰
۴۳۱
۴۳۲
۴۳۳
۴۳۴
۴۳۵
۴۳۶
۴۳۷
۴۳۸
۴۳۹
۴۴۰
۴۴۱
۴۴۲
۴۴۳
۴۴۴
۴۴۵
۴۴۶
۴۴۷
۴۴۸
۴۴۹
۴۵۰
۴۵۱
۴۵۲
۴۵۳
۴۵۴
۴۵۵
۴۵۶
۴۵۷
۴۵۸
۴۵۹
۴۶۰
۴۶۱
۴۶۲
۴۶۳
۴۶۴
۴۶۵
۴۶۶
۴۶۷
۴۶۸
۴۶۹
۴۷۰
۴۷۱
۴۷۲
۴۷۳
۴۷۴
۴۷۵
۴۷۶
۴۷۷
۴۷۸
۴۷۹
۴۸۰
۴۸۱
۴۸۲
۴۸۳
۴۸۴
۴۸۵
۴۸۶
۴۸۷
۴۸۸
۴۸۹
۴۹۰
۴۹۱
۴۹۲
۴۹۳
۴۹۴
۴۹۵
۴۹۶
۴۹۷
۴۹۸
۴۹۹
۵۰۰
۵۰۱
۵۰۲
۵۰۳
۵۰۴
۵۰۵
۵۰۶
۵۰۷
۵۰۸
۵۰۹
۵۱۰
۵۱۱
۵۱۲
۵۱۳
۵۱۴
۵۱۵
۵۱۶
۵۱۷
۵۱۸
۵۱۹
۵۲۰
۵۲۱
۵۲۲
۵۲۳
۵۲۴
۵۲۵
۵۲۶
۵۲۷
۵۲۸
۵۲۹
۵۳۰
۵۳۱
۵۳۲
۵۳۳
۵۳۴
۵۳۵
۵۳۶
۵۳۷
۵۳۸
۵۳۹
۵۴۰
۵۴۱
۵۴۲
۵۴۳
۵۴۴
۵۴۵
۵۴۶
۵۴۷
۵۴۸
۵۴۹
۵۵۰
۵۵۱
۵۵۲
۵۵۳
۵۵۴
۵۵۵
۵۵۶
۵۵۷
۵۵۸
۵۵۹
۵۶۰
۵۶۱
۵۶۲
۵۶۳
۵۶۴
۵۶۵
۵۶۶
۵۶۷
۵۶۸
۵۶۹
۵۷۰
۵۷۱
۵۷۲
۵۷۳
۵۷۴
۵۷۵
۵۷۶
۵۷۷
۵۷۸
۵۷۹
۵۸۰
۵۸۱
۵۸۲
۵۸۳
۵۸۴
۵۸۵
۵۸۶
۵۸۷
۵۸۸
۵۸۹
۵۹۰
۵۹۱
۵۹۲
۵۹۳
۵۹۴
۵۹۵
۵۹۶
۵۹۷
۵۹۸
۵۹۹
۶۰۰
۶۰۱
۶۰۲
۶۰۳
۶۰۴
۶۰۵
۶۰۶
۶۰۷
۶۰۸
۶۰۹
۶۱۰
۶۱۱
۶۱۲
۶۱۳
۶۱۴
۶۱۵
۶۱۶
۶۱۷
۶۱۸
۶۱۹
۶۲۰
۶۲۱
۶۲۲
۶۲۳
۶۲۴
۶۲۵
۶۲۶
۶۲۷
۶۲۸
۶۲۹
۶۳۰
۶۳۱
۶۳۲
۶۳۳
۶۳۴
۶۳۵
۶۳۶
۶۳۷
۶۳۸
۶۳۹
۶۴۰
۶۴۱
۶۴۲
۶۴۳
۶۴۴
۶۴۵
۶۴۶
۶۴۷
۶۴۸
۶۴۹
۶۵۰
۶۵۱
۶۵۲
۶۵۳
۶۵۴
۶۵۵
۶۵۶
۶۵۷
۶۵۸
۶۵۹
۶۶۰
۶۶۱
۶۶۲
۶۶۳
۶۶۴
۶۶۵
۶۶۶
۶۶۷
۶۶۸
۶۶۹
۶۷۰
۶۷۱
۶۷۲
۶۷۳
۶۷۴
۶۷۵
۶۷۶
۶۷۷
۶۷۸
۶۷۹
۶۸۰
۶۸۱
۶۸۲
۶۸۳
۶۸۴
۶۸۵
۶۸۶
۶۸۷
۶۸۸
۶۸۹
۶۹۰
۶۹۱
۶۹۲
۶۹۳
۶۹۴
۶۹۵
۶۹۶
۶۹۷
۶۹۸
۶۹۹
۷۰۰
۷۰۱
۷۰۲
۷۰۳
۷۰۴
۷۰۵
۷۰۶
۷۰۷
۷۰۸
۷۰۹
۷۱۰
۷۱۱
۷۱۲
۷۱۳
۷۱۴
۷۱۵
۷۱۶
۷۱۷
۷۱۸
۷۱۹
۷۲۰
۷۲۱
۷۲۲
۷۲۳
۷۲۴
۷۲۵
۷۲۶
۷۲۷
۷۲۸
۷۲۹
۷۳۰
۷۳۱
۷۳۲
۷۳۳
۷۳۴
۷۳۵
۷۳۶
۷۳۷
۷۳۸
۷۳۹
۷۴۰
۷۴۱
۷۴۲
۷۴۳
۷۴۴
۷۴۵
۷۴۶
۷۴۷
۷۴۸
۷۴۹
۷۵۰
۷۵۱
۷۵۲
۷۵۳
۷۵۴
۷۵۵
۷۵۶
۷۵۷
۷۵۸
۷۵۹
۷۶۰
۷۶۱
۷۶۲
۷۶۳
۷۶۴
۷۶۵
۷۶۶
۷۶۷
۷۶۸
۷۶۹
۷۷۰
۷۷۱
۷۷۲
۷۷۳
۷۷۴
۷۷۵
۷۷۶
۷۷۷
۷۷۸
۷۷۹
۷۸۰
۷۸۱
۷۸۲
۷۸۳
۷۸۴
۷۸۵
۷۸۶
۷۸۷
۷۸۸
۷۸۹
۷۹۰
۷۹۱
۷۹۲
۷۹۳
۷۹۴
۷۹۵
۷۹۶
۷۹۷
۷۹۸
۷۹۹
۸۰۰
۸۰۱
۸۰۲
۸۰۳
۸۰۴
۸۰۵
۸۰۶
۸۰۷
۸۰۸
۸۰۹
۸۱۰
۸۱۱
۸۱۲
۸۱۳
۸۱۴
۸۱۵
۸۱۶
۸۱۷
۸۱۸
۸۱۹
۸۲۰
۸۲۱
۸۲۲
۸۲۳
۸۲۴
۸۲۵
۸۲۶
۸۲۷
۸۲۸
۸۲۹
۸۳۰
۸۳۱
۸۳۲
۸۳۳
۸۳۴
۸۳۵
۸۳۶
۸۳۷
۸۳۸
۸۳۹
۸۴۰
۸۴۱
۸۴۲
۸۴۳
۸۴۴
۸۴۵
۸۴۶
۸۴۷
۸۴۸
۸۴۹
۸۵۰
۸۵۱
۸۵۲
۸۵۳
۸۵۴
۸۵۵
۸۵۶
۸۵۷
۸۵۸
۸۵۹
۸۶۰
۸۶۱
۸۶۲
۸۶۳
۸۶۴
۸۶۵
۸۶۶
۸۶۷
۸۶۸
۸۶۹
۸۷۰
۸۷۱
۸۷۲
۸۷۳
۸۷۴
۸۷۵
۸۷۶
۸۷۷
۸۷۸
۸۷۹
۸۸۰
۸۸۱
۸۸۲
۸۸۳
۸۸۴
۸۸۵
۸۸۶
۸۸۷
۸۸۸
۸۸۹
۸۹۰
۸۹۱
۸۹۲
۸۹۳
۸۹۴
۸۹۵
۸۹۶
۸۹۷
۸۹۸
۸۹۹
۹۰۰
۹۰۱
۹۰۲
۹۰۳
۹۰۴
۹۰۵
۹۰۶
۹۰۷
۹۰۸
۹۰۹
۹۱۰
۹۱۱
۹۱۲
۹۱۳
۹۱۴
۹۱۵
۹۱۶
۹۱۷
۹۱۸
۹۱۹
۹۲۰
۹۲۱
۹۲۲
۹۲۳
۹۲۴
۹۲۵
۹۲۶
۹۲۷
۹۲۸
۹۲۹
۹۳۰
۹۳۱
۹۳۲
۹۳۳
۹۳۴
۹۳۵
۹۳۶
۹۳۷
۹۳۸
۹۳۹
۹۴۰
۹۴۱
۹۴۲
۹۴۳
۹۴۴
۹۴۵
۹۴۶
۹۴۷
۹۴۸
۹۴۹
۹۵۰
۹۵۱
۹۵۲
۹۵۳
۹۵۴
۹۵۵
۹۵۶
۹۵۷
۹۵۸
۹۵۹
۹۶۰
۹۶۱
۹۶۲
۹۶۳
۹۶۴
۹۶۵
۹۶۶
۹۶۷
۹۶۸
۹۶۹
۹۷۰
۹۷۱
۹۷۲
۹۷۳
۹۷۴
۹۷۵
۹۷۶
۹۷۷
۹۷۸
۹۷۹
۹۸۰
۹۸۱
۹۸۲
۹۸۳
۹۸۴
۹۸۵
۹۸۶
۹۸۷
۹۸۸
۹۸۹
۹۹۰
۹۹۱
۹۹۲
۹۹۳
۹۹۴
۹۹۵
۹۹۶
۹۹۷
۹۹۸
۹۹۹
۱۰۰۰
۱۰۰۱
۱۰۰۲
۱۰۰۳
۱۰۰۴
۱۰۰۵
۱۰۰۶
۱۰۰۷
۱۰۰۸
۱۰۰۹
۱۰۱۰
۱۰۱۱
۱۰۱۲
۱۰۱۳
۱۰۱۴
۱۰۱۵
۱۰۱۶
۱۰۱۷
۱۰۱۸
۱۰۱۹
۱۰۲۰
۱۰۲۱
۱۰۲۲
۱۰۲۳
۱۰۲۴
۱۰۲۵
۱۰۲۶
۱۰۲۷
۱۰۲۸
۱۰۲۹
۱۰۳۰
۱۰۳۱
۱۰۳۲
۱۰۳۳
۱۰۳۴
۱۰۳۵
۱۰۳۶
۱۰۳۷
۱۰۳۸
۱۰۳۹
۱۰۴۰
۱۰۴۱
۱۰۴۲
۱۰۴۳
۱۰۴۴
۱۰۴۵
۱۰۴۶
۱۰۴۷
۱۰۴۸
۱۰۴۹
۱۰۵۰
۱۰۵۱
۱۰۵۲
۱۰۵۳
۱۰۵۴
۱۰۵۵
۱۰۵۶
۱۰۵۷
۱۰۵۸
۱۰۵۹
۱۰۶۰
۱۰۶۱
۱۰۶۲
۱۰۶۳
۱۰۶۴
۱۰۶۵
۱۰۶۶
۱۰۶۷
۱۰۶۸
۱۰۶۹
۱۰۷۰
۱۰۷۱
۱۰۷۲
۱۰۷۳
۱۰۷۴
۱۰۷۵
۱۰۷۶
۱۰۷۷
۱۰۷۸
۱۰۷۹
۱۰۸۰
۱۰۸۱
۱۰۸۲
۱۰۸۳
۱۰۸۴
۱۰۸۵
۱۰۸۶
۱۰۸۷
۱۰۸۸
۱۰۸۹
۱۰۹۰
۱۰۹۱
۱۰۹۲
۱۰۹۳
۱۰۹۴
۱۰۹۵
۱۰۹۶
۱۰۹۷
۱۰۹۸
۱۰۹۹
۱۱۰۰
۱۱۰۱
۱۱۰۲
۱۱۰۳
۱۱۰۴
۱۱۰۵
۱۱۰۶
۱۱۰۷
۱۱۰۸
۱۱۰۹
۱۱۱۰
۱۱۱۱
۱۱۱۲
۱۱۱۳
۱۱۱۴
۱۱۱۵
۱۱۱۶
۱۱۱۷
۱۱۱۸
۱۱۱۹
۱۱۲۰
۱۱۲۱
۱۱۲۲
۱۱۲۳
۱۱۲۴
۱۱۲۵
۱۱۲۶
۱۱۲۷
۱۱۲۸
۱۱۲۹
۱۱۳۰
۱۱۳۱
۱۱۳۲
۱۱۳۳
۱۱۳۴
۱۱۳۵
۱۱۳۶
۱۱۳۷
۱۱۳۸
۱۱۳۹
۱۱۴۰
۱۱۴۱
۱۱۴۲
۱۱۴۳
۱۱۴۴
۱۱۴۵
۱۱۴۶
۱۱۴۷
۱۱۴۸
۱۱۴۹
۱۱۵۰
۱۱۵۱
۱۱۵۲
۱۱۵۳
۱۱۵۴
۱۱۵۵
۱۱۵۶
۱۱۵۷
۱۱۵۸
۱۱۵۹
۱۱۶۰
۱۱۶۱
۱۱۶۲
۱۱۶۳
۱۱۶۴
۱۱۶۵
۱۱۶۶
۱۱۶۷
۱۱۶۸
۱۱۶۹
۱۱۷۰
۱۱۷۱
۱۱۷۲
۱۱۷۳
۱۱۷۴
۱۱۷۵
۱۱۷۶
۱۱۷۷
۱۱۷۸
۱۱۷۹
۱۱۸۰
۱۱۸۱
۱۱۸۲
۱۱۸۳
۱۱۸۴
۱۱۸۵
۱۱۸۶
۱۱۸۷
۱۱۸۸
۱۱۸۹
۱۱۹۰
۱۱۹۱
۱۱۹۲
۱۱۹۳
۱۱۹۴
۱۱۹۵
۱۱۹۶
۱۱۹۷
۱۱۹۸
۱۱۹۹
۱۲۰۰
۱۲۰۱
۱۲۰۲
۱۲۰۳
۱۲۰۴
۱۲۰۵
۱۲۰۶
۱۲۰۷
۱۲۰۸
۱۲۰۹
۱۲۱۰
۱۲۱۱
۱۲۱۲
۱۲۱۳
۱۲۱۴
۱۲۱۵
۱۲۱۶
۱۲۱۷
۱۲۱۸
۱۲۱۹
۱۲۲۰
۱۲۲۱
۱۲۲۲
۱۲۲۳
۱۲۲۴
۱۲۲۵
۱۲۲۶
۱۲۲۷
۱۲۲۸
۱۲۲۹
۱۲۳۰
۱۲۳۱
۱۲۳۲
۱۲۳۳
۱۲۳۴
۱۲۳۵
۱۲۳۶
۱۲۳۷
۱۲۳۸
۱۲۳۹
۱۲۴۰
۱۲۴۱
۱۲۴۲
۱۲۴۳
۱۲۴۴
۱۲۴۵
۱۲۴۶
۱۲۴۷
۱۲۴۸
۱۲۴۹
۱۲۵۰
۱۲۵۱
۱۲۵۲
۱۲۵۳
۱۲۵۴
۱۲۵۵
۱۲۵۶
۱۲۵۷
۱۲۵۸
۱۲۵۹
۱۲۶۰
۱۲۶۱
۱۲۶۲
۱۲۶۳
۱۲۶۴
۱۲۶۵
۱۲۶۶
۱۲۶۷
۱۲۶۸
۱۲۶۹
۱۲۷۰
۱۲۷۱
۱۲۷۲
۱۲۷۳
۱۲۷۴
۱۲۷۵
۱۲۷۶
۱۲۷۷
۱۲۷۸
۱۲۷۹
۱۲۸۰
۱۲۸۱
۱۲۸۲
۱۲۸۳
۱۲۸۴
۱۲۸۵
۱۲۸۶
۱۲۸۷
۱۲۸۸
۱۲۸۹
۱۲۹۰
۱۲۹۱
۱۲۹۲
۱۲۹۳
۱۲۹۴
۱۲۹۵
۱۲۹۶
۱۲۹۷
۱۲۹۸
۱۲۹۹
۱۳۰۰
۱۳۰۱
۱۳۰۲
۱۳۰۳
۱۳۰۴
۱۳۰۵
۱۳۰۶
۱۳۰۷
۱۳۰۸
۱۳۰۹
۱۳۱۰
۱۳۱۱
۱۳۱۲
۱۳۱۳
۱۳۱۴
۱۳۱۵
۱۳۱۶
۱۳۱۷
۱۳۱۸
۱۳۱۹
۱۳۲۰
۱۳۲۱
۱۳۲۲
۱۳۲۳
۱۳۲۴
۱۳۲۵
۱۳۲۶
۱۳۲۷
۱۳۲۸
۱۳۲۹
۱۳۳۰
۱۳۳۱
۱۳۳۲
۱۳۳۳
۱۳۳۴
۱۳۳۵
۱۳۳۶
۱۳۳۷
۱۳۳۸
۱۳۳۹
۱۳۴۰
۱۳۴۱
۱۳۴۲
۱۳۴۳
۱۳۴۴
۱۳۴۵
۱۳۴۶
۱۳۴۷
۱۳۴۸
۱۳۴۹
۱۳۵۰
۱۳۵۱
۱۳۵۲
۱۳۵۳
۱۳۵۴
۱۳۵۵
۱۳۵۶
۱۳۵۷
۱۳۵۸
۱۳۵۹
۱۳۶۰
۱۳۶۱
۱۳۶۲
۱۳۶۳
۱۳۶۴
۱۳۶۵
۱۳۶۶
۱۳۶۷
۱۳۶۸
۱۳۶۹
۱۳۷۰
۱۳۷۱
۱۳۷۲
۱۳۷۳
۱۳۷۴
۱۳۷۵
۱۳۷۶
۱۳۷۷
۱۳۷۸
۱۳۷۹
۱۳۸۰
۱۳۸۱
۱۳۸۲
۱۳۸۳
۱۳۸۴
۱۳۸۵
۱۳۸۶
۱۳۸۷
۱۳۸۸
۱۳۸۹
۱۳۹۰
۱۳۹۱
۱۳۹۲
۱۳۹۳
۱۳۹۴
۱۳۹۵
۱۳۹۶
۱۳۹۷
۱۳۹۸
۱۳۹۹
۱۴۰۰
۱۴۰۱
۱۴۰۲
۱۴۰۳
۱۴۰۴
۱۴۰۵
۱۴۰۶
۱۴۰۷
۱۴۰۸
۱۴۰۹
۱۴۱۰
۱۴۱۱
۱۴۱۲
۱۴۱۳
۱۴۱۴
۱۴۱۵
۱۴۱۶
۱۴۱۷
۱۴۱۸
۱۴۱۹
۱۴۲۰
۱۴۲۱
۱۴۲۲
۱۴۲۳
۱۴۲۴
۱۴۲۵
۱۴۲۶
۱۴۲۷
۱۴۲۸
۱۴۲۹
۱۴۳۰
۱۴۳۱
۱۴۳۲
۱۴۳۳
۱۴۳۴
۱۴۳۵
۱۴۳۶
۱۴۳۷
۱۴۳۸
۱۴۳۹
۱۴۴۰
۱۴۴۱
۱۴۴۲
۱۴۴۳
۱۴۴۴
۱۴۴۵
۱۴۴۶
۱۴۴۷
۱۴۴۸
۱۴۴۹
۱۴۵۰
۱۴۵۱
۱۴۵۲
۱۴۵۳
۱۴۵۴
۱۴۵۵
۱۴۵۶
۱۴۵۷
۱۴۵۸
۱۴۵۹
۱۴۶۰
۱۴۶۱
۱۴۶۲
۱۴۶۳
۱۴۶۴
۱۴۶۵
۱۴۶۶
۱۴۶۷
۱۴۶۸
۱۴۶۹
۱۴۷۰
۱۴۷۱
۱۴۷۲
۱۴۷۳
۱۴۷۴
۱۴۷۵
۱۴۷۶
۱۴۷۷
۱۴۷۸
۱۴۷۹
۱۴۸۰
۱۴

وَاللَّكَفِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱۴﴾ مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ
الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ
وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿۱۵﴾
مَا نَسْفَعُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ
أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱۶﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ

د اکافران خود دردناک عذاب مستحق دی۔ کو مو خلقوجہ دحق نہ انکار کرے دے، کہ ہنہ اہل
کتاب دی او کہ مشرکان دی، ہغوی ہر کزدانہ خو بیسوی چہ ستا سودرب د طرفہ پہ
تاسو باند شہ خیر نازل شی، خوا اللہ چہ شوک غواری ہنہ دخیل رحمت دیار غورہ کوی او
ہنہ لوی فضل والا دے۔

موندہ چہ خیل کوم آیتوںہ منسوخ کوویا تے د خلقونہ ہیر و، نو دہنہ پہ حلف دہنہ
نہ غورہ یا کم نہ کم دہنہ پشان آیتوںہ را ورو۔ ولے تاسو پہ دے نہ بی پوہ چہ اللہ پہ ہر
شین باند طاقت لری؟ ولے تاسو تہ پتہ نہ دہ چہ د زحک او د آسانو نو ہاد شاہی

یعنی یہویا نو تہ بیا بیا دے خبرے ضرورت حکہ راضی چہ ہغوی دبی خبرے تہ توجہ نہ کوی ارد
رسولہ تقریر پہ دوران کئے ہغوی پہ خیلو خیالاتو کئے تختلی وی، خو تاسولہ پکار دی چہ دبی خبرے
پہ فورسہ اوری چہ دے دے وینا درتہ ہند و ضرورت نہ راضی۔

۱۴۔ دادہنہ خاھے شیچہ جواب دے چہ یہودیانو بدہ مسلمانانو پہ زبرد نو کئے د اچو لو کوشش کو لو۔
د ہغوی دا اعتراض وچہ کہ دا محکمی کتابونہ د اللہ د طرفہ راغلی وی او د قرآن ہم د اللہ د طرفہ
راغلی دے، نو دہنہ کتابونہ د حکمونہ پہ حلف پہ دے کئے دا نور حکمونہ ولے ور کرے شویدی؟ پہ مختلفو
وختونہ کئے مختلف حکمونہ د یوحنا دے د طرفہ شکک کیدے شی؟ بیا ستا سو قرآن دا دعوی کوی
چہ د یہودیانو او عیسایانو نہ خیل تعلیم یوہ محمد ہیرہ شولہ۔ آخر د اشک کیدے شی چہ یو تعلیم
خدا تہ چا تہ ور کرے وی او ہنہ د حافظانو نہ ہیر شی؟ دا تو لے خبرے ہغوی دے دے دیار نہ کولے چہ
مسلمانان پر غور د کری بلکہ دے دے دیار تہ کولے چہ مسلمانان پہ دے شک کئے پریوشی چہ د قرآن د
اللہ د طرفہ دے او کہ نہ دے؟ دے دے پہ جواب کئے اللہ فرمائی چہ زہ مالکیم، دارما اختیار دے چہ
زہ خیل حکم منسوخ کوم او کہ د خلقونہ ہیر و۔ خو کوم شیر چہ زہ د خلقونہ ہیر و دم اییا تہ منسوخ
کوم، دہنہ پہ حلف دہنہ نہ بھترہ شیر را ورم او کہ نہ بی نو دا نوے حکم پہ خیل حلف دومو
مناسب وی شومرو چہ اولے حکم پہ خیل حلف مناسب وو۔

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ دَلِيلٍ وَلَا
 نَصِيرٍ ﴿١٠٥﴾ أَمْ تَرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سَأَلَ مُوسَى
 مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَّبِعِ الْكُفْرَ بِلَا يُبَيِّنَ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ
 السَّبِيلِ ﴿١٠٦﴾ وَكَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرَوْكُمْ مِنْ بَعْدِ
 إِيْمَانِكُمْ كُفَّارًا مَحْسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ
 لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ

د الله ده اودهغه نه بغیر یل هیوک ستا سو خبرا غستونک اوستا سومد د کوک نشته؟
 آیا تا سود خپل رسول نه هغه شان پتوسوند کول غواړی لکه څنگه چه دده نه منځته
 د موسی نه شوی وو؟ حالانکه چه چا دا ایمان لار د کفر پید لار باند بدله کړه، هغه د
 صحیم لار نه به لار به شو. په اهل کتابو کې د یو خلق دا غواړی چه په شخړه طریقه تا سو
 د ایمان نه کفر طرنته واپس بیا واره وی. اگر چه حق هغوی ته ښکاره شوه دده خو
 د خپل نفرد حسد د وجه نه هغوی ستا سود پاره دا غواړی. دده په جواب کې تا سوتر
 هغه پوره د معافۍ اود چشم پوشی نه کار واخلي چه الله پخپله خپله نیچه جاري کړی یقین لری

الله یهودیا نو به په معمولی خبرو مجنون کول او قسا قسم خبره به نه مسلمانانو ته وړاندې کوله
 او ورته به نه ویل چه د خپل نبی نه دا تپوس وکړی اودا تپوس وکړی اودا تپوس وکړی
 الله تعالی دده نه مسلمانان خبره وی چه په دده معامله کې به یهودیا نو په مه مخی. دده
 څیز نه نبی صلی الله علیه وسلم پخپله هم مسلمانان بیا بیا خبره ول چه مخکینی امتونه، د قیل وقل
 د خبرو په وجه او په معمولی خبرو کې د جگړو په وجه تباہ شوی دی، او تا سود دده نه
 ځان د ساتی. د کومو خبرو چه الله اودهغه رسول بحث نه دده کړه د هغه په تلاش
 کې مړ اخته کیرتی. بس چه هغه حکم درته کیرتی هغه منی او چه دده نه منع کړه
 شوی د هغه نه منع شی، په کاره خبره پریدو اوده کار خبرو ته توجه وکړی.

عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩٩﴾ وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا
تَقْدَرُوا مِنْ أَمْوَالِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا
تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٠٠﴾ وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ
هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿١٠١﴾ بَلَىٰ قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَىٰ النَّاسِ وَلَهُمْ جَنَّاتُ
أَجْرُهُمْ فِيهَا نَجَارُونَ فِيهَا زَوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا
قَائِمُونَ ﴿١٠٢﴾

چہ اللہ (تعالیٰ) پر ہر شے پر قدرت لری۔ مومن قایموی از کوۃ و رکوی۔ تاسوچہ داخوت
دپارہ کومہ نیکی خان نہ ٹھیکہ لیری، ہنہ بہ اللہ سرہ بیا مومبی۔ تاسوچہ شہ کوئی ہنہ داللہ
پہ نظر کینہ دی۔

دوی وایی چہ ہیتم شوک بہ جنت نہ نہ شی تر شوچہ ہنہ یہودی نہ وی یارہ عیسیا نوہ
خیال مطابق) عیسیٰ نہ وی۔ دادہ دوی از رو کانی دی اللہ دوی تہ او وایہ چہ خیل دلیل
پیش کری کہ چہ تاسو پہ خیلہ دعویٰ کینہ رستنی یئی۔ (پہ اصل کینہ نہ تاسو خاص خلق یئی
او نہ یل شوک) حق دادہ چہ چا خیل شان داللہ فرمان تہ و سپار و اعلیٰ پہ نیکہ لار
روان شو، نوہ ہنہ دپارہ دہے اجر دخیل رب سرہ دہے اوہ دا سے خلق دپارہ دہے
یرہ یا دہے ہم موقع نشہ

اللہ یعنی دہغوی دہناد اوہ حسد پہ وجہ غصہ کیری مہ، خیلہ جوصلہ مہ با یثلی،
دہغوی سرہ پہ بحثونو، مناظر و اجر و کولو کینہ خیل قیمتی وخت او خیل قدر عزت مہ
ضایع کوئی، پہ صبر سرہ انتظار کوئی چہ اللہ شہ کوئی۔ خیل تو تونہ پہ فضولیا تو کینہ د لگو لو پائے
د خدا لے پہ ذکر او پہ نہ کار و نو کینہ و لگوئی ٹکک چہ د خدا لے پہ دربار کینہ داپکار راحی ہنہ نہ
اللہ یعنی پہ اصل کینہ داہے دہغوی ذریعہ خواہشات او از رو کانی دی، خوہنوی
لے پہ دہے طریقہ بیا نوی چہ تہ بہ وایہ چہ کئی پہ ربتیا بہ دہے و شی۔

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ ۖ وَقَالَتِ النَّصَارَىٰ لَيْسَتِ
 الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ ۖ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ ۚ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ
 لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۚ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا
 فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿۱۱۳﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَّنَعَ مَسْجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ
 فِيهِ اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهِ ۚ أُولَٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ
 يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ ۚ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ

يهوديان واي چه د عيسايانوسره شه نشته. عيسايان واي چه د يهوديانوسره
 شه نشته — حالانكه د واره كتاب لولى — ادا قسم دعوه هغه خلق هم كوي
 چه د هغوى سره د كتاب علم نشته ده. په كومواختلافاتوكې چه دوى اخته دي، د
 هغه نېصله به الله د قيامت په ورځ وكړي.

او د هغه سړي نږه زيات ظالم شو ك وي چه د الله تعالى په عبادت خانوكې د الله د
 نوم يادولو نه خلق منع كوي او د هغه په وړانزولپه ورپه وي؟ دا خلق په دې عبادت خانو
 كې د قدام ايشود لوقابل نه دي او كه چرې دې عبادت خانو ته لاړه شي نوچه يره
 ورسره وي. د دوى دپاره په دنيا كې شرمندگي ده او په آخرت كې

﴿۱۱۳﴾ يعنى د عربو مشركان.

﴿۱۱۳﴾ يعنى پخاته د دې چر عبادت خانه د داسې قسمه ظالمانو خلقو په قبضه اداختيار كې
 وي او دوى د هغه سرپرستان وي، پكار داده چه اقتدار د خدا پرستو او د خدا نه د پريدونكو
 خلقو په لاس كې وي او هغوى د عبادت خانو سرپرستان وي، بيا كه چرې د اشويال خلق
 هلمه لاړه شي نوچه دا يره ورسره وي چر كه شرارت كو د لوسترا به خورو — دلته
 د كې د كافرانو د ظلم طرفه هم زوى اشاره ده چر هغوى د خپل قوم هغه خلق چه اسلام
 نه قبول كړې وو، د بيت الله د عبادت نه منع كړې وو.

عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿۱۱۳﴾ وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ فَأَيُّ كَتِّابٍ تُؤْتُوا
 فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿۱۱۵﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا
 سُبْحَنَهُ طَبْلٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهٗ قِنْدُونٌ ﴿۱۱۶﴾
 بِيَدِ يَحْيُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ
 فَيَكُونُ ﴿۱۱۷﴾ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا

لوحی عذاب۔

مشرق اور مغرب توّل دے اللہ دی۔ کوم طرفتہ چہ تاسو مع کوئی ہفہ طرفتہ دے اللہ مع دے۔
 اللہ دیرے فراختی والا اور حشہ پشیرند و نکے دے۔
 دے دوئی دینا دہ چہ اللہ خان لہ شوک خوے نیولے دے۔ اللہ دے خبر و نہ پک دے۔ اصل
 حقیقت دادے چہ پہ زمکہ ادپہ آسمانوں کو بکے ہر حشہ دے اللہ دی، بتول دے ہفہ فرمان منوکی
 دی، ہفہ دے آسمانوں و دے زمین کے پیدا کونکے دے، اور دے کوئے خبرے چہ ہفہ فیصلہ کوی
 نو دے ہفہ دے پارہ دے حکم و کری چہ ”شہ“ نویں ہفہ شی۔
 ناپوہہ وائی چہ اللہ پچیلہ زمونہ سرہ خبرے وے نہ کوی یا پوہ لہ وے مونہ نہ

۵۔ یعنی اللہ نہ پہ مشرق کچہ دے اور نہ پہ مغرب کچہ دے۔ ہفہ دے بتول طرفوں اور دے ہر خانے
 مالک دے، لیکن پچیلہ پہ یو طرف یا پہ یو خانے کچہ خاص مقید نہ دے۔ دے وجہ دہ چہ دے ہفہ
 دے عبادت دے بارہ دیو طرف یا دے یو خانے مقبرہ کو دے مطلب نہ دے چہ اللہ ہفہ طرفتہ یا پہ ہفہ خانے
 کچہ دے۔ اور نہ دے دے جگرے اور دے بحث کو لو خبرہ دہ چہ اول تاسو ہلتے یا ہفہ طرفتہ عبادت
 کو لو اور اس تاسو وے ہفہ خانے یا طرف بدل کرو۔

۶۔ یعنی اللہ تعالیٰ پہ خاص خانے کچہ محد و دے، بجیل اور نادارہ نہ دے نکہ خشک چہ تے تاسو
 پہ خپل خیال کچہ کنرفی، بلکہ دے خدا تے خدا فی فراخہ دہ اور دے ہفہ نظر اور سخا م فراخہ دہ اور
 ہفہ تہ دے علم ہم شتہ چہ دے ہفہ کوم بندہ پہ کوم خانے کچہ پہ کوم دے کچہ اور پہ کوم نیت سرہ ہفہ
 یادہ وی۔

آيَةُ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ
 قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ
 بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْئَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾ وَلَنْ
 تَرْضَى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَى حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنْ

نہ راہی؟ ہم داسے خبر دے دوئی نہ ہیکے خلقوہم کو لے۔ دے تہو لو (ہیکے روستو کمرہا نو) زہون
 یوشان دی۔ دے یقین والو دپارہ نومونزہ نیسے صفا صفا بیان کری دی۔ (دے نہ لویہ
 نیسہ بہ شہ وی چہ) مونزہ تہ دحق علم سرہ زہیہ ورکونکے او یرونکے ولیر لے۔ (دس
 چہ کو مو خلقوہ جہلم سرہ خان تر لے دے، دے هغوی د طرفنہ پرتاشہ ذمہ واری نشہ
 اونہ بہ ستانہ د هغوی پیوس کیدے شی۔

یہودیان او عیسایان بہ ستانہ تر هغے پورے راضی نہ شی ترخوچہ تہ د هغوی
 بہ طریقہ بانڈ روان نہ شے۔ صفا ورتہ اووایہ چہ

لے د هغوی مطلب داؤچہ اے خدا یا، یاخوتہ پچیلہ مونزہ تر قحاح اووایہ چہ د ازم کتاب دے،
 اودا زما حکونہ دی اوتا سو پہ دے پے رازوان شی، یا د بیامونزہ تہ داسے نیسہ ونبود لے شی، چہ پہ
 هغے سرہ زمونزہ دایقین راشی چہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم شہ وائی هغہ د خدائے د طرفنہ دی۔

لے یعنی د نزمانے کمرہا نو بوداسے اعتراض او یوہ داسے مطالبہ نہ دے کہہ چہ هغہ ہیکینی
 کمرہا نو نہ وی پیش کری۔ د پخوانی زمانے نہ ترؤسہ پورے د کمرہا نو یومزاج دے او هغہ بار بار
 د غہ یوقسم شک شو پے او اعتراضونہ او سوالونہ آروی راہہ وی۔

لے "خدائے پہ پچیلہ زمونزہ سرہ خبر دے ولے نہ کوی" دا دومرہ جے مطلبہ خبرہ دہ چہ دے
 جواب ورکولوتہ حاجت نہ وؤ۔ جواب صرف دے خبر دے ورکریہ شہ دے چہ مونزہ تہ نیسہ ولے
 نہ بنود لے کیری۔ او جواب تے دادے چہ نیسے خوبے شمار دی، خوچہ شوک منلو تہ تیار نہ وی
 هغہ تہ بہ آخر کو مہ نیسہ سرے و بنائی۔

لے یعنی نورے نیسے شہ کو، د تہو لو نہ ہیکارہ نیسہ خو محمد صلی اللہ علیہ وسلم پچیلہ دہ۔ د
 هغہ د نبوت نہ ہیکینی حالات، پہ کوم قوم او ملک کینے چہ هغہ پیدا شویہ وؤ د هغے قوم او ملک
 حالات، او پہ کو مو حالا تو کینے چہ هغہ لوی شوا و شلو یسبت کالہ ژوند تے تیر کرو، او بیا د ہی
 جو پید لو نہ روستوچہ هغہ کو مہ عظیم الشانہ کارنامہ و کرہ، دا تہو لے داسے صفا نیسے دی چہ

هُدًى اللَّهُ هُوَ الْهُدَى وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي
جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ۝
الَّذِينَ اتَّبَعُوا أَلْكَابِيتَ يَتْلُونَ تِلْكَ آيَاتِهِ أُولَئِكَ
يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ۝

لا رځو بس هغه ده چه الله بنودلى ده . كه چرې تاده هغه علم نه روستو چه تاته راغلي ده ، د هغوى د خواهاشا توپيروي وكړه ، نو ستا د پاره د الله د كړنت نه يونېج كونكه دوست او مددگار نشته ده . چاله چه مونږ كتاب وركړې ده ، هغوى هغه په هغه شان سر وائي لكه څنگ چه د هغه د وينا حق ده . هغوى په هغه باند د زړه نمايان راوړي . او چا چه د هغه سره د كفر رويي اختيار كړه هغوى په اصل كې نقصان موندونكى دي .

د هغه نه روستو د نورو نېو حاجت نه پاتې كيږي .

الله مطلب دادې چه د هغوى د خفگان وجه خودانه ده چه كنى هغوى په رښتيا حق كوري او تا هغوى ته په حق ښكاره كولو كېنه څه كې كړې ده . هغوى خويده وجه ستانه غفه دي چه تاد الله د آياتو نوا و د الله د دين سره د هغوى پشان منافقت ولې ونه كړو ، او خدا پرستى په پرده كېنه د هغوى پشان خود پرستى ولې ونه كړه ، د دين اصول او حكومه د هغوى پشان د خپلو خيالونو او خواهاشا تو مطابق ولې بدل نه كړل ، او د هغوى پشان رڼا كارى د ولې اختيار نه كړه . نو په دې وجه ته د هغوى د رضا كولو فكر پر پرده ، ځكه چه تر څو تاد هغوى پشان طريقه نه وي اختيار كړي او د دين سره د هغوى پشان معامله نه وي كړي ، او د هغوى پشان په غلطو عقيدو او غلطو عملونو كېنه نه شي اخته شوي ، نو تر هغه پورې د هغوى ستانه راغى كيدل مشكل دي .

الله داد اهل كتابونيكانو خلقوته اشاره ده چه هغوى په ايمانداري او په راستي سره د خدايه كتاب لولي . دغه وجه ده چه څه ته د الله كتاب حق وائي هغه هغوى مني چه حق دي .

يَبْنِي إِسْرَءِيلَ أَذْكَرُوا نِعْمَتِي الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ
عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٢٢﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا
وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُ كَاشْفَاةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿١٢٣﴾

۱۲۲ بنی اسرائیلو یاد کریں زما ہفت نعمت چہ ما پہ تاسو باندہ کرے و، اودا چہ سادہ دنیا
پہ تہو تو مونیو باندہ تاسو غورہ کری دی، اودہ ہفتہ ورے نہ ویریدی چہ شوک بہہ چاہیم بہ کار
نہہ راسخی، نہہ بہہ چا د طرفہ فد یہ قبلیدے شی، نہہ بہہ سفارش چا تہ فایدہ وکوی،
اونہ بہہ مجرمانو تہ خہ مدد ورسیدے شی۔

۱۲۳ ددہ خائے نہہ تقریر دہیمہ سلسلہ شروع کیری، پہہ دہہ باندہ پوهید لود پارہ لامدنی خبرہ
نہہ پہہ ذہن کینہ کینول پکار دی:

(۱) حضرت نوحؑ نہہ روستو حضرت ابراہیمؑ اولہ پیغمبر وچہ اللہ تعالیٰ پہہ قبولہ دنیا کینہہ اسلام دہ
خو رہ لود پارہ مقرر کرے و۔ اول ہفتہ پچلہ دہ عراق نہہ مصر پورے اودہ شام اودہ فلسطین نہہ راواندہ
دہ عربو پہہ مختلفو کو تہو نو کینہہ دگر خید و او خلقوتہ دہ اللہ دہ فرمان منلو (یعنی دہ اسلام) دعوت وکری
او بیانیہ دہ پچل دہ پیغام خو رو لود پارہ پہہ مختلفو علاقو کینہہ خلیفگان مقرر کرل۔ پہہ شرقی اردن
کینہہ خیل و رارہ حضرت لوطؑ پہہ شام او فلسطین کینہہ خیل خو رہے حضرت اسحاقؑ او پہہ عربو کینہہ نہہ
خیل مشر خو رہے حضرت اسماعیلؑ مقرر کرل۔ او بیانیہ دہ اللہ تعالیٰ پہہ حکم باندہ پہہ مکہ کینہہ ہفتہ کو،
جوہر کر چہ نوم نے کعبہ دہ او ہم ہفتہ دہ دہ خدائے پہہ حکم دہ پیغمبری کار مرکز مقرر کرل۔

(۲) حضرت ابراہیمؑ دہ نسل نہہ دوہ لوئے خائے جوہرے شوے: یوہ حضرت اسماعیلؑ اولاد چہ پہہ
عرب کینہہ پاتے شو۔ دقریشوا و دہینو عربو تباثلو تعلق ددہ خائے سہ و۔ او کوہے عرب قبیلے چہ
دہ نسل پہہ لحاظ سہہ حضرت اسماعیلؑ اولاد نہہ نہہ و خوزیات تر دہ دوی دہ مذہب نہہ متاثر
ہوئی بہہ ہم خیلہ سلسلہ دہ دوی سہہ ترلہ۔ بل دہ حضرت اسحاقؑ اولاد، چہ پچہ حضرت یعقوبؑ
یوسفؑ، موسیٰؑ، داؤدؑ، سلیمانؑ، عیسیٰؑ او نور دہ پیغمبران علیہم السلام پیدا شول،
او لکہ شکہ چہ داخرو چکینہہ بیان شویدہ چہہ حضرت یعقوبؑ نومخوا اسرائیلؑ و نو دہہ
وچہ نہہ دا تہول نسل دہ بنی اسرائیل پہہ نوم مشہور شو۔ دہ دوی دہ تبلیغ دہ وچہ نہہہ کو موقوفو مونسو
دہ ہفتوی دین قبول کرو، ہفتوی خویا تہول پہہ ہفتوی کینہہ دتہ ورننوتل، او یا خو دہ نسل پہہ لحاظ سہہ
دہ ہفتوی نہہ جدا و خو پہہ مذہب کینہہ دہ ہفتوی تابع و۔ پہہ دہہ خائے چہ کدہ تنزل اودہ لامدیکید و
زمانہ راغلہ نواول پچہ یہودیت پیدا شو او بیانیہ کینہہ عیسائیت سررا پور تہہ کرل۔

(۳) حضرت ابراہیمؑ اصل کاردا وچہ دہ تہولے دنیا خلقوتہ دعوت وکری چہ دہ اللہ حکم و منی او
دہ اللہ دہ طرفہ نہہ چہ کوم ہدایت راغلہ دہ دہہ مطابق تہول انسانان خان لہ خان لہ ہم او پہہ شریکہ ہم چل
ژوند جوہر کری۔ ہفتہ پچلہ دہ اللہ حکم منو، اللہ چہ کوم علم وکری و دہہ مطابق نے ژوند تیر ولسو،

پہ تو لہ دنیا کینے تھے دھرم علم خور و لواود اکوشش نے کولو چہ قول انسان دکا ننا تو د بادشاہ منوکی
شی ۔ دا خدمت و وجہ دھنے دپارہ غہ دہ قولے دنیا امام او پیشوا جو کرے شرے وو ۔ دھہ نہ رستو
د امامت دا منصب دحضرت اسحاق اود حضرت یعقوب نسل تہ ملاؤ شوا و نوم نے بنی اسرائیل شو۔
پہ دے نسل کینے پیغمبران پیدا کیدل ، ہم دے نسل تہ دنیغے لاریے علم ور کرے شوا و دا خدمت
در حوالہ کرے شوچہ دہ قولے دنیا قومون تہ دانیغہ لاریے ور و بنائی ، اودا غہ لوی نعمت و وجہ اللہ
تعالی نے دہے نسل خلق تہ بار بار و ریادہ وی ۔ دے نسل دحضرت سلیمان پہ زمانہ کینے بیت المقدس
خان لہ خیل مرکز جو رکرو۔ او ترخوچہ دا نسل د امامت پر منصب باندہ قائم وو ترھے پورے

بیت المقدس د مسلمانا نو قبلہ وہ اود اللہ طرفتہ د دعوت مرکز وو۔
(۳) پہ تیرو سور کو عکا نو کینے اللہ تعالیٰ بنی اسرائیل تہ د غوی تاریخی جرمونہ اود غوی غہ حالت
چہ د قرآن د نازلید لو پہ وقت کینے وو ، بالکل تیک تیک پیش کرو او غوی تہ نے دا ظاہرہ کرہ چہ
مونہ تاسولہ کوم نعمت در کرے وو ، تاسو دھنے ہد و قدر و ندر کرو ، یو نے دانہ چہ تاسو د امامت
د منصب حق ادا نہ کرو بلکہ پچھلہ ہم د حق نہ پشاشوی ۔ او اس د دیرو لہر ویکا نو خلقونہ علاوہ
ستاسو پر تول امت کینے شہ لیاقت او صلاحیت ندرے پاتے شوے ۔

(۵) دہ نہ رستو غوی تہ او اس دا ظاہرہ وی چہ امامت شہ د ابراہیم د نسل میراث ندرے
بلکہ دا دھنے رینقہ فرما بنداری نیچہ دہ کوم چہ زمونہ بندہ ابراہیم کری وہ ، او دے امامت حقدار
صرف غہ خلق وی ، شوک چہ پچھلہ د ابراہیم پر طریقہ رول شوا و اکوشش نے و کر و چہ دہ قولے دنیا
خلق پہ دے لارہ روان شی ۔ خوا اس تاسو د غہ طریقہ پر بنیو دے دہ اود د غے خدمت کو لیاقت در کینے
نشہ ، نو دے وجہ نہ د امامت منصب ستاسونہ اغتیلے کیری ۔

(۶) ورسہ پہ اشارو اشارو کینے دا ہم بنائی چہ غیر اسرائیلی قومونہ د مونی اود عیسیٰ علیہما
السلام پر واسطہ خان د حضرت ابراہیم سرہ تری ، غوی ہم ابراہیمی طریقہ پر بنیو دی دہ ۔ دہ شہ
د عربو مشرکان ہم دی چہ صرف د ابراہیم او اسماعیل علیہما السلام سرہ پر تعلق باندہ او پہ نسل اولیہ
باندہ غمگروی ، خوا اس د ابراہیم او اسماعیل د طریقہ نہ دیروے تلی دی ۔ پہ دے وجہ باندہ پید
دوی کینے ہم شوک د امامت حقدار نہ دی ۔

(۷) بیاد خبرہ کہری چہ او اس مونہ د ابراہیم پر بل شاخ بنی اسماعیل کینے غہ رسول پیدا کرے
دے ، چہ دھنے دپارہ ابراہیم او اسماعیل د دعا کری وہ ۔ دھنے طریقہ ہم غہ دہ کومہ چہ د ابراہیم ،
اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب اود نورو پیغمبرا نوروہ ۔ غہ اود غہ امتیان دھنے تولو پیغمبرا نو
تصدیق کوی کوم چہ د خدا دے طرفنہ بیانہ راغلی وی اود خدا دے لاریے تہ خلق دانی ۔ نواوی پہ دے
وجہ د امامت حقدار صرف غہ خلق دی شوک پہ دے رسول پسے روان شو ۔

(۸) د امامت د بد لید و د اعلان سرہ قدرقی طورہ قیلہ د بد لید و اعلان ہم ضروری وو۔ تر
خر پرے چہ د بنی اسرائیل د امامت دور وو ترھے بیت المقدس د اسلام مرکز وو اود مسلمانا نو قبلہ ہم
وہ ۔ پچھلہ د بنی عربی علیہ وسلم اود غہ امتیان نو دے دختہ پورے بیت المقدس قبلہ وہ ۔
شوکلہ چہ د بنی اسرائیل نو د امامت منصب و اغتیلے شو نو د بیت المقدس د مرکز حیثیت پچھلہ ختم شو ۔

وَإِذْ أَبْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ۖ قَالَ إِبْرَاهِيمُ جَا عِلَّكَ
لِلنَّاسِ إِمَامًا ۖ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۖ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿۱۲۴﴾
وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ

یاد کری کہ چہ ابراہیم خیل رب پر شو خبر و کینہ و آزمائش و کلمہ پر ہفتہ تو لو کینہ پورہ و غلطی
نو اللہ و تر و دھیل زہ و تو لو خلق و دیارہ ناپیش و اجورہ و مبراہیم عرض و کرو: "آیا دا وعدہ
زما دا ولا دسرہم دہ" اللہ جواب و رکرو: "زما وعدہ و ظالما نوسرہ تعلق نہ لری"
اودا (یاد کری) چہ مونزد کور (کعبہ) د خلق و دیارہ مرکز اودا من خائے کوز رے دوا و خلق و تہ مودا حکم کپے و

د دے وجہ نہ دا اعلان و شوچہ اوسرہ د اللہ د دین مرکز ہفتہ خائے دے د کوم خائے نہ چہ د دے رسول دعوت
شروع شو۔ اوپہ اول کینہ خود ابراہیم د دعوت مرکز ہم دا خائے و نوپہ دے وجہ د اہل کتاب و ادھر مشرک
بخیر د دے نہ بلہ لار نشہ چہ دا و منی، چہ د قبلہ جو رید لو دیارہ زیات حق کچہ دے۔ د ضد خبرہ بیلہ
د چہ ہفتی حق حق منی او بیام اعتراض کوی۔

(۹) کہ چہ د محمد صلی اللہ علیہ وسلم د امتیا نو د امامت اود کچہ د مرکز جو رید و اعلان و شونود ہفتہ
نہ رو ستوا اللہ تعالیٰ د نور سے رکوع نہ را واخلہ ترد سورہ بقرہ د آخرہ پورے مسلسل دے امت تہ ہفتہ
ہدایات و رکری دی، چہ پہ ہفتہ بانو ہفتی نہ عمل کول پکار دی۔

۱۲۳ کہ د تو لو انسانا نو د اماما و د رہنما جو رید لو دیارہ چہ حضرت ابراہیم د کومو سخت و ازیمینتونو
نہ تیر شویدے او خان نے د امامت اہل ثابت کرہ دے د ہفتہ تو لو سخت و تفصیل پر قرآن کینہ پہ مختلفو
خایو نو کینہ بیان شوے دے۔ حق چہ د کوم و رخت نہ ہفتہ تہ بنکارہ شوے دے د ہفتہ وخت نہ را واخلہ
ترہ مرکز پورے د ہفتہ تول ژوند بس قریانی قریانی وہ۔ پہ د نیا کینہ چہ انسان د خومرہ شیردنو
سرہ محبت لری، پہ ہفتہ کینہ داسے یو شیر نہ و وچہ ہفتہ ابراہیم د حق دیارہ قریان کرہ نہ و اوپہ
د نیا کینہ چہ انسان د خومرہ خطرونہ برسی دی، پہ ہفتہ کینہ یوہ خطرونہ داسے نہ وہ چہ ہفتہ ابراہیم
د حق پہ لار کینہ برداشت کری نہ وہ۔

۱۲۴ یعنی دا وعدہ ستا د نیکان و صالحان و اولاد سوسہ تعلق لری۔ ستاپہ اولاد کینہ چہ کوم ظالما
وی د ہفتی دیارہ دا وعدہ نہ دے۔ د دے نہ دا خبرہ پچیلہ ظاہر شوہ چہ کمراہہ یہودی او مشرک
بنی اسماعیل پہ دے وعدہ کینہ نشی راقطے۔

إِبْرَاهِمَ مُصَلِّاً وَعِمْرَهُنَّ نَارَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهَّرَ أَبْنَيْ
لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعَ السُّجُودِ ۝ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ
رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ
أَمَّنْ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمْتِعْهُ
قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ۝

چہ ابراہیمؑ پر کوم جائے کہنے عبادت دپارہ ودریری دھئے جائے نہ مستقل نہ منع جائے
جو رکری، ادا ابراہیمؑ و اسماعیلؑ نہ مودا تاکید کرے وچہ زما داکورہ طوائف لو و احسان
کونکو و در کوع و وسجدے کونکو دپارہ پاک ساتی ۱۱۷
اد ادا (یاد کری) چہ ابراہیمؑ دعا و کرہ: "ہے زما رب، دے بنار نہ دامن بنار جو رکری،
او دے پر و سید و نکو کہنے چہ شوک اللہ ا و آخرت منی، ہغوی تہ دھرقسمہ میوے و رکری۔"
پہ جواب کہنے خیل رب و فرمائیل: "او چہ چا و نہ مثل ہغہ نہ ہم د دنیا د لبر و رند سامان و رکوم،
خوا خربہ دے د جہلم عذاب تہ را کا دم، او ہغہ بدترین جائے دے؟"

۱۱۸ د پاک ساتلو مراد صرف داند دے چہ د خزلو نہ د پاک و ساتلے شی۔ د خدائے د کواصل پاک دادہ
چہ ہر ہغہ کہنے د خدائے د نوم نہ بغیر د بل چا نوم و اند فستلے شی۔ چا چہ د خدائے پہ کور کہنے د خدائے نہ
بغیر بل چاترہ مالک، د معبود، د حاجت پورہ کورنکی او د فریاد او رید وکی پہ حیثیت آوار و کرہ،
ہغہ پہ حقیقت کہنے د خدائے کور کندہ کرہ۔ پہ دے آیت کہنے د تفریشود مشرکانو دے جرم نہ یوہ نرمہ
شان اشارہ شوی دہ چہ دا ظالمان خود ابراہیمؑ و اسماعیلؑ پہ میراث باند فخر کوی، خود دوی د میراث
د حق ادا کولو پہ جائے التا د غم حق تباہ کوی۔ د غم وجہ دہ چہ کومہ وعدہ د ابراہیمؑ سرہ
شوی دہ، پہ د غم وعدہ کہنے لکہ شککہ چہ بنی اسرائیل نہ راستی، د غم شان د مشرکان بنی اسماعیل
پکچہ ہم نہ راستی۔

۱۱۹ حضرت ابراہیمؑ علیہ السلام چہ امامت د منصب پہ بارہ کہنے کوم پتو سونہا کری و د ہغہ
پہ جواب کہنے ورنہ و بیٹے شوی و چہ د غم منصب وعدہ صرفی ستا د نیکانو صالحانوا ولاد سرہ دہ،
د طالبانوسوہ نہ دہ۔ نو بیچہ کد حضرت ابراہیمؑ د رزق دپارہ د عاکولہ نو د خدائے د د غم
فرمان خیال تے و سائلوا و صرف د مومن اولاد دپارہ تے د عا و غوبستلہ، خو خدا تے ورنہ
در جواب و د کرد او د تے ورنہ و وسیل چہ دو کہ نہ شے نیک صالح امامت خانہ شیر دے

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا
 إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۱۲۷﴾ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ
 ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ
 أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿۱۲۸﴾ رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ
 آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ
 الْحَكِيمُ ﴿۱۲۹﴾ وَمَنْ يَّرْغَبْ عَن مِّلَّةِ إِبْرَاهِيمَ الْأَمْنِ سَفِهَ نَفْسَهُ

اویا ذکر می کله چه ابراہیم و اسماعیل دے کوردیو الو نہ و چتول، نو دعا بہئے کولہ: اے
 زمونہ رب، زمونہ طرفتہ داخذ مت قبول کرے، تہ دہر چا خبرے ا ورید ونکے اوپر ہر
 شہر پوہید ونکے یے۔ اے رب، زمونہ دوارہ خیل مسلمانان (نوماذہاران) جو رکھے، زمونہ
 دے نسل نہ یو دے قوم را پور تہ کرے چه ستا فرمان منونکی مسلمانان فی، زمونہ تہ دے خیل عبادت
 طریقہ و بنا یہ، زمونہ کنا ہونہ زمونہ تہ معاف کرے، تہ دیر معاف کونکے اور ہم کونکے فی۔ او
 اے رب، یہ دے خلق کجے دے خیل قوم نہ یو دے رسول را پور تہ کرے چه ہنوی تہ ستا
 آیتونہ و اورہ وی، ہنوی تہ دے کتاب او د حکمت تعلیم و رکری او د ہنوی ژوند پاک اوصفا
 کری۔ تہ دیر طاق و الا و حکمت والا یے۔

اوسے دے شوک دی چه د ابراہیم د طریقہ نہ نفرت و کری؟ د ہفہ چانہ بغیر چه
 خان تے پخیلہ بیوقوفی کرے او جاہل کرے وی، بل شوک د حرکت کولے شی؟

او د دنیا رزق خان نہ خیزدے۔ نیک صالح امامت بہ صرف نیکا نو مؤمنان تہ ملا ویری، خود دنیا
 رزق بہ مؤمنان او کافرانو تہولو تہ ور کرے کہری۔ دے نہ دا خبرہ پخیلہ معلومہ شوہ چه کہ
 جسے چانہ د دنیا رزق دیر ملا ویری نو ہفہ د پدے نہ دو کہ کہری چه اللہ کنی دے نہ راضی ہم دے
 او د امامت مستحق ہم دے۔

اللہ د پاک اوصفا ژوند نہ مراد دے چه د خلق و خیالات، اخلاق، عاد تونہ، یوبل سرہ
 خیل سلاط، کلے کلونی، سیاست، غرض دا چه ہر خیز پاک او معجم شی۔

وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَاِنَّهٗ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۱۳۰﴾
 اِذْ قَالَ لَهُ رَبُّہٗ اَسْلِمْ قَالَ اَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۳۱﴾ وَوَحّٰی بِہَا
 اِبْرٰہِیْمَ بَنِیْہٖ وَیَعْقُوْبَ یٰبَنَیَّ اِنَّ اللّٰہَ اصْطَفٰی لَکُمُ الدِّیْنَ
 فَلَا تَمُوْنَنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿۱۳۲﴾ اَمْ کُنْتُمْ شٰہِدَآءَ اِذْ حَضَرَ
 یَعْقُوْبَ الْمَوْتَ اِذْ قَالَ لِبَنِیْہٖ مَا تَعْبُدُوْنَ مِنْۢ بَعْدِیْ قَالُوْا
 نَعْبُدُ الْاِلٰہَکَ وَالْاٰبَآءَ اِبْرٰہِیْمَ وَاسْمٰعِیْلَ وَاسْحٰقَ الْاِلٰہَآ

ابراہیمؑ کو ہنر سے ہم، چہ موزہ پہ تولہ دنیا کیے دخیل کار دیارہ غورہ کریم وداوہ آخرت
 کیے پہ ہنر پہ صالحا نو کیے شمار یردی۔ دہنہ داحال ووجہ کلہ ورتہ خیل رب او ویل چہ
 مسلمان شد، نسو زریعہ او ویل چہ ”زہ د کا سنا تو د مالک مسلمان شوم“۔ ہنر خیل اولاد نہ
 پہ دے طریقہ باندہ تللو وصیت کریم وداوہم دغہ وصیت یعقوبؑ خیل اولاد نہ وکروہ ہنر
 ورتہ ویلی ووجہ ”زما بچو، اللہ ستا سودیارہ دآدین غورہ کریمہ دے۔ لہذا د مرکہ پورے مسلمانان
 د سیدی“۔ بیا ولے تاسو پہ ہنر وخت کیے موجود وی شہ چہ کلہ یعقوبؑ دے دینا نہ رخصتید لو؟
 ہنر د مرکہ پہ وخت کیے دخیلو بچو نہ تپوس وکرو چہ، بچو، زمانہ روستو بہ تاسو د چابندگی کوئی؟
 ہنوی تولو پہ جواب کیے او ویل چہ: موزہ دہنہ یو خداے بند کی کو وکوم چہ
 ستا وشناء مشرانو د ابراہیمؑ، د اسماعیلؑ اود اسحاقؑ خداے و۔

۱۳۰ دے مقصد د اے چہ د محمد صلی اللہ علیہ وسلم دنیا نہ راتل پہ اصل کیے د حضرت ابراہیم علیہ
 السلام دے اے جواب دے۔

۱۳۱ دے: ہنر نہ وافی چہ خداے تہ د فرمانبرداری سرشکتہ کری، خداے خیل مالک، آقا،
 حاکم اود عبادت لائق و منی، چہ خیل شان تول خداے تہ سوالہ کری اود خداے د طرفہ چہ کوم
 ہدایت راغے دے دہنہ مطابق پہ دنیا کیے ژوند تیر کری۔ پہ دے طریقہ علی کول اود عقیدہ سائل
 ”اسلام“ دے اوہم د اے تولو ہنر پسخیرانودین وکوم چہ د دنیا مختلف ملکونو اوتومونوتہ راغلی دی۔
 ۱۳۲ د حضرت یعقوبؑ ذکر تے پکچہ خاص طورہ وکرو چہ بنی اسرائیل د دے اولاد و۔

۱۳۲ دین، یعنی د ژوند تیر و طریقہ، د ژوند نظام، ہنم آئین چہ پہ ہنر باندہ پہ دنیا
 کیے انسان دخیلو تولو فکر و نوا و دخیلو تولو کار و نو بنیاد جوہر کری۔

وَاحِدًا ۖ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿۱۳۲﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۖ لَهَا مَا
كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ ۖ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۳۳﴾ وَقَالُوا
كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا ۚ قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا

از موبدہ ہم دھخہ مسلمانان کو ۱۳۲

ہخہ نوخہ خلق دو، چہ تیر شول۔ خہ چہ ہغوی کتلی، ہخہ دہغوی دیارہ دی اوخہ چہ تاسوکتی
ہخہ بہ ستاسو نہ پاری۔ ستاسو نہ بہر داپوس نہ کیری چہ ہغوی خہ کول ۱۳۳
یہودیان وائی کہ یہودیان شوی نوہلہ بہ صیغہ لارہ تہ راشی۔ عیسایان وائی کہ عیسایان شوی نو
ہلہ بہ درتہ ہدایت نصیب شی۔ دوی تہ او وایہ چہ تہ داسے نہ دہ ہر چہ پر بردی یوہ دابرا ہیم طریقہ دہ۔

۱۳۲ پہ بائبل کئے حضرت یعقوب د وفات حال دیر پہ تفصیل سرہ لیکے شیوے دے، خود دے وصیت
کئے ہمد و ذکر نشتنہ۔ البتہ پہ تلمود کئے چہ د وصیت کوم تفصیل درج دے ہخہ دہیرہ خدہ پورے قرآن
د بیان سرہ یو شان دے۔ پہ ہخہ کئے حضرت یعقوب د خے د الفاظ دی ۶

”د خیل مالک خدائے بندگی کوئی، ہخہ بہ تاسو دہتولوا آفتونو نہ داسے بیج کوری لکھ خنکہ چہ ستاسو
پلا رنیکو نہ بیج کوی..... د خیلو چو د خدائے سرہ محبت پیدا کرئی او د خدائے د حکمونو تعلیم ورلہ
ور کرئی چہ ژوندے دیرشی، خکہ چہ خدائے دہخہ چا حفاظت کوی چہ د حق سرہ کار کوی او د خدائے
پہ لارہ باندہ تہیک تہیک روان وی۔“ پہ جواب کئے ورتہ خیلو چو او وویل: ”خہ چہ راتہ تا او وویل
موبدہ دہخے مطابق عمل کوو۔ خدائے د موبدہ مل وی۔“ بیا یعقوب او وویل: ”کہ چرے تاسو
د خدائے د لارہ نہ اخواد یخوانہ شولئی نو خدائے بہ ضرور ستاسو مل وی۔“

۱۳۳ یعنی کہ تاسو دہغوی اولاد ہمیشی خر پہ حقیقت کئے دہغوی ستاسو سرہ خہ واسطہ نشتنہ۔
چہ تاسو دہغوی پہ طریقہ باندہ نہ رختی نو دہغوی د نومرا غتلو حق ہم تاسو تہ نشتنہ۔ د خدائے پہ
در پار کئے بہ ستاسو نہ داپوس نہ کیری چہ ستاسو پلا رنیکو نوخہ کول، بلکہ داپوس بہ کیری چہ تاسو
خہ کول۔

او د چہ دے فرمائیل چہ ”خہ ہغوی کتلی ہخہ دہغوی دیارہ دی اوخہ چہ تاسوکتی ہخہ بہ
تاسو دیارہ وی۔“ نو د قرآن د بیان یو خاص انداز دے۔ موبدہ چہ کوم شیرتہ کار یا عمل دایو تہ
پہ خیلہ ژبہ کئے ہخہ تہ کسب یا کتبہ وائی۔ زمربز دہر کار بہ یا خرابہ نتیجہ وی، چہ د خدائے
د خوشحالی یا د خفکان پہ شکل کئے بہ ظاہریری۔ د غہ نتیجہ زمربز کتبہ دہ۔ د قرآن پہ نظر
کئے اصلی اہمیت دے نتیجہ دے، او پر دے وجہ ہخہ اکثر زمربز کارو نو تہ د عمل یا د فعل پچائے
د ”کسب“ لفظ استعمالوی۔

كَانَ مِنَ الشُّرَكِيِّ ۖ قُلُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا
أُنْزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ
مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ

او ابراہیم و مشرکانو نہ تھے۔ اے مسلمانو! اودائی چہ "مونی" ایمان را ورے دے پہ اللہ باند او پہ
ہے ہدایت باند چہ مونی تہ نازل شوے دے، او چہ ابراہیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب او
یعقوب اولاد تہ نازل شوے دے، او چہ موسیٰ او عیسیٰ او نورو تہ لو پیغمبران تہ
د خپل رب د طرفہ ور کرے شوے دے۔ مونی د هغوی پہ مینج کینے ہنم فرق

۱۱۵ پہ دے جواب کینے یوہ نیکلے یار کئی دے، پہ هے باند د خان پوہ کولو د پارہ د وہ خبرے پہ خیال کینے تہ
یوہ دا چہ یہودیت او عیسائیت د واره مذہبونہ دوستو پیدا شوی دی "یہودیت" چہ د کوم مذہب او د
کومور تہو دیو جو نوم د هغه د مینج نہ کینے پہ دریم، خلور مہ صدی کینے پیدا شوے دے۔ او "عیسائیت" چہ د
کومور عقیدہ او مذہبی خیالاتو نوم دے دا خود مینج نہ ہم دیرہ مودہ دوستو پیدا شوے دے۔
اوس دا سوال پچھلہ پیدا کیری چہ کہ چرے یہودیت یا عیسائیت د انسان د ہدایت د پارہ شرط
شی، نو حضرت ابراہیم او نور پیغمبران او نیکان خلق چہ د دے مذہبونہ دیرے صدی
کینے پیدا شوی دے او دایہودیان او عیسایان ہم دا منی چہ هغوی پہ ہدایت باند دے، نو
آخر هغوی دا ہدایت د کوم خائے نہ حاصل کرے دے؟ بنکارہ خبرہ دے چہ هغه یہودیت او عیسائیت
خونہ دے۔ دا خبرہ پچھلہ دا منجہ شوے چہ د انسان د ہدایت د پارہ هغه مذہبی خاصیتونہ
شرط نہ دی چہ د هے پہ وجہ دایہودیان او عیسایان وغیرہ پہ چیلہ دیرے دے جو رہے شولے، بلکہ
د انسان د ہدایت د پارہ پہ هے نیچہ لار تہل شرط دی کومے تہ چہ صراط مستقیم وائی او پہ کومہ
باند چہ ہر کلا انسان تہلے دے نو ہدایت تہ موند لے دے۔

سبلہ دا چہ پہ چیلہ د یہودیانو د عیسایانو خپل کتابونہ پہ دے کواہ دی چہ ابراہیم د یو
اللہ نہ بغیر د بل چا عبادت، پاکوانے، بندگی او اطاعت نہ منلوا و ہغه تبلیغی کار دا و وچہ د خدائے
پہ صفتو نو کینے د اللہ سرہ بل شوک شریک نہ شے۔ اوسے دا بالکل ظاہر دے چہ یہودی و عیسائی
مذہبونہ د واره د حضرت ابراہیم د لارے نہ بے لارے شوی دی شکہ چہ پہ د واره مذہبونہ
کینے د شرک کمر و ن شوے دے۔

مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿۱۳۷﴾ فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ
 فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَبِّكُمُ اللَّهُ
 وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۱۳۸﴾ صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً

نہ کوؤ او مونہ ذی اللہ مسلمان ہو۔

بیا کہ چہ ہغوی دغہ شان ایمان را ور ولکہ شنگہ چہ تا سورا و پے مہ، نو پہ ہدایت باندی
 او کہ چہ دے نہ تے مخ وارہ وو، نو صفا خبرہ دچہ ہغوی پہ صد کینے پراتہ دی۔ خوا طینان
 لوی چہ د ہغوی پہ مقابلہ کینے اللہ ستا سود حیات دیارہ کافی دے۔ ہغہ ہر شہ ادی او پہ ہوشہ
 باندی پوہ مہ۔

ورتہ اوایہ چہ ذی اللہ پہ رنگ کینے رنگ شئی د ہغہ درنگ نہ بہ بل نہ رنگ د چپ وی ؟

۱۳۷۔ د پیغمبرانویہ پیغم کینے د فوق نہ کو لو مطلب دادے چہ مونہ د ہغوی پہ منیع کینے د اسے فرق نہ کو وچہ
 فلا نے پہ حقہ وو او فلا نے پہ حقہ نہ وو یا دچہ مونہ فلا نے منو او فلا نے نہ منو۔ داخوہ چاتہ معلومہ
 چہ د خدا نے د طرفہ شو مرہ پیغمبران راغلی دی ہغوی تو لویو صداقت او یوے نیفے لاریے تر خلق راغلی
 دی۔ نو کوم سرے چہ پہ پیغمبران ہغوی کینے حق پرست دی، د ہغہ دیارہ بغیر د دے نہ بلہ لارشتہ چہ تول
 پیغمبران پہ حقہ د منی۔ کوم خلق چہ یو پیغمبران منی او بل نہ منی، ہغوی پہ حقیقت کینے پہ پیغمبران
 پیے ہم نہ منی کوم چہ ہغوی منی، شکہ چہ ہغوی پہ اصل کینے ہغہ صراط مستقیم نہ دے موند لے
 کوم چہ حضرت موسیٰ یا حضرت عیسیٰ یا نور پیغمبران او خلق ترہ بنو دے وو، بلکہ ہغوی صرف د پلار
 نیکہ د پیروی پے وجہ یو پیغمبران منی۔ د ہغوی اصلی مذہب د نسل پرستی طرفدار دی دہ او د
 پلار نیکہ پہ پتہ ستر کو پیروی دہ، د یو پیغمبران پیروی لے مذہب نہ دے۔

۱۳۸۔ د دے آیت دہ ترجمے کیدے شئی، یوہ دچہ "مونہ ذی اللہ رنگ اختیار کرو" بلکہ دچہ
 ذی اللہ پہ رنگ کینے رنگ شئی، د عیسائیت نہ کینے د یہودی یا نو داریواج ووچہ شوک بہ د ہغوی پے
 مذہب کینے داخل شو نو ہغہ نہ یہ تے غسل ورکولوا د ہغوی پہ خیال کینے د دے غسل ورکولو مطلب
 دا ووچہ د دہ نہ کما ہونہ لے شول او دہ د ژوندیر نوے رنگ اختیار کرو۔ روستو داریواج عیسایانو
 ہم شروع کوہ دہ ہغوی اصطلاح یعنی پتہ دای۔ ۱۱ اصطلاح بہ تے ہغہ مخلوق ہم ورکولو چہ د
 ہغوی پہ مذہب کینے بہ داخل شوا وخیلو بچولہ بہ تے ہم ورکولو (د اصطلاح نہ مراد غسل ورکول دی)
 د دے پہ حقہ ورتہ قرآن دای پچہ پہ دے رسمی او ریواجی رنگ ورکولو کینے شہ دی ؟ ذی اللہ پہ رنگ کینے
 رنگ شئی، داد اسے رنگ دے چہ پہ غسل ورکولو سرہ پر سرہ نہ رنگ کیری بلکہ ذی اللہ پہ بند کئی سرہ
 پر سرہ رنگ کیری۔

وَمَنْ لَهُ عِبْدٌ ۖ قُلْ أَتُحِبُّونَنِي اللَّهُ وَهُوَ رَبُّكُمْ وَلَنَا
 عِبَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَمَنْ لَهُ خُلُوصٌ ۖ ۱۳۸ ۝ أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ
 إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ
 نَصَارَىٰ قُلْ عَرَفْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ ۖ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً

او مونہر دھنہ بند کی کوئی مخلوق ہو۔

اے نبی! دوئی تہ دواید چہ؟ آیا تاسو خدا سے پہ بارہ کہے زمونہ سرہ جکرے کوئی؟ حالانکہ
 ہنہ زمونہ رب ہم دے اوستا سورب ہم دے۔ زمونہ عملونہ زمونہ دیارہ دی، اوستا سورب ہم دے
 دیارہ دی، او مونہر بند کی خالص داللہ دیارہ کوو۔ ۱۳۸ ۝ او کہ نہ تاسودا وایٹی چہ ابراہیم، اسماعیل
 اسحاق، یعقوب اود یعقوب اولاد تول یہودیان یا عیسایان وو؟ ورتہ وایہ چہ تاسو زیات علم
 لوی کہ اللہ؟ دھنہ سوری نہ بہ بل زیات ظالم شوک وی، چہ دھنہ پند مہر باند اللہ دظرفنہ بی گواہی وی او

۱۳۸ ۝ یعنی مونہر خود او ایو چہ اللہ زمونہ تہ لو رب دے اودھنہ فرمان منل پکاری دی۔ داہم خبر
 خبرہ دہ چہ پہ دے باند تاسو زمونہ سرہ جکرہ کوئی؟ کہ جکرہ کوو نو مونہر نہ پکاری دی چہ جکرہ وکرو، تاسو
 لہ نہ دی پکار، حکم چہ د اللہ نہ بغیریل شوک د بند کی لایق تاسو جورہ وی مونہر دے نہ جورہ وو۔
 د "أَتُحِبُّونَنِي اللَّهُ" یوہ ترجمہ داہم کیدے شی چہ "آیتا سورب جکرہ زمونہ سرہ فی سبیل اللہ دے"
 دے ترجمہ مطابق بہ دے مطلب داوی چہ کہ چرہ واقعی ستا سودا جکرہ د خدا دے دیارہ دے اود خیل
 نفس دیارہ نہ دے، نو بیاداد بیرہ پداسا نہ حل کیدے شی۔

۱۳۹ ۝ یعنی تاسو خیلو عملونہ مہ واریٹی او مونہر دے خیلو عملونہ تاسو کہ خیلہ بند کی تقسیم کریدہ
 اود اللہ سرہ مونہر شوک پد خدا بیٹی کہے شریک کری دی اود ہنوی عبادت او طاعت کوئی، منو
 داسا سورب خیلہ خوبہ دے دے انجام بہ پچیلہ اوونی۔ مونہر پہ زور دے نہ تاسو نہ منع کوو۔ لیکن
 مونہر خیلہ بند کی، طاعت او عبادت خالص د اللہ دیارہ کوو۔ کہ چرہ تاسو اوستا وستی چہ مونہر لہ
 ہم کداسے کو نو اختیار شدہ دے، نو بیاداد جکرہ خیلہ ختم شی۔

۱۴۰ ۝ خبرہ ہنہ جاہلا نو یہودیان او عیسایان نو تہ شری دہ چہ واقعی دھنوی دا خیال ووجہ
 پیغمبران تول یہودیان او عیسایان وو۔

عِنْدَ اللَّهِ وَمَا لِلَّهِ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٣٠﴾ تِلْكَ أُمَمٌ قَدْ خَلَتْ
لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣١﴾

يَسْتَقُولُ الشُّفِيَّاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَهُمْ عَنْ قِبَلِهِمْ الشَّيْءُ

كَانُوا عَلَيْهَا قُلُوبٌ لَّيْلِيَّةٌ يَأْكُلُونَ مِنْهَا وَيَتَنَبَّهُونَ وَكَانُوا عَلَيْهَا قُلُوبٌ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ فَيَكُونُوا عَلَىهَا لَوَائِيَةً ۚ وَمَا يَعْلَمُ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا اللَّهُ ۚ وَسَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ۚ

هغه پٽه ڪري ۽ ستاسو د ڪارونو نه الله شه ناخبره خوندمي ^{۴۱} — هغه شه خلق ووجه تير شول د هغوي گنه د هغوي د باره وه اوستاسو گنه ستاسو د پاره ستاسو نه به د هغوي د علمو نو پر باره گنه تيرس نه ڪيري ۱۱۴

نپا بھر خلق بہ ضرور داوائی چہ دا پہ دوئی تہ و شو، اول چہ تے کوئے قبلہ تر مرغ کو لو دھنے نہ
یک دم واوڑیدل؟ اے نبی دوئی تہ و وایہ چہ مشرق او مغرب تہ دل دے اللہ دی۔ دے اللہ چہ پچا تہ خوینہ وی
ہفہ تہ سیدہ لاریائی، او دغہ شان خومیزہ ستاسونہ بوا میت وسط جور کرے دے

۱۳۰۰ (خطاب د هغوی عالماتو ته) هغوی پخپله د د حقیقت نه خبر و چې موجوده یهودی او
عیسائی مذہبونو د پر روستو پیداشوی دی، خوبیا هم د هغوی دا خیال و چې حق زمونږ په د لوکنه ده. او
عوام به هم په د وکړنې ساتل چې د پیغلانو نه د یوه موده روستو د هغوی عالماتو او صوفیا لوجې کړه
هغیدې، کړه طریقې او کړه اعتقادی قاعدې جوړې کړې دي، د هیڅ مطابق په ژوند تیرولو کې د انسان
کامیابۍ او خلاصه ده. د د عالماتو نه چې به کله د اتوس و شو، چې که دا خبره وی، نو بیا حضرت ابراهیم
اسماعیل، اسحق، یعقوب وغیره پیغلانو علیهم السلام ستاسو د کړه د لږ سره تعلق لولو، نو د د تپرس د جواب
نږه نه ځان ساتلو، ځکه چې د علم په وجه به هغوی دا نه شو و نیله چې د د بزرگمانو تعلق زمونږ د د لږ سره
وړ. لیکن که چیرې صغله د ا س و نیله چې دا پیغمبران خونړی یهودیان دي او نه عیسایان، نو بیا خو د د تدریجی تمقیل
کله د هجرت نه روستو پر مدینه، طیبه، مکه بنی صلی الله علیه وسلم د شپاړسو یا ا و لسمیا شتو پور
میت المقدس ته موخ کولو. بیا کچه طرفته د موخ کولو حکم راغی، د د تفصیل مخکې راغی.

مگر ۱۰ آدمے ناپوہاؤۃ اعتراض ایلے جواب دے۔ کہ هغوی سوچ او نظورین وؤ، کہ خاص طرف اوک خاص جائے بندکان جوہ شوی وؤ۔ کہ هغوی داکمان ووجه خداے پہ یو خاص طرف کیفے دے۔ ۱۱ کہ هغوی کہ ناپوہتیا یو اعتراض وؤ، کہ دے وجہ نہ نہ قولونہ ہوجے کہ دے اعتراض جواب ورکیرے شو چہ مشرق او مغرب تول کہ اللہ دی۔ کہ یو "طرف" نہ کہ تیطے جوہ ولو مطلب دانڈ دے چہ اللہ پہ دے طرف

لَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ط

چه تاسو د نيا په خلقو باند کواهان شئ او رسول په تاسو باند کواه شئ

کېنه ده. کومو خلقونو ته چه الله هدايت کړه ده په هغوی کېنه د اسم تنگ نظری نشته، او د هغوی دپاره هغه لارښانه ده چه هغوی پر عالمکبير حقیقتونو نږدېدنه شئ. (او سکورثی حاشیه ع ۱۱، ۱۲)

کله دا د محمد صلی الله علیه وسلم د امتیانو د امامت اعلان ده. د لفظ "دغه شان" اشاره د دوی طرفونو ته ده. د الله د رهنمائی طرف ته هم اشاره ده چه د محمد صلی الله علیه وسلم د پیروثی په وجه مؤمنانو ته نیغه لار معلوم شوه او ترقي ته کوله کوله حتی چه ده مرتبه ته راو رسیدل چه "امت وسط" تر جوړ کړه شو، او د قبله د بدلید و طرف ته هم اشاره ده چه ناپوهانو خوصری د دوی طرف ته بل طرف ته مخ کړ د ول کړل، خو په اصل کې د بیت المقدس په حاله د کعبه نه قبله جوړول دا معنی لری چه الله د بنی اسرائیلو نه د پیشوایی منصب واخستو او امت محمد ته ته حواله کړه.

په لفظ "امت وسط" کېنه دومره لویه معنی پرته ده چه په ترجمه سره بل لفظ دغه معنی نشی ادا کولای. د امت وسط نه مراد یوه د اسماعلی او غوره ډله ده، چه د عدل او انصاف په لاره باند ولاړه وی، چه د دنیا په قومونو کېنه د صدر حیثیت لری، چه د ټولو سره په یوشان د حق او راستنی تعلق وی، ناروا او ناحقه تعلق نه د هیچا سره نه وی.

او دا چه نه د بلی دی چه تاسو "امت وسط" د ده دپاره جوړ کړی یی چه تاسو په خلقو باند کواهان شئ او رسول په تاسو باند کواه شئ، نو د ده مطلب دا ده چه کله په آخرت کېنه د ټولو انسانانو نه حساب اخیستل کېږی نو په هغه دخت کېنه به رسول په تاسو باند کواهی کوی چه هغه تاسو ته زما د طرفه د محکم فکر کولو، د نیک عمل کولو او د انصاف و الانظام قایمولو تعلیم ټیک ټیک اپوره پوره دررسوله ده او ور سرته تاسو ته عملی نمونم پیش کړی ده. د ده نه روستو، چونکه تاسو د رسول قایم مقام یی، نو تاسو به په ټولو انسانانو باند کواهی کوی چه رسول تاسو ته هغه دررسولی وو هغه تاسو دوی ته پوره پوره رسولی دی او چه شک نمونه رسول تاسو ته پیش کړی وه هغه شان نمونه تاسو دوی ته پیش کړی ده.

په ده د نیا کېنه چه شوک د خدا ته د طرفه د سکواهی کولو دپاره مقرر کړه شو، نو دا په حقیقت کېنه هغه ته امامت او پیشوایی د سپارله شوه، په ده پیشوایی کېنه چه خومره فضیلت او عزت ده هغومره پکېنه د زمه واری لوی بوج هم ده. د ده مطلب دا ده لکه څنگه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د خدا ته نه بیریدلو، په نیغه روان او په انصاف قایم وو او د حق منکره وو، دغه شان ده امت له هم پکار دی چه د ټولو د نیا دپاره یوه نمونه جوړه شئ، چه د دوی قول او عمل ته او د خلقو سره سلوک کو لوت او د دوی هر غیز ته د دنیا خلق د کوری اودا ورته معلومه شئ چه د خدا ته نه بیره ده ته وایي، محیم ژوند دا به وی، انصاف او د حق منکر تیا خلق دا به کوی. او د ده مطلب هم کیده شئ لکه څنگه چه د خدا ته هدايت موبن تمیز د رسول الله صلی الله علیه وسلم د مه واری دپره سخته وه، که هغه

وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنُعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ
الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا
عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ إِبْرَاهِيمَ نَكْمًا

اول چه تا سوکوم طرفته مخ کولو، هغه نومونډ صرف د دے کتلو د پاره قبله مقور کړی وه
چه شوک پر رسول پېغی او شوک التا پشای شي. دا کار خو د دیر سخت، خو د هغه خلقو د پاره
هیڅ سخت نه وو چاته چه الله هدایت نصیب کړی وه. الله به ستاسو
د ایمان هر کز نه ضایع کوی.

پکې لږه سستی هم کړې وه نو دخدا په کوفت کې راتلو، دغه شان دا هدایت توبه د نیات رسول زمونږه
د خداوندی ده. که چېرې مونږ د خدا په پر عدالت کې د دے خبره کواهی ونه کړې شوه چه کوم هدایت د الله
رسول مونږ ته د رسول وه هغه مونږه د توبه د نیات لمانځنه پوره پوره رسول د دے، نومونږ به په دیر
سخت کوفت کې راشو، او دا امامت لخر به د الله د ویدلو ذریعه جوړه شي. زمونږ د امامت په دوس
کې کړه مونږه سستی په وجه شومره غلط عقیده او غلط کارونه په دنیا کې خواره شول، او شومره فسادونه
او ننگونه د خدا په پر زمکه کې راپورته شول، نو د نورو شریرانو او شیطانا لوسره به مونږه هم په
گرفت کې راخو. مونږ نه به ایتوس کړی چه که په دنیا کې د اذکنا هونو د ظلمونو او د کمر اخی
طوفان راوچت شوه د نونا سوچرته مړه شوی وی.

فصله یعنی د دے د مقصد ووجه کوم خلق د جاهلیت یا د وینې یا د خاورې ملګرتیا کوی، او کوم خلق
د دے پر دانه ساقی او د حقیقت محیر پیژندګلو کوی. یو طرفته د هر یو خلق د خپل وطن او د خپل
نسل په نفس کې اخته وو، هغوی نه د عربو کعبه پرېښودل او بهر بیت المقدس قبله جوړه ول
دیرګران وو، دا د هغوی د قوم پرستی بت ما قبول وو. بل طرفته یی اسرائیل د نسل
پرستی په فرد کې ختی وو او خپله د پلار نیکه قبله بدلول ورته شکل وو. ښکاره خبره ده چه
د کومو خلقو په زړو نو کې د قوم پرستی او د نسل پرستی د خبرې وی هغوی په هغه لاره نه شو
تخله په کومه لاره چه الله رسول د وی بوتلل غوښتل. نو په دے وجه الله اول بیت المقدس قبله
مقرر کړه چه په کومو خلقو کې هرب قومیت ووجه هغه د حق پرستونه بیل شي. او بیا د انبل
پرېښودله او کعبه نه قبله مقرر کړه چه کوم خلق د اسرائیل نسل پرستی کوی هغه هم د حق پرستو
نه بیل شي. دغه شان د رسول سره هغه خلق پاته شو چه د یو بیت مینه نه په زړه کې نه وه
صرف د خدا مینه نه په زړه کې نه وه او صرف د هغه عبادت کدار وو.

إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَعَرُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿۱۳۳﴾ قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ ط

یقین وکرمی چه الله د خلقو په حق کینه دیر مهربانه اورحم والاده.

دا ستاد مخ بار بار آسمان طرفته وچتیدل موبزه وینو. نو بس، موبزه هغه قبله ته تا اړه وؤ کومه چه شاخوبنه ده. مسجد حرام طرفته مخ واړه وه. اوس چه په کوم ځای کینه تا سویتي نو په مانعه کینه مخ هغه طرفته کوي ۱۳۴

۱۳۴ دا هغه اصل حکم ده چه قبله بدلولو په باره کینه شوه وؤ. دا حکم د هجرت په دویم کال په زبرکد یاد شوقد په میاشت کینه نازل شوه. د ابن سعد نه روایت ده، هغه وايي چه بنی صلی الله علیه وسلم د بشر بن براء بن معرور کمر په دعوت تلے وؤ. هلته د ماسچین وخت راغی، نبی خلقوله د ماسچین موخ ورکولو، دوه رکعتونه شوی وؤ او په دریم رکعت کینه د وحی په ذریعه د آیت نازل شوه، اوسم په دغه وخت کینه نئی او هغه توله جمعه د بیت المقدس نه کچه تر مخ واړه وؤ. د دغه نه روستونو په مدینه کینه او د مدینه په خوا وؤ شا علاقه کینه د دغه عام اعلان وکړو. براء بن عازب وايي چه یو ځای ته د اعلان آواز په داسه حالت کینه ور سید وچه خلق په رکوع کینه وؤ. د حکم د اورید لوسره ټول خلق د رکوع په حالت کینه کچه طرفته واوریدل. انس بن مالک وايي چه بنی سله قبیل ته د اطلع په دویم وږج د سحر د مانعه په وخت کینه ور ورسیدل. خلقو یو رکعت کړه ووجه په غوړونو کینه د آواز راغی چه: خبره ارشی قبله بدل شوی ده اوس کعبه قبله ده. د دغه په اورید لوسره ټولو خلقو خپل مخ کچه ته واړه وؤ.

بیت المقدس د مدینه نه شمال طرفته ده. د کعبه جنوب طرفته ده. اوس کوره د قبله د بدلید وچه به امام د مقتدیانو نه شاته شي او مقتدیان به هم د صفونو ټیک کولو د پاره غږ نه غږ منل کوی. دغه وجه ده چه په بعضی روایتونو کینه د دغه پوره تفصیل هم ذکر شوه ده.

د دغه وینانه چه "ستاد مخ بار بار آسمان طرفته وچتیدل موبزه وینو" اودا چه: "موبزه هغه قبله تننا اؤ وکومه چه شاخوبنه ده" د دغه نه دا خبره صفا معلومه شوله چه د قبله د بدلید لود حکم نه هکته بنی صلی الله علیه وسلم د دغه په انتظار کینه وؤ. د هغه قبيله داخیل ووجه د بنی اسرائیلو د امامت دور ختم شوه ده او د دغه سره بیت المقدس هم ختم شو. اوسه صلی ابراهیمی مرکز طرفته د مخ کولو وخت راغلی ده.

د مسجد حرام مخی ده د حرمت او عزت د الاجومات. د دغه نه مراد د عبادت هغه ځای ده چه په منیم کینه څه ځانه کعبه پرته ده.

وَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لِيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ
بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿۳۳﴾ وَلَئِنْ آتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَتَّبِعُوا قِبَلَتَكَ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبَلَتِهِمْ وَمَا
بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبَلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ
مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿۳۵﴾

دفع (از)

کو موخلفوتہ چہ کتاب ورکریہ شیعہ دے، هغوی بند پیرنی چہ (د قبیلہ دے بد لیدلو) دا حکم د هغوی
د خیل رب د طرفتہ دے، او حق دے، خود دے باوجود چہ هغوی شہ کوی اللہ د هغ نہ ناخبرہ نہ
دے، کہ تہ دے اهل کتابوتہ ہر جنکہ نبیہ راویہ، خو ممکنہ نہ دہ چہ دوی ستاد قبیلہ پیروی ادری
اونہ ستاد پارہ دا ممکنہ دہ چہ تہ د هغوی د قبیلہ پیروی اوکریہ اوپہ هغوی کینے یوہ ولہم دے دے
د قبیلہ پیروی کولو تہ تیار نہ دی، اوکوم علم چہ تاتہ راغی دے، د هغ د راتلونہ روستو کہ چہ
تاد هغوی د خواہشات پیروی وکریہ نوہ ایضبتی دہ چہ تہ بہ یہ ظالمانو کینے شمار شہ

کعبہ طرفتہ دے کولو مطلب دانہ دے چہ کہ سرے د دنیا بہ ہر کوتاہی ری سر بالکل د پوزہ پہ سید کینے
د کعبہ طرفتہ دے کوی، ہنکارہ خبرہ دہ چہ دے کول د ہر سہری دیارہ پہ ہر خانے کینے اوپہ ہر صورت کینے گوان
دی، د هغ وجہ دہ چہ د کعبہ طرفتہ دے کولو حکم شیعہ دے، او بالکل کعبہ تہ د سید کیدہ حکم نہ شیعہ، د قرآن
د ارشاد مطابق خوبہ سر نیزہ ضرورت تہ میلہ دے پورے د کعبہ د معجم طرف معلوم لوکوشش کو، خود
شہ ضروری نہ دہ چہ بالکل کعبہ تہ سیدہ طرف د معلوم کرو، چہ دے یو طرف پہ حقلہ د سہری دا یقین را شوجہ
دے طرفتہ کعبہ دہ نوین هغ طرفتہ مریخ کول معجم دی، ادکہ چہ قبلہ معلومون مشکل شی، یا
قبیلہ ترغ کول گوان شی (مثلاً پر کا دی کینے یا پہ کشتی کینے)، نوپہ کوم طرف بانڈ چہمے د قبیلہ گمان را شی
یا کوم طرفتہ ورتہ دے کول آسان شی، نو هغہ طرفتہ د مریخ کوی، هغ د ویرہ خبرہ دہ چہ کہ چہ
د مانعہ پہ دوران کینے ورتہ د قبیلہ معجم طرف معلوم شی، یا معجم طرفتہ دے کول ورتہ آسان شی، نو پکاری
چہ بہ مانعہ کینے هغ طرفتہ دے کوی.

کے مطلب دا دے چہ دا خلق د قبیلہ پہ بارہ کینے کوی خبرہ کوی د هغ فیصلہ نہ دے کیدے
شی چہ تہ دے پر دیلونو سرہ مطمئن کریہ، حکم چہ هغوی ضد او طرفداری کوی اوپہ هغ دلیل هغوی
د کینے دے قبیلہ پر بنیودلو تہ تیار نہ دی، اونہ فیصلہ دے کیدے شی چہ تہ د هغوی قبیلہ تہ اوپہ
حکم چہ د هغوی غہ یوہ قبلہ خونہ دہ چہ تہ د هغوی قبیلہ تہ اوپہ او بیا د قبیلہ ہنکارہ ختمہ شی.

الَّذِينَ اتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ آبَاءَهُمْ
وَإِنْ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٩﴾ الْحَقُّ
مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُبْتَلِينَ ﴿١٤٠﴾ وَلِكُلِّ وُجْهٍ
هُوَ مَوْلًى يَوْمَئِذٍ فَاَسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ
بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤١﴾

کو مخلقو نہ چہ مونزہ کتاب و رکری دے، ہنوی ہنہ جائے (چہ دکو نہ مونزہ قبلہ جورہ کرید)
دا سے پیڑنی لکھ شکہ چہ خیل اولاد پیڑنی، خو پہ ہنوی کہ یوہ دلہ سورہ دپوہے قصد
حق پتوی۔ دایا لکل ستادرب دطرفہ یوق اسردے، نو ددے پہ حقلہ ہوکن پہ شک کہ منہ پر یوہ
د ہرچا دیارہ یو طرف دے چہ ہنہ ہنہ طرفہ بخ آہ وی۔ نو تاسو نیکو طرفہ ہنہ والے کوئی۔
پہ کوم جائے کہ چہ تاسو نیکی، اللہ بہ تاسو و موی۔ د ہنہ د قدرت نہ شہ خیز بہر نشہ۔

د ہنوی دیہ دے دی او د ہرہ دے خان لہ خان نہ تہہ رہا کہ دیوہ دے قبلہ تہ واورے نو بس یوہ نہ
بہ راضی کرے، او د نور و لو جکرہ بہ پچل جائے پاتے شی۔ او د تولونہ لویہ نہرہ دادہ چہ سناد اکارنہ
دے چہ خلق بہ رضا کوہ اوکلہ بہ تہ د ہنوی منے اوکلہ بہ ہنوی سامنی۔ تہ پیغمبر تہ شاکار دادے،
چہ مونزہ کوم علم تالہ در کرے دے پہ ہنہ باند تینک د دربرہ او د چا پروامہ ساتہ۔ اوکلہ د خلقو د
رضا کو لو پہ فکر کہنے د دے علم نہ اخواد بخوا و رہے لا و رہے نو د پیغمبری د شان سرہ مناسب نہ دے،
او د دنیا د امامت کوم نعمت چہ مونزہ در کرے دے دایہ د ہنہ نعمت ناشکری وی۔

۱۴۱ دا د عربو عامہ ژبہ دے، چہ کوم خیز پہ یقین سرہ بیشکہ بے شبہ پیڑنی، نو
وای، چہ ہنہ دا خیز دا سے پیڑنی لکھ چہ خیل اولاد پیڑنی۔ یعنی لکھ شکہ چہ د خیل
اولاد پہ پیڑند لو کہنے نہ دو کہ کیری دغہ شان ددے خیز پہ پیڑند لو کہنے نہ دو کہ کیری۔ پہ حقیقت
کہنے د یہو دیا نو د عیسیا یا نو عالمان ددے نہ نہ خبر و وجہ کہمہ ابراہیم جورہ کری دے، او د ہنہ نہ
دیارس سورہ کالہ روستو حضرت سلیمان بیت المقدس جو کرکرو اوہم د ہنہ پہ زمانہ کہنے قبلہ
مقرر کرے شولہ۔ دایوہ تاریخی واقعہ وہ او پہ دے کہنے د ہنوی ہیٹ شک نہ دو۔

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَ
 اِلَّهَ لِلْحَقِّ مِنْ رَبِّكَ ۚ وَمَا لِلَّهِ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۱۴۹﴾ وَمِنْ
 حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَحَيْثُ مَا
 كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ ۚ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ
 حُجَّةٌ ۚ اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ ۚ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي ۚ وَ

تہ چہ پہ کوم جائے ورئے ہم دھے جائے نہ خپل مخ (د ما محہ پہ وخت کئے) مسجد حرام
 طرفتہ وارہ ، حکہ چہ داستا د رب حقہ فیصلہ دہ او اللہ تناسو د عملونونہ ناخبرہ
 نہ دہ ۔ او پہ کوم جائے چہ ورئے نو خپل مخ مسجد حرام تہ را کوزوہ ، او پہ کوم جائے کئے
 چہ یئی نو مسجد حرام تہ مخ کوئی او موخ کوئی دیارہ د چہ خلقوتہ تناسو خلاف حجت
 ملا ونشی ۔ او چہ شوک ظالمان دی د هغوی ژبہ بہ پہ ہیچ حال کئے
 بندہ نشی ۔ خو تناسو د هغوی نہ مدیر یوئی ، بلکه زمانہ یر یوئی ۔

۱۴۹ کہ اولئی فقرہ او دویئے فقرہ پہ منہ کئے لب شان خالی جائے دہ ، پہ دھے خالی جائے کئے چہ
 ا ورید وکے لب غور فکر و کری نو پچہ لے دکنو لے شی ۔ مطلب دادہ چہ شوک موخ کوی خاغا بہ یو
 طرفتہ مخ کوی ۔ خواصل خیز دغہ مخ کول نہ دی ، بلکه اصل چیز دغہ نیکی دی چہ دھے د حاصلو
 دیارہ تناسو موخ کوئی ۔ نو تناسولہ پکار دی چہ پہ طرفونو او متغامونو باندہ بحث کولو پہ جائے د نیکو
 حاصلو نو فکر و کری ۔

۱۵۰ یعنی زموئن ددہ حکم پورہ پابندی کوئی ۔ هے نہ چہ پہ تناسو کئے شوک د دغہ مقرر طرف
 نہ بغیر بل طرفتہ موخ و کری ۔ کہ پہ تناسو کئے شوک داسے اولید لے شو نو تناسو دشمنان بہ بیا پہ
 تناسو د اعتراض کوی چہ دامنک اُمت و سطر دہ او دامنک د حق پرستی کو اهان دی ، چہ داسم
 دای چہ د احکم د الله د طرفتہ راغے دہ او بیا دھے خلاف ورزی ہم کوی ۔

لَا تَمْنَعِيْ عَلَيْهِمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿١٥٠﴾ كَمَا أَرْسَلْنَا فِيْكُمْ
رُسُلًا مِّنْكُمْ يَتْلُوْا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيْكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ
الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُنُوْا تَعْلَمُوْنَ ﴿١٥١﴾
فَاذْكُرُوْنِيْ اَذْ كَرَّمْتُمْ وَاشْكُرُوْا لِيْ وَلَا تَكْفُرُوْنَ ﴿١٥٢﴾ يٰۤاَيُّهَا
الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اسْتَعِيْنُوْا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ

۱۵۲ - د پاره دد چي زک په تاسو باند خپل نعمت پوره کړم او په د امید چه زما د حکم په منلو سره
به تاسو هغه د فلاح لار بیا مومي لکه څنگه چه (تاسو ته په د څیز سره فلاح نصیب شو چي)
مونږ په تاسو کي پخپله ستا سونه یو رسول راو لیدو، چه تاسو نه زموږ یا تونرا وړه وی
ستا سو ژوند پاک او بناسنه کوی، او تاسو ته د کتاب او د حکمت تعلیم درکوی، او تاسو
ته هغه خبره بڼای چه تاسو ته معلومه نه وه . نو تاسو مایا د ساتی، زه به تاسو یاد
ساتم، او زما شکر ادا کړی او د نعمتونو ناشکری مه کوی؟
۱۵۳ - الله هغه خلقو چه ایان مورا وپه ده، پر صبر او په ماڅخه سره مدد حاصل کړی. الله د

الله د نعمت نه مراد هغه امامت او پیشوايي ده چه د بني اسرائيلو ته اغتلی وه او د امت ته د حواله
کړی وه . چه یو امت د الله د دین د کار په وجه د توله دنیا د قومونو نور هئا او پیشوا جوړ شی او د خدمت و نه
حواله شی چه انسانان به د خدا ته عبادت ته او د شکی لاره نه را اړه وی، نو د ایه د نیا کي د هغه امت د
صمیم والی او د راستنی لویه فایده ده . د ا هغه چه کوم امت ته ورکړه شوه، په حقیقت کي به هغه امت
باندی الله خپل فضل او انعام پوره کړي . دلته الله د فرمائی چه د قبیل د بدلید لود احکمه اصل کي
یوه نښه ده دد خبره چه الله تاسوله دغه عهد درکړی، نو تاسوله پکار دی چه زمونږه د حکم پیروي
و کړی چه هغه ته د نافرمانی په وجه دغه عهد بشا سونه واغتنی شی. که زما فرمان مو منلو نو
د نعمت به په تاسو باند پوره کيږه شی .

۱۵۴ - یعني د دد حکم د پیروي سره د امید ساتی . د د باد شاهانو په طرز یوه خبره ده .
باد شاه که یو لوکر ته د اوایي چه زمونږ د طرولنه د فلا نی مهر بانی یا انعام امید لر، نو بیا هغه
لوکر له د پکار دی چه د باد شاه په د خبره خپل کور کي خوشالیا نه لکړی او خلق و ونه ا مبارکي ورکړي .
۱۵۵ - د امامت د هغه ورکولو نه روستوا د د امت ته ضروري خبری بنوه له کيږي .
د تېولو نه روحيه ورته د خبره بنوه کيږي چه دا څه د کولو نو بستر نه ده چه تاسو پریملي . دا خو
یو عظیم الشان او د خطر نه د ک خدمت ده . د د خدمت د ذمه واری ا فستلو سره به په تاسو

الضَّابِرِينَ ﴿۱۵۳﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ ط
بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿۱۵۴﴾ وَنَبِّئُكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ
الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ط
وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿۱۵۵﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا

صبر کرونگو سرگامہ۔ اوکوم خلق چہ دے اللہ پر لار کئے قتل کرے شی، ہغوی تیہ مرہ مد وایی،
داسے خلق پر حقیقت کئے ژوندی دی، خوتا سوتہ دے ہغوی د ژوند پتہ نہ لبری۔ او مونہ
بر پہ تاسو باند یڑہ ترہہ، لوڑہ، دمال او دے سر نقصان او پہ آمدونو کئے کئے ضرور
را لو۔ او ستاسو آزمینت بہ پکے ککو۔ پہ داسے حالا تو کئے چہ شوک
صبر و کری، او چہ کلہ پر مصیبت راشی، سو وایی چہ

دیر مصیبتونہ راشی، سخت آزمینتونہ بہ در باند کبری او قسم نقصانات بہ در باند راشی۔ خو چہ کلہ
تاسو دے مشکل تو مقابلہ بہ صبرا پر کئے ارادہ سرہ و کرہ او دے خدائے پر لار کئے کئے
روان شولی، نو پس دے ہر پہ تاسو ہر یائے را ووریوی۔

۱۵۳ یعنی دے درون خدمت دیارہ چہ دے کوم طاعت ضرورت دے ہر تاسوتہ دے دوشیزونو
نہ حاصل شی۔ یو دچہ دے صبر صفت پہ ٹان کئے پید اکری۔ بیل دچہ دے مرغ پہ دریجہ خیل
ٹان معبرو ککری۔ ورا ند بہ پہ مختلفہ ٹایونو کئے راشی چہ دے صبر پہ دریجہ دیر نہ اخلاق صفونہ
پید اکبری۔ او پہ حقیقت کئے صبر دے کامیابی دیارہ کئی دے چہ دے نہ بغیر یوسرہ ہم پہ یو
مقصد کئے نشی کامیابی دے۔ دغہ شان ورا ند بہ دے مرغ پہ بارہ کئے ہم تفصیل راشی چہ دے
عظیم الشان کار دیارہ مرغ پہ کومہ طریقہ مسلمانان تیارہ وی۔

۱۵۵ دے مرک لفظ او دے مرک خیال پہ دھن کئے راوستل دے انسان ہمت او حوصلہ خرابوی۔ دغہ
وجہ دے مسلمانانوتہ او ویلے شوچہ دے اللہ پہ لار کئے شہید انوتہ مرہ مد وایی، ہے نہ چہ
دے پہ وجہ دے مسلمانانوپہ زبونو کئے دجنگ او دے جہاد او دے روح و رکولو جد بہ کہہ فی۔ دے
پہ ٹانے دے مؤمنان پہ زبہ کئے دے تیک یقین ساق چہ کوم سرہ دے اللہ پہ لار کئے ساء و کسری،
نو پہ حقیقت کئے ہر تہ ہمیشہ ژوند نصیب شی۔ دے تصور دے حقیقت مطابق ہم دے او دے
سرہ پہ سری کئے بہادری ہم راشی۔

إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٥٧﴾ إِن الصَّافَا وَالْمَرْوَةَ مِّنْ شَعَائِرِ اللَّهِ ۚ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّرَ بِهِمَا ۖ وَمَنْ تَطَوَّعَ

صومنين د الله يوا دهم د الله طرفته بر واپس شو، نو هغوی تر د خوشحالي زېږه وکړه. پر هغوی باند پر د خپل رب د طرفته ډېره مهرباني وي، د الله رحمت پر پر سورته وي، او هم دغه خلق پر نيغه لار روان دي.

په شکه، صفا او مروه د الله په نښو کېنه شا مله دي. نو شوک چه د بيت الله حج يا عمره کوي، دهغه د پاره داغه د کتابونه نه ده چه د هغونډ وپه نښو کېنه سې وکړي او شوک چه پر خپله رضا خيږه

د هغوی صرف پر ژبه د الفاظ وټيل مطلب نه دی، بلکه د زړه نه د دغه خبره قایل کيدل دی چه "مومنين د الله يو، او د الله پر لار کېنه چه زمونږ شه خيږ قربان شو هغه پر تېک هلته کېنه قربان شو، چه د چا خير و دهم د هغه پر کار باند راغی. او دا چه "مومنين به د الله طرفته واپس شو، د دغه مطلب دا ده چه په دنيا کېنه هميشه وسيدل نشته، هکېنه يارو ستو خو خا غنا به الله ته شو. نو دا به و نه نه کوډ چه د الله پر لار کېنه ثمان قربان کړو او د الله پر دربار کېنه حاضر شو. او د دغه نه ډېره بهاتره خبره ده چه مومنين د خپل نفس پر پالنه کېنه لکيا شو او هم پر دغه حالت کېنه مړه شو.

دغه د ذوالحجه د مياشتې پر مقرر وړ شو کېنه چه د کچه زيارت کېږي هغه ته حج وايي، او د دغه وړ شو نه علاوه پر لورو وړ شو کېنه چه کوم زيارت کېږي هغه ته عمره وايي.

د صفا او مروه د مسجد حرام خواته دوه غونډۍ دي، د دغه دواړو غونډو په منځ کېنه منډه وهل کج د کارو نونه يو کار وو، چه الله تعالی د حج د پاره حضرت ابراهيم ته ښودلې وو. روستو چه بيا کله پر مکه کېنه او د مکه په خوا و شا علاه وکېنه د شرک جاهليت خورشونو پر صفا باند د "اساف" بت او پر مروه باند د "لثله" بت دربارونه جوړ شو او د هغه نه چارچاپېره طوافونه شروع شول. بيا چه کله د نبی صلی الله عليه وسلم په دريچه د اسلام زلزالا هيل عربو منته را ورسيد له لور د مسلمانانو پر زړه نو کېنه داشک پيدا شو چه د صفا او د مروه پر منځ کېنه منډه وهل کج چه اصلي کار و نو کېنه دی او که هغه د شرک د زمانه يو کار د ده، هغه نه چه د اتقي هکېنه د شوک يو کار وي. د حضرت عائشه د روايت نه دا معلومېږي چه د صفا او د مروه پر لور نو کېنه د هکېنه نه صفا او د مروه پر منځ کېنه د منډه وهل کو که موجود وه، د جدمه دا ده چه هغوی

خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿۱۵۸﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا
 أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ
 لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ
 اللَّعْنُونَ ﴿۱۵۹﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنَّوْا
 فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿۱۶۰﴾

ذکری، ہفتہ ڈا اللہ پر علم کینے دے او اللہ دے قدر کو کئے دے۔

موتن چہ کوم رو سنانہ تعلیمات او ہدایات را الہدی دی او ہفتہ مو خلقوتہ د لا ربود لو
 دپارہ پر چیل کتاب کینے بیان کری ہم دی او پس دے ہفتہ نہ ہفتہ شو کبر بتوی نوبیقین او کری چہ
 اللہ ہم پر ہفتوی باند لعنت دای او تول لعنت کونکی ہم پر ہفتوی باند لعنت لہدی البتہ
 چہ شوک دے کار نہ منع شول او د خیل عل اصلاح تے وکرہ او چہ خہ تے پتبول
 ہفتہ تے نسکارہ بیان کرل، نوزہ بہ ہفتوی معاف کرل او زہ دیر معاف کونکے اور ہم کونکے ہم

”مثلاً“ ”بُت منلوا“ ”اساف“ ”او“ ”ناٹلہ“ بتان تے نہ منل۔ داوچہ وہ چہ کلہ مسجد حرام قبلہ مقرر شرعہ
 نو دا ضروری وہ چہ ہفتہ قولے خبرے صفا شکی کوم چہ د صفا او د مروتہ پہ بارہ کینے د خلقوتہ ذہن
 کینے پرتے دے۔ خلقوتہ او ویلے شوچہ دے دے دو ا رو غونہو پہ منہم کینے مندرے وھل د حج ا صلیکار
 دے، او دے خایونو تقدس او پاکی د اللہ د طرفہ دے، د جاہلا نو د دروغ و قصص نہ دے۔
 وھل یعنی نہ خبرہ دادہ چہ دا کار د زہہ پر مینہ وکری، کہ نہی نو د حکم منلود پارہ ہتے خاھا
 کوئی۔

”تِلْہ“ د یہودی عالمانو د بتولونہ لویہ گناہ دا وہ چہ ہفتوی د اللہ د کتاب حکم نہ خور و لو بلکہ د خیل
 بندگانو او د مذہبی پیچھے د خلقوتہ پارہ تے خاص کرپے نو، عام خلق خولا غہ کوم چہ پچیلہ یہودی
 عواموتہ تے ہم نہ بنود لو۔ بیا چہ کلہ د عام جہالت پہ وجہ ہفتوی بے لایہ شول، نو ہلا وند یرا تے
 د ہفتوی د اصلاح کوشش او نہ کرو، بلکہ پہ ہوا موکینے د خیل شہوت برقرار ساتود پارہ پہ
 ہر بدعت او د کبر اھنی پر ہر کار باند خاموش پاتے شول او پہ خیل قول او عمل باند تے دغہ
 نوی کارونہ جائز کرل۔ مسلمانانوتہ ویلے کیری چہ د داسے قسم کارونونہ خان ساتی۔ دنیاتہ
 د نیپے لایہ بنود لو کا سچہ کوم امت تہ د سپارے شی نو د ہفتوی دا فرض وی چہ دغہ ہدایت
 پہ د بیا کینے خور کری نہ دا چہ د بخیل د مال پشان تے پت کری۔

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمُ لَعْنَةُ اللَّهِ
وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٧١﴾ خُلِدَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ

چه کومو خلقو د کفر عمل اختیار کړو او د کفر په حالت کې مړه شول، په هغوی باندې د الله او د فرشتو او د ټولو خلقو لعنت ده. د لعنت په دې حالت کې به هغوی هميشه وی، نه به

لله د "کفر" اصل معنی ټول دی. د دې نه د انکار معنی پیدا شوه او بیا د اللفظ ا بیان په مقابل کې استعمالیدل شروع شول. د ا بیان معنی منل، او قبول دی او د دې برخلاف د کفر معنی نه منل او نه قبول او انکار کول دی. د قرآن په رڼا کې د کفر د حالت مختلف صورتونه دي:

یو داچه انسان د سر نه خدای نه منی، یا د هغه اقتدار اعلیٰ منلو ته تیار نه وی او هغه خپل مالک او معبود او د ټولو کائناتو مالک او معبود نه منی، یا هغه یواځې یو مالک او یواځې یو عبادت لاری نه منی دویم داچه الله منی خو د نه منی چه د الله حکونه او د هغه هدایات یواځې د علم او د قانون

غیر نه ده.

درېم داچه دا خبره هم منی چه د الله حکونه منل پکار دی خو د الله حکونه چه په کومه ذریعه را رسیدلی دي هغه ذریعه یعنی پیغمبران نه منی.

څلورم داچه په پیغمبرانو کې فرق کوی او د خپلې خوښې یا د ضد په وجه هغه منی او هغه نه منی. پنځم داچه پیغمبرانو د خدا له د طرفه، د عقیده، د اخلاقو او د ژوند د قانون په حقله کوم تعلیمونه بیان کړي دي، هغه ټول یا په هغه کې څه لږ څیز نه منی.

شپږم داچه نظریاتی طور خود ا ټول څیزونه منی خو عمل پر نه کوی او قصد د الله د حکونو نه هميشه نافرمانی کوی او په دنیا کې خپل ژوند په اطاعت نه بلکه په نافرمانی تیروی.

د نکړ او د عمل دا ټول مختلفه طریقې د الله په مقابل کې د نافرمانی او د سرکشی طریقې دي او په دې کې هرې طریقې ته قرآن کفر وایي. د دې نه علاوه د قرآن په بعضو حایو نو کې د کفر معنی د نعمت ناشکری ده او د شکریه په مقابل کې لفظ کفر استعمال کړې شوي دي. د شکرم معنی داده چه

انسان له چا نعمت ورکړې وي، چه د هغه احسان و منی او د هغه د احسان قدر و کړي او دغه نعمت د هغه د رضا مطابق استعمال کړي او په زړه کې د خپل احسان کوونکي سره د وفادارۍ

جذبې ولري. د دې په مقابل کې کفر یا د نعمت ناشکری داده چه سره یا خو د خپل احسان کوونکي احسان نه منی او دغه نعمت د خپل قابلیت یا د بل چا د مهربانۍ او د سفارش نتیجه گنزي،

یا د نعمت قدر و نه کړي او هغه به فایده منایع کړي، یا دغه نعمت د هغه د رضا نه خلاف استعمال کړي، یا د هغه د احساناتو یا وجود د هغه سره دوکه او بې وفایي وکړي. د دې تسمه کفر ته

زموږ په ژبې کې عام طور احسان هیږول، شک حراي، دوکه بازی او ناشکری وایي.

عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿١٣٢﴾ وَاللَّهُمُّ إِلَهُ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿١٣٣﴾ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاجْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفَلَاقِ الَّتِي تُجْرِي فِي الْبَحْرِ بَيِّنَاتٌ لِّنَّاسٍ وَمِمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَخْبَا بِدِ الْأَرْضِ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِينَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٣٤﴾

دھنوی پہ سوا کئے سیکوالے راوتے شی او نہ بہ ہنوی لہ نور مہلت و رکبے شی۔
 سنا سو خدا اے بس یو خدا اے دے، دھن و رحمن اور رحیم نہ سوا بل خدا اے نشہ۔ (د دے)
 حقیقت پتیرند لو دیارہ کہ چرے شہ د نیسے نبانے ضرورت وی نو) چہ کوم خلق د عقل نہ کارا خلی
 د ہنوی دیارہ د آسمان نو نواد د زمکے پہ پیدا ایش کئے، د ایشہ او رخ چہ پہ یو بل پے مسلسل شی
 راخی پہ دے کئے، داکشتی چہ د انسان د فائدے ٹیرونہ پہ دریا بنو نواد سمندر نو نو کئے وری راوری
 پہ دے کئے، د باران پہ دے او کئے، چہ اللہ نے د برہ نہ راوری بیا پہ ہنہ مرہ زمکے ژوندی کوی او
 د دے انتظام پہ برکت پہ زمکے کئے دھو قسم د سا مخلوق خور دی، د ہوا کا نو پہ دے چلن کئے او پہ دے
 وریجو کئے چہ د آسمان او د زمکے پہ منہم کئے نومان منوکی ولارے دی، بے شمیرہ نیسے دی ۱۳۲

۱۳۲ یعنی کہ چرے انسان د کائنات دے کارخانے تر، چہ شہہ رخ نے پہ ستر کو بانڈ وینی چہ
 روانہ دے چلیبری، دے تہ د خنار پہ نظر و نہ کوری بلکہ د عقل نہ کار واخلی او پہ آزاد سوچ
 او فکر سرہ پہ دے ہول نظام غور و کری، نو دا ہول ٹیرونہ چہ دے فی وینی کوری د دے خبرے
 دیارہ بالکل کافی دی چہ د اعظیم الشان نظام د یو طاقتور حکیم پہ حکم چلیبری، ہول اختیارات
 او اقتدار د ہنہ پہ لاس کئے دے، پہ دے انتظام کئے د بل چا کل اختیاری مداخلت یا حصہ داری
 نشہ، پہ دے وجہ دے یو خدا اے پہ حقیقت کئے د ہولو کائنات تو خدا اے دے د ہنہ نہ بغیر دے بلے
 ہستی ہود و اختیار نشہ چہ د ہنہ سرہ پہ خدا نیی او پہ الوہیت کئے شریک شی۔

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ
كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ أَسْخَدُوا حُبَّ اللَّهِ ط وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ

(خود اکوے جنے چہ خداے پر یوالی لالت کوی ددے باوجود ہم) خہ خلق دا سے دی چہ دے الله
نه بغیر بل شوک د هغه متقابلہ کئے د هغه برابر جو رہی وی ا د هغوی سره دا سے مینہ کوی
لکه شکہ چہ د الله سره مینہ پکار دے — خوجه په چا کئے ایمان وی هغوی د تہو
نه زیاتہ مینہ د الله سره لوی — ارمان افسوس دے، چہ کوم عذاب بہ دوی په ستر کو

۱۳۳ یعنی د خدا ایی چہ کوم صفتونه خاص د الله دپاره دی نو ایی چہ په دغه کئے غے صفتونه د بل چا
هم کیدے شی، ا د الله تعالی چہ په بندگانو باند خہ حقونه دی، هغه تہو حقونه یا پد هغه کئے غے حقونه
دوی خپلو جوړو کړه شو د خدا یا نوله ورکوی، مثلاً سبب جوړه دل، حاجت پوره کول، مشکل آسانول
فریاد اوریدل، دعا کائے قبول، د پت ا د بیکاره د هر شی نه خبریدل، دا تہو د الله خاص
صفتونه دی. دا حق صرف د یو الله دے چہ خلق هغه د تہو نه لوی ا د بر تر طاقت هستی
و منی، صرف د هغه بندگی اختیار کړی، د هغه نه خپل حاجتونه و غواړی، د امداد دپاره هغه ته
آواز او کړی، په هغه بروسه اوساقي، د هغه نه د امید و نوطع او کړی او په پته او په بیکاره
د هغه نه او یر پیری. دغه شان الله د جہان نو یو یاد شاه دے، ا د باد شاه په حیثیت د الله کار
دے چہ د خپل رعیت دپاره حلال او حرام مقرر کړی، د رعیت کار ا د رعیت حقونه مقرر
کړی، رعیت ته د کولو ا د نه کولو کارونه و بنیای، ا د ا ورته و بنیای چہ د الله ورکړ شوی
طاقتونه ا د رائج په کومه طریقہ استعمال کړی، په کوم کارونو کئے استعمال کړی ا د خد
مقصد دپاره استعمال کړی. ا د ا صرف د الله حق دے چہ خلق هغه خپل حاکم و منی، د هغه
حکومت قانون و وائی، د حکم کولو ا د منع کولو اختیار مند هغه و منی، د خپل ژوند د معاملو فیصله
د الله د حکم مطابق و کړی او په نیغه لار باند د تللو دپاره الله تدرج ا و کړی. شوک چہ د خدا د دے
صفتونه یو صفت هم بل چالہ ثابت شوی، ا د خدا غے د حقونو نه یو حق هم بل چاتر و کوی هغه په
اصل کئے د الله په متقابلہ کئے د الله برابر جوړه وی. ا دغه شان چہ کوم سره یا یوه دله د الله په
دے صفتونو کئے د یو صفت دعوی کوی، ا د خدا غے په حقونو کئے د یو حق مطالبہ د انسانانو نه کوی
هغه هم په اصل کئے د خدا غے متقابل او برابر جوړ پیری خواہ که هغه په خپله ژبه د خدا ایی دعوی
کوی او که نه کوی.

۱۳۴ یعنی چہ ایمان غے را وړو نو هغه له پکار دی چہ پر هر خہ کئے د تہو نه شککے د الله
رضا لتوی، او په خپل زړه کئے د الله محبت دومره پید ا کړی چہ بیا د هغه دپاره د هر شی محبت
قربا نولے شی.

ظَلَبُوا إِذْ يَرُونَ الْعَذَابَ أَنْ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ
شَدِيدُ الْعَذَابِ ۝۱۳۵ إِذْ تَبَرَّ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ
اتَّبَعُوا وَرَأَوْا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ ۝۱۳۶
وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّ مِنْهُمْ كَمَا
تَبَرَّءُوا مِنَّا كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ
عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ۝۱۳۷

باند ويني هغه نن دے ظالما نو اوليد لے چه تبول طاقتونه او تبول اختيارات خود الله په قبضه
کېنې دى او په سزا ورکولو کېنې هم الله ډېر سخت دے. چه بيا کله هغه سزا ورکوي هغه وخت
به داسې حال وي چه په دنيا کېنې په کوم مشرپه خلق تلى وي، هغه مشربه د خپلو پيروکارو
خلقونه خان خلاصوي، خوشزابه ورته خاغا ملا وېږي او د هغوى ټولې ذريعه او
سببونه به ختمېږي. او کوم خلق چه په دنيا کېنې په هغوى پې روان وو، هغوى به وايي چه
هائې افسوس که چرې بله موقعه مو بڼله راگرې کيدې شوه نوموړي به دوى ته خپله بيزاري
د غمې بنودلې وه لکه څنگه چه نن دوى زمونږ نه بيزار کيږي. په دې طريقه به الله دے خلقو
ته د دوى د دنيا عملونه په داسې شان ښکاره کوي چه دوى به د ارمانونو او د نېپيمانۍ
لاسونه موروږي خود وورنه به د وستلو لار نه مومي.

۱۳۵ د لسته خاطر طوبى د گمراه کوونکو مشرانو اوليد رانوا نجام او د هغوى د ناپوهه پيروکارو
انجام په دې وجه ذکر شوى دے چه د کومې غلطۍ په وجه ځنگي نې امتونه به لارې شوي دي د
هغې غلطۍ نه مسلمانان خان و ساق او په خپلو مشرانو اوليد رانو کېنې نیکان خلق و پيژني
او په دې غلطو مشرانو پې د ستلو نه خان مخ صکري.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا ۚ وَلَا
تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٧٨﴾
إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَإِنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ
مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٧٩﴾ وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ
قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا آفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۖ أَوْ لَوْ كَانَ
آبَاءُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٨٠﴾ وَمَثَلُ
الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا

اے خلقو! پزمکہ کہنے چہ کوم حلال او پاک خیزونہ دی ہفہ خورئی او شیطاں پہ بنیودلو
شورلا رد باند مہ تعی ۱۷۸ ہفہ ستا سونکارہ دشمن دے، تا سوترہ بدئی او دے جیائی حکم کوی
او دادر نہ وائی چہ ہفہ خبرے ہم پہ اللہ باند ورا آہ وئی د کو موخبرو پہ عقلہ چہ تا سوترہ دا
علم نشہ چہ دا اللہ وسیلی دی ۱۷۹

کہہ چہ دوی نہ وویلے شی چہ اللہ کوم حکمرنہ نازل کری دی پہ ہفہ پیے روان شئی نو پہ جواب
کہنے دوی وائی چہ موہن خویہ پہ ہفہ طریقو پیے خویہ کو مو طریقو چہ موہنہ چیل پلاراں او
نیكونہ لیدلی دی ۱۸۰ دیرہ بندہ ده اخو کہ چہ دے دوی پلاراں او نیكونہ عقل نہ کار نہ وی اقلے او
نیغہ لارمے نہ وی موندی نو آبا بیابہ ہم دوی پہ هغوی پیے شی؟ دے کو مو خلقو چہ د خدا اے پہ
بنو لے شوی لار باند د تلونہ انکار کرے دے د دوی مثال بالکل دا سے دے لکہ چہ یو
شیونکے خناور نہ آواز کوی او هفہ خناور دے ها هو دے آواز نہ علاوہ

۱۷۹ یعنی د خوراک حکاک پہ معاملہ کیے د خیلو و هونو او د جا هلا نہ رمونو تو لے پابندی ماتے کری .
۱۸۰ یعنی د خیلو خیالی رمونو او خیالی پابندو پہ بارہ کہنے د اخیال کول چہ دا د خدا دے طرفتہ
منہجی کارونہ دی، داپہ اصل کیے د شیطان لویہ کار نامہ دے . خکہ چہ پہ حقیقت کہنے د دے میٹ سند
نشہ چہ دا د اللہ د طرفتہ دی .

۱۸۱ یعنی د دے خیل خیالی پابندو د بارہ د هغوی سرہ د دے نہ سوا بل میٹ سند او دلیل نشہ
چہ خبرہ سر پلار نیكونہ ہم د غیہ لار باند دے . نا پوهان پہ دے کہنے پلا تہ دی چہ کئی پہ یوہ طریقہ
باند دے تللو د بارہ دا دلیل بالکل کافی دے .

دُعَاءَ وَذِلَّةً صُمُّوا بِكُمْ عَمَّا فَهَمُّ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٤١﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا
لِلَّهِ إِن كُنْتُمْ آيَاةً تَعْبُدُونَ ﴿١٤٢﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ

بل هيثم نه آوري لله دا کا نره دی سپا را کمان دی، رانده دی، محک نه خبره په عقل کنه نه رانگی.
اے مؤمنانو، که چهره تاسو په حقیقت کنه د الله بندگی کوئگی یی نو کوم پاک شیزو نه چه موږ
تاسو له درکړی دی هغه به تکلیفه خورئ او د الله شکر و یاسئ کله د الله د طرفه
که څه پابندی په تاسو باند د لا نو هغه دا ده

۱۴۱ د دے مثال دوه اړخونه دی. یو دا چه د دے خلقو مثال د هغه به عقله ځناور د دے چه په خپلو شپونکو
پسے روستروان وی او د هغوی په آوازو نو باند اخواد یخو حرکت کوی خو په مطلب نه هیڅ نه پوهیږی. او
بیل مطلب نه دا دے چه کله سره دوی ته د دعوت او تبلیغ خبره کوی نو دا به معلومیږی لکه چه څوک
ځنا ورو ته آواز کوی چه هغوی آواز خوا وری خو په دے نه پوهیږی چه د آواز کوئگی څه مطلب نه.
الله تعالی د اے الفاظ استعمال کړی دی چه دا دواړه مطلبونه پکښه رانگی.

نله یعنی که چهره تاسو ایان را ور په وی او د خدا له قانون منئ، لکه څنگه چه تاسو د هوی کوئ،
نوبیا چه د هندو مذهب عالمانو د عیسائی مذهب عالمانو، جوگیانو او دنیا پرینودونکو راهبانو او
پچنله تاسو پلارانو نیکنو د ځان نه کوم د ذات پات او د جاهلیت د زمانه پابندی ایښودلی دی، هغه
نوله پابندی ماته کړئ. څه چه خدا له حرام کړی دی د هغه نه خو ضرور ځان ساتئ، خو چه کوڅیزونه
الله حلال کړی دی په هغه کښه شک مه کوئ هغه به منع خورئ څکئ. دے خبره ته د نبی صلی الله
علیه وسلم دا حدیث هم اشاره کوی. نَبِیُّ بُرْمَا مَنِ مَلَأَ صُلُوتًا وَاسْتَقْبَلَ قِبْلَتًا وَاحِدًا
ذَیْجَتْنَا قَدْ لَکَ الْمُسْلِمُ الخ یعنی څوک چه هغه مرغ کوی کوم چه موږ کو د هغه قیله ترغ کوی که
ته چه موږ نه مخ کو ژ او موږ نه لاس د بجه خوری هغه مسلمان ده. مطلب دا دے که یو سره مرغ
هم کوی او قیله ته هم مخ کوی خو تر هغه وخته پورے چه اسلام کښه پور د اخل نه دے تر څو چه هغه
د خوراک څښاک په معامله کښه د جاهلیت د دهمو او وپابند ونه ځان نه وی خلاص کړه. څک
چه د جاهلیت په پابندو باندو ټینګ و سیدل د دے خبره علامه ده چه لا تراوسه پورے
د دے د بدن د رگونو نه د جاهلیت زهر نه دی وتلی.

الْبَيْتَةِ وَالَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا وَمَا أَهْلُهَا بِهِ لَغَيْرِ اللَّهِ فَمَنْ
اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۱۴۳﴾
إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنْ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ
بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ

چہ مردارہ مخوری، دینیہ اور خنزیرہ غویہ نہ خان ساتی او هغه خیزمہ مخوری چہ پی
هغه باندہ د الله د نوم نہ علاوه د بل چانوم اغستلے شوے وی۔ هن چہ کوم سرے میورہ وی
او د قانون ما قولو ارادے نہ وی یا د ضرورت نہ ریاتے نہ کوی، نو کہ هغه دده خیزونو
نہ خہ و خوری، نو گناہ پر نشہ، الله تجنبونکے اور کم کونکے دے۔

خودادے چہ کوم خلق هغه حکم نہ پتہ وی چہ الله پر خیل کتاب کینے نازل کوی دی، او
د دنیا پر لبرہ فایده باندہ هغه قربانوی، هغوی پی اصل کینے پی خیلو کیو و کینے و ورا چوی۔

۱۴۱ پی دے کینے د هغه خناور غویہ هم شامل ده چہ د خدایہ د نوم نہ علاوه د بل چاہ نوم باندہ د حج
شوے وی، او هغه خوراک پکینے هم شامل ده چہ د الله د نوم نہ علاوه د بل چاہ نوم باندہ نند شوے وی۔
حقیقت داده کہ خناور وی، کہ غلہ وی یا بل د خوراک خہ خیز وی، پی اصل کینے د هغه مالک الله تعالیٰ
دے، او الله د هغه خیز مریز لہ را کرے دے۔ نو پی دے وجد مریز لہ پکار دی کہ د نعت شکر یہ
ادا کو و یا خیرات کو و یا نذر منو، نو چہ صرف د الله پی نوم نہ کو و۔ د الله نہ بخیرہ د بل چاہ نوم
اغستلو مطلب داده چہ مریزہ د خدا نے پی خائے باندہ یا د خدا نے سرہ د بل چالوی و اے هم منو
او پی بل چاهم د نعت و رکولو یقین لو۔

۱۴۲ پی دے آیت کینے د حرامو خیزونو د استعمالو لود پاره درے شرطونہ دی۔ یو د اچہ سرے
واقعی میورہ وی، مثلاً د لورے یا د تندے نہ د مرک خطرہ وی، یا د بیماری پی وجہ د مرک خطرہ
وی او پی دے حالت کینے د حرامو خیز نہ علاوه بل خیز نہ ملا ویری۔ بل د اچہ د خدا نے د قانون د ما قولو
ارادے پی زرہ کینے نہ وی۔ دریم د اچہ د ضرورت نہ ریاتے نہ کوی، مثلاً د حرام خیز پی یو شو
نور و یا پی شو خاشکو یا پی یو شو کو تو لو باندہ کہ پرے د مرک خطرہ و رکیدے شی نو چہ د هغه نہ ریات
د هغه خیرا استعمال و نہ کوی۔

۱۴۳ مطلب داده چہ پی عامو خلق کینے شو مرہ غلط تو حمان خوارہ شوی دی او غلط رسمونہ ریوا جونہ
جور شوی دی او دے خایہ پابند و کوی نو کہ لارے جورے شوی دی دے تہو لو ذمہ واری پی
هغه عالما نو باندہ چہ هغوی سرہ د الله د کتاب علم و و لیکن عامو خلق نہ نہ رسولو۔

وَلَا يَكْلَمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَا يَكْلَمُهُمْ عَذَابُ أَلِيمٌ ﴿١٤٣﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَاةَ بِالْهُدَى وَالْعَذَابُ بِالْغُفْرَةِ فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ ﴿١٤٤﴾ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿١٤٥﴾ لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ

نور

د قیامت پر درخ بر اللہ هرگز دهغوی سره خبری و نه کړی او نه بهر ته پاکیزه و کوڅوی، او د دهغوی دپاره درد ناکه سزا ده. دا هغه خلق دی چه د هدایت پر بدله کښه کړاوی و اغتلا او د بخش پر بدله کښه کړاوی و اغتلا. د دوی څه عجیبه حوصله ده چه د دوزخ عذاب ته پټنک دی. د دے ټولو وجه داده چه الله تعالی خو ټپک ټپک د حق مطابق کتاب نازل کړی و خو چه کومو خلقو پر کتاب کښه اختلافات را و خلل هغوی پر خپلو جگړو کښه د حق نه ویر لامل بلل.

نیکي دانه ده چه تاسو خپل هونه مړخا ته کړی یا مغرب ته، بلکه نیکي داده چه

او بیا چه کله د جهالت پر وجه پر خلقو کښه غلط طریقې او غلط رویاونه شروع شول نو پر هغه وخت کښه هم دے ظالمانو د خولې نه غږ نه ایتلو. بلکه ویر و پکښه خپله فایده پر دے کښه لیدله چه د الله د کتاب پر حکمونو باندې پرده پرته وی نو بڼه ده.

د پېشواگانو چه د خپل ځان پر عقله پر عامو خلقو کښه کوم د ددو غوڅه خبره خورې کړې دی، دا په اصل کښه د هغه جواب دے. د پېشواگانو د کوشش کوی چه د خلقو په زړونو کښه دا خبره کینوی چه دوی ویر پاک او مقدس خلق دے، چا چه د دوی لمن و نیوله دوی به د هغه سفارش کوی او هغه به پر الله باندې جبنی. او دغه شان د ویر و خلقو د هغوی پر عقله دا خیال پیدا شوے هم وو. د دے پر جواب کښه الله تعالی فرمائی چه مونږ به هرگز د دوی سره نه غځا غځیږو او نه به دوی ته پاک او مقدس خلق اړ وایو.

له مړخا ته او مړ پر پواته طرفونو ته مخ کول نه هڅه کد مثال پر طور ویلی دی اصلی مقصد دا په ذهن کښه کینول دی چه د مذهب یو څو ظاهري رسمونه ادا کول او یو څو خاص مذهبي کارونه کول او کپر هیزگاری څه خاص شکل جوړه ول هغه حقیقی نیکي نه ده کومه چه د الله سره وزن او قدر لری.

مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَآلَيْتَ
 النَّبِيِّينَ ۖ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ
 وَالْيَتَامَىٰ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ
 الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ ۚ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا ۚ
 وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ
 الَّذِينَ صَدَقُوا ۚ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿۱۷۷﴾
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ ۖ

سرے پر اللہ باند اوپر ورح د آخرت باند اوپر فرشتو باند او د اللہ پہ نازل کرے شوی
 کتاب باند او د ہفہ پہ پیغمبرانو باند ذریعہ د اخلاصہ بیان راوری، او د اللہ پہ محبت کن
 خپل غورہ مال پہ رشتہ دارانو او یتیمانو باند، پہ مسکینانو او مسافرانو باند، چہ شوک د
 امداد د پاره لاس و نیسی پہ هغوئی باند او د غلامانو پہ آزادولو باند خرچ کړی، موخ
 قائم کړی او زکوٰۃ ورکړی. او نیکان خلق هغه دی چہ کله وعده وکړی نو هغه پوره کوی،
 او د غریبی او د مصیبت پہ وخت کچے او د حق او د باطل په جنگ کچے صبر کوی. دا
 رښتینی خلق دی او هم دا خلق پر هیڅ کارات دی.

اے هغه خلقو چہ ا بیان مورا ورپه دے، ستا سو پاره د تل په مقدمو کچے د قصاص حکم لیکل شو دے

﴿۱۷۷﴾ قِصَاص، یعنی د دین د بدل، مطلب دا چہ د سړي سره هغه کار وکړه شی کوم چہ ده د
 بل سره کړه وی. خو د دے دا مطلب نه دے چہ قاتل په کومه طریقہ سرپه وژلے وی هم په
 هغه طریقہ د قاتل او وژلے شی، بلکه مطلب نه صرف دا دے چہ د روح اغلولو کوم کار ده د
 مقتول سره کړه دے هغه د دده سره او کړه شی.

الْحَرْبِ بِالْحَرْبِ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأَنْثَى بِالْأُنْثَى وَفَمَنْ عَفَى لَهُ
مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبِعْهُ بِالْبَعْرِوفِ وَأَدْأْ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ

که آزاد سري قتل کړې وی نو دغه آزاد سري نه و بدله واغځي شي، که قاتل غلام وی نو دغه غلام و قتل کړې شي، او که بڼه دا جوړ و کړی نو د دغه بڼې نه و بدله واغځي شي. هغه چې د قاتل سره د هغه رور د خد نومي کولو د پاره تيار وي، نو پکار دی چې په بڼه طريقه د ويښه د تاوان فيصله و شي او د قاتل پاره ضروري ده چې په راستي سره د ويښه تاوان ادا کړي.

کله د جاهليت په زمانه کې د خلکو دا طريقه وه چې د يو ځاندان سري به د بله د بله يا د بل ځاندان سره مرکړ نو د مري د طرف خلکو به د قاتل د بله نه د خپله خوښه قيمت اغستلو. صرف د مري په بدله کېنه د قاتل په مرکړلو د هغوی زړه نه پيښيدو. هغوی به د خپل مري په بدله کېنه په سوو نو خلق سره کول غوښتل. که چرې د هغوی يو عزت مند سره به د بله د يو معمولي سري د لاسه مرځونو بيا به د هغوی د اصلي قاتل په مرکړلو تسلي نه کيدله، هغوی به دا غوښتله چې د قاتل د بله نه د هم يو داسه معزز سره مرکړې شي او که داسه نه وي نو بيا د دغه معزز سري په بدله کېنه د پر سري مړه کړې شي. او که چرې داسه به و شوه چې يو عزت مند سري به يو داسه سره مرکړو نو هغوی به دا نه خوښوله چې د دغه داسه مري په بدله کېنه د دغه عزت مند قاتل مرکړې شي. دا حالت يواځې د پنځواکي جاهليت نه وو، موجوده زمانه کېنه چې کوم قومونه د پر مذهب کړي شي، هغوی اکثر په خپلو سرکاري اعلایانو کېنه دا خبره بغيره خه شرم نه دنيانده اوره دی چې که چرې زموږه يوسره مرکړې شو نو موږ به د هغه په بدله کېنه پنځوسه سري مړه کوو. اکثر دا خبرونه موږ په خپلو غوږونو او روڼو د يوسري په قتل باند دومره دومره کانړه شوي کسان په کولای و وښتنه شو. يو "مذهب" قوم په ده شلمه صدی کېنه د خپل يوسري (سري استيک) بدلنه د ټول مصري قوم نه واغستله. بل طرفه دده تش په نوم مذهب قومونو په عدالتونو کېنه د کار کېږي چې که قاتل د حاکم قوم سره وی او مقتول د محکوم نوم نه وي نو د هغوی هېان صاحبان د قصاص د فيصله نه ځان ساتي. دا خرابي دی چې دده د ختمولو حکم الله تعالی په ده آيت کېنه کړې ده. نو مافي چده د مري په بدله کېنه ده ته مډگوردي چې قاتل څوک ده او مقتول څوک ده خو صرف او صرف صحيح قاتل سرکوي.

کله په ډيره ښکې طريقه سره د "رور" په وېلو د نومي سفارش هم کړې ده. مطلب دا ده چې که ستا او د بل سري په منځ کېنه د پلار د مرگ دوشمنی هم وی خو بيا هم هغه ستا نساڼی رور ده. په دې وجه که چرې د خپل يو خطا کار رور په مقابل کېنه د بدلې اغستلو اراده پرېږدې نو دا استاد انسانيت سره ډيره مناسبه ده — دده آيت نه داسه معلومه شوه چې د اسلام د سزا په قانون کېنه د قتل پورې د لوی جرم په معامل کېنه راضي نه

ذَٰلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ ۖ فَمَنِ اعْتَدَىٰ بَعْدَ
ذَٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱۴۸﴾ وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ
يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۱۴۹﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمُ إِذَا حَضَرَ
أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ أَنْ تَرَىٰ خَيْرًا مِّنَ الْوَصِيَّةِ لِلْوَالِدَيْنِ

داستاسو د رب د طرفنه آسانتيا او رحمت ده. د دے نه روستوهم که چا زياته وکړو نو د هغه
د پاره درد منده سزا ده — اے عقل والو! ستاسو د پاره په قصاص کې ژوندون ده.
اميد ده چې تاسو به د دے قانون د خلاف ورزي نه ځان وساتئ.

په تاسو باند فرض کړې شوي ده چې کله په تاسو کېنې قحاده مرک وخت راشي او د
هغه نه مال پاتې کېدو، نو د مورا وپلار او د رشتې دارانو د پاره د پېر بنه طريقه سره

کيدې شي. د مري دارانو ته دا حق حاصل ده چې قاتل معاف کړي او چې کله ئې معاف کړو نو بيا د عدالت
د پاره دا جائز نه دی چې د قاتل په مرک باندې غاښا زور وکوي. ځن دومره ده که چېرې دارانو قاتل
معاف کړو نو قاتل به د وينې قيمت ورکوي، لکه څنگه چې په روستوايت کېنې ارشاد شوي ده.

﴿۱۴۹﴾ د "مَعْرُوف" لفظ په قرآن کېنې د پېر ځله استعمال شوي ده. د دے نه مراد په صحيح طريقه سره
نيکې کار کول دي، دا ېې نیکې کار چې د هغه نه عام خلق خبروي او چې د هغه په حقله يو مخکړې سره
چې يو طرف ته ئې هم څه ذاتي فائده نه وي، دا دواړي چې بېشکه حق او انصاف هم دا ده او دا مناسبه
او بشکې طريقه ده. د اسلامي اصطلاح کېنې عام رواج (Common Law) ته هم "عرف" او
"مَعْرُوف" وييلې شي، خود اصراف په هغه معاملو کېنې استعمالېدې شي چې د کومو په باب کېنې شريعت څه
خاص قاعده نه وي مقرر کړې.

﴿۱۵۰﴾ مثلاً د اېس چې د مري وارث د تاوان اغستلو نه روستو بيا د بدلې اغستلو کوشش وکړي، يا قاتل
په تاوان ورکولو کېنې هغه دغه اوکړي او د مري د وارث احسان هير کړي.

﴿۱۵۱﴾ دا د يو ېې جاي ځای خبره رد ده چې پخوا هم په دې ورو خلقو کېنې وه او نن صېا هم په دې ورو خلقو
کېنې شته. لکه څنگه چې د جاهلا نو يو ېې د ېې په بدله اغستلو کېنې د پېر سختي اختيار کړيدې ده
شان يو ېې د ېې د معافۍ په طرف د پېر قوي اختيار کړيدې او د مرک د سزا خلاف ئې دومره تبليغ
کړې ده چې د پېر خلق د مرک سزا ته په بنه نظر نه گوري او د د بيا د پېر و ملکونو د سزا بېلکې ختم کړي
ده. دغه وجه ده چې قرآن عقل والو ته خبرداري ورکوي چې په قصاص کېنې د خلقو د پاره ژوندون ده.
کوم خلق چې د هغه انسان روح غوښتند گنزي چا تر چې پخپله د انسان روح غوښتند نه ده، هغوی په اصل
کېنې خپل دشمن ځان نه غښوي. ځکه چې يو قاتل د مرک نېچ کول د د پېر بې گناه انسانانو د سر خطر په پيدا کول دي.

وَالْأَقْرَبِينَ بِالْعُرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿۱۸۰﴾ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿۱۸۱﴾ فَمَنْ خَافَ مِنْ مَوْصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۱۸۲﴾

وصیت وکری۔ دا حق دے پہ پرہیز کارانہ خلقو باند۔ بیا چہ چا وصیت واورید واورستو
تے ہفہ بدل کرو نوڈ ہفہ گناہ پہ ہفہ بدلونکو باند دہ۔ اللہ ہر شے اوری اوپر ہر شے پوہ
دہ۔ البتہ دومرہ دہ کہ دچاسرہ دایرہ وہ چہ وصیت کوئی پہ خطایا پہ قصد باند بے
انصافی کری دہ، او بیا ہفہ دہفہ خلقو پہ منیج کئے چہ دچاسرہ دامعاملہ تعلق لوی،
اصلاح وکری، نو پہ ہفہ باند خہ گناہ نشہ، اللہ بسنو کے او مہربانہ دے

۱۸۰ دا حکم پہ ہفہ زمانہ کئے شوے دوجہ د میراث د تقسیم دپارہ خہ قانون نہ وومقرر شوے۔ پہ
ہفہ وخت کئے پہ ہر سہری باند دا فرض کرے شوے چہ د وصیت پہ ذریعہ د وچیلو وارتانہ جوئے مقرر
کری چہ د ہفہ د مرک نہ دوستو بیا پہ خاندان کئے جگرے نہ وی او دچا حق دار حق و نڈ و ہلے شی
روستو چہ بیا کلہ اللہ تعالیٰ پہ خپلہ د میراث د تقسیم دپارہ یو قانون جو کرکرو (چہ ہکے پہ سورہ نسا
کئے بہ راشی) نونہی صلی اللہ علیہ وسلم د وصیت د حکم نو او د میراث د حکم نو دہ قاعدے بیان کرے۔
یوہ دا چہ اوسے د وارث پہ حق کئے شوک وصیت نشی کوئے، یعنی د کو مورستہ دارانہ جوئے چہ
پہ قوان کئے مقرر کرے شوی دی، د ہفہ وئی پہ حصو کئے نہ د وصیت پہ ذریعہ شہ کئے زیاتے کیدے
شی، نہ یو وارث د میراث نہ محرومہ کیدے شی او نہ یو وارث نہ د ہفہ د خپلے حقے نہ علاوہ بل
خہ غیر د وصیت پہ ذریعہ وکرے کیدے شی۔

بلکہ دا چہ وصیت صرف د قبول جائیداد د دریغ حقے پورے کیدے شی۔
دے د و قاعدو نہ روستو اوسے دے آیت مطلب او منشادادہ چہ سہرے وچیل دہ ہر
مال دے دپارہ پر سہرے دی چہ د ہفہ د مرک نہ روستو د قاعدے مطابق د ہفہ پہ وارثانہ باندی
تقسیم شی او دیوے حصے د مال وصیت د ہفہ رشتہ دار پہ حق کئے وکری چہ پہ میراث کئے
حکم نہ رسی خود امداد و رکولو مستحق وی، یا شوک غیر رشتہ دار وی خود امداد محتاجہ وی
یاد عامہ فائدے د کارونو نہ پہ یو کار کئے د لکولو وصیت وکری، روستو خلقو د وصیت د حکم
د سفارش فوید یو حکم وگنرو او بیا رو رو ورپے د وصیت د طریقہ عام طور ختمہ شوے۔
لیکن پہ قوان مجید کئے د حکم د خدا نے تعالیٰ د طرفہ پہ پرہیز کارانہ باند یو حق کرکھے شوے دے۔ کہ
پہرے دا حق و رکول شروع شول نو د پرے دا ہے خبر پہ پہ خپلہ حل شی چہ ہفہ د میراث پہ بارہ کئے خلق
پہ پریشانی کئے اپوی۔ مثلاً د ہفہ نو سو معاملہ چہ نیکنہ نہ ژوندی وی او مور پلارے مرے شی۔

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ
عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۱۸۳﴾ أَيَا مَا
مَعْدُودَاتِ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ
فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ
طَعَامُ مَسْكِينٍ فَمَن تَطَرَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ

آهغه خلقو چه ايمان مورا وره ده، په تا سوباند روژه فرض كړې شوه. لكه څنگه چه
ستا سونه وړاندې د پيغمبرا نو په امتونو باند فرض كړې شوي وه. اميد ده چه د دې نه په
تاسو كېنه د تقوى صفت پيدا شي. يو شو مقرره ورځې روژه دي. كه په تاسو كېنه څوك بيمار وي
يا په سفر كېنه دي نو په نورو ورځو كېنه د هغومره پوره روژه ونيسي. او كوم خلق چه د
روژه نيولو طاقت لري (او نه غوښتي) نو هغوى د فديې وركړي. د يوې ورځې فديې يو مسكين
ته خوراك وركول دي، او څوك چه پخپله خوښه زياته شي وكړي، نو دا د هغه د پاره بهتره ده.

كه د اسلامه نورو د پوهو حكومو پشان روژه هم روژه فرض كړې شوي ده. بنى اسرائيل عليه و سلم
په اول كېه مسلمانانو ته حكم كړې وو چه په هر مياشت كېه صوف درې ورځې روژه نيسي، خود روژه
فرض نه وه. بيا د هجرت په دويم كال كېه د رمضان د روژو د احكام نازل شو، خو په دې كېه دومره
رعایت وساتله شو چه كوم خلق د روژه نيولو طاقت لري او بيا هم روژه نه نيسي، نو هغوى د
يوې روژه په بدله كېه په يو مسكين باندې دودې اخروي. روستو بيا بل حكم نازل شو او د عام
رعایت منوخ كړې شو. ليكن مريض او مسافر او اميد داره نېكه يا پېچې له پېچې وركونكى نېكه او دا هم
بود اكان خلق چه د روژو نيولو طاقت نه لري، د هغوى د پاره دا رعایت هم د غم شان باق وساتله
شو، او هغوى ته د احكامو شوجه كله بيا دا عذر غتم شي نو بيا د هغومره قضا روژه ونيسي
څومره چه تر د رمضان په مياشت كېه قضا شوي دي.

كه يعنى د يوه په زياته توخلو باندې دودې اخروي او يا د مطلب ده، چه روژه هم
ونيسي او په مسكين دودې هم او خوروي.

وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۸۳﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ
الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ
الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ
وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ

لیکن کہ تا سربو هیزئی نو تا سو په حق کینه دا د پوره بڼه ده چه روژه ونیستی ۱۸۵
رمضان هغه میاشت ده، چه پکینه قرآن نازل کړی شو چه هغه د انسانانو د پاره سراسر
هدایت د سر او په هغه کینه دا سې صفا صفا د بنود نه خبری دی چه سړی ته ینغه لاس
بنایي او د حق او د باطل په منع کینه فوق بشکاره کوی. نو د اوس نه چه پر کوم سړی دا
میاشت راشی، په هغه باند لازم دی چه د دې ټولې میاشته روژې ونیسی. او څوک چه
مريض وی یا په سفر باند وی، نو هغه د پوره نور وروځو کینه د هغومره روژو تعدا د پوره کړي ۱۸۶

۱۸۵ د دې څانګه پوره اولنې حکم دې چه د رمضان د روژو په باره کینه په دویمه هیزئی کینه د جنگ بدر نه
څکینه نازل شوی وو. د دې نه داروستنی آیتونه د دې نه یو کال دوستو نازل شوی دی خو د دې
مضمون د مناسبت په وجه په دې بیان کینه شامل کړی شول.

۱۸۶ په سفر کینه روژه نیول یا نه نیول د سړي پخپل اختیار باند پر لېږدول شوی ده. د
نبی صلی الله علیه و سلم سره چه به کوم صحابه په سفر تلل په هغوی کینه به چا روژه نیوله او چا به
نه نیوله خو هیچا به په بدل اعتراض نه کولو. په خپله نبی به په سفر کینه کله روژه نیوله او
کله به نه نیوله. په یو سفر کینه د یو سړي حال خراب شو او د پریو تلوا او چا چا پیره تر خلق
را جمع شو. نبی صلی الله علیه و سلم چه دا حال ولید و نو وې فرمایلي: چه دا ولې؟ خلق و ورته و وویل
چه دا د روژې د وجه نه. نبی و فرمایلي چه د انبیکي نه ده. او د جنگ په موقع کینه خوبه نبی حکم کولو
چه روژه مننېی چه په جنگ کینه دشمن ته کمزوری نه شی. د حضرت عمر نه روایت ده هغه
وايي چه موږ د نبی صلی الله علیه و سلم سره دوه ځله په رمضان کینه جنگ ته تلې یو. یو ځل په جنگ
بدر کینه او بل ځل د مکه د فتح کولو په موقع باند، او په دواړو کینه موږ روژه پر لېږدولې وه
د عمر څو ځه بیان کوی چه د مکه د فتح کولو په موقع باند نبی فرمایلي وو چه ان دیو م قتال
فاطر وای. په نور وروایتونو کینه دا الفاظ دی چه: انکم قد دفوتتمن عدوکم فافطر وای
اقوی لکم، یعنی د دشمن سره متقابل را پېښه ده، روژه پر لېږدولې چه په جنگ کینه
طاقتور ټیټی.

يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ
وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾

اللہ تاسوسوہ نرمی کول غواړي، سختی کول نه غواړي. دده وچه نه تاسو ته دا طريقه
خوډله کېږي چه تاسو د روژو تعدا پوره کړه شي او کوم هدايت چه الله تاسوله درکړه
ده په هغه باند د الله د لويي اظهار وکړي او د الله لويي ومني او شکر ايستونکي شي ۱۸۵

د عام سفر په معامل کې د خبره د نبي د يو ارشاد نه نه واضحه کېږي چه د ثومره فاصله په سفر
کې روژه پرېښودل شي او د صحابه کوا مرغل په دې باره کې د يو بل نه مختلف ده. صحيح خبره داده چه
ثومره فاصله ته عام خلق سفر وايي او په کومه فاصله کې چه د سفر بوج په سري باند راځي، هغه فاصله
د روژه نه نيولو دپاره کافي ده.

په دې خبره اتفاق شوه ددې چه په کومه وېش سره سفر شروع کوي د هغه ورځ د نه نيولو سري
تد اختيار ده. که دې خوښه شي نو په کور کې د خوراک وکړي او بيا د روان شي او که دې خوښه شي نو د کور
د تلونو د روستو خوراک وکړي. دواړه کارونه د صحابو نه ثابت دي.

که چېرې په يوشمېر باند دشمن حمله وکړي نو ايا د هغه بنا رځپل خلق د جهاد په وجه روژه پرېښودل شي
او که نه؟ د دې خبره په باره کې د علماؤ په منځ کې اختلاف ده. د هغه عالمان د روژه نه نيولو اجازه
نه ورکوي. خو علامه ابن تيميه په دې روڼوي د يلو نوسره فتوي ورکړي ده چه روژه نه نيول بالکل جائز دي
۱۸۶ يعنې الله يواځې د رمضان مياشت د روژه دپاره خاص کړي نه ده، بلکه کوم خلق چه د
رمضان په مياشت کې دغه شرعي عذر په وجه روژه ونه نيسي، هغوي په نورو ورځو کې د هغه قصا
دا ورپه شي، ځکه چه قرآن يو نعمت ده او الله تاسوله درکړه ده، هېه نه چه د دې نعمت داد
کولو د يمتي موقف نه تاسو په نصيبه پاته شي.

دلته په دې خبره ځان پوه کول پکار دي چه د رمضان د مياشتې روژه يواځې عبادت او يواځې د
په هيزم کارې تربيت نه ده، بلکه د قرآن په ذريعه چه الله تعالی موږ ته کومه نېغه لار ښودلې ده د يو عظيم الشا
لوي نعمت ده، او دا روژه نيول د دې لوي نعمت شکريه ادا کول هم دي. حقيقت داده چه يو هوشيار انسان
په ښه طريقه سره د چا د نعمت شکرو باسي او د چا احسان مني، نو هغه د هغه مقصد پوره کولو کوښښ کوي
د کوم مقصد دپاره چه ورته چا نعمت ورکړه وي. قرآن موږ ته د دې مقصد دپاره را کړه شوه ددې
چه موږ د الله د رضا لار پيژنو، پخپله پر روان شواو د نيا پر هم د ځان سره روانه کړو. د دې مقصد
پوره کولو دپاره د تولونه ښه ذريعه روژه ده. دغه وجه ده چه د قرآن د نازلیدو په مياشت کې
د موږ روژه نيول يواځې عبادت نه ده او نه يواځې د اخلاقو تربيت ده بلکه د دې سره د قرآن، چه
يو لوي نعمت ده، صحيح او مناسب شکر ايستل هم دي.

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ ۖ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ
إِذَا دَعَانِ ۚ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿۱۸۷﴾
أَحَلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصَّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ ۚ
هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ اللَّهُ

اوپے نبی، کہ چرے ستانہ زمانہ مکان زمانہ قلم پیوس وکری، نو ہغوی تہ وواپہ چہ زہ
ہغوی تہ تردیمیم۔ آواز کونکے چہ کلہ ماتہ آواز کوی نوزہ دہغہ آواز اورم اوجواب وکرم
نوپہ دے وجہ ہغوی لہم پکار دی چہ زمانہ قبولہ کری اوپہ زمانہ ایمان راوری۔ د اخیرہ
ور تہ واورہ وہ کیدے شی چہ پہ نیغہ لا مروان شی۔
د روژوپہ دوران کئے دے پیلو بجو سہ ملا ویدل سنا د بارہ حلال کرے شوی دی۔ ہغوی تاسو
دپارہ جامہ دی، اوتا سود ہغوی دپارہ جامہ یی ثلثہ اللہ تہ معلومہ شوہ چہ

۱۸۸ یعنی اگرچہ نہ تاسو مالہ کو تہ را ورے شی او نہ تم پہ ستر کو لیدے شی، خود خیال مہ کوئی چہ
زہ تاسو نہ لیمیم، نا، بلکہ زہ خیل ہر بندہ تہ دومرہ تردیمیم چہ ہر وقت زکلمہ خیل حاجت
غوبتے شی، تردیمیم پورے چہ کہ پہ زہ کجے دنتہ زمانہ خمر او غواہی نوزہ دہغہ اورم، اوپہ وائے
اورم نہ بلکہ دہغہ مطابق فیصلہ ہم کوم۔ کوم بے اختیارہ او بے حقیقتہ ہستی چہ تاسو پیلہ نا پوہتیا
خانہ معبودان او پالونکی جوہر کری دی، دہغوی دربار و نوتہ د خیل حاجت غوبتہ دپارہ خوتا سو
مزلونہ کوئی او حقی، او بیام نہ ہغوی تاسو خیرہ اوریدے شی او نہ پکجے د طاقت شتہ چہ ستاسر
د درخاستونو مطابق تہ فیصلہ وکریے شی۔ لیکن زہ، ددے فراخے د نیا یو باد شاہ او دتہ لوا اختیارانہ
او طاقتونو مالکیم، تاسو نہ دومرہ تردیمیم چہ تاسو پہ ہر وقت کجے اوپہ ہر حالت کجے
بغیر د تہ ذریعہ او سفارش نہ نیغ پہ نیغہ ماتہ خیل فریادونہ را رسولے شی۔ نوپہ دے وجہ
تاسو دے بے اختیارہ او ددے دروغ و خدایانو درتہ تلک پریردی او دانا پوہتیا مہ کوئی۔ زہ
چہ کوم خیرتہ لہاموراہم ہغہ قبول کری، پہ ما پریرے خانہ پینگ کری، زما طرفتہ راشی، پہ
ما پریرے وکری، زمانہ کی اختیار کری او زما فرمان و منی۔

۱۸۹ یعنی چہ ستاپہ ذریعہ ورتہ حقیقت معلوم شی او ستر کجے د غریب دی او ہغہ نیغہ لا رہے
تہ راشی پہ کومہ کجے چہ دوی تہ پیلہ فایدہ دہ۔

اَنْتُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُوْنَ اَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ
فَالَّذِيْنَ بَاشَرُوْهُنَّ وَابْتَغَوْا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ فَاَكْلُوْا وَاشْرَبُوْا
حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ
مَنْ

تاسود خپل ځان سره پټي په پټه خيانت کوي، خو هغه شاسو غلطی معاف کړه او پټه تاسو ته
چشم پوشی وکړه. اوس تاسو خپلو نېغو ته د شپې ورځنی او کومه مزره چې الله شاسو پاره
جائز کړې ده هغه اخلي. الله هم دغه رنگه د شپې تر هغه پورې جوړي ځنګلي کله چې
د تورې تیرې شپې نه د صبا سپینه رڼا ښکاره شي. ۱۹۳

۱۹۰. یعنی لکه څنګه چې د جاکه او د بدن په منځ کې بېل پرده نشته، دواړه یو بل سره مخامخ یوځای
وي، دغه شان تعلق شاسود نېغو او تاسو هم د یو بل سره ده.

۱۹۱. په اول کېنې اگرچه د دې قسمهغه صفا حکم موجود نه وو چې د رمضان د میاشتې په شپو
کېنې د ښوک د خپلو نېغو سره نه ملا ویري، خو د خلقو په خپله دا خیال وو چې کڼي په رمضان کېنې د
شپې نېغو سره ملا ویدل جائز نه دي. خو د دې خیال با وجود به هغوی اکثر د خپلو نېغو سره
ملا ویدل. دا داسې وه لکه چې خپله د خپل ځان سره خيانت کوي او د دې نه دا سره پیدا کیدل
چې په دوی کېنې به د جرم او د کناه ذهن پوخ شي. دغه وجه ده چې اول ورته الله تعالی دغه
خپل خيانت په کوته کړو او بیایې ورته و فرمایې چې د رمضان په میاشت کېنې د خپلو نېغو
سره ملا ویدل شاسود پاره جائز دي. اوس د کار په خپل خیال کېنې بدمه کنړي، بلکه
د الله د اجازت نه فایده واخلي او په صفارۍ سره ملا ویري.

۱۹۲. په دې باره کېنې هم اول اول خلق په غلطی کېنې پراته وو د چا دا خیال وو چې د
ما سخته مانع نه روستو خوراک ځکاک حرام ویري او د چا دا خیال وو چې د شپې ترخو پورې
سره وینځ وی تر هغه پورې خوراک ځکاک کولې شي خو چې کله اوده شو او بیا د وبارا پاسید
نوبیا څه خوراک نه شي کولې. دا حکمونه خلقو په خپله په خپل خیال کېنې جوړ کړي وو او د دې په
وجه به اکثر دیر په تکلیف کېنې وو. په دې آیت کېنې د دې قسمه غلطی ختمه کړې شوي دي. په دې
کېنې د روڼې حد د صبا خلقو نه راواخله تر دې پورې پورې مقرر کړې شو او د نېم پر یو تلونه تر دې
صبا خلقو پورې نهول شپه د خوراک ځکاک او د خپلو نېغو سره د ملا ویدلو آزادي ورکړې شوه.

۱۹۳. اسلام د خپلو عبادتونو د پاره د وختونو داسې طریقې مقرر کړې ده چې د هغې نه په
ټوله دنیا کېنې د هر قسمه خلق په هر وخت او په هر ځای کېنې ځان نه وختونه مقررې نه شي. اسلام
په کهر و باند د وخت مقررې و نو په ځانې د هغې نیو په درجه وخت مقررې وي چې هغه

ثُمَّ أَتَمُوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ

بيادا اتول کاروند پریر دی اودے پورے خپله روژہ پگوره کری۔ اوکله چه تاسو
په جوماتونو کینه اعتکاف کوئی یی، نو د خپلو بنحو سره

په قوله دنیا کینه ښکاره په نظر راځي. خوڅه نا پوه خلق د وخت معلومولو په دے طریقہ باند عام طور د
اعتراض کوی چه کوڅه علاقے قطبین ته نږدے دی په هغه کینه پدے طریقہ وختونه نشي معلومیدلے حکم
چه هلته شیپ ورځ په خوڅو میا شتووی. حالانکه دا اعتراض هغه خلق کوی چه د ملکو نو په حالا تو پوره علم
نږ لری. په حقیقت کینه هلته نه هغه شان شپږ میا شته شپږ وی اون هغه شان شپږ میا شته ورځ لکه
څنگه چه دلته زمونږ د خط استوا سره خوا و شانه د وسید و نکو خلقو شپه ا ورځ وی. هلته که د شیپ
د وړو وی او که د ورځه خوا با قاعده د سحر او د ما بنام پته لکی ا و هم د دغه سحر او ما بنام په وجه د هغه ځای
خلق زمونږ په شان ځان له د ا و د کید ل و ا و د پاسید ل و ا و د کار کولو وختونه مقرر وی. کله چه د کیم
رواج عام نه وو په هغه وخت کینه هم د "فن لیندو" د "ناروس" او د "کری لیندو" وغیره خلقو خپل وختونه
معلومول ا و د وختونو معلومولو د ریجه هم د غده آسمان د لنسو سره د تیرید ا و د رنځا نیس و. نو لکه
څنگه چه په نورو معاملو تو کینه هغوی ځان له د دغه نښونو وختونه مقرر وی دغه شان د مانجه ا و د
پیشمنی ا و د روژه ماق دپاره هم د دغه نښونو وختونه ځان له مقرر و لے شی.

۱۹۳ لکه د شیپ پورے د روژه پوره کولو مراد د ا دے چه د کوم ځای نه د شیپ حد شروع کیږی په
هغه ځای ته تاسو د روژه حد ختم شو. ا و دا خو هر چاته معلومه ده چه د شیپ حد د نمر پر یو تلو
نه شروع کیږی. نو د نمر پر یو تلو سره روژه ماقول پکار دی. د پیشمنی ا و د روژه ماقه صحیح
علامه داده چه کله په آخره شیپ کینه نمر خاته طرفته د آسمان په لښه کینه د صبا سپینوالے راڅخه
نو د پیشمنی وخت ختم شی او کله چه د ورځ په آخر وخت کینه د نمر خاته طرفته د شیپ تیاره په
پورته کید و شی نو د روژه ماق وخت شی. نن صبا خلقو د پیشمنی ا و د روژه ماق په وختونو
کینه د دیر احتیاط په وجه بے حایه سختی شروع کړیده. خو لیکن شریعت د دے دواړو وختونو
دپاره خه د ا دے وختونه نه دی مقرر کړی چه کئی د یو شو سیکسند و نو یا د یو غو منښتونو ا خوا دینوا
کید لو په وجه به د سړی روژه خرابه شی. د شیپ د تیاره نه چه د صبا سپینوالے راښکاره کیږی نو په دے
کینه د یو وخت لکی که چیرې یو سړی عین د صبا ختلو په وخت کینه را وځ شی نو د هغه دپاره دا بالکل صحیح ده
چه ذرا پاسی اوڅه د خوری وڅکی، د حدیث دے چه نبی فرمایلی دی که په تاسو کینه څوک
پیشمنی کوی او آذان و اوری نو فوراً د نه بس کوی بلکه د خپل حاجت مطابق د د خوری وڅکی
هغه شان د روژه ماق په وخت کینه هم د نمر پر یو تلو نه روستو د رنځا ختمیدلو پورے ا شطار کولو ته
ضرورت نشته. نبی صلی الله علیه وسلم به د نمر پر یو تلو سره بلال ته آواز کولو چه را وړه
زما شربت. بلال به عرض وکړو چه یا رسول الله اوسه خولا د ورځه رنځا ده. نبی به و فرمایلی
چه کله د شیپ تیاره د نمر خاته نه په را پورته کید و شی نو د روژه وخت ختم شی.

عَٰفُوْنَ ۚ فِي السَّجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا ۚ كَذٰلِكَ
يُبَيِّنُ اللَّهُ لِّلنَّاسِ اٰيَاتِهِ لَعَلَّهٖمُ يَتَّقُوْنَ ﴿۱۸۰﴾ وَلَا تَاْكُلُوْا
اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوْا بِهَا اِلَى الْحُكَّامِ

۱۸۰ مہ یوحائے کبریٰ ﷺ دادا اللہ تباری شوی حد و نہ دی، دے تہ مہ نزد مہ کبریٰ ﷺ دغہ شہ
اللہ تعالیٰ خیل حکمو نہ بنہ یہ تفصیل سرہ خلقوتہ بیانوی امید مہ چہ هغوی بہ د غلطو
طریقو نہ ہیج شی۔

۱۸۱ اوتا سو یہ خیلو کینہ دیو بل مالو نہ یہ نار و طریقہ مہ خوری او مہ تہ حاکمانو تہ دہ

۱۸۲ ہہ اعتکاف کینہ دنا تہ مطلب داصچہ سرہ درمضان آخری لس ور تہ یہ بجات کینہ تیری کری
اودا تو تہ ور تہ داللہ دیا دولو دپارہ وقف کری۔ داعتکاف یہ حالت کینہ سرہ دخیلو انسانی حاجتو نہا
دبجات نہ بھرتہ وتلے شی، خود الارمی دہ چہ خان بہ د شہوقی خوند و نو نہ لرے ساتی۔

۱۸۳ تہ داتہ و نہ فرمایک چہ ددے حد و نو نہ و انوری، بلکه داتہ و فرمایک چہ ددے تہ
مہ نزد مہ کبریٰ ﷺ۔ ددے د مطلب دے چہ د کوم تہ نہ دگناہ حد شروع کبریٰ، بالکل دھغہ
تہ تہ آخری غار و کوزیدل دسری دپارہ خطرناک دی۔ سرہ ہلہ روغ پاتے کیدے شی چہ د
سرحد نہ دومرہ لرے اوسوی چہ یہ ہیرہ تہ ہم قدم دحد نہ بھرتہ و نہ و تہ۔ داخبرہ یہ
ہغہ حدیث کینہ بیان شویدہ چہ یہ ہغہ کینہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم فرمایلی دی چہ یگل
مَلِكٍ حِمِّيٍّ ذٰنِ حِمِّيٍّ اَللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ۔ نمن رتبع حول الحمی، یوشک ان یقع فیہ، یہ عربی ژبہ
کینہ جینی ہغہ چمن تہ وائی چہ ہغہ یو سرداں یا یو بادشاہ دعامر خلقو دپارہ منع کرے وی نبی
دانتیبہ استعمال کری دہ افرمائی چہ دہر بادشاہ یو چمن وی اودا اللہ چمن دجینی ادا اللہ
ہغہ حد و نہ دی چہ ہغہ دحلاوا و دحراموا و فرمانبرداری او دنا فرمانی فرق نہکارہ کوی۔
کوم خناور چہ دچمن نہ چا پیدہ خریبری کیدے شی چہ یوہ ور تہ یہ چمن کینہ دنتہ داخل شی۔
افسوس دے چہ دیر داسے خلق چہ د شریعت داصلی مطلب نہ ناخبرہ دی، هغوی ہمیشہ داجازت
داخری حد و نو پورے تللو تہ زور نگوی، اودیر عالمان اودیر دکان ہم ددے غرض دپارہ سند و نہ
کوری۔ او هغوی تہ دجواز آخری حد و نہ بنائی چہ هغوی یہ ہغہ نوئی کرخہ کوزیدل شروع
کری یہ کومہ کرخہ چہ دفرمان او دنا فرمانی یہ منع کینہ عوف دینختہ ہر مرد فاصلہ پائی کیری
نتیجہ تہ دادہ چہ اکثر خلق پہ گناہ کینہ اختہ دی او دگناہ نہم دسرا ند یہ کمر اہی کینہ مبتلا دی حکم
چہ ددغہ حد و نو نری کرخہ پیرندل او گناہ تہ خان تابو کینہ ساتل دہر چا دوس کار نہ دے

لَتَأْكُلُوا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِإِلَاحٍ وَأَنْتُمْ
تَعْمُونَ ﴿١٨٨﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْهَلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ
لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ

غرض دپاره وړی چته تاسو په قصد او په زیاتی سره د بل مال نه حصه وخورئ ۱۹۸
خلق ستانه د سپوږمۍ د لوستیدو او د وړیدو په باره کې تپوس کوی، ورته اوایه چه
دا د خلقو دپاره د تاریخونو مقرره ولواو د حج علامتونه دی هم دغه زیکه دوی ته
اوایه چه دا څه د نیکی کار نه ده چه تاسو خپلو کورونو ته

۱۹۸ د دغه آیت یو مطلب خود ا د چه د کوشش م کوی چه د حاکمانو نه د رشوت په ذریعه ناجائزه
فایده واخلي، او بل مطلب د دغه چه کله تاته د اینه پته وی چه د مال د بل سړی دغه خورهغه
سره د خپل ملکیت ثبوت نشته یا ترته په چالاکی دغه مال خورلې شي، نو دغه مقدمه عدالت ته
مړه وړه کېده شي چه د عدالت حاکم په ظاهره د دغه مال فیصله ستا په حق کېنه وکړی خو په اصل کېنه
په دغه فیصله د غلط بیانی وجه وی، نو که عدالت ستا په حق کېنه فیصله هم کړی وی خو په حقیقت
کېنه ته د دغه مال جائز مالک نشته جوړیدلې، د خدا په شرب، دغه مال ستا دپاره حرام وی،
حدیث دغه چه نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل "انما انا بشر وانتم تختصمون الی ولعل بعضکم
یکون الحق یحجج من بعض، فاقضی له علی غوما اسمع منه، فمن قضیت له بشئ من حق اخیه،
فانما اتقوله طعنه من النار" یعنی بهر حال زه یو انسان یم، کېده شي چه تاسو ماله یوه مقدمه
دا وړی او په تاسو کېنه د یوه د لې چالاکی د لې نه د یوه وی اوزه د هغوی د دلیلو مطابق
د هغوی په حق کېنه فیصله وکړم، خپه دغه بڼه ځان پوه کړی که چیرې دغه شان تاسو د خپل پورور
حق زما د فیصله په ذریعه واغستلو، نو په اصل کېنه تاسو د دوزخ یوه توکړه واغستله.

۱۹۸ د سپوږمۍ وړیدل او لوستیدل یو دا څه منظور ده، چه په هر زمانه کېنه ورته د انسان
خیال شویده او د دغه په حقله قسما قسم وهونه، خیالونه او رسمونه د دنیا په قومونو کېنه ځکه هم وو
او اوس هم شته، په عربو کېنه هم د دغه قسم وهونه وو، په سپوږمۍ بڼه او بد فال نیول، د میاشته
ځنډه ورنه نیکه بخت او ځنډه بد بخته کنزل، څه خاص وخت د سفر دپاره یا د څه کار شروع کولو دپاره یا د
داده کویدن دپاره نیکه یا بد کنزل، او دا یقین سائل چه انسان په قسمونو باند د سپوږمۍ د
خلو او د پریوتلو او د سپوږمۍ د وړیدلو او لوستیدلو او د سپوږمۍ د رفتار او د تندرینولو اثر دی
دا قسمه تهرله خبره د نورو جاهل قومونو پشان په عربو کېنه هم وه او په هغوی کېنه د دغه په حقله
مختلف هم او خیالی رسمونه موجود وو، د نبی صلی الله علیه وسلم نه د دغه خبرو د حقیقت په باره

ظُهِرَهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اتَّقَى وَأَتَى الْبَيْوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا
وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿۱۹۹﴾ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
الَّذِينَ يُقَاتِلُوا نَفْسَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ

دشاد طرفتہ ورنٹوٹی۔ نیکی خوبہ اصل کئے دادہ چہ سرے دے اللہ د ناراضگی نہ بچ شی
نوخپلو کورونوتہ پہ دروازہ باند ورنٹوٹی۔ البتہ اللہ نہ بریز شی کیدے شی چہ تاسو
خلاصہ نصیب شی ۱۹۹

اوتاسو د اللہ پہ لار کئے دھے خلقو سر جنکیری چہ تاسو سر جنکیری، خونپامہ کو حکم چہ

کئے پیوس ذکرے شو۔ نوپہ جواب کئے ورتسا للہ و فرمائیل چہ د سپور منی وریدل اولوشیدل تاسو
دپارہ یوہ قدری جنتری دہ بل ہیچ نہ دی، چہ پر آسمان کئے ہنکارہ شی نوک تہوے دنیا خلقتہ
پہ یوخت دھغوی د ورنٹو حساب بنائی۔ د حج ذکرے پکئے خاص طور ددے دپارہ وکروچہ د عربو
پہ مذہبی، کلی والی لگو ذکرے دپہ ژوند کئے د حج د یروئی اہمیت وو۔ د کال خلور میاشے د حج
او د عمر دپارہ خاص وے۔ پہ دغلہ میاشٹو کئے بہ جنگوندہ بند وو، پہ لارو کئے بہ شہ خطرہ نہ وے
او دامن پہ وجہ بہ کارو بار د پرناییدہ مند وو۔

۱۹۹ ذکرے دھمی رسمونوچہ پہ عربو کئے رواج وو پہ ہنے کئے یودا ووچہ ہغوی بہ کلمہ د حج دپارہ
احرام د ترلو نو بیابہ خپلو کورونوتہ پہ دروازہ نہ ورنٹو تل، بلکہ د شاد طرفتہ بہ یا پہ
دیوال ورا وریدل اویا بہ د شاپہ دیوال کئے کھرکئی جورہ کرہ او پہ ہنے بہ ورنٹو تل۔
دغہ رنکے چہ کلمہ بہ د سفر نہ واپس راھل نوخپلو کورونوتہ پہ د شاد طرفتہ ورنٹو تل۔ پہ
دے آیت کئے نہ یواھے دارسم ختم کرے شونہ دے، بلکہ ددے وینا سرہ تول وھونہ ختم کرے شوی دی
چہ نیکی پہ اصل کئے د اللہ نہ دیرے او د اللہ د حکمو د خلاف ورنی نہ د حج کید و نوم دے۔ د پلار
نیکہ نہ پاتی شوی رسمونہ ہیچ نیکی نہ دے او نہ ددے رسمونہ انسان د نیک بخشی او بد بخشی سرہ غہ تعلق نہ
تے یعنی شوک چہ د خدا تے پہ کار کئے ستالار بندہ وی او پہ دے وجد شاد شمنان وی چہ تہ د
خدا تے د حکم مطابق د ژوند اصلاح کول غوارے، او ہغوی ددے اصلاحی کا د بند ولودپارہ
زور ظلم استعمالہ وی نو تہ ورسرہ ہم جنگ و کرہ۔ ددے نہ ہکئے چہ مسلمانان کیزوی او
خوارہ وارہ وو ہغوی تہ د احکم ووچہ صرف تبلیغ کوئی او د مخالفینو پہ زور زبانی بانڈو
صبر کوئی۔ نوچہ کلمہ پہ مدینہ کئے د مسلمانانو یو ورسرہ کئے شان ریاست جور شو نوپہ
اول خل ورتہ د احکم کیری چہ کوم خلق ددے اصلاحی کار پہ لار کئے سرہ د وسط ہنے تہ
راھی نو ہغوی نہ د تورے جواب پہ تودہ ورنکری۔ ددے نہ روستو د بدر جنگ و شو او د

الْمُعْتَدِينَ ۝۱۹۰ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ
مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُم وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِّنَ الْقَتْلِ
وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ
فِيهِ فَإِنْ قَتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاءُ
الْكَافِرِينَ ۝۱۹۱ فَإِنْ أَنْتَهُوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝۱۹۲

زیاتی کوئی نہ خونبہ دی۔ دھغوی سرہ جنگ کوئی کوم حائے کہنے چہ ستاسو دھغوی سرہ
مقابلہ راشی اودہغہ حائے نہ هغوی و بائی د کوم حائے نہ چہ هغوی تاسو البتلی بی حکم
چہ قتل کول اگرچہ بدکار دے، خوفتنہ دھغہ نہ ہم زیات بدکار دے۔ اود مسجدا حرام پہ
خو اکہنے چہ هغوی ستاسو سرہ ترخو پورے جنگ نہ کوی نو تاسو ورسره هم جنگ مہ کوئی
خو کہ هغوی هلتہ هم د جنگ نہ منع نہ شول نو بیا تاسو هم پہ خلاص مت ورنئی حکم چہ د
داسے کافر تو سزا هم دادہ۔ بیا کہ چر هغوی منع شول نو یقین ساتی چہ الله معا کوئکے لورم کوئکے دے
اود جنگو نو سلسلہ شروع شوہ۔

۱۹۰ یعنی دخیل دینوی اود اذی غرضو نو دپارہ جنگ مہ کوئی۔ دھغہ خلقو سرہ جنگ مہ کوئی چہ
د دین حق لار نہ بندہ دی اومہ پہ جنگ کہنے د جاہلیت طریقہ استعمالہ دی۔ پہ بختو اوتیمو، بودا کانو
اور خبیاتو باند ظلم کول، دد شمنانو د مرو نہ اندامو نہ پر یکول، پتی اومالو نہ تباہ کول اودورداسے د ظلم
کارو نو تہ د حد نہ زیاتے وائی، اوپر حدیث کہنے د دے تہولو کارو نو نہ منع کرے شوی دہ۔ د آیت مطلب
دادے چہ طاقا پہ هغہ حائے کہنے استعمالو پکار دی چہ کوم حائے کہنے ضروری وی اوهغومرہ د استعمال
کرے شی چہ غومرہ پکار دی۔

۱۹۱ دلتہ دقتہ دلفظ مطلب د انگریزی ددے لفظ (Persecution)۔ شان دے، یعنی چہ
یوہ دلدیا یوسرہ وی اوهغہ تہ د موجودہ وخت د خیالا تو اونظریاتو پہ حائے غہ نورخیالات اونظریات
حق بکارہ شری وی اوهغہ نے قبول کری وی۔ اوبیا هغہ پہ خپلو خلقو کہنے تشریح خولے پہ تبلیغ سرہ
د اصلاح کولو کوشش کوی اوبل شوک دے پہ ظلم زور ددے نہ منع کوی نو دے تہ نتنہ وائی۔ د آیت
مطلب دادے چہ انسان وینہ تویر ول بیشک دیر بدکار دے، خوچہ شوک دحق نہ خلقی پہ زور منع کوی او
پہ زبردستی سرہ خپلہ خبرہ پہ خلقو من، نو اذ قتل نہ دیر لیا ت بدکار دے، اوداے خلق د توریہ پہ
زور لورہ کول بالکل جائز دی۔

وَقَتْلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ
فَإِنْ أَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٤٣﴾

تاسو دھغوئی سرہ جنگ کوی ترھے پورے چہ فتنہ پاتے نشی اودین دے اللہ دپارہ شی۔ بیا کہ چہ
دھغوئی منع شول، نوٹان پوہ کوی چہ دظالمونہ بغیر پیل چا زیاتے کول جائز نہ دی فتنہ

۱۴۳ یعنی تاسو چہ کوم خدا تے ایمان راویہ مے دھغہ داصفت دے چہ کہ دے لویونہ لوی عیسم او
گنہگار دے غیلو غلطو کارونونہ واپس شی اوتوبہ وایسی نوھغہ تے معاف کوی۔ داصفت تاسوھم پخیل
حال کینے پیدا کری۔ "تخلعوا باخلاق اللہ" تاسو بد مے اخلتو دپارہ جنگ مے کوی بلکہ دخالے دے
دین دے لاریہ دے صفا کولو دپارہ جنگ کوی۔ ترکومہ پورے چہ شوک دے خدا تے پیل لاریہ رکاوت او ہدین
پیدا کوی ترھے پورے تاسو دھغہ سرہ جنگیری، خوچہ کلہ ختم خیلہ رویہ بدلہ کری او مشکلات
پیدا کوی نو بیاور تہ خد مے وائی۔

۱۴۴ دلہ دے فتنہ لفظ دے مخکنی نہ لہ پیل بدلہ معنی استعمال شوے مے، دے مخکنے روستو عیارت نہ منا
پتہ لہری چہ دلہ دے فتنے نہ مراد دھغہ حالت دے چہ پیل پتے دین دے اللہ پخالے دے بل چا دپارہ وی،
اودے جنگ مقصد دے چہ دافتہ ختمہ شی اودین صرف دے اللہ دپارہ شی۔ پیل عربی ژبہ کینے دے
"دین" معنی "حکم منل" دی او پیل عام استعمال کینے دے دین نہ مراد دے ژوند دھغہ نظام دے چہ شوک
بالا تراوے شی او بیاد دھغہ دے حکمونو اودے قانون لاندی ژوند تیریری۔ دے دین دے تشریح نہ دا
خبرہ معلومہ شوہ چہ دخالو دھغہ حالت چہ پیل دھغوئی بانو دے بندہ حکم چلیری، اودے اللہ دے قانون
مطابق ژوند پکینے نشی تیرید مے، نو دھغہ دے فتنہ حالت دے اودے اسلامی جنگ اصلی مقصد دے چہ
دے فتنہ پیل پخالے دے حالت قائم شی چہ پیل پکینے دے خدا تے خلوق دے خدا تے دے قانون لاندی ژوند تیریری۔

۱۴۵ دے منع کید لونہ مطلب دے نہ دے چہ کافران دے خیل کفر او شرک نہ منع شی، بلکہ دے مطلب دے
چہ دے فتنہ نہ منع شی۔ کافر، مشرک، اودھریہ، ہر چا تہ دے اختیار حاصل مے چہ پخیلہ شہ عقیدہ
لوی، لوی دی اوچہ دے چا عبادت کول غواری دے دھغہ عبادت دے کوی او یا کہ دے ہیچا عبادت نہ کوی
نوند دے کوی۔ دے نیلے لاریہ تہ دے لاوستلو دپارہ پیل پورے کوؤ او دے تہ پیل نصیب کوؤ، خود دے
سرہ بہ جنگ نہ کوؤ۔ لیکن دے تہ دے حق ہرگز نشہ چہ دے خدا تے پیل زمکہ باندی دے خدا تے دے قانون پیل
خالے بل باطل قانون جاری کری اودے خدا تے بندگان دے خدا تے نہ بغیر دے پیل چا بندگان جوہ کری
دے فتنہ دے لریہ کوہود پارہ پیل دے مرقعے اودے دے مطابق دے تبلیغ اودے تورہ دوارو نہ کارا فتنے
کیری او مومن بہ دے دھغہ وختہ پورے پیل آرام نہ کینی ترخوچہ کفار دے فتنہ نہ منع شوی نہ دی۔
اوداچہ دے نرمائیل کہ چہ دھغوئی منع شول نو دے ظالمونہ بغیر پیل چا زیاتے کول جائز
نہ دی۔ نو دے نہ دے مطلب را دے چہ کلہ دے باطل نظام پخالے دے حق نظام قائم شی نو عام خلق
غویہ معاف کرے شی۔ لیکن حق واکوتہ دے حق حاصل مے چہ دے خستولہ سزاور کری کوہوجہ دے
خیل امتداد پیل دے دھغہ دے حق دے لاریہ بند و لود پارہ دیر ظلم او زیاتے کرے وی، اگر چہ پیل

الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَتِ قِصَاصٌ فَمَنْ
 اُعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اُعْتَدَى عَلَيْكُمْ
 وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩٣﴾

د عزت مياشتے بدلہم د عزت مياشت دہ او د تہو عزتوں لیاظ بہ یوشان برا بر کیری تہ
 نو چاہہ پتہ تا سو باند زیاتہ و کرو تا سوہم ہفہ شان زیاتہ پتہ ہفہ باند و کروی لیکن د اللہ
 نہیرہ کوئی اوپہ دے پوہ شئی چہ ہفہ د ہفہ خلقو سرہ دچہ د ہفہ د حد و نو ما تو لونہ خان ساقی

پہ دے معاملہ کہنے ہم د نیک صالحہ مومنا نو سرہ د ایشائی چہ د معافئی نہ کار و اخلی او د ظالما نو نہ
 بدلہ و اند خلی۔ خوچہ چاہہ یر زیات جرمونہ کروی وی ہغوئی تہ سزا و کول بالکل جائز دی او پی صلی
 اللہ علیہ وسلم پچلہ د دے اجازت نہ فایدہ اغتلی دہ چہ د ہفہ نہ زیات معافی کونکہ بل شوک نہ و
 د جنگ بد رہہ تید یا نو کہنے عقبہ بن ابی معیط او نصر بن حارث تہل کرہ شوا او د فتح سکے نہ دوستو
 او ولس کسان پہ عام معافئی کہنے رائہ غل او بیا پتہ ہغوئی کہنے تہ خلور و کسانوتہ د مرک سزا و کرہ د
 تہول د دے اجازت وجد دہ۔

۲۹۹ پہ عربو کہنے حضرت ابراہیم د وقت نہ د طریقہ داروانہ وہ چہ د ذی القعدہ او ذی
 الحجہ او محرم د دے مياشتے د ہجہ د پارہ مقرر و ہا و د رجب مياشت د ہجہ د پارہ مقرر کرہ خوی دہ
 اوپہ دے خلور و اپرد مياشتو کہنے جنگ جکرہ اولوت مارپہ دے وجہ منع و چہ د کہے زیارت کونکی
 پہ ۱ من سرہ د خدا تہ کورتہ لارشی اوپہ ۱ من سرہ واپس کورتہ راشی۔ د ارچہ دہ چہ دے مياشتو
 نہ برہ عزت مياشتے (حرام مياشتے) وینے کیدہ۔ د آیت مطلب د ا دے کہ کافرانو دے مياشتے عزت کوی
 نو مسلمانان دہم عزت کوی او کہ چرہ کافران تہ عزت نہ کوی اوپہ دے مياشتو کہنے پہ مسلمانانوزیاتہ
 کوی نو مسلمانانوتہم پہ دے عزتمنو مياشتو کہنے د بدلہ اغتسلوا جازت دہ۔

د دے اجازت ضرورت پہ دے دچہ پینر شوچہ عربو د جنگ جکرہ اولوت مار د پارہ د "نی"
 یوہ قاعدہ جوہہ کروی وہ د ا دے یوہ طریقہ وہ چہ ہغوئی پہ د چافہ بدلہ اغتسلہ یا بہ تہ د لوت
 مارلیت و نو پہ دے عزتمنو مياشتو کہنے بہ تہ حملہ و کرہ او بیا بہ تہ د دے مياشتے پہ بدلہ کہنے پہ نور و
 مياشتو کہنے یوہ مياشت پہ خان جنگ و غیرہ حرام کرل اوپہ دے طریقہ بہ تہ د عزتمنے مياشت بدل
 پورہ کولو۔ پہ دے وجہ مسلمانان و نیل چہ کفار خود کسی طریقہ پہ بہانہ پہ حرام مياشتو کہنے
 جنگ کوی خود برشمہ و کرو۔ د دے جواب پہ دے آیت کہنے شوہ دہ۔

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ
وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾ وَاتَّبِعُوا الْحَجَّ
وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ
وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ

د الله په لار كې خړچ كوي او خپل ځان په خپلو لاسونو ته تهللكه وي . د احسان طريقه
اختيار كړئ ځكه چه الله احسان كوكي خوښوي .

د الله د رضا دپاره چه كله د حج او د عمرې نيت وكړئ نو هغه پوره كوي او كه چرې په يو
ځاى كې رابند كړې شوي نو بيا چه څه قرباني درته آسانه وي هغه الله ته پېش كړي او
تر هغه پورې خپل سر ونه مځروي تركوم په پورې چه قرباني خپل ځاى ته رسيدلى نه وي .

د الله په لار كې د خړچ كولو نه مراد د الله د دين د قائمه ولو په كوشش كې خپل مال ككول دي . د
آيت مطلب داده كه چرې تا سو د خداى د دين د و چتولو دپاره خپل مالونه نه ككوي او د دين په مقابلې
كې درته خپلې ذاتي فايدې غوره ښكاري نو دا به تا سو دپاره په د نيك كې هم د هلاكت سبب وي او په آخرت
كې هم . په د نيك كې به د كافرانو غلامان او ذليله شي او په آخرت كې به درنه سخت تپوس كېږي .

د احسان لفظ د حسن نه ورتلى ده ، او معني يې يو كار په ښه طريقه سره كول دي . د كار يوه
درجه داده چه سړي ته كوم خدمت حواله شوي وي ، بس هغه وكړي . او د كار بله درجه داده چه هغه
په ښه طريقه سره وكړي په هغه كې خپل پوره قابليت او خپل ټول ذرايع استعمال كړي او د هغه
كار د پوره كولو كوشش د زړه د اخلاصه وكړي . اوله درجه صرف د حكم منلو درجه ده ، چه د هغه
دپاره صرف تقواي اويره كافي ده . او د دويمه درجه د احسان درجه ده ، چه د هغه دپاره محبت او د
زړه مينه پكار ده .

لنډه يعنې كه چرې په لاره كې څه داغ سبب پېښ شي چه د هغه په وجه سره وړاندې نشي تېلې او
د مجبوري نه راضع شي نو د اوبې ، غوا ، چيلې نه چه كوم درته آسان وي هغه د الله دپاره قرباني كړي .

لنډه په دغه خبره كې اختلاف ده چه د قرباني خپل ځاى ته د رسيدلو نه څه مراد ده . حنفي
علماء وايي چه دغه ځاى نه مراد حرم شريف ده . يعنې كه چرې په لاره كې د مجبوري د
وجه نه منع شي نو د قرباني څاروي يا د هغه قيمت د وليږي چه د حرم په حدو نو كې دده د طرفه قرباني
ذكره شي . او امام مالك او امام شافعي وايي چه سره په كوم ځاى كې رابند كړې شوي هله
د قرباني وكړي .

رفتہ النبی
صلی اللہ علیہ وسلم

وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝١٩٦ الْحَجَّ
أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٍ ۚ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا
فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ۖ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ ۖ
وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ ۝١٩٧

۱۹۶۔ اللہ کے نام سے حکم ہو کہ حلال و رزق نہ خان ساتی اویسہ خان پوہ کبریٰ چہ اللہ سخت سزاور کولو
والادب۔

دج میا شتے قبولوتہ معلومے دی۔ شوک چہ پیر دے مقرر و میا شتو کینے دج نیت و کبریٰ ہفتہ
لہ خان خبرہ ول پکار دی چہ دج پیر دوران کینے ہفتہ نہ شہ سو قار، شہ بد عل ۱۵ اور دجنگ جگرے
خبرہ و نڈشی اوتا سو چہ کوم نیک کار کوئی، اللہ پیر ہفتہ پوہ دے۔ دج د سفر د پارہ د لایہ توبہ د
خان سرہ و اخلاقی اور قبولوتہ بہترہ توبہ پیر ہیزکاری دے۔ نوائے عقلمند از مادہ نافرمانی نہ خا و ساقی

چہ ہفتوی پیر یوسف کینے عمر اوج دوارہ کوئے شی۔ لیکن دہنے خلق سرہ د رعایت و نہ کر شوک چہ د
میتا تو نو پیر حد و نو کینے دتہ دیکے خوا و شاکینے و سیری حکم چہ د ہفتوی د پارہ عمر لہ خان لہ سفر
کول اوج لہ خان لہ سفر کول شہ کرانہ خبرہ نہ دے۔

دج د ورشو د رائلو پورے پیر دغہ وخت کینے دیکرے کولو مطلب دابہ چہ سرے عمر و کبری
او بیا احرام مات کبری اور احرام د پابند و نہ خان آزاد کبری۔ بیا چہ کلاہ دج ورے راشی نو بیا دنوے
احرام و تری۔

۱۹۷۔ احرام پیر حالت کینے نہ یواھے دنیئے خاوند د یوبل سرہ پیر شہوت ملا ویدل منع دی، بلکہ
ہفتوی لہ پکار دی چہ شہوتی خبرے دہم نہ کوی۔

۱۹۸۔ کلاہ کار و نہ خرے ہم ناجائزہ دی، لیکن د احرام پیر حالت کینے دہنے گناہ نورہم سختہ شی
لک تردے پورے چہ نو کرتہ سختہ خبرہ کول ہم جائزہ دی۔

۱۹۹۔ کجاہلیت پیر زمانہ کینے دج پیر سفر کینے د لایہ توبہ د خان سرہ و ریل یو دنیا والا کار کینے
شو اور یو مذہبی سری نہ یہ خلق د امید ساتو چہ ہفتہ غریب د خدا کے کورتہ دنیا سامان ہمو
وری نہ۔ یہ دے آیت کینے دے خیال نہ غلط و شبلی شوی دی اور احکم شوے دے چہ د لایہ توبہ نہ
وہل شہ نیکی نہ دے۔ اصل نیکی د خدا کے نہ پیر، د خدا کے د حکم نو د خلاف و رزق نہ خان ساتل
اوپاک ژوند تیرہ ول دی۔ کوم مسافر چہ خیل اخلاق نہ صحیح کوی، د خدا کے نہ نہ پیریری اوید کار

النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٩٩﴾ فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ ﴿٢٠٠﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ

واپس شئی اود الله نه معافی غواړئ، یقیناً هغه معافی کونکې اورحم کونکې ده. بیاچه کله دخپل حج ارکات پوره کړئ، نو لکه څنگه چې به مونږکې د پلارنیکونو ذکر کولو دغه شان اوسق الله ذکر کوی، بلکه هغه نه هم زیات کوی. لکه د خدا له په یاد ووتکو خلقو کښه هم دیر فرق ده. په هغوی کښه څوک داسې دی چې وایي چې اے زموږه ربه مونږ ته په دنیا کښه ټول هر څه راکړه. دداسې سړي دپاره په آخرت کښه هېڅ حصه نشته او څوک وایي،

﴿٢٠٠﴾ حضرت ابراهیم او حضرت اسماعیل د زمانې نږدې عربو د حج عامه طریقه ده او چې په نهمه دی الحج به د منی نعرفات ته تلل. او شپه له به مزدلفه ته واپس کیدل او هلته به شپه کوله. خو چې روستو کله رورود قریشو عزت قائم شو نو هغوی او وویل چې موږه اهل حرم یو، دارموږ د شان سره نه بښایږی چې موږه د عامو عربیا نوسره عرفات ته لاړشو. نو هغوی په دغه طریقه ځان له خپل شان قائم کړو چې د مزدلفه پورې به لاړل نو دوی به د دغه ځان نه واپس شول او د عامو خلقو سره به عرفات ته نه تلل. او بیا دغه د عزت شان به خراغه او ښي کانه او هغه نور و قبیلو ته هم حاصل شو د چا سره چې د قریشو د واده خپلوی جوړه شوې وه. په آخر کښه خبره ده ته اورسید له چې د کوم قبیلو به د قریش سره وعده وه، نو تش د دغه وعده په وجه به د هغوی شان هم د عامو عربیا نونه اوچت شو او هغوی به هم عرفات ته تلل پرلپسې وول. دا خبرا ودا غور وپه ده آیت کښه ختم کړه شوه ده. په آیت کښه دا وینا خاص کړ قریشو او د هغوی رسته دارا نو او د هغوی حلیف تبا ټپلو ته ده، او عامه وینا هغه ټولو خلقو ته ده چې کله دا قسم شان ځان له جوړول غواړی، هغوی ته دا حکم و شو چې نور ټول خلق کوم ځان ته مخی، د هغوی سره تاسو هم مخی، چې هغوی کوم ځان ته ودریږی هلته تاسو هم ودریږی او هم د هغوی سره را واپس کیږی او تراوسه پورې چې موه سنت ابراهیمی څومو خلای وزی کړې ده هغه د الله نه معافی غواړئ.

﴿٢٠١﴾ عربیان چې به د حج نه وړکار شونېده منی کښه به جلی کوله، چې په هغه کښه به د هره قبیلې خلقو خپل پلارنیکه کارنامه دیر په نثر سره بیانوله او په هغه به غږ کولو. د دغه په باره کښه الله فرمایي چې دا جاهلانه خبره پرېږدئ، اول چې به موکوم رخت په فضول کارونو کښه تیروو، اوس هغه د الله په یاد او د الله په ذکر کښه تیروی. د دغه ذکر نه مراد په منی کښه ذکر کول دی.

وَلْيُشْهِدِ اللَّهُ عَلَىٰ مَا فِي قُلُوبِهِ ۖ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿۲۰۳﴾ وَإِذَا
تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ ﴿۲۰۴﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ
أَخَذَ تَوْبَهُ الْعِزَّةُ ۚ بِأَلَا تَتَذَكَّرُ ۚ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ
عَلِيمٌ ذَكَّاءٌ ۚ وَمِنَ النَّاسِ مَن يُشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ ذَا
الْعِزَّةِ ۚ وَاللَّهُ رَعُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴿۲۰۵﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي

او ہفت پر خیلہ نیک بنی باند خدا ہے ہر وقت گواہ کوی، خو پر حقیقت کہنے ہفتہ دحق بدترین
دشمن وی ہے کلاہ ورتماقتدار حاصل شی نو پر زمکہ باند نے ہولے مندے تر ہے
دے دیارہ وی چہ فساد جو رکری، فملونہ تہا کوی اودا نانا نسل برباد کری
حالانکہ اللہ تعالیٰ (چہ دے نے حان لہ گواہ کوی) ہرگز فساد نہ خوبنوی
او کلاہ چہ ہفتہ تو ویلے شی چہ اللہ نہ ویربہ نو دخیل عزت خیال نے یہ کناہ باند
بنہ ہتیک کری۔ ددایے سری دیارہ خو بس جہنم کافی دے او جہنم دیر خراب حائے
دے۔ بل طرفتہ یہ انسانا نو کیے دے ہم شتہ چہ د اللہ د رضا یہ تلاش کہنے خیل حان
وقف کوی او پر دایے بند کا نو باند اللہ دیر مہربان دے۔ اے ایمان والو! تا سو پر اسلام کہنے پورہ

۲۲۳ کہ یعنی وائی چہ خدا ہے گواہ دے چہ زہ صرف خیر لیتوم، زما پکنے خیل غم غرض نشتہ،
زہ صرف دحق دیارہ یاد خلعتو د نایدے دیارہ کار کوم۔

۲۲۴ کہ ”أَلَدُّ الْخِصَامِ“ معنی دے ”ہفتہ دشمن چہ د ہولو دشمنانوںہ زیات خطرناک وی۔“
یعنی چہ د حق پر مخالفت کہنے غم مسکن وی ہفتہ کوی۔ دروغ وائی، بے ایمانی کوی، دوکما وودہ
خلافی کوی او دیمت قسم خراب کار نہ مخ نہ آہ وی۔

۲۲۵ کہ ”إِذَا تَوَلَّىٰ“ دودہ مطلبونہ کیدے شی یو ہفتہ چہ موبد پر ترجمہ کہنے بیان کرے د
او بل مطلب نے دہم کیدے شی چہ دے مزید اروخوند وروخبرونہ ”کلاہ ہفتہ واپس شی“ نو
بیادا کارونہ سکوی۔

السَّلَامُ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٣٨﴾ فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمْ الْبَيِّنَاتُ فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٩﴾ هَلْ يُنْظَرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ

پورا داخل شئي او په شيطان په مدحی حکم چه هغه ستا سونکاره دشمن دے. کوم صفا او
بنکاره هدايات چه تاسو ته راغلي دي، که د هغه نه روستوييا تاسو به لاري شوي، نويقين
لري چه الله په هرغه باند غالب ۽ او حکمت والا اودانادے. (د دے تولو نصيحتونو او
هدايتونو نه روستو هم چه داخل نيغ نه شو، نو آيا دوي اوس د دے خبر ۽ انتظار کوي
چه الله د فرينتبو سر د وريغو په چهتری کچه پخپله دوي را راشي او فيصله وکړي شئي؟

﴿٣٨﴾ يعني خپل ټول ژوند د اسلام تابع کړي. ستا سونخپلونه، ستا سونظريه (د ژوند اصول)، ستا
علمونه، ستا سونظريه، ستا سونمعايله او ستا سونمونه تره د اسلام تابع وي. داسه نه چه خپل
ژوند په مختلفو حصو کچه تقسيم کړي مخه حقه په اسلام کچه راولي او مخه حقه د اسلام نه بهر د ساتي.
﴿٣٩﴾ يعني هغه زبردست طاقت هم لري اودا هم پتري چه خپلو هېر مالوله کوم قسم سزا ورکړي.

﴿٣٨﴾ په دے خبره باند غور پکار دے. په دے کچه يو ديريو حقيقت پروت دے. په دے د نيا کچه د انسان
ټول آرمينيت صرف د دے خبره دے چه هغه ناليدل حقيقت مني او که نه، او بيا د حقيقت منلو
نه روستو، سره د دے چه د نافرمانی اختيار ور لږ شته، دے په خپل اخلاق طاقت حکم مني او که
نه. د دے فرض دپاره الله تعالی د پيغمبرانو، د کتابونو او د معجزو په رالير لوسره د عقل او د اخلاق
امتحان ضرور اغتله دے خو حقيقت ته هېر د داسه نه دے بنکاره کړي چه بيا پرا بيان راولر خاها ضروري
وي. حکم چه د حقيقت د بنکاره کيدونه روستو خوا امتحان بالکل به مطلبه کيږي او په امتحان کچه د کاميابي
او د ناکامي هېر مطلب نه پاته کيږي. په دے وجه الله دلته فرماي چه د هغه وخت انتظار مدد کوي
چه کله الله او د هغه د باد شاهي کار کوکچه فرينته پخپله ستا سورايد راشي، حکم چه هغه خبره بيا
د فيصله وخت وي، بيا به فيصله کيږي او آرمينيت به ختم شي. د بيان راولر او د حکم منلو قدرا
خو تر هغه وخته پور د دے ترکومه پور د چه حقيقت ستا سونره په ظاهره پتي وي او تاسو ته صرف
په دليلو نو باند ومني او د خپله عقلمندی ثبوت وکړي، او صرف د پوه او د نصيحت په خبره
هغه پيروي شروع کړي او د خپل اخلاق طالت ثبوت پيش کړي. خو چه کله حقيقت درته مخه
ته بنکاره شي او تاسو په ظاهري سترگو او ويني چه خدا ته په نخت ناست دے او د ټول کائنات

وَالِی اللّٰهُ تُرْجِعُ الْأُمُورَ ۚ ۲۱۰ سَلْ بَنِي إِسْرَءِیْلَ کَمَا آتٰیْنَهُمْ
مِّنْ آیَةٍ ۖ بَیِّنَةٍ ۖ وَمَنْ یُّبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْ أَعْدٍ ۖ
جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللّٰهَ شَدِیدُ الْعِقَابِ ۚ ۲۱۱ زُیِّنَ لِلَّذِیْنَ کَفَرُوا
الْحَیْوةُ الدُّنْیَا وَیُخْرَوْنَ مِنَ الَّذِیْنَ آمَنُوا ۚ وَالَّذِیْنَ

آخر تو لے معاملے خو خاص اللہ تہ پیش کید و کی دی۔

د بنی اسرائیلونہ تپوس و کرہ چہ ثومرہ صفا و نیکارہ نیے مونزہ هغوی تہ بنودلی دی راو
بیادا تپوس ترهم و کرہ چہ) د اللہ د نعمت ملاوید و نہ روستو کوم قوم هغه نعمت پہ بد بختی
کینے بد لوی نو هغوی تہ اللہ حنکہ سختہ سزا ورکوی۔ ۲۲۹

کو مو خلقو چہ د کفر لارہ اختیار کری دہ، د هغوی د پارہ د دنیا ژوند دیر د مینے او بنالستہ
جوړ کره شو دے۔ داسے خلق په مؤمنانو پورے توتے کوی، خود قیامت په ورځ

یاد شاهی د هغه په حکم چلیږي، او د افریغې د زمکې او د آسمان په انتظام کینے لیکلادی کار کوی، او د
هغه د طاقت په مقابلہ کینے د رتہ خپل خان کمزور به نیکارہ شی، نو که په دغه رخت کینے تا سوا بیان
را وړی او حکم منلو ته غاړه کیدئی، نو د دغه ایمان او اطاعت به دغه قیمت وی؟ په دغه رخت کینے
خو یو سور کا فراو د نا کار و نه ناکارہ مجرم او نافرمانه انسان هم د حکم منلو نه انکار نشی کولے
د ایمان را وړلو او د حکم منلو مهلت خو بس تر هغه وخته پورے دے ترڅو پورے چہ د حقیقت نیکارہ
کید و رخت نه وی راغلی، کله چہ هغه د رخت راغی نو بیان د مهلت شته او نه آرمینیت، بلکه بیا
خو هغه د فیصلے وخت دے۔

۲۲۹ د تپوس چہ د بنی اسرائیل قوم نه شوه دے، د دے دوه وچه دی. یوه داچه د کنل را تو
نه د عبرت اغتلو په نسبت د دے ژوندی قوم نه عبرت اغتلا دیر بهتر دی. بله داچه بنی اسرائیل
هغه قوم دے چہ د کتاب او د نبوت په ذریعہ د رتہ د دنیا د پیشوا یکی منصب حواله کره شوه و،
او بیا دغه قوم د دے نعمت نه خپل خان د دنیا پرستی، د منافقت او د کبراهتی په وجهه غرور و مکرو،
د دے قوم نه روستوا و سچہ کیم دے ته د امامت دا منصب حواله شوه دے، هغوی ته هم د دے
قوم د انجام نه بینه سبق ملاویدے شی۔

تفہیم

اتَّقُوا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ
حِسَابٍ ﴿۲۱۳﴾ كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ
مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيُحْكُمَ
بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ ۖ وَكَأَخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ
أُوتُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا ۚ بَيْنَهُمْ

به پرهيزگار خلق دهغوی په مقابله کي په وچت مقام باند وی . پاته شوه د نیا رزق هغه د الله
اختیار دے ، چه چاته نه خوښه وی هغه ته نه به حساب ورکوی .

په اول کي تهول خلق په یوه طریقہ باند وو . (روستو بیا د احوال پلټنه شواو اختلافات
شروع شو) پس دهغه نه الله پیغمبران راوپرل چه په صحیح لار تلو باند شو خبری ورونکی وواو
د غلطو تلو د انجام نه یرونکی وو ، او دهغوی سره یو حق کتاب ددے دپاره نازل کړو چه
د حق په باره کي په خلقو کي کوم اختلافات راغلی دی ، دهغه فیصله وکړی ————— او دده
اختلافاتو سپید اکید لووجه داند وه چه اول خلقو ته حق نه وو بنودلے شوه . نه) اختلاف
هغه خلقو وکړو ، چاته چه د حق علم ورکړه شوه وو . هغوی د روښانه هداياتو ملاویدلو
نه روستو پرده وچه حق پرل بنود او مختلف طریقے جوړ کړه چه هغوی په خپلو کي زیاته کول غوښتل

۲۱۳ ناپوه خلق چه کله د "مذهب" تاریخ د خپل قیاس او د گمان په بنیاد باند لیکي ، نو دایي چه انسان
اول د شرک په تیرو کي پروت وو ، بیا رو رو درجه په درجه د شرک تیاری ختمه شوه او رنرا تر دے پور
زیاته شوه چه انسان د توحید مقام ته را ورسیدلو . قرآن دده برخلاف دایي چه په دنیا کي د انسان
ژوند د اول نه پوره په رنرا کي شروع شوه دے . الله تعالی چه د ټولو نه اول کوم انسان پیدا کړه وو
هغه تم ته دا هم بنودی وچه حقیقت خبر دے او ستا دپاره صحیح لار کومه یوه ده . دهغه نه روستو
دیوه موده پورے د آدم نسل په نیخه لار باند قایم وو او ټول یواخت وو . بیا روستو خلقو
نوه نوه لاره او مختلفه طریقے جوړه کړه . دهغه وجه داند وه چه خلقو ته حقیقت نه وو
بنودلے شوه ، بلکه دهغه وجه دده چه د حق پیژندلو نه روستو بعضی خلقو د خپل جائز حق نه
زیات شان او زیاته فایده حاصلول غوښتل او خلق په یو بل باند د ظلم زیاتی کولو
خوا هشمند وو . ددے خرابی لږه کولو دپاره الله تعالی پیغمبران راوپرل شروع کړل . دا

فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِبَآءِ خَتْلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِآذِنِهِ
وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢١٣﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ
أَنْ تُدْخَلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ
قَبْلِكُمْ مَسْتَهْزِئِينَ الْبَاسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزَلُوا حَتَّى يَقُولَ

نو کو مو خلقو چه په پیغمبرانو باند ایمان را ورو، هغوی ته الله په چیل حکم ده هغه حق لار
و بنودله چه په هغه کینه خلقو اختلاف کړه وو، الله چه چاته غواړی، هغه ته نیغه لار ښایي.

سولې ستاسو څه خیال ده چه تاسو به جنت ته هم دغه شان داخل شئ او حال داده
چه په تاسو لا قبول هغه څه نه دی تیر شوی کوم چه ستاسو نه وړاند په ایمان والو باند تیر
شوی دی؟ په هغوی ډیرې سختی تیرې شوې، ډیر مصیبتونه پر راغلل،
و جبر قو له شو، ترده پورې چه د هغه وخت رسول او د هغه

پیغمبران دده دپاره نه وو رالېږلی شوی چه هر یو یو یې ډیپه خپل نوم یو نوې مذهب جوړ
کړی او ځان له یونوه امت جوړ کړی. بلکه د هغوی د رالېږلو غرض دا وو چه خلقت ته هغه
دوک شوی حق لار ښایي او د هغوی نه بیا یو امت جوړ کړی.

لکه د کسب فی آیت او دده آیت په منع کینه یوه پوره قیصه ده، چه هغه دلته
په ده وجه نه ده ذکر کړې شوی چه دا آیت پخپله هغه قیصی ته اشاره کوی او د قرآن په
مکي سورتونو کینه (چه د سوره بقره نه مخکې نازل شوی وو) دا قیصه په تفصیل سره
بیان شوی هم ده. پیغمبران چه کله دنیا ته راغلی دی، نو هغوی اډه هغوی باند ایمان را وړونکو
خلقتو خدا ته د باغیانو او سرکشو خلقو سره سخته متقابله کړیده او هغوی خپل ځانونه
په خطر کې اچولی دی او د باطلو طریقو په متقابله کینه ته د حق دین د قائمه ولو
کوشش کړې ده. دده دین لاره په یو وخت کینه هم د کلونو پالنک نه وو چه
کمی چا امتا وویل او هغه پرې آرام سملا ستو، بلکه په هر زمانه کینه د امتا وویل
سره د ضروري ده چه چا پر کوم دین ایمان را وړې ده، د هغه دین د قائمولو کوشش وکړی او چه په لار
کینه ورته کوم شیطاني طاقتونه هغه لمر راځي د هغه مضبوطه متقابله وکړی.

الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ ۚ إِلَّا إِنْ نَصَرَ اللَّهُ
 قَرِيبٌ ۖ ۞ يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ ۚ قُلْ مَا أَ نَفَقْتُمْ
 مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسْكِينِ
 وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ۖ ۞
 كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا
 شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَ
 هُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۖ ۞ يَسْأَلُونَكَ
 عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۖ وَ

سرہ ملکر مؤمنان پہ چغہ شوچہ دے اللہ مدد دے کلمہ راجی — پہ ہفہ وخت کئے
 ہفویٰ لہ تسلی و رکھے شوہ چہ دے اللہ مدد نزد دے دے ۔

خلق تپوس کوی چہ موزہ شہ خرچ کرو؟ پہ جواب کئے ورتہ اوایہ چہ تاسو شہ
 مال خرچ کوئی ہفہ پہ خیل مورا وپلا ریاند، پہ رشتہ دارانوباند، پہ یتیمان، مسکینان
 اومسافرانوباند خرچ کوئی۔ اتاسو چہ شہ نیکی کوی اللہ دے ہفہ نہ خیر دے ۔

تاسو تہ جنگ حکم شوے دے او ہفہ ستاسو خوش نہ دے — کیدے شہ چہ
 یوشیز ستاسو خوش نہ وی او ہفہ ستاسو دپارہ بشہ نہ وی۔ او کیدے شہ چہ یوشیز
 ستاسو خوش وی او ہفہ ستاسو دپارہ بشہ نہ وی۔ اللہ پوہیری، تاسو نہ پوہیری
 خلق ستانہ تپوس کوی چہ پہ غزتنہ میاشت کئے جنگ کول جنگ دی؛ ورتہ
 وواپہ چہ پہ دے کئے جنگ کول دیر بدکار دے، خو

صَدَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكَفَرُ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ
أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَ

دَ خُلائے دَ لاری نہ خلق منع کول اودا الله سرہ کفر کول اودا مسجد حرام لا رہہ خدا پرستو خلقو
باند بندہ ول اودا حرم و سید و کی د حرم نہ و بشکل د الله پر نر د دے نہ ہم زیات
بد کار دے ا د فتنہ د وینو تو یولونہ دیرہ سخت دہ ۲۳۲

۲۳۲ سے ددے خبرے تعلق دیوے واقعہ سرہ دے . ددوئیچے ہجری د رجب پہ میاشت کچھ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
د اوسر دیوہ دلہ نخلہ طرفتہ لیرے وہ (د ا نخلہ د مکے اود طائف پہ منیم کینے یوحائے دے) اور رتہ دے داہم
کرہے دوجہ د قریشوہ تیاری اود ہغوی د ا ر دو پتہ اولکوی . نبی ورتہ د جنگ کولوا اجازت نہ دے
کرہے . خو ہغوی لہ پہ لارہ کینے د قریشوہ وروکی شان قباری قافلہ مخے لہ ورغلہ ، ہغوی پر حملہ د کرہے
یو سرہ یے تر قتل کرو ا نور قبول نے وینول اوسرہ د مالہ دے مدینہ تہ راوستل . دا واقعہ پہ دے
رخت کینے د شہوہ ، چہ د رجب میاشت غنیمت لہ اود شعیان میاشت شروع کیدلہ ، اوپہ دیکھنے شک دوجہ
حملہ د رجب پہ عزت نہ میاشت کینے شوی دہ اوکہ نہ دہ ، خوریشو اوسرہ پت پت یهودیانوا و
د مدینہ منافقا نوم د مسلمانانوا خلا فی خبرے شروع کرہے ، اودا واقعہ دے بندہ مشہورہ کرلہ اومت
سخت اعتراضونہ نے شروع کرل . وئیل ہم نے چہ دا خلق یو طرفتہ خان تہ اللہ والا دای اوبل طرفتہ
تہ حال دادے چہ پہ ماہ حرام یعنی عزت نہ میاشت کینے ہم دے وینے تو یولونہ نہ بیریدی . ددے
اعتراضونو جواب پہ دے آیت کینے شوی دے . د جواب خلاصہ دادہ چہ بدیشکہ پہ ماہ حرام کینے جنگ
کول دیر بد کار دے ، لیکن دا اعتراض د ہغہ چاسرہ نہ بنای چاچہ دیارلس کالہ پرلہ دے پہ خیلور د نرو
صرف پہ دے وجہ ظلم کولو چہ ہغوی پہ یو خدا تہ ایمان دا دیے وڑ ، اوپہ چل وطن کینے دے دوسرہ
تنگ کرل چہ ہغوی تہ پہ وطن پر یسود لو ہیورہ کرل . اوچہ پہ دے تہ ہم تسلی و نہ شولہ نو پہ دے
خیلور رو نہ دیانہ دے د مسجد حرام لارہم بندہ کرہے ، حالا نکہ مسجد حرام د ہیچا جایڈ ا د نہ دے اوپہ تیرو
د و و زرو کالو کینے دے نہ دہ شوی چہ شوک دے د زیارت نہ منع کرہے شوی دے . اوسر چہ کوم
ظالمان دا کارونہ کوی ، ہغوی پہ کومہ نخلہ پہ دے معمولی جکرہ د سخت سخت اعتراضونہ کوی ، حالا
پہ دے جکرہ کینے چہ غہ شوی دی ہغہ د نبی د اجازت نہ بغیر شوی دے ، دا خوبس دوسرہ خبرہ شوی دہ
چہ د مسلمانانوا دے دے د یو شوکسالونہ د خیل طرفتہ یو کار شوی دے .

پہ دہ نخلہ کینے دا خبرہم یاد ساتل پکار دی چہ کد دے دے قیدیان اوصال غنیمت نبی صلی اللہ علیہ وسلم دا وڑ
دہ ہغہ وقت ورتہ ہغوی د فرمایک چہ ماخو تا سولہ د جنگ اجازت نہ و و د کرہے . او ہغوی چہ کوم مال غنیمت
دا رہے و و دے نہ دے بیت المال حصہم و نہ غنیمت . د نہ د معلومہ شوی چہ د ہغوی د الوط ناجائزہ و و . عاصر
مسلمانانوم ہغوی پہ د خیل کارباند سخت ملامتہ کری ودا اوپہ مدینہ کینے یو دے شوک و و چہ ہغوی د کار تہ نہ وئیل و

لَا يَزَالُونَ يَقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ
اِسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتِدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ
كَافِرٌ فَأُولَئِكَ جَبَطْتُ أَعْبَالَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَ
أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۲۱۶﴾ إِنَّ الَّذِينَ
آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ

ہغوی خوبہ ستاسوسرہ دخیل وس مطابق ترھے پورے جنگیبری چہ تاسو دے خیل دین
نہ وارہ وی۔ (او خان بندہ پوہ کری چہ کہ) پہ تاسو کجے شوک دخیل دین نہ واورید و اوھضہ د
کفر پہ حالت کجے مر شو نو دھغہ عملو نہ بہ پہ دنیا وپہ آخرت دوارو کجے ضایع شی۔ داقسم
خلق قول دوزخیان دی او ہمیشہ بہ پہ دوزخ کجے وی۔ ددے نہ برخلاف چہ کو مو خلقوا بیان
را وپہ دے او دخیل پہ لا رکجے کوروند پریشودلی دی او جہادے کرے دے، ہغوی

۲۳۳ پہ مسلمانا نو کجے چہ د کو موساد کا نو خلقو پہ دھن کجے د نیکی او دھیلے یو غلط خیال ناست و د، پہ
ہغوی باند د مکہ د کافرانو او دیہودیا نو د اعتراضو نو دیرا ترشوی و د۔ پہ دے آیت کجے ہغوی تہ
دیجے شوی دی چہ تاسو دے خیلو خبروند دا میدمہ لری چہ ستاسو او دھغوی پہ منیج کجے بہ
صفائی راشی۔ ہغوی اعتراضو نہ د صفائی راوستلو پہ غرض نہ کوی ہغوی خوتا سو بدنامول غواری
ہغوی پہ دے خبرہ خفہ دی چہ تاسو پہ دے دین باندیا بیان ولے را وپہ دے او پہ دنیا کجے لے ولے خودی
نو ترشو چہ ہغوی پہ خیل کفر باندیا تیگ وی او تاسو پہ دے دین باندیا تیگ یثی، ترھے بہ ستاسو
او دھغوی پہ منیج کجے پہ ہیٹ شان صفائی راشی۔ او دے دشمنان تاسو معمولی دشمنان مد کثری۔
شوگ چہ ستاسو نہ مال، سرہ زریا زمکہ پہ زور اغسل غواری ہغہ د کجے درجہ دشمن دے۔ خو چہ
شوگ تاسو دھغوی دین نہ ارہ ول غواری ہغہ ستاسو دھغہ تو لونہ غت دشمن دے۔ شوگ چہ اولے خوبہ
صرف ستاسو دنیا خرا بہ کری، لیکن دا دویم تاسو د آخرت پہ ہمیشہ عذاب کجے اچوی۔

۲۳۴ د جہاد معنی دے، دھم مقصد حاصلو د پارہ خیل پورہ کوشش کول۔ ددے معنی صرف
جنگ نہ دے۔ د جنگ د پارہ خو لفظ "قتال" استعمال شو دے۔ لفظ جہاد د دے نہ د پردہ فرا بستہ
معنی لری او پہ دے کجے دھر قسمہ کوشش کول شامل دی۔ جہاد ہغہ سری تہ وائی چہ ہر وخت د
خیل مقصد پہ کا رکجے لکیا دی، پہ دماغو دھغہ د پارہ سوچو نہ کوی، پہ ژبہ او قلم دھغہ تبلیغ کوی،
پہ لاسو نو او پہ خیلو باندیا دھغہ د پارہ منہ پرہ او محنت کوی، خیلے تو لے دیجے دھغہ د ترقی د پارہ

يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢١٨﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ
 الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْ نَفَعُ لِلنَّاسِ وَ
 إِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ
 الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾
 فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلَاحٌ

په جائزه دی چه د الله د رحمت امید ولری او الله د هغو غلطی معاف کونکې او په هغوی باندې خپل
 رحمت کونکې ده.

ستانه پتوس کوی چه د شرابو او د جوارې څه حکم ده؟ ورته او وایه چه په دے دواړو څیزونو
 کېنه دیره خرابېده. اگر چه په دیکېنه د خلقو د پاره څه فایده هم دی خو د دے کناه د دے د فایده
 نه دیره زیاته ده. ۲۳۵

ستانه پتوس کوی چه موند د خدا ئې په لار کېنه غه و لکوؤ؟ ورته او وایه چه څه ستا سوده
 ضرورت نه زیاتی وی. دغه شان الله ستا سود پاره صفا صفا حکونه بیا نشوی، شاید چه تاسو
 د دنیا او د آخرت د دواړو فکر وکړی.

ستانه پتوس کوی چه د یتیمو نوسره څه معامله وکړو، ورته او وایه چه په کوم کار کېنه د هغوی

استعمالوی، او په دے لار کېنه چه ور له څه بند یزغې نه راشی د هغې متقابلې بشړ په طاعت سره کوی،
 او که د سرور کولو ضرورت راشی نو د هغې نه هم مخ نه اړه وی. دے ته "جهاد" وایي. او جهاد دے
 سهیل الله دے ته وایي چه دا ټول هر څه د الله د رضا د پاره او د دے غرض د پاره وکړه شی چه د
 الله دین د الله په زمکه تائیم شی او د الله کلمه په ټولو کلمو باندې غالبه شی. د دے نه سوال هیچ
 غرض بجا نه دی.

۲۳۵ دا د شرابو او د جوارې په حقله او لڼه حکم ده، په دے کېنه صرف د شرابو او د جوارې
 د ناخوښی اظهار شوه ده. غرض پکېنه دا ده چه د دے څیزو نو د حراموالی قبلولو ته د خلکو ذهن
 تیار شی. دوستو بیا د شرابو په نشه کېنه مرغی کول منع کړه شو. او بیا شراب او جوارې
 او د دے قسم ټول څیزونه قطعاً حرام کړه شو.

(او کوره سورة نساء آیت ۳۴ او سورة مائدة، آیت ۹۰)

لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ
 مِنَ الْمَصْلِحِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ إِنْ اللَّهُ عَزِيزٌ
 حَكِيمٌ ۝۲۳۰ وَلَا تَتَّبِعُوا الشُّرَكَاءَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَا مَنَّةٌ
 مُؤْمِنَةٍ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا
 الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعِدُّهُمْ مِّنْ خَيْرٍ مِّنْ مُّشْرِكٍ

نبیگره وی هغه کاد کول بهتر دی. که چرې تاسو خپل خرچ اود هغوی خرچ یوحائے کړئ
 اویوحائے وسپړئ نو د اهرم ښه خبره ده. آخر هغه تاسو پر ورو لئ کښه خورائې. چه شوک
 بد کونکې وی او شوک نبیگره راوستونکې وی، د دواړو حال الله ته ښکاره ده. که الله
 غوښتل نو پر دې معامله کښه پرته به تاسو هغوی کړی وه، خو هغه چه شک اختیاروالا ده
 دغه شان حکمت والا هم ده.

تاسو د مشرکانو ښځو سره هرگز نکاح مه کوئ، ترڅو چه هغوی ایان نه وی راوړې.
 یوه مؤمنه د ښځه د شریف خاندان د مشرکې ښځې نه بهتره ده، اګر که هغه تاسو د پیره
 خوښه وی. اود خپلو ښځو نکاح د مشرکانو سره سره هېرې مه کوئ، ترڅو چه هغوی
 ایان نه وی راوړې. یو مومن غلام د شریف مشرک نه بهتر ده

۲۳۱ د دې آیت د نازلیدو نه مخکې په قرآن مجید کې د یتیمانو د حقونو د حفاظت په باره کې
 سخت سخت حکمو نه راغلي وو او تر دې پورې حکم شوی وو چه "د یتیم مال ته نژدې مه ورغئ" او
 دا حکم چه "کوم خلق د یتیمانو مال په ظلم سره خوري هغوی په خپلو ځینو کې اودا چری" د دې
 سختو حکمو نو په وجه هغه خلق چه چا د یتیمانو پوښت کولو دوسره پریدلې وو چه هغوی د
 یتیمانو خوراک خکاګ د ځان نه بیل کړې وو اود د دې دوسره احتیاط باوجود هغوی پریدل
 چه چرته د یتیم د مال څه حصه د هغوی د مال سره شریکه نشي. دلته وجه ده چه هغوی د
 بنی صلی الله علیه وسلم نه پیوس وکړو چه د دې یتیمانو پوښت سره صحیح معامله نه کړو.

وَلَوْ اَعْجَبَكُمْ اُولَئِكَ يَدْعُونَ اِلَى النَّارِ ۚ وَاللّٰهُ يَدْعُوْا
اِلَى الْجَنَّةِ وَالْبَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖ وَيُبَيِّنُ اٰيٰتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۲۳﴾ وَيَسْأَلُوْنَكَ عَنِ الْبَحِيضِ ۚ قُلْ هُوَ اَذَى
فَاَعِزُّوْا ۚ النَّسَاءُ فِي الْبَحِيضِ ۚ وَلَا تَقْرُبُوْهُنَّ حَتّٰى يَطْهَرْنَ ۚ

اگر کہ ہفتہ ستاسودہ پر خوش وی۔ داخل تاسو و در طرفتہ رابی^{۲۳} او اللہ پہ خیل حکم تاسو جنت
او مغفرت طرفتہ رابی او ہفتہ خیل حکونہ خلقتہ صفا بیا نوی، امید دے چہ ہفتوی بہ
سبق زدہ کری او نصیحت پہ قبول کری

تشانہ تپوس کوی چہ حیض شہ حکم دے ورتہ و وایہ چہ داد کند کئی یوحالت دے پہ دے
کجنہ دے بنحو نہ خان لہ و سپرئی او ہفتوی تہ مہ نردے کیرئی تر شو چہ ہفتوی پاکے شوی نہ وی۔

۳۳۴ کوم حکم چہ دے مشرکانوسرہ و دادہ دے کولو پہ بارہ کینہ برہ بیان شوے و دادہ دے حکم اصلی وجہ
دے۔ دے نیچے او دے سری پہ منع کینہ دے نکاح تعلق صرف دے خیل شہوت دفع کولو یو تعلق نہ دے، بلکہ داد یو
انسان دے بل انسان سرہ دے یو خانے و سیدلو پہ اخلاق کینہ دے ذریعہ یو ژور تعلق دے۔ دے یو مؤمن
او دے بل مشرک پہ منع کینہ کہ چرہ دے ذریعہ دے تعلق جو رشتی، نو لکہ خشک چہ دے مکان دے چہ دے مومن خاوند
یاد مومنہ نیچے دے اثر دے نہ بہ مشرک نہ چہ یا مشرک خاوند او دے ہفتوی خاندان او دے ہفتوی بی دے اسلامی
عقیدے او دے اسلامی ژوند رنگ و اخلی، نو دے شان دے مکان ہم شہ چہ دے مشرک خاوند یا دے مشرک
نیچے دے خیالات او دے طور طریقوں نہ مومنہ نیچہ یا مومن سرے، دے ہفتوی خاندان او دے ہفتوی بی
رنگ و اخلی، او زیات امکان خود دے خبرے دے چہ دے قسمہ نیچے خاوند کور نہ بہ دے اسلام
او دے کفر یو دے نیچہ بیچے او نیچہ خاندان را پیدا شی، چہ کہ کافرانے ہر قومہ خوبہ وی،
خواہ اسلام نے پہ ہیچ حال خوبو لوتہ تیار نہ دے۔ کوم سرے چہ صحیح مومن وی ہفتہ صرف خیلو
خواہ شاتوپورہ کولود پارہ دے خطرہ پہ خیل سرشتی اغتیل چہ دے ہفتہ پہ کور کینہ دے کافرانہ
او مشرکانہ خیالات او طور طریقے ترقی و کری او پچیلہ دے پہ ژوند باند دے کفر او دے شرک اثر وشی
او بالفرض کہ چرہ یو مومن دے مشرک پہ عشق کینہ ختمہ شی خوبیا ہم ہفتہ لہ دے خیل ایمان پہ وجہ دے
پکار دی چہ دے خیل دین دے خاطرہ خیل عشقی جذبات توبائی کری۔

۳۳۵ پہ اصل کینہ دے آذی لفظ استعمال شوے دے چہ دے معنی کندگی ہم دے او بیماری
ہم دے۔ حیض صرف یوہ کندگی نہ دے، بلکہ دے اپہ بدنی لحاظ سرہ یو دے حالت دے چہ پہ ہفتہ
کینہ نیچہ دے جو رشتی پہ نسبت نا جو رشتی تہ برہ نردے وی۔

فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ يَجِبُ
التَّوَابِيْنَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِيْنَ ﴿۲۲۲﴾ نِسَاءُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ
فَاُتُوا حَرْثَكُمْ اَنۢى شِئْتُمْ وَقَدْ مَوَّلَاۤ اَنْفُسِكُمْ وَاَتَقُوا اللّٰهَ

بیانچہ کلہ ہغوئی پاکہ شی، نوپہ ہغو طریقہ ورلہ ورخی شتکہ چہ اللہ تاسوتہ حکم کرے دے۔ اللہ
ہغو خلق خوبنوی چہ دے بدی نہ خان ساق او پاک ژوند تیرہ دی۔ ستاسونٹے ستاسو پتی دی۔
ستاسو خوبنہ دہ چہ شتکہ غواری ہغو شان خپل پتی تہ لئی خود خپل ورا ند ژوند فکر
کوی اود اللہ کہ تا راضکی نہ خان ساتی۔

۲۲۹ سے دا قسہ خبرے قرآن مجید پہ اشارو اشارو کینے بیانوی اود ہغو وجہ دہ چہ قرآن "خان لہ وسیرتی
او" نزد دے مہ ورخی الفاظ استعمال کری دی۔ خود دے مطلب دا نہ دے چہ دے حیض پہ مرض کینے دے جار
نٹے سرہ پہ یوکت کینے دے ناسے نہ او پہ یو خانے دے خوراک کو لو نہ خان ساتی اولکہ دے یهودیانو، ہندوانو
اود نور و قومونو پشان ورلہ ہود کو تہ مہ وروری۔ نبی صلی اللہ علیہ وسلم چہ دے حکم کو مہ
تشریح کریدہ دے ہغو نہ معلوم بیری چہ پہ دے حالت کینے دے نٹے سرہ دے کوروالی کو لو نہ خان ساتل
پکار دی، باقی نور ہول تعلقات دے پچیل خانے باند برقرار وی۔

۲۳۰ لکھ دلہ دے حکم نہ مراد شرعی حکم دے، بلکہ ہغو فطری حکم ترمرا دے چہ دے انسان اود حیوان
اود ہر سا انسان کی چیز پہ طبیعت کینے ایسہ دے شوبہ دے، اوبغیرہ بنودنے نہ تہ پچیلہ بنہ خبر دے۔
۲۳۱ لکھ یعنی اللہ پاک دا نٹے دے سرور دپارہ دے سیل خانے نہ دے جوہ کرے، بلکہ دے دوارو پہ منہم کینے دے
پتی اود کر دند کر پشان تعلق دے۔ پتی تہ کووند کو صرف دے سیل دپارہ نہ لئی بلکہ دے دپارہ لئی چہ
دے پتی نہ پیداوار واخلی۔ دے انسانیت پتی تہ ہم دے انسانانو کووند کرلہ دے دپارہ تلک پکار دی
چہ دے ہغو نہ دے انسانانو پیداوار حاصل کری۔ خدا دے دا نہ لائی چہ تہ پہ دے پتی کینے کو پہ کو مہ
طریقہ کو، البتہ دا وائی چہ خدا پتی تہ میل خوا مہ خہ اود دے غرض دپارہ خہ چہ دے پتی نہ پیداوار
دا خہ۔

۲۳۲ سے دے دے مطلب نہ دی اود دپارہ یو شان اہم دی۔ یو دپارہ دے خپل نسل جاری ساتلو دپارہ
کوشش وکری چہ ستاسو دے دنیا نہ دے تلونہ کینے ستاسو پہ خانے نور کار کوئی ودریری۔ تل
دا چہ کوم نسل بہ ستاسو پچانے روستو پہ دے نیا کینے پلے کیری دے ہغوئی نہ دے بنہ دیندارہ اود خوش اخلاقہ
سرور جوہر لو کوشش وکری۔ پہ روستنی فقرہ کینے پہ دے خبرہ باند زور ورکیرے شوبہ دے چہ کہ چرے
دے دے دوارو فرضو پہ ادا کو لو کینے ستاسو پہ قصد باند ناسی وکرہ نوا اللہ بہ ستاسو تپوس کوی۔

وَاَعْلَمُوا اَنَّكُمْ مُصْلَقُونَ ۝ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ۝ وَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ
عُرْضَةً لِآيَاتِنَا اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ
وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝ لَا يُوْاْخِذُكُمْ بِاللّٰغُوْ فِيْ آيَاتِنَا ۝
وَلٰكِنْ يُّوْاْخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ ۝ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ۝
لِّلَّذِيْنَ يُؤْلُوْنَ مِنْ نِّسَابِهِمْ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةٍ اَشْهُرٍ ۝

خان بنہ پوہ کرٹی چہ یوہ ورج بہ دھفہ سرہ ملا دیویری۔ اوہ بنی، چاچہ شاہد آیات و منل
ہغوی تلو کا میا بی او د نیک بختی کخوش خبری را ورہ وہ۔
د اللہ نوم د دایہ قسمو خور لود پارہ مہ استمالوی، چہ دھفہ مقصد د نیکی او د پھیرکاری
او د خداے د مخلوق پہ منہ کئے د نیکی د کار و نونہ منع کیدل وی۔ اللہ ستا سوتوے خبرہ
آوری او پہ ہر خدا باند پوہ دے۔ کوم بے مطلبہ قسموند چہ بے ارادہ تاسو خوری، پہ
ہفہ باند اللہ تاسو نہ نیسی، خو کوم قسموند چہ پہ رشتیا سرہ د زرہ نہ تاسو خوری، د
ہفہ پیوس بہ ضرور اللہ کوی۔ اللہ دیر معاف کوئے او صبر ناک دے۔
کوم خلق چہ د خیلو بختو سرہ د تعلق نہ ساتلو قسم و خوری، د ہغوی پارہ د خلو رو میا شتو مہلت د۔

۲۳۳ د صحیح حدیثو نونہ معلومیری چہ کہ چا د یوہ خبرہ قسم و خورو او بیارو ستو ہفتہ
پتہ و لکیدلہ چہ د دے قسم پہ ما تو لو کئے خیر او نیکی دہ، ہفہ نہ پکار دی چہ قسم مات کوی
او کفارہ و رکری۔ د قسم د ما تو لو کفارہ لس مسکینا نو تہ خوراک و رکول، یا ہغوی پہ کپہ پتول
یا غلام آزادہ دل یاد دے ورجے روئے نیول دی۔ (دکوری سوتہ ماندہ، آیت ۱۹)
۲۳۴ یعنی د تکیہ کلام پہ طور چہ کوم قسموند بے ارادہ پہ خیلہ راجی، د ہفہ نہ کفارہ شتہ
اونہ پہ ہفہ باند خدا لے شوک نیسی۔

۲۳۵ د شریعت پہ ژبہ کئے دے تہ ایلاء وائی۔ د شتے او د خاوند پہ منہ کئے تعلقات
ہیشہ نہ نشی پلٹے کیدے، کلہ ناکلہ ضرور پہ خیل منع کئے خفکان پیدا کیری۔ لیکن د خداے
شریعت ہفہ خفکان نہ خو بنسوی چہ ہفے خود و ارہ د یو بل سرہ پہ قانون کئے ترلی شوی
وی خود ژوند پہ روزگار کئے و دیو بل نہ دایہ لری و سیری۔ کس چہ ہغوی
نخہ خاوند ندوی مددے قسمہ خفکان د پارہ اللہ تعالیٰ د خلو رو میا شتو وخت مقرر کړو۔

فَإِنْ فَاءُ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝ وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ
فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝ وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ

کہ چہرے ہغوئی (قسم نہ) واپس شو، نوالہ معافی کوئے او مہربانہ دے۔ او کہ چہرے ہغوئی
دطلاقو ارادہ کری وہ نوپہ دے دہان پوہ کری چہ اللہ ہر شے اورید وئے اوپہ ہر شے
پوہ دے۔

کو مونہو تہ چہ طلاق ور کرے شوی وی، ہغوئی دد ریو علومیا شتیژ ناجور تیا پورے

چہ یاخوپہ دے دوران کینے خیل تعلقات سم کری۔ او کہ نئی نو دینے والی او د خاوند والی رشتہ ختم کری،
چہ دوبارہ دیوبل نہ آزاد شئی اوچہ دچا سرہ موخوبہ وی دہغوئی سرہ نکاح وکری۔
چونکہ یہ آیت کینے د "قسم خور لو" الفاظ استعمال شوی دی۔ نوپہ دے وجد حنفی ارشافی عالمہ نو دے
آیت نہ د امراد اغتیلے دے چہ کہ خاوند دینے سرہ دینے والی د تعلق نہ ساتلو قسم خورے وی نو ہلہ
دا حکم دے، او کہ قسم نے نہ وی خورے او دینے والی تعلق نے ختم کرو نو بیکہ ہر خومرہ دیرہ
مودہ تیرہ شئی نو دے آیت حکم بہ پر نہ لبوی۔ خود مالکی عالمہ نورایہ دادہ چہ کہ قسم نے خورے
وی ار کہ نہ وی، یہ ہر صورت کینے دینے والی تعلق پرینسود لو دیارہ ہم دا خلور میا شتی مہلت دے۔
د امام احمدیو قول ہم دے یہ تائید کینے دے۔ (بداية المجتهد، جلد دوم، ص ۸۸، طبع مصر ۱۳۳۹ھ)
د حضرت علی و د ابن عباس او د حسن بصری دارایہ دے چہ دا حکم صرف دہغے تعلق پرینسود لو
دیارہ دے چہ د خہ خفکان دوجے نہ وی۔ اوچہ یہ منیع کینے خہ خفکان نہ وی او تعلقات نے دیوبل
سرہ نہ وی، خود خہ خیر نیکی دے دے نہ جسمانی رابطہ قطع شئی نو بیا دہغوئی دیارہ دا حکم نہ دے
لیکن د نورودینی عالمہ نو دارایہ دے چہ ہر ہغہ دا سے قسم چہ دینے او د خاوند پہ منم کینے جسمانی رابطہ
ختمسوی، ہغے نہ ایلا وائی، او د قسم حالت د خلور میا شتیژ نہ زیات نہ دے پکا دکہ پر رضا وی
او کہ یہ نارضا۔

۲۳۶ ھ حیو عالمہ نو دے نہ دا مطلب اغتیلے دے چہ کہ یہ دے مودہ کینے چا د نہ خیل قسم مات کرو او
میا نے دینے والی تعلق قائم کرو نو د قسم ماتلو کفارہ پر نشہ، اللہ بہ نے دے معافی کری۔ لیکن د
اکثر و فقہاء و رائے دادہ چہ د قسم ماتلو کفارہ بہ ورکوی۔ د غفور رحیم مطلب دا نہ دے چہ د کفارہ
ورکونہ معافی کرے شو، بلکہ دے مطلب دادہ چہ اللہ بہ نے کفارہ ہم قبول کری او د خفکان پہ دوران کینے
چہ نے پر یوبل کو م زیلتے کرے وی ہغہ بہ ور تہم معافی کرے شئی۔

۲۳۷ ھ د حضرت عثمان، ابن مسعود او زید بن ثابت وغیرہ پہ نزہ قسم نہ د واپس کیدو موقع پہ خلور میا شتی
کینے د نہ دینے دے۔ دے مودہ د تیرید لو چیلہ دا مطلب دے چہ خاوند د طلاق وور کو لو ارادہ کرے دے۔

ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَجِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي
 أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَبَّوْا نَهْيَهُنَّ
 أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ
 الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ

خَان و ساقی اودہ غوی دیارہ داجائز نہ دی چہ اللہ دہ غوی پرخیتو کئے شہ پیداکری وی، ہفہ
 پت کری۔ داسے کارہ غوی لہ ہو کر نہ دے پکار، کہ ہغوی پہ اللہ او پہ ورخ د آخوت باند
 ایسان لری۔ کہ دہ غوی خاوندان صمیم تعلقات ساتلو تہ تیار وی، نو دے عدت پہ
 دوران کئے ہغوی دے حق داسدی چہ واپس خیلے نیٹے داخلے
 دے عہ طریقے مطابق دہ غوی ہفہ شان حقونہ دی، لکہ شککہ چہ دسرو حقونہ پہ ہغوی
 باند دی۔ البتہ دومرہ خبرہ دہ چہ دسرو پہ نیٹو باندیوہ درجہ زیاتر دہ۔ او د

نو پہ دے وجہ دے مودے دتیرید لوسرہ بہ طلاق پچیلہ واقع کیری، او ہفہ بہ طلاق بائن وی، یعنی
 دعدت پہ دوران کئے بہ خاوند تہ درجوع کولو حق نہ وی۔ ہن دومرہ خبرہ دہ کہ نیٹو خاوند دوارہ
 وغواری نو دوبارہ نکاح کولے شی۔ دحضراتو عمر، علی، ابن عباس و ابن عمر نہم داسے یوقول نقل شوہ
 دے او حنفی فقہا و دارائے قبولہ کرے دہ۔

سعید بن مسیب، مکحول، زہری وغیرہ حضرات خود دے رائے سرہ تروہ حد پورے متفق دی
 چہ دخلورومیا شتو تیرید لونہ روستو بہ طلاق پچیلہ واقع کیری، لیکن دوئی وائی چہ دا طلاق بہ
 رجعی وی، یعنی دعدت پہ دوران کئے بہ خاوند تہ درجوع کولو حق حاصل وی، خو کہ خاوند رجوع کوند
 کری نویا دعدت تیرید لونہ روستو کہ دوارہ وغواری نو نکاح کولے شی۔

دے نہ برخلاف دحضرت عائشہ، ابوالدرداء اودمدیلے دنورودیرو فقہا و رائے دادہ چہ د
 خلورومیا شتو تیرید لونہ روستو بہ معاملہ عدالت تہ پیش کرے شی اودعدالت حاکم بہ خاوند تہ
 حکم و کری چہ یا خو خیلے نیٹے تہ رجوع و کرہ او یا ورلہ طلاق و کرہ۔ دحضرت عی، دحضرت علی اودابن عمر
 یوقول دے رائے پہ تائید کئے ہم دے۔ او امام مالک و شافعی دارائے قبولہ کرے دہ۔

۲۳۸ یعنی کہ تاسو خیلے نیٹے پہ ناروا خبرہ باند پرینودنی وی، نو د خدا نے یرہ دزیرہ نہ مہ و بائی
 ہفہ ستا سوزہ زیاق نہ نا خبرہ نہ دے۔

۲۳۹ دے آیت پہ حکم کئے دفقہا و پہ منہم کئے اختلاف دے۔ یوہ دلہ وائی چہ تو شو پورے
 نیٹے ددریم حیض نہ روستو لامیلی نہ وی ترہے پورے طلاق بائی نہ کیری او خاوند تہ درجوع
 کولو حق حاصل دے۔ دحضراتو ابوبکر، علی، ابن عباس، ابوموسیٰ اشعری، ابن مسعود اودلویر
 لویو صحابو دارائے دہ اوحنفی فقہا و دارائے قبولہ کرے دہ۔ دے برخلاف بلہ دلہ وائی چہ

عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿۲۳۸﴾ الطَّلَاقُ مَرَّتَيْنِ فَاَمْسَاكِ بِمَعْرُوفٍ اَوْ
كُسْرٍ نَّجْ بِاِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوْا مِمَّا اَنْتَبِغُوْهُنَّ

تولو دپامه لوی اختیار والا احکمت والا الله موجود دے

طلاق دوه ځله دی، بیاخوډیا په ښه طریقہ بڼه و ساتلے شی او یا خوډ په ښه طریقہ
هغه رخصت کړه شی

او د رخصت کولو په وخت کښه تاسوله دا جائز نه دی چه تاسو هغوی له شه ورکړی دی، د هغه

نښه ته دریم حیض راټلوسره د خاوند د رجوع کولو حق ختم شو. د رایې د حضرت عائشې، ابن عمر او د زید بن
ثابت ده. او شافعی او مالکی فقهاؤ د رایې اختیار کړیده خو دا یاد لوی چه د احکم هله دس چه کله
خاوند نښه ته یو یا دوه طلاق ورکړی وی. او که دریم طلاق ته ورکړی و نو بیا خاوند ته د رجوع کولو
حق نشته.

نښه په دس آیت کښه د یوه لوی خرابی اصلاح شوی ده. په عربو کښه دا قاعده وه چه یو سړی به
خپله نښه ته به شمیره طلاقونه ورکولے شو. د کومې نښه نه به چه کوم خاوند هغه شو نو هغه به ور له بیا بیا
طلاقونه ورکول او بیا بیا به ته ورته رجوع کول، د نښې غریبه به نه د هغه سره ښه ژوند تیریدلو
اوند به د هغه نه آزادیدلے شو چه د بل چا سره نکاح وکړی. د قرآن مجید دا آیت د دس ظلم دروازه
بند وی. د دس آیت تر هغه سړی ته دا حق حاصل ده چه خپله نښه له زیات نه زیات دوه ځله طلاق
رجعی ورکړی. کوم سړی چه خپله نښه له دوه ځله طلاق ورکړل او بیا ته نښه ته رجوع وکړ، نو بیا
ته به پر خپل عمر کښه دغه نښه ته کله دریم طلاق ورکړو نو دغه نښه تر د هیشه دپاره به دریو طلاقو جدا شوله.
د قرآن او د حدیث نه چه د طلاقو کومه صحیح طریقہ معلومیدری هغه دا ده چه نښه ته د
پاکوالی په حالت کښه یو طلاق ورکړلے شی. که د نښه خاوند خفکان په داسه وخت کښه و و چه نښه د حیض
په مرض ناجوړه وه نو په دغه وخت کښه طلاق ورکول ښه نه دی، بلکه د نښه د پاکوالی پوره انتظار
پکار ده. بیا که د یو طلاق نه دو ستودویم طلاق ورکول غواړی، نو بل ځل د په دویم پاکوالی کښه
یو بل طلاق ورکړی، که شی نو ښه خبره خودا ده چه په یو طلاق صبر وکړی. په دس طریقہ کښه خاوند
ته دا حق حاصل وی که غواړی نو په عدت کښه دننه دننه رجوع کولے شی، او که د عدت موده تیره
هم شی خو بیا هم دوشی په خپله رضا دوباره نکاح کولے شی. لیکن که په دریم پاکوالی کښه ته په دریم ځل
طلاق ورکړو نو بیا نه خاوند ته د رجوع کولو حق حاصل دس اوند دواړه بیا نکاح کولے شی. پاته شو
دا خبره چه په یو وخت کښه په یو ځل د دس طلاقونه ورکړلے شی، که څنگه چه نن صبا د جاهلانو
عامه طریقہ ده، نو په شریعت کښه د دس سخته گناه ده. ښی صلی الله علیه وسلم په دس دیر سید
و ښی دی او د حضرت عمر نه دا خبره نرو دس پوره ثابته ده چه د هغه په زمانه کښه به کوم سړی

شَيْئًا إِلَّا أَنْ يُخَافَا إِلَّا يَقِيمَا حُدَّ وَدَّ اللَّهُ فَإِنْ خِفْتُمْ إِلَّا
 يَقِيمَا حُدَّ وَدَّ اللَّهُ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيهَا افْتَدَتْ بِهِ
 تِلْكَ حُدُّ وَدَّ اللَّهُ فَلَا تَعْتَدُوا هَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدَّ وَدَّ
 اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿۲۲۹﴾ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ

۲۲۹ شے پر غصہ واپس داخل ہونے لیکن داخلہ پر کہ بچہ خاوند دوارہ پریدل چہ د اللہ پہ قانون بانڈ
 یہ قائم پاتے نئی، دا پکنے شامل نہ دے۔ کہ چرے داسے وہ چہ تاسو پریدی چہ هغوی دوارہ
 بہ د اللہ پہ حد و نواقیم پاتے نئی، نو کہ هغوی دوارہ پہ خپل منہم کچھ د معاملہ و کرمی چہ بچہ
 خپل خاوند نہ شہ و رکری او حان جد اکرمی نو پہ دیکھنے شہ گناہ نشہ، داد اللہ مقرر شری
 حد و نہ دی، دے نہ اخوامہ او ری۔ او حوک چہ د اللہ د حد و نونہ اخوا او ری، هغه ظالمان دی۔
 بیا کہ چرے (د ویم حل طلاق و رکولونہ و ستوخا وند نیٹے لہ پہ دییم حل) طلاق و رکول،

پہ یو وخت کچھ غیلے نیٹے لہ دے طلاق و رکول نو هغه بہ پر درو و هلو۔ بیا هم د خلور و وار و اما مانو
 پہ تر گناہ سرہ درے و اہدہ طلاق کیری او د سخت طلاق دی۔

۲۳۰ یعنی مہر و هغه کالی او جاع و غیرہ چہ خاوند غیلے نیٹے لہ و رکری وی، د هغه نہ شہ غیز واپس
 غوبتل د خاوند حق نہ دے۔ دا خبرہ هم د اسلام د اخلاقی اصولونہ خلاف دے چہ شوک چالہ شہ
 شہ د تھنے پہ طور یا د بچنے پہ طور و رکری، او هغه تربیا واپس غوا ری۔ دا یو دلیل حرکت دے۔ او پہ
 حدیث کچھ دے حرکت مثال د هغه سی پشان دے چہ خپل تے واپس بچیلہ سہی۔ او حاملہ و خاوند
 د پارہ خود ا دیرہ د شرم خبرہ دے چہ۔ نیٹے لہ طلاق و رکری او بیا د رخصت کو لو پہ وخت کچھ د هغه نہ
 هغه تہول شہ منع کول غوا ری چہ دے و لہ بچیلہ و رکری و۔ دے برعکس اسلام خلقت د اخلاق
 بنائی چہ سرے کو۔ نیٹے لہ طلاق و رکری نو د رخصت کو لو پہ وخت کچھ د و لہ شہ نہ شہ و رکری او بیا
 د رخصت کری۔ لکہ شمشکہ چہ و راند پہ آیت ۲۳۱ کہنے فرمائی شوی دی۔

۲۳۲ پہ شریعت کچھ دے تہ "مُخْلَع" وائی، یعنی چہ بچہ خپل خاوند تہ شہ و رکری او طلاق تر
 واخلی۔ دا کار کہ چرے د نیٹے او د خاوند پہ منہم کچھ پہ کورد تہ د نہ وشی او بچیلو کچھ شہ
 مقرر رکری، نو چہ شہ مقرر شو، هم هغه و رکری، لیکن کہ چرے د معاملہ عدالت تہ لا رلہ، نو
 عدالت پہ صرف دے خبرے تحقیق کوی چہ آیا دا بچہ پہ رشتیا دے سری نہ دمرہ خفہ دے چہ دے
 سرہ شہ نورہ گذارہ نشی کیدے۔ چہ دا تحقیق وشی نو بیا عدالت تہ اختیار دے پہ د حالاتو
 مطابق شہ غوا ری، هغه د مقرر رکری، خاوند بہ هغه تیلوی او نیٹے لہ بہ طلاق و رکری،

مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَقَهَا فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْهَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ
حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿۳۰﴾ وَإِذَا طَلَقْتُمْ
النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ
سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تَسْكُوهُنَّ ضَرَارًا لِّلْعَقْدِ وَاجٍ وَ

نوهغه ښځه د هغه د پاره نه حلال لېږي، سوا د دې نه چې هغه ښځه د بل سړي سره نکاح وکړي،
او بيا هغه ور له طلاق ورکړي. د دې نه روستو که چرې هغه اول خاوند او د ښځه دا خيال وکړي
چې د الله په قانون باندې قائم و سپړي، نو بيا که هغوی يو بل ته رجوع وکړي نو جاني نږدي. دا
د الله مقرر شوی حد ونه دی، چې هغه يې د هغه خلکو د هدايت د پاره صفا بيا نوي،
چې هغوی (د الله د حد و نوما تو لوبه انجام ياند) پوه دي.

او کله چې تاسو ښځو له طلاق ورکړي او د هغوی عدت پوره کيد و ته نږدې شي نو بيا يې
په ښه طريقه د خان سره حصاره کړي او بيا يې په ښه طريقه رخصت کړي. خاص د
تنگو لوبه غرض هغوی مه حصاره وي حکه چې دا زياتې دې، او چې چا داسې وکړه،

عام طور فقها و دا خبره نه ده خوښه کړې چې کوم مال خاوند ښځه له ورکړې وي او بيا د هغې نه د نيات مال
مطالبه وکړي.

د خلع په مسئله کې چې کوم طلاق ورکړې کېږي، هغه رجعي نه دی، بلکه طلاق بائن دی. چوکه ښځه د اطلاق
په پيسوا غټلې وي، نو په دې وجه خاوند ته دا حق حاصل نه وي چې د دې طلاق نه واپس شي. خو که دا
سړه او ښځه بيا د يو بل سره راځي شي او د بياړه نکاح کول وغواړي نو دا ور له بالکل جاني نږدي.
جمهور علماء وايي چې د خلع عدت هغه دې کوم چې د طلاق د دې. ليکن په ا بودا و، ترمذي او
ابن ماجه وغيره کيږي د بيا روايات دا سې دي چې د هغې نه معلومېږي چې ښځه بيا د الله عليه وسلم د خلع
عدت يو حيض مقرر کړې و او د دې مطابق حضرت عثمان د بيا په مقدمه فيصله کړې وه. (ابن کثير جلد
اول، ص ۲۷۶-)

د صحيح حديثونه معلومېږي چې که يو سړي ښځه له دې طلاق ورکړي او بيا يې خان ته و حلال و
د پاره د سازش په طور بل چا ته په نکاح ورکړه، او د ښځې نه دې ورسره دا خبره پنځه کړې وه چې د
نکاح کولو نه دوستوبه ور له طلاق ورکوي، نو دا سراسر يو ناجائزه کار ده. دا نکاح نه ده بلکه زنا د

مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذْ آيَاتِ اللَّهِ
هُزُوًا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ
الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۲۳۱﴾ وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَّغُنَّ أَجَلَهُنَّ
فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ

ہفتہ پہ حقیقت کہنے پہ خپل خان باند ظلم وکرو۔ دے اللہ دے آیتونو نہ لو بے مہ جوہ وئی۔ دا
مہ ہیرہ وئی چہ اللہ جو مہ لوئی نعمت پہ تاسو باند کرے دے۔ ہفتہ تاسو تہ نصیحت کری چہ
کوم کتاب او حکمت ہفتہ تاسو نازل کرے دے، دے ہفتہ دے عزت خیال ساتی۔ دے اللہ نہ ویریزئی
او پورہ شئی چہ اللہ دے ہرے خبرے نہ خبر دے۔

او کله چہ تاسو خپلو شکوہ طلاق ورکړی او هغوی خپل عدت پوره کړی، نو بیا تاسو هغوی
د دینہ مہ منع کوئی چہ د خپل خیال مطابق خاوندانوسره نکاح وکړی، هر کله چہ هغوی

او پوره دایہ سازشی نکاح او طلاق باند دغه بڼه اولنی خاوندان تہ هرگز نہ حلالیدړی۔ د حضرت هلی او ابن
مسعود او ابو هريره او عقبه بن عامر رضی اللہ عنہم نہ متفقہ روایت دے چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پدے
طریقہ باند خان نہ بڼه حلاله وئکي او پوره سازشی نکاح اغترکی سړی باند لعنت ویلے دے۔

۲۵۳ یعنی دایہ کول صحیم نہ دی چہ یوسره خپله بڼه له طلاق ورکړی او بیا د عدت تیریدو
نہ مخکې ورته صرف پدے غرض رجوع وکړی چہ ده له د هغه د شکوہ موقع په لاس ورشی۔ اللہ فرمائی
چہ رجوع په مہ نیت سره کوئی چہ پس ددے نہ به بڼه ژوند تیروؤ۔ کنئی نو بیا بهتره خبره داده
چہ بڼه په شرائط سره رخصت کړی۔ (د زیاتے تشریح دپاره وگورئ حاشیہ نمبر ۲۵)

۲۵۵ یعنی دا حقیقت مہ ہیرہ وئی چہ اللہ تاسو له د کتاب او حکمت تعلیم درکړے دے او دنیا
د مشرقی عظیم الشان منصب نے در حوالہ کرے دے تاسو نہ "امت وسط" جوہ کرے دے تاسو
نے د نیکی او راستی کو اهان جوہ کړی یی۔ ستاسو کار نہ دے چہ د خپلو بهانو په ذریعہ
د اللہ د آیتونوسره لو بے وکړی، د قانون د اصلی مطلب نہ برخلافی د الفاظو په زور غلط مطلبونہ
ارنا جائزہ فایده واخلئ، او دنیا تہ د نیغ لارے بنسود لو پچائے پخپله پخپل کورونو کښے
ظالمان او بے لارے شئ۔

بِالْمَعْرُوفِ ذَٰلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ
 بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَٰلِكُمْ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
 وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿۲۳۲﴾ وَالْوَالِدَتُ يُرْضِعْنَ أَوْكَالَهُنَّ
 حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى
 الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ
 نَفْسٌ إِلَّا وُسْعًا لَا تَصَارُ الْإِثْمَةُ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ

د دستور مطابق د یو بل سره په نکاح کولو باندې راضی شی. نصیحت درته کپړی چه داسه کار هیڅه
 نه کوئ، که چیرې تاسو په الله او په وڅ د آخرت باندې ایمان راوړونکی یئ. ستاسو د پادشاهیته
 غوړیزه او پاکیزه طریقه داده چه د دغه کار نه منع شی. الله پوهیږئ، تاسو نه پوهیږئ.
 کوم پلاران چه غواړی چه د هغوی اولاد د پوره موده د قی پئ و خوری، نو میان د
 د خپلو پچوته پوره دوه کاله پئ ورکړي. په دغه مسئله کې به د پچی پلار هغوی له خوراک
 او کپړه جلمه د رواج مطابق ورکوی. خو په چا باندې د هغه د وس نه زیات بوج نه اچول
 پکار دی. نه خود مور په دغه وجه په تکلیف کېنې واچولې شی، چه پچې د هغه دغه او نه د پلار

۲۵۶ یعنی کړیوې ښځه له دغه خاوند طلاق ورکړل، او د عدت په وخت کېنې د رته رجوع
 و نه کړه، بیا د عدت تیریدلو نه روستو هغوی دواړه پخپلو کېنې دویاره نکاح کولو ته تیار شو،
 نو د ښځې رسته دارانوله پکار دی چه هغوی د نکاح کولو نه منع نه کړي. د دغه د مطلب هم
 کیدې شی چه کوم سړی خپله ښځه له طلاق ورکړل، او ښځه د عدت تیریدلو نه روستو آزاده
 شوه، او هغه بیا چرته بل چا سره نکاح کول غواړي، نو دغه ښځینی خاوند له دانه دی پکار
 چه هغه په څه چل دغه نکاح خرابه کړي او دا کوشش شروع کړي چه کومه ښځه د پریښودلی
 ده، چه هغه همدو څوک په نکاح قبوله نه کړي.

۲۵۷ د دغه مسئله حکم دغه، کله چه ښځه خاوند د یو بل نه، د طلاقو په ذریعې
 بیا د خپله په ذریعې یا د قسم او د تفریق په ذریعې جدا شوی دی، او د ښځې په غیږ کېنې پئ
 خورونکې پچې وی.

لَهُ بَوْلِدٌ ۖ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ ۚ فَإِنْ أَرَادَ فِصَالًا عَنْ
تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ۚ وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ
تَسْرِضُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذْ أَسَلْتُمْ مَّا آتَيْتُمُ
بِالْمَعْرُوفِ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٢﴾
وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ
بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ۚ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ

پہ دے وجہ تنک کرے شی چہ بچے دھغہ دے ————— دپی درکونکے نیچے دا حق لکھ تھنکے چہ
دچی پہ پلار باند دے، دغہ شان دھغہ پہ وارث باند دے ————— خو کہ دوارہ پہ خپلہ رضا
او مشورے سرہ بچے دق نہ پر یکول غواری، نوخیر دے شہ گناہ پکینے نشہ۔ او کہ چرے تاسو غواری
چہ تاسو بچولہ بلہ بچہ پئی ورکری، نوپہ دے کچے ہم شہ گناہ نشہ خو پہ دے شرط چہ دھغہ
کومہ مزدوری مقرر کری ہغہ ورلہ دے عامے طریقے مطابق ورکری۔ د اللہ نہ ویریدئی او پہ دے
خان پوہ کری چہ شہ تاسو کوئی پہ ہغہ تبولو د اللہ نظر دے۔

پہ تاسو کچے چہ شوک مرہ شی، او روستو تر نیچے پاتے شی، نو ہغوی د خپل خانو نہ خلور
میاشتے اولس ورٹے پہ انتظار کچے وساتی بیچہ کلا د هغوی عدت پورہ شی،

۲۵۸ یعنی کہ چرے پلار مرشی، نو شوک چہ دھغہ بچانے دچی سرپرست وی ہغہ بہ دا حق او کوی۔

۲۵۹ دادمک نہ روستو د انتظار عدت پورہ کول دھغہ بچو دیارہ ہم دے د کوموسرہ چہ خاوندان
ہو و ملاؤ شوی نہ وی۔ لیکن امید راہ بچہ پدے حکم کچے شاملہ نہ دے۔ دھغہ د انتظار عدت
دچی د پیدا کیدلو پورہ دے، خواہ کہ بچے د خاوند دمک نہ روستو پہ ہغہ و رخ پیدا شی او کہ
کچے شو میاشتے ولزی۔

”د خپل خان پہ انتظار کچے د سائلو“ مطلب یو لٹے دا نہ دے، چہ ہغہ د پدے مودہ کچے د چا
سرد نکاح نہ کوی، بلکہ دھغہ نہ دا مراد ہم دے چہ خپل خان د د دول سنگار نہ ہم د ساقی۔
پہ احادیثو کچے صفاد حکمرنہ دی چہ د عدت پہ دوران کچے نیچے لہ رنگدارے جامے اغوشتل
کالی اچول، رانجہ، خوشبوئی او تور رنگ پورہ کول او و بچتو کچے دول پیدا کول نہ دی پکار۔
البتہ پہ دے خبرہ کچے اختلاف دے چہ د عدت پہ دوران کچے بچہ د کور نہ بھرو تے شی

فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿۳۳﴾ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ
مِنْ خُطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ
سَتَدُّ كُرُوسَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا
قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَعْرِضُوا عَقْدَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ
الْكِتَابُ أَجَلَهُ وَالْعُلَمَاءُ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ

نوڈ ہنوی اختیار دے چہ خپل خان پہ بارہ کئے پہ مناسب طریقہ خہ کول غواری، ہنود وکری
پہ تاسو باند دہن ہنم ذمہ واری نشہ۔ اللہ ستا سود تو لوڈ عملو نو نہ خبر دے۔ دعدت پہ
دوران کئے کہ تاسو دے کونہ و بنحو سرہ د کو بیدن کولوا رادہ پہ اشارو کنایو کئے ظاہرہ کوی
او کہ پہ زرہ کئے تے پتہ و ساتی، نو خبر دے، داخہ بد خبرہ نہ دہ۔ اللہ پہ مے پوہ دے چہ
د دے کونہ و خیال بہ ستا سو پہ زہر و نو کئے ضرور رانی۔ خو خیال کوئی چہ پتہ وعدے لوز و نہ
ورسہ و نہ کوی۔ کہ خہ خبرہ کول ورسہ غواری نو پہ عامہ مناسبہ طریقہ تے ورسہ کوئی۔ او
ترہن پورے د نکاح ترلو فیصلہ مد کوئی ترشو پورے چہ عدت نہ وی پورہ
شوعے۔ بنہ پوہ شئی چہ اللہ ستا سود زہر و نو

او کہ نہ شئی۔ حضرات عمر، عثمان، ابن عمر، زید بن ثابت، ابن مسعود، اُمّ سلمہ، سعید
بن مسیب، ابراہیم نخعی، محمد بن سیرین او خلود و ارہ امامان (خدا تے پر رحم اوکری)
د دے خبرے قائل دی چہ دعدت پہ دوران کئے بنیہ لیکار دی چہ پہ ہن کور کئے و سیری چہ
پہ کوم کور کئے تے خاوند و نات شوعے دے۔ د ورے د خہ ضرورت دپارہ بہر و تے شئی،
خو و سیدل و رلہم پہ ہن کور کئے لیکار دی۔ د دے برعکس حضرت عائشہ، ابن عباس، حضرت
علی، جابر بن عبد اللہ، عطاء، طاؤس، حسن بصری، عمر بن عبد العزیز او تہول اہل ظاہر
د دے خبرے قائل دی چہ بنجہ د خپل عدت وخت کوم خائے غواری ہلتہ ستیر و شئی
او دعدت پہ دوران کئے سفر ہم کوئے شئی۔

فَاَحْذَرُوْهُ ؕ وَاَعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۲۳۵ لَا جُنَاحَ
 عَلَيْكُمْ اِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوْهُنَّ اَوْ تَفْرِضُوْا
 لَهُنَّ فَرِيْضَةٌ ۭ وَ مَتَّعُوْهُنَّ ۭ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدَرُهُ ۭ وَ
 عَلَى الْبُقْعَةِ قَدَرُهُ ۭ مَتَّاعًا بِالْمَعْرُوْفِ ۭ حَقًّا عَلَى
 الْمُحْسِنِيْنَ ۝۲۳۶ وَاِنْ طَلَقْتُمُوْهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمْسُوْهُنَّ
 وَ قَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيْضَةً فَرِضْفٌ مَّا فَرَضْتُمْ اِلَّا اَنْ
 يَّعْفُوْنَ اَوْ يَّعْفُوَ الَّذِيْ بِيْدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ ۭ وَاَنْ

یہ حال باندِ خبر دے، نو دھغہ نہ ویریری او ددے نہ ہم خبر شی چہ اللہ یر صبرناک
 دے، وریہ وریہ خبرے معاف کوی

ستاسو دیانہ پر دے کئے ہیچ گناہ نشہ، چہ خپلو نیچولہ، کئے دلاس ورو رلونه یا کئے
 د مہر مقررہ ولونہ، طلاق ورکری۔ پہ داسے مسئلہ کئے ہنوی نہ شہ نہ شہ ضرور ورو کول
 پکا رہی۔ مالدار سر پہ د خپل حیثیت مطابق او غریب د خپل حیثیت مطابق پہ عامے
 مناسبے طریقے سرہ شہ ورکری، دا حق دے پہ نیکا نو خلقو یاندا۔ او کہ چرہ تاسو کئے دلاس
 ورو رلونه نیچے نہ طلاق ورکرو، لیکن مہر موورلہ مقرر کرے وو، نو پہ داسے مسئلہ کئے بہ نیم
 مہر ورکوی۔ دابیلہ خبر دہ چہ نیچے د نرمی سلوک وکری (او مہر واخلی) یا ہغہ سر پہ چہ
 د ہغہ سرہ د نکاح واک اختیار دے، ہغہ د نرمی نہ کار واخلی
 (اپورہ مہر ورکری)، او چہ تاسو (یعنی سری)

۱۸۰ دغہ شان د خپلو کولونہ دوستو د خپلو پر لیسود لوسرہ نیچے نہ شہ نہ شہ نقصان
 ضرور دے، ددے وچہ نہ اللہ حکم وکرو چہ د خپل حیثیت مطابق ہغہ نہ شہ ورکری۔

تَعْفُوا أَقْرَبَ لِلتَّقْوَىٰ وَلَا تَنسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ۚ إِنَّ
اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝۲۳۷ حِفْظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَ
الصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقَوْمُوا لِلَّهِ قِنْتَيْنِ ۝۲۳۸ فَإِنْ خِفْتُمْ

۲۳۷ نہ مٹی نہ کاروا خلی، نوداد تقویٰ سرہ دیرہ مناسبہ ده۔ پہ خپلو معاملہ نو کینہ سخاوت
مہ هیروی۔ ستا سوہر کارا لله و بی۔

۲۳۸ د خپلو موخو نو حفاظت کوی، خصوصاً ده اسے موخ چہ د مانعہ تہو لے خو بی پکینے راجع وی
خدا تہ پہ دے طریقہ و دیر بی لکھنک چہ نومان منو کینے غلام و دیر بی پکینے او دبا منی حالتی

۲۳۹ لہ یعنی د انسانانو پہ خپلو کینہ د بنہ تعلقاتو سآلو دپارہ د ضروری ده چہ هغوی پہ خپلو کینہ د سخاوت
او د فراخ دلی سلوک کوی۔ کہ چرہ ہی یو سپہ تیک پہ خپل قانونی حق باند تینک و دیر بی، نو
پہ شریک د یو حائے و سید لوژوند بہ هچرہ خبر نہ شی۔

۲۴۰ لہ د یو بل سرہ پد شریک د ژوند تیر و لود قانون بیا نولو نو روستو الله تعالیٰ د تقریر د موخ کولو پہ تاکید
باند ختموی، لکھ چہ موخ هغه ذریعہ ده چہ پہ انسان کینہ د خدائے پرہ پید اکوی او پہ انسان کینہ د خدائے
د حکم نو د منلو او نیکی او د پاکوالی جد بہ پید اکوی او انسان پہ معیم لارہ قائم ساقی۔ کہ د اذریعہ نہ روی نو
انسان هچرہ د خدائے پہ قانون باند پہ پابندی سرہ کلک نشی پانے کیدے او آخر به پہ نافرمانی کینہ هغه
طرفتہ لارشی کوم طرفتہ چہ یہودیان نلی وو۔

۲۴۱ لہ پہ اصل کینہ د "صَلَاةُ الْوُسْطَىٰ" لفظ استعمال شو دے۔ بعض مفسرین وائی چہ د دے نہ
مراد د سحر موخ دے بعض وائی چہ د ماسپخین موخ دے، بعض وائی چہ د مابنام موخ دے او بعض
وائی چہ د ماسختن موخ دے۔ لیکن پہ دے کینہ یو قول هم د بنی مصلی الله علیه وسلم نہ نقل شو دے نہ دے
صرف د تشریح کو کو خبر دے دی۔ د تہو لود زیان قولونہ د مازیکر د مانعہ پہ حق کینہ دی او د او بیله
کیری چہ بنی مصلی الله علیه وسلم دے موخ تہ صلوٰۃ و سطلی و بیلی دی۔ د هغوی دلیل دادے چہ پہ
جنگ احزاب کینہ بنی مصلی الله علیه وسلم د مشرکانو د حیلے د وچہ نہ د و مرہ مشغول وو چہ نمر پر یوتو او د
مازیکر موخ تہ و نہ کرکے شو۔ پہ دغه وخت کینہ نبی و فرمایل چہ "خدائے د دے خلقو تہرونہ
او کورونہ د ورونہ وک کری، دوی زمونہ تہ صلوٰۃ و سطلی قضا کرو" د دے وچہ نہ دا خیال
و کرکے شو چہ نبی د مازیکر موخ تہ صلوٰۃ و سطلی و بیلی دی، حالانکہ زمونہ پہ نزد د دے
دا دیر بیکلے مطلب دے چہ د جنگ دے مشغول تیا زمونہ نہ د اعلیٰ درجہ موخ قضا کرو، بے وختہ
بہ دے وکرو او زرد بہ دے وکرو خو پہ خشوع او خضوع ادا طہینان او آرام سرہ بہ دے و نہ کرکے
شو۔ د و سطلی معنی د منہم و الا خیر هم دے او داسے خیر هم چہ هغه اعلیٰ او غوریزوی، د صلوٰۃ و سطلی

فَرِحَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَيْكُمْ
 مَالٌ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿۲۳۹﴾ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ
 أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لَّا زَوْجَهُمْ مَّتَاعًا إِلَى الْخَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ
 فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ
 مِنْ مَّعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿۲۴۰﴾ وَلِلَّهِ طَائِفَةٌ مِّنَ
 الْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿۲۴۱﴾ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ

نو کہ پیادہ کیدے شی یا پہ سورتی د پاسہ، تنکہ چہ درتہ آسانہ وی موخ کوی۔ اوچہ کہ
 امن شی نوالہ پہ ہفہ طریقہ یاد وی چہ کومہ طریقہ ہفہ تاسوتہ بنودے دہ۔ چہ
 روحہ تاسوتہ معلوم نہ وہ۔

پہ تاسوتہ چہ کوم خلق مرہ کیری اور ستوتہ پاتے کیری، ہفوی لہ پکاری چہ
 دخیلو نیو پہ حق کینے د اوصیت و کوی چہ دیو کال پورے د ورتہ دودہی اوخر چہ ورکیدے شی
 او د کور نہ د باہر نشی ایستے کیدے۔ بیا کہ چہ ہفوی پچلہ بھر وری، نو دخیل خان پہ خفہ
 چہ ہفوی پہ عامہ مناسبہ طریقہ ہر چہ کوی دہے ذمہ واری پہ تاسوتہ، اللہ پہ قبولیاند
 غالب اختیار لرونکے او حکیم اودا نادے۔ دغہ شان چہ کومو نیو لہ طلاق ورکھے شوے وی
 ہفوی لہ دہم د رخصتو لو پہ وخت کینے پہ مناسبہ طریقہ شہ نہ شہ ورکھے شی۔ دحق دے
 پہ پرہیز کارانو خلقو باند۔

دغہ شان اللہ تاسوتہ خیل حکمرانہ صفا صفا بیانوی۔

مطلب متغیہ موخ ہم کیدے شی اوداے موخ ہم کیدے شی چہ پہ صحیح وخت باند اللہ تعلق
 طرفتہ پورہ توجہ او خشوع سرہ ادا کرے شی اوچہ پہ ہفہ کینے د موخ ہونے خوبی موجود وی۔
 د روستی فقرہ چہ "اللہ تہ د فرمانبرداری بندگانو پشان و درپڑی" پچلہ دہہ تفسیر کوی۔
 ۲۴۳ لہ د تقریر سلسلہ برہ ختم شوی وہ، د کلام دہے د زیاتی کرہ شوی حصے یعنی تہ
 اوضیجہ پہ طور دے۔

لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿۲۳۲﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ
وَهُمْ آلُؤْفٌ حَذَرِ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا وَقَدْ ثَمَرُ
أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿۲۳۳﴾ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا

امید دے چہ تاسو بہرہ عقل فکرسہ کار کوئی۔

آیات ۲۳۲؎ دہنے خلق پر حال باندھم کہ غور کرے دے، چہ دمرک دیرے نہیے چل کورونہ
پرینودلی وواوہ زکو نوپہ تعداد کہے وواوہ؟ اللہ ہغوی تہ و فرما یل چہ مرہ شی، بیا و لہ ہغہ
دوبارہ ژوند و رکرو۔ حقیقت د ا دے چہ اللہ پر انسان باندہ دیر لوسہ فضل کونکے دے خواکثر
خلق شکر نہ ادا کوئی۔ اے مسلمانانوا د اللہ پر لا رکینہ جنگ کوئی او بنہ خبر شی چہ

۲۳۵ دے خائے نہ د تقویر و نو دویمید سلسلہ شروع کپوری، یہ دے تقریر و نو کینہ مسلمانانوتہ د اللہ پر لا
کہے د جہاد کولو اود مال قربانولو تلقین شوے دے، او ہغوی ترد انصیحت شوے دے چہ دہنے کمزورونہ
وسا تی چہ دہنے یہ وجہ بنی اسرائیلوتہ زوال راغے۔ یہ دے خائے باندہ د خان پوہ کولو دوبارہ دا خبرہ
پر خیال کہے سائل پکارہی چہ مسلمانان پر دے دخت کہے دے کہ نہ ایستے شوی وواوہ کال یونیم کال راسے تے پر
مدینہ کہے پناہ اختلی وہ، اود کافرانو د ظلمونود لاسہ تے پچیلہ خوشوخلہ دامطالبہ کری وہ چہ مولوتہ و د
جنگ اجازت را کرے شی، خوچہ کلہ ورتہ د جنگ کولو حکم و کرے شو، نو بیا کہنے تھے خلق یریدل، لکہ شکلہ
چہ د شیبہر، یقینے رکوع یہ آخر کہنے دی۔ دے وجہ نہ دلہ د بنی اسرائیلوہ تاریخ دوہ لوہ واقعہ ہغوی تہ و غیر
دیارہ بیان شوی دی۔

۲۳۶ د ادنی اسرائیلوہ خروج واقعہ تہ اشارہ دے۔ د سورۃ مائدہ پر خلور مہ رکوع کہے اللہ تعالیٰ
دے تفصیل بیان کرے دے۔ دا خلق پر کثر تعداد کہے د مصر تہ و تلی وواوہ پر دشتونو صحرا کانون کہے
کودہ کرنیدل۔ پچیلہ تے پر یو خائے کہے دیرے اچو لو د پر شوق وواوہ۔ خوچہ کلہ ورتہ د اللہ پر اشارہ حضرت
موسیٰ حکم و کر وچہ ظالمان کنعانیان د فلسطین د زمکے نہ و باسی او دغہ علاقہ خان نہ فتح کری، نو
ہغوی بز دلی ہکارہ کرہ اود نہ کینے تللو نہ تے انکار و کرو۔ نوا خردا چہ اللہ تعالیٰ ہغوی د خلونینو کالو
پورے پر دغہ زمکہ کہے سروہلی بروہلی پرینودل، تردے پورے چہ د ہغوی یونس ختم شمارا و بل
نسل تے د دشتونو صحرا کانونہ را وچت شو۔ پس دہنے نہ اللہ تعالیٰ ہغوی لہ پرہ کنعانیان لو باندہ غلبہ و کرہ
دے معلومیری چہ دے معاملے تہ مرگ او دوبارہ ژوند و ییلے شوے دے۔

اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيْمٌ ﴿۳۴﴾ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا
 حَسَنًا فَيُضْعِفُهُ لَهٗ اَضْعَافًا كَثِيْرَةً ۖ وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ
 وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۳۵﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الْبَلَدِ الَّذِي فُتِيَ اِسْرَآءِيْلُ
 مِنْۢ بَعْدِ مُوسٰى اِذْ قَالُوْا لِنَبِيِّۦٓ لِّمَ اُبْعَثُ لَنَا
 مَلِكًا نُّقَاتِلُ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ قَالِ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ

اللہ ہر شے اور ہر شے کو دیکھنے والا ہے۔ پھر تاسو کہنے شروع کر دی کہ اللہ تعالیٰ تو قرض حسن
 دے کر دے گا۔ اللہ نے ور لہ بیا یہ تو جو چند زیات واپس نہ کرے کہ ہم کہہ دے اللہ یہ اختیار
 کہنے دی اور یا توں ہم، او دھتہ طرفتہ بہ تاسو واپس نہ

بیا تاسو یہ ہفتہ معاملہ ہم شہ غور کرے دے کہ موی نہ روستوہ بنی اسرائیلو سردارا
 نہ پینہ شوی وہ؟ ہفتوی خیل پیغیرتہ وویل چہ موی نہ یو بادشاہ مقرر کرے کہ موی نہ
 کہ اللہ پہ لار کہنے جنک وکرو پیغیر ترپوس وکرو: ہے نہ چہ تاسو نہ دجنک

۳۴ "قرض حسن" لفظی ترجمہ وہ "بہ قرض" او دے نہ مراد دے قرض وہ چہ خالص دینکی
 یہ جد بہ بے غرض چالہ و کرے شے۔ یہ دے طریقہ چہ کوم مال دے کہ پہ لار کہنے خرچ کرے شے، ہفتہ
 ترا اللہ تعالیٰ پہ خیلہ ذمہ قرض وائی او دے وعدہ کوی چہ زہ نہ نہ صرف قرض اکوم، بلکہ پہ تو جو چندہ
 بہ نہ زیات و رکوم۔ لیکن شرط پکچہ دے کہ چہ ہفتہ قرض حسن وی، یعنی دچل شہ غرض دپارہ کہ نہ
 وکوی بلکہ صرف کہ اللہ دے رضاد پارہ نہ پہ ہفتہ کار وکچہ لکوی چہ کوم کار و نہ اللہ خوبسوی۔

۳۵ "تقریباً" مسیح نہ زر کالہ حکمتی واقعہ وہ۔ پہ ہفتہ دخت کہنے پہ بنی اسرائیلو باندہ عالمہ
 غالب شری ووا و ہفتوی اسرائیلیا نونہ فلسطین اکثرے علاقے پہ زور اٹھتے وے۔ پہ دغہ زمانہ
 کہنے سموئیل بنی اسرائیلو حکومت کولو، خو ہفتہ دیر جو دے شری ووا۔ پہ دے دجہ د بنی اسرائیلو
 سردارا نو د ضرورت وکندر دچہ شوک بل سرے د ہفتوی مشرشی او د ہفتہ پہ مشرشی کہنے دوی جنک
 وکری۔ لیکن پہ دغہ دخت کہنے پہ بنی اسرائیلو کہنے دوسرہ جا ہلیت را غلے ووا و ہفتوی د غیر
 مسلمہ قومونہ طور طریقونہ دوسرہ اتر قبول کرے ووا چہ د ہفتوی د دماغونہ د خلافت او د
 بادشاہی فرق و تلے ووا۔ دغہ دجہ وہ چہ ہفتوی د خلیفہ مقرر کولو دپارہ نہ بلکہ د بادشاہ
 مقرر کولو دپارہ درخواست کرے ووا۔ پہ دے بارہ کہنے چہ کہ بائبل پہ کتاب سموئیل اول کہنے
 کوم تفصیلات بیان شری دی ہفتہ د دی:

"سموئیل پہ خیل ہول ژوند کہنے کہ اسرائیلو عدالت کولو..... بیا ہول اسرائیلی مشران
 بزرگان را جمع شواو یہ لامہ کہنے سموئیل تہ لارل او ورتہ نہ او وویل چہ گومہ

و تفہیم

عَلَيْكُمْ الْقِتَالُ إِلَّا تَقَاتِلُوا قَالُوا وَمَالَنَا إِلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أَخْرَجَنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَاءِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿۳۷﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ

حکم و کرے شی اویا تا سو جنگ و نہ کری۔ ہغوی او ویل: بنہ د اٹک کیدے شی چہ مونہ د د خدا نے پہ لار کجے جنگ نہ کوڈ، مونہ خود د خیلو کور و نو نہ شر و نی شوی یو او مونہ بال: پچ د ز مونہ نہ جڈا کرے شوی دی۔ خوچہ کلہ ہغوی تہ د جنگ حکم و کرے شو، نو د لب و کسانو نہ بغیر نور تہول پشا شو، او اللہ د ہغے ظالما نو نہ یو یوتن پیٹنی۔
د ہغوی نبی ہغوی تہ و ویل چہ اللہ طالوت ستا سود پارہ باد شاہ

لوئے شراکت کرے دے..... اس پاتے شوم رة، خود اے د نہ کری چہ ستا سود پارہ پہ د فائدہ غونہلو د خدا نے کنہکا رشم، خوزہ ہر تا سوتہ ہغے لار، چہ ہغے بنہ نیغہ وی بنایم۔“

(باب ۱۲ آیت ۱ تا ۲۳)

د کتاب سمویل دے بیان نہر د معلومیدی چہ د باد شاہی د مطالبہ د اللہ او د ہغے د نبی خو بنہ نہر دے۔ اس پاتے شوہ اسوال چہ پہ قرآن مجید کجے پہ دے خلتے کجے د نبی اسرائیلو د سردار انو پہ دے مطالبہ باندی بد دے نہر دی ویلی شوی، نو د دے د اجواب دے چہ دلہ د اقصہ اللہ تعالیٰ د کوم غرض د پارہ بیان کری دے نو د ہغے د دے سرہ ہم تعلق نشہ چہ د ہغوی د مطالبہ مجیم وہ او کہ نہر وہ۔ دلہ خود دے قیاس مقصد د دے چہ نبی اسرائیل ثومرہ بزدلہ ا دیر زری شوی و او پہ ہغوی کجے ثومرہ خیل مطلبی را غلی وہ او پہ ہغوی کجے د اخلاقو ثومرہ کجے و وچہ د ہغے پہ وچہ پہ آخر کجے ہغوی پریوتل۔ او د دے قیاس بیا نولو غرض د دے چہ مسلمانان د دے نہ عبرت و اخلی او خیل حان کجے د اقصہ کمزوری پہ نہر دی۔
۲۶۹ پہ بایسبل کجے د دے نوم ساول دے، د دے بن یمن قبیلہ د دیر شو کالو یو ثوران دے۔ ”پہ نبی اسرائیلو کجے د دے نہ بل شوک بیکے نہر و او د دمرہ دنگ لوہ و وچہ نور خلق بہ د دے د او دے پوہ و و د دے د پلار نہ خور و رک شوم و و او د دے د ہغے خرکتلو د پارہ را و تلے و و، پہ لارہ کجے چہ کلہ د سمویل نبی خلتے تہور و رسید و، نو اللہ تعالیٰ نبی تہر اشارہ و کرے چہ د د ہغے سرے دے چہ مونہ د نبی اسرائیلو د باد شاہی د پارہ خو بنی کرے دے۔ سمویل نبی ہغے خیل کور تہ را و ستلو د تسیلو گوئی دے د ہغے پہ سر باند و را و لہر او بیکل تے کرو او ورتے و ویل چہ ”خداوند تہ مسیح کرے د پارہ د دے چہ تہ د ہغے د میراث پیشوا شے“ د دے نہر ستو ہغے د نبی اسرائیلو پہ عامہ اجتماع کجے د ہغے د یاد شاہی اعلان و کرو۔ (۱- سمویل، باب ۱۰ و ۹)

طَلُوتَ مَلِكًا قَالُوا أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ
 أَهَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ
 اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ
 يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿۲۴۶﴾ وَقَالَ لَهُمْ
 نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ
 مِنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ

مقرر کرے دے۔ چہ دائے واوریدل نوے وکیل؛ پہ موبز باندد بادشاہ جو پید وھفہ
 شکہ حقد ارشو؛ دھفہ نہ خوصوبز زیات دباد شاہی حقدار جو۔ ھفہ خوشہ لوئے
 مالدار سرے نہ دے؛ پیغبر ورنہ جواب ورکرو؛ خداے ستاسو مقابلہ ھفہ خوش کرے
 دے اوھفہ لے دماغی او جسمانی دواہہ قابلیتوں زیات زیات ورکری دی او د خداے
 اختیار دے چہ خیلہ بادشاہی چاہے غواہی ھفہ لے و رکوی، اللہ دیرہ لویہ فراخی
 لری اوھر شہ دھفہ پہ علم کہے دی؛ ددے سرہ ورتہ خیل پیغبر د اہم او ویل چہ د خداے
 ک طرفہ دھفہ دباد شاہ کید و نینہ دادہ چہ دھفہ پہ زمانہ کہے بہ ھفہ صدق تاسوتہ بیا
 ملا وشی چہ پہ ھفہ کہے ستاسو درب ک طرفہ ستاسو دیارہ دزیرہ ک اطمین سامان پروت دے،
 اوچہ پکے دال موسی او دال ہرون پرینسود لے شوی تبرکات پرلہ دی، اوچہ پہ دے وخت کہے

دایہ بنی اسرائیلو کہے دویم سرے وچہ د خداے پہ حکم سرہ ”مسح“ شوا ودمشری
 دیارہ مقرر کرے شو۔ ددے نہ ویا ند حضرت ہارون د سردار کاہن (Chief Priest).
 پہ حیثیت سرہ مسح کرے شوے و، ددے نہ روستودریم حضرت داؤد علیہ السلام مسح
 کرے شو اوخلورم مسیح حضرت عیسیٰ علیہ السلام شو۔ لیکن ک طالوت پہ بارہ کہے داسے ھفہ
 تشریم نہ پہ قرآن کہے شتہ اونہ پہ حدیث کہے چہ ھفہ لہ نبوت ہم ورکریے شوے و۔ صرف
 د باد شاہی دیارہ دھفہ خوشبول ددے دیارہ کافی نہ دی چہ ھفہ دنی و منلے شی۔

الْمَلِكَةِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٨﴾
 فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ
 بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ

د فرشتو پہ حفاظت کیں گے۔ کہ چوے تاسو مومنان بنی نودا ستا سود پارہ دیرہ لویہ نہ دے۔
 بیا چہ کلہ طالوت د لبکر سرہ روان شو نووے ویل؛ "چہ پہ یود ریاب
 باند د اللہ د طرفہ ستا سو آزمینست کید ونکے دے۔ چا چہ دھغے اوبہ
 وٹھکے، ہغہ بہ زما ملکر نہ دی۔ زما ملکرے صرف ہغہ دے

۲۲۸ دے پہ بارہ کیں د بایبیل بیان د قرآن نہ ترخہ حدہ پورے مختلف دے۔ خوبیاں د اصلی واقعہ
 دیر معلومان دھغے نہ کیری۔ دھغے نہ معلومیری چہ داصندق کچھ بنی اسرائیلو بہ ورتہ د بادشاہی
 د زمانہ صدق "وشیلو، پہ یوجنک کیں فلسطینی مشرکا نود بنی اسرائیلو نہ پہ زور وا غستلو۔
 لیکن داصندق چہ د مشرکانو پہ کوم بنار اوپہ کوم کلی کیں کیسودہ شولتہ وباراغلہ۔ آخر دچہ
 هغوی دیرے نہ داصندق دغوا یا نوپہ یوگا دی کیں کیسود واکادے بی وشارو۔ غالباً دے کارنہ
 قرآن پہ دے الفاظوہ وشارہ کری دہ چہ پہ دغہ دخت کیں داصندق د فرشتو پہ حفاظت کیں ووا
 حکمہ چہ داکادے بغیر دچلوئی نہ دھیرے روان کرے شوے ووا۔ اود اللہ پہ حکمہ دافرنیتو کارو
 چہ داکادے د بنی اسرائیلو طرف تہ راوی۔ پاتے شوہ دافیرہ چہ" پہ دے صدق کیں ستاس
 دپارہ دزیرہ د اطمینان سامان پروت دے، نود دہ حقیقت د بایبیل د بیان نہ د معلومیری
 چہ بنی اسرائیلو داصندق دیر برکت والا اودخان دپارہ لے دھغے اود کامیابی نینہ کنرہ۔
 کلہ چہ داصندق هغوی دلاس نہ اووتلو نو تہول قوم زرونہ پریوتل اودھ اسرائیلی دا
 خیال پیدا شوچہ د خداے رحمت زمونہ نہ واپس شو اوزموند خرابے ورتے راغلے۔ پس دے
 صدق واپس ملا ویدل د اسرائیلیا نو دزیرہ د مضبوطی لوی سبب ووا اوپہ دہ ذریعہ د
 هغوی پریوتلی زرونہ بیا پورنہ کیدے شو۔

دال موسیٰ اود آل ہارون پریسود لے شوی تبرکات چہ پہ دے صدق کیں پراتہ ووا دھغے
 نہ مود دکانری ہغہ تختی دی چہ پہ طور سینا کیں اللہ حضرت موسیٰ لہ ورکرے وے۔ دے نہ علاوہ
 دتورات ہغہ اصلی نسخہم پہ دے کیں وہ چہ حضرت موسیٰ پہ خیلہ پہ چالیکلی وہ اوبی لاری قبیلہ
 تہے سپارہ وے۔ د "من" نہ وک یو بوتل پکینم پروت ووا دپارہ دے چہ راتلوئی نسلونہ
 د اللہ تعالیٰ ہغہ احسان یاد کری، چہ ہغہ پہ صحرا کیں دھغوی دپلار نیکنو سرہ کرے ووا۔
 او غالباً د حضرت موسیٰ ہغہ ہمساهم پکین پرتہ وہ چہ یوہ عظیم الشانہ معجزہ وے۔

فَإِنَّهُ مَتَىٰ الْأَمَنَ اغْتَرَفَ غُرْفَةً ۚ بَيِّنَةٌ ۚ فَشَرِبُوا مِنْهُ
 إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۚ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ
 قَالُوا لَطَاقَةٌ لَّنَا الْيَوْمَ مَجَالُوتٌ وَجُنُودُهُ ۚ قَالَ الَّذِينَ
 يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلْكُوا اللَّهَ ۚ كَمِثْنٍ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ
 فِئَةُ كَثِيرَةٍ ۚ يَا ذُنِ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٣٣٩﴾ وَلَمَّا
 بَرَزُوا لِمَجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا

چہ شوک پرتندہ مرہ نہ کری، هن یوہ لپہ نیمہ کہ شوک و شکی، نو و شکی "خود لبرو
 کسانو نہ بغیر نور و قولود و دریاب نہ حان مور کرو
 بیا چہ کلہ طالوت او دھغہ ملگری مسلمانانہ دریاب نہ پورہ غارہ لابل، نو هغوی
 طالوت تہ او وئیل چہ نن پرمونز کینہ دجالوت او دھغہ د لبرو سرہ د مقابلہ کولو طالت
 نشہ ۲۳۸ لیکن چہ شوک پد دے پورہ و وچہ یوہ ورج بہ د الله سرہ غافل کیزو، هغوی
 او وئیل د یرخلہ داسے شوہ دہ چہ یوہ وریہ دلہ د الله پد حکم سرہ پد یوہ لویہ دلہ باند
 غالب شوی دہ - الله د صبر کونکو ملگری دے "اوکلہ چہ هغوی دجالوت او دھغہ د
 لبرو سرہ مقابلہ تہ ووتل، نو دعاتہ و کرہ چہ "اسے زمونہ ربہ پد مونہ صبر

۲۴۱ سے کیدے شی چہ دے نہ مراد دریائے اردن وی یا یومیل و رکوتہ دریاب وی - طالوت دافونبتل
 چہ د بنی اسرائیل و لبرو دے دریاب نہ پورہ غارہ پورہ باسی، خو هغہ تہ معلومہ دہ چہ د
 بنی اسرائیل او خلاق خراب شوی دی، نو پد دے وجہ تہ د زمینیت و کر و چہ د کار و الا وچہ
 کارہ خلق حد اجد اتی - نیکارہ خبرہ دہ چہ کوم خلق د لبر ساعت دیارہ خیلہ تندہ پد قابو کین
 نشی را و تہ، نو پد هغوی باند بہ خد بروہ و شکی چہ د هغہ دشمن سرہ بہ پد بهادری مقابلہ
 و کری، د کوم دشمن د اسہ چہ تہ چکینے ماتے خورہ دہ -

۲۴۲ غالباً د بہ هغہ خلق و ییلی وی کوموچہ پد دریاب باند اولہ خیلہ بہ صبری نیکارہ
 کری دہ -

صَبْرًا وَثَبَّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصَرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٥٠﴾
 فَهَزَمُوهُمْ بِاِذْنِ اللَّهِ تَدَّ وَ قَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَ
 اٰتٰهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مَآ يَشَآءُ ط وَ لَوْ
 لَا دَفَعَ اللّٰهُ النَّاسَ بَعْضَهُمُ بَعْضًا لَّفَسَدَتِ
 الْاَرْضُ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ ذُو فَضْلٍ عَلٰى الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٥١﴾

را وورہ سے، زمونہ غیہ کلے کرے اور کافرانو پہ دے دل بانڈی مونہ لہ فہج را کرے، آخر
 داچہ دا اللہ پہ حکم ہغوی کافرو لہ ماتے و کرہ اور دا و دجالوت قتل کرد اور اللہ
 ور لہ بادشاہی اور حکمت ور کرد اور کوم خیزونہ چہ ہغہ غوبتل دہغے علم تے ور لہ ور کرد
 کہ چرے دغہ شان اللہ تعالیٰ دانسانو پہ دے دل دے دلے پہ دربعہ
 نہ لہے کو لے نود زمکے نظام بہ خراب شوے و، لیکن د دنیا پہ خلقو بانڈی د اللہ لوی فضل
 دے (چہ ہغہ دغہ شان د نسا د لہے کو لو انتظام کوی)۔

۲۴۳ پہ دغہ دخت کن دا و د علیہ السلام یوکم عمر خلی و و۔ دے اتفاق چرتہ د طالبو لیکرتہ
 عین پہ ہغہ دخت را و رسید و کلچہ د فلسطینیا نو د فوج غت پہ ملوان جالوت (جولیت) د
 بنی اسرائیلو فوج تہ مقابلے لہ راتے و و او پہ اسرائیلیانو کن ہیجا زہ نہ شو کو لے چہ د د
 مقابلے تہ راتے۔ حضرت دا و د چہ د حال ولید و نو یکدم د ہغہ مقابلے تہ میدان تہ راتے و
 ہغہ تہ قتل کرد۔ پہ دے وجہ ہغہ دے لہ اسرائیلیانو د سترگو تہ شو، طالبو خیلہ نور ہغہ
 تہ وادہ کرہ اور آخر داچہ ہغہ د اسرائیلیانو بادشاہ شو۔ (د تفصیل د پارہ و کورہ سمویل اول)
 باب ۱۸ د ۱۸۔

۲۴۴ یعنی اللہ تعالیٰ د زمکے د انتظام برقرار ساتلو د پارہ د قانون جو رکھے دے چہ ہغہ
 د انسانانو مختلف قوم لولہ دیو خاص حد پورے پہ زمکہ کن غلبہ اور طاقت ور کوی، خوچہ کلہ
 یوہ لہ د حد نہ پھرتل شروع کری نو دیوے دے پہ دربعہ ہغہ د ہغہ زور ختموی کہ
 چرے د اے و چہ دیو قوم اور دیوے دے واک اختیار پہ زمکہ ہمیشہ دے نو د ایفینی دہ چہ
 خدا پہ ملک کن بہ یو لوی نسا د راپور تہ شوے و۔

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَنْزِيلُهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۲۵۱﴾

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ

مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتُلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مَنْ بَعْدَ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتُلُوا أَنْفُسَهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُفَعِّلُ مَا يُرِيدُ ﴿۲۵۲﴾

دادا اللہ! اتونہ دی چہ مونہ تے پیک تیک تاتہ اورہ و، او پیشک تہ دہغہ خلقونہ تے چہ در رسول پہ حیثیت لیرلی شوی دی، دارسولان (چہ زمونہ و طرفنہ انسانا نو تہ د نیغہ لارینود لو دپارہ مقررشول) مونہ دوی لہ دیوبل نہ وچتے مرتبہ و رکریے۔ پہ ہغوی کین شوک داسے و وچہ خدا تے و سرہ پچیلہ خبرے و کریے، او چالہ تے پہ بل حیثیت لوریے مرتبہ و رکریے، او پہ آخر کین تے عیسیٰ دمریم عوی لہ رو بنانہ بنے و رکریے او پہ پاک روح سرہ تے دہغہ مدد و کرو کہ چرے اللہ غوبیلے، نودا کیدے نشوہ چہ ددے رسولان نو نہ روستو کو مو خلقو رو بنانہ بنے لیدے وے، ہغوی پہ خپلو کین جنگ کریے وے، خود اللہ طریقہ دانہ وہ چہ ہغہ خلق پہ زور باندہ اختلاف کو لونہ منع کری، پہ وے وچہ) ہغوی پچلو کین اختلاف و کرو، بیجا ایہان را ورو او چاد کفر لار اختیار کریے ہو، کہ اللہ غوبیلے، نودوی بہ ہیچہ جنگ نہ کولے، خوا اللہ چہ شہ غواری ہغہ کوی۔ ع

۲۵۱ سے مطلب دادے چہ در رسولان نو پہ در بیچہ د علم حاصلید لونہ روستو کو مو اختلافات پہ خلقو کین راپید اشول، اودا اختلافاتونہ خبرہ جنگونو تہ ورسید لہ، نوددے وچہ دانہ وہ چہ، توبہ خدا یہ توبہ، کینی خدا تے کمزوریے ووا و دہغہ سرہ ددے اختلافاتو اوددے جنگونو ختمو لو طاقت نہ و۔ نہ، کہ چرے ہغہ غوبیلے، نودہیچاد طاقت نہ و وچہ دپیچیدانہ خبرے نہ تے نافرمائی کریے وے اود کفر پہ لارہ تے وے اود ہغہ پہ زمکہ کینے شاد پورتہ کریے وے۔ خود اللہ دارادہ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَيْفَ قُومُوا مِمَّا رَزَقْتُمْ مِنْ قَبْلُ أَنْ
يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعُ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ
هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿۱۴۳﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ۝

اے ہفہ خلقو چہ ایمان مورا ورے دے، خہ مال اسباب چہ مونو ناسولہ در کرے دے،
دھے نہ ویکوی، مخکن دے نہ چہ ہفہ روح راشی چہ نہ پکن اغتسل غرغول کیری، اونہ
بہ پکن دوستی پکار راعی، ونہ بہ پکن سفارش چلیزی، لوظالبان پہ اصل کن ہم ہفہ
کسان دی چہ دکنر لارا اختیار وی ۲۴۸
اللہ ہفہ ہمیشہ زندگان چہ قول کائنات ۲۴۹ پہ تا بکن دے، دھفہ نہ بغیر بل خدا ۲۵۰ نشہ دے۔

نہ وہ چہ انسانا ونہ دا پہ خیل اختیار سرہ دکار کو لو واک واخلی او هغوی دیوے خاص لارے پہ تللو
اند جیر کرے۔ اللہ تعالیٰ د امتحان اغتسلو پہ غرض انساناں پہ زکہ باند پیداکری وو، دے وجہ نہ تے
هغوی نہ دھر تسمہ عقیدے لولو او دھر تسمہ کار کو لو آزادی ور کرے، او پیغمبران تے هغوی نہ دے
پارہ نہ دی رالیزلی چہ پہ زور باند خلق ایمان طرفتہ رافلی، بلکہ دے دپارہ تے رالیزلی دی
چہ داکوشش وکری چہ خلق دواضحہ او حنفاد لیلونو پہ ذریعہ نیچے لارے تہ راویلی۔ نو دا
خومرہ اختلافات چہ پیدا شول او دا خومرہ جنگ جگرے چہ وشوے، دے وجہ دادہ چہ اللہ
خفولہ پہ خیل اختیار دکار کو لو کومہ آزادی ور کرے و، نو دے آزادی نہ خلتو کار و اغتسلو
او پہ مختلفو مختلفو لارو لارل، دے وجہ دانہ دہ چہ اللہ کفی هغوت پہ نیچہ لارہ سمول
غوبتل خرمیرہ خیل کار کن کا سیاب نہ مشور سعاد اللہ ۲۵۱

۲۵۲ مطلب تے د خدا ۲۵۳ پہ لارہ کن خرچ کول دی۔ حکم دادے چہ کومو خلقو ایمان لارا اختیار
کری دے، هغوی نہ پکار دی چہ پہ کوم معتمد باند هغوی ایمان دے دھے دپارہ مالی تمہانی اوکری۔
۲۵۴ دلنہ دکنر پہ لار باند تلو کو ۲۵۵ مراد یا خو هفہ خلق دی، چہ د خدا ۲۵۶ د حکم منلو نہ انکار کری
او خیل مال ورتہ د اللہ درضا نہ زیان خور نشی۔ یا هفہ خلق دی چہ د قیامت دوتے د راتلو یقین
نی نہ وی۔ یا هفہ خلق دی چہ پد دے وکے کن پراتہ دی چہ پہ آخرت کن بہ هغوی تہ پہ شہ طریقہ
د خلاصی موند لو او دوستی او د سفار شہ پہ ذریعہ دکار ایشلو مرقم ملاؤ شی۔

۲۵۸ یعنی بیہ تو فاقو خلقو کہ ہر شومرہ خدا یان جبر کرے دی، خراسل واقعہ دادہ چہ خدا ۲۵۹
پورہ پہ پورہ د بل چاد حرکت نہ بغیر هفہ لافانی او ہمیشہ هتی نوم دے، چہ ژوند چا ور کرے نہ دے
بلکہ پچیلہ پچیل ژوند ژوند دے دے، دچہ دھفہ پہ طاقت دکائناتو د قول نظام روان دے چلیزی۔
پہ خیلہ باد شاھق کن د خدا ۲۶۰ د قول اختیار تو مالک هفہ پچیلہ دے۔ بل شوک نہ دھفہ پہ

لَا تَأْخُذْكَ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَّهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ
وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ

هغه لڼه خوب وښي او نه په هغه پرکلي لاسي. په زمکه او په آسمانونو کې چې شته دي، دا د هغه
دې شېخو کې چې د هغه په دربار کې د هغه د اجازت نه بغير سفارش
وکړي شي، هغه چې د خلقو په وړاندې دي، هغه هم په علم کې دي، او هغه چې د خلقو سترو
نړيا دي د هغه نه خبر نه وي او د هغه د علم نه هېڅ شيزه د مخلوق په عقل کې نشي راتلې
سوا د دې نه چې هغه پخپله د هغه شيزه علم هغوی له وړکول و غواړي.

صفا توکې د هغه شريک نه او نه د هغه په اختياراتو کې او نه د هغه په حقونو کې. دغه وجه ده چې
په زمکه يا په آسمان کې په هر ځای کې چې د هغه نه بغير يا د هغه سره شريک بل څوک د هغه لاسي
وگرزي شو، نو هغه به بالکل دروغ وي او د حقيقت خلاف به چلې وي.

دا د هغه خلقو د غلطو خيالونو جواب ده چې د الله تعالی ذات دخپلوناقصو خدايانو سره
يو شان کوي او د هغه کمزوري الله سره تړي کوي کمزوري چې د انسانانو سره مناسب دي. مثلاً د بايبل
کتاب د ابيان چې خدايې په شپږو ورځو کې زمکه او آسمان جوړ کړل او په اوومه ورځ کې آرام وکړو.
له يعنې هغه د زمکه او آسمان مالک ده او هغه چې په زمکه او آسمان کې دي، د هغه مالک دي.
د هغه په ملکيت، د هغه په انتظام او د هغه په بادشاهي کې د چا قطعاً حق نه شته. د دې نه روستو
چې نه په کاشا توکې د بل چا خيال کولې شي هغه به ضرور د دې کاشا توکې وروڼه وي، او څوک چې
د کاشا توکې د هغه د الله ملکيت او غلام ده، نه چې د الله سره شريک او برابر وي.

دا د کوم مشرکان چې د بزرگانو خلقو يا فرشتو يا نور د هغو په باره کې د خيال او گمان
لري چې د خدايې په دربار کې د دوی وړ وړ چلېږي، په کومه خبره چې ټينگ شي هغه تر هغه
نه پرېږدي تر څو چې په خدايې کې نه وي مينه، کوم کار چې و غواړي هغه په خدايې کولې شي. هغه
نه دا ويلي کېږي چې د دوی زور چلېدل خولا پرېږدې، د لویو نه لوی يو پيغمبر او يو مقرب
نر شته د زمکه او آسمانونو د بادشاه په دربار کې چې اجازته خبره قدر له هم نشي کولې.
له دې حقيقت د ظاهري لوند شرک بنياد ونړم کمزوري شو. بړه د الله تعالی لا محدود
حاکميت او د هغه اختيارات دا پېش کړي شوي دي چې د هغه په حکومت کې نه خو د هغه د پاره
څوک شريک شته او نه د هغه په دربار کې د چا د وړ وړ چلېږي چې هغه په خپلو سفارشونو
سره د الله په نيملو کې دخل وکړي شي. اوس په يو بل حيثيت سره دا ښودلې کېږي چې بل څوک

وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَلَا يَـُٔودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾ لَا اِكْرَاهُ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ

د هغه حکومت پر آسمانونو او په زمکه باندې خوږه اوده د دواړو حفاظت او ساتنه
د هغه د پاره څه دستری والی کار نه ده. بس هغه یو لوی شان والا او اوچت ذات ده. ښه
د دین په معامله کې څه زور زیاتې نشته ده. صحیح خبره د غلطو خیالاتو نه

په د الله پر کار کېنې دخل څنګه وګرځي، ځکه چې د بېل چاسو هغه علم هېلارشته ده نه چې د هغه په ذریعې
د کائناتو په نظام او مصلحتونو باندې پوه شي. که انسان به اوګر پیرې ده، که نور خلوق
دی د ټولو علم کم او ښکېرې ده. دا څه څوک نشته چې د کائناتو ټول حقیقتونه ورته معلوم وي. او
که چرې په یوه وړه حصه کېنې د یو بنده سفارش و چې پیرې او بندې پکې خپل دخل وګرځي نو د ټولو جهان
نظام به ګډ و شي. د کائناتو په نظام باندې پوهیدل خو پخپله پریده، بنده پخپله دخل ځان په
مصلحتونو او حکمتونو باندې نه پوهیږي. د انسان په مصلحتونو باندې څوم یو الله پوهیږي او د انسان
د پاره ده نه بغیر بله لار نشته چې د هغه خدایه پر وینا باندې اعتماد وکړي چې هغه د علم اصلي خزانه ده.

کله په اصل کېنې د "کُرسى" لفظ استعمال شوی ده، چې د عام طور خلق د حکومت او اقتدار د پلوه والی
په اړه و (پاښتو) ژبه کېنې هم څوک د کُرسى لفظ او دایې نو مطلب ته حاکمان اختیار دی.

کله د آیت د "آیت الکرسی" په نوم مشهور ده په دې کېنې د الله تعالی د پیژندګلو د ځمکې مکمل تعریف
شوی ده چې د هغه مثال نشته. ده وېجې نه پر حدیث کېنې د اد قرآن ټولو نه هوره آیت ګوزدې شوی ده.
په دې ځمکې کېنې د اسرار پیداکېږي چې د الله تعالی ذات او صفات او د ذکر په کوم مناسبت
سره راغلې ده؟ ده د پاره یو ځل هغه تقریر بیا وګوره کوم چې د دوه دیر څه رکوع نه را روان ده.
اول څو مسلمانان ده ته تیار کړې شوی چې د حق دین د قایمولو په لار کېنې پخپلو ځانونو او مالونو
سره جهاد وکړي او د هغه کمزورۍ نه ځان بچ کړي کومه چې په بې اسرا نیلو کې پیداشوی ده. بیا په
ده حقیقت پوه کړه شوی چې کومه میایې د انسانانو په شمېره او د سامانونو په وړوالی باندې نه ده
بلکه د انسان په ایمان، صبر او په څه اراده باندې ده. بیا د ځنګ حکمت ته الله تعالی اشاره کړې ده، چې د
دنیا د نظام پر قرار ساتلو د پاره هغه همیشه د انسانانو یوې ډلې د ځمکې په ذریعې د دفع کوي، او که نه چې
یوه ډلې ته د همیشه د پاره اقتدار ملا و شي نو د نورو خلکو د پاره به ژوند تیرول مشکل شي. بیا هغه
شک ختم کړه شوی ده چې اکثر به د ځمکې خلکو په زړونو کېنې باطلو، هغه دا چې که چرې الله تعالی
خپل پیغمبران د اختلافاتو او د جګړو د ختمولو د پاره رالېږي وو، او د هغوی د راتلو نه روښتوم اختلافات
او جګړه ختمې نه شو، نو آیا د الله دومره طاقت نه وو چې هغه دا خبره بیا نه لیکه کول غوښتل خو
لږه نه نه کړه شوه. ده د اجواب ورکړه شو چې د الله د سر نه را ده نه ده چې د خلکو اختلافات
په زور ختم کړي او انسانان په زور باندې یوه خاص لار ته را واره وي. کینی نو د انسان څه طاقت وو
چې د الله د اراده نه خلایکې ده. بیا په یوه فقره کېنې د تقریر اصلي مضمون ته اشاره شوی ده

الرَّشْدُ مِنَ الْغَيِّ ۚ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ
فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا ۗ وَاللَّهُ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿۲۶﴾ اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ

جدا چا نر کره شوی پرتی دی. اوس چه شوک د طاغوت نه انکار و کړی او په الله ایمان راوړي نو هغه
دایه مضبوطه ذریعه را پټیښکه کړه چه هیڅکله ماتیدونکی نه ده، او الله
(چه ده نه مہارا نیولی ده) هرڅه اوریدونکي او په هر څه باندې پوه ده. کوم
خلق چه ایمان راوړي، د هغوی ملګرو او مددګار الله تعالیٰ ده او هغه هغوی د تیرونه

چه د الله په لار کې جانی او مالی د واره قربانی ویره ضروری ده. د دغه نه دوستو اوس د ایمان کپړی چه
که د انسانو عقیدې، نظریې، طریقې او مذہبونه هر څومره مختلف وې خو هغه اصلی حقیقت، چه پد
هنې باندې د زمکې او آسمانو نو نظام قائم ده، په دغه آیت کې بیان کړه شوه ده. د انسانانو د نه
پوهیدو او د غلطو عقیدو په وجه په دغه حقیقت کې څه فرق نه راځي. خود الله د امثاله نه ده چه
د دغه حقیقت په منلو باندې د خلق په زور مجبور کړه شي. چه چا د حقیقت و منلو هغه به په خپله
په کتنه کې پاته شي او چه چا د حقیقت و نه منلو هغه ته به پخپله نقصان ورسېږي.

۲۶ د لته د "دین" نه مراد د الله پر عقله هغه عقیدې ده، کومه چه بره په آیت الکرسی کې بیان
شوی ده، او د ژوند هغه ټول نظام تر مراد ده کوم چه د دغه عقیدې لاندې جوړېږي.
د آیت مطلب دا ده چه د "اسلام" د نظام په زور باندې په چاشنی منځه کیدنه ځکه چه دا داسه
منه ده چه په چا باندې په زور درو تپنه شي.

۲۷ "طاغوت" په لغت کې هر هغه سړی نه ویچي کپړی چه پخپله جاکړه د نه وټې وی. قرآن
طاغوت هغه انسان ته وايي چه د بندګۍ د حد نه وټي، پخپله د خدايي دعویٰ و کړي او د خداي د بندګانو
نه خپله بندګۍ اخلي. د خداي په مقابل کې د بند د سرکشي درې مرتبې دي. اوله مرتبه داده چه
بند د خداي حکم منل حق کتري خود عمل په لحاظ سره د خداي د حکم لو خلاف ورزي کوي. دغه تر نسق
راځي. درېمه مرتبه داده چه بند د خداي د حکم منلو نه مخ واره وي یا خوپه خپل اختیار ژوند
تیره وي او یا د خداي نه بغیر بل چا بندګۍ اختیار کړي. دغه تر کفر راځي. درېمه مرتبه داده چه بند
د خداي نه باغي شي او د هغه په باد شاهي کې د هغه په مخلوق باندې خپل حکم چلول شروع کړي. دغه
آخري مرتبه ته چه بند د ورسېږي لودنه تر طاغوت رايي او ده چا په الله باندې صمیم ایمان تر هغه
نشي کیږ تر څو چه د دغه طاغوت نه هغه انکار و نه کړي.

الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ لَهُمُ الظُّلُمَاتُ
يُخْرِجُونَ لَهُمُ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ
هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥٤﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي

رهنما ته را و باسی. ادا کوم خلق چه د کفر لا را اختیار دی، دهغوی ملگری او مدد کاران
طاغوت دی او هغه هغوی در نهانه تیر و طرفته را کادی. دا و ورته تلونکے خلق دے
هاتنه به هغوی همیشه وی.

٢٥٤
تا دهغه سړی په حال باند غوښته ده کړی، چه د ابراهيم سرته جگړه کړی ده؟

٢٥٤ د تیر و نه مراد د جهالت تیر دی، چه په ده کښ شوک وړک شی نو هغه بیا د خپله کامیابی او
د نیک بختی د لاره نه لره لا رشی او بیا خپل ټول طاقتونه او کوششونه په غلطو لارو کښ لکول شروع
کړی. او در نهانه مراد حق علم ده او دده علم په وجه انسان ته خپل ځان، دکائناتو حقیقت او د
خپل ژوند مقصد صفا ښکاری او بیا هم عمل شروع کړی.

٢٥٤ طاغوت د لته د جمع یعنی د طواغیت په معنی استعمال شوی ده. یعنی چا انسان د خداي
نه مخ واړه وی نو بیا د طاغوت په پخه کښ نه عقلی، بلکه د برطواغیت په هغه باند مسلط شی. یو
طاغوت شیطان ده چه سړی ته د دروغونو لویه خبره هکښ کوی او هغه له پیر و کد وړ کوی. دویم
طاغوت د انسان خپل نفس ده چه سړی ته د جذباتو او د خوا هشا توغلا مرجور دی او د ژوند
په کړو د نیغولارو ته روان دی. او د غمې نور به شمیره طاغوتان بهر په دنیا کښ هر څه
موجود دی. ښځه او پښی، خپل خپلوان، ورور ولی او خاندان، دوست او آشنا، خلق او قوم،
پیشوا او مشران، حکومت او حکمان، د اهل ټول دهغه د پاره طاغوت وی، او په ده کښ هر یو دهغه
له د خپل غرض بند و جوړه وی، او د به شمیره مالکانو د ابو غلام ټول عمر په ده چکر کښ
پر و دی چه کوم یو مالک خوشحاله کړی او د کوم مالک د خنکان نه ځان وسای.

٢٥٤ بړه دا دعوه شوی ده چه د موسی الله پاک ملگری او مدد کار وی او هغه ته د تیر و نه
رهنما ته و باسی. او د کافرانو مدد کاران طاغوتان دی او هغه هغوی در نهانه تیر و طرفته
را کړی. او دده په تفصیل کښ د مثال په طور دره واقع پیش کړی. په دیکښ او لږ مثال
دیو داسې سړی ده چه هغه ته ښه په راضحه د لیلو نو سره حقیقت پیش کړی شو او هغه ورته به
جواب هم پاتې شو. خو چونکه هغه خپله واکه د طاغوت په لاس کښ وړ کړی وه. نو په دهغه وجه
هغه د حق و انچه کید لو نه روستوم رهنما ته رانغی او په تیر و کښ سرگردانه پاتې شو. روستو
دوه مثالونه ددا سې د ورسرو دی چه هغوی د الله سهارا نیولې ده، نو الله پاک هغوی د

رَبِّهِ أَنْ أَتَاهُ اللَّهُ الْمَلَكُ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَ

جگر پیرے خبرو باندوہ چہ ابراہیم رب شوک دے، اوپر دے وجہ باندوہ چہ ہفہ سری تہ
اللہ حکومت و کریم و و کوم وخت کن چہ ابراہیم ورتہ و وئیل چہ زمارب ہفہ دے

تیر و نہ رنراتہ پید دے طریقہ را و وئیل چہ د غیب و پت حقیقتونہ تے ورتہ پے ستر کو و خود۔
۲۹۰ دے سری نہ مراد نمرد دے چہ ابراہیم و دطن (عراق) بادشاہ و۔ د کوہ واقعہ ذکر چہ دلہ

پہ قرآن کل کیری، د ہفہ ہفہ ذکر پے بائیل کن نشہ۔ خوبہ تلود کن دا واقعہ موجود دے ا ورتہ پیرہ
حلا پورے د قرآن سرہ یو شان دے۔ پہ ہفہ کن دی چہ حضرت ابراہیم پلار د نمرد پے بادشاہی کن
د تلو نہ لوئے عہدہ وار (Chief Officer of the State) و۔ حضرت ابراہیم چہ کلہ بکا سہ

د شرک مخالفت ا ورتہ حید تبلیغ شروع کرد و اوپر بت خانہ کن تے بتان مات کرل، نو د ہفہ پلار پچنپلہ
د ہفہ مقدمہ نمرد بادشاہ تہ پیش کرہ ا و بیا ہفہ خبرے ا شوع کوہ چہ دلہ پے قرآن کن بیان شوی

۲۹۱ یعنی پہ کومہ خبرو چہ جگرہ وہ ہفہ داوہ چہ ابراہیم چاہتہ خیل رب وائی۔ او داجگرہ
پہ دے وجہ پید ا شوی وہ چہ دغہ سری یعنی نمرد تہ خدا تہ حکومت و کریم و۔ جگرہ چہ پے

کومہ خبرہ وہ پے ہفہ باندوہ خان پورہ کولود پارہ پے لاندی حقیقتونہ نظر سائل پکار دی:
(۱) د پخوانی زمانہ نہ ترن زمانہ پورے تہول مشرکان پے شریک د خبرہ منی چہ اللہ تعالیٰ د تلو

ر جو نورب دے ا و د تلو خدا یا نو خدا تے دے خویوارے ہفہ رب ا و خدا تے ا و عبارت لایق نہ منی۔
(۲) مشرکانو ہمیشہ خدائی پے دو و حصو کن تقیم کری دے۔ یوہ د فطرت نہ پور تہ (فوق الفطری) خدائی

دے چہ پے سبب جوہر و لو حکمرانی کوی او چہ ہفہ تہ انسانان خیل حاجترن ا و مشکلات د مدد کولود پارہ
پیش کوی۔ پہ دے خدائی کن مشرکان د اللہ تعالیٰ سرہ ا و احان، فریتہ، پیریان، ستوری ا نورے دیہ

ہستی شریک و دے دھوی نہ د عاکانے غواری، دھوی ریو ا جی مبادت سکوی، ا و دھوی پہ
دربار و نو باندوہ نہ منی۔ بلکہ د شریک کار و نو ا و سیاسی معاملہ ا و خدائی (حاکمیت) دے

چہ د ورتہ پارہ د قانون جوہر و لود اے اختیار لری چہ حکم منل تے ضروری وی اوپر دنیا وی معاملہ
کن ورتہ مکمل اختیارات حاصل وی۔ دا دویم قسم خدائی د دنیا تلو مشرکانو تقریباً پہ ہزہ زمانہ

کن د اللہ تعالیٰ نہ ا غتلے دے ا دیانے ورسوہ شاہی خاندان ا و مذہبی کار کوکی خلق شریک
کری دی۔ اکثر شاہی خاندان خلق و دے دویم قسم خدائی دعوہ کری دی، ا و دے خیلے خدائی د

مضبوط لو دیارہ تے ورسوہ د دعویٰ ہم کری دے چہ موبز د اول قسم خدایا نو اول دیو، او پے دے
کار کن ورسوہ مذہبی خلق ہم شریک شوی دی۔

(۳) نمرد دے دویم قسم خدائی د دعویٰ کری دے۔ ہک د اللہ تعالیٰ د وجود نہ منکر نہ و۔
ہفہ د دعویٰ نہ کرے چہ د رتکے ا و ا سانونو پید اکو تے ا د کاسا تو چلو تے ہفہ پچنپلہ دے۔ ہفہ

دا تہ و وئیل چہ پے سبب و جوہر و لو حکمرانی زمانہ۔ بلکہ ہفہ دے خبرے دعویٰ کری دے اچہ

يُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ لِرَبِّهِمْ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي
بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ

چه دهغه پاختیار کین ژوند او مرګ ده، نو هغه ورته جواب وکړو چه: ژوند او مرګ زما په
اختیار کین دی. ابراهیم ورته او وویل چه: ښه، الله نمرود مخا ته نه را خيږه وی، تر څه ګه نمرود
پریواز ته د طرفه را وخیږه و نه دده خبره په اوریدلو سره هغه د حق منکر سره حیران پاته شو.

دده وطن عراق او دده د وسید ونکو خود مختاره حاکم زه یم، زما خبره قانون ده، زما نه پورته بیل
دا ده. اختیار والا نشته چه زما نه تپوس وکړی، او د عراق هر هغه د وسید ونکه باغی او غدار ده چه په
ده شان سره ما خپل رب نه منی یا زما نه بغیر بیل چا ته رب وايي.

(۲) ابراهیم علیه السلام چه ورته کله او وویل چه زه صرف یو رب العلمین خپل خدای او رب ممت او د
هغه نه بغیر بیل چا خدای قطعاً نه منم، نو دا صرف د قوی مذهب او مذهبی خدایا نویه باره کچه
یوه نومه عقیده ده، بلکه دده خبره اش په قوی ریاست او د هغه په مرکزي اقتدار باندې پرتولو
دغه وجه ده چه حضرت ابراهیم د بغاوت په جرم کې نمرود بادشاه ته پیش کړې شو.

۲۹۲ دا خود حضرت ابراهیم د اولی خبره نه معلومه شوه ده چه رب د الله تعالی نه بغیر بیل
شوګ نشی کیده، خوبیا هم نمرود د هغه جواب دیر په څه ادبې سره وکړو. لیکن ابراهیم د دوی نه
خبره نه ورسره دهغه دپاره جواب ورکول مشکل شو. هغه ته چنپله پته وه چه فرسپور منی خو
د هغه خدای په فرمان چلیدی، کوم نه چه ابراهیم رب و نیسه ده. نو بیا که هغه جواب ورکولو نو آخر
خه به نه ویل؟ خوبه ده سره چه کوم حقیقت هغه ته ښکاره شو، د هغه په منلو سره نه خپله خود
مختاره بادشاهی ختمیدله، او دده بادشاهی پرینود لودپاره نه د قسراً غوت تیار نه وه. نو په
ده وجه هغه صرف حیران شو، لیکن د خود پرستی و نیسه نه د حق پرستی رنځ ته راغله. که چه دده
طاغوت په ځانته باندې هغه خدای خپل ملګری او مددګار جوړ کړې وه، نو هغه ته به د حضرت ابراهیم
دده تبلیغ په وجه نیغه او مصیبت لار ښکاره شوی وه.

په تلمود کتاب کین دا بیان ده چه دده نه ورسره حضرت ابراهیم دده بادشاه په حکم سره
نید کړې شو. د لسو درغو پورې هغه په جیل کې وو. بیا د بادشاه کونسل د ابراهیم د ژوند ی
سوزولو نیسه وکړه. ده هغه په دود کین د غورزو لوهغه را تغه و شوه کوم چه په سوده
اکتیار رکوع ۵ په سوره العنکبوت رکوع ۲، ۳ او په سوره الصافات رکوع ۴ کین بیان شوی ده.

وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥٨﴾ أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى
 قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ
 بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ
 لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ
 عَامٍ فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ

خو الله ظالمونہ سیمہ اوصحیم لارنہ بنائی۔

یاد مثال پہ طور ہفہ سری تہ کورہ، چہ پہ یو داسے کلی باند تیر شو، چہ چتو نہ
 پرچنے را پر یوقی وو۔ ۲۹۳ ہفہ او وئیل چہ د ا دے کلی خلق، چہ ہلاک شوی دی، دابہ الله
 دوبارہ شکہ ژوندی کوی؟ نو پہ دے خبرہ الله د ہفہ روح قبض کروا و ہفہ د سلو کلو پور
 مر پروت وو۔ بیا الله پاک ہفہ دوبارہ ژوندہ کروا و پیوسے تو و کرو چہ وایہ خومرہ
 مودہ پروت وے؟ ہفہ او وئیل چہ ”یوہ ورج یا یو شو کتہ بہ پروت و بوم“ الله ورتہ
 او فرماییل چہ ”پہ تاباندیہ دے حالت کن سل کلا تیر شوی دی، اوس د لبر خیل د خولاک
 او اوبوتہ و کورہ چہ پکن لبر تغیر ہفہ دے راغے۔ بل طرفتہ لبر شان خیل

۲۹۳ دایو غیر ضروری بحث دے چہ ہفہ سرے شوک دو ا و ہفہ کچے کوم یو وود۔ دکوم اصلی
 مقصد دپارہ چہ دلہ د ا قیصہ ذکر شوی دے، ہفہ صرف د ا دے چہ الله د چا ولی او سکریے شونو
 الله ہفہ تہ شکہ رنزا و رکہ۔ ددے سری او ددے خائے د معلومولو نہ مونیہ سرہ غہ ذریعہ شتہ
 او نہ د ہفہ غہ فایده شتہ۔ البتہ دومرہ خبرہ دے چہ درستنی بیان نہ د معلومیری چہ د ا ذکر
 دکوم سری شوی دے ہفہ بہ ضروریونی دی۔

۲۹۴ ددے پیوس د ا مطلب نہ دے چہ دغہ بزرگ د مرک نہ روستو د ژوند نہ منکر وویا
 د ہفہ پہ دے کن تہ شک وود، بیکہ ہفہ حقیقت پہ ستر کولیدل غوشتل، لکہ شکہ چہ ابنیا و
 تہ خود لے کیری۔

إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ
 كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ
 أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي
 كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لَيْطَأْنِ
 قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ
 ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ
 يَا تَيْنِكَ سَعِيًا ۖ وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۝

خونہ دم و کورہ (چہ دھبہ کو پورے خاویے شوے دے) اودا کار موریز ددے دپارہ ذکر و چہ
 ناد خلقو دپارہ یوہ نمونہ جو رہ ول غوارو۔ ^{۲۹۵} بیا کورہ چہ دھبہ و کودا پنجرہ موریزہ خشک
 را اوچتو او غوبہ پوشک ورتہ خشک ورا غوندہ وود دغہ شان چہ حقیقت ورتہ کلہ
 بالکل بکارہ شونو وے و تبیل چہ: "ماتہ معلومہ دہ چہ اللہ پر ہر چیز قدرت لری"

اور ہفہ و اتعہ ہم یادہ لہ، کلہ چہ ابراہیم و تبیل و وچہ "اے زما رہا! ماتہ و بنایہ، تہ مری
 خشک ژوندی کوے؟ اللہ ورتہ و فرماییل وے تہ ایان تہ لہ؟" ہفہ عرض و کور و چہ ایان
 لہم خود زہرہ اطمینان م پکار دے۔ ^{۲۹۶} اللہ و فرماییل چہ "بہ دہ خلور مرغی را و نیسہ اور ہفہ
 د خان سرہ بلڈہ کرہ۔ بیا دھغوی یوہ یوہ حصہ پہ یو یو غریبانڈ کیدہ۔ بیا ورتہ آواز و کورہ نو
 پر منہ ہر شاخوالہ راشی۔ بہ پورہ شہ چہ اللہ غالب اختیار والا او حکمت والا دے۔ ^{۲۹۷}

^{۲۹۵} دیو داسے سری والہں را ژوندی کیدل، چہ سل کالہ فکین دہ نیا خلقو مر شمریے وود، دخیل
 زمانے پہ خلقو کین دیوے ژوندی نمونہ دپارہ کافی وود۔

^{۲۹۶} یعنی ہفہ تسلی چہ و ستر کو پہ لید لو سرہ کیری۔

^{۲۹۷} ددے داتے اوددے نہ دپاسنی داتے، بعضے خلقو عجیبہ عجیبہ تشریح کالہ کری دی۔ لیکن دہ
 پیغمبرا سرہ چہ اللہ کوم سلوک دے، کہ سرہ بہرہ ہفہ خان پورہ کری، نو بیا دخوا دیشرا
 خبر و دردت نشی راتے۔ پر دے ژوند کین چہ عامو موسا نو لہ کوم خدمت کول پکار دے، دھفہ دپارہ
 خوصرف پیغمبرا بیان را وری (یعنی لید مسئل) کافی دی۔ لیکن پیغمبرا نو تہ چہ اللہ کوم خدمت حوالہ کرہ
 وود دھفہ دپارہ ضروری وہ چہ پیغمبرا نو پہ خپلو ستر کو ہفہ حقیقتو نہ لید دے چہ بہ کومر

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ

کوم خلق چہ خپل مال الله په لار کېن لکوي، هغوی د خرچ مال د الله د لکه چہ

حقیقتونو باند هغوی د ایمان را وړلو د پاره خلقتو ته دعوت ورکوي. هغوی په دغه نیا خلوق ته پوره په یقین سره دا وئیل چہ تا سو خو هغه خپل کما نونه زغلوئ، او موږ به د رته هغه خبره کوو کوم چہ موږ به په خپلو سترگو لیدلی دی. تا سو سره کمان ده او موږ سره علم، تا سو باند یی او موږ به بینا، د همدوم ده چہ پیغمبرانو ته فریخته ښکاره راغلی دی، هغوی ته درک او داسو افرو د حکومت نظام (ملکوت) خود له شوه ده، هغوی ته جنت او د لږخ په سترگو وځودنه شوی دی، هغوی په هکین ښک نه روستو د دوباره ژوندی پاسیدلو نظاره پیش کړی شوی ده. د پیغمبرانو د نبوت نه هکین په طبیو باند ایمان (ایمان بالغیب) دی او د نبوت نه روستو درته د حقیقت لیدلو ایمان (ایمان بالشهادت) نصیب شوی او دا ایمان بالشهادت صرف د پیغمبرانو خاصه ده. (د زیاتو تشریح د پاره او کوم تفہیم القرآن جلد دویم صفحہ نمبر ۳۳۳۰-۳۳۳۱)

۲۹۹ الله اوس خبره بیا هغه سرله لاره کوم چہ په دوه دیرشمه رکوع کېن شوی ده. هلته مؤمنانو ته وئیلی شوی د چہ په کوم لویه مقصد تا سو ایمان را وړی ده د هغه د پاره خپله جانی او مای قریبانی وکړی. لیکن هغوی تر هغه پوره ده خبره ته نشی تیاریدل چہ په یو کار کېن د دغه خپل ذاتی غرض نه دی، او صرف د یو لوی اخلاقی کار د پاره د خپل مال په دریغه و لکوي، ترڅو پوره چہ د هغه د دنیا مال په باره کې خپل خیال بدل شوه نه وی. د کومو خلوقو چہ صرف په دنیا یی ناید و نظری، پیسہ کتل او په پیسہ خان مرکول او هر دغه کتبه تاوان ته په خیال کېن وی، هغوی د لوړو پورته مقصدونو د پاره هېڅ نشی کولای. هغوی که چرې دا اخلاقی کار د پاره په ښکاره شوه پیسہ هم لکوي نو اول د خپل کمان یا د خپل خاندان او یا د خپل قوم د دنیا یی ناید په حساب لکوي. چہ د داسی خیال خلق دی نو هغوی د هغه دین په لاره یو قدم هم نشی تللی کوم چہ د سړی نه د مطالبه کوي چہ دغه نیلا کتبه تاوان پروا منلای او صرف د الله د کلمه د وچولو مپان خپل وخت، خپل طاقت او خپله پټکه و لکوي. د داسی کار د پاره بل قسم اخلاقی پکار دی. فراخه نظر، وچته حوصله، لویه سینه او خالص د خدا په رضائتول د دینی کار د پاره ضروری دی. ا دپه اجتماعی نظام کېن د داسی بدلون را وستلو ضرورت ده چہ په هر سړی کېن د دنیا یی ناید په پخلنه دینی او اخلاقی صفتونه پیدا شوی. نو د داسی خیال او صفتونو پیداکولو د پاره د داسی حالت نه تر درپور کړی پوره مسلسل د کار خپره شوی دی.

۳۰۰ الله مال خرچ کول که د خپل ضرورت پوره کولو د پاره دی، که د خپل مال پخ دیخه ساتلو د پاره دی، که د خپلو خپلوانو خبرو استلو د پاره دی، که د محتاجو خلقتو د امداد د پاره دی، که د دین خوړولو او جهاد د مقصد د پاره دی، د هر خدا پاره چہ دی خرچ د الله د قانوق مطابق دی او خالص د الله د رضا د پاره دی نو هغه به د الله په لار کېن شمار له کېږي.

حَبَّةَ أَنْبَتٍ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ
وَاللَّهُ يُضْعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٧٦﴾ الَّذِينَ
يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا
مَنًّا وَلَا أَذًى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾ قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ

یوه دانه وکله شی اوده هغه نه اوده ویدی زرهون شی اوپه هر ویدی کین سل دانه وی .
دغه شان دالله چه پاله خوبه وی دهغه عمل زیاته وی . دهغه لاس هم فراخه دی او هغه
په هرڅه پوه هم ده . کوم خلق چه خپل مال دالله په لار کین خرچ کوی ، اوسید خرچ نه
روستو . احسان نه زبانی او تکلیف ورته نه رسوی ، دهغوی بدله دخپل رب سرده ، نه به
پیر یو وی اونه به پر غم . یوه خوږه خبره کولی په نامناسبه خبره باند تکره پتول دهغه خیرات نه

۳۳۰ یعنی خومره په اخلاص او خومره په بندې سړو چه انسان دالله په لار کین مال خرچ کړی هغوی
په دالله دطرفه بدله زیاته وی . خدای په یوه دانه کین ددوره برکت اچوله شی چه هغه نه اوده سړه
دانه راخیره وی ، نو هغه تر دالله گران نه دی چه متا خیرات هم دغه شان دیر کړی او دیوه روپي
په لکولو بدله د اوده سوو بدله درکړی . دده حقیقت بیا نولوله روستوه دالله دوه صفتونه بیان
شوی دی یوه داچه دالله لاس فراخه دی ، نسک نه دی چه کینی متا عمل به دیر به بدله مستحق وی
او هغه به ددنه کړه شی . بل داچه هغه په هرڅه پوه ده ، ناخبره نه ده چه کینی ته سبه
غله خرچ دکړه او په اخلاص او په بندې به به ته خرچ کړه او هغه به تره خبرنشی او شاحی
به دده شی .

۳۳۱ یعنی نه دده خبره غه خطره شته چه ثواب به ته ثواب شی اونه به په دده دعت رانی
چه هغه به په دده خرچ نپیاندا شی .

صَدَقَۃٌ يَتَّبِعُهَا اٰذَىُّ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَلِيْمٌ ﴿۳۱﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ
اٰمَنُوْا لَا تَبْطُلُوْا صَدَقَتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذَى كَالَّذِيْ يُبْذَرُ
مَالُهٗ رِيۡۤاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَمَثَلُهٗ
كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهٗ وَاِبِلٌ فَتَرَكَهٗ صَلْدًا

غورہ دی چہ پہنچے تکلیف وی۔ اللہ بے نیازہ وے او برد باری دھفہ صفت دے۔ بے ایمان
والو! خپلے صدقے پر احسان زبا تلو باند اویہ تکلیف ورکولو باند دھفہ سری پشان مہ
بربادہ وی، چہ ہنہ خپل مال صرف خلقوتہ دے بنودنے دیارہ خرچ کوی اونہ پر اللہ باند ایمان
لوی اونہ پر آخرت دھفہ دخرچ مال دے دے لکھ چہ یوکت و، دیاسہ پر کد خاورے
یو مخ پرور و، کھ چہ تیز باران و شو نو تہولہ خاورے ترو پورہ اوصفاکت پاتے شسویکے

۳۱۲ سے پہلے یونترہ کن دودہ خبری شوی دی۔ یوہ داچہ اللہ تعالیٰ سنا سو غیرت تہ حاجت نشہ دے
بلہ داچہ اللہ تعالیٰ پچلہ برد بارہ اوسدوتاگ دے۔ نو حکمے غورن مہنہ خلق دی، چہ تنک خیالی ارلند
خوبہ نہ دی، بلکہ لوتے جو پلے والا ووروند خوبہ ابرد بارہ وی۔ خدا بے پاک چہ پے تول رند کن تالہ
بے حسابہ نعمتوںہ درکری دی ارستاد پر و غلطو سرہ تانہ بیابیا سعافی کوی۔ ہنہ بہ دے خلق ٹکڑے خوش
کری چہر تہ یو غریبہ دخوراک دیارہ یوہ دوقی درکری نو ترہفہ پر خپل احسان زباق چہ ہنہ
دشرم نہ پے زمکہ تنبہاسی۔ دغہ وجہ دہ چہ پے حدیث کن راغلی دی چہ اللہ تعالیٰ بہ دھفہ سری
سرہ د قیامت پے رخ خبرہ و نکری اود رحمت پر نظریہ درتہ و نہ گوری، چہ ہنہ چالہ شہ درکری
اوبیا پر احسان زباق۔

۳۱۳ دھفہ داریا پچلہ دے خبرہ دلیل دے چہ ہنہ پر خدا بے اوپہ آخرت یقین نہ لوی، داہنہ
چہ دخلقوتہ بنودنے دیارہ کارکوی، ددے صفاد مطلب دے چہ دا خلق دھفہ خدا بے دے چہ خپلہ
بدلہ ترخواہی، دا اللہ نہ لے دے دے و رکولو اسید نشہ اونہ لے دے یقین شہ چہ یوہ دغ بہ دعلو لو
حساب کتاب دی اخلقوتہ بہ خپلے خپلے بد لے و رکریہ کیہوی۔

۳۱۴ سے پہلے دے مثال کن دہاران نہ مراد خیرات دے۔ لکت نہ مراد ہنہ بد نیت اذرا بہ جذبہ دہ
چہ پے کوم نیت اوجذبہ سرہ خیرات درکریہ شوی وی، دخادرے دزری مخ نہ مراد دنیکی ہنہ
ظاہری شکل دے چہ لاند تر نیت خواب وی۔ ددے تشریر سرہ سرے پے مثال نہ پو ہیہوی۔
دہارا ل طرخیل کار دہا دے چہ تمہونہ را و خیردی اوبتی شہ لگی۔ خو کہ چہ زمکہ ہنہ پے نوم

لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الْكَافِرِينَ ﴿٢٣٧﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ
اللَّهِ وَتَشْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا
وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٨﴾ أَيُّودٌ أَحَدُكُمْ أَن تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ

داسے خلق چہ پہ خپل خیال کنیں دخیرات پہ ذریعہ کو مہ نیک کتی، دھغے نہ بہ ورلہ ہیچ پہ
لاس ورنشی، اوکافرانو تہ نیغہ لاریسودل دالله طریقہ نردہ۔ ددے نہ برخلان کوم خلق پہ
خپل مال صرف دالله درضا حاصلو دپارہ پہ کلک اوپہ دادمہ ذرہ خرچ کوی، دھغوی د
خرچ مثال داسے دے لکھ چہ پہ وچت حائے باندیو باغ وی کہ تیز باران پر وشی نودو چند
میوہ وکری، اوکھ چرہ تیز باران پر وشی نو نرہ پشم درلہ ہم کافی وی تاسو چہ شہ
کوئی پہ ہغے تو لو دالله نظر دے۔

آیا پہ تاسو کن شوک دا خوشوی چہ دھغہ یوتک شین بلغ وی،

وہیتہ وی، او دخواوہ دنی مخ نہ لاند دکانری یوکتہ وی نو بیباران دفا ندے درکو لو پلے آلتا نقصانی
وی۔ دغہ شان خیرات ہم دے، پہ خیرات درکو لو کن دیرثو ابونہ ملا ویری، خونیت پکین شرط دے، کہ
نیت نیک او بندہ وی نو مایدہ بدوشی دیرثو ابونہ بہ ملا وشی، خو کہ نیت نیک نہ وی نو بی صرف مال
صنایع کول دی نور ہیچ نہ دی۔

۳۰ دلہ دے کافر لفظ دنا شکری او د نعمت نہ د انکار پہ معنی کن استعمال شو دے۔ شوک چہ د
الله درک پہ شوہ نعمت دالله درضا دپارہ نہ خرچ کوی بلکہ دخلق درضا دپارہ نہ خرچ کوی، او یا کہ
شہ مال دالله پہ لار کن چالہ درکوی خو ورسرہ ورسرہ ہغہ تہ تکلیف ہم رسوی، ہغہ پہ اسل کن
ناشکرہ انسان دے او د خدائے احسان ہیر وکتے دے، اوچہ دے پچیلہ د خدائے درضا طلبکار نہ دے
نو خدائے ہم ددہ نہ بے نیازہ دے، ددہ داپروانہ لوی چہ خا خوا ورسرہ دغے رضا لار و بانی
۳۱ د "تیز باران" نہ مطلب ہغہ خیرات دے چہ دیرپہ نیکہ جذبہ اوپہ بہ نیت سرہ
درک پہ شہ۔ او د "نری پشم" نہ مطلب داسے خیرات دے چہ پکین نیکہ جذبہ دیرہ نہ دی۔

مِّنْ مَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا
 مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّتٌ ضَعُفٌ عَمَّهُ
 فَاصْبَاهَا عَصَا فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَّتْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ
 لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿۳۰﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا
 مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ مِنْ وَلَا

چه په نهرونو او بڼه کيږي، د کجور او د انکور او د هر قسم د میوونو د ک دی، او هغه عین
 په داسې وخت کښ د هوا په یوه تیزه بریوتی و سوزي، چه په پخپله بودای او د باره
 واره ماشومان ته لار کار نه وي؟ دغه شان الله تاسو ته خپله خبره بیا توی، دده
 د پاره چه تاسو غور او فکر وکړئ؟

اے هغه خلکو چه ایمان مورا ورپه ده، کوم مال چه تاسو کټه ده او شر چه موبه ستا
 د پاره د زکې نه را ایستلی دی، هغه نه هغه بڼه به مال د خدای په لار کښ خرڅ کړئ. داسې و نکړئ

منته یعنی که تہ دا نه خوښو چه ستا ټول عمر کټه و په یو داسې نارک دخت کښ تپا ه شی، چه تہ
 ورته د ټولو نه زیات محتاجه ته ا دیاد پانید داسې دخت نور راځي چه نور کټه به و کټه او په هغه به وخت
 تیر کړه، نو دا خبره به ستا څنگه خوښه شی چه په دنیا کښ د ټول عمر کار کولو نه روستو آخرت ته په داسې
 حالت کښ لار شه چه هلته د د ژوند د ټولې عمل ته هېڅ قیمت نه دی، څه چه په دنیا کښ کټلی
 و د هغه په دنیا کښ پاتې شو، او دا آخرت د پاره خوږ څه را وړي نه دی چه دلته د پټه د هغه فایده ملا
 شی. هلته به در له داسې موقع بیان راځي چه دا آخرت د پاره نور کټه و کړه. دا آخرت د پاره د
 کار کولو چټه موقع ده، هغه په دے دنیا کښ ده. په دنیا کښ د که چرې دا آخرت فکر و نه کړو او
 ټول عمر د دنیا د کټلو په خیال کښ تیر کړو او خپل ټول کوششونه ا د طاقتونه د دنیا یی
 فایده د پاره استعمال کړل، نو د ژوند د ختمیدو نه روستوبه ستا حالت بالکل د هغه بودا پشان
 انوسناک وی، چه د ټول عمر کټه او د ژوند سهار یی یو باغ و او هغه هم د بودا والی په حالت
 کښ په داسې وخت کښ و سوزید و چه نه پخپله بل نوه باغ لکولې شی او نه په هېڅ دده قابل دی چه
 دده سره امداد و کړی.

تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٢٣٤﴾ الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفُسَادِ وَاللَّهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٣٥﴾ يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٢٣٦﴾

چه خدا ہے پر لاریں دور کو دپارہ دخراب نہ خراب غینر دلتو لو کوشش شروع کری، حکم کہ چرم دغہ غینر تا سولہ شوک درکوی نوتا سو بہ نے ہجیرے قبول نہ کری، ہن دا بیلہ خبرہ دہ چہ سترکہ پتہ کری او قبول نے کری۔ پکار دی چہ تا سو پوہ ثنی چہ اللہ ہے نیاز مہ اوپہ نہ صفتو سورہ ستائے شوہ مہ۔ شیطان تا سود نیستی نہ یروی او دشرم دکار کو لولسون درتہ کوی، خوا اللہ تا سوتہ دخیل طرفتہ دہجنے او دفضل امید درکوی۔ اللہ دیرسلخ دستہ سخی اودا نامہ۔ چالہ چہ وغوا ری، نو حکمت ورکوی اوچہ چاتہ حکمت ملاؤ شوہفہ تر پر حقیقت کن لوئے دولت ملاؤ شو۔ دہ خبر نہ صرف ہفہ خلق سبق اخیل چہ عقلند دی۔

نہ بکار خبرہ دہ چہ شوک نہ اعلیٰ صفتو مالک دی، ہفہ دخرابو صفتو والا ثنی خوبو لہ اللہ تعالیٰ پچیلہ سخی مہ او خیل مخلوق نہ ہر دخت دریاہ دابو پشان ورکرہ کوی۔ داشک کیدے شی چہ ہد بہ دتک خیالہ، دکیہ حوصلے او دخرابو اخلاقو والو خلقو سورہ مینہ وکری۔

۹۰۹ حکمت نہ مراد صمیم سوچ او خیال او صمیم فیصلے کو لو طاقت مہ۔ دلتہ دہ خبرہ مقصد دہ چہ چالہ اللہ تعالیٰ حکمت ورکرہ وی ہفہ بہ ہجیرہ دشیطان پہ لارہ لارثقی، بلکہ ہفہ بہ داللہ تعالیٰ پہ بنودی شوی ضرر اخلا ربا نڈ سخی۔ دشیطان دتک خیالہ مکر وہ نظر کن دابو ہونبیار تیا او د عقلند ثنی کارہ چہ سرہ خیل دولت سنبال سبال بر دی او ہرختے دزیاتے کتہ پہ فکر کن وی۔ لیکن کو مو خلقو لہ چہ اللہ صمیم سوچ او فکر ورکرہ دہ، دہخوی پہ نظر کن دبالکل ہے و تو فتیا دہ۔ ہخوی نہ حکمت او ہونبیار تیا پہ دہ کن بکاری چہ سرہ شہ وکٹی، پہ ہفہ ازل خیل درمیا نہ ضرورت پرہ کر دی او بیا لے دنیہ دا خلاصہ پہ ہنر کارو نو کن خرچ کری۔ کیدے شی چہ ہفہ دینے سرہ ددنیہ پہ دہ لہر ژوند کن دنورو خلقو پہ نسبت زیات خوشحالہ دی، خود انسان دپارہ ددنیہ دا ژوند پورہ ژوند نہ دہ، بلکہ داصلی ژوند یوہ ورہ غونہ حتمہ دہ۔ شوک چہ ددنیہ دہ لہرے خوشحالی دپارہ دہیشہ ژوند بد حالی مفتو کن اخی، ہفہ پر حقیقت کن دیرے دقون سرہ دہ۔ ہونبیار او عقلند سرہ ہفہ دہ چہ دنیہ

وَمَا أَنْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذْرٍ مِّنْ نَّذْرِيَّانِ اللَّهُ يَعْلَمُ
 وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ۚ (۲۰) إِنْ تَبَدُّوا لَظَنَّا
 هُمْ إِنْ تَخَفُوا وَتَوَلَّوْا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَيُكَفِّرُ
 عَنْكُم مِّنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝ (۲۱)

تاسو هر چه خرج کړي وی اوڅه مخته چاره موندلې وی، الله دغه نه خبرده، او د ظالمانو هڅوک
 مدد کار نشته، الله که خپله صدقې په ښکاره ورکړي، نو د احم بنوده، لیکن که پټ په پرده کې نه حاجت مند
 له ورکړي، نو دا تاسو له پرده بهتړه ده. تاسو د پرده بدې په دغه طریق سره خپلې وی، اوڅه
 چه تاسو کوئ، الله تعالی د هغه نه په هر حال کس خبر ده.

د دغه لږ ژوند نه نه نایده دا غسټله او پرده لږه سرمایه باندې په همیشه ژوند کې د خپله خوشحالی
 بند وېست وکړو.

الله خرج د خدای په لار کې شوه وی یا د شیطان په لار کې، نذر که خدای د پاره منل شوه وی انکه
 د خدای نه بغیر د بیل پاد پاره، په هر حالت کې الله تعالی د سړي د نیت رد کار نه ښه خبرده. پاجه د
 الله پاره خرج کړه وی او د الله د پاره نه نذر منل وی، هغه ته به د هغه ثواب ملا د شي. او کومو ظالمانو چه
 د شیطان په لار کې خرج کړه وی، او د الله نه بغیر په بیل چا نذر منل وی، هغوی ته به د خدای د سزا
 نه د خپل کولو د پاره هڅوک مدد کار ملا د شي.

نذر دغه ته راتې چه شری په خپل یو مقصد پوره کید لوباندې په ځان داسې څه خرج یا خدمت لاری
 کړي چه په دغه فرض نه وی. که چیرې دا مقصد یو حلال او جائز کار وی او د الله نه غوښتل شوه وی،
 او د دغه مقصد په پوره کید لوباندې چه د کوم کار په ځان باندې لازمی کړه وی، هغه هم خاص د الله د پاره
 وی، نو دا نذر د الله د حکم مطابق ده او د دغه په پوره کولو کې ثواب ده. او که چیرې نذر په دغه
 شکل نه وی منل شوه نو دغه نذر پوره کول گناه ده او پکې عذاب ده.

الله فرض صدقه ښکاره کول بهتړی، او کوم صدقه چه فرض نه وی هغه پټه ورکول د سیر
 بهتړی. دا اصول د تلو عملو د پاره ده چه فرض په ښکاره او کول غوره دی او نقل پټ او
 کول بهتړی.

لَيْسَ عَلَيْكَ هَذَا بُهْمٌ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَا نُفْسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفِّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿۳۲﴾ لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ

خلقوتہ دہدایت درکولو دھمداری پر تانہ دہدہ، ہدایت خوچہ اللہ چاتہ غواری ہفہ تہ
تہ درکوی، اوپہ خیرات کن چہ شہ مال تاسو خج کوئی پر ہفہ کن تاسو نیکرہ دہ، آخر تاسو نو
تہ ہم دہدہ دیارہ خج کوئی چہ داللہ رضا درتہ حاصلہ شی، نو شہ مال چہ تاسو خیرات
کر دہفہ بدلہ بہ درتہ پورہ پورہ ملاؤشی او تاسو حق بہ ہپھرہ نہ دہلے کیری اللہ
خاص طورہ امداد لایق ہفہ غریبان خلق دی چہ داللہ پر کار کن داسے حق دی چہ
دخپلے روزی گتہلو دیارہ چرتہ منہ ترہ نشی دہلے، دھغوی د شہ نہ غوہستلو پہ وجہ ناخبرہ
سیرہ پہ ہغوی داکان کوی چہ ہغوی کن خوشحالہ دی، تاسو دھغوی د غوہنور د
ہغوی اصلی حالت معلوموے شی لیکن ہغوی داسے خلق نہ دی چہ د غوہستلو

۳۲ یعنی پت پت نیکی کو بوسہ دسری نفس و اخلاق رو کر نہ کیری، پہ ہفہ کن نہ ہفہ
صفتونہ ناپید اکیری، ب صفتونہ ترہ رو کر لیرہ کیری، اودہدہ پہ نجیب ہفہ داللہ دوسرہ
خوبن شی چہ کہ غم نہ ہیرہ گناہ یے پہ علمنا مہ کن وی، نو ہفہ ہم دہدہ دغوبہ پہ وجہ اللہ تعالیٰ معاف کوی
۳۳ پہ اول کر بہ سلا تانہو دخیلو غیر مسلمہ رشتہ دارانوا دعامو غیر مسلمہ حاجتمند و
سورہ امداد نہ کولو، ہغوی بہ دا خیال دوجہ صرف دمسلمان حاجتمند سر امداد کول پہ تہ
سبیل اللہ خج کن ہی، چہ دے آیت کن دھغوی دا غلط خیال لیرہ کرہ شوہ دہ۔

دآیت سطل، اودہ چہ دہدہ خلق و زہد و تہ دہدایت کوزہ دوزمہ واری پہ تانشتہ، ناچہ حق خیرہ
ورسولہ نوشتاد واری پورہ شوہ، اودہ داللہ اختیار دے چہ ہغوی تہ دصحیح خیال و رکولو توفیق
دکوی اوکندہ، رکوی، پاتے شود د نیای مل سامان پہ ذریعہ دھغوی حاجتورہ پورہ کول، نوپہ
دے کن تاسو دے تہ مہ کوری چہ ہغوی ہدایت نہ دے قبول کرہ، داللہ درضا دیارہ چہ

تقرض

يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ
مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا

چہ شیطان پہ لاس وروہ لویونہ کرے وی۔ او پہ ہغوی بانڈ دے حال را تللو۔ وجہ
دادہ چہ ہغوی دای چہ "تجارت خوم د سود پشان خیزدے"، حالانکہ
اللہ تجارت حلال کرے دے او سود دے حرام کرے دے۔

بہ بل سری لہ قرض ورکردا ددا شرط بہ تے ورسہ کیسود وچہ بہ دومرہ مودہ کن بہ دومرہ پیسے د قرض
د پیسود علاوہ مالہ داکوہ۔ یا مثلاً د قرض اغستونکی او قرض ورکونکی پہ منیم کن بہ دیوہ خاصے
مودہ دیارہ پہ خاص زیاتی پیسورکولوبانڈ خیرہ دشوہ، نوکہ پہ دغے مودہ کن بہ قرض پیسے سواد
زیاتی پیسو ورنہ کرے شوہ، نو نور مہلت بہ تے پہ دے شرط ورکو وچہ داول نہ بہ پہلے پیسے ورکودے
تسہ معاملہ تو حکم دلتہ بیان شوہ دے۔

۳۱۹ عربو بہ دیوانہ سری تہ "مبتن" یعنی پیریانہ و نیلو، اوچہ د چاہہ بارہ کن بہ تے وکیل چہ
ہفہ پاکل شوہ دے نو دے بہ تے وکیل چہ پہ ہفہ پیریان وی۔ ہم پہ دغے طرز قرآن د سود خور مثال
د ہفہ سری سرہ ورکے دے چہ عقل تے کار نہ کوی پاکل شوہ وی۔ یعنی لکھ شکہ چہ دغہ پاکل د لیونو پشان
کارونہ کوی، دغہ سود خور ہم پہ پیسویسے لیونہ وی او د پیل غرض پہ لیونو تب کن دا عیجر پروا نہ لری چہ
دودہ د سود اغستلو پہ وجہ د انسان سینہ، روروی، او ہمدردی شکہ ختمیری، او د شریکے فائیدے
کارونہ شکہ تباہ کبری، او د خورمہ خلقوہ غریبی نہ دے خپلہ خوشحالی حاصلوی۔ دادہ د لیونو تب
حال پہ دے دنیا کن دے۔ او پدا آخرت کن طوبہ انسان پہ ہفہ حالت کن پاسی چہ پہ کوم حالت کن تے پہ
دنیا کن روح ورکے وی، نو سود خور سرہ بہ د قیامت پہ ورج د لیونی او د پاکل سری پشان پاسی۔

مثلاً یعنی د ہغوی د نظریہ د اخرا بہ چہ پہ تجارت کن پہ اصلی قیمت بانڈ کومہ منافع اغتے کیری،
د ہفہ او د سود فرق نہ کوی، او دواہ تہ یو قسم خیزد دای، او پہ دیل کن دا خبرہ کوی چہ پہ تجارت کن
کومہ روپی لکیدی وی او پہ ہفہ منافع اغستل جائز وی نو قرض پہ روپی منافع اغستل دے چا نہ نہ
دغہ شان دیلو نہ دن زمانے سود خور ہم د سود پہ حق کن پیش کوی۔ او دای چہ یو سرہ د خپلو
روپی نہ خپلہ فائیدہ اغتے شی، او ہفہ دغہ روپی بل سری لہ قرض ورکری نو ہفہ بل سری خور ہم بہر
حال فائیدہ اخلی۔ بیآ خرغہ وجہ دہ چہ د قرض ورکونکی د روپی نہ کومہ فائیدہ قرض دایہ اخلی، نو د ہفہ
نہ یوہ حصہ د قرض ورکونکی لہ نہ ورکوی؟ خود اخلق دے خبرہ تہ سوچ نہ کوی چہ پہ د دنیا کن خور سرہ
کاروبار نہ دی، کہ تجارت دے، کہ کایگری دے، کہ گردن دے، او کہ پہ دے کارکن سرہ صرف خپل محنت
کوی او کہ پکن خپل محنت ادرمایہ دواہ لکوی، پہ دے تو لو کن دے کاروبار نشتہ چہ پہ ہفہ کن سری تہ
د نقصان خطرہ (Risk) نہ دی او خا ہابہ دے تہ یوہ مقرر منافع ملا ویری، لو بیآ خر د دنیا پہ

تولو کار و بار نوکین و یو قرض درکونکے سرمایہ دار داسے دے دی چه هغه ترد د نقصان خطرہ ندری اوهغه
 د خانجا دیوے مقرره منافعه حق دار دی؟ د داسے قرض دار مسئله خولا پریرده چه د نفع د کار دپاره
 قرض ندر اخلی اودام پریرده چه شرح زیاده اوکله که - خیر د داسے قرض مسئله داخله چه د نفع
 د کار و نو دپاره وی او شرح یه هم که دی - خبره د اده چه کوم خلق په کار و بار کن خپل رخت، خپل بخت
 او خپله سرمایہ شپه اودوخ لکوی ارچه صرف هم د هغوی په کوشش و نو باند کار و بار روان دی، د هغوی
 دپاره خړد د نفع یوه مقرره حقت لازمی ندری بلکه د نقصان ټوله خطر د هغوی په سر باند
 وی، خو چه چا ورله صرف خپله پیس په قرض وړکړی دی هغه ترد د نقصان ټپ ندری اود د نفع یو
 مقرره حصه د خانجا اخلی - آخر دے تر کوم عقلمند ادا کوم کار یکر په کوم اصولو باند ټیک وایي؟
 اوداپه کومه وجه باند صحیح ده چې یو سرے یوے کارخانه ته د شلو کالودپاره قرض وړکړی او
 هغه بن دافصله وکړی چه هغه به د راتلونکو شلو کالو پورے په کال کن پر سلور یو پیس ټیک د
 پنجو روپو په حساب سره د منافعه اغتلو حق دار وی، حالانکه هغه کارخانه چې به کوم مال تیاره وی
 د هغه په حقله هیچا ته د معلومه ندره چه په بازار کن به د هغه په قیمتو نوکین په دے شلو کالو کن غوره
 کمه زیاته راتی؟ اود دے ته شوک ټیک وایي چه په یو جنگ کن د دے قوم هر سرے خطر او نقصان
 برداشت کوی خوبه ټول توکین د یو قرض وړکونکے سرمایہ دار داسے دی چه هغه د د خطر د اود
 نقصان پچائے سود اخلی؟

مثله د تجارت اود د سود هغه اصولی فرق، چه د هغه په وجه د دواړو معاشی او اخلاقی حیثیت
 یو شان نشی کیدے، هغه داسے:

(۱) په تجارت کن خرشونکی او اغستونکی تر یو شان نایده وی، اغستونکے چه کوم خیر و اخلی نو هغه د
 هغه خیر نه نایده اخلی، ارخرشونکے د خپل کړوا و د وخت مزدوری اخلی. د دے نه برخلاف د سود په
 لین دین کن نایده یو شان ندری. سود خور خور د مال یوه مقرره حصه اخلی چه نایده د هغه دپار ټیټی
 ده، خربل خوا سود وړکونکی تر صرف د وخت مهلت وی چه په هغه کن د هغه دپاره نایده اغتلا یقینی
 ندری. که چرے هغه سرمایہ د د دپاره اغتلی وی چه خپل ضرریان د پرپور کړی نو بیکاره خبره ده چه
 مهلت د هغه دپاره بالکل نایده ندری، او که چرے هغه د تجارت، د کار یکر یا د کروند دپاره سرمایہ
 اغتلی وی نو بیا هم په دے مهلت کن غوره چه د نفع امکان ده د ورو د نقصان امکان هم شته. نو معلومه
 شوه چه د سود په معامله کن خویا یو طرفته نایده او بل طرفته نقصان وی، او یا یو طرفته یقینی او مقرره
 نایده د اوبل طرفته غیر یقینی او غیر مقرره نایده.

(۲) په تجارت کن خرشونکے د اغستونکے نه هر غوره زیاته نایده اخلی، خو یو ټول په اخلی. لیکن
 د سود په معامله کن سود خور په خپل مال باند بیا بیا نایده اخلی اود وخت د تیرید ورو سره د هغه نایده
 نوره هم زیاتیدوی. قرضدار دے که د هغه مال نه هر غوره نایده اخلی، خور د هغه د نایده په یو
 خاص حد وی. لیکن سود خور چه د هغه د نایده په بدل کن کومه نفع اخلی، د هغه هېڅ حد ندری. کید
 شی چه هغه د قرضدار ی ټوله کټه، د هغه د روزی ټول وسایل، توبه پر دے چه د هغه د بدن کپر دے
 اود کور لوڼی ټول هضم کړی او بیا دے هم قرضدار په باقی داروی.

فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ
وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا

نوحاً تدریجاً دخیل رب طرفند انصیحت و رسی او د بیا دپاره د سود خوراک نه منع شی، نوڅه چه هغه مخکن خورلی، هغه په خورلی دی، د هغه معامله د خدا تعالی په حواله ده. او چاچه دده حکم نه روستو بیا دا څه کار وکړو، هغه د ورځی دے، هغه به هلاکته

(۳) په تجارت کښ د خیر په بدل له کښ د قیمت په ورکولو سره معامله ختم شی، د هغه نه روستو غنټو ته خړشوکی له څه نه ورکوی. د مکان، د زمکه یا د سامان په کرایه کښ اصلی خیر غرض کیږی نه، صرف استعمال مزدوری ورکیده شی، هغه خیر په خپل ځان ته دی، او هم هغه خیر کرایه دار ته واپس ورکړی کیږی. لیکن د سود په معامله کښ قرض دار سرمایه خرچ کړی دی او هغه دغه خرچ شوی مال بیا پیداکوی او سره د سود نه په سرمایه دار ته واپس کوی.

(۴) په تجارت، په کارگیری او په کرونده کښ سره کړاؤ وکړی او وخت و نکوی نو نایده واخلی خور د سود په معامله کښ هغه صرف چاله خپل د ضرورت نه زیاتی مال ورکړی او بیا بغیر د کماؤ نه د بدل په کټه کښ شریک جوړ شی، دا هغه "شریک" نه دی چه په نفع او نقصان دواړو کښ شریک وی او په نفع کښ د نفع په تناسب شریک وی، بلکه هغه داسه شریک وی چه د نفع او د نقصان پروا در نه دی او په خاص تناسب سره هم نفع نه اخلی، بلکه د خاص مقرره منافع د عوه کوی.

د دے وجوهای تو په وجه د تجارت او د سود په قاید و کښ د وروسته فری دے چه تجارت د انسان د ترقی او د آبادی دپاره یو قوت جوړیږی، او سود د انسان د زوال او د ختمیدو سبب جوړیږی. او د اخلاقو د طرفته هم وکړو. سود په خلقو کښ کجوسی، خود غرضی، سخت دلی، بے رحمی او د زړ پرستی صفتونه پیداکوی، او بل طرفته د همدردی او د یو بل سره د نیکی په صفتونه ختموی. په دے وجه په سود کښ نه فایده شته او نه ښه اخلاق پیدا کول نوڅکه سود د انسان دپاره د تباہی سبب د ۱۳۱۹ دایه نه دی فرمایلی چه څه څه خورلی، هغه به الله معاف کوی، بلکه دایه فرمایلی دی

چه د هغه معامله د الله په حواله ده. د دے فقره نه معلومیږی "چه مخکن په څه خورلی، هغه څه خورلی دی" د دے دا مطلب نه دے چه څه څه خورلی دی هغه معاف کړی شو بلکه د دے نه مراد صرف قانونی رعایت دے. یعنی کوم سود چه مخکن خورلی شوی دے، په قانون کښ به د هغه د واپس ورکولو مطالبه نشی کولای، څکه که چیرې د دایه تسمه سود نه مطالبه شروع شوی نو د مقدمو یوه داسه سلسله به شروع شی چه هیڅ به په ختمه نشی. خود اده چه کوم مال په سود را جمع کړی شوی دی د هغه مال پلټی به اخلاقی طور چپل ځان ته باقی وی، که چیرې دغه سر په حقیقت کښ د خدا تعالی نه بیرید ونکړی، او د اسلام قبولونه روستو د هغه د کټه و ته خیال او د هغه اخلاق بدل شوی وی، نو هغه به دغه د سود په ذریعه را جمع شوی

خَلْدُونَ ۞ يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ

ہمیشہ وی۔ اللہ سود ذیائوی او صدقے زیاتوی ہے او اللہ

حرام مال پر خپل خان نہ خرچ کوی، او داکوشش بہ کوی چہ شوک ورتہ معلوم وی چہ غرضی تہ خپلہ حصہ مال واپس کوی، او داکوہ حصے مال چہ شوک معلوم نہ وی، چہ حصہ مال کے شریکے فائدے بہ کارکن خرچ کوی۔ بہ دے کار سرہ کیدے شے چہ کہ خدا کے سزا نہ ج شے۔ او شوک چہ دے سود پر ذریعہ دل جمع شوی مل نہ ہم دغہ شان فائدہ اخلی نو کیدے شے چہ سزا بیا موی۔

تلاہ پر دے آیت کنن یوداے صداقت بیان شوی دے چہ داکلا تو بہ حیثیت سرہ ہم حق دے او دخیلر بنیکرے دکار بہ حیثیت سرہ ہم حق دے۔ پظاہرہ خوداے معلومیدری چہ بہ سود سرہ مال زیاتیدری او بہ صدقے او خیرات و رکولو سرہ مال کمیدری خیرہ حقیقت کنن خیرہ التادہ۔ داکخدا کے فطرت قانون دے چہ سود داکلا تو او دخیلر بنیکرے دکار ترقی لارہ بندہ وی۔ او ددے نہ برعکس خیرات صدقے سرہ رچہ پکنن قرض حسنہ شامل دے) انلاق او دخیلر بنیکرے ہر کار و دہ موی۔

پہ اخلاقی اور حافی حیثیت سرہ ورتہ و کور نو داخبرہ واضحہ دے چہ سود بہ انسان کنن خود غرضی، کجوسی، تنگ خیالی او سخت دلی پیدا کوی۔ او ددے نہ برعکس دخیلر صدقے سرہ بہ انسان کنن سخاوت ہمدردی، فراخ دلی او دچت شرانت صفتو نہ پیدا کیری۔ او ددے شوک دے چہ دے اول قسمہ مفتونو تہ بہ بد او ددے دوم قسمہ صفتونو تہ بہ بندہ نہ دای۔

دخیلر بنیکرے بہ حیثیت سرہ ورتہ و کور نو پہ آسانہ پر سرے پوہیدری چہ بہ کو مو خلقو کنن ہر سرے خود غرضہ وی، ہشوک ہم دخیل غرضت او دخیلہ فائدے نہ بغیر دچاہہ کار نہ دلائی، دے یو حاجتمند سری حاجت بل سرے خان لہ فائدے موقع کمزی او دغہ د حاجت نہ خان لہ پون فائدہ اخلی، او دمالد او خلقو فائدے د عامو خلقو بہ نقصانو کنن وی، نو دغہ خلقو ہچیرے ہم مضبوطیدے شے۔ بہ غرضی کنن بہ کہ محبت بہ خائے بعض اوسد دیوی او دیو بل د غم دہ نہ بہ ناخبرہ یو بل سرہ بہ تعلقہ وی۔ او دہ سری بہ ہمیشہ انتشار ارخان خانانی طرفتہ خیال وی۔ او کہ بہ داسے حالت کنن ورسرہ لہرے دیر خیرے نو دہم ملکرے شے تو بیا دہم شہ گرانہ نہ دہ چہ دغہ بہ خپلو کنن یو بل سرہ و قتل۔ ددے نہ برعکس چہ بہ کو مو خلقو کنن دیو بل سرہ ہمدردی وی، او ہر سرے دبل پہ حق کنن د سخاوت نہ کار اخلی، او ہر سرے د حاجتمند سری د زہ د اخلاصہ امداد کوی، او مالدار خلق د غریبو خلقو او دے روز کار و خلقو سرہ امداد کوی او ہمدردی ورسرہ ساقی، پہ ددے خلقو کنن دیو بل سرہ مینہ، خیر خواہی و د زہ محبت وی۔ ددے خلقو بہ خپلو کنن اتفاق وی او توں بہ میو مرتہ وی۔ خپلو کنن یو بل سرہ بہ پکنن جنگ جگرے نہ دی۔ او بہ دے وجہ بہ پہ دوی کنن د اول قسمہ خلقو بہ نسبت ترقی ویرہ وی۔

اوسے درتہ دے فائدے پہ حیثیت سرہ ذکرہ۔ پہ معاشیا تو کین سودی قرض پہ دودہ قسمہ دے۔
 تو ہفہ قرض دے چہ بیورہ او حاتمند خلق نے دے خیلو ضرورتو نو پودہ کولو دپارہ اخلی۔ بل ہفہ قرض دے
 چہ کاروباری خلق نے دے تجارت، دے کاریگرہ یاد کروند دے دپارہ اخلی۔ پہ دے کین پہ اول قسم قرض باند
 سودا غبتل خر تودہ نیا پیڑی چہ دیرہ تباہ کن طریقہ دے۔ پہ دنیا کین یو ملک دے نشہ چہ پہ ہفہ
 کین سوداگر خلق یاد سوداگر دے پہ دے ذریعہ دے غریبو مزدوانو، کروند گردا دے لہرہ آمدنی دے
 خلقو دینہ نہ شکی، دے سود پہ وجہ دے قسم قرض واپس و رکول دے خلقو تہ دیر مشکل شی بلکہ اکثر خر
 نا جمنہ شی۔ بیا ہفہ دے یو قرض و رکولو دپارہ بل قرض او دے بل دپارہ بل قرض را اخلی۔ دے قرض دے اصلی
 پیسوند پہ خوشو چنہ زیات سود و رکری نو بیام اصلی قرض پہ ٹالہ پاتے وی۔ دے مزدور کارسری دے
 آمدن زیاتہ حصہ سوداگر و اخلی او دے غریب سرہ دے خیل بال بچ دے ساتلود پارہ ہم ٹالہ پاتے نشی۔
 دے پہ وجہ دے کار و کونکو خلقو دے کار سرہ مینہ او دلچسپی خفہ شی۔ حکمہ چہ دے ہفوی دے ہفت کہتہ
 بل شوک و اخلی نو بیا ہفوی دے زرہ پہ مینہ کار نشی کوئے۔ دے غم شان دے سود پہ قرضو کین خفہ خلق
 ہر و خفہ دوسرو فکر مند او پریشانہ وی، او دے غریبی پہ وجہ نے مصیبت خوراک او علاج دوسرہ مشکل
 وی، چہ ہر و خفہ بیمار او غمخو وی۔ دے سود دے قرضو دے نتیجہ وی چہ یو شوکسان خود لکونو خلقو پہ
 دینہ باند غمخو ہی، خو پہ ہر یکہ دے قول قوم دولت دے خیل حد نہ دیر کم پیری او پہ آخر کین دے
 ظالمان خفہ ہم دے دے نقصا نا تو نہ بچ پاتے نشی۔ حکمہ چہ دے دے ظالمانو دے خفہ غرضی دے وجہ نہ
 چہ غریبو خلقو کوم تکلیف نہ رسی، دے ہفہ پہ وجہ دے عامر خلقو پہ زبون کین دے مالدار و خلقو
 خلاف غمخو او غرت را پیدا شی، او کہ چہ دے انقلاب پہ شکل کین دے غمخو دے طوفان زور و کبری نو
 بیا دے دے ظالمانو مالدارانو دے خیل مال بے دے خیل خان او دے عزت خیر نہ وی۔
 پاتے خود ویشم قسم قرض چہ خلق نے دے کاروبار دے دے نولود پارہ اخلی، نو پہ ہفہ کین دے مقرر
 سود و رکلو پہ وجہ بے شمیر نقصانات وی۔ او پہ ہفہ کین یو غمخو غت نقصانات دے دی:
 (۱) پہ کوم کار کین چہ دوسرہ کہتہ نہ وی چہ ہفہ مقرر سود ہر رکری، ہفہ کار کہ دے ملک او دے
 قوم دپارہ ہر غمخو ضروری او فائدہ مند وی، خو خلق دے ہفہ دپارہ پیچہ نہ لکوی، خلق پہ ہفہ
 کاروبار کین پیچہ لکری چہ ہفہ دے مقرر سود برابر یاد ہفہ نہ زیاتی کہتہ کوی۔ خواہ کہ دے ملک او دے
 قوم دپارہ دے ضرورت او فائدہ دیر کہہ وی یا بالکل نہ وی۔
 (۲) دے کوم کار و نولود پارہ چہ پہ سود پیچہ ملا دے وی، کہ ہفہ تجارتی کاروی یاد کاریگرہ یاد کاریگرہ،
 پہ ہفہ کین یو کارم دے نشہ چہ پکین دے خبرہ ضمانت وی چہ پہ ہر حالت کین پہ یو ہفہ ضمانت
 ضروری مثلاً پہ سلوکین خفہ، شپیر یا لٹ روپی، یا پہ دے نہ زیاتہ منافع وی۔ دے خبرہ ضمانت
 خولا پر بندہ پہ ہیتر یو کاروبار کین دے سرہ خبرہ یقینی نہ دے چہ پہ ہفہ کین ہر ضرورت منافع وی او
 نقصان ہر پکین پیچہ نہ وی۔ دے وجہ دے چہ ہر ہفہ کار چہ پہ ہفہ کین دے سرمایہ دار سرمایہ
 دے یو مقرر سود پہ شرط لگید وی، دے نقصان او دے خطرہ نہ ہیترہ خالی کیدے نشی۔

أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٠٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذُرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٠١﴾ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتِغُوا

صونج قائم کری اور زکوٰۃ ورکری، دھنوی بدلہ بیشک داخل رب سروسده اور دھنوی دیارہ
دیرے اور تم ہیتم موقع نشته

اے ہفہ خلقوچہ ایمان موراویہ مے، د خداے نہ ویریری اوکوم سوسچہ ستاسوپہ خلقویانید
باقی پاتے مے، ہفہ پریردی، کہ چرواقی تاسویان راویہ وی، نوکدایے مؤونہ کرل نوخبرشی چہ الله
اور دھنوی رسول د طرفہ ستاسوخلان و جنگ | علاق مے، اوس م کہ تاسوتوبہ کر (اوسود موپربنود) نودخیلے

۲۰۰ پہ مے رکوع کن الله تعالیٰ د و و قسمو خلقوخلو نہ دیوبل پر مقابلہ کن بیا بیا پیش کوی، یو قسم
علی د هفہ خلقو مے چہ هفوی خود غرضہ، پہ دیوسمین اور پر زرہ سخت وی، چہ د خداے د حق اور مخلوق
د حق پر اند لری، پیچے پر شمار شمار سنبال بزدی اور پد مے فکر کن وی چہ پر هفتو هفتو کن اور پد
مباحث میاشت کن در در پیچے زیلتے شولے، بل قسم علی د هفہ خلقو مے چہ هفوی پر خداے مسین،
سستی او همدردوی چہ د خداے اور خلقو د حقو نوخیال سانی، پر خیلو مہتر مے کتی پر خیلہ مے م خوری
او نودلہ مے هم و رکوی اور زرہ د خلاصہ مے د نیکی پر کارو نوکن لکوی، اول قسم علی د خداے
ہانک نہ مے خورے، پہ د نیاکن پر مے قسم علی بانو یوہ نیکہ صالحہ معاشرہ نشی جو پریدے، اور پد
آخرت کن مے قسم علی دیارہ د غمون اور د مصیبتو نو نہ بغیر بل ہیتم نشته، اور د دویم قسم علی د الله خونی
مے، د مے نہ یوہ نیکہ صالحہ معاشرہ جو پریری او م د مے علی د انسان دیارہ پہ آخرت کن د خلاصی
سبب مے۔

۲۰۱ د آیت د تیکہ د نیتے نہ روستونازل شومے مے اور مضمون د مناسبت پہ وجہ دلالتہ درج کرے
شومے مے، د مے نہ ممکن سودھے خویونا خویہ خیر کثرے شولین تا نو تا بند کرے شومے نہ و و د مے
نہ پس پر اسلامی حکومت کن سودیوقانوی جرم شو، د عربو کو مرقبیلوچہ سودا فستلو، هفہ بتول
نبی صلی الله علیہ وسلم د خیلو کارکنانوپہ ذریعہ خبر کرل چہ کہ چرے اور مے هفوی د سوری کاروبار نہ منع
نہ شول نود هفوی سرہ بہ جنگ کیری، د بخران عیسایا نو نہ چہ کلہ د اسلامی حکومت لاند پر ملک کن
د نہ خیلوای در کرے شومے نوپہ معاہدہ کن ورسودا خبرہ صفا کرے شومے کہ چرے تاسو سودی کاروبار
و کرد نو معاہدہ بہ ختمہ نشی، اور موپرہ اور ستاسوپہ میجر کن بہ د جنگ حالت شروع شی، د آیت د

فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلُمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿۲۸۹﴾ وَإِنْ
كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ ۖ وَإِنْ تصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ
إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۲۹۰﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَىٰ
اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۲۹۱﴾

اصلی سرمایہ تاسو حقداری میں تاسو ظلم کوئی اور نہ دے پرتاسو ظلم اور تھی کہ ستاسو قرض داری
لاس تنک دی، نو دلاس ہر تید و پورے دتہ و گورئی، او کہ صدقہ ہے کبریٰ، نو داسو
دپارہ زیارتہ بھترہ وہ کہ تاسو پورہ شویٰ دتہ دھنے و رتہ دسوائی اودہ مصیبت نہ خان
وساتھی چہ پہ ہفتے کین بہ تاسو اللہ طرفتہ واپس کیرئی، ہلتہ بہ ہر سری تہ د خیلے شویہ نیکی
یا بدی بدلہ پورہ پورہ ملا ویزئی او ہرگز بہ پہ چا ظلم زیارتہ نہ کیرئی۔ ع

آخری الفاظ پہ وجہ دابن عباس، حسن بصری، ابن سیرین اور بیع بن اسد رائے وہ چہ کوم سر پہ
دارالاسلام کین سود خوری نو اول دھنے پہ توبہ الیتلو مجبور کرے تھی، خو کہ بیا ہم منع نہ شونو قتل و کرہ
تھی۔ دنورہ علما و پید رائے کین دداسے سری دپارہ تید کول کافی دی، ترشور پورہ چہ تے توبہ نہ دی ایستلی
اود سود پریشود و وعدہ تے نہ دی کیری نو ترشور پورہ دے تے نہ پریشود۔

﴿۲۹۱﴾ دے آیت نہ پہ شریعت کین د احکم را بیتلے شویہ وہ چہ شوک قرض نشی و رکوبے نو اسکی عدالت
بہ دھنے قرض غوبنتو تے پہ دے مجبورہ دی چہ ہفتہ لہ مہلت و رکری، او پہ بعضے حالا تو کین اسلامی عدالت
تہ داختیار ہم وی چہ پورہ قرض یا د قرض یوہ حصہ پہ اغستونکی بائد معاف کری۔ حدیث دے چہ یو
سری پہ کاروبار کین نقصان و کرد او قرض پرزیریاں شو۔ معاملہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم لہ راغلہ۔ ہفتہ
خلفو تہ اپیل و کرد چہ ددے خیل رور سرہ مدد و کرئی نو دیرو خلق و رسرہ امداد و کرد و خو قرض
بیا ہم خلاص نہ شو۔ بیا نبی دھنے قرض غوبنتو نکرہ و فرما تیل چہ داخہ حاضر دی داوا حلفی
اودے پریشود دی۔ ددے نہ زیارتہ پیسے دھ تاسو لہ نشی و رکوبے۔ فقہا و نورہ ہم تحرکندہ کیری وہ
چہ دیوسری دے و سید لو کورہ د خوراک لونی، د اغوستلو جائے او ہفتہ اولیٰ چہ دے پر خیلہ روزی
مکتی، پہ ہیتر حالت کین پہ قرض کین نشی و رکوبے کیدے۔

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدِينٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى
فَاكْتُبُوا ۚ وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ ۚ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ
أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ ۚ فَلْيَكْتُبْ ۚ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ
الْحَقُّ ۚ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ ۚ وَلَا يَخْشَىٰ مِنْهُ شَيْئًا ۚ فَإِنْ
كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا
يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ ۚ

۱۷۳۵ ہفہ خلقوچہ ایسان مورا ورہ دے، کلاچہ تاسو چنلو کن دیوے خاص بیتے پورہ دقرض لین
دین کوئی نو ہفہ لیکو لکے تاسو تر منجہ دیو لیکوال پہ انصاف سرہ لیکل وکری۔ چالہ چہ اللہ دے
لیکلو لو تسلو قابلیت ور کرہ وی، ہفہ لہ پکار دی چہ دلیکونہ انکار نہ کوی۔ ہفہ د لیکو
او ہفہ سرہ د ور تہ وائی چہ پہ چا باند حق راشی (یعنی قرضدار تہ)، او ہفہ لہ پکار دی چہ دخیل
رب، اللہ نہ ویریدی چہ شہ معاملہ شوی وی پہ ہفہ کن دھیٹ کئے زیاتہ نہ راوی۔ لیکن کہ قرضدار تہ
چنلہ نا پورہ یا ضعیف وی، یا (منشی تہ) سہ خبر نشی کوئے، نو دہفہ ولی د ور تہ پہ انصاف سرہ و وائی۔

۱۷۳۶ ددہ نہ دا حکم راوشی چہ دقرض پہ معاملہ کن مردہ مقررہ دل پکار دی۔

۱۷۳۷ عام طور د دوستانو او عزیزانو پہ منجہ کن دقرض پہ معاملہ کن رسید لیکل او کو امان پیش
کول نہ کار نشی کنر لہ بلکہ دے اعتباری یو دلیل کنر لہ مٹی۔ لیکن دا اللہ حکم ددے چہ قرض او تجارتی
رقعہ لیکل پکار دی او پہ ہفہ باند شہادت اغتلا م پکار دی چہ دخلقوچہ منجہ کن معاملہ صفاری۔
پہ حدیث کن راشی چہ درہ قسمہ سری ددے دی چہ اللہ تہ فریاد کوی خوف یاد تہ نہ اورید لہ کیری۔
یو ہفہ سرہ دے چہ دہفہ پنجہ بد خویہ وی اودے ورہ طلاق نہ ور کوی۔ بل ہفہ سرہ دے چہ
یتیم نہ د خلعتوب نہ عکین خیل مال حوالہ کری۔ دریم ہفہ سرہ دے چہ چالہ خیل مال قرض وکری
او کو امان پکین کینہ نی۔

وَأَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا
رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَيْنِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ
أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ وَلَا
يَأْتِي الشَّهَادَةُ إِلَّا إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْمَعُوا أَنْ تُكْتَبُوهُ
صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ
لِلشَّهَادَةِ وَأَذْنِ الْآلَا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً
تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ إِلَّا

۳۱۶ بیا دخیلو سرور نہ دودہ تنہ سری پہ ہفتہ باند کواہان کوئی۔ او کہ دودہ تنہ سری نہ دی نو یو
سر پہ او دودہ نیچے دیو چہ کہ دیوہ نیچے نہ ہیرشی نو ہفتہ بلہ نیچہ بہے ورتہ وریاد کوئی۔ د
کواہان دداسے خلقو نہ پکار دی چہ دھغوی کواہی ستا سو پہ منہم کن مقبولہ وی۔ ۳۱۸ کواہان نہ
چہ کلہ دگواہ جو رید لو دیارہ او ویلے شی نو ہغوی لہ پکار دی چہ دگواہی نہ انکار و نہ کوئی
کہ معاملہ و رہ وی او کہ لویہ خود خاص نیچے سرہ دھفتہ پہ لیکلو کن سستی نہ کوئی۔ داللہ پہ تر
دا طریقہ ستا سو دیارہ دیرہ د انصاف طریقہ دہ۔ پہ مہ کن دگواہی کو لو دیارہ زیادتہ آسانیتا
دی او پہ شک شبہہ کن د پریو تلوا مکان دیر کم وی۔ ہن کوم تجارتی لین دین
چہ ستا سولاس پہ لاس پچنپلو کن کوئی کہ ہفتہ د نہ لیکلے شی نو خیر دے

۳۱۷ یعنی د مسلمانانوسرور نہ۔ ددے نہ د معلومہ شوہ چہ چرتہ کواہان نیول دخیل اختیار
کاروی نو ہلتہ د مسلمان صرف مسلمانان سری خیل کواہان نیسی۔ البتہ د زمیانو کواہ
ذہی ہم کیدے شی۔

۳۱۸ مطلب داسے چہ ہر سر پہ دگواہی دیارہ مرزوں نہ دے۔ داسے خلق کواہان کوئی
چہ دخیلو بنوا خلقو او ددیا ستداری پہ رجہ پہ عامر خلقو کن قابل اعتماد کزے شی۔

تَكْتُبُوهَا وَأَشْهَدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا
 شَهِيدٌ وَإِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ
 وَيَعْلَمَ اللَّهُ مَا فِي الْقُلُوبِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٨٢﴾ وَإِنْ
 كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهْنِ مَقْبُوضَةً

۲۸۲ گناه پکین نشسته خود بخود تجارتی معاملو کولو په رخت کښ کواهان نیستی. لیکونکی او گواه نه د
 تکلیف نشی ورکیدنه. که دا په مو و کړل نو گناه به کوی. د الله د غضب نه جان ساتی.
 هغه تا سوله د عمل د صحیح طریقې تعلیم درکوی، او هغه ته د هر شیز علم ده.
 که چرې تا سو په سفر کښ یی او د لیکلو د پاره درته لیکونکي ملاؤ نه شې، نو (خپله)
 معامله ته شیز په کانه به یتلور دا نه کړی الله

۲۸۲ مطلب داده چه دروغ ورغږ په سودا غستلو غرضو لیکل کول خود پرې نه دی، لکه څنگه چه
 نن صبا د کیش میو لیکلو طریقې ده، خوبیا هم که چا دا په ونه کړله نو خیر د لازمی نه ده. دغه شان کاویندی
 سوداگران چه دیو بل سره شپه ورځ کوم لین دین کوی، که په هغه کښ هم لیکل و نکړی نو خیر د گناه پکښ نشته.
 ۲۸۳ د دغه مطلب دا هم ده چه شوک په دغه مه مجبور دی چه خامخا تا سود پاره لیکل و کړی یا گواهی
 وکړی، او د مطلب نه هم ده چه که لیکونکي یا گواه ستا سو خلافی گواهی ورکوی نو هغه مه تنگ کوی.
 ۲۸۴ مطلب نه ده چه کانه به صرف په سفر کښ کیدنه شی او په کور کي کښ نشی کیدنه. دلته دا ذکر
 په سفر کښ په دغه وجه شوه ده چه اکثر داسه حالت په سفر کښ زیات راشی چه لیکونکي نه دی او د سړی
 حاجت پېښ شی. دغه شان دا هم شرط نه ده چه لیکل ممکن نه دی نو هله و کانه کوی، که لیکل ممکن دی
 او که نه دی کانه جائز ده. د دغه نه علاوه دا هم کیدنه شی چه کله یواځه په لیکلو شوک قرض و کولو
 نه تیار نه دی نو قرض غستونکي دغه شیز د هغه سره کانه کیدای او قرض و تیر او اخلي. لیکن قرض خپلو
 منو نکو ته د تجارت تعلیم ورکوی، او د ادبانه اخلاقو خیر نه ده چه دیو سړی سره مال دی او هغه د یو
 ضرورت مند نه تر هغه قرض نه ورکوی ترڅو چه نه د هغه نه شیز څیر نه دی کانه کړی، او په دغه وجه قرآن
 دغه دیرم صورت ذکر تصدیه کړی.

په دغه سلسله کښ دا هم پکار دی چه سړی ته معلومه وی چه د شیز په کانه نیولو کښ مقصد صرف دا ده
 چه قرض و کونکی ته د خپل قرض واپس اغستلو تسلی راشی. قرض و کونکی ته دا حق حاصل نه ده چه د
 کانه شوی خیر نه فایده اخلي، که چا یو کور د چانه په کانه کښ بیرته دی، نو په هغه کښ په خپله

فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِيَ مِنْ أَمَانَتِهِ
وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ
إِثْمٌ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْلَمُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨٣﴾ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَ
مَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبَدُّوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفَوْهُ

که په تاسو کېن یو تن په بل باند اعتبار وکړی او د هغه سره د لین دین شخه معامله وکړی،
نوپه چاچه اعتبار شوه وی، هغه له پکار دی چه امانت ادا کړی او د خپل رب نه ویرېزی.
او کواهی چیرمه مه پټوی. خو کچه کواهی پټوی، د هغه زړه په کناه لگړوی. او
خدا ته ستا سود غلو نو نه ناخبره نه ده.

په آسمانو نو او په زمکه کښ هر شخه چه دی، هغه ټول د الله دی. تاسو که د خپل
زړه خبره بنکاره کړی او یا په پټه وساتئ

وسیدل یاه د هغه کواهی اغستل دواړه په اصل کېن سود خوراک ده. په قرض پیسویان د سود اغستل او د کانه
شوی خیز نه فایده اغستل یو خیز د اصولو په لحاظ سره پکښ میو فرق نشته. البته که یو عنوان په کانه
کښ اغتله شوه وی د هغه ټی استعلاول په هغه سورتی کول او په هغه بوج ورک دواهی، ځکه چه داپه
اصل کېن د هغه خوراک بدل له ده کوم چه ده دغه خنا ورله وړکوی.

کواهی نه ځان بچ کول، یا غلطه کواهی کول، دواړه په "کواهی پټولو" کېن راځی.

د ادخبره خاتمه ده. ځکه چه د سورت شروع د دین د بنیادی تعلیماتو نه شوی وه، دغه شان
د سورت په آخر کېن هم هغه ټول اصولی حکونه بیان کړه شوی دی کوم چه د دین اسلام بنیاد ده. دده
سود مطالبه کولو دپاره دده سورت او د رکوع بیا وکړه، خدا به زیاته فایده منده وی.

د دین اولنی بنیاد ده. چه د زکات او د آسمانو نو مالک الله تعالی ده او دا شخه چه پرمه
او په آسمانو نو کېن دی دا ټول د الله ملکیت ده نو دده بنیادی حقیقت په وجه د انسان دپاره د
الله وړاند دا طاعت سر ښکته کول پکار دی. دده نه بغیر بله یوه طریق هم صحیح او جائزه نه ده.

يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ ۖ فَيَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ ۗ
وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۲۳۱﴾ اَمِّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ
مِّن رَّبِّهِ ۚ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ
وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ تَدُلُّ وَلَا تُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ ۚ وَقَالُوا
سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿۲۳۵﴾

اللہ بہ پھر حال کن دھن حساب تاسو گنہ گوی۔ بیا دھن اختیار دے، چہ شوک معاف کول غواری
معاف بہ یے کری، اوچہ چالہ سزا و کول غواری سزا بہ و کری۔ دھن بہ ہر چیز باند طاقت لری۔
رسول بہ دھن حکمونو باند ایمان را و پدہ مہ کوم چہ دخیل رب د طرفہ بہ دھن باند نازل
شوی دی۔ او کو مو خلق چہ دار رسول منہ مہ دھوی ہم دا حکمونہ ذرہ نہ منلی دی۔ دوی
تول اللہ اود دھن فریختے، اود دھن کتابونہ اود دھن رسولان منی۔ اود قول دا وائی چہ
”موبزہ دا اللہ رسولان دیو بل نہ نہ جدا کو، موبزہ حکم دا ورید دا قبول مو کرو۔
اے زمرزہ ربی، موبزہ شانہ دخطا گانو بخشنہ غدارو او ہم تاتہ بہ واپس درخوئی

﴿۲۳۵﴾ پہ مہ نقرہ کن نوبہ دود خبرہ شوی دی۔ یوہ داچہ ہر انسان بہ خان لہ خان لہ اللہ لہ جراب و کری
بلہ داچہ انسان بہ ذمکہ اودا سالتونو کوم بادشاہ لہ جراب و کری دھن بہ پتہ او پدہ بکارہ پدہ وارو باند
علم وہ، ترمہ پورہ چہ ذرہ نو پتہ ارادہ او خیالات دھن نہ پتہ نہ دی۔

﴿۲۳۶﴾ دا اللہ تعالیٰ مطلق اختیار تو بیان دے۔ دھن دھن قانون پابند نہ دے چہ خا مخاہ جیو
دھن مطابق عمل کوی، بلکہ دھن کل اختیار مالک دے۔ دسزا و کولوار د معاف کول پورہ اختیالات دھن
تہ حاصل دی۔

﴿۲۳۷﴾ پہ مہ آیت کن فقہر طور داسلامی عقیدہ اود اسلامی ژوند خلاصہ بیان کرے شوی دے۔ دھن
خلاصہ دے، اللہ پاک، دھن فریختے، اود دھن کتابونہ منل۔ بغیر دھن فرق نہ دھن تول رسولان
منل۔ (فرق دا مہ چہ شوک منی او شوک نہ منی) اود یقین ساتل چہ آخر نہ آخر موبزہ اللہ تہ
حاضر پدے۔ دہنچہ خبرہ داسلام بنیادی عقیدہ دی۔ ددہ عقیدہ و تملونہ نہ رستود یو
مسلمان دیارہ صحیح ژوند دا مہ چہ دا اللہ د طرفہ کوم حکم را غی دھن بہ سرسترو قبول کری، دھن
و منی او پدہ خیل تیک عمل باند غورہ نہ وی بلکہ ہر دخت دا اللہ نہ معافی غواری۔

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا
مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تَأْخُذْ بَعِثْنَا فِي نَسِينَا أَوْ خَطَايَانَا
رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ

الله پر هيما باند دهغه دوس نه زيات د ذمه واري بوج نه اچوي. هر چا چه نه نيكي كړي
ده، دهغه ثواب هم دهغه ده، او چه چا بدي كړيد دهغه سزا هم په هغه ده. ^{۳۳۸}
(له مومنانو تا سويپه دے طريقه دعا غواړي) له زمونږه ربه كه زمونږ نه په هيره يا په خطا
خبر كناه وشي نو په هغه مومنه نيسه، له ربه! په زمونږه هغه بار مه اچوه كوم چه تا زمونږ نه

^{۳۳۸} يعنى د الله په نزد انسان ذمه واري د انسان دخپل وس مطابق ده. دا په په هيميره نه دوى چه بنده
به د يو كار كولو طاقت نه لري او الله به تر پتوس كوي چه تا قلا نه كار ولې نه ده كړه. يا به د يو شي نه
بچ كيدل په حقيقت كين دهغه په دوس كين نه دوى اخذ د الله په نه پر نيسي چه تا د ده نه خان دى بچ نه كړو.
ليكن دا ياد لري چه كه خپل دوس او د طاقت نيسي كولو والا انسان پخپله نه ده. دا نيسله يو الله كوله شي
چه په حقيقت كين تحرك د كوم شي طاقت لري او د كوم شي طاقت نه لري.

^{۳۳۹} داد الله كه بدله وركولو د وئمه قاعده ده. هر سره به انعام په هغه خدمت اخلي كسوم چه
هغه پخپله كړه وي. دا كيدنه نشي چه د يو سري په خدمت باند بل سره انعام واخلي. او دغه شان
هر سره به په هغه كناه نيول كيدى كومه چه هغه پخپله كړي وي. دا نشي كيدنه چه د يو په
كناه كين بل را ونيول شي. هر كه يو سري د يونيك كار بنياد كينود و او په دنيا كين د هغه كار
اثر د زر كولو كالو پورې چلید و، نو دا ضرور ممكن ده چه هغه ټول ثوابونه كه هغه په علنامه كين
د نيكل شي. او دغه شان كه يو بل سري د يو سري كار بنياد كينود و او په سو د نو كالو كه هغه
اثر په دنيا كين چلید و، نو دا ضرور ممكن ده چه د هغه كناه د هغه اول ظالم په علنامه كين درج
كړه شي. ليكن دا ټول به ياد، هر شخه چه وي، دا به هم كه هغه دخپل كار نتيجه وي. خو
دا په هغه حال كيدنه نشي چه په يوه نيكي يا بدي كين د سري دخپل نيت يا كوشش سره حصه نه
وي او دهغه ثواب يا عذاب د ده ته ملا د شي. كه ټولو بديله يو بل ته دا وريدلو هيز نه ده.

مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْبِلْ لَنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ
وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا إِنَّكَ مَوْلَانَا
فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

۳۲۰ په غځېدلو خلقو باندې اچولې وو. پروردگار هېڅه د کوم باره ورلو طاقت په موبزه کېن نشته، هغه په موبزه مېرمنه ده. ۳۲۱ موبزه سره نرۍ وکه، موبزه معاف که، په موبزه رحم وکه، تر موبزه مولى يې، د کافرانو په مقابل کېن موبزه مدد وکړه. ۳۲۲

۳۲۰ يعنى موبزه مخکېنې مکروه ته چې ستا په لار کېن کوم آزمېښتونه پېښ شوى دى، او د کومو سختو آزمېښتونو نه چې هغوى تېر شوى دى او چې کوم مشکلات د هغوى مخه ته راغلى دى، د هغه نه موبزه پېچ و ساته. اگرچې د الله د طريقه ده چې څوک هم په حق يې تللى دى هغوى په سختو آزمېښتونو او دفتونو کېن گير شوى دى، او چې که آزمېښتونه مخه ته راشي نو د مومن د اکاردې چې په پوره په صبر سره د هغه متعابله وکړي. ليکن په هر حال کېن مومن له دې پکار دى چې د الله نه د دعا غواړي چې الله مو ته د حق لاره آسانه کړي.

۳۲۱ يعنى د مشکلاتو د ويره بار په موبزه اچوه شومره چې موبزه ورپېښ شو. دومره آزمېښت راپايد کوه چې موبزه مخه پوره کولې شو. دې ته چې موبزه طاقت نه زياتې سختې په موبزه باندې راشي او د حق لاره نه موبزه قد مونه وځو ټيږي.

۳۲۲ د دې دعا په اصل روح باندې د پوهيدلو د پاره دا خبره په خيال کېن ساتل پکار دى چې د آيتونه د هېرت نه تقريباً يو کال مخکې د معراج په موقع سنازل شوى وو، په هغه وخت کېن په مکه کېن د کفر او د اسلام جنګ آتېا ته رسيدلې وو، په مسلمانانو باندې مصيبتونه او سختي کيدلې، او يواځې مکه نه، بلکه د عرب په زمکه باندې دېسې يو ځاي نه وو چې هلته د مسلمانانو وسيدل گران شوى نه وو. په دې حالاتو کېن مسلمانانو ته دا نصيحت کيد و چې د خپل مالک نه دعا په دې طريقه غواړي. ښکاره خبره ده چې د رکونکې پخپله غوښتونکى ته د غوښتلو طريقه وښايي، نو د ملاویدو يقين په خپله پيدا کېږي. دغه وجه ده چې دا دعا په دغه وخت کېن د مسلمانانو د پاره د زړه ټټور شوه. د دې نه علاوه په دې دعا کېن پټ مسلمانانو ته دا نصيحت هم شوه چې خپل جذبات په غلط طرف نه استعمالوي بلکه خپل جذبات د دې دعا مطابق استعمال کړي. يو طريقه دې ظلمونو ته وگور چې صرف د حق پرستى د جرم په وجه په خلقو باندې کېږي، او بل طرف ته دې دعا ته وگوره چې پکېن د دشمن خلاف هېڅ مانعې

نشتہ۔ یو طرفتہ ہفہ بدلی تکلیفونوا و ہفہ مالی نقصا نو نو تہ و کورہ چہ پکن دا خلق مبتلا نو، او
 بل طرفتہ دے دُعائہ و کورہ چہ پکن دُنیائی فاید و غوہستلونوم نشان نشتہ۔ یو طرفتہ دمسلمانان
 انتہائی بد حالی تہ و کورہ، او بل طرفتہ ہفہ و حجتوا و پا کو جذا با تو تہ و کورہ چہ دکوم نہ داد عا کہ دہ
 دے نہ دا صحیح اندازہ لکید لے شی چہ پہ ہفہ رخت کبن مؤمنان نو تہ خشکہ اخلاقی اور روحانی
 تربیت و وکید ے شو۔

بقیہ حاشیہ ۵۵

د آدم علیہ السلام د پیدائش پر وخت کبن د الله او د فرستو پہ منیم کبن چہ کو ے خبر ے اتر ے
 شو ے و ے، د ہفہ ذکر پہ قلم و کبن ہم را غلے دے، خود ہفہ نہ ہم ہفہ روحانی تسکین چا تہ نہ ملا ویری
 کو ے چہ د قرآن د بیان کر ے تسوی قیے نہ ملا ویری۔ بلکہ پہ ہفہ کبن د الطیفہ ہم دہ چہ کلہ فرستو د
 الله نہ تپوس و کرو چہ انسان د لے پیداکو ے۔ نوالله تعالیٰ و رلہ جواب و رکرو چہ پہ ہفوی کبن
 نیکان خلق پیداشی۔ دید و خلق و ذکر الله و نہ کرو۔ کئی نو فرستو پہ د انسان د پیدائش منظوری
 نہ رد و رکریہ۔

تَقْوَةُ الْفَلَكِ

ال عمران

ال عمران

نوم | یہ دس سورت کیں پہ پڑھائے کیں کہ "ال عمران" ذکر لائے دے ہم دغہ درلہ دے پشیرند کلو دینے پہ طمہ نومرا یخسود لے شوے دے۔

دنازلید وزمانہ اود مضمون حصے | پہ دے کیں خلو ر تقریر دندہ دی:

اولیٰ تقریر دسورت شروع نہ دے خلو رے رکوع دے اولنو دے آیتو نو پورے دے اودا تقریر غالباً دجنگ بد رنہ روستو دیر زرنال شوی دے۔
دویم تقریر دآیت ایں اللہ اصطفیٰ ادم و نوحا و ال ابراہیم و ال عمران علی العالمین اللہ تعالیٰ آدم و نوح و ال ابراہیم و ال عمران دے دنیا پہ نور و خلقو بانی دے خیل رسالت دے کار دپارہ غور سیز کری ڈو) نہ شروع کیبری اودے شہرے رکوع دے آخر پورے ختمیبری۔ دا تقریر پہ نہمہ ہجری کیں دے نجران دے وفد دے راتلو پہ دخت نازل شوے دے۔
دریم تقریر دا دوسرے رکوع نہ دے دوسرے رکوع دے آخر پورے دے اودے معلوم کیبری لکے چہ دا تقریر داولنی تقریر سرہ متصل نازل شوے دی۔

خلو ر تقریر ددیار سے رکوع نہ دسورت دے آخر پورے دے اودجنگ اعد نہ روستو نازل شوے دے۔

خطاب و بحثونہ | دے مختلفو تقریر نو مقصد اود مدعا او مرکزی مضمون یوشان دے۔
او پہ دے وجہ دا قبول تقریر دندہ یو روان مضمون دے۔ دسورت دینا خاص طور دے دو دے لوتہ دے: یوا اهل کتاب (یہودیان او عیسایان) بل ہفہ خلق چہ پہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم بانی تھے ایمان را و پہ تو۔

اولے دے تہ پہ ہفہ طرز تبلیغ شوے دے پہ کوم طرز چہ دسورت بقرہ نہ شروع شوی وہ۔ ہفوی تہ پہ غلط عقید و او پہ خرابو اخلاقو بانی خبردارے در کرے شوے دے۔
اودا ورتہ و بیلے شوی دی چہ دے رسول اودا قرآن ہفہ دین تہ خلق را بلی کوم دین تہ چہ دے اول نہ قبول پیغمبرانو خلق را بیلے دے اودکوم چہ دے اللہ فطرت مطابق یوحی دین دے۔
دوسرے دین دے بیخ لارے نہ چہ کوم بد لے لارے تاسوا اختیار کری دی، ہفہ پہ ہفہ کتابونو کیں ہم مصیم نہ دی کوم چہ تاسوئے آسمانی کتابونہ منی۔ لہذا دکوم خیر صداقت نہ چہ تاسوا نکار نشی کولے ہفہ صداقت قبول کری۔

دویمہ دہلہ چہ دوسرے دیو بہترین امت پہ حیثیت دے حق پور تہ کوونکی اود دے دنیا دا صلاح ذمہ دار مکرزولے شوی دی، ہفوی تہ دے کار نورے ہفہ خبرے شوی دی

کوہے چہ دسورت بقرہ نہ هغوئ تہ شروع شوی وه۔ هغوئ تہ د هفکینی اُمتونو د مذ هب اود اخلا تو د زوال عبرت تلکے خبره شوی دی اودا ورتہ وپیلے شوی دی چہ د هغوئ پشان د کارکولو نہ خان ساقی۔ هغوئ تہ د خلقو د اصلاح د پاره د کارکولو طریقہ بنودلے شوی وه، اود اهل کتا بو اود منافقا نوسره د معاملے کولو طریقہ ورتہ بنودلے شوی وه۔ په جنگ اُحد کن چہ کوہے کمزوری د هغوئ نہ شوی وه هغه ورتہ هم د اصلاح په غرض په کوته کره نوی دی۔

دغه شان داسورت نہ یوانے پخپله یوران سورت دے بلکه دسورت بقرہ سره دے دومره نزدکه تعلق ښکاری لکه چہ په دے سورت باند هغه مکمل شوئی ادا دے معلومیدنی لکه چہ ددے سورت خپل مقام دسورة بقره سره متصل وی۔

شان نول | دسورت په حقله وړاند تیر شوه تاریخ ددے:

(۱) په سورة بقره کن چہ مومنانو ته د وخت نه هکن دکومو ازمینتونو اومصیبتونو اود مشکلاتو خبره ایه ورکړه شوه وو، هغه ټول د پوره سختی سره راغلی وو. په جنگ بدر کن مومنانو ته فتح حاصل شوی خړوه، لیکن دا جنگ دچوگبین له کوته وروړل وو. دکومو طاقتونو چہ ددے نوی تحریک (اسلام) سره دشمنی وه، هغه ټول ددے وسله بند جنگ سره را پیدا ر شوی وو. هر طرفه د طوفان اثر ښکاره کید و، مسلمانانو سره هر وخته یره او پریشانی وه، ددے معلومید چہ د مدینه دا ورکوته کله چہ د کیر چاپیره ټول د دنیا سره د جنگ ته غاړه ایښودلے وه، دابه د دنیا د مخ نه ختم کړه شی. ددے حالا تو خراب اثر د مدینه په مالی حالت باند پریوتلے وو. اول خود کڼرو مهاجرینو په نلایا په راتلونک سره د مدینه مالی توان خراب شوه وو. ادبیا په نوره مصیبت ددے جنگ په وجه راغی.

(۲) د هجرت نه روستو چہ بنی صلی الله علیه وسلم د مدینه د خاؤ شاه یهودی قبیلو سره کوہے وعدے کړه وه، هغوئ د خپلو وعدو هیثم لحاظ ونه کړو. د جنگ بدر په موقع د اهل کتا یو همدردی د مسلمانانو پخا د بُت پرستو مشرکانو سره وه. د بدر د جنگ نه روستو دے خلقو په ښکاره قرائش اود عربو نوره قبیلے مسلمانانو ته قهرولے اود بدله اغستلو ته تیاره ول. عامر طو د بنی نضیر قبیلے سره د رکعب بن اشرف په مخالفت کن دیر زور لکولے وو. دے یهودیانو د مدینه والو د کاوند کیری اود دوستی هم هیثم لحاظ ونه ساتلو.

په آخر کن چہ کله د هغوئ شرارتونه اود وده خلافی د حد نه زیاته شوه، نو بنی صلی الله علیه وسلم د بدر د جنگ یو شمیر میاشته روستو په بنی قینقاع قبیله باند، چہ په دے یهودی قبیلو کن د ټولنو زیات شریر خلق وو، حمله وکړه اود مدینه نه د بهر وړ بیتل. لیکن په دے سره د نورو یهودی قبیلو غصه نوره هم زیاته شوه. هغوئ د مدینه د منافق مسلمانانو اود همدارو مشرکو قبیلو سره سال پاړ وکړو ا د اسلام اومسلمانانو ته د هر طرفه خطر په را پیدا کړل، تر دے پوره چہ د بنی صلی الله علیه وسلم

په حقله هروخت دا فکر وچه کله به پر د وژلوحله کيږي. صحابه کرام به په دغه زمانه کې د وچه سره وده کيدل. د حبله ديره به د شپې څوکيد اړي کيدله. چه بنی صلی الله عليه وسلم به لېرېشان د سترکونه پناه شونو صحابه کراموسره به يره پيدا شوه او د هغه د تلاش د پاره به اخواد يخوا او وتل.

(۳) په جنگ بدر کې د شکست خوړلو نه دوستو د قریشوپه زړو نوکېن چنپله دبډله اغستلو د درېليدو او د پاسه پر يهوديانو نور تيل وارول. نيجه نه دا شوه چه يو کال د سنود مکه نه ديره زره لښکر په مدينه باندې حبله کولو په غرض را روان شو، او د اُحد غرونو په لمن کې هغه جنگ وشو، چه د جنگ اُحد په نوم ياد مشهور ده. د دغه جنگ د پاره د بنی صلی الله عليه وسلم سره يو زر کسان د مدینه نه را وتلي وو. خو په لاره کې تر ديره سوه منافقان جدا شو او مدينه ته واپس لاړل. ا دکوم او دوه سوه کسان چه د بنی سره پاتې شوي وو په هغه کې هم د منافقانو له شامله وه چه د جنگ په دوران کې به نه په مسلمانانو کې نېغه اچولو کوشش کولو. دا له مرقع وه چه پته رانکيده چه په مسلمانانو کې د ننه دومره دیر منافقان موجود دي ا د هغوی د بهر د ثمنانو سره ملاؤ دي او خپلو روڼرو ته نقصان رسوي.

(۴) په جنگ اُحد کې چه مسلمانانو ته کوم شکست وشو، اگر چه په هغه کې د منافقانو دیر لاس وولیکن ورسره د مسلمانانو د خپله کمزورۍ هم دیره حصه وه او دا يوه قدرتی خبره وه چه د يو خاص طرز فکر کومه ډله اوس تازه تازه جوړه شوی وه ا چه د هغه اخلاقی تربيت لا مکمل شوه نه وو، او د هغوی د خپله عقیده په حق کې د جنگ د اصولو د نیمه مرقع نه نو هغوی په کار کې به هغه کمزوریا نه ضرور ښکاره کيدله. په دغه وجه دا يو ضرورت ؤ چه د جنگ نه روستوبه د جنگ باندې به په تفصيل سره تبصره وکړه شي، او په دغه جنگ کې چه کومه کمزوریا نه په مسلمانانو کې وه، هغه يوه يوه کمزورۍ په کوته کره شي او د هغه د اصلاح په حقله هدايات چاري شي. په دغه باره کې دا خبره په خيال کې راوستل ضروري دي چه په دغه جنگ باندې قرآن کومه تبصره کړې ده هغه د هغه تبصرونه شومره مختلفه ده، کومه چه د دینا جنزیرلان د جنگونو نه روستو کوي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 ۱۰۰ اِنَّا كُنَّا ۱۰۱ سُوْرَةُ اِلٰی عِمْرَانَ مَدَنِيَّةٌ ۱۰۲ رَكُوْعَاتُهَا ۱۰۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 ۱ اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ ۝۲ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنزَلَ التَّوْرَةَ وَالْاِنْجِيلَ ۝۳

۱۔ اَل۔ م۔ اَللّٰهُ ہفتہ ہیشہ ژوندے ذات دے، چہ تہول کائنات ہے پہ قابو کن دے، دھتہ نہ بغیر بل خدائے نشہ دے۔

ہفتہ پہ تاباندہ کتاب نازل کرو، چہ دحق سرہ راغی دے اودہ ہتے کتابونو تصدیق کوی چہ برومی تر نازل کرے شوی وو۔ ددے نہ ہتکن ہفتہ انسانانو دہدایت دیارہ تورات اوانجیل نازل کری دی۔

۱۔ دتشریح دیارہ اذکورہ سورہ بقرہ، حاشیہ ۲۴۷۔

۱۔ عام طور خلق دای چہ دتورات نہ مراد دہا بیبل دہچوانی زمانے لیکے شوی اولی پنچہ کتابونوی اودانجیل نہ مراد دہنوسے زمانے لیکے شوی خلور مشهور انجیلونہ دی۔ پدہ دجہ سرے پریشانہ کیری چہ آیا راقی داکتابونہ کلام الہی دی؟ اریا قرآن راقی دہتے تہو لو خبرو تصدیق کوی کوچہ پہ دے کتابونو کن دی؟ لیکن اصلی حقیقت دہدے چہ تورات دہا بیبل دہلنو پنچو کتابونو نوم نہ دے، بلکہ تورات پہ دہتے پنچو کتابونو کن دہنہ درج دے، اوانجیل دہنوسے زمانے دخلور و انجیلونو نوم نہ دے، بلکہ پہ دے خلور د کتابونو کن دہنہ درج دے۔

پہ اصل کنی دتورات نہ مراد ہفتہ حکمرنہ دی کوچہ دحضرت موسیٰ علیہ السلام دہتوت نہ دہتہ دہفہ دہفانہ پورہ تقریباً دخلو بیتو کالوپہ دوران کن پہ ہفتہ باندہ نازل شوی وو۔ پہ ہتے کن خولس حکونہ ہفتہ وو، کوچہ اللہ تعالیٰ دکانری پہ تختو باندہ لیکلی ہفتہ لہ درکری وو۔ باقی حکمرنہ حضرت موسیٰ پہ چالیکلی وداودہ ہتے دولس نقلونہ دہبنی اسرائیلو دولسو قبیلو لہ درکری وو۔ اوبونقلے بنی لاوی تہ حوالہ کرے وو، چہ ہفتہ نے پہ حفاظت کن رسانی۔ دہتے کتاب نوم "تورات" وو۔ داکتاب دہبت المقدس داولے تہا ہتے دہختہ پورہ محفوظ وو۔ ددے کوم نقل چہ بنی لاوی تہ دہحفاظت دیارہ حوالہ کرے شوی وو، ہفتہ دکانری دتختو سرہ دہتہ پہ صندوق کن ایستودے شوی وو اوبنی اسرائیلو نہ پیرند وچہ دہ"تورات" دے۔ لیکن ددے نہ ہتھی دومرہ بے پروا شوی وچہ کلدہ یہودیہ بادشاہ یوسیہ پہ زمانہ کن دہیکل سلطانی مروت کید و نوسردار کھن (یعنی دہیکل پہ گدی ناست اودقوم دہقولو نہ لوئے مذہبی مشر) خلقیہ تہچرتہ اتفاق پہ یوحنا کن تورات ملا و شوا دہتہ دیاد شاہ منشی لہ دیونا آشنائیز پہ حیثیت ورکرو اومنشی بیابادشا لہ پہ دہتے طریقہ دیور وکک چہ یودیرنا آشنائیز بکارہ شوی وی (دکورہ ۲۔ سلاطین، باب ۲۲۔ آیت ۸ تا ۱۱)۔

دغه وجه ده چه کله بخت نصر يروشلم فتح کړو او دهیکل سره ټول بناوټه لوتنه کړو نو د بني اسرائيلو سره
 چه د تورات کوم اصلې نسخې نه لري د بيه وه، خو هغه هم د بيه علمي په وجه بلکه چه بالکل د هغوی نه
 هيريد وه، هغه هغوی نه د هيشه د پاره ورکې شولې. بيا چه کله د عزرا کا هن (په کډي ناست خليفه مذهبي
 مشر مخزير) په زمانه کښ د بني اسرائيلو هغه لږ د بيه پاتي شوي خلق د بابل د قيد نه واپس يروشلم ته راغلل
 او د د پاره بيت المقدس آباد شو، نو عزرا د خپل قوم د نورو مشرانو په مدد سره د بني اسرائيلو ټول تاريخ و ليکو
 چه اوسه پکښ د بايبل اولني او لسټه کتابونه شامل دي. دغه تاريخ په شلورو بابونو کښ، يعنې خروج، اخبار
 کنتي او استثنائين د حضرت موسي عليه السلام سیرت ده، او په دغه سیرت کښ دننه دننه د تورات
 هغه آيتونه د موقع مطابق، د نزول په ترتيب سره، درج کړي شوي دي، کوم چه عزرا او د هغه نورو مشرانو
 مدد کارانوله پلاس ورغلي وو. نو په اصل کښ اوسه تورات د هغه خور ورو حصونوم ده کوم چه د موسي
 عليه السلام په سیرت کښ دننه خور ورو پروت ده. مونږ ته صرف په دغه نښه پيژندل شو چه دغه
 تاريخ د بيان په دوران کښ کوم حائنه کښ چه د موسي سیرت ليکونکي وړانې چه خداي پاک موسي ته دا
 و فرمايل، يا موسي وويل چه خداوند ستا سر خداي دا وايي، نو د هغه حائنه نه د تورات يوه حصه
 شروع شي، او کله چه بيا د سیرت تقرير شروع شي نو هلته هغه حصه ختمه شي. په منځ کښ چه د بايبل
 ليکونکي د تفسیر په طر هغه زيات ليکلي دي، د عام سري د پاره د هغه پيژندل د بخت مشکل دي چه
 آيا دا د تورات حصه ده او که تفسیر ده. بيا هم چه کوم خلق په آسماني کتابونو کښ بصيرت لري، هغوی
 دا معلومه کوي شي چه په کوم کوم حائنه کښ د تفسیر په طر زياته حصه شامل کړي شوي دي.
 قرآن دغه خورو ورو حصونه "تورات" وايي. او دغه حصو تصديق کوي، او دا حقيقت ده چه که
 دغه حصه را جمع کړي شي او د قرآن سره د مقابلې وکړي شي نو د يو شو جزري حکمونو دا اختلاف نه بغير
 په اصولي تعليماتو کښ په دواړو کتابونو کښ د ويختنه هومره فرق نشته. اوس هم يو لوستونکي ښکاره
 په دغه پوهيدل شي چه د دغه دواړو کتابونو حاصل بالکل يوه ده.

دغه شان انجيل هم په اصل کښ د هغه الهي خطبو او اقوالو نوم ده کوم چه مسيح عليه السلام د
 خپل ژوند په آخري دوه نيم د ريو کالو کښ د بني په حيثيت فرمايل وو. دغه پاکه کليمه د هغوی په ژوند
 کښ ليکله شوي وه او کله وه د دغه زمونږ سره هيڅ معلومات نشته. کيدل شي چه چا د خان سره
 ليکلي وي او چا په ياد کړي دي. بهر حال چه کله د بيه موده دوستو د عيني په سیرت باند مختلف
 کتابونه و ليکله شو په هغه کښ د تاريخي بيان سره سره هغه خطبه او قولونه هم حائنه په حائنه د موقع
 مطابق و ليکله شو کوم چه د دغه کتابونو ليکوالو ته په ياد ويا د ليک په ذريعه رارسيدلي وو. نن چه
 متي، مرقس، لوقا، او يوحنا کتابونه د انجيلونو د ليکني کړي، دا په اصل کښ انجيلونه نه دي، بلکه
 انجيل د حضرت مسيح هغه وينا او قولونه دي کوم چه په دغه کتابونو کښ دننه درج دي. مونږ سره د دغه
 کلام د پيژندلو صرف د بيه ذريعه ده چه کوم حائنه کښ سیرت ليکونکي دا وويل دي چه مسيح دا و فرمايل
 يا مسيح خلق ته دا تعليم ورکړو، نو د هغه حائنه نه اصلي انجيل شروع شو. نو آن دغه حايونو ته انجيل
 وايي او د دغه تصديق کوي، نن که څوک دغه حواړه واره قولونه را جمع کړي او د قرآن سره

مِنْ قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ ۚ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
بِآيَاتِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۚ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ ۝
إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ۝
هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ ۚ لَآ إِلَهَ إِلَّا هُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

او هغه هغه فرقان نازل ڪري ۽ اچي ۽ حق اود باطل فرق بنودو ڪري ۽ اوس چي کوم
خلق ۽ الله ۽ حکمونو قبلونو انکار وکري، هغوی تر به یقینا سختی سزا ملا ویری. الله د لوی
طاقت مالک ۽ اود بدی بدله و رکونکي ۽ ۱.

دزمکي اود آسمان هيم ڇيڙ ۽ الله نه پت نه ۽ ۲. داخوهم هغه ۽ چي ستاسو شڪلون ۽
ستاسو صيبد وپي ڇيڙو کين هغه جوڙي وي چي شڪل ۽ ۳. خوبه شي ۽ ۴. ددغه زبردست حکمت
والا نه بغير بل هيم خدا ۽ نشي ۵. هم دغه خدا ۽ ۶. چي پي تائين دڪتاب نازل ڪري ۽ ۷.

مقابلو وکري نو دپرم فرق به ورتي پکين بڻڪاري شي، اوکي ۽ تعقيب نه پاک غورا وڻو ۽ ڪري شي نو بيا دغه لير دپير
فرق خفيدي شي.

۸. يعني هغه دڪاينا توپي ۹. توپو حقيقتون باند عالم ۽ ۱۰. نوکوم ڪتاب چي هغه نازل ڪري وي پڪاري
چي هغه سراسر حق وي. بلڪه خالص حق خوانسان تر صرفي پي هغه ڪتاب کين ملا ويري شي، چي هغه دڏي پوهلو
دانا دطرفند نازل شوي وي.

۱۱. ۱۲. په ۱۳. کن دوو لويو حقيقتون ۱۴. اشاري ۱۵. ۱۶. ۱۷. چي ستاسو فطرت ريت (طبيعت) شڪل
هغه بنه پيڙي دڄي ۽ نه تاسو پيڙي پيڙي شي اود بل شڪل. نو ستاسو پاره پي هغه ۱۸. ۱۹. ۲۰.
دا اعتبار اود برو ۽ کولون بغير بدلا رنشي. بل ۲۱. چي هغه ستاسو ۲۲. موردي ۲۳. نه راوا ۲۴. ۲۵. ۲۶. ۲۷. ۲۸. ۲۹. ۳۰. ۳۱. ۳۲. ۳۳. ۳۴. ۳۵. ۳۶. ۳۷. ۳۸. ۳۹. ۴۰. ۴۱. ۴۲. ۴۳. ۴۴. ۴۵. ۴۶. ۴۷. ۴۸. ۴۹. ۵۰. ۵۱. ۵۲. ۵۳. ۵۴. ۵۵. ۵۶. ۵۷. ۵۸. ۵۹. ۶۰. ۶۱. ۶۲. ۶۳. ۶۴. ۶۵. ۶۶. ۶۷. ۶۸. ۶۹. ۷۰. ۷۱. ۷۲. ۷۳. ۷۴. ۷۵. ۷۶. ۷۷. ۷۸. ۷۹. ۸۰. ۸۱. ۸۲. ۸۳. ۸۴. ۸۵. ۸۶. ۸۷. ۸۸. ۸۹. ۹۰. ۹۱. ۹۲. ۹۳. ۹۴. ۹۵. ۹۶. ۹۷. ۹۸. ۹۹. ۱۰۰. ۱۰۱. ۱۰۲. ۱۰۳. ۱۰۴. ۱۰۵. ۱۰۶. ۱۰۷. ۱۰۸. ۱۰۹. ۱۱۰. ۱۱۱. ۱۱۲. ۱۱۳. ۱۱۴. ۱۱۵. ۱۱۶. ۱۱۷. ۱۱۸. ۱۱۹. ۱۲۰. ۱۲۱. ۱۲۲. ۱۲۳. ۱۲۴. ۱۲۵. ۱۲۶. ۱۲۷. ۱۲۸. ۱۲۹. ۱۳۰. ۱۳۱. ۱۳۲. ۱۳۳. ۱۳۴. ۱۳۵. ۱۳۶. ۱۳۷. ۱۳۸. ۱۳۹. ۱۴۰. ۱۴۱. ۱۴۲. ۱۴۳. ۱۴۴. ۱۴۵. ۱۴۶. ۱۴۷. ۱۴۸. ۱۴۹. ۱۵۰. ۱۵۱. ۱۵۲. ۱۵۳. ۱۵۴. ۱۵۵. ۱۵۶. ۱۵۷. ۱۵۸. ۱۵۹. ۱۶۰. ۱۶۱. ۱۶۲. ۱۶۳. ۱۶۴. ۱۶۵. ۱۶۶. ۱۶۷. ۱۶۸. ۱۶۹. ۱۷۰. ۱۷۱. ۱۷۲. ۱۷۳. ۱۷۴. ۱۷۵. ۱۷۶. ۱۷۷. ۱۷۸. ۱۷۹. ۱۸۰. ۱۸۱. ۱۸۲. ۱۸۳. ۱۸۴. ۱۸۵. ۱۸۶. ۱۸۷. ۱۸۸. ۱۸۹. ۱۹۰. ۱۹۱. ۱۹۲. ۱۹۳. ۱۹۴. ۱۹۵. ۱۹۶. ۱۹۷. ۱۹۸. ۱۹۹. ۲۰۰. ۲۰۱. ۲۰۲. ۲۰۳. ۲۰۴. ۲۰۵. ۲۰۶. ۲۰۷. ۲۰۸. ۲۰۹. ۲۱۰. ۲۱۱. ۲۱۲. ۲۱۳. ۲۱۴. ۲۱۵. ۲۱۶. ۲۱۷. ۲۱۸. ۲۱۹. ۲۲۰. ۲۲۱. ۲۲۲. ۲۲۳. ۲۲۴. ۲۲۵. ۲۲۶. ۲۲۷. ۲۲۸. ۲۲۹. ۲۳۰. ۲۳۱. ۲۳۲. ۲۳۳. ۲۳۴. ۲۳۵. ۲۳۶. ۲۳۷. ۲۳۸. ۲۳۹. ۲۴۰. ۲۴۱. ۲۴۲. ۲۴۳. ۲۴۴. ۲۴۵. ۲۴۶. ۲۴۷. ۲۴۸. ۲۴۹. ۲۵۰. ۲۵۱. ۲۵۲. ۲۵۳. ۲۵۴. ۲۵۵. ۲۵۶. ۲۵۷. ۲۵۸. ۲۵۹. ۲۶۰. ۲۶۱. ۲۶۲. ۲۶۳. ۲۶۴. ۲۶۵. ۲۶۶. ۲۶۷. ۲۶۸. ۲۶۹. ۲۷۰. ۲۷۱. ۲۷۲. ۲۷۳. ۲۷۴. ۲۷۵. ۲۷۶. ۲۷۷. ۲۷۸. ۲۷۹. ۲۸۰. ۲۸۱. ۲۸۲. ۲۸۳. ۲۸۴. ۲۸۵. ۲۸۶. ۲۸۷. ۲۸۸. ۲۸۹. ۲۹۰. ۲۹۱. ۲۹۲. ۲۹۳. ۲۹۴. ۲۹۵. ۲۹۶. ۲۹۷. ۲۹۸. ۲۹۹. ۳۰۰. ۳۰۱. ۳۰۲. ۳۰۳. ۳۰۴. ۳۰۵. ۳۰۶. ۳۰۷. ۳۰۸. ۳۰۹. ۳۱۰. ۳۱۱. ۳۱۲. ۳۱۳. ۳۱۴. ۳۱۵. ۳۱۶. ۳۱۷. ۳۱۸. ۳۱۹. ۳۲۰. ۳۲۱. ۳۲۲. ۳۲۳. ۳۲۴. ۳۲۵. ۳۲۶. ۳۲۷. ۳۲۸. ۳۲۹. ۳۳۰. ۳۳۱. ۳۳۲. ۳۳۳. ۳۳۴. ۳۳۵. ۳۳۶. ۳۳۷. ۳۳۸. ۳۳۹. ۳۴۰. ۳۴۱. ۳۴۲. ۳۴۳. ۳۴۴. ۳۴۵. ۳۴۶. ۳۴۷. ۳۴۸. ۳۴۹. ۳۵۰. ۳۵۱. ۳۵۲. ۳۵۳. ۳۵۴. ۳۵۵. ۳۵۶. ۳۵۷. ۳۵۸. ۳۵۹. ۳۶۰. ۳۶۱. ۳۶۲. ۳۶۳. ۳۶۴. ۳۶۵. ۳۶۶. ۳۶۷. ۳۶۸. ۳۶۹. ۳۷۰. ۳۷۱. ۳۷۲. ۳۷۳. ۳۷۴. ۳۷۵. ۳۷۶. ۳۷۷. ۳۷۸. ۳۷۹. ۳۸۰. ۳۸۱. ۳۸۲. ۳۸۳. ۳۸۴. ۳۸۵. ۳۸۶. ۳۸۷. ۳۸۸. ۳۸۹. ۳۹۰. ۳۹۱. ۳۹۲. ۳۹۳. ۳۹۴. ۳۹۵. ۳۹۶. ۳۹۷. ۳۹۸. ۳۹۹. ۴۰۰. ۴۰۱. ۴۰۲. ۴۰۳. ۴۰۴. ۴۰۵. ۴۰۶. ۴۰۷. ۴۰۸. ۴۰۹. ۴۱۰. ۴۱۱. ۴۱۲. ۴۱۳. ۴۱۴. ۴۱۵. ۴۱۶. ۴۱۷. ۴۱۸. ۴۱۹. ۴۲۰. ۴۲۱. ۴۲۲. ۴۲۳. ۴۲۴. ۴۲۵. ۴۲۶. ۴۲۷. ۴۲۸. ۴۲۹. ۴۳۰. ۴۳۱. ۴۳۲. ۴۳۳. ۴۳۴. ۴۳۵. ۴۳۶. ۴۳۷. ۴۳۸. ۴۳۹. ۴۴۰. ۴۴۱. ۴۴۲. ۴۴۳. ۴۴۴. ۴۴۵. ۴۴۶. ۴۴۷. ۴۴۸. ۴۴۹. ۴۵۰. ۴۵۱. ۴۵۲. ۴۵۳. ۴۵۴. ۴۵۵. ۴۵۶. ۴۵۷. ۴۵۸. ۴۵۹. ۴۶۰. ۴۶۱. ۴۶۲. ۴۶۳. ۴۶۴. ۴۶۵. ۴۶۶. ۴۶۷. ۴۶۸. ۴۶۹. ۴۷۰. ۴۷۱. ۴۷۲. ۴۷۳. ۴۷۴. ۴۷۵. ۴۷۶. ۴۷۷. ۴۷۸. ۴۷۹. ۴۸۰. ۴۸۱. ۴۸۲. ۴۸۳. ۴۸۴. ۴۸۵. ۴۸۶. ۴۸۷. ۴۸۸. ۴۸۹. ۴۹۰. ۴۹۱. ۴۹۲. ۴۹۳. ۴۹۴. ۴۹۵. ۴۹۶. ۴۹۷. ۴۹۸. ۴۹۹. ۵۰۰. ۵۰۱. ۵۰۲. ۵۰۳. ۵۰۴. ۵۰۵. ۵۰۶. ۵۰۷. ۵۰۸. ۵۰۹. ۵۱۰. ۵۱۱. ۵۱۲. ۵۱۳. ۵۱۴. ۵۱۵. ۵۱۶. ۵۱۷. ۵۱۸. ۵۱۹. ۵۲۰. ۵۲۱. ۵۲۲. ۵۲۳. ۵۲۴. ۵۲۵. ۵۲۶. ۵۲۷. ۵۲۸. ۵۲۹. ۵۳۰. ۵۳۱. ۵۳۲. ۵۳۳. ۵۳۴. ۵۳۵. ۵۳۶. ۵۳۷. ۵۳۸. ۵۳۹. ۵۴۰. ۵۴۱. ۵۴۲. ۵۴۳. ۵۴۴. ۵۴۵. ۵۴۶. ۵۴۷. ۵۴۸. ۵۴۹. ۵۵۰. ۵۵۱. ۵۵۲. ۵۵۳. ۵۵۴. ۵۵۵. ۵۵۶. ۵۵۷. ۵۵۸. ۵۵۹. ۵۶۰. ۵۶۱. ۵۶۲. ۵۶۳. ۵۶۴. ۵۶۵. ۵۶۶. ۵۶۷. ۵۶۸. ۵۶۹. ۵۷۰. ۵۷۱. ۵۷۲. ۵۷۳. ۵۷۴. ۵۷۵. ۵۷۶. ۵۷۷. ۵۷۸. ۵۷۹. ۵۸۰. ۵۸۱. ۵۸۲. ۵۸۳. ۵۸۴. ۵۸۵. ۵۸۶. ۵۸۷. ۵۸۸. ۵۸۹. ۵۹۰. ۵۹۱. ۵۹۲. ۵۹۳. ۵۹۴. ۵۹۵. ۵۹۶. ۵۹۷. ۵۹۸. ۵۹۹. ۶۰۰. ۶۰۱. ۶۰۲. ۶۰۳. ۶۰۴. ۶۰۵. ۶۰۶. ۶۰۷. ۶۰۸. ۶۰۹. ۶۱۰. ۶۱۱. ۶۱۲. ۶۱۳. ۶۱۴. ۶۱۵. ۶۱۶. ۶۱۷. ۶۱۸. ۶۱۹. ۶۲۰. ۶۲۱. ۶۲۲. ۶۲۳. ۶۲۴. ۶۲۵. ۶۲۶. ۶۲۷. ۶۲۸. ۶۲۹. ۶۳۰. ۶۳۱. ۶۳۲. ۶۳۳. ۶۳۴. ۶۳۵. ۶۳۶. ۶۳۷. ۶۳۸. ۶۳۹. ۶۴۰. ۶۴۱. ۶۴۲. ۶۴۳. ۶۴۴. ۶۴۵. ۶۴۶. ۶۴۷. ۶۴۸. ۶۴۹. ۶۵۰. ۶۵۱. ۶۵۲. ۶۵۳. ۶۵۴. ۶۵۵. ۶۵۶. ۶۵۷. ۶۵۸. ۶۵۹. ۶۶۰. ۶۶۱. ۶۶۲. ۶۶۳. ۶۶۴. ۶۶۵. ۶۶۶. ۶۶۷. ۶۶۸. ۶۶۹. ۶۷۰. ۶۷۱. ۶۷۲. ۶۷۳. ۶۷۴. ۶۷۵. ۶۷۶. ۶۷۷. ۶۷۸. ۶۷۹. ۶۸۰. ۶۸۱. ۶۸۲. ۶۸۳. ۶۸۴. ۶۸۵. ۶۸۶. ۶۸۷. ۶۸۸. ۶۸۹. ۶۹۰. ۶۹۱. ۶۹۲. ۶۹۳. ۶۹۴. ۶۹۵. ۶۹۶. ۶۹۷. ۶۹۸. ۶۹۹. ۷۰۰. ۷۰۱. ۷۰۲. ۷۰۳. ۷۰۴. ۷۰۵. ۷۰۶. ۷۰۷. ۷۰۸. ۷۰۹. ۷۱۰. ۷۱۱. ۷۱۲. ۷۱۳. ۷۱۴. ۷۱۵. ۷۱۶. ۷۱۷. ۷۱۸. ۷۱۹. ۷۲۰. ۷۲۱. ۷۲۲. ۷۲۳. ۷۲۴. ۷۲۵. ۷۲۶. ۷۲۷. ۷۲۸. ۷۲۹. ۷۳۰. ۷۳۱. ۷۳۲. ۷۳۳. ۷۳۴. ۷۳۵. ۷۳۶. ۷۳۷. ۷۳۸. ۷۳۹. ۷۴۰. ۷۴۱. ۷۴۲. ۷۴۳. ۷۴۴. ۷۴۵. ۷۴۶. ۷۴۷. ۷۴۸. ۷۴۹. ۷۵۰. ۷۵۱. ۷۵۲. ۷۵۳. ۷۵۴. ۷۵۵. ۷۵۶. ۷۵۷. ۷۵۸. ۷۵۹. ۷۶۰. ۷۶۱. ۷۶۲. ۷۶۳. ۷۶۴. ۷۶۵. ۷۶۶. ۷۶۷. ۷۶۸. ۷۶۹. ۷۷۰. ۷۷۱. ۷۷۲. ۷۷۳. ۷۷۴. ۷۷۵. ۷۷۶. ۷۷۷. ۷۷۸. ۷۷۹. ۷۸۰. ۷۸۱. ۷۸۲. ۷۸۳. ۷۸۴. ۷۸۵. ۷۸۶. ۷۸۷. ۷۸۸. ۷۸۹. ۷۹۰. ۷۹۱. ۷۹۲. ۷۹۳. ۷۹۴. ۷۹۵. ۷۹۶. ۷۹۷. ۷۹۸. ۷۹۹. ۸۰۰. ۸۰۱. ۸۰۲. ۸۰۳. ۸۰۴. ۸۰۵. ۸۰۶. ۸۰۷. ۸۰۸. ۸۰۹. ۸۱۰. ۸۱۱. ۸۱۲. ۸۱۳. ۸۱۴. ۸۱۵. ۸۱۶. ۸۱۷. ۸۱۸. ۸۱۹. ۸۲۰. ۸۲۱. ۸۲۲. ۸۲۳. ۸۲۴. ۸۲۵. ۸۲۶. ۸۲۷. ۸۲۸. ۸۲۹. ۸۳۰. ۸۳۱. ۸۳۲. ۸۳۳. ۸۳۴. ۸۳۵. ۸۳۶. ۸۳۷. ۸۳۸. ۸۳۹. ۸۴۰. ۸۴۱. ۸۴۲. ۸۴۳. ۸۴۴. ۸۴۵. ۸۴۶. ۸۴۷. ۸۴۸. ۸۴۹. ۸۵۰. ۸۵۱. ۸۵۲. ۸۵۳. ۸۵۴. ۸۵۵. ۸۵۶. ۸۵۷. ۸۵۸. ۸۵۹. ۸۶۰. ۸۶۱. ۸۶۲. ۸۶۳. ۸۶۴. ۸۶۵. ۸۶۶. ۸۶۷. ۸۶۸. ۸۶۹. ۸۷۰. ۸۷۱. ۸۷۲. ۸۷۳. ۸۷۴. ۸۷۵. ۸۷۶. ۸۷۷. ۸۷۸. ۸۷۹. ۸۸۰. ۸۸۱. ۸۸۲. ۸۸۳. ۸۸۴. ۸۸۵. ۸۸۶. ۸۸۷. ۸۸۸. ۸۸۹. ۸۹۰. ۸۹۱. ۸۹۲. ۸۹۳. ۸۹۴. ۸۹۵. ۸۹۶. ۸۹۷. ۸۹۸. ۸۹۹. ۹۰۰. ۹۰۱. ۹۰۲. ۹۰۳. ۹۰۴. ۹۰۵. ۹۰۶. ۹۰۷. ۹۰۸. ۹۰۹. ۹۱۰. ۹۱۱. ۹۱۲. ۹۱۳. ۹۱۴. ۹۱۵. ۹۱۶. ۹۱۷. ۹۱۸. ۹۱۹. ۹۲۰. ۹۲۱. ۹۲۲. ۹۲۳. ۹۲۴. ۹۲۵. ۹۲۶. ۹۲۷. ۹۲۸. ۹۲۹. ۹۳۰. ۹۳۱. ۹۳۲. ۹۳۳. ۹۳۴. ۹۳۵. ۹۳۶. ۹۳۷. ۹۳۸. ۹۳۹. ۹۴۰. ۹۴۱. ۹۴۲. ۹۴۳. ۹۴۴. ۹۴۵. ۹۴۶. ۹۴۷. ۹۴۸. ۹۴۹. ۹۵۰. ۹۵۱. ۹۵۲. ۹۵۳. ۹۵۴. ۹۵۵. ۹۵۶. ۹۵۷. ۹۵۸. ۹۵۹. ۹۶۰. ۹۶۱. ۹۶۲. ۹۶۳. ۹۶۴. ۹۶۵. ۹۶۶. ۹۶۷. ۹۶۸. ۹۶۹. ۹۷۰. ۹۷۱. ۹۷۲. ۹۷۳. ۹۷۴. ۹۷۵. ۹۷۶. ۹۷۷. ۹۷۸. ۹۷۹. ۹۸۰. ۹۸۱. ۹۸۲. ۹۸۳. ۹۸۴. ۹۸۵. ۹۸۶. ۹۸۷. ۹۸۸. ۹۸۹. ۹۹۰. ۹۹۱. ۹۹۲. ۹۹۳. ۹۹۴. ۹۹۵. ۹۹۶. ۹۹۷. ۹۹۸. ۹۹۹. ۱۰۰۰. ۱۰۰۱. ۱۰۰۲. ۱۰۰۳. ۱۰۰۴. ۱۰۰۵. ۱۰۰۶. ۱۰۰۷. ۱۰۰۸. ۱۰۰۹. ۱۰۱۰. ۱۰۱۱. ۱۰۱۲. ۱۰۱۳. ۱۰۱۴. ۱۰۱۵. ۱۰۱۶. ۱۰۱۷. ۱۰۱۸. ۱۰۱۹. ۱۰۲۰. ۱۰۲۱. ۱۰۲۲. ۱۰۲۳. ۱۰۲۴. ۱۰۲۵. ۱۰۲۶. ۱۰۲۷. ۱۰۲۸. ۱۰۲۹. ۱۰۳۰. ۱۰۳۱. ۱۰۳۲. ۱۰۳۳. ۱۰۳۴. ۱۰۳۵. ۱۰۳۶. ۱۰۳۷. ۱۰۳۸. ۱۰۳۹. ۱۰۴۰. ۱۰۴۱. ۱۰۴۲. ۱۰۴۳. ۱۰۴۴. ۱۰۴۵. ۱۰۴۶. ۱۰۴۷. ۱۰۴۸. ۱۰۴۹. ۱۰۵۰. ۱۰۵۱. ۱۰۵۲. ۱۰۵۳. ۱۰۵۴. ۱۰۵۵. ۱۰۵۶. ۱۰۵۷. ۱۰۵۸. ۱۰۵۹. ۱۰۶۰. ۱۰۶۱. ۱۰۶۲. ۱۰۶۳. ۱۰۶۴. ۱۰۶۵. ۱۰۶۶. ۱۰۶۷. ۱۰۶۸. ۱۰۶۹. ۱۰۷۰. ۱۰۷۱. ۱۰۷۲. ۱۰۷۳. ۱۰۷۴. ۱۰۷۵. ۱۰۷۶. ۱۰۷۷. ۱۰۷۸. ۱۰۷۹. ۱۰۸۰. ۱۰۸۱. ۱۰۸۲. ۱۰۸۳. ۱۰۸۴. ۱۰۸۵. ۱۰۸۶. ۱۰۸۷. ۱۰۸۸. ۱۰۸۹. ۱۰۹۰. ۱۰۹۱. ۱۰۹۲. ۱۰۹۳. ۱۰۹۴. ۱۰۹۵. ۱۰۹۶. ۱۰۹۷. ۱۰۹۸. ۱۰۹۹. ۱۱۰۰. ۱۱۰۱. ۱۱۰۲. ۱۱۰۳. ۱۱۰۴. ۱۱۰۵. ۱۱۰۶. ۱۱۰۷. ۱۱۰۸. ۱۱۰۹. ۱۱۱۰. ۱۱۱۱. ۱۱۱۲. ۱۱۱۳. ۱۱۱۴. ۱۱۱۵. ۱۱۱۶. ۱۱۱۷. ۱۱۱۸. ۱۱۱۹. ۱۱۲۰. ۱۱۲۱. ۱۱۲۲. ۱۱۲۳. ۱۱۲۴. ۱۱۲۵. ۱۱۲۶. ۱۱۲۷. ۱۱۲۸. ۱۱۲۹. ۱۱۳۰. ۱۱۳۱. ۱۱۳۲. ۱۱۳۳. ۱۱۳۴. ۱۱۳۵. ۱۱۳۶. ۱۱۳۷. ۱۱۳۸. ۱۱۳۹. ۱۱۴۰. ۱۱۴۱. ۱۱۴۲. ۱۱۴۳. ۱۱۴۴. ۱۱۴۵. ۱۱۴۶. ۱۱۴۷. ۱۱۴۸. ۱۱۴۹. ۱۱۵۰. ۱۱۵۱. ۱۱۵۲. ۱۱۵۳. ۱۱۵۴. ۱۱۵۵. ۱۱۵۶. ۱۱۵۷. ۱۱۵۸. ۱۱۵۹. ۱۱۶۰. ۱۱۶۱. ۱۱۶۲. ۱۱۶۳. ۱۱۶۴. ۱۱۶۵. ۱۱۶۶. ۱۱۶۷. ۱۱۶۸. ۱۱۶۹. ۱۱۷۰. ۱۱۷۱. ۱۱۷۲. ۱۱۷۳. ۱۱۷۴. ۱۱۷۵. ۱۱۷۶. ۱۱۷۷. ۱۱۷۸. ۱۱۷۹. ۱۱۸۰. ۱۱۸۱. ۱۱۸۲. ۱۱۸۳. ۱۱۸۴. ۱۱۸۵. ۱۱۸۶. ۱۱۸۷. ۱۱۸۸. ۱۱۸۹. ۱۱۹۰. ۱۱۹۱. ۱۱۹۲. ۱۱۹۳. ۱۱۹۴. ۱۱۹۵. ۱۱۹۶. ۱۱۹۷. ۱۱۹۸. ۱۱۹۹. ۱۲۰۰. ۱۲۰۱. ۱۲۰۲. ۱۲۰۳. ۱۲۰۴. ۱۲۰۵. ۱۲۰۶. ۱۲۰۷. ۱۲۰۸. ۱۲۰۹. ۱۲۱۰. ۱۲۱۱. ۱۲۱۲. ۱۲۱۳. ۱۲۱۴. ۱۲۱۵. ۱۲۱۶. ۱۲۱۷. ۱۲۱۸. ۱۲۱۹. ۱۲۲۰. ۱۲۲۱. ۱۲۲۲. ۱۲۲۳. ۱۲۲۴. ۱۲۲۵. ۱۲۲۶. ۱۲۲۷. ۱۲۲۸. ۱۲۲۹. ۱۲۳۰. ۱۲۳۱. ۱۲۳۲. ۱۲۳۳. ۱۲۳۴. ۱۲۳۵. ۱۲۳۶. ۱۲۳۷. ۱۲۳۸. ۱۲۳۹. ۱۲۴۰. ۱۲۴۱. ۱۲۴۲. ۱۲۴۳. ۱۲۴۴. ۱۲۴۵. ۱۲۴۶. ۱۲۴۷. ۱۲۴۸. ۱۲۴۹. ۱۲۵۰. ۱۲۵۱. ۱۲۵۲. ۱۲۵۳. ۱۲۵۴. ۱۲۵۵. ۱۲۵۶. ۱۲۵۷. ۱۲۵۸. ۱۲۵۹. ۱۲۶۰. ۱۲۶۱. ۱۲۶۲. ۱۲۶۳. ۱۲۶۴. ۱۲۶۵. ۱۲۶۶. ۱۲۶۷. ۱۲۶۸. ۱۲۶۹. ۱۲۷۰. ۱۲۷۱. ۱۲۷۲. ۱۲۷۳. ۱۲۷۴. ۱۲۷۵. ۱۲۷۶. ۱۲۷۷. ۱۲۷۸. ۱۲۷۹. ۱۲۸۰. ۱۲۸۱. ۱۲۸۲. ۱۲۸۳. ۱۲۸۴. ۱۲۸۵. ۱۲۸۶. ۱۲۸۷. ۱۲۸۸. ۱۲۸۹. ۱۲۹۰. ۱۲۹۱. ۱۲۹۲. ۱۲۹۳. ۱۲۹۴. ۱۲۹۵. ۱۲۹۶. ۱۲۹۷. ۱۲۹۸. ۱۲۹۹. ۱۳۰۰. ۱۳۰۱. ۱۳۰۲. ۱۳۰۳. ۱۳۰۴. ۱۳۰۵. ۱۳۰۶. ۱۳۰۷. ۱۳۰۸. ۱۳۰۹. ۱۳۱۰. ۱۳۱۱. ۱۳۱۲. ۱۳۱۳. ۱۳۱۴. ۱۳۱۵. ۱۳۱۶. ۱۳۱۷. ۱۳۱۸. ۱۳۱۹. ۱۳۲۰. ۱۳۲۱. ۱۳۲۲. ۱۳۲۳. ۱۳۲۴. ۱۳۲۵. ۱۳۲۶. ۱۳۲۷. ۱۳۲۸. ۱۳۲۹. ۱۳۳۰. ۱۳۳۱. ۱۳۳۲. ۱۳۳۳. ۱۳۳۴. ۱۳۳۵. ۱۳۳۶. ۱۳۳۷. ۱۳۳۸. ۱۳۳۹. ۱۳۴۰. ۱۳۴۱. ۱۳۴۲. ۱۳۴۳. ۱۳۴۴. ۱۳۴۵. ۱۳۴۶. ۱۳۴۷. ۱۳۴۸. ۱۳۴۹. ۱۳۵۰. ۱۳۵۱. ۱۳۵۲. ۱۳۵۳. ۱۳۵۴. ۱۳۵۵. ۱۳۵۶. ۱۳۵۷. ۱۳۵۸. ۱۳۵۹. ۱۳۶۰

مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ ط

په دے کتاب کي دوه قسمد آيتونه دي: يوحکمت، چه د کتاب اصل بنيادی آيتونه دي او بل متشابهات آيتونه دي.

له حکم کلک اړوخ څيزه وايي. د "حکمت آيتونو" نه مرادهغه آيتونه دي چه ويناغه صفا ده، چه مطلب غه واضحه ده، چه د هغه الفاظو معنی د خپله مدعا سره يوشان ده، او چه د هغه د پيرد معنیو کولو موقع په شکله هم چاته نه ملایري. د آيتونو "د کتاب اصلی بنيادی آيتونه دي" یعنی قرآن چه د کوم غرض دپاره نازل شوه دغه غرض د آيتونو پوره کوي. هم په دغه آيتونو کي تر ټولو نيانه د اسلام راوړلو غرض شوه ده، هم په هغه کي د عبرت او نصيحت خبره شوي دي، په هغه کي د ټولو غلطو لارو ترديد او د نېغه لارې تشرېح شوي ده. په هغه کي د دين بنيادی اصول بيان شوي دي، په هغه کي عقیده، عبادت، اخلاق، فرض او د کولو او نه کولو حکونه بيان شوي دي. نو کوم سره چه په حق پيغې کړي او قرآن دده دپاره کوي چه په کومه لار لارشي او په کومه لار نه شي، نو د هغه دپاره حکمت آيتونه اصل بنيادی آيتونه دي، او د خپل ميلان مطابق به د هغه توجه او خيال هم دغه آيتونو ته را کړي او هم د دغه نه به زياته فايده اخلي.

له متشابهات یعنی هغه آيتونه چه په مطلب کي غه اشتباه راتلې شي.

د انسانه خوږه ده چه د انسان دپاره تر هغه پوره د ژوند هيڅ يوه لار منقر کيدنه شي ترڅو پوره چه د کائناتو حقيقت، د کائناتو شروع او خاتمه او په هغه کي د انسان حيثيت او د لوړو دېه بنيادی او ضروري خبرو معلومات انسان تر نه وي شوي. او د هم ظاهره ده چه کوم څيزونه انسان په لاسو خپو، سرسترو کواو غړو ونوشي معلوم نه يعني د انسان د حواسونه پر رته وي، ا هغه د انسان په علم کي نه چرته راغلي وي او نه راتلې شي، او نه هغه چرته ليدلای وي نه په ځکلي وانه په لاس وړ وړي وي، نو د د اقسام څيزو نو دپاره د انسان په ژبه کي داسه موزون او مناسب الفاظ نه شي ملایيده چه د هغه په اوږد لوسه د هر سري په ذهن کي د هغه صحيح شکل جوړ شي. نو د ضروري ده چه د د اقسام څيزو نو دپاره هغه الفاظ استعمال کړه شي چه د انسان په ژبه کي اصل حقيقت ته دو یرنږده محسوس څيزو نو دپاره استعمالیږي. چنانچه د انسان د علم نه پورته څيزو نو دپاره په قرآن کي داسه ژبه استعمال شوي ده او د متشابهات نه مرادهغه آيتونه دي چه په هغه کي د اقسام ژبه استعمال شوي ده.

ليکن د د ژبه د استعمال سر د نيا تونه نيانه فائده بس د ويره کيدنه شي چه سره حقيقت ته نږده کړي ياد سړي په خيال کي د حقيقت نه نږه شکل پيدا شي. د دې قسم آيتونو په مطلب لټولو کي چه غومس زيان کو شش کيږي، هغومره به شک شبهه زياته پيدا کيږي، نو دغه چه انسان حقيقت

فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ
ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ
إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ
رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ٥ رَبَّنَا لَا
تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً
إِنَّكَ أَنْتَ الْوَكَابُ ٦ رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ

وَقَدْ لَمْ يَكُنْ
وَقَدْ لَمْ يَكُنْ

دکومو خلق په زړونو کېن چه کور دله ده، هغوی د فتنه جوړولو په لټون کېن هیشه په متشابها تو
ایتونو پس ورپس وی اود هغه د بدلو بدلو لومړنکو کوکوشش کوی، حالانکه د هغه په حقیقی مطلب
د الله نه بغیر بل شوک نه پوهیږی، او کوم خلق چه پاخه عالمان دی، هغوی وايي چه زمونږ
په دغه باند ايمان ده، دا ټول زمونږه درې د طرفه نه دی، او رښتیا داده چه صرف هوښیاران
خلق دیو څیز نه صحیح سبق اخلي. هغوی د الله نه دعا غواړی چه اے زمونږ پروردگار اچ
یو ځل د مونږ په سیده لاسم کړی یو، نو بیا زمونږه زړونه مه کړه ده. مونږ ته د خپله خزانه
رحمتونه راو څښه، ځکه چه ته حقیقی څښونکي یی. اے رب! ته بېشکه
دا ټول خلق په یوه داسه ورځ را جمع کونکي یی، چه د هغه په راتلو کېن

ته د نړۍ کیدلو په ځای نورم لږه کړی. نو کوم خلق چه د حق تلاش کونکی دی، اود فضولو او په فائده وځپو
شوی نه لری، د هغوی په خیال کېن چه د متشابها ایتونونه د حقیقت کوم غږ څرکېل پیداکړی په هغه باند صبر
کوی، او خپله ټوله توجه همک آیتونو ته راوی، لیکن څرک چه فضول او شر پسند او فتنه باز خلق دی، د هغوی ټوله
مشغله په متشابها ایتونو کېن بحث اولټرن کول وی.

که دلته دچا د شک رانسی چه کوم خلق د متشابها تو په مطلب نه پوهیږی، نو په هغه به ايمان څنګه راوړی.
حقیقت داده چه یو هوښیار سړی د همک آیتونو د مطالعې نه د یقین حاصلوی چه قرآن د الله کلام نه
او د متشابها ایتونو د مطالعې نه نه حاصلوی، بلکه چه ورته په همک آیتونو کېن د غور و فکر کولو نه د اطمینان
حاصل شی چه د کتاب و اتقی د الله کتاب ده نو بیا متشابها تو د هغه په زړه کېن شک نه پیداکوی. تو کوم په پور
چه د هغه سیده ساده مطلب د هغه په خیال کېن راځی په هغه عمل کوی، او کوم ځای کېن چه ورته کړکېچ او مشکلات
ښکاره شی هلته د ژور تلو په ځای د الله په کلام سرسری ايمان راوړی او خپله توجه د کار څپړو ته راوګرځوی.

لَا رَيْبَ فِيهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْوَعْدَ ۚ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
لَنْ تَغْنَى عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا
وَأُولَئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ ۝ كَذَّابِ الْفِرْعَوْنِ وَالَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَآخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَاللَّهُ
شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَعْيٌ وَمَا لَهُمْ فِي شَأْنِ
الَّذِينَ آمَنُوا مِنْ شَيْءٍ ۚ قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ
الَّتِي تَقَاتَلَتَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ يَكُونُ لَهُمْ

ہیٹ شک نشہ۔ تہ ہچرے د خیلے وعدے نہ اور پیا ونکے نہ بیٹے۔
کو مو خلقو چہ د کفر لا را اختیار کری دے، د الله پہ مقابلہ کیں بہ نہ دھغوی خیل مال پکار
راشی اونہ اولاد۔ دھغوی نہ بہ د دوزخ خشاک جو رہیری۔ دھغوی بہ حقے انجام وی
لکہ تختہ چہ د فرعون ملک و د دھغوی نہ محکمت دنا فرما نو خلقو شوے دے چہ دھغوی الله
آیتونہ دروغ و کذب، نتیجہ دے دا شوہ چہ الله دھغوی د خیلو کتا ہونو پہ رجہ را و نیول اوق
دا دے چہ الله سخت سزا ورکونکے دے۔ پس اے محمد! کو مو خلقو چہ ستاد دعوت نہ انکار
کرے دے دھغوی تہ وواہ چہ ہفہ وخت نزد دے چہ پہ تا سو پانڈا بہ غلبہ و کرے شی او
جہنم تہ بہ و شر لے فنی او جہنم دیر خراب حاتمے دے۔ ستا سود پیاہ پہ ہفہ دوو د لوکین
د عبرت یوہ نینہ وہ چہ (پہ بدر کجہ) دیوبل سرہ و جنکید لے۔ یوہ د لہ د الله پہ لا رکن جنکید لہ
او بلہ د لہ د کافرا نو وہ۔ کتو نکو سر پہ ستر کو لید لہ چہ د کافرا نو د لہ

مَثَلِهِمْ رَأَى الْعَيْنُ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بَصَرَهُ مَنْ يَشَاءُ إِنْ
فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةٌ لِّأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿١٣﴾ زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبُّ
الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ
الْمُنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ

د مومنانو د هغه دوه دومره ده. خو اديتې نه ثابته شوه چه) الله چاله وغواړي هغه له خپله نعم
او امداد ورکوي. د سترگو غاوندانود پاره په دغه کي د بربړت پټ پروت دغه بل
د خلقو د پاره زړه غوښتونکي خبرونه بلکه نه شي. اولاد، د سرو سپينو د بړي، بڼه اسونه،

۹ که اگر چه حقيقي فرق دره چند ؤ، ليکن کرهه په سرسري نظرو ته چاکل نوم ورته د اعي
بنکاريدل چه د کفارو لښکر د مسلمانانو نه دوچند ده.

۱۰ له جنگ بدر واقع په دغه وخت کي په نودو زمانه کي تيره شوي وه، حکه خود هغه نتيجه ته
د عبرت اغتلاو د پاره د خلقو پام راگوزولې شوه ده. په ده جنگ کي دوه خبره د بړه د عبرت دي.

يوه دا چه مسلمانان او کافران په کوم شان سره د يو بل متقابلې له لاهلي وو، د هغه نه د دواړو اخلاقي
نوک بڼکاره معلومېږي. يو طرف ته د کافرانو په لښکر کي د شرابو د وړچليدو، د کلام او د سندرو د پاره ورسره
نخه راغلي وه بڼه عيش و عشرت وو. بل طرف ته د مسلمانانو په لښکر کي پر هيزگاري، د خداي نه بڼه
بکلي اخلاق، موخونه او روژه وه، او په خبره خبره باندې د خداي نوم اغتلا وو. او د خداي نه
نه په دعاگانې غوښتل کيد ده. په دواړو لښکرو کي هر سري په آسانه معلومو څه شوه چه د الله په لاره
کي پکي څوک جنگ کوي.

سبله دا چه د مسلمانانو تعداد کم وو، وسله او سامان ورسره وو خو سره دده هغوي د کافرانو
د گڼې تعداد او د وسله بند فوج په متابلې کي کامياب شو. دده نه دا صفا معلومه شوه چه د هغوي
سره د الله تائيد او امداد وو.

د رېبه دا چه کوم خلق د الله د نوي طاقت نه غافل وو او په خپله وسله سامان او د ملگرو په کي
تعداد باندې غره وو، دا واقع د هغوي د پاره دده خبره يو سخت خبرداري وو چه الله د يو شو خوا او
غريبو او بې وطنه مهاجرو او د دين د کووند کويد د رېبه د عربو د سر قبيلې ته يشره شکست
ورکولې شي.

وَالْأَنْعَامَ وَالْحَرْثَ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ
 حُسْنُ الْمَبَآئِ ۝۱۳ قُلْ أَوْفُوا بِعَهْدِكُمْ بِخَيْرٍ مِّنْ ذَلِكُمْ
 الَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَعَلْتُ تَجَارِي مِنْ تَحْتِهَا إِلَّا نَهْرٌ
 خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ
 وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ۝۱۴ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّا
 أَمَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۝۱۵ الصَّابِرِينَ

خاروی اود فصل زمکے — دیر بنائستہ جو رکھے شوی دی، خود اتول د دنیا کیو شو و رھو د
 ژوند سامان دے۔ پر حقیقت کن چہ کوم بنہ مقام دے، هغه د الله سوره دے۔ ورتو وایہ چہ پایا
 زہ درتہ و بنایم چہ دے نہ زیات بنہ خیر خہ دے؛ کو مو خلقو چہ د تقوی لار اختیار کره،
 د هغوی دیارہ د خپل رب سره با غونہ دی، چہ لاندیہ ترو لے بهیږی، هلته به هغوی ته همیشه ژوند
 حاصل وی، پاکیزه بنخه به د هغوی ملگرتی وی اود الله رضایه ورتہ حاصله وی۔ الله د خپل
 بند کا نو په هر حرکت یا نډ ژور نظر لری۔ دا هغه خلق دی چہ وایي چہ اے زمونږه رب! مونږه
 ایمان راوړو، زمونږه مخطا کانه معاف کړه او مونږه د دوزخ د وړ نه بچ کړه۔ دا خلق صبر کونکی دی،

۱۳ د تشریح دیار او کور سوره بقره حاشیه ۲

۱۴ یعنی الله غلط بخشش نه کوی او نه سرسری نیصطه کوی۔ هغه د بند کا نو هلو نه نیتونه
 او اراده بنه پیژنی۔ هغه ته بنه معلومه ده چہ په بند کا نو کین غوک د هغه د انعام حقدار دی
 او غوک نه دی۔

۱۵ یعنی په هغه لار کین پوره کلک دی، په هغه نقصان موندلو یا په شرم مصیبت رسید لو همت نه بائیلی،
 د هغه نا کامیابی سره زړه نه ماتیدي، په لالچ کین نه راځی، او په داسه حالت کین ته هم د حق لمن
 مضبوطه نیولی دی کله چہ په ظاهر د حق د کامیابی امکان نه وی۔ (او کور سوره بقره، حاشیه ۷)

وَالصّٰدِقِيْنَ وَالْقٰنِتِيْنَ وَالْمُنْفِقِيْنَ وَالْمُسْتَغْفِرِيْنَ
بِالْاَسْمَارِ ۝ شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۝ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَ
اُولُو الْعِلْمِ قَاۤىِمًا بِالْقِسْطِ ۝ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيْمُ ۝
اِنَّ الدِّيْنَ عِنْدَ اللّٰهِ اِلَّا سَلَامٌ ۝ وَمَا خُلِفَ الَّذِيْنَ

رہنمائی دی، فرمانبرداری اور سچائی دی اور کسے پر آخری وقتوں میں اللہ نے دیکھنے والے کا نام غواہی
خدا نے پہلے حکوای کوی چہ دھنہ نہ بغیر بل خدا نے نشہ او (اکوای)
فرشتوں کا قولو عالماتو ہم کری دہ۔ ہنہ پہ انصاف قائم دے۔ واقعی دھنہ
زبردست حکیم نہ سوا بل خدا نے نشہ۔ د اللہ پہ نہ دین صرف اسلام دے۔
دے دین نہ علاوہ چہ کوئے مختلف طریقہ ہنہ خلقوا اختیار کریں چالہ چہ کتاب

۳۷ یعنی اللہ پاک چہ دکانا تو دتولو حقیقتوں علم لری، چہ تول خیزونہ چہ پردہ دینی، چہ دھنہ نہ
زمکا او پہ آسمان کن ہنہ شیر پت نشہ، د ا دھنہ کوای دہ — اودھنہ نہ بہ زیاتہ معتبرہ فستور گولیدی
کوای دبل چاوی — چہ پہ تول جہان کزن ہنہ دخیل ذات نہ بغیر بلہ دایہ ہستی نشہ چہ پہ ہنہ کینہ خدائی
صفت موجودی، چہ ہنہ خدائی اقتدار مالک وی او چہ ہنہ خدائی دحقونو حقد اروی۔

۳۸ اللہ نہ دوستو دتولو نہ زیاتہ معتبرہ کوای دفرشتو دہ، حکم چہ ہنہ تول جہان دبادشا
انتظام چلوکی اہل کارکی، ا دھنہ تول ذاتی علم پہ وجہ داکوای ورکوی چہ پہ دہ بادشاہی کن اللہ
نہ بغیر بل چاہکم نہ چلیوری، اودھنہ نہ بغیر بلہ دایہ ہستی نشہ چہ ہنہ دفرشتہ پہ انتظامی کارکنو
کن ورگی۔ دفرشتو نہ دوستو چہ کو مو خلقوتہ دحقیقت پہ بار کن شہ بزور علم حاصل شو دہ، ہنہ
تول داول شروع نہ دتن پوری پہ اتفاق سرہ داکوای ورکوی چہ خدا دے تول جہان مالک او چلوکی دہ۔
۳۹ یعنی اللہ پہ نہ دکانا دپارہ دثرونہ صرف یونظام او یوہ طریقہ صحیح اودرستہ دہ، اودھنہ
دادہ چہ انسان اللہ پاک خیل مالک اودعبادت لائق و منی اودھنہ بندگی او غلامی تہ خیل خان تول حوالہ
کری، اودھنہ دیندگی کو لو طریقہ خان نہ پچسلہ نہ جوری وی، بلکہ ہنہ چہ خیلو بغیر بلہ دایہ
کوم ہدایت الیبرہ دہ صرف ہنہ بغیرہ کس زیاتی قبول کری۔ دے قسمہ فکرو عمل نوم اسلام دہ
اودا خیرہ سراسر حقہ دہ چہ دکانا تو خالق او مالک دخیل خلق اورعبیت دیارہ دے اسلام نہ بغیر
دثرونہ بلہ یوہ طریقہ ہم تول نہ کری۔ سرہ پہ خیلہ دے توقتیاسرہ خان نہ دھرت، شبک یا بیت
پرستی خوبولہ شی، خود ا دکانا تو دبادشاہ پہ نظر کن بالکل سرکشی او بغاوت دہ۔

أَوْ تَوَالِ الْكِتَابِ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا، بَيْنَهُمْ
وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾ فَإِنْ
حَاجَّوْكَ كُفُلًا أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُلْ
لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ عَسَلَمْتُمْ فَإِنْ أَسْلَمُوا

ورکړه شوه نو، د هغوی د دمه مختلفو طریقو اختیار و لودنه د دمه نه بغير بله هيڅ
نه ده چه هغوی د علم راتلونو روستو په خپلو کښ په يو بل باند زياته کول غوښتل او
شوکه چه د الله د حکمونو او هداياتو منلو نه انکار وکړي، نو د هغه نه په خدا غښتلو
کښ د الله شه وخت نه ليري. اوسه که چه تاسو د اخلاق چکړه کوي نو ته ورته
دوايه چه " ما اوز ما پيو وکارانو خود الله حکم ته غاړه کښودله ده؛
او بيا د اهل کتابو او د غير اهل کتابو ميانونه تپوس وکړه چه " آيا تاسو هم د
هغه حکمونو ته غاړه ايښودله ده؟ " نو که غاړه نه کښودله

کله مطلب داده چه د دنيا په هر حاله کښ او په هره زمانه کښ چه کوم پيغمبر د الله د طرفه راځي
ده، د هغه دين اسلام وده، او د دنيا په هره ژبه کښ هر قوم ته چه کوم کتاب نازل شوه ده هغه د
اسلام تعليم ورکړه ده. په دمه اصل دين کښ چه د کي زياتي راوستلو په وجه کوم مختلف مذهبونو
په انسانانو کښ شروع شول، د دمه وجه د دمه نه بغير بله هيڅ نه ده چه خلق د خپل جانرحد نه
زيات حقونه او نايکه و غوښتل او د خپل خواصا تو مطابق د اصل دين عقیده، اصول او حکمونو
بدل کړل.

کله ياد اوه وکړه چه " ما اوز ما مسکرو خو هغه خالص اسلام قبول کړه دمه کوم د خدا ته
اصل دين ده. اوسه تاسو ودايي چه آيا تاسو هغه زياته خبره پرېږدئ کوم چه تاسو مشرانو د
دين سره شاطه کړي ده، او دمه اصل او حقيقي دين طرفته راځي او که نه؟

فَقَدْ اهْتَدَ وَآءٍ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ وَاللَّهُ
بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ٢٠ إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَ
يَقْتُلُونَ النَّبِيِّنَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۖ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ
بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ ۖ فَبِئْسَ لَهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ إِلَهُمُ ٢١ أُولَٰئِكَ
الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۖ وَمَأْلَهُمُ
مِّنْ نَّصْرَيْنِ ٢٢ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ

موسم لارے بیاموند لہ، اوکہ دے نہ ئے مخ واره وونوپہ تاباندِ خوبصورت پیغام در سولو
 ذمہ واری وہ۔ ورائدِ اللہ پچپلہ د خپلو بندگانو معاملات وینی کوری - ع
 کوم خلق چه د اللہ د حکمونو منلو نہ انکار کوی، او د هغه پیغمبران برناحقه و ژنی، او
 هغه خلق و ژنی کوم چه د خدا ئے په مخلوق کبن د عدل و انصاف د حکم کولو د پاره راپاسی، نو دغه
 خلقوتہ د درد نلکے سنا ز بیرے واوره وه۔ دا هغه خلق دی چه په دنیا او په آخرت دواړو
 کبن ئے عملونه عبث لارل او د هغوی مدد کار هیڅوک نشته ځای

تانه دے لیدلے چه کومو خلقوتہ د کتاب د علم نه شمع حصه ملاؤده، د هغوی حال شمع؟

۱۹۔ دہمے کہ تیر قویہ طور بود غیرہ دہ۔ مطلب دادے چہ ہغوی نین پہ کو مو کارو نو باند خوشحالین ی
او وائی چہ مریدہ دیر نہ کار کو، ہغوی تہ و وایہ چہ شاد دے کارو نو انجام دادے۔
۲۰۔ یعنی ہغوی خیل قبول طاعت نو، او کوشش نو، یہ دے لار کن لکوی دی چہ نتیجہ ہے یہ
دنیا کن ہم خرابہ دہ او یہ آخرت کن ہم۔

۱۲۰ یعنی هیت یو طاقت داسے نشته چه دهنوی دا غلط عملونه د فایده قابل کړی یا کم از کم دومره شی چه دوی د بد انجام نه خلاص کړی . په کومو کومو طاقتونو چه درې د اعتبار لوی چه هغه به په دنیا یا په آخرت یا په دواړو ځایونو کښ د دوی په کار راشی ، په حقیقت کښه د هغه هیت یو طاقت هم د دوی په امداد راشی .

يُدْعُونَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ لِيُحْكَمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ
 مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا
 النَّارُ إِلَّا آيَا مَا مَعَلَّ وَدَّتْ وَغَرَّ هُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا
 يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ فَكَيْفَ إِذَا جُمِعْتُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ ۖ وَ
 وَفِيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

هغوی خوچه کله دالله کتاب ته ددے دپاره راوېلې شي چه هغه د دوی په منیم کین فیصله کړي
 نو په هغوی کین یوه دله دهغه نه شک کوي او فیصله ته دراتلوسه مخ اړه وي . دوی
 دا س کارحکه کوي چه دوی وايي "د دوزخ د ورځو به په مونږ پورے لکي هم نه او که
 چرے د دوزخ سزا مونږ ته ملاؤ هم شي نو بېوځو ورځے به وي" هغوی چه کولے غلطے
 عقیدے ځان له جوړے کړي دی دغه عقید د هغوی د خپل دین په معامله کین په لویه دوکه
 کین اچولی دی . خوشه حال به وي په هغوی باند کله چه هغوی مونږه په هغه ورځ را جمع کړي
 چه د هغه راتلل یقیني دی؟ په هغه ورځ به هرسری ته دهغه د کتے بدله پوره پوره وکړي
 شي او په هیچا به ظلم نه کړي .

﴿٢٣﴾ یعني هغوی ته وايي چه د خداي کتاب آخری سند ومني، دهغه فیصله قبول کړي، پد هغه کین چه
 شه حق دی هغه حق ومني، او چه شه باطل دی هغه باطل ومني . یاد لری چه په دے ځای کین
 دالله د کتاب نه مراد تورات او انجیل ده، او د "کتاب د علم نه څه حصه موندونکو" نه مطلب د یهو دو
 اود عیسایانو عالمان دی .

﴿٢٤﴾ یعني دا خلق خپل ځان د خداي نیاز بېن کړي . دوی په دے دوکه کین پراته دي چه که مونږه
 هوشه کوو خو جنت زمونږه ده . مونږه ایان والایو، مونږه د فلانی اولاد، او د فلانی اُستیان،
 او د فلانی مریدان یو، د دوزخ شه مجال ده چه مونږه وسيزي . او فرض کړه که دوزخ ته واچولے هم
 شو نو بېس هلته به یو څو ورځے یو دپاره ددے چه دکناهونو نه صفاشو نو بیا به سیده جنت ته شو .
 دے قسم خیالاتو هغوی دومره زړه ورکړي دي، چه سخت سخت جر مونه کوي، د بدو نه بد
 کناهونه کوي، ښه په ښکاره د حق نه خلاف کوي او په زړه کین د خداي نه لږه لږه هم نه راځي .

قُلِ اللَّهُمَّ مَلِكُ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ
 الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ
 الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾ تَوَلَّجَ اللَّيْلُ فِي النَّهَارِ
 وَتَوَلَّجَ النَّهَارُ فِي اللَّيْلِ وَخُجِرَ الْحَيُّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتَخْرِجُ
 الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾
 لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ

وایہ چہ اے خدا یہ! کہ بادشاہی ملکہ، تہ چہ چالہ و غواہے نو حکومت و رکوع، او
 د چاند چہ و غواہے حکومت اخلے۔ چالہ چہ و غواہے نو عزت و رکوع او چہ شوک ذلیلہ
 کول غواہے نو ذلیلہ تہ کرے۔ تول خیر ستاپہ اختیار کن دے۔ بیشک تہ یہ ہر چیز
 باندہ قادر تہ۔ شپہ یہ وری کن ننباسے را ننباسے او ریخ پہ شپہ کن۔ دساہ والا خیر نہ د
 پے ساہ خیر را و باسے او دے ساہ خیر نہ ساہ والا خیر۔ او چالہ چہ و غواہے نو
 بے حسابہ رزق و رکوع ہے

مؤمنان دہرگز ایمان والوںہ بغیر کافران حالہ ملگری او دوستان نہ جو رہ وی۔

۲۳ کہ انسان چہ کلہ یو طرفتہ د کافران او د نافرمانو خلقو علونوتہ و کوری او بیایہ دنیا کن دھغوی
 خوشحالی تہ و کوری او بل طرفتہ ایمان والو فرمانبرداری او اطاعت تہ و کوری او بیادھغوی فقیرئی
 لوتہ تندے او درد و نومصیبتونوتہ و کوری، لکہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم او دھغہ ملگری
 صحابہ کرام پہ دریمہ ہجری کن او ددے پرخاؤ سنا زمانہ کن پہ دے تکلیف نو کن مبتلاؤ، نو قدرقی
 خبرہ دہ چہ دھغہ پز رہ کن یو عجیبیہ او افسوسناک فکر او پورہ کیری اللہ تعالیٰ دلہ ددے فکر
 جواب و رکوع دے او پے داسے نیکی انداز کن ہے و رکوع دے چہ دھغہ نہ دریا نیکی انداز تصور
 نشی کیدے۔

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا
 مِنْهُمْ تُقَاتُوا وَيَحْذَرُكُمْ اللَّهُ نَفْسًا ۖ وَاللَّهُ الْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾
 قُلْ إِنْ تَخْشَوْنَ مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْذَرُوهُ يُعَلِّمُ اللَّهُ ۖ وَ
 يُعَلِّمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
 قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ

شوڪ چہ دے كوی دہفہ دے الله سرہ ہیٹ تعلق نشہ۔ ہن کہ تاسو دہغوی دظلم نہ دہیج کید لو دپارہ
 پہ ظاہرہ دے کار و کرو نو بیاخیر دے۔ خواہہ تاسو دخیل خان نہ یروی او ستاسو م ہفہ نہ
 واپ تل دی۔ اے نبی دا خلق خیر داسا کرہ چہ ستا سو پہ زر نو کن شدی، ہفہ کہ تاسو پتہوی
 او کہ ظاہرہ وی، پھر حال کجہ ہفہ الله تہ معلوم ہی، دہیکہ اود آسان ہیٹ شیر دہفہ دعلم نہ بہرن دے اود
 دہفہ انتظار پہ ہر خیر باندہ ہو دے۔ ہفہ ورج آتلونکی دہچہ ہن نفسیہ دخیلو عملونو مسیو

۲۵ یعنی کہ چرے یومؤمن داسلام مرد دشمنانویہ دہکے کن کیر شو دے وی او ہفہ دہغوی دظلم نہ یروزی، نو
 ہفہ تہ اجازت مہ چہ خیل ایمان پتہ و ساق اود کارانوسرہ پظاہرہ دے او سیدی لکے چہ مہ دہغوی خیل
 سرہ وی۔ یا کہ چرے دہفہ اسلام ظاہر شو دے وی نو ہفہ دخیل خان دہیج کولو دپارہ دکا فرانسو دستانہ
 تعلقات تابیو لے شی، ترو دے پورے کہ دیر دہفہ خیل حالت وی او پہ سری کن دبرداشت طاقت نہ وی نو د
 کفر دکھ و شیو اجازت ورتہ مہ شتہ۔

۲۶ یعنی بعضی د انسانانو کہ طرفتہ د دوسرہ بیرہ پہ تانہ راشی چہ د خدائہ بیرہ د کہ زبہ نہ وشی۔ انسا
 کہ دیر شہ و کیری خود نیابہ د خرابہ کیری، خود اے تالہ ہمیشہ عذاب در کو لے شی۔ پہ دہفہ وجہ کہ چرے
 دیر پہ مجبوری سرہ دکا فرانو نہ کہ خان ہیج کولو دپارہ ضرورت راشی، نو بس دوسرہ پکار دہ چہ تہ صرف
 دخیل خان اود مال حفاظت و کرمہ خوچہ داسلام پہ کارکن اود اسلامی جماعت پہ فاید وکن شدہ
 نقصان راشی اود بل رور مسلمان جان و مال تہ نقصان و نہ رسی۔ خو خبر دارشہ چہ کفر یا کافرانو
 دپارہ دداعہ خدمت دلاسونو نہ وشی، چہ دہفہ پہ وجہ داسلام پہ مقابلہ کن کفر تہ فایدہ وی یا
 پہ مسلمانانویانو دکا فرانو کہ غالب کید و خطرہ وی۔ بنہ پورہ شہ چہ کہ چرے دخیل خان دہیج کولو دپارہ
 تاد الله دین تہ، یاد مؤمنانوجاماعت تہ یا یو رور مؤمن تہ نقصان و رسولو، یاد خدائہ دیا غیا نو حقیق
 خدمت و کمر نو کہ خدائہ د حساب تہ بہ ہیچرہ ہیچ نشہ۔ پھر حال کن دہم ہفہ تہ ورتل دی۔

مُخَضَّرًا ۞ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنْ سُورَةٍ تُوَدُّ لَوَ أَنْ يَسْمَعَهَا وَبَيْنَهُ
 آمَدًا أَبْعِدًا ۞ وَيُحَذِّرُكُمْ اللَّهُ نَفْسًا وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ۝ (۳۰)
 قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ
 لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝ (۳۱) قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ
 الرَّسُولَ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ۝ (۳۲)

حاضرہ پیامی کہ بندہ کبریٰ وی او کہ بد - پر ہفتہ و پنج برسہ د آرزو و کبریٰ چہ انفسوس دا
 و پنج زمانہ دیرہ رخ وے ، اللہ تا سود چیل خان نہ پیرہ وی او ہفتہ و چلو بند کا نوہ پیر خیر خواہ دے
 اے بنی، خلقت و وایا چہ " کہ چرہ تا سو پہ حقیقت کتب د اللہ سرہ مینہ لوی، نو پہ ما چہ
 رادوان شی ۱۹ اللہ بہ ستا سو سرہ مینہ و کبریٰ او ستا سو کما ہونہ بہ و نجینی - ہفتہ دیر معافی کوئے
 اورحم والا دے " ہفتوی نہ و وایا چہ " د اللہ او د رسول حکونہ و منی " نو کہ ہفتوی
 ستاد اوینا قبولہ نہ کرہ ، نو یقیناً دا ممکنہ نہ دہ چہ اللہ دے اے خلقت سرہ مینہ و کبریٰ
 چہ ہفتوی د اللہ او د رسول د اطاعت نہ انکار کوی ۱۱

۱۱ کہ یعنی دا د ہفتہ دیرہ خیر خواہی دے چہ تا سو تہ و غت نہ ممکن و معلوم نہ بانی چہ ہفتہ ستار اتمام د
 خواہید و سبب جو رہی دے شی ۔

۱۱ دلالت اولی تقریر غمخیزی - دے پہ معنوں کن چہ جنگ بدر تہ کومہ اشارہ شوی دے پہ
 وچہ او د قول معنوں پہ پل اندازہ ناند غور کوئو نہ دا غالب تیاس دے چہ دا تقریر د جنگ بدر نہ روستوا و د
 جنگ ا حد نہ ممکن نازل شوی دے - یعنی پہ درجہ ہجرتی کن - د محمد بن اسحاق د روایت پہ وچہ
 عام طور مطلق پہ دے د و کہ شری دی چہ د وچہ سورت اولی اثبات آیتونہ د بخوان د وفد د راتلو پہ
 مرقع پہ ہفتہ ہجرتی کن نازل شوی و د - لیکن اول خود اولی تقریر نہ دا معلوم پیری چہ د تقریر
 برہ ہفتہ نہ دیر ممکن نازل شوی وی ، او یک د مقاتل بن سیمان د روایت نہ د اصنام معلوم پیری چہ
 د بخیران د وفد د راتلو پہ موقع صرف ہفتہ آیتونہ نازل شری دی پہ کوئے چہ د حضرت عیسیٰ او د حضرت
 عیسیٰ علیہما السلام بیان دے ، او پہ شمیر دیر شے یا بلز لیا ت آیتونہ دی ۔

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ
عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٣﴾ ذُرِّيَّتَهُمُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ
عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا

اللہ ﷻ آدمؑ و نوحؑ و آل ابراہیمؑ و آل عمرانؑ کو دنیا پر نور و خلق و بانی (و چار رسالت
دیارہ) خوش کری و۔ کہ دیوے سے خلق و، چہ دیوہل و نسل نہ پیدا شوی و۔
اللہ ﷻ ہر خہ اوری او پہ ہر خہ عالم سے ﷻ (ہفتہ پہ ہفت وخت کن اوریدل) کہ چہ
د عمرانؑ نے داینا کولہ چہ "اے زمار رب! کوں بچے چہ زما پہ بختہ کئے و زہ ہفتہ تاتہ نذر کوں

۳۳ دے جائے نہ دیم تقریر شروع کی۔ داپہ نہمہ ہجری کن نازل شویہ دے کہ چہ د بخران
عیسیٰ و د نبی صلی اللہ علیہ وسلم نہ راغے و۔ د بخران علاقہ حجاز و دین پہ منیم کن وہ۔ پہ ہفتہ وخت
کن پہ دغہ علاقہ کن و رہ آویا کی و او بیچے کیڑی چہ بولا کہ شل زہ و جنگ خوانان د دلو کونہ و جنگ
دیارہ تلے شو۔ ہول خلق پکن ہمایان و و در یوسردا نو د حکم لاند و۔ یوتہ بہ تے عاقب و ییلو،
چہ د قوم امیر بہ و۔ بل تہ بہ تے سید و ییلو چہ د هغوی د کور نوا و اولی کار و نو نگاری بہ تے کولہ و
دیم اُسْتَنْت (بشپ) و وچہ مذہبی مشر بہ و۔ کہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم مکہ فتح کرہ ا و ہول
عرب دایقین راغے چہ اوس ہول وطن د محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پہ لاس کن دے، نو د عرب و مختلف
طرفونو نہ هغوی کہ دے دے وند و نہ راتلک شروع شو۔ پہ دے سلسلہ کن د بخران درہ سرداران
م د شہیت و کسان و یو د سرہ مدینے تہ را و رسیدل۔ جنگ تہ خو پہ ہفتہ حال کن هغوی تیار نہ و۔
خو دے خبرہ دا وہ چہ هغوی اسلام قبولی او کہ د زہی پہ حیثیت و رند تیدول طواری۔ پہ دے مرقع
اللہ تعالیٰ پہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم بانوہ د خطبہ نازلہ کرہ چہ د بخران دغہ وند تہ د اسلام دعوت
ور کری۔

۳۴ عمران د حضرت موسیٰ و ہارون د پلار نو مڑو، چہ پہ یائیل کن تے "عمرام" یکے دے۔
۳۵ د عیسیٰ بانو د کراہی لوی سب د اعلیٰ پہ هغوی میم د اللہ بند و رسول نہ منی، بلکہ هفتہ تہ د
اللہ خیرہ وائی و د اللہ سرہ یے پہ خدا یی کن شریکوی۔ کہ چہ د هغوی دا بنیادی غلطی ختمہ شی نو میم
او خاص اسلام تہ بہ د هغوی واپس راتلک دیر آسان شی۔ پہ دغہ وجہ دے خطبے شروع دے شری دہ
چہ آدمؑ و نوحؑ و آل ابراہیمؑ و آل عمرانؑ ہول پیہبران انسانان و، دیوہ نسل نہ یل پیدا
شوی و، پہ هغوی کن یو ہم خدا تے نہ و، دمرہ دہ چہ خدا تہ پاک د خیل دین د تبلیغ او د دنیا
دا صلاح دیارہ غورہ کری و۔

فِي بَطْنِي حُرًّا فَأَقْبَلُ مِنْهُ إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾
 فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ
 بِمَا وَضَعْتَ وَلَئِنَّ الذَّكَرَ كَأَلْأُنْثَىٰ ۖ وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ
 وَإِنِّي أَخَافُ هَابِكَ وَذُرِّيَّتَهُمَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٣٦﴾ فَتَقَبَّلَهَا
 رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا ۖ

هغه به ستاد کار د پلرې وقف وې زما د اندرانه قبوله کړه . ته اوريدونکې او پوره هراړخه پوه
 یې . بیا چه کله د هغه جینې پیداشوه نو د وېل چه ” زما مېه! دا خوم جینې وشوه —
 حالانکه چه د هغه غه شوی ووهغه الله ته ښه معلوم وو — او هلک د جینې پشان نه دی .
 خیر، ما د دے نوم مريم کینود او زه دا جینې اود دے اولاد د دې شوی شیطان د نقتی نه ستا
 به پناه کښ درکوم ؟ آخړه اچه د هغه رب دغه جینې په خوشحالی قبوله کړه او دیره ښه یې لویه
 کړه . او زکریا یې د هغه سرپرست کړو .

۳۵ که د عمران د نېغې نه مراد ” د عمران د نکاح نېغ ” واغتنه شی نو معنی به نه داشی چه د دے نه مراد هغه
 عمران نه د دے د کوم چه د ابهره ذکر شوه ده ، بلکه دا د حضرت مريم پلار د وچه شاید نوم نه عمران وو .
 (په مسیحی روایا توکښ د حضرت مريم د پلار نوم یواچیم (Joachim) لیکل ده) او که د عمران د نېغې نه
 مراد د آل عمران نېغ واغتنه شی نو معنی به نه داشی چه د حضرت مريم مور د هغه قبیلې سره تعلق لرلو . لیکن
 زمریز سره د معلوماتو دا ده ذریعه نشته چه په دواړو معنوکښ یوه معنی له قطعی ترجیح ورکړونکې
 چه په تاریخ کښ د دے غه ذکر نشته چه د حضرت مريم پلار شوک وو او مور هغه د کوم قبیلې وه . البته
 که چرې دا روایت صحیح و غلته شی چه د حضرت یحیی مور او د حضرت مريم مور په خپلو کښ غوښتدے دے
 لوبیا د ” عمران د نېغې ” معنی به د عمران د قبیلې نېغه نیک وې ، ځکه چه په انجیل لوقا کښ نه دا صفا
 لیکل دی چه د حضرت یحیی مور د حضرت هارون د اولاد نه وه . (لوقا ۱ : ۵) .

۳۶ یعنی نه د خپلو بندگانو دعا گانې اوسه او د هغوی د نیتونو په حال خبریږی .

۳۷ یعنی هلک د دے دیر و قدر قی کمزور و او اولسی پابند و نه آزاد وې کوم کمزوری او
 پابندی چه په جینې باند وې . نو که هلک به ووهغه مقصد به ښه پوره شوه و د د کوم مقصد د پاره
 چه ما خپل نېغ ستا په لار کښ ندرکول غوښتل .

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا
 قَالَ يَمْرُؤُا أَنَّى لَكَ هَذَا أَقَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ
 يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝۳۷ هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ
 قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ۝۳۸

زکریا چه به هرگاه هغه له محراب ته ورنه نو د هغه سره به نه شه نه شه د خوراک شکاک
 سامان موندو. ټپوس به نه تر وکړو چه مریم دا قاله د کوم ځای نه راغی؟ هغه به جواب ورکړو
 چه د الله د طرفه راغلی ده، الله چه چاله و غواری نو به حساب زرق وړکړی چه دا حال نه ولیدو
 نو زکریا خپل رب ته آواز وکړو چه "اے رب! په خپل قدرت
 ماله نیک اولاد را که. هه ته د دعا اوریدونکي یی". ۳۷

۳۵ اوس د هغه وخت ذکر شروع شو چه حضرت مریم پیغله شوه او د بیت المقدس عبادتگاه
 (هیکل) ته داخله کړه شوه او د الله په ذکر کېن شپه او ورځ مشغوله شوه. حضرت زکریا چه د حضرت
 مریم پر وروستی کولو، غالباً په رشت، کن د حضرت مریم د مور د خور (تور) خاوند وو او د هیکل
 منجور وو. دا هغه ذکر یانې نه د کوم د قتل ذکر چه د بایبیل په پخوانی عهد نامه کېن راغلی ده.
 ۳۶ د لفظ محراب نه د خلق په ذهن کې عام طور هغه محراب راځی کو گپ زمونږ په جاتونو
 کېن د امام د ورید و د پاره وی. لیکن دلته د محراب مطلب دغه نه ده. په صوامع او کمنیسو
 کېن د اصل عبادتگاه سره نژدې جوخت د زمکه نه وچت یوه کمره جوړه شوی وی، چه په هغه
 کېن منجوران، خادمان او اعتکاف کوونکي خلق و سپړی، دغه کمره ته محراب وايي. دده قسمه
 کسرونه به په یوه کمره کېن حضرت مریم په اعتکاف کېن وسیدله.

۳۷ د دغه وخته پورې د حضرت زکریا او لادن ورو. دغه ځوانه او نیکه جینی ته چه نه
 وکول نو قدرتی طور نه په زړه کېن دا خراش پیدا شو چه که الله ماله هم دا به نیک اولاد
 راکړو نو شک به نه وی، او چه د یی ولیدل چه الله ورته په خپل قدرت سره شککه
 رزقي ور رسوی، نو امید یی پیدا شو چه که الله و غواری نو به ده بود والی کېن هم اولاد راکولې
 شي.

فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ
يَبْشُرُكَ بِبَيِّنَاتٍ مَّصِدِّ قَوْمٍ بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَ
نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي يَكُونُ لِيَ عِلْمٌ وَّ قَدْ
بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ قَالَ كَذَلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا
يَشَاءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّي آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تَكَلَّمَ النَّاسُ

په جواب کښ ورته فرمبښتو او زوکړو، څه وخت چه هغه په محراب کښ ولاړ دواړو فرخښه کوو
چه "الله تاله ښیځي خوشخبري درکوي، هغه به د الله د طرفه د يو فرمان د تصديق کوځي په
حيثيت سره راشي. په هغه کښ به د سرداري او د بزرگۍ شان وي، خپل ځان به په قابو کښ
ساتونکي وي. ښي به وي او په نيکا نو صالحا نو کښ به شمار وي، زکريا وويل چه د به
زما کړه به هسک د کوم ځاي نه د شي زه خود یر بود او ښم يم او ښم يم شنه ده، جواب ورته
ملاؤ شو، هم دغه به کيږي، خداي چه څه غواړي هغه کوي، هغه عرض دکړ چه به، بيا
زما د پاره څه ښه مقرر کړه، ورته يې وويل چه "ښه
داده چه ته به د ديو ورځو پوره خلق سره د اشاره نه بغير

۳۹ په بايبل کښ دده نوم "يوحنا غسل درکونکي" (John the Baptist).

ليکله ده. دده د حال تو پاره وگورۍ متي باب ۳ || ۱۳ - مرقس باب ۶ || ۶ - لوقا باب ۳۰ -

۴۰ د الله د فرمان نه مراد حضرت عيسى عليه السلام ده. چونکه دده پيدائش د الله په فرمان باندې د
عادت نه خلاف شوه، نو نو په دې وجه ورته به تر انجيد کښ "کلمه" مښان الله، وييل شوي دي.
ښه يعني شاة بود او الی او شاة ښه د شنه والی با وجود به الله تاله ښه
درکړي.

ښه يعني د الله ښه دانه وښايه چه کله د زور بود او د شنه بودي په کور کښ د هسک
د پيداکيدو خوشحالي راځي نو چه د هغه اطلاع ماته هکښ وځي.

ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا وَادْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ
بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ۝ وَإِذْ قَالَتِ الْمَلِكَةُ يَمْرُؤُاِنَّ لِلَّهِ
اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ ۝
يَمْرُؤُا قَنْيَتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ ۝
ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ
يُلْقُونَ أَقْلَامَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ

نورہ خبرے اترے تہ کوئے (یا نہ شے کوئے) یہ دے دوران کن خیل پیر یاد وہ او سحر
او ما بنام دھغہ تبیم کوئے

بیا ہغہ وخت راغے چہ مریم لہ فوشتہ راغے او رتہ یے وئیل چہ "اے مریم تہ خدا نے
غورہ کرے او پاکہ تے و سائے، او دتوے دنیا پہ بچو یا ندے ترجیم در کرہ او د خسل
خدمت دیارہ تے خوبنہ کرے۔ اے مریم، دخیل رب تابع فرمانہ او، ہغہ تہ سجدے
کوہ، او شوک چہ خدا تے تہ تہید ونکی دی دھغوی سرہ تہم تہتیرہ۔"

اے محمد! داد غیبو غیرونہ دی چہ موبزہ تے تاند وھی پہ ذریعہ بنایو، کنئی تو
تہ خو پہ ہغہ وخت حاضر نہ وے کلاہ چہ دھیکل خادمانو دے غرض دیارہ خیل خیل تہرونہ
غور زول چہ دمریم سرپرست بہ شوک شی۔ او نہ تہ پہ ہغہ وخت حاضر وے

۲۶ کہ دے تقریر اصلی مقصد دے چہ عیسایان تہ دھغوی دے خیل عقیدے غلطی بنکارہ کری چہ
دھغوی مسیح علیہ السلام د خدا تے خوجہ او د عبادت لایق کنرلو۔ پہ اول کن یے د حضرت یحییٰ علیہ السلام
ذکر پہ دے وچہ وکرو چہ لکہ شککہ د مسیح علیہ السلام پیدا ایش د معجزہ پہ طور شوہ و د غہ شان ددہ
نہ شہر بیا شہر کنکن ہم پہ دے خاندان کن د حضرت یحییٰ علیہ السلام پیدا ایش ہم دیوہ بلہ معجزہ پہ
طور شوہ و۔ ددہ مثال نہ اللہ تعالیٰ عیسایان پہ دے پورہ کوی چہ یحییٰ علیہ السلام د معجزہ پہ
پیدا ایش سرہ د عبادت لایق اللہ نہ شو نو مسیح علیہ السلام صرف د معجزہ پہ پیدا ایش شککہ د عبادت
لایق جو پریدے شی۔

إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿۳۲﴾ إِذْ قَالَتِ الْمَلِكَةُ يَمْرُؤُاِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ
بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ ۖ وَاسْمُهُ السَّيِّحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِهًا فِي
الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿۳۳﴾ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي
الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصّٰلِحِينَ ﴿۳۴﴾ قَالَتْ رَبِّ اِنِّىٓ يَكُوْنُ
لِىٓ وَلَدٌ وَلَمْ يُمَسِّنِىْ كِبْرًا ۖ قَالَ كَذٰلِكَ اَللّٰهُ يَخْلُقُ

کہ چہ دھنوی پر منجمن کن جکر وہ۔

اوشہ وخت چہ فرشتہ وویل "اللہ تالہ دچیل فرمان زیرہ درکوی۔ دھنہ نوم بہ مسیح
عیسیٰ ابن مریم وی، پر دنیا او پر آخرت کن بہ معزز وی، خدائے تہ بہ یہ نزدیہ خلقو کن
شہر وی، دخلقو سرہ بہ یہ را نکو کن ہم خبرہ کوی او پر زور والی کن ہم، اوشہ بہ یوصالہا
وی، دہہ بہ او رید و سرہ حضرت مریم وویل "اے پروردگارہ! زما بنچے شکہ دشی، مالہ خو
چالاس قد لہ نہ دے راویہ، جواب وزنہ و شہ چہ ہم دغے بہ کیری، اللہ چہ شہ غواری ہنہ

۳۲ یعنی غنیمت یہ آچلو، دہہ غنزی ضرورت حکہ بین شوچہ حضرت مریم مورخہ لور ہیکل تہ
خدائے دکار دپار نذر کری وہ۔ اوشہ چونکہ جینی وہ نومستلہ نازکہ شہ چہ دھیکل بہ مجبور انوکن بہ دسہر پرتی
شوکی کوی۔

۳۳ یعنی سرہ دہہ چہ یوسرہ ہم تا سرہ نہ دے ملا و شوہ خوشا خوچہ بہ پیدا کیری۔ ہم دالفظ
کذٰلک (دہہ بہ کیری) حضرت زکریا تہ ہم ویلے شوہ وو۔ ہلتہ چہ دہہ شہ مطلب دہہ دلہے ہم
ہنہ مطلب پکار دے۔ ہم دہہ رنگے داروستنی فقرہ بلکہ دا ہنکن روستو قول بیان دہہ معنی تائید
کوی چہ حضرت مریم تہ دسری سرہ د ملا وید نہ بغیر و پچی پیدا اکید لوزیرہ و کرے شوہ وداو بہ
حقیقت کن ہم یہ دے شکل حضرت عیسیٰ پیدا شو۔ اوکہ نہ خبر دہہ وہ چہ حضرت مریم بہ کو دنیا
د لور و بنحو بہ شان پیداکید۔ او یا حضرت عیسیٰ دہا موخلقو پشان پیدا شوہ وہ، نو بہا خود اقول
بیان ہسے فائیدہ دے کوم چہ د خلورے رکوع نہ د شہرے رکوع پورہ داروان دہہ کیری، او
ہنہ قول بیانات بہ مطلبہ کیری کوم چہ د مسیح د پیدائش بہ بارہ کن دقرآن بہ لور و خا یونوکن دی۔
عیسایا نو خو حضرت مسیح خیل خدائے و داللہ خویہ پر دے رجہ کنہ لوچہ دھنہ پیدا ائش د عادت نہ
خلاف بغیرہ پلار د شوہ ودا، او یہودیانو بہ حضرت مریم باندا الزام حکہ و لکو چہ دا واقعہ د تولد
پر ہنکن شوہ وہ چہ بدہ نارادہ کرے جینی وہ او دھنہ خویہ پیدا شو۔ کہ چہ دے سر نہ دا حقیقت

فَاِذَا قَضٰى اَمْرًا فَاِنَّهٗ يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿۱۴﴾
وَيَعْلَمُھُ الْكِتٰبُ وَالْحِكْمَةُ وَالتَّوْرَةُ وَالْاِنْجِيلُ ﴿۱۵﴾ وَ
رُسُوْلًا اِلٰى بَنِي اِسْرَآءِیْلَ ؕ اِنِّیْ قَدْ جِئْتُكُمْ بِاٰیَةٍ مِّنْ رَبِّكُمْ
اِنِّیْ اَخْلَقْتُ لَكُمْ مِّنَ الطَّیْنِ كَهَیْئَةِ الطَّیْرِ فَاَنْفُخُ فِیْهِ
فَيَكُوْنُ طَیْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَابْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ

پیدا کوی۔ ہفہ چہ کلہ دیو کار کولو فیصلہ وکری نویں دومرہ ورتہ وائی چہ شہ | وھفہ وشی
(فرشتہ ورتہ بیا خپلہ خبرہ شروع کرہ) "او اللہ بہ ہفہ تہ د کتاب | و د حکمت تعلیم وکری،
د تورات | و د انجیل علم بہ ورتہ و بنیائی | و د بنی اسرائیل | و د پام بہ تے خپل رسول مقرر کری۔"
(او کلہ چہ ہفہ د رسول پہ حیثیت بنی اسرائیل | و تہ راغے نووے و بیل) "ما ستا سودرب
د طرفند | تا سولہ یوہ نینہ را وری دہ۔ زہ ستا سولہ پور غنکین د غتہ نہ د مرغئی پشان | و شکل
جوہ روم | و پو کے پکین کوم، نوہ ہفہ نہ د خدا تے پہ حکم سرہ مرغئی جوہ پیدی۔
زہ د خدا تے پہ حکم مور زادی روند | و جذای مریض (چہ د لاس خپو کو تے تے ریجی) رغوم

نہ و نو بیاد دوار و د پام بہ بنی دومرہ وینا کافی وہ چہ تا سولہ غلط وائی، ہفہ جینی وادہ شوی
وہ، فلاغے دھفہ خاوند و وادہ ہفہ د نطفہ نہ عیسی پیدا شوے و۔ و دہ مختصرہ | و صفا خبرہ
پہ تالے د دہ دومرہ | و د وادہ و تا و تا و خبرہ، | و د میسم بن فلان پہ خلطہ د میسم بن صمیم
و بیلا آخر غہ ضرورت نو چہ خبرہ پرد حل کید و پہ خلطہ نورہ م کرانیدی۔ بسے معلومہ شوہ
چہ کوم خلق قرآن د اللہ کلام منی | و بیاد میسم علیہ السلام پہ بارہ کن د دے ثابتو کو کوشی کوی چہ
د ہفہ پیدا ایس د قامو خلقو پشان دومرہ | و پلار د ملا وید و نہ شوبہ و، نو ہفوی پہ اصل کن
د دہ خبرہ د ثابتو کو کوشی کوی چہ اللہ تعالیٰ خپل مراد | و مدعا دومرہ نہ نفی ظاہرہ و دہ
شرمرہ چہ د حضرات د ہفہ پہ مطلب پوہیدی۔ (توبہ خدا یہ توبہ معاذ اللہ)

وَأُحِي السُّوْفَى بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَأَنْبِئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدْخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾ وَمَصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيِّ مِنَ التَّوْرَةِ

او مری ژوندی کومر زه تاسوته بنایم هغه څه چې تاسو نه خوړئ او هغه څه چې په کورونو کې نه ذخیره کوئ په دې کې تاسو د پاره بند کافي نښه ده که تاسو مومنان یئ . کوم تعلیم او هدايت چې زمانه کې په تورات کې موجود دى زه د هغه تصدیق کوونکې یم.

دکې یعنې دا چې تاسو له ددې خبره د پاره کافي دی چې زه د هغه خداي د طرفه والی پر لاسه یم چې د کایناتو خالق او کل اختیاره حاکم ده . خو په دې شرط چې تاسو حق منلو ته تیار یئ او عندیان نه یئ . لکه یعنې دا زما د خداي د طرفه دراتلو یو بل ثبوت ده . که چېرې زه د خداي د طرفه نښه راغلې او د دروغو د عوه م کړې وه نو ما به ځان له خپل یو مستقل مذهب جوړ کړې وه او د دې خپلو کلاماتو په زور به یم تاسو د خپل دین نه اړولې او خپل نوی مذهب ته به م رارولې . لیکن زه خو هغه اصلی دین منم او هغه تعلیم ته سمیع وایم کوم چې د خداي د طرفه د هغه پیغمبرانو زمانه څرګند راپه وړي .

او دا خو په موجوده انجیلو نو کې صفا مخالف کیلی شوی چې مسیح علیه السلام هغه دین راپه وړي د کوم چې مومنی علیه السلام او نور پیغمبرانو پیش کړي وو . مثلاً د متی د روایت مطابق د غونډې په وعظ کې مسیح علیه السلام فرمایي :

” دا مه وایئ چې زه د توریت یاد پیغمبرانو د کتابونو منسوخ کولو د پاره راغلې یم . منسوخ کولو د پاره نه بلکه د پوره کولو د پاره راغلې یم “ (۵ : ۱۷)

یو یهودی عالم د حضرت مسیح نه پوښه وکړه چې د دین په حکمونو کې د لاسه حکم کوم یو ده ؟ په جواب کې ورته هغه و فرمایي :

” د خداوند خپل خداي سره د خپل ټول زړه نه او د خپل ټول روح نه او د خپل ټول عقل نه محبت کوه . لومړی اولنه حکم دا ده . او ددې پشان بل حکم دا ده چې د خپل کاونډي سره د خپل ځان برابر محبت کوه . په دې دوو حکمونو باندې د توریت او د انبیاء د صحیفو مندر ده . (متی ۲۲ : ۳۷-۳۹) بیا حضرت مسیح خپلو شاګردانو ته فرمایي :

” فقهاء او فریسان د مومنی په ګډې باندې ناست دي . څه چې هغوی تاسو ته وایي هغه ټول کوئ او منی خود هغوی پشان کار مه کوئ ځکه چې هغوی وایي او کوی نه . (متی ۲۳ : ۲-۳)

وَلَا حِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ
مِّن رَّبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ٥٠ إِنَّ اللَّهَ رَبِّي
وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ٥١

او ددے دپارہ را غلے یم چه ستاسود پاره غنے هغه خیزونه حلال کرم کوم چه په تاسو باندی حرام
کړې شوی دی. که کوری ما ستاسو درې د طرفه تاسو له نښه را وړی ده، نو د الله نه لیرې
او چه زه در تنه ولام هغه کوی. الله ز ما رب هم دے او ستاسو رب هم دے نو صرف د هغه
بندگی اختیار کړی، دا نېغ لار ده.

که یعنی د الله تعالی په اصلی شریعت باندی چه ستاسو د جاهلانو د لاسه کوم و همونه زیات شوی دی، ستاسو
د عالمانو د لاسه چه پرې کوه قانونی شخصه پته دی، ستاسو د دنیا پرینو خلقو د لاسه چه پرې کوه سختی
او د غیر قومونو د غلبه په وجه چه پرې کوه پابندی را غلے دی. زه به هغه منسوخ کوم او ستاسو دپاره به هغه
غیزونه حلال کوم چه الله حلال کړی دی او هغه خیزونه به حرام کوم کوم چه الله حرام کړی دی.
که ددے نه معلومه شوه چه د ټولو پیغمبرانو پشان د حضرت عیسی علیه السلام دعوت بنیادی نکتهم
د هغه درې وه:

یوه دا چه اقتدار اعلی به صرف او صرف د الله تعالی منلے شی. او ددے په بنیاد باندی به انسان د بندگی
لا را اختیاره وی او خپل اخلاق او اولی ټول نظام به په دے باندی قائم وی.
سکه دا چه د الله تعالی د نایند په حیثیت به د نبي حکم منلے شی.
درېمه دا چه د انسان دپاره د حلالو او د حرامو، د جایزو او د ناجایزو قانون به صرف د الله قانون
وی، په دے باندی به د بل چا جاري شوی قانونونه منسوخ کیدے شی.

په حقیقت کین د حضرت عیسی او د حضرت موسی او د حضرت هیل علی الله علیه و آله نور و پیغمبرانو
په مقصد کین دیو و هیئت هومره فرق نشته. کومو خلقو چه د مختلفو پیغمبرانو بیل بیل مقصد شو
دے او د هغوی په مقصد و لو کین ے فرق کړې دے نو هغوی سخته غلطی کړې ده. د حقیقی بادشاه د
طرفه چه مخلوق ته شوک د نبي په حیثیت راځی نو هغه ددے نه بغیر بل غم مقصد کیدے نشی چه هغه مخلوق
د بادشاه د نااهمائی نه او د خود سرې نه منع کړی، او د شرک نه منع کړی (یعنی چه د هغه سره په
بادشاهي کین شوک شریک نه کړی او د بل چا عبادت ونه کړی)، او ټول مخلوق صرف د حقیقی بادشا
بندگی ته را و بلی.

افسوس ے چه په موجوده انجیلونو کین د میسم علیه السلام مشن او مقصد دومره په وضاحت
سره نه دے بیان شوی په خومره وضاحت سره چه به په قرآن کین بیان شوی دے. خبریام په خور
دور شکل کین په هغه کین هغه درې بنیادی نکتے ددے کوه چه به بیان شوی دی. مثلاً دا خبره چه

میسیم صرف واللہ کے بند کئی قایل ہو، دھفہ دوسرے ارشاد نہ معلوم میری:

”تہ خداوند خیل خدا کے تہ سجدہ کوہ اور صرف دھفہ عبادت کوہ“ (متی ۱۱: ۳)

اور اس کے بند کئی قایل نہ ہو بلکہ دھفہ قول کوششوند دوسرے دپارہ دوسرے پہ زمکہ د خدا کے د

شریعت حکومہ ہفے و منیل شی لکہ شککہ چہ پہ آسمان بانیہ دھفہ امر تکوینی خطہ کیری،

”ستاباد شاہی و راشی، ستا مرضا چہ شککہ پہ آسمان بانیہ پورہ کیری دغہ شاد پہ زمکہ م وی“ (متی ۱۰: ۱۶)

بیاد اخیرہ دھفہ دہ یرد قولونہ معلوم میری چہ میسیم علیہ السلام خیل خان تہ بی او د آسمانی

باد شاہت نما یئند و نیلو، او خلقوتہ نے ویل چہ ل ما اطاعت کوئی، ہفہ چہ کلہ د خیل وطن نامو نہ

خیل کار شروع کرد نواول نے خیل خیلوان او دینار خلقی خالف شو پہ دے بارہ کین متی، مرقس اور لوقا

د دوسرے وار و متفقہ روایت دے چہ ہفہ و فرماییل ”بی پہ خیل وطن کین مقبول نہ وی“ او کلہ چہ پہ

یروشلم کین دھفہ د قتل خبرے شروع شوے او خلقو ورلہ مشورہ و کرہ چہ چوتہ بل خوا لارہ

نہ ہفہ جواب و کرہ ”ممکن نہ دہ چہ بی دیروشلم نہ بھرہ لک شی“ (لوقا ۱۳: ۲۳) پہ آخری

خیل چہ کلہ ہفہ یروشلم تہ راتلونہ دھفہ شاگردان نوپہ د چت آوار دا شروع و کرہ چہ ”مباک

دے ہفہ بادشاہ چہ د خداوند پہ نوم راشی“ پہ دے بانیہ یہودی عالمانہ ہفہ شوا و حضرت میسیم

تہ نے او ویل چہ تہ د خیل شاگردان چپ کرد - میسیم ورتہ و فرماییل، ”کہ دا چپ شو متو

کانہی بہ آواز شروع کری“ (لوقا ۱۹: ۳۸-۴۰) پہ یوہ بلہ موقع کین ہفہ و فرماییل:

”اے محنت کونکو ادبیستی و روئکو خلقو، تہول زما خوالہ راشی، زہ بہ تاسوتہ آرام و کریم زما

جہ پہ خیل خان کیردی .... زما جہ نرم دے او زما پیچہ سپک دے“ (متی ۲۸: ۱۱-۳۰)

بیاد اخیرہ چہ میسیم علیہ السلام د انسان د جوہ کرہ شری قانون پچائے بانیہ د خدا کے قانون

غوبستلو، د متی او مرقس دھفہ روایت نہ صفا معلوم میری چہ خلاصہ دے دادہ، چہ یہودی عالمانو

د اعتراض و کرہ چہ ستا شاگردان د مشرانو درویش نہ خلاف د و دی پہ ناو نیلی لاسونو و لے خوری؟

نہ حضرت میسیم و فرماییل چہ ستا سود ریا کار و خلقو حالت خوہد دے چہ یسعیاہ بی پردا طعن و نیلے دے

چہ ”دا امت خو پہ ژبہ زما عزت کوی خور زہ نہ نے زمانہ لرہ دی حکم چہ دوی د انسانی حکمونو تعلیم

و رکوی“ تاسو خلق د خدا کے حکم خراباطلہ وی او د خان نہ جوہ کرہ شروع خیل قانون برقرار

ساتی، خدا کے پہ توہات کین د حکم کرہ دوجہ د مور او پلا عزت کوئی او شو کہ چہ مور او پلا رتہ بد

وای ہفہ د مرکبہ شی، خوتا سو وای بی چہ شو کہ خیل مور او پلا رتہ دا د وای چہ زما کوہ خدمتو

ستا سو پہ کار راتل ہفہ مادہ خدا کے نذر کری دی، نوہ ہفہ دپارہ دا بالکل جائزہ چہ بیاد مور

بیاد پلا رتہ خدمت و نہ کری -

قُلْنَا أَحْسَنُ عَيْنِي مِنْهُمْ الْكُفْرُ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ
 قَالَ الْخَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ ؕ آمَنَّا بِاللَّهِ ؕ وَاشْهَدْ بِأَنَّا
 مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾ رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا آتَاكَ وَتَزَلَّتْ وَثَبَعُنَا الرَّسُولَ

کله چه عینی ته معلومه شوه چه بنی اسرائیل کفر او انکار ته مایله دی نو وے و ییل چه
 "شوگ د الله په لار کین زما مدد کار کیری" خواریانو جواب ورکړ چه "موږ و د الله
 مدد کار یو" موږ په الله ایمان راوړه وے، ته پد وے خبره کواه و سه چه موږ کا
 مسلمانان (یعنی د الله حکمونو ته غاړه ایښودونکی) یو. اے ربه کوم فرمان چه تا نازل
 کړه وے هغه موږ و منلو او د رسول پیروی مو قبول کړه،

۴۹ د "خواری" لفظ معنی "قریباً هغه" ده کوم چه د "انصار" ده. په یائیل کین خو عام طور د
 خواریانو په خلک د "شاگردانو" لفظ استعمال شوه وے. او په عینو حالونو کین ورته رسول هم و ییل شوه
 وے. خو رسول په دے معنی کین چه میم علیه السلام په حقوقي د تبلیغ دپاره لیدل، په دے معنی کین
 نه چه خدای هغوی رسولان مقرر کړي و.

۵۰ د دین اسلام په قایمولو کین هغه اختلاونه په قرآن هیډ کین اکثر د الله مدد کول و ییل
 شوی دی. د البره تشریم غداري. په ژوند کین هغه الله تعالی انسان له د خپله اراده او اختیار استیواولو
 کوم آزادی ورکړی ده، په هغه کین الله تعالی شوگ د خپله خدایي په طاعت نه پیوره کوی چه انسان
 و د کفر یا د ایمان د منلو یا د نه منلو یوه لاره اختیار کړي. د وے پشاه الله تعالی انسان په دلیلونو
 او په نصیحتونو باند په دے خبره پوه کوی چه د دے آزادي یا وجود د انسان د کامیابی او د خلاصی
 لاره داده چه هغه د خپل خالق بندگی او اطاعت اختیار کړي. د فشان د پوه کولو او د نصیحتو منو
 او د دلیلونو په ذریعه خلق نیغ لاره ته رااړول په اصل کین د الله کار وے. او شوگ چه په
 دے کار کین د الله سره ملګرتیا کوی هغه ته الله خپل درست او مدد کار رانی. او دا هغه لوړ مقام وے
 چه وے ته انسان رسید و شي. په موخ، روژه او په هر قسمه عبادت کین خوا انسان هری بند او غلام وی
 خرة دین په تبلیغ کولو او د دین د قایمولو په کوشش کین انسان ته د خدای د ملګرتیا او د مدد کاری
 شرف حاصلیږي، چه پر د نیا کین د روحانی ترقی د ټولونه و ټپته مرتبه وے.

فَاكْتَبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿۵۳﴾ وَكُرُوا وَمَكْرَ اللَّهِ وَاللَّهُ خَيْرُ
الْمُكْرِينَ ﴿۵۴﴾ اِذْ قَالَ اللَّهُ يُعِصِي اِِئِي مُتَوَفِّيكَ وَ

زمونو نوم پرہ گواہی ورکونکونکی و لیکہ

بنیانی اسرائیلو (دسیم خلاف) پت تدبیرونہ شروع کرل۔ پہ جواب کن اللہ ہم خیل
پت تدبیر و کرو او پہ داسے تدبیر و نوکن اللہ دے تہ لونہ زیات دے (دغہ خو
د اللہ پت تدبیر و کونہ) چہ کلہ تے او وئیل چہ "اے عیسیٰ، اوس ہر زہ تا داپس اخلم او

اے پہ اصل کن لفظ "مُتَوَفِّيكَ" استعمال شوے دے۔ دے توفیٰ اصلی معنی اغتسل او واپس وصول کرکے
"روح قبض کول" دے لفظ ہازی استعمال دے، اصلی لغوی معنی یتہ نہ دے۔ دلتہ دالفظہ انگریزی دلفظ
(To Recall) پہ معنی کن استعمال شوے دے، یعنی پرہم دے والا دخیل منصب نہ واپس راغبوتل۔
چو نکہ بنی اسرائیلو دے کلونو راسے نافرمائی کولہ، دے بار بار خبر داری او نصیحتونو کولوبا وجود دے ہغوی
تول قوم بنہ خرابید و، پرہم دے دیر پیغمبران تے تنگ کری و، اوہ ہغہ نیک بندہ بہ تے ژوندے نہ و
خوبن چہ دوی تہ بہ تے دے نیکی لار بنودلہ، دغہ وجہ وہ چہ اللہ تعالیٰ پہ ہغوی باند دے حجت تمامو
او دیوہ آخری موقع ورکولو دپارہ دہ پیغمبران حضرت عیسیٰ او حضرت یحییٰ علیہما السلام پہ یو
دخت کن را و لیرل، او دے ہغوی سرہ د اللہ تعالیٰ دے طرفتہ دے ہکارہ ہکارہ بنے دے چہ انکار تیر
صرف ہغہ خلق کولے شوچہ دخت سرہ پہ مندوی او دخت پہ مقابلہ کن دے ہاکھی حد نہ رسیدی وی
خوبی اسرائیلو دے آخری مرتبہ نہ فائدہ وانہ ہتله۔ یوازہ دانہ چہ دہ ددار و پیغمبران دے دعوت یے
قبول نہ کرو، بلکہ دے بنی اسرائیلو یو سردار دے حضرت یحییٰ علیہ السلام سر دے دے پہ اشارہ بانڈ
دے تے نہ جڈا کرو، او دے بنی اسرائیلو علما و فقہا دے یو سازشے پہ ذریعہ دے کوشش و کروچہ دے روم
سلطنت حضرت عیسیٰ لے دے مرک سزا و کری۔ دہ نہ روستون بنی اسرائیلو تہ نصیحت کول ہے دخت
خرا بول و۔ حکمہ تیرا اللہ پاک خیل پیغمبران و اغتلا و پہ بنی اسرائیلو باندے دے قیامتہ پورہ دے ذلت و ژوند
فیصلہ و کرہ۔

دلتہ پہ دے خبرہ باند خان پوہ کول پکاری چہ دے قانون دا تول تقریر پہ اصل کن دے عیسایا نو دے
عقیدے "چہ میم الدہ" ختمو لو او دے صلاح کولو دپارہ دے۔ او پہ عیسایا نو کن دے عقیدہ دے دیو خبر و پہ
وجہ پیدا شوی دے۔

(۱) دے حضرت میم دے مجزہ پہ طور پیدا کیدل۔

(۲) دے ہغہ ہکارہ ہکارہ مجزہ۔

(۳) او دے ہغہ آسمان طرفتہ و جتول پہ صفا صفا ذکر یے دے ہغوی پہ کتابونو کن دے۔

رَافِعُكَ إِلَىٰ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَمَةِ ۚ

تا بہ خپل جان طرفتہ را وچتوم اوچاچہ ستانکار کرے دے دھغوی نہ (یعنی دھغوی د
ملکرتیا نہ او دھغوی پہ کذا ما حول کین دھغوی سرہ دوسیدلونه) بہ تاپاک کوم اوپہ تا
پیسے دتلونکی خلق بہ دتیامتہ پورہ پہ ہنہ خلقوباند پورہ لرم چاچہ ستانکار کرے دے

قرآن داولے خبرے تصدیق وکرو اورے فرمائیل چہ دسمیم بے پلارہ پیداکیدل دالله قدرت
کرشمہ وہ - الله چہ شوک پہ کومہ طریقہ پیداکول وغواہی پہ ہنہ طریقہ پیداکوی - دا دے
خبرے دلیل ہجیرے نہ دے چہ مسم خدائے وو یا پہ خدائی کین شریک وو۔

دوچے خبرے ہم قرآن تصدیق وکرو اوپہ خیلہ دسمیم یوہ معجزہ بیان کرہ خودی
وویل چہ دا تول کارونہ ہنہ دالله پہ حکم سرہ کری وو، پہ خپل اختیارے ہیم ہم نہ دکرے
لہذا پہ دے کین ہم شہ داسے خبرہ نشہ چہ سرہ اوائی چہ مسم پہ خدائی کین حصہ دار وو۔

اوسے ددریے خبرے پہ حقلہ کہ چرے دعیسایانو خبرے تولے غلطے دے نوبیاخوصنا منہغوی
نہ دا خبرہ کول پکار ووچہ تاسو مسم نہ دالله خوبہ واللہ وایق ہنہ خورم دے خاورے شوے
دے، کہ دزہ تسلی غواہی نوافلائی خائے نہ لارشی تبریہ اونیٹی - لیکن ددے خبرو پہ خائے
قرآن یوازہ داسے نہ وایق چہ مرشورہ دے، بلکہ عیسایانوتہ الہا دوائی چہ مسم دسرہ پہ
صلیب (سولی) خیرولے شوے نہ دے، یعنی چاچہ پہ آخری دخت کین ایللی ایللی لما شہقتانی
ویلی وو، او دچاچہ تاسو پہ سولی ختے تصویرا ختے دے، ہنہ مسم نہ وو، مسم خود دے نہ
وہا نہ خدائے وچت کرے وو۔

دے نہ روستوم چہ شوک دقرآن دآیاتونونہ دسمیم دوفات دثابتولو کوشش کوی ہغوی پہ
اصل کین ددے خبرے دثابتولو کوشش کوی چہ الله تعالیٰ لہ پہ صفا تہکوکین د خبرو کولوپل نہ
ورہی - أعاذنا الله من ذلك ۔

۵۲ دانکار کونکونہ مراد یہودیان دی چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام ورتہ دایمان را ورو
دعوت ورکرو او ہغوی ترانکار وکرو - ددے نہ برخلاف کہ پہ ہنہ پے دتلونکو خلقونہ مراد مسم
تلونکی دی نوپہ ہنہ کین عیسایان اومسلانان دواہرہ شامل دی۔

ثُمَّ إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأَحْكُم بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ
تَخْتَلِفُونَ ﴿۵۵﴾ فَمَا لِلَّذِينَ كَفَرُوا قَاعِدٌ بِهِمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ
شَدِيدٌ أَلَا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿۵۶﴾
وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ
وَاللَّهُ لَا يَحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿۵۷﴾ ذَلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ
الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ ﴿۵۸﴾ إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ
كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿۵۹﴾

بیا بہ تا سوتول آخر مالہ را خئی، پہ ہفہ دخت کن بہ زہ د ہفہ خبر و فیصلہ کوم
چہ تا سو پہ منیم کن پکن اختلاف دے۔ کومو خلقو چہ دکن اود انکار لارا اختیار
کری دہ ہفوی لہ بہ پہ دنیا و آخرت دوارو کن سختہ سزا در کوم او ہتھوک بہ یے
مدد کار نہ وی، او کومو خلقو چہ د ایان اود نیک عمل لارا اختیار کری دہ ہفوی
لہ بہ خیلے بدلے پوش پوش و کرے شی۔ اوبہ پوہ شی چہ د ظالما نوسرہ اللہ
ہرگز محبت نہ کوی۔

۵۵ آیتونہ دی اود حکمت نہ دے تذکرہ دی چہ موبذہ تے تاتہ آورہ وو۔ د اللہ
پہ نزد عینی مثال د آدم پہ شان دے چہ اللہ ہفہ د خاورے نہ
پیدا کرو اوحکم یے ورتہ د کرو چہ شہ او بس ہفہ شو۔

۵۶ یعنی کہ صرف د معجزہ د پیدا بیش پہ وجہ شوک خدا تے یا د خدا تے عوم جو پیدا شوع۔
نو بیا خوبکار وہ چہ د آدم پہ حقلہ ہم دا عقیدہ دے، حکم چہ میہم خوصرف یے پلار د پیدا اشوع رو اود
د موراد پلار دوارو نہ بغیر پیدا اشوع دے۔

الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُبْتَلِينَ ﴿٦٠﴾ فَمَنْ حَاجَّكَ
فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ
أَبْنَاءَنَا وَابْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنفُسَنَا
وَأَنفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلُ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ﴿٦١﴾

۱۱۱ اصل حقیقت دے کہ ستاد رب و طرف نہ بنو دے کیری او تہ پہ ہئے خلقو کین مہ
شاملیرہ چہ پہ دے کین شک کوی آیت

او دے علم را تلونہ دوستو چہ شوک سنا سرہ پہ دے بارہ کین جگرہ کوی
نوائے مجرہ، ہغوی تہ ووا یہ چہ را خئی چہ مونزہ او تاسو پخیلہ ہم راشو او
خپل خپل بال پچرم را ولو او خداے تہ سوال و کرو چہ شوک یہ
دروغہ وی نومہ ہغہ و د خداے لعنت دی

۱۱۲ دے حاتمہ پورے چہ پہ تقریر کین کوہ بنیادی کتے عیسایان تہ ورا ند شوہ و ہغہ خلاصہ دادہ
کومہ اولہ خبرہ چہ و عیسایانوپر ذہن کین دہغہ و راوستلو کوشش شوہ دے ہغہ دادہ چہ و
مسیح و خدا یئی کومہ عقیدہ پہ تاسو کین پہ کومو رجوہا توسرہ پیدا شوی دے پہ ہغہ کین یوہ و سبہ ہم
مسیح نہ دے۔ یوانسان و وچہ اللہ و خپل علم مطابق مناسب و گنرو چہ پہ نا شنا طریقہ تے پیدا کری
او ہغہ نہ دے مجبزیہ و رکری چہ بنکارہ و نہوت تہ دی او منکرین حق تہ تے پرہ نہ دی چہ پہ
سولئی تے او خیروی بلکہ خان نہ تے را و چت کری۔ مالک تہ اختیار دے چہ پہ خپل بندہ شوکول غازی
ہغہ پر و کری۔ صرف دے نا شنا سلوک پہ وجہ دا نتیجہ را ایتل شوک مسیح کیدے شی چہ ہغہ پہ خپل
مالک وو، یاد مالک شوے وو یا پہ ملکیت کین و ہغہ سرہ شریک وو۔

پہ دویمہ دے غتبہ خبرہ بانید تہ ہغوی پورہ کری دی چہ مسیح کوم خیر تہ خلق را بللو ہغہ ہم
خیر دے کوم تہ چہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم خلق را بلی۔ و دوارو پہ مقصد کین و وغیرہ ہرمو فرق نشے۔

دے تقریر دریمہ بنیادی خبرہ دادہ چہ و مسیح نہ روستو و ہغہ و حواریا نو مذہب ہم دا سلام و کوم
چہ قرآن پیش کوی۔ روستو بیا عیسائیت نہ دسیم علیہ السلام پہ تعلیم بانید تہ یک پاتے شو او نہ پہ ہغہ مذہب
پہ لاہد پہ کوم پہ چہ و مسیح حواریا تہ ملی وو۔

۱۱۳ دا فیصلہ چہ تے پہ دے شکل کولہ نو پہ دے کین اصلی مقصد دا ثابتول و وچہ و بخران و ذوقصد
شد کوی۔ براہ پہ تقریر کین چہ کوہ خبرہ بیان شوی دی پہ ہغہ کین دے یوہ خبرہ جواب ہم و دوی سرہ نہ وو۔
و مسیحیت دیرہ عقیدہ دی و دے دوی سرہ پہ خپلو کتابو کین دے یوہ عقیدہ پہ حق کین ہم شہ دا سہ سند نہ
و وچہ دے ہغہ پہ وجہ دا یہ یقین سرہ او رو نیلے شی چہ و ہغوی عقیدہ درستہ و و حقیقت مطابق دے۔

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ وَإِنَّ
اللَّهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ
بِالْفَاسِدِينَ ﴿٦٣﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ

دا بالکل صحیح و اتقادی، و حقیقت دادہ چہد اللہ نہ بغیر بل ہیچوک د عبادت لایق نشہ، اود اہم اللہ
دے چہ طاقت ہے کہ تولو نہ لوئے دے اوجہ حکمت ہے دتول جہان پہ نظام کن چلیری، بیا کہ چکر
دا خلق پہ دے شرط باند متقابلہ تہ را لشی او) مخ و ا رہ وی نو) دھوئی د فسانیت یہ صفا ہنکارہ
شی، اواللہ خود فسادیلو پہ حال باند بنہ خبر دے۔

ورثہ او وایہ چہ ^{۱۵} اہل کتابو ایوے دے خبرے نہ را لشی چہ ہفت مزینا و ستاسو پہ

بیاد نبی صلی اللہ علیہ وسلم قوی شخصیت کہ ہفتہ تعلیم اود ہفتہ کارونو تہ چہ ہے و کتل نو دودند دیو خلقتو
زہود نہ دہفتہ کہ بتوت قایل شوی نو اود خیل انکار پہ عقلی شک پیدا شوے نو۔ نو دہفتہ وجہ و چہ
کلہ درتہ او و پیلہ شوچہ و برہ بنہ دہ کہ ناسو پہ حیلہ عقیدہ کن صحیح بی لوراشی زمر بن خلاف
د فار کوی چہ شرک پہ دروغ وی پہ ہفتہ د خدا کے لعنت وی، نو پہ ہفتوی کن ہیچوک دے نہ تیار شو۔
د فہ شان دا خبرہ تول عرب تہ ہنکارہ شوہ چہ د بھران د ہسائی پیشرا کا نو او پادریانو دے
عقیدہ دی چہ چنیلہ ہے پر ہم کامل اعتبار نشہ۔

^{۱۶} دے دے حاکم نہ یو دریم تقریر شروع کیری۔ دے تقریر پہ مضمون چہ سبہ غور و کوی
نو اہم معلوم کیری چہ دا تقریر د جنگ بذر اود جنگ اُحد پہ منیر کن نازل شوہ دے۔ خود دے
اور دے و اہو تقریر نو مطلبونہ یو بل سرہ دوسرہ نزد دے دی چہ د سورق د شروع نہ را داخلہ تر
دے حاکم پورے بتولہ یوہ خبرہ ہنکاری۔ پہ دے وجہ د بعض منسیرد خیال دے چہ دا روستنی
آیتونہم کہ و قد غیران د تقریر سلسلہ دے۔ خود دے حاکم نہ چہ کوم تقریر شروع کیری د ہفتہ
کہ انداز نہ معلوم کیری چہ ہفتہ یہود یا نو تہ دے۔

بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِلَّا تَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكْ بِهِ شَيْئًا
وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا
فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿۲۳﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَحْجُجُونَ
فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا أُنْزِلَتِ التَّوْرَةُ وَالْإِنْجِيلُ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ
أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۲۴﴾ هَآأَنْتُمْ هَؤُلَاءِ مَا جَحْمَتُمْ قِيَامًا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ
فَلِمَ تَحْجُجُونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ

منہ کن یوشان دے۔ ہفتہ دا چہ مونہ بہ دالہ نہ بغیر دہل چاہندگی نہ کوو، دہفہ سرہ بہ شوک
نہ شریکے وو، پہ مونہ کن بہ یوکس بل کس خیل خدائے نہ جوہ وی سواد اللہ نہ —
دے دعوت قبلول نہ کہ ہفتوی ہم وارہ وو نو صفا ورتہ او وائی چہ پہ دے خبر گواہا
و سپہی چہ مونہ خو مسلمانان (یعنی صرف د خدائے بندگی کوئی اد حکم منونکی) یو۔

اسے اہل کتابو، تاسود ابراہیم پہ بار کن مونہ سرہ جکرہ ولے کوئی؟ تورات
او انجیل خود ابراہیم نہ روستونازل شوی دی۔ نو پہ دومرہ صفا خبرہ ہم نہ پوہیڑی
— تاسوتہ چہ د کو موٹینرو نو علم وو پہ ہفتے کن خو مونہ جھٹونہ و کرل اوس پہ
ہفتے خبر و کن خلع جھٹونہ کوئی چہ تاسوسر د ہفتہ علم نشہ۔ اللہ پوہیڑی

شے یعنی پہ یوہ دے عقیدہ مونہ سرہ اتفاق و کرئی چہ مونہ پریم ایان راوہ دے اوچہ د ہفتہ دیم
والی نہ تاسوہم انکار خفی کوے۔ ستاسو خیلر پیغبر نردا عتیدہ بیان کری دے۔ ستاسو پہ خیلر مقد سوتما بونو
کن دے عقیدہ تعلیم موجود دے۔

شے یعنی ستاسود ا یہودیت اود نصرانیت د تورات اود انجیل د نازلید و نہ روستو پید ا شری
دی ا ابراہیم علیہ السلام دے دواہو د نازلید و نہ دیر خکن تیر شہ وو۔ اوسے یو معلولی
عقل والا انسان ہم پہ دے خبر پہ آسانہ پوہیڑی چہ ابراہیم علیہ السلام پہ کوہ مذہب وو ہفتہ خو
یہودیت یا نصرانیت نہ وو۔ نوچہ ابراہیم پہ بیغہ لاسر و او یو کامیاب انسان و او د یہودیت اود
نصرانیت نہ دیر خکن تیر شہ وو، نو د صفا معلومہ شہ چہ د شیخ لارہ اوک نجات د پارہ یہود
یا نصرانیت ہیٹ شرط نہ دے۔ (ا کوہ سورۃ بقرہ حاشیہ نمبر ۱۳۵ د ۱۳۱)۔

وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿۶۶﴾ مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا
وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۶۷﴾
إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَ
الَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۶۸﴾ وَذَتْ طَائِفَةٌ مِّنْ
أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿۶۹﴾
يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿۷۰﴾

تاسو نہ پوہیڑی۔ ابراہیم نہ یہودی و نہ عیسائی، بلکہ ہفہ خو بیو مخیزے
مسلان و و او ہفہ ہرگز و مشرکانو نہ و و۔ د ابراہیم سرہ و تعلق ساتلو
زیات حقدار کہ شوک دی نو ہفہ ہفہ خلق دی چہ کہ ہفہ پیروی یے کری دہ او اس
دانی او دودہ منوکی دے تعلق ساتلو زیات حقدار دی۔ اللہ صری کہ ہفہ خلقو
ملکرے او مددگار دے چہ ایان لوی۔

(اے ایان والی) پہ اہل کتابو کین یوہ دلہ دا غواری چہ پہ شہ طریقہ تاسو د نیغہ
لا رہے نہ وارہ وی، خو پہ حقیقت کین ہغوی د خیل خان نہ بغیر بل شوک د نیغہ لا رہے
نہ نہ ارہ وی خو ہغوی پہ دے پوہیڑی نہ۔ اے اہل کتابو تاسو د اللہ
د آیتو نو نہ انکار ولے کوئی حالانکہ تاسو یے پہ خپلو سترگو و نیئی گوری؟

شہ پہ اصل کین لفظ حنیف استعمال شوے دے۔ دے مطلب دا دے چہ یوسرے کہ ہر طرف نہ مخ وارہ وی
اوہ یوہ خاصہ لا رہا نہ روان شی۔ د مطلب مونہرہ پہ ”یو مخیزی مسلمان“ سرہ ادا کرے دے۔

شہ دے فقرے دو پیر ترجمہ دا ہم کیدے شی چہ ”تاسو پر پھیلہ گواہی کوئی“ پہ دوار ترجمہ
سرہ پہ مطلب کین شہ فرق نہ راحی۔ پہ پھیلہ د بنی صلی اللہ علیہ وسلم پاک ژوند، د صحابہ کرامو پہ
ژوند باندہ د بنی د تعلیم زبردست اثر، او د قرآن سورہ مقصدی بیانوتہ، دا قبول خیر و نہ
د اللہ تعالیٰ دا بے صفا و رویشانہ فیتے دے، چہ کوم سرے د پیغمبرانود احوال نہ اود
آسمانی کتابونود طرز نہ واقف وی نو د ہفہ د پارہ د محمد پہ نبوت کین شک کول
دیں گران و و، او د حقیقت دے چہ د پرواہل کتابوتہ (خاص طور د
اہل کتابو عالمانوتہ) دا معلومہ شوے و چہ محمد ہفہ
نبی دے چہ مخکین پیغمبرانوے د را تلو وعدہ کرے وے،

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبُسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَ تَكْتُمُونَ الْحَقَّ
 وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ
 آمِنُوا بِالَّذِي أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَ
 اكْفُرُوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٢﴾ وَلَا تَوَدُّونَا إِلَّا لِمَن
 تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ الْهُدَى هُدَى اللَّهِ أَنْ يُؤْتَىٰ أَحَدٌ
 مِّثْلَ مَا أُوتِيْتُمْ أَوْ يُجَاجَزَكُمُ عِنْدَ رَبِّكُمْ قُلْ إِنْ

اے اهل کتابو، حق له د باطل رنگ ولے ورکوی چه یوشکمن شے ترجور کری؟ او سره
 د پوهه قصد الحق ولے پتهوئی؟

پدا اهل کتابو کین یوه دله وایي چه دده بی په منونکو باندی شه نازل شوی دی په
 هغه باندی سحرایان را وری او ما بنام تر بیا انکار وکړی، کیدے شی چه په دے چل
 داخل دخیل ایمان نه واورې. دغه شان داخل په خپلو کین وایي چه د خپل مذهب
 د خلقونه بغیره بل چا خبره مه منی. اے بی، دوی ته ووايه چه "اصل هدایت خو
 د الله هدایت ده او داد الله ورکړه ده چه تاسو ته شه درکړه شوی وؤ
 هغه اوس بل چا ته ورکړه شی، یا دا چه نور وخلقوته د الله په دربار کین ستاسو
 خلاف یو قوی او مضبوط دلیل ملاو شی." اے بی، دوی ته ووايه چه

نور د پوره په کله کله پر دقت د زور نه مجبوره شول او په خوله په یی اودویل چه مجل رښتینی دے او هغه
 چه کوم تعلیم پدیش کوی هغه حق دے. په دے وجه په هغوی باندی قرآن بار بار د الزام لکړی چه د الله کوچه
 نیغے علامه تاسو پخپلو سترگو وینی، او تاسو دا گواهی کوئ چه هغه حق دی، هغه ته تاسو په قصد باندی شراکت
 په وجه دروغ وایي.

۴۱ دا یوه دوکه ده چه کوم یهودی مشران به د مدینه په خوا و شا کین و سیدل هغوی به دا
 دوکه د اسکام و کسزوری کو بودپاره کوله. هغوی خاص دده غرض دپاره چه د مسلمانانو زور نه وکړی
 اود بی مصلی الله علیه وسلم نه عام خلق بدگمانه شی، پت پت سری تیاره ول شروع کول. هغوی ته به یی
 وویل چه اول بڼه په اعلان سره اسلام قبول کړی، او بیا د اسلام نه را واورې، او خلک په خائے
 په خلقو کین د مشهوره کړی چه مونږه په اسلام کین په مسلمانانو کین اود هغوی په پیغمبر کین

ج ۷
 ۴۳) الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ
 يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ۴۴) وَ
 مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنَّهُ بِقِطَارِ يَوْمَدَّةٍ إِلَيْكَ ۴۵) وَ
 مِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنَّهُ بِدِينَارٍ لَا يَوْمَدَّةٍ إِلَيْكَ إِلَّا مَا
 دُمْتُ عَلَيْهِ قَائِمًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي

”فضل اور شرف خود اللہ پر اختیار کیں دے، چہ چالہ بیے در کول غواہی ہفہ نہ بیے در کوی
 ہفہ فراخہ نظر دلا دے اوپہ ہر خہ باند پودہ دے، ہفہ د خیل رحمت دپار چہ شوک و غواہی
 ہفہ خاص کوی او دے اللہ فضل دیر لوی دے“

پہ اہل کتاب کو کین خوشک داسے دی کہ تہ پر بروہ و کرپے او دے مالونو یو دیرے
 ورسہ امانت کیو دے ہفہ بہ ہفہ مال تاتہ واپس ادا کوی، او شوک پکین داسے دی
 کہ دیوے اشرفی اعتبار پر و کرپے نو تر ہفے بہ بیے نہ در کوی تر شوچہ ہر وخت ہر تہ
 دس دپاسہ ولا نہ بیے۔ ددوئی ددے بد اخلاقی وجہ دلا دے چہ دوئی وائی
 ”کہ میانو (دیہودیانونہ علاوہ د نور و خلقو) پہ بارہ کین پہ موبو باند

دا او د اخرا بی و لیدے تہ کہ خو موبوہ اسلام پر یسینود او دے ہفوی نہ خدا شو۔
 ۴۶) پہ اصل کین لفظ واسع استعمال شوے دے چہ پہ قرآن کین عام طور پہ درے
 مرتع کین استعمال پری۔ یوہ ہفہ مرتع چہ کلہ انسانانو دیوے دے تہ تک خیالی او دے تک نظری
 ذکر راشی او دے دے تہ داحقیقت بنکارہ کول ضروری وی چہ اللہ ستاسو پشان تنک نظرہ
 نہ دے۔ دریمہ ہفہ مرتع چہ کلہ اللہ تعالیٰ انسان پہ خیل بخل اوپہ خیلہ تنک و لی باند ملامتہ
 کوی او ہفہ تہ دانیائی چہ دے اللہ لاس فراخہ دی، ہفہ ستاسو پشان بخل نہ دے۔ دریمہ ہفہ
 موقع چہ کلہ انسان د خیل خیال دکی پہ وجہ اللہ تعالیٰ ہم محدود کنری نو ہفہ تہ داثابتوی
 چہ اللہ غیر محدود دے۔ (اوصحکوٹ سورۃ بقرہ، حاشیہ نمبر ۱۱۲)
 ۴۷) یعنی اللہ تہ معلوم دے چہ شوک و فضل او دے شرف مستحق دے۔

الْأَمِينِ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿٥٠﴾ بَلَى مَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ وَاتَّقَى فَإِنَّ اللَّهَ
يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٥١﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ
أَيْمَانَهُمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَ
لَا يَكُنْ لَهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ

هينم گونف نشته، اودا خبره هغوی په الله پورې خالص دروغ تری، حالانکه دا هغوی ته معلوم ده (چه الله داسه هینم خبره نه ده کړې) آخر دوی به د هغوی نه پوس نه کیري؛ هر چا چه خپله وعدا پوره کړله، اود بدی نه نه ځان پچ کړلو، هغه به د الله محبوب بنده وی ځکه چه پر هیز ځا رخلی د الله خوښ وی. پاته شو هغه خلق چه د الله وعدا او خپل قسمونه په لږ قیمت خرڅوی، نو د هغوی پاره په آخرت کښ هینم حصه نشته، د قیامت په ورځ به الله نه د هغوی سره خبره وکړی نه به ورته وگوري اونه به یې پاک سکری،

که دا یواځه دیهودیانود عامو خلقو جا هلانه خیال نه ووهککه د هغوی ټول مذهبی تعلیم هم په دس رنگ وواو د هغوی د لویو لویو عالمانو دینی حکومته د فیه وو. یا بیبل د قرآن او د سود په حکمونو کښ د اسرائیلی سړی اود غیر اسرائیلی سړی په منځ کښ ښکاره فری کړه دس (استثاء ۳۰۱۱۵-۳۰۱۳۳) په تلمود کتاب کښ ویشلی شوی دی که چرې د اسرائیلی غوږی د غیر اسرائیلی غوږی زخمی کړی نو په هغه باند تاوان نشته، خو که د غیر اسرائیلی غوږی د اسرائیلی غوږی زخمی کړی نو په هغه باند تاوان نشته. که چاته په یو ځای کښ ورزیږیدلې شوي څیر ملا و شو نو هغه د خوا و شا پادې ته وگوري چه د کومو خلقو پادې ده. که د اسرائیلیانو پادې ده نو هغه له پکار دی چه اعلان وکړی اړکه د غیر اسرائیلیانو پادې ده نو اعلان ته ضرورت نشته هغه څیر د ځان سره کیر. دی. ربی اشما عیل وایي که چرې د یو امی او اسرائیلی مقدمه قاضی لدراشی نو قاضی که خپل مذهبی رور په اسرائیلی قانون خلاصه وکړه نو خلاص وېه کړی او وواي چې چه دا مزین قانون دس. اړکه چرې د امیانو په قانون کښ خلاصه وکړه نو د هغوی د قانون مطابق دس خلاص کړی او وواي چې دا ستاسو قانون دس. اړکه چرې په دواړو قانونو کښ نشو خلاص کړی نو بل چه په کومه بهانه هغه اسرائیلی رور خلاصیدلې شو خلاص وکړی. ربی شموایل وایي چه د غیر اسرائیلی سړی د هر غلطی نه ناپایه افسل پکار دی (تالمودک متینی) پال آنزک هر شون، لاند شته صفات

وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلُونُ السُّنْتَهُمْ
بِالْكِتَابِ لِيُحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ ۖ وَ
يَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۖ وَ
يَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذِبُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ۝ مَا كَانَ لِبَشَرٍ
أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ
لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا

بلکہ کہ ہفتویٰ د پارہ خوشختہ درد ناکہ سزا دہ۔

پہ دوی کین شہ خلق داسے دی چہ د کتاب لوستلوپہ وخت کین ژبہ داسے تا د راتا و
کری چہ تہ بہ وایہ چہ دا دوی شہ وای د کینی د کتاب خپل عبارت دے، حالانکہ هغه د
کتاب عبارت نه دی، دوی وای، دا موزنه چہ شہ دایو، دا دالله د طرفنه دی حالانکہ هغه د
الله د طرفنه نه دی، دوی په قصد باندی دروغ خبره په الله پورے تری۔

دیوانسان دا کار نه دے چہ الله ورله کتاب، حکم و پیغمبری و کری او هغه و خلقتو
ته دا وای چہ تا سود الله په حائے زما بندگان شئی. هغه خوبه دا وای چہ تا سوریتینے

هم دا خیال دی چہ د قیامت په وړخ به برے موزنه دالله نزهه بندگان یو، الله به موزنه تده مهربانی په نظر
کوری، او که شہ لږه ویره کناه مو په دنیا کین کرید هغه به هم د بزرگانو د سفارش په وجه لږه شی، لیکن
د قیامت په وړخ به د دوی سره معاصله بالکل بدله وی۔

۱۱۱ اکچپه دده دا مطلب هم کیده شی چہ دوی د کتاب په معنوکین بدلون راوی، او یا الفاظ بدل راوی
کری او شہ بل شہ مطلب تر را و باسی، خوا اصلی مطلب یه دده چہ دوی کله کتاب وای او بودا هغه لفظ
ته ور ورسیری، چہ کله اصلی لفظ وای خو د دوی پکین نقصان وی یا د دوی د خپله عقیده خلاف
راشی، نو په هغه لفظ باندی ژبه و آری را و آری او شہ بل شہ ترجور کری. دده مثالونه
په قرآن منوکوا هل کتابو کین هم شته ده. مثلاً کوم خلق چہ دا وای چہ نبی بشر نه د هفتوی په
ده آیت قل انما آنا بشر مثکم کین انما نیکه خان له خان له یعنی ان ما وای او ترجمه
داسے کوی چہ "اے نبی، او وایه چہ په حقیقت سره نه به زه یو بشر ستا و پشان؟"

رَبِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ
تَدْرُسُونَ ﴿١٩﴾ وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالْ
نَّبِيِّينَ أَرْبَابًا ۖ أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ
مُسْلِمُونَ ﴿٢٠﴾ وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ
مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا

رباني خلق شي لکه شکه چه دهغه کتاب د تعليم تقاضاده چه تاسوي پخپله هم وايي
او نور خلقوته يي هم وايي. هغه به تاسوته هېرې دا ونه وايي چه د فرستوياد پيغمبرانو
نه خل له خپل رب جوړ کړي. آيا د اکيد شي چه تاسو د مسلمانان يي او يوني د تاسو
ته د کفر حکم وکړي ۱۹

ياد کړه چه الله د پيغمبرانو نه وعده اخستې وه چه نن مريز تاسوله کتاب او حکمت
د کړي ده. صبا له که چرې يو بل رسول تاسوله راشي، او کوم تعليم
چه ستاسو سره د فتحې نه موجود ده د هغه تصديق کوي،

کله په يهوديانو کين به چه کوم عالمان په مذهبي عهد ه پانډو، او خلقو ته به يي مذهبي کارونه
بنودل، د عبادت او ديني حکمونو بند و بست به يي کولو، د هغوی د پاره به لفظ رباني استعماليد لو،
لکه شکه چه پخپله په قرآن کين راغلي دي، کولاي نه هلمهم الشايتون والاحبار عن قولهم
الا لله والابليس الشيت (د دوی د پانيانو او د دوی عالمانو له دوی د کناه د خبر وکولو نه
او د حرامو د خوړلو نه نه منع کول). دغه شان په عيسايانو کين د لفظ (Divine) معنی د لفظ رباني
د معنی پشان ده.

کله دا د هغه ټولو غلطو خبرو ترديد ده چه د دنيا مختلف قومونو د خدا ته په پيغمبرانو پوره
تړلي دي او بيا ته په خپلو کتابونو کين شامل کړي دي او د دغه په وجه يو پيغمبر يا يوه فرسته د
خدا ايي د رجه تر رسوي. په دغه آيت کين د يوه قاعده کليم بنودلې شوي ده چه يودا ته تعليم چه هغه
د الله نه بغير د بل چا بندگي او عبادت ته خلق تيار دي او يا يوبند د خدايي مقام ته رسوي هغه
هېرې د پيغمبر تعليم نشي کيدې. چرته که په يو مذهبي کتاب کين د دغه خبرې په نظر راشي
نو پوره شه چه دا دې لارې کوکو خلقو غلط خبرې دي.

مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ ۖ قَالَ ءَاَقْرَرْتُمْ وَاَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذٰلِكُمْ اٰصِرِي ۖ قَالُوا اٰقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَاشْهَدُوا ۚ وَاَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ ﴿٨١﴾ فَمَنْ تَوَلَّىٰ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿٨٢﴾ اَفَعَيِّرْ دِيْنَ اللّٰهِ يَبْغُوْنَ

نوتا سو بہ ضرور یہ ہفتہ ایمان راوری اور دھتہ امداد بہ کوئی دے دے وعدے نہ روستو تو اللہ تپوس و کرد " آیا تا سود دے اقواس کوئی اوپہ دے باند زما د وعدے دزنہ ذمہ واری اخلی؟ هغوی او ویل چہ او موبزہ اقواس کوؤ۔ اللہ و فومایل " دیرہ بندہ تا سو کو اهان شی اوزہ ہم ستا سوسرہ کو اہیم، ددے نہ روستو چہ شوک د خپل لوظ نہ واپس شی نو ہم هتہ فاسق دے۔"

اوسے ولے داخل د اللہ اطاعت طریقه (دین اللہ) پرین دی او شہ بلہ طریقه غواری؟

۹۹ مطلب دادے چہ دہر پیغمبر نہ ددے خبر دے وعدہ اغتیلے شوی دہ۔ او کو مہ وعدہ چہ د پیغمبر نہ اغتیلے شوی دی پد هتہ کن د هتہ امتیان ہم شامل وی۔ وعدہ دادہ چہ ہر اکہ زمونہ د طرفہ یونہی درو لیرے شی او هتہ ہم د هتہ دین د قایم لو او د هتہ د تبلیغ کوشش کوؤ د کوم دین د قایم لو او د هتہ د تبلیغ کار چہ تا تہ حوالہ شور و، نو تہ بہ د هتہ سرہ مذکورہ کیرے۔ د هتہ سرہ بہ تعصب او بد نیتی نہ کوے، خان بہ د دین تیکہ دار نہ گنیزے، د حق مخالفت بہ نہ کوے، بلکہ چرتہ چہ شوک زمونہ د طرفہ د حق د جہنم دے پور نہ کوؤ د پارہ را وچت کرے شی، تہ بہ د هتہ د جہنم دے لاند کیرے۔

دلہ پہ دے خبرہ خان پوہ کول پکاری دی چہ د حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم نہ ورائد د هرنہی نہ داد وعدہ اغتیلے شوی دہ، اود دے وعدہ مطابق هرنہی خپل امت تہ د روستو را تلونکی بنی خیر و کریم دے اوداچے ورتہ ویلی دی چہ د هتہ ملگرتیا بہ کوئی، لیکن نہ پد قرآن کن او نہ پد حدیث کن چرتہ ددے خبرہ پتہ لکی چہ د حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم نہ ددے وعدہ اغتیلے شوی دہ یا بنی پرتہ خپل امت تہ دار ویشی دی چہ د روستو بل بنی بہ راسی اوپہ هتہ بہ ایمان راوری۔

۱۰۰ اہل کتابو تہ وائی چہ تا سود اللہ وعدہ ما توئی، تا سو چہ د حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم نہ انکار کوئی او د هتہ مخالفت کوئی نو تا سود هتہ وعدے خلاف ورزی کوئی کو مہ چہ تا سود پیغمبرانہ نہ اغتیلے شوی دہ، نوپہ دے وجہ اوس تا سو فاسقان بنی یعنی د اللہ د اطاعت نہ وتلی یثی او د خدا د حکم نہ منی۔

وَلَهُ اسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا
وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿۸۲﴾ قُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَا
أُنْزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ
وَمَا أَوْثَقِي مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ رَبِّهِمْ سَلَا نُفَرِّقُ
بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿۸۳﴾ وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ
دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۸۴﴾

حالانکہ د آسمانوں اور زمین کے ہر مخلوق نے چاروں اچاروں سے اللہ کے حکم منونگی (مسلمانان) دی ہے
اور ہر طرفہ بہ واپس تولی؟ اے نبی، دوا یہ ہے "موبزہ اللہ منو، ہر تعلیم منوچہ
پہ موبز یا ند نازل کرے شوے دے، ہر تولے خبر منوچہ پہ ابراہیم، اسمعیل، اسحق،
یعقوب اور یعقوب پہ اولاد پاند نازلے شوے دے، اور ہر ہر ہدایا تو بانڈیم ایمان لرو
چہ موسیٰ او عیسیٰ اور پیغمبرانوتہ د چیل رب د طرفتہ ور کرے شوی و۔ موبز
پہ ہرغوی کن فرق نہ کوو۔ اور موبزہ د اللہ حکم منونگی (مسلمانان) یو۔ د
اللہ ددے حکم منلو (اسلام) نہ بغیر چہ شوک شہ بلہ طریقہ اختیار د ول غواہی، ہر
طریقہ پہ ہرچہ قبول نہ کرے شی، اور ہرچہ پہ آخرت کن ناکا میا بہ اور تاوا فی دی۔

اے یعنی دہو لو کائنات اور کائناتو د ہر خیر دین خود اسلام، یعنی د اللہ حکم منلو اور پاندگی
دہ، اور سے چہ تہ پہ مہ کائناتو کن د نہ و سپرے اور اسلام پر پز دے تولہ کو مہ
طریقہ کو رہ؟

اے یعنی زمون د طریقہ نہ دہ چہ پہ نبیا نو کن شہ منوا و شہ نہ منوا شوک دروغن کرد
اور شوک ریختی۔ موبز د بد نیتی نہ پاک یو د جاہلیت سرہ مینہ نہ لرو۔ پہ د نیا کن چہ چرتہ د
اللہ بندہ د اللہ د طرفہ حق را ورے دہ موبزہ د ہرچہ پہ حقایق بانڈ کو اھی ور کوو۔

كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا
 أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
 الظَّالِمِينَ ﴿٨٦﴾ أُولَئِكَ جَزَاءُ هُمَ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللَّهِ
 وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾ خُلِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ
 عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا
 مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٨٩﴾ إِنَّ
 الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ أَزَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ

داځنکه کید شی چه الله هغه خلقوته هدايت وکړی کومو خلقوچه دايمان راوړلونه روستو بيا کفر
 اختيار کړو حالانکه هغوی پخپله د دغه خبره کواهی کړی ده چه دا رسول په حقه دے
 او هغوی ته صفا او روښانه نښه راغلی دی. الله خو ظالمانو ته هدايت نه کوی. د دوی
 د ظلم مجرم بدل هم داده چه په دوی باندې الله او د فرستوا وکټولو انسانانو لغت دے،
 په دغه حالت کې به هغوی هميشه و سبزی، نه بدنه سزا سپکه کړه شی او نه به ورته مهلت
 ورکړه شی. البته هغه خلق به پچ شی چه د دغه نه پس توبه و یاسی او د خپل غل اصلاح
 وکړی، الله بخښونکې او مهربانه دے. خو کومو خلقوچه دايمان راوړلونه پس کفر
 اختيار کړو او بيا په کفر کې زیات مخکې لاړل کښه د هغوی توبه به هرگز نه

کښه دلته بیا هغه خبره ده کومه چې عیسی یار یار بیان شوی ده چه د نبی صلی الله علیه وسلم په زمانه کې د
 عربو یهودی عالمان په دغه پوه شوی وو او په خوله د دغه خبره کواهی کړی وه چه محمد حق نبی دے
 د هغه په تعلیم کښه او د عینو پیغمبرانو په تعلیم کښه هم فرق نشته. د دغه کواهی نه روستو شه چه هغوی
 کړی دی هغه صرف د بد نیتی د صدا و د حق د دشمنی په وجه کړی دی. او د حق سره دشمنی کول
 د هغوی هغه پخوانی عادت وو کوم چه سوږنو کالو یې په هغوی کې راوان وو.

کښه یعنې نه یوازې دا چه انکار ته وکړو بلکه د انکار سره مخ مخالفت هم شروع کړو، او د خداي
 د لاره نه د خلقو د را اړولو په کوشش کښه دیر زرد و لکوو، شکونه ته پیدا کړل، بدکامی ته
 غوږه کړه، په زړونو کې د دوسو وچولې، خطناک ساز شونه او شرارتونه وکړل دا ټول د
 د دغه دپاره وکړل چه نېټی په خپل مقصد کې کامیاب نه شی.

تَوْبَتُهُمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ ۝۹۰ الَّذِينَ كَفَرُوا أَمْثَلُ
وَهُمْ كَفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلْءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوْ
افْتَدَى بِهِ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَالَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ۝۹۱

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا حُبَبْتُمْ

قبلیری، داسے خلق خوباخہ کبراهان دی۔ یقین لری چہ کومو خلقو کفر اختیار کرو
اوہم دکفر یہ حالت کن مرہ شوپہ هغوئی کن کہ شک داتوله زمکہ دسروز رونہ کہ کری
اوہ سزانہ دپیچ کیدود پاره ٹے پند یہ کن پیش کری خوبول بہ نہ کہے شی۔ داسے خلقو
دپارہ در دناکہ سزاتیارہ ده او هغوئی بہ خیل یومد دگار ونه وینی۔ غ
تاسو نیکی ته نشی رسیدے ترخوچہ خیل هغه خیزونہ (دخدائے
پہ لار کن) خرچ نہ کری د کومو سرہ چہ تاسو مینہ لری

۵۰ دنیکی پہ بارہ کن چہ د هغوئی کوم غلط خیال رو، دلته هغه غلط خیال لری کول مقصد دے۔ د
هغوئی پہ دماغو کن د وچتونه وچتہ نیکی دا وہ چہ د سوونو کالوراسے د "شرع د پابندی" کوم خاص
ظاہری شکی پہ هغوئی کن جو پشوع و چہ هغه ظاہری شکل سرے پہ خیل ژوند کن راوی، اوہ
هغوئی عالما چہ د قانون د نرو نرو خبرونہ کوم اوہ د فقہی نظام جو پرکیر و چہ سرے هغه مطابق بر سر
د خیل ژوند و ورو ورو معاملو فیصلہ کوی۔ ددے ظاہری شرعی شکل د لاند دیهودیانو لویو لویو دیندارو
خلقو خیل حرص، بخل، دخی پتہ لولو او دخی خرشو لو خیل ټول عیسو نہ پت کری وواوہ عامو
خلقو پہ نظر کن هغوئی نیکان خلق بیکار بدل۔ د هغوئی ددے غلط خیال لری کولو دپارہ هغوئی ته
ویلیے کیری چہ د "نیک انسان" جو رید لو مقام د هغه خیزونو نہ دیر پور ته دے کوم خیزونہ چہ
تاسو د نیکی دپارہ یومعیار کن لری دے۔ د نیکی اصل روح دخدائے سرہ مینہ ده، داسے مینہ
چہ دالله درضا پہ مقابلہ کن د دنیاو خیزمیری ته غوریز نہ وی۔ کوم خیز مینہ چہ د سری پہ زرہ باند دومر
غالبہ شی چہ هغه خیز بیا دخدائے پہ مینہ قربانو لے نشی نو بس هم دغه بت ده، او ترخوچہ دغه بت
سری مات کرہ نہ وی، نو تر هغه پہ هغه باند نیکی دروازے بندی دی۔ ظاہری شرعی شکل چہ
ده روح نہ خالی وی نو هغه مثال د هغه چمکدار رنگ پشان دے چہ هغه پہ چرخ وروٹ لوی د پاسه
نکید لری وی۔ انسان پہ داسے رنگ دو کہ کیدے شی خو خدائے پر نشی دو کہ کیدے۔

ال عمران ۳

وَمَا تَنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿۹۲﴾ كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ
 حَلَالًا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَءِيلُ عَلَى نَفْسِهِ مِنْ
 قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَةُ بِقُلِّ فَأَتُوا بِالتَّوْرَةِ فَأَتَلُوهَا
 إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۹۳﴾ فَمِنْ أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ
 مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿۹۴﴾ قُلْ صَدَقَ اللَّهُ

وَقَدْ جَاءَ بِالْحَقِّ

اوشہ چہ تاسو خرچ کری اللہ بہدھے نہ ناخبرہ نہ دی۔

کہ خوراک داتول ٹیڈونہ (چہ دھجیہ شریعت کن حلال دی) دہنی اسرائیلو دپارہم حلال
 وورہ البتہ بعضے ٹیڈونہ دایہ ووجہ ہفہ دتوراة دنازلید ونہ ٹھکن اسرائیل پچیلہ پچیل
 خان حرام کری وورہ وواپہ کہ تاسو پدچل اعتراض کن) رینتیہ تی نورادری توراة وورہ
 ہفہ عبارت پیش کری — ددے نہ روستوم چہ شوک خیلے دروغ خبرے پہ خدا تے پورے تری
 ہفہ بہ حقیقت کن ظالمان دی۔ ورنہ وواپہ چہ خدا تے شہ ویلی دی رینتیہ تے ویلی دی،

۹۲؎ پہ قرآن باندا وورہ علیہ السلام پہ تعلیماتو باندا چہ دیہود و ہالنا نوشہ اصولی اعتراض ورنہ
 کرے شو شکہ چہ دین بنیاد پہ کومو خبرو باندا چہ ہفہ کن ادہ پخوانو پیغمبرانو پد تعلیم کن اودہنی عربی
 پہ تعلیم کن دہیتہ ہومرہ فرق نہ وورہ) نویاتہ فقہی اعتراضونہ شروع کرلی۔ پہ دے سلسلہ کن دہغوی
 اولہ اعتراض دا ووجہ محمد وخوراک شکاک بعضے دایہ ٹیڈونہ حلال کری دی چہ ہفہ دپخوانو پیغمبرانو
 دزمانے نہ حرام رادوان دی۔ ددے اعتراض دلستہ جواب وکرے شوع دے۔

۹۳؎ دہ "اسرائیل" نہ کہ مراد بنی اسرائیل وافتے شی نو مطلب بہ تے داوی چہ ہغوی دتوراة
 دنازلید ونہ وراڈ بعضے ٹیڈونہ ہفہ درسم وراج چہ طور حرام کرنلی وورہ اوکہ دہ "اسرائیل" مراد
 حضرت یعقوب وافتے شی نو مطلب بہ تے داوی چہ بعضے ٹیڈونہ دہفہ طبیعت نہ نہ تکیدل اوپہ
 دے وجہ تے خوین نہ وورہ اویا خوئے دہفہ ٹیڈونہ و خیل شہ مرض پد وجہ خان ساتلو او بیا
 روستو دہفہ اولاد ہفہ ٹیڈونہ حرام وکرنلی۔ داروستنے روایت زیات مشہور دے۔ او درچہ
 ددے روستو آیت نہ دا خبرو صفا شرک کنی بیزی چہ دہ اوش اودہ سونجہ وغیرہ دہراموالی کو حکم چہ
 پہ بائبل کن لیکے شوع دے ہفہ دہ اصل توراة حکم نہ دے بلکہ یہودی عالمانو پکن روستو دہ
 خان نہ داخل کہہ دے۔

(دہ تفصیلی بحث دپارہ اوکورہ سورہ انعام حاشیہ نمبر ۱۲۲)

فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ⑩
 إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى
 لِلْعَالَمِينَ ⑪ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ ۚ وَ مَنْ

تاسولہ پکار دی چہ یوحنا نے شی اود ابراہیم پر طریقہ پیرے روان شی اود ابراہیم و مشرکانو
 نہ نہ ووشہ

بیشکہ دتولونہ اولے عبادت گاہ چہ انسانا دپار جوہ شروع دے ہنہم دغہ دے چہ داپہ
 مکہ کن دے . دے لہ برکت ور کرے شوع وود تول جہان والود دپار دھدایت مرکز جوہ شروع
 ووشہ پر دے کن شکر کندے بنے دی . ابراہیم د عبادت خانے دے اودائے حال دچہ شوک

۱۱۱۱ مطلب دادے چہ پر دے فقہی ورو خبر وکن ولے تحقیقی . ددین جریرہ خود یوحنا چہ
 بندگی دہ چہ حقلمو پرینودلہ اود شرک پر گندگی کن اختہ شری . اوس ہیلہ بیلہ پہ فقہی مسئلو کن
 بحث کوئی حالانکہ داخو حقہ ملے دی چہ کلا تاسوداصلی ابراہیمی طریقہ نہ واوریدی اود تنزل اورید
 صدی دربانہ تیرے شوع نوتا سوا قانون ورو خبر ولتوں شروع کرد اودا ملے پیدا شوع .

۱۱۱۱ دیہود بانو دویم اعتراض داوچہ تاسویت المقدس ولے پرینودا وکھتے موقبلہ ولے جوہ
 کرہ . حالانکہ دچہ خوانہ پیغمبران قبیلہ بیت المقدس وہ . ددے جواب پر سورہ بقرہ کن ور کرے شوع
 دے . لیکن یہودیان ددے نہ روستوم پر خیل اعتراض تہیک ووشہ . ددے وچہ نہ دلالتہ بیاد دے جواب
 ور کرے شوع دے . دبیت المقدس پر حقہ خوچیلہ پر یا بیٹل کن دا شہادت موجود دے چہ د
 حضرت موسیٰ نہ خلوریم سوا کلا و ستو حضرت سیلار دا با و کرو را . سلاطین ، باب ۶ - آیت ۱ - اوم
 د حضرت سیلار پر زمانہ کن د اہل توحید و قبیلہ جزیرہ کرے شوع (دقہ کتاب ، باب ۸ ، آیت ۲۹ - ۳۰ -
 ددے نہ برعکس دتولوعربو پر دے اتفاق دے چہ کعبہ حضرت ابراہیم جوہ کریدہ اوغہ د حضرت
 موسیٰ نہ اتہ ہنہ سوا کلا ہکن تیر شوع دے . لہذا کعبہ اولی عبادت خانہ وودا یودا حقیقت دچہ پر د
 کن خبر وکولوتہ حاجت نشہ .

۱۱۱۱ شہ یعنی پر دے کور کن دے نیکارہ ہلا دی چہ دھنہ نہ دا ثابتین ی چہ دادا اللہ پر درکن قبول شوع دے او
 خانہ دخیل کور پر حیثیت سہ خویش کرے دے . داکور پر سورہ بیایان کن جوہ کرے شوا دیاد دھنہ پر خواکین دوسید کو
 خلکو دپارہ اللہ تعالیٰ د رزق رسولونہ تیکہ انتظام وکرد . ددویم زر وکلا یورہ پر تول عرب کھن د جاہلیت
 د وچہ سختہ آمنی وہ ، خود بے آمنی اود فساد پر دے زمکہ کن یوہ کعبہ اود کعبہ خرا و شا خانہ دے ووجہ پر
 ہنہ کن امن ووشہ . بلکہ ددے کعبہ دبرکت ووجہ پر تول کلا کن پورا خلور میا شتے تول وطن تہ ددے پر وجہ امن

دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًا وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ
 اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفِيْرٌ عَنِ
 الْعٰلَمِيْنَ ﴿٩٤﴾ قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ
 وَاللّٰهُ شَهِيدٌ عَلٰى مَا تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٥﴾ قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ
 لِمَ تَصُدُّوْنَ عَنِ سَبِيْلِ اللّٰهِ مِمَّنْ تَبْغُوْنَهَا عَوَجًا
 وَّ اَنْتُمْ شٰهِدٰٓءٌ وَّمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٦﴾

وردا ځل شو نوپه امن شو په خلقو باند د الله دا حق د چا شوک د کور نشته
 در سيد لو طاقا لري هغه د د د حج و کړي، او چا شوک د د حکم د منلو نه انکار و کړي
 نو پکار دي چا دا ورته معلوم شي چا الله د تولى دنيا د مخلوق نه بې نياز د د
 ورته دوا يه، اې اهل کتابو، تاسو ولې د خدايې د خبرو منلو نه انکار کوئ؟
 تاسو چا نه حرکتونه کوئ هغه ټول الله ويني. ورته دوا يه، اې اهل کتابو، داسو
 نه طريقه ده چا شوک د الله خبره مني هغه هم د الله د لارې نه منع کوئ او غواړئ
 چا هغه په کوزه لار لار شي، حالانکه تاسو پخپله کواهان يئ (چا هغه په نېغه لار د)
 ستا سود حرکتونه الله ناخبره نه د د.

حاصل وو. او بيا اوس پخوس کله وړاند د واقعې ټولوليدلى وه چا کله اېوه د کچه د وړانو لودپاره
 په مکه باند عمله وکړه نو د هغه توج شکله د الله پر تهراخته شوا و ختم شو. د د واقعې نه
 په هغه وخت کښ د عربو د چا خبر وو، د د د آيترو د نازلید و پر وخت کښ هغه خلق موجود
 وو چا چا د واقعې پر خپلو سترگوليدلى وه.

له د جاهليت په دور کښ هم د د کور د عزت او احترام و وچه کوم د شمنان چا د يوبل
 ونيو شکلو ته تيار وو هغوى په هلمه يوبل بڼه ليدلو خو په يوبل به نه د لاس و چترولو نه ورتيا نشوه
 کوله.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا
 الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كُفْرِينَ ۝ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ
 وَأَنْتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ ۚ وَمَنْ
 يَعْتَصِم بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝ يَا أَيُّهَا
 الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ
 مُسْلِمُونَ ۝ وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا

اے ہفہ خلقوچہ ایمان مورا ورے دے، کہ تاسو پہ اہل کتابو کین دیوے دے خبرہ
 و منلہ نو دوئی بہ تاسو کہ ایمان نہ بیا کفر متہ وار وی، اوستا سو
 د پارہ کفر متہ د واپس تللوخہ بہانہ پاتے دہ اوس خو تاسو تہ د اللہ آیتونہ
 آور لے کیری او د خدا تے رسول پہ تاسو کین موجود دے؟ چاچہ د اللہ لمن
 بنہ پہ مضبوطیا سرہ و نیولہ ہفہ ضرور نیغہ لارہ بیا موند لہ۔

اے ہفہ خلقوچہ ایمان مورا ورے دے، د اللہ نہ ویریری لکھ ٹنکھ چہ دہفہ
 نہ ویریری لوحتی دے، تاسو د مرک نہ راخی، بخو کہ راخی نو پہ دے حال کین د راخی چہ تاسو
 مسلمانان نبی، قول راجع شی اور د اللہ رسی مضبوطہ و نیسی اور د لہ بازی مدہ کوئی۔

۲۷ یعنی د مرک پر دے د اللہ فرمانبرداری او فادار بند کمان جو رہی۔

۲۸ د اللہ رسی نہ مراد د ہفہ دین دے، ا د د رسی ورتہ ٹکے د پیلے شوی دہ چہ دایو طرفتہ د ایمان
 د الو تعلق د اللہ سرہ قایموی او بل طرفتہ، قول ایمان د الاخیلو کین رابو خانے کوئی او یو جاعت تر
 جو رہ وی، د دے رسی د "مضبوطہ نیولو" مراد د ا دے چہ د مسلمان پہ نظر کین د اصلی اہمیت د "دین"
 وی، د دین سرہ د دہغوی د ررہ مینہ وی، د دین قایموی لو د پارہ د کوشش کوئی او د دین د خدمت
 د پارہ د دیوبل سرہ امداد کوئی۔ چرتہ چہ د دین د بنیادی تعلیمات او د دہغہ د قایمویلو د مقصد نہ
 مسلمان پہ د دہ شوعہ دے او غنہ د دین و رور و رو خبروتہ راکر زید لی دہ نو پہ ہغوی کین بیا
 خانہا ہفہ د لہ بازی او اختلافی راغے دے چہ ہفہ د پنچو انوشیخبرانوا متیان پہ د نیابوہ آخرت د دارو
 کین رسوا کیری دی۔

وَ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ اذْ كُنْتُمْ اَعْدَاءً فَالَفَ بَيْنَ
 قُلُوبِكُمْ فَاصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ اِخْوَانًا وَ كُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ
 مِّنَ النَّارِ فَاَنْقَذَكُمْ مِّنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ
 تَهْتَدُونَ ﴿۱۳﴾ وَلَتَكُنْ مِنْكُمْ اُمَّةٌ يَدْعُونَ اِلَى الْخَيْرِ وَ يَأْمُرُونَ

دَاللہ ہنہ احسان را یاد کریں کہ وہ چہ ہنہ پتہ تاسو باند کرے دے، تاسو دے یوبل دشمنان وئی،
 ہنہ ستاسو پہ زپو نو کین محبت و اچوؤ او دے ہنہ پہ فضل سرتاسو رونہ رونہ شوی۔
 تاسو دے وور دے کدے پہ غارہ ولا روی، اللہ تاسو دے ہنہ نہ بچ کرئی دے دے
 شان اللہ تاسو تہ خیلے نیے واضحہ ہکارہ کوی کیدے شی چہ ددے نیسوپہ ذریعہ
 تاسو تہ دے خیل خلاصی نیغہ لاریہ نظر رانی دے
 پہ تاسو کین شہ خلق ضرور دے پکار دی چہ نیکی تہ رابلل کوی، دے نہ کار

۱۳ دے دے عربو ہنہ حالت تہ اشارہ دے چہ دے اسلام تہ محبت پکین ہنوی اختہ وے۔ دے قبائلو خیلو کین شفی
 وے، پہ ہرہ خبرہ دے ہنوی جنگ جگرے وے، اوشیہ اروح تکلونہ وے، دے پہ وجہ قریبہ وے چہ قبول
 عرب قوم ختم شوع وے۔ پہ دے وور کین دے سوزید وے چہ شہ خیل ہنوی بچ کرل ہنہ فقط دے اسلام نعت
 وے۔ دے آیتونہ چہ پہ کوم وخت کین نازل شوی دی دے نہ درے ثلور کالہ محبت دے مدینہ خلق مسلمانان شوی وے،
 او دے اسلام دے ہکارہ نعت ہر جالید وے چہ دے دے او دے خزرچ کوے قبیلہ دے کونو راسے دے یوبل دینوتہ ٹکی نامتہ دے
 ہنوی خیلو کین خواہہ شوی وے، دے دے دوارو قبیلو دے مکہ دے ہا جرینو سرہ دے بے مثالہ محبت کو لوچہ
 دے یو خاندان خلق ہم ہنہ محبت پہ خیلو کین نشی کوے۔

۱۴ یعنی کہ چرے تاسو ستر کے لڑی نو دے نیسوپہ لیدو سرہ پھیلہ اندازہ لکولے شی چہ آیا تاسو
 خلاصہ دے دین پہ مضبوط نیو لو کین دے او کہ نہ چہ دے پرید دی او واپس ہنہ خیل زور حالت
 تہ لاریشی؟ آیا ستاسو اصلی خیر خواہ اللہ او دے ہنہ رسول دے او کہ نہ ہنہ یہودیان او مشرکان
 او منافقان خلق دی چہ پخوانی حالت تہ مود واپس بوتلو کوشش سکوی؟

بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۱۰۳﴾
 وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ
 الْبَيِّنَاتُ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿۱۰۴﴾ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ
 وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ
 بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿۱۰۵﴾
 وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ
 فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۱۰۶﴾ تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَسْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ

حکم کوی اود بد و نه منع کول کوی. کوم خلق چه دا کار کوی هغوی به خلاصی بیا مومی.
 چرتنه تا سوده هغه خلقو پشان نشی چه په دلو کین تقسیم شو، اود صفا و اخمه هدا یا تو
 موند لو نه روستو بیا په اختلافا تو کین اخته شو په کومو خلقو چه دا طریقہ اختیار
 کړه هغوی به په هغه وړج سخته سزا بیا مومی په کوم وړج چه هغه خلق به خوشحاله سپین
 مخی وی او هغه خلق به خفه تور مخی وی، د چا غوند چه تورو وی، (هغوی ته به دویله شی چه)
 آیا تا سوده ایمان غونډه لوی نعمت موند لو نه روستو هم د کفر لار اختیار کړه؟ ښه ده نو
 اوس د دے نعمت د ناشکری په بدل کین د عذاب منز و تحکمی. پاتے شو هغه خلق
 چه غوند به ئے روښانه وی نو هغوی ته به د الله په رحمت کین حائے ملا و شمی او همیشه
 به په دغه حالت کین وسپری. داد الله حکمونه دی چه مو بر دے تیک تیک تاته اور و و

۱۰۳ دا هغه امتونو طرفته اشاره ده چه د خدا ئے د طرئنه ورته د پیغمبرانو په ذریعہ د حق دین
 خبره صفا سفار سید لے دے خو چه هغه مروه پر تیغ شوه نو هغوی د دین بنیادی خبره پر لیبو دے
 اود ورو ورو مسئلو په بنیاد باند ئے حان له مجد اجداد لے جوړه کړی، او بیا په دے مطلبه خبرو
 باند په جکړو کین داسے مشغول شو چه نه ئے هغه کار په خیال کین راتلو کوم چه ورته الله حواله کړی و و
 او نه ئے د عقیدے اود اخلاقو هغه بنیادی اصولو سره هغه مینه پاتے شوه کوم چه د انسان د کامیابی
 اود نیک بختی دپاره په حقیقت کین ضروری دی.

وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٨﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا
فِي الْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿١٩﴾ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ
لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ
بِاللَّهِ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ مِنْهُمْ

تکھ کہ چہ اللہ پر دنیا والو باندہ ظلم کولو ہیتم ارادہ نہ لوی شیہ ذر مکہ او د آسمان نو دہ تولو خیرونو
مالک اللہ دے او تلو معللہ بہ اللہ تہ پیش کیری

اوس پر دنیا کن دہ تولو نہ بہترہ دلہ تاسوینی چہ انسا نا نو تہ دہ لار بندہ او د
ہغوی دہ حالت درست کولو دپارہ میدان تہ رایستلی شوی یی تاسو د نیکی حکم
کوئی دہ بدی نہ منع کول کوئی او پہ اللہ باندہ ایمان لوی کہ دے اہل کتابا ایمان
راورے دے نو دابرہ ہغوی پہ حق کن بہترہ وہ اگرچہ پہ ہغوی کن خہ خلق

یعنی اللہ پر دنیا والو باندہ ظلم کول نہ غواری تہ خور تہ سیدہ لار بنائی او د وقت نہ عین یے دے
خبرہ نہ خبرہ وی چہ پر آخرت کن بہ اللہ تعالیٰ دہ کو موخبر و تپس کوی دے نہ روستوم چہ خلق پہ کبر و لارہ لارہ
شی او د خیلو غلط کارو نو نہ منع نہ شی نو ہغوی بہ چنپلہ چنپل خان ظلم کوی

۱۸ دہ افہ خبرہ دہ چہ دسورۃ بقرہ پہ اولسمہ رکوع کن بیان شوی دہ دہ بنی عربی صلی اللہ علیہ
وسلماً متیانو تہ وائی چہ دہ دنیا دہ مشرئی او دہ ہغائی کوم منصب دہ بنی اسرائیل نہ ہغوی دہ نا اہل
پہ وجہ واغتیلہ شواوس ہغ تاسو حوالہ شو دے تہ کہ چہ دہ بنہ اخلاق او دہ بنہ عمل نو پہ وجہ اوس
پرہ دنیا کن دہ تولو نہ بہترہ دلہ تاسوینی او پہ تاسو کن ہغہ صفتونہ پیدا شوی دی کوم چہ انصاف دار
باد شاہی او مشرئی دپارہ ضروری دی یعنی دہ نیکی دہ قایم و لو کارا دہ بدی دہ ختم و لو کارا دیو اللہ
خپل رب او دہ عبادت لایق منل پہ دے ہم عقیدہ لرل او دے مطابق ہم کار کول نو پہ دے وجہ
اوس دہ کار تاسو نہ حوالہ شو دے او تاسو دپارہ ضروری دہ چہ خپلہ ذمہ واری و پیر نی او
دہ ہغہ غلطونہ خان بیج کرئی کوم چہ ستاسو نہ عین قوم نو کری دی (او کورہ سورۃ بقرہ حاشیہ
۱۳۳ و ۱۳۴)

۱۹ دلہ دہ اہل کتابو نہ مراد بنی اسرائیل دی

الْمُؤْمِنُونَ وَكَثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٣٠﴾ لَنْ يَضُرَّكُمْ إِلَّا أَذًى وَ
 إِنْ يُقَاتِلْكُمْ يَوْلُوكُمْ إِلَّا دَبَّارَةً تَنْصُرُونَ ﴿١٣١﴾
 ضَرَبْتُ عَلَيْهِمُ الدِّلَّةَ أَيْنَ مَا تَلَقُّوْا إِلَّا بِحَبْلِ مِّنَ اللَّهِ وَ
 حَبْلِ مِّنَ النَّاسِ وَبَاءَ وَبَغَضٍ مِّنَ اللَّهِ وَضَرَبْتُ عَلَيْهِمُ
 السُّكْنَةَ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَ
 يَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا
 يَعْتَدُونَ ﴿١٣٢﴾ لَيَسُوَّاءٌ لَّكَ مِنَ الْأَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ

ایمان دارم دی خوا اکثر خلقی نافرمانی دی۔ دوی تاسو ته هیچ ضرر نشی در رسوله، لیان نه زیان
 بس تنکول کولے شی۔ اوکه دوی تاسو سره جنک شروع کرو نو پر متبادلہ کن به شاکی تفتی به،
 بیا به دا به یه وسه وی چه دیتھ خائے نه به ورتما مداد نه ملا ویری۔ دوی چه په کوم خائے
 کن موندلے شوی دی هلمته پر ذلث شوق را پر پوتے ده، او چرتی چه د الله یاد انسانانو
 پناه ورت ملاؤ شوی ده نو هغه بیله خبره ده۔ دوی د الله په غضب کن گیر شوی دی،
 په دوی باند محتاجی او غلامی راوستلے شوی ده، او دا قبول هر شه په ده وجه
 شوی دی چه دوی د الله د آياتو سره کفر کولو، او پیغیدان ته ناحقه قتل کړل
 داد هغوی د نافرمانی کولو او د حد نه د وتلو انجام ده۔

خود اقول اهل کتاب یوشان نه دی، پر دوی کن شه خلق داسه هم دی چه په نیغه لا رولا پر دی،

شه یعنی په د نیا کن که پرته شراب ویرامن ورتنه نصیب شوه هم ده نو هغه ورتنه د چل زور
 او طاقت په وجه نه ده نصیب شوه بلکه د بل په زور او د بل د مهربانی په وجه ورتنه نصیب شوه ده
 یا خو ورله چرتی یو مسلمان حکومت د خدا په نوم امان ورکړه ده او یا چرتی یو غیر مسلم حکومت په
 خپل حمایت کن اغتلی دی، دغه شان د پرتلے ورتنه په د نیا کن بشه د زور مرقع هم ملاؤ شوی
 ده، خود چپلو متو په طاقت نه بلکه صرف د بل په مرسته۔

يَسْأَلُونَ آيَاتِ اللَّهِ أَنْ آتِ الْبَلَّ وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾ يَوْمَ مَنُوتَ
 بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْعُرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ
 الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٤﴾
 وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوا ۖ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾
 إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَالَّذِينَ تُغْنِي عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ
 اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾
 مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ
 أَصَابَتْ مَرْجَ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ ۖ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ

پہ شپو کن دے اللہ آیا تو نہ لولی او ہفتہ تہ سجدہ لکوی، پر اللہ او پہ دے آخرت باندی ایان لوی، دے
 نیکی حکم کوی او دے بدی نہ منع کول کوی او دے نیکی پہ کارونو کن مسئلہ وہی، دے اصلحان
 خلق دی او دے چہ شہ نیکی و کوی دے ہر نہ قادری نہ کیری، اللہ پر ہیز کار خلق نہ
 پیڑنی۔ باقی شو ہفتہ خلق چہ دے کفر لا رے اختیار کوی دے نو دے اللہ پہ مقابلہ کن بہ
 نہ خیل مال دے ہفتی شہ پہ کار باشی او نہ اولاد، ہفتی وور تہ تلونکی خلق دی او پہ وور
 کن بہ ہمیشہ وی۔ شہ چہ ہفتی دے دے دنیا پہ دے ژوند کن خرچ کوی دے مثال دے
 ہوا پشان دے چہ پہ ہفتے کن سخت یغ والے وی (یعنی چنی وی) او دے خلق پہ فصل باندی
 راشی چہ پہ علانی ظلم کرے وی او ہفتہ ورلہ تباہ برباد کری، اللہ پہ ہفتی باندی ظلم نہ دے کرے

اللہ پہ دے مثال کن دے پتی نہ مراد دے ژوند پتے دے چہ سرے پہ تر فصل پہ آخرت کن رہی۔ دے ہوا
 نہ مراد دے نیکی ہفتہ سرسری جذ بہ دے چہ دے چہ پہ وجہ دے کافران دے خیر سیکرے پہ کارونو کن دولت
 لکوی۔ او دے سخت یغوالی نہ مراد صحیح ایان نہ لول او دے خدائے نافرمانی کول دی۔ پہ دے مثال بیا نولو
 کن دے اللہ تعالیٰ دے مطلب دے چہ لکے شکہ ہوا دے پتہ دے پارہ فائدہ مندا دے خوکہ پدے ہوا کن
 سخت یغوالے وی نو بیا پتی لہ دے فائدے پچائے نقصان و رکوی، دے شان خیرات ہم دے آخرت پتی تہ دے
 و رکوکے خیر دے۔ خرچہ کلہ پکن دے کفر زہر ملا و وی نو دے خیرات بیا فائدے پچائے دے تباہی

وَلٰكِنْ اَنْفُسُهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿۱۱۷﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
لَا تَتَّخِذُوْا اِبْرٰثِمَةَ مِّنْ دُوْنِكُمْ اَوْلٰىوَكُمْ خَبٰىلًا وَّ دُوْا

پہ حقیقت کین دہی پخپلہ پہ خپل حان ظلم کوی۔

۱۔ ۱۱۷۔ ہفہ خلقوچہ ایمان مورا ورے کہ دخیل جماعت دخلقونہ علاوہ لور شوک خپل رازدار مہ
جور وئی۔ ہغوی ستا سو د خرابو لو د پار ۱۱۷۔ یوہ موقع نہ خطا کوی۔ تا سوتہ چہ پہ شہ خیز

سبب جو پیری۔ بنکارہ خبرہ دہ چہ دانسان مالک اللہ دے اوکوم مال چہ دانسان پہ لاس کین دے دہے
مالک ہم اللہ دے اودا قولہ بادشاہی داللہ دہ چہ دانسان پکین دنہ و سیری اوکارونہ کوی۔
اوس کہ چرے داللہ دا غلام خپل مالک دا علی اختیار اتوالا ہستی نہ مئی، یا پہ بندکئی کین ورسرہ
بل شوک شریک کری، اوداللہ دمال نہ فایده اخلی اودہ ہفہ پہ بادشاہی کین کرزی اودہ ہفہ قانون
نہ مئی، نو بیا ددہ دا تولہ منہ ترہہ دیو مجرم پہ حیثیت دہ۔ انعام بہ ورتہ حنکہ ملا وشی ہفہ
خو ددے مستحق دے چہ ددے غلطو کارونو پہ وجہ پر مقدمہ وچلوے شی۔ دہفہ دخیرات مثال
دا دے دے لکھ چہ یونو کر دخیل مالک دا اجازت نہ بغیر دمالک خزانہ پرازی اوپہ خپلہ طبعہ لکوی
۱۱۷۔ دمدینہ پہ اطوا خو کین چہ کوم یہودیان و سیدل دہغوی سرہ دآوس اودہ خخرج دخلقو
دپخوانی زمانے نہ دوستی را روانہ وہ۔ چہ خپلو کین یے دیو بل سرہ دوستانے ہم دے اوکیو بل سرہ
کے کاوند کیری اومعاہدے ہم دے۔ کلہ چہ دآوس اودہ خخرج قبیلہ مسلمانے شوے نو بیارستو
ہم دیہودیا نو سرہ ہفہ زاہرہ تعلقات و اوکیو بل سرہ بہ پہ مینہ محبت ملا ویدل۔ لیکن
دیہودوچہ دبنی عربی صلی اللہ علیہ وسلم اودہ ہفہ دکار سرہ کومہ دشمنی وہ دہے پہ وجہ
ہغوی دہے چا سرہ خالص دوستی کو لو تہ تیار نہ ووشوک چہ پہ دے نوی تحریک کین شامل
خوی و۔ ہغوی خو پہ ظاہرہ دانصارو سرہ ہفہ پخوانی تعلقات سائل، خو پہ زرہ کینے
اوس سخت دشمنان شوی و، اوددے ظاہرہ دوستانے نہ بہے نا جائزہ فایده اغتیلے او
ہر وخت بہ پہ دے کوشش کین و وچہ پہ شہ طریقہ پہ مسلمانانو کین دنہ فتنہ اودنا د
راپور تہ کری، دہغوی جماعتی راز معلوم کری اودہ ہغوی دشمنانو تہ ورسوی۔ اللہ تعالیٰ
دلہ مسلمانانو تہ دا ہدایات کوی چہ ددہی ددے منافقت نہ حان ہو بیار ساتی۔

فَاعْنِتُمْ قَدْ بَدَّتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَنْوَهِمْ وَمَاتُ خُفِي
 صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾
 هَآأَنْتُمْ أَوْلَىٰ بِتُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ
 وَإِذْ الْقَوَّكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ
 مِنَ الْغِيْظِ قُلْ مُوتُوا بِغِيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١١٩﴾
 إِنْ تَمْسِكُمْ حَسَنَةً تَسْؤُهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا
 بِهَا وَإِنْ تُصِبرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرَّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا

تقصان در رمی هغه د هغوی خوښ دی. د هغوی د زړونو بغض د هغوی د خولو
 نه راوځي اوڅه چمتو په سینو کېن پټ پراته دی هغه دده نه زیات سخت دی.
 مونږ تاسو ته صفا صفا هدايات درکړي دي که تاسو عقل لري (نو د دوی سره په
 تعلقا تاسو تلو کېن احتیاط کوئ). تاسو خو د دوی سره مینه کوئ خو د هغوی ستاسو سره
 مینه نشته سره دده چته تاسو ټول آسماني کتابونه مني. کله چه هغوی ستاسو سره
 ملا وېږي نو وايي چه مونږه هم (ستاسو رسول او ستاسو کتاب) منلي ده،
 خو چه کله ستاسو نه جدا شي نو ستاسو خلاف د ډیر قهر او ډیر
 غصه نه خپله کوته پيچي — ورته ووايه چه په خپله غصه
 کېن و سوزي مړه شي، الله د زړونو په پټو رازونو پوهېږي — که
 ستاسو نیکه کيږي نو په هغه خفه کيږي او که په تاسو مصیبت رځي نو په هغه
 خوشالېږي. او د هغوی د فریب تدبیرونه تاسو ته هېڅ ضرر نشي در رسولی خو
 که تاسو د صبر نه کار واغستو او د خداي نه مو په یره یره کار کولو.

۹۳ یعنی د ابو عیبه کار ده، پکار داده چه تاسو د هغوی نه کله شکایت کول، نو البته هغوی ستاسو نه شکایت
 کوي. تاسو خو د قرآن سره توراۍ هم مني نو په ده وجه د هغوی کله به حایه ده. البته که کله کوي نو تاسو به تیر
 کوي حکم چه هغوی قرآن نه مني.

إِنَّ اللَّهَ بِأَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ۝ وَإِذْ عَدَوْتَ مِنْ
أَهْلِكَ تَبَوَّئِي الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ

خه چه دوی کوی هغه د الله په قابو کړی دی
(اے پیغمبره، مسلمانانو ته هغه موقعه ذکر وکړه) کله چه ته سحر وختی د خپل کور نه
وتلې وه او (د اُحد په میدان کې د) مسلمانان د جنگ دپاره ځانته په ځانته مقررې ول.

۹۳ د دغه ځانته نه څلورمه خطبه شروع کړې. دا خطبه د جنگي اُحد نه روستونازله شوې ده او په دغه
کېن په جنگ اُحد باندې تبصره شوې ده. دا برنۍ خطبه چه ختمیدله نو په آخر کې دا ویلې شوې وچه د هغوی
د وکو ته پیر وند تاسوله ښه ضرر نشي درکولې خو که تاسو صبر نه کار واغستلو او د خدا ځانته نه مو په یره یره
کار کولو، اوسه چونکه د اُحد په میدان کې د مسلمانانو شکست وچه دا وچه چه په هغوی کېنه صبر نه و
او په هغوی کېن د ځنو خلقو ته دا ښه غلطیانه شوه وچه د خدا ځانته نه یره پکېن نه وه، نو په دغه وچه
دا خطبه چه هم دغه کمزوری پکېن په کوته شوې دی، د پاسني فقره نه روستو جوخته درج کرې شوه.
دا خطبه په دغه انداز بیان شوې ده چه د جنگ اُحد په سلسله کېن څومره ا هې واقع راغلي وه
په هغه کېن په هره واقع باندې په یو څو مکملو فقرو کېن عبرتګانې تبصره شوې ده. په دغه باندې د
ځان پوه کولو دپاره د دغه په وړاندې تاریخ باندې نظر اچول ضروري دی.

د هجرت په درېیم کال د شوال د میاشتې په اول کېن د قریشو کافرانو د دریو زرو لښکر سره په مدینه
حمله وکړه. تعداد څه هم زیات وو او د دغه نه علاوه سازو سامان ورسره هم د مسلمانانو په
نسبت د یر زیات وو او د جنگ بد رده بدلې اغستلو سخت غصه ښه هم وه. د نبی صلی الله علیه
وسلم او د تجربې کارو صحابو دارا څه وه چه هم په مدینه کېن به یو او د ځان حفاظت به کوو. لیکن یو
څو ځوانان چه د شهادت مرګ ته لیواله وو، او په جنگ بد رګښ ورته د شریکیدو موقع نه وه ملا و
شوی، هغوی د مدینه نه په بهر وتلو زور وکړو. د هغوی د بار بار د وینا د وچه نه نبی صلی الله
علیه وسلم د بهر وتلو فیصله وکړه. زرګان د هغه سره و لټل، خو چه شوط لوم ځانته نه
ورسیدل نو هله تر عبد الله بن ابی سره د خپلو د ښو مسکرو جند شو. د هغه په جند اکید لویان
د مسلمانانو په لښکر کېن د یره پریشانی خوره شوه، تر دغه پورې چه د ښو مسلمانانو د ښو حارثه قبیلو
خلق دومره زړه ماتې شول چه هغوی هم د واپس کید لواراده کړې و هغوی بیا د حوصله مند و صحابو
په کو ششولو دغه پریشانی ختمه شوله. د دغه باقی پاتې او و سوو کسانو سره نبی صلی الله علیه وسلم
متکېن روان شو او د اُحد د غونډې په لښکر کېن څه (چه د مدینه نه تقریباً څلور میله لرې ده) خپل
فوج په دغه ځانته کېن مقرر کړ چه شاته څه غرو و او مخه ته څه د قریشو لښکر وو. یواړخ

وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿۱۳۱﴾ اِذْ هَمَّتْ طَّائِفَتٌ مِّنْكُمْ اَنْ تَفْشَلَا

اللہ تو نے خبر لے آوری او پہ ہر شے خبردار دے۔

دا خبرہ یادہ کرئی چہ کلہ پہ تاسو کین دودہ دے بُز دلی کو لو تہ تیارے شوے وے، احوال دا

نہ صرف یوہ درہ داسے وہ چہ دے ہتے طرفتہ دے پیرہ وہ۔ بنی ہلہ پنچوس غشی ویش تو کی د عبد اللہ بن جبریر پہ مشرئ کین کینول او پیر بار بار تے ورتہ دا اوسہ چہ شوک موند تہ نزدہ مہ را پر پیرہ دی، پہ ہتھ حال کین دے حائے نہ مہ خوزی کہ تاسودا ویشی چہ مرفعی زموئہ غوبہ تبتوی طویام ددے حائے نہ مہ اخوا کیری ددے نہروستو بیا جنگ شروع شو۔ اول پیرہ مسلمانانورعب زیات دودہ دشمن پہ فوج کین کر بر رانے او پریشانہ شو۔ لیکن پکار دا وہ چہ مسلمانانودا غیلہ کامیابی کا طے فتنہ نہ رسولہ وے خوہوئی دے پہ حائے د مال غنیمت طعم و کرہ اود دشمن لبکرے کویت کول شروع کرل۔ اود کو حائے کین چہ بنی صلی اللہ علیہ وسلم غشی ویش تو کی د حفاظت دپارہ کینولی وود، ہنوئی چہ ولید چہ دشمن تبتید لے دے او غنیمت کویتے کیری، نوہوئی ہم خیل حائے پر پیرہ وود او غنیمت طرفتہ تے رامندے کرے۔ حضرت عبد اللہ بن جبریر ورتہ د بنی صلی اللہ علیہ وسلم بار بار وینا یادہ کرہ اود ہنوئی د را منع کولو دیر کوشش تے وکر و خود یوشو کسانو نہ علاوہ ہلہ ہیشوک پاتے نہ شو۔ ددے موقع نہ خالد بن ولید، چہ د کافرانو دیشکو کباند اود فائدہ دا غستلہ اود خوندہی نہ راچا پیرہ شوا دہم دے دے نہ تے د شا غارے حملہ و کرہ۔ عبد اللہ ابن جبریر اوور سرہ پالی شوی یوشو کسانو د ہنوئی مقابلہ و کرہ خوہوئی تے منع نہ کرے شو او پیر مسلمانانور غل۔ او د دشمن تہ خلق چہ تبتیدی وود ہنہم را واپس شوا وود ہنوئی سرہ پہ حملہ کین شریک شو۔ د جنگ رنج یکدم بدل شو۔ دنا سا پہ حملے دوجہ نہ اکثر مسلمانان خواہ وارت شوا وود میدان نہ و تبتیدل۔ نو بیام یوشو بہادران سپاہیان لاپہ میدان کین مضبوط ولاہ دوجہ دا اغواہ خورہ شوہ چہ بنی صلی اللہ علیہ وسلم شہید شو۔ ددے اغواہ پہ او رید و سرہ دصا یوحصلے نورہم خراہے شوہ ہمت یے با تیلوا او پہ حائے کینا ستل۔ پہ دغہ وخت کین بنی صلی اللہ علیہ وسلم چنپہ زخمی شوے وود او صرف دولس کسان صحابہ تر راچا پیرہ وود۔ شکست یقینی شوے وود۔ خو لیکن عین پہ دغہ وخت کینے صحابہ تہ پتہ و نکیدہ چہ بنی صلی اللہ علیہ وسلم ژوند دے دے، زر زرہ ہر طرفتہ بیا را جمع شرا و بنی تہ بندہ پیرامن سرہ خوندہی طرفتہ برتلو۔ پہ دے موقع باندا امعہ پہ حائے پاتے شہ چہ د کفار پہ خیلہ دے واپس شو، مسلمانان خود و سرہ اغواہ وارت شوی ووجہ د ہنوئی بیا را جمع کیدل او باقا عدا جنگ کول دیر خشک وود۔ کہ کفار و خیلہ فقر سرتہ رسولہ نو پہ آسانہ تے رسولہ شہ۔ خو معلومہ

وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿۱۲۲﴾ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ
 اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۱۲۳﴾
 إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ
 بِثَلَاثَةِ آلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنْزَلِينَ ﴿۱۲۴﴾ بَلَىٰ إِنْ تَصْبِرُوا وَ
 تَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّنْ فُورِهِمْ هَذَا يُمْدِدُكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ
 آلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿۱۲۵﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ
 لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ اللَّهِ

چہ اللہ دے دو اور وہ مدد پارہ موجود ووا و مؤمنانولہ نوبہ اللہ باند بروسہ سائل پکاری
 آخر دے نہ ممکن پر جنگ بد رکن اللہ ساسوا مد اد کرے ووا و حال داچہ پر ہفتہ وخت کین
 تا سود پر کمزوری وئی۔ نوپہ دے وجہ تا سولہ پکاری دی چہ د اللہ دنا شکری نہ خان ساتی
 امید دے چہ اوس بہ تا سوشکر کذا مرثی۔

یادہ کرہ دا خبرہ چہ کلہ تا مؤمنانولہ و بیل چہ آیا تا سود پارہ دا خبرہ کافی نہ دے چہ اللہ
 تا سودا مد اد پارہ درے زرہ فریتے را و لیزنی؟ — بیشک کہ تا سوسید و کروا و د خدا
 نہ ویریدی نوخہ وخت چہ دشمن پر تا سوحملہ و کری نوپہ ہفتہ وخت بہ تا سورب (پہ
 درے زرہ نہ) پر پنجوزم و نینہ دار و فرستوسو تا سوا مندا و کری دا خبرہ اللہ تا سوتہ حکم و نبولہ
 چہ تا سوخوشحالہ شی او زرو نہ موپہا طینان شی۔ فتحہ او امداد ہر شہ د اللہ د طرفہ دی

نہ دے چہ پر شہ وجہ ہغوی میدان پخپلہ پر بینود و او واپسے لالہ۔

۹۵ اشارہ دے بنو سلمہ او بنو حارثہ طرفتہ چہ د عبد اللہ بن ابی اود ہفتہ د ملکرو د واپس

کید لونہ روستوئے حوصلے خرابے شوع وے۔

۹۶ کلہ چہ مسلمانانو و کتل چہ یو طرفتہ دشمنان درے زرہ دی او بل طرفتہ زمونہ د
 زرو کسانو نہ ہم درے سوہ کسان جڈا شول خوزرو نہ مے مات شول۔ پہ دے وخت کینے ورتہ نبی
 صلی اللہ علیہ وسلم د الفاظ و بیلی دو۔

الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝ لَيَقْطَعَنَّ طَرَفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ ۝ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ۝ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ

چہ لوئے طاقت والا اودانا و بیا دے۔ (او ہفتہ بہ دامتد حکمتا سولہ درکوی) چہ شوک د کفر پہ لاری شی چہ د هغوی یو بازو پر یکری، یا ورلہ داسے ذلیلہ شکست ورکری چہ نامرادہ واپس لاری شی (اے پیغمبر) پہ فیصلے کو لو کن ستا سہیج اختیار نشہ، اختیار د الله دے، د هغه خوبہ دہ کہ معاف کوی یے او کہ سزا ورکوی حکم چہ هغوی ظالمان دی۔ پہ زمکہ او آسمانوں کو کن چہ خدا دی د هغه مالک الله دے، د هغه خوبہ دہ چہ شوک بخشنی او چالہ عذاب ورکوی، هغه معاف کوئے اور حم کوئے دے ۹۷

اے هغه خلقو چہ ایمان مورا و پے دے، داپہ شو شو چند زیادتیکے سو خوراک پرید اود الله نہ دیر پریشی ۹۸

۹۹ نبی صلی الله علیہ وسلم چہ کد زخمی شو نو د هغه د خیلے نہ د کافرانو پہ حق کن بد د عاقی او و تله او وے فرما یل چہ "هغه توم بہ شککہ کامیاب شی چہ هغه خپل نبی زخمی کوی" د آیتونہ دے پہ جواب کن راغلی دی۔

۱۰۰ د جنگ احد د شکست غمت سبب دا وچہ مسلمانانو لہ کد کامیابی موقع پہ لاس ورغلہ منو پہ هغوی کن د مال طمع پیدا شوہ او پہ حادثہ چہ خپل کارے سر تہ سو و هغوی غنیمت مال لو تہل شروع کرل۔ حکم خد هغوی دے حالت تیک کو لو دپارہ الله تعالیٰ پہ هغوی باندہ مال و دولت سرہ پہ مبینہ کو لو پابندی و لگولہ اد حکمے و کمر چہ سود مد خوری حکم چہ پہ دیکن سرے شہ او ویش د خیلے فائدہ زیاتو لو حساب لکوی او د سری سرہ د پیسو حرص بے حد زیاتید دی۔

لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ ﴿۱۳۱﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿۱۳۲﴾
وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۱۳۳﴾ وَسَارِعُوا
إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمُوتُ وَالْأَرْضُ
أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿۱۳۴﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي
السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظَيِّمِ الْغِيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ
النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۳۵﴾ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا

امید دے چہ کامیابی بیاموئی۔ دھن و ور نہ خان اوساتی کو چہ دکا و انود پارہ تیار
کرے شو دے اود الله اود رسول حکم اومئی، امید دے چہ بہ تاسو بہ رحم و کرے شی۔
پہ ہنہ لار پہ مندرہ خئی کو مچہ ستا سود رب بخشش تہ اود ہنہ جنت تہ خئی چہ نوا خولے
دزمک اود آسمان و نو ہو مرد اوجہ دھنہ پرہیز کار و خدا ترس و خلق و پارہ تیار کرے شو دے
چہ ہنوی پہ ہر حال کنے خیل مال خرچ کوی خواہ کہ بد حال وی او کہ خوش حالی اوجہ
ہنوی پچیلہ غصہ قابو لری اود نور و خلق و قصور معاف کوی — دے نیکان
خلق د الله دیر خوش دی — اوجہ دھنوی دا حال دے چہ چرتہ دے بیایی کار

۹۹ سے پر کو مو خلق و کن چہ سودا غتلو دیواج وی پہ ہنوی کن دودہ قسمہ اخلاق مرضونہ پیدا
کیری۔ پہ سودا غتلو کو خلق و کن حرص، لالچ، شومتیا و خود غرضی را پیدا کیری او پہ سود
ور کو خلق و کن نفرت، غصہ او بغض او کینہ پیدا کیری۔ د ا حد پہ شکست کن دودہ دوار و
تمو مرضونو۔ خہ نہ خہ حصہ شاملہ وہ۔ الله تعالیٰ مسلمانانہ دای چہ د سود و وجہ نہ کو
اخلاق صفتونہ پہ دوار و طرفو نو کن پیدا کیری بالکل دھنہ برخلاف صفتونہ د الله پہ لاس
کن د خرچ کو لونہ پیدا کیری۔ اود الله بخشنہ اود ہنہ جنت دودہ دویم قسم صفتونو پہ ذریعہ
حاصلیری نہ چہ د اول قسم صفتونو پہ ذریعہ۔

(د زیاتہ تشریح د پارہ او کوہ سورہ بقرہ حاشیہ ۳۲۰)

فَاحْشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفِرُوا لِذُنُوبِهِمْ
وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ ذُنُوبَهُ إِلَّا اللَّهُ ثُمَّ وَلَمْ يَصِرُوا عَلَى مَا فَعَلُوا
وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ أُولَئِكَ جَزَاءُ هُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ
وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ
الْعَمِلِينَ ﴿١٣٦﴾ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا
فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ ﴿١٣٧﴾
هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾ وَلَا
تَيَهُنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ إِنْ

ترو شي يا دغه گناه کولو په وجه په خپل حان ظلم وکړی نور ورنه الله ورياد شي او د هغه
نه د خپلو گناهونو معافي غواړي — ځکه چه د خداي نه بغير بل شوک شي چه کاهونه معاف
کول شي — او هغوی سره د پوه په خپل (غلط) کار باند ټيکنيا نه کوي . د داسه خلقو بدله
د خپل رب سره داده چه هغوی به معاف کړي او په داسه باغونو کي بښي وړ داخل کړي چه
لاند به تر نورو نه بهير ي او هلته به هغوی هميشه وسپري . څنگه به بدله ده د نيک
کار کونکو د پاره . ستاسونه وړاند د پير د ورونه تير شوي دي ، د زهک په مخ وکوزي او د کوي
چه د هغه خلقو ته انجام شو چا چه د الله حکمونو ته (دروغ ويلي وو . داد خلقو د پاره يو
صفا او ښکاره خبر داسه ده او کوم خلق چه د الله نه تير يري د هغوی د پاره هدايت او
نصيحت ده .

زړونه مه بائلي ، غم مه کوي ، هم تا سوبه غالب راغوي که چو به تا سو مؤمنان يي . په د

يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ وَتِلْكَ الْأَيَّامُ
 نَذَارٌ لِّهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ
 مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿١٣٢﴾ وَلِيَمَّخَصَّ اللَّهُ
 الَّذِينَ آمَنُوا وَيُخَيِّقَ الْكَافِرِينَ ﴿١٣٣﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنَّ تَدْخُلُوا
 الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ
 الصَّابِرِينَ ﴿١٣٤﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَشُّونَ الْوُتَّ مِنْ قَبْلِ

وخت کن کہ تا سوتہ زخم در رسید لے دے نو ستا سونہ ورنہ ہم دغے زخم ستا سو خالفے دے
 تہ رسید لے دے۔ دا خود زمانے واسے دی چہ موبزہ دے د خلقوت مہ آہ و و را آہ و و۔ پہ تا سو
 باندہ وخت حکہ را ویتلے شو چہ اللہ معلومول غوبتل چہ پہ تا سو کن ربتینی مؤمنان
 شوک دی، او ہفہ خلق نے بیلول غوبتل چہ واتی (دقی) کو اہان دی — حکہ چہ ظالمان
 خلق د اللہ خوب نہ دی — او ہفہ دے آزمینبت پہ ذریعہ مؤمنان حان لہ جد اکول
 غوبتل او کا نوان بے تباہ کول غوبتل۔ ولے ستا سودا خیال دے چہ تا سو بہر دغے
 جنت تہ لارشی حالانکا اس حوالا اللہ دہم نہ دی لیدل چہ پہ تا سو کن ہفہ خلق شوک دی چہ دہفہ
 پہ لارکن جنک کو و سکی او دہفہ دپارہ صبر کو و سکی دی۔ ستا سو خوبہ
 د مرک آرو کانے کولے! خود ا دہفہ وخت خبرہ وہ چہ لامرک

نلہ اشارہ جنک بدر طرفتہ۔ مطلب دادے چہ د جنک بدر د زخمونو د وچے نہ د کا نرا نو ہست
 او حوصلے خرابے نہ شوے نو تا سو ولے د دے زخمونو پہ وجہ ہست بائیلو۔

اللہ اصل الفاظ دی ویتخذ منکم شہداء۔ د دے یو مطلب خود ا دے چہ اللہ پہ تا سو کن خد خلق
 شہیدان کول غوبتل یعنی خد خلقوتہ یے د شہادت عزت و کول غوبتل۔ او بل مطلب یے دلا
 چہ د مؤمنان و د منافقا نو د شریکے د لے نہ اللہ تعالیٰ ہفہ خلق بیلول غوبتل چہ پہ حقیقت
 کن شہد آہ علی الناس دی، یعنی دہفہ لوی منصب مناسب دی کوم چہ موبزہ مسلمان
 امت لہ وکرہ دے۔

أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿١٣٣﴾ وَمَا
 مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَأَبْرَأُ
 مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى
 عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٣٤﴾
 وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كَتَبْنَا مُوْعِدًا

مخبر تہ نہ وراغہ، عہ اوس ہفتہ ستاسو مخے تراغہ اوتا سو پہ خیلو ستروگو ولید و ع
 محمدؐ نور شا نہ دے بس یور رسول دے، دہ دہ نہ و راند نور رسولان ہم تیر شوی
 نوکہ دے مرشی یا قتل کرے شی نو آیا تا سو پہ شا بیرتہ واپس عقی؟ یاد ساتی
 شوک چہ پشا واپس لا رہو ہفتہ بہ دہ اللہ ہیتم نقصان کو نہ کری، البتہ شوک چہ دہ اللہ شکر
 گزار بندگان شو ہفتی تہ بہ اللہ بدلہ ور کری۔
 یو روح والا خیرہ اللہ دہ اجازت نہ بغیر نشی مرکید۔ دمرک وخت خویکے شوے دے۔

۱۳۳ دہ شہادت ہفتہ آرزو کا نو تہ اشارہ دہ چہ دہ دہ بار بار دینا پہ وجہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
 دہ مدینہ نہ بھرہ جنگ کو لو فیصلہ کری وہ۔
 ۱۳۴ کلہ چہ دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم دہ شہادت خبر غور شو نوکہ دہ یو صحابہ جو حیلے خرابے شوے
 پہ دہ دہ وخت کن منافقانو (چہ لا دہ مسلمانا نوسرہ یوحانہ و دہ) اوسیل عقی چہ عبد اللہ بن ابی
 نہ لا رہو چہ ہفتہ موبزلہ دہ ابوسفیان نہ امان لا کری۔ ۱۰ وحبیبو خو پکن دا ووییل چہ کہ محمدؐ دہ خدا اللہ رسول
 دے نو شک بہ قتل کرے شوے دے عقی چہ دہ خیل پلار دین تہ واپس جو۔ دہ خبر دہہ جواب کن واپی
 کہ چہ ستاسو حق پرستی صرف دہ محمدؐ ذات سرہ تہ وی اودہ اسلام بنیاد مود و مرہ نازک وی
 چہ دہ محمدؐ دمرک سورہ تا سو خیل کفر نہ واپس عقی نو بیاد اللہ دہ دین تا سو تہ ہیتم ضرورت نشہ۔
 گنہ دہ مسلمانا نو پہ ذہن کن دا خبرہ کینول مقصد دی چہ دہ مرک دہ یرہ نہ ستاسو تینہ
 فضول دہ۔ خدا عہ چہ کوم وخت مقرر کرے مہ ہشوک نہ دہ ہفتہ نہ محکب مرکیدے شی او نہ تہ
 ہشوک رو ستور وندے پاتے کیدے شی۔ نو پہ دے وجہ تا سولہ دمرک نہ دہ کید و فکر نہ دے
 پکار بلکہ دا فکر پکار دے چہ دہ دنیا پہ ژوند کن ستاسو مندے تر پہ مقصد عہ دے، دنیا
 اوکہ آخرت؟

وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ
نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَتَجْزِي الشُّكْرَ ۝۱۳۵ وَكَأَيُّنَ مِنْ نَبِيِّ
قُتِلَ مَعَهُ رَيْثُُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي

شوڪ چہ پہ دے ارادہ کار کوی چہ پہ دنیا کین ورتہ ثواب ملاؤشی ہفہ لہ بہ موبہ دہ دنیا نہ شہ
حصہ ورکرو او شوک چہ پہ دے ارادہ کار کوی چہ پہ آخرت کین ورتہ ثواب ملاؤشی ہفہ تہ بہ
د آخرت ثواب ورکرو او شکر ویتونکولہ بہ موبہ خیلہ بدلہ ضرور ورکوؤ۔ د دے نہ
وراندہ یر پیغمبران داسے تیر شوی دی چہ د ہغوی سرہ یوحائے یر و خدا پرستو خلقو
شریک جنگو نہ کری دی۔ پہ ہغوی باند چہ کوم مصیبتونہ اللہ پہ لار کین راغلی دی پہ ہفہ

۱۳۵ ثواب معنی دہ د عمل نتیجہ۔ پہ دنیا کین د ثواب نہ مراد ہفہ فائدہ او کتہ دہ چہ انسان تہ د
خیل عمل پہ نتیجہ کین ہم د دے دنیا پر ژوند کین ملاؤشی۔ او پہ آخرت کین د ثواب نہ مراد ہفہ فائدہ
او کتہ دہ چہ د خیل عمل پہ نتیجہ کین بہ د آخرت پہ ہمیشہ ژوند کین ملاؤ پیری۔ د اسلام پہ نظر کین لورہ
ا ہم خبرہ دادہ چہ انسان پہ دنیاوی ژوند کین کومے مندے تریرہ ہی نوچہ آیا ددہ پہ نظر کین د دنیا
نتیجہ دی او کتہ د آخرت۔

۱۳۵ شکر ویتونکونہ مراد ہفہ خلق دی چہ د اللہ تعالیٰ د دے نعمت قدر کوی چہ ہفہ ورلہ
د دین صحیح تعلیم ورکرو او د دے دنیا نہ روستو د ہمیشہ ژوند د یو بل جہان خیریتہ ورکرو او د دے
حقیقت نہ تہ خبر کول چہ د انسان د خیلو علونو نتیجہ بہ یوحائے دنیا پہ دے ژوند کین نہ وی بلکہ
د دے نہ روستو پہ ہفہ بل جہان کین د انسان د علونو اثرات ہسکارہ کیری۔ دادومرہ فراخہ نظر
اولرہ لیدل او د آخرت فکر چہ چاتہ حاصل شی نو ہفہ کہ پہ دے دنیا کین اول اول خیل کوششونہ
او محنتونہ فائدہ مند و نہ رہی او یا د خیلو کوششونو لہا اثر ویتی، او د دے باوجود د ہفہ
پہ اللہ باند اتمام دوی او خیل کار جاری ساقی، او د ایچہ یوح یقین وی چہ پہ آخرت کین بہ زما د کار
فائدہ ضرور وی، نو دے شکر گزار بندہ دے۔ او د دے نہ برعکس شوک چہ د دنیا د فائدہ د پیارہ
لندہ نظر کوی، او پہ د دنیا کین چہ ورتہ پہ کومو غلطو کارونو کین پنطاهرہ فائدہ ہسکاری د ہفہ پیارہ
د آخرت د بد انجام ہیچ پروانہ لری، او یا چہ کلہ بہ صحیح کارونو کین ورتہ پنطاهرہ شہ فائدہ
نہ ہسکاری یا ورتہ شہ نقصان رسیدی نو کہ پہ آخرت کین ورتہ دیرہ نہ فائدہ ملاؤ پیری
خود ہفہ د پیارہ خیل مال، وخت او طاقت لکولوتہ تیار نہ وی، دانا شکرہ خلق دی او کوم علم چہ
خدا اے ورکری دے د ہفہ قدر نہ پیری۔

سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَهَرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿۱۳۷﴾
 وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَ
 اسْرَأْ فَنَافِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ
 الْكَافِرِينَ ﴿۱۳۸﴾ قَاتِلْهُمْ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحَسَنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ
 وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۳۹﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْطَبِعُوا
 الَّذِينَ كَفَرُوا وَايْرُدُّكُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خِيسِينَ ﴿۱۴۰﴾

زہر نہ دی مات شوی، کمزوری نہ دہہ نکارہ کرے، او (دے باطل پہ واپس نہ) سر نہ
 دے نہکتہ کرے۔ دے صبرناک بندگان دے اللہ خوش وی۔ دے غوی بس دے عا وہ چہ
 ”اے زمونہ ربہ، زمونہ غلطیا نے اوکنا ہونہ معاف کرے، او زمونہ پہ کارکن چہ موبہ
 ستاد حد و فونہ خہ زیاتے کرے وی ہفہ موبہ نہ معاف کرے، زمونہ قد موبہ مضبوط کرے او دے
 کافر نو پہ مقابلہ کن زمونہ مداد و کرے ”تو آخر دے اچہ اللہ ولہ دے دنیا ثواب ہم و کر دے او دے
 نہ بھنہ دے آخرت ثواب ہم و کر دے او دے اللہ دے نیکان خلق خوش وی
 اے ہفہ خلقو چہ ایمان مورا ورے دے، کہ چرے تا سود ہفہ خلقو پہ اشار و باند عمل و کرو چہ
 چہ دے کفر لا اختیار کری دے نو ہفہ بہ تا سوا پس پہ شایوئی سلم و تا سوبہ نامرادہ شی۔

”تہ یعنی ہفہ دے خیل کسی او دے خیل کم سامان پہ وجہ او دے کافر نو پہ زیاتی او دے ہفہ زیان طات
 پہ وجہ ہچرے کافر نو، باطل پرستو نہ سرتو دے نہکتہ کرے او نہ دی سلامی شوی۔

”تہ یعنی دے کفر دے کم حالت نہچہ تا سورا و تلی بی دوئی بہ بیات تا سود ہفہ حالت نہ بوئی۔ مسلمانو
 چہ دے احد پہ جنگ کن شکست و خور و نوصافقا نو او یہودی یا نو بہ مسلمانو تہ و تیل چہ کہ محمد واقع
 بنی دے نو شکست بہ یے و لے خورے۔ داخو یو معمولی سرے دے دے نور و غامو خلقو پہ شان کہ تن
 یے فق و کرہ نوصبالہ بہ شکست مغوری او دے تا سولہ چہ تہ دا یقین در کرے دے چہ زمونہ سرہ
 دے خدا تہ مداد دے او خدا تہ زمونہ مکرے دے دا ہے دو کہ دے۔

بَلِ اللّٰهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ ﴿۱۵۰﴾ سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ
 الَّذِينَ كَفَرُوا وَالرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا
 وَمَا بِهِمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوًى الظَّالِمِينَ ﴿۱۵۱﴾ وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ
 اللّٰهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُم بِإِذْنِهِ حَتَّى إِذَا فَشِلْتُمْ
 وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِّنْ بَعْدِ مَا أَرْسَلَكُمْ
 مَا تُحِبُّونَ مِنْكُمْ مَّنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَّنْ
 يُرِيدُ الْآخِرَةَ ثُمَّ صَرَّفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا

۱۵۰) دوئی خبرے غلطی دی (حقیقت دادے چہ اللہ ستاسو ملکرے اومد دکار دے او
 ہفہ دیرینہ مدد کونکے دے . دیر زرہنہ وخت راتلونکے دے چہ مونہ بہ وحق نہ دانکار
 کونکو خلق پیر و نوکچہ رعب غور زو و حکم چہ ہغوی داللہ سرہ دایسے غیرو نہ شریک کری دی
 چہ دہفہ د شریک کید لو پہ حقلہ خدائے ہیتم سند نہ دے نازل کرے . ددوئی آخری دوسید و
 حائے جہلم دے او دیر خراب دے ہفہ حائے دوسید وچہ دے ظالما نو تہ بہ نصیب کیری .
 اللہ چہ دد امداد) کومد وعدہ تاسو سرہ کری وہ ہفہ وعدہ ہفہ پورہ کرے . پہ
 اول کین دہفہ پہ حکم تاسو ہغوی قتلول . خوچہ کلہ پہ تاسو کین کھزوری بنکارہ
 شوہ او پہ خیل کار کین مو اختلاف وکرو ، او شہ وخت چہ اللہ تاسو تہ ہفہ خیر
 بنکارہ کرو دکوم خیر سرہ چہ ستاسو محبت و (یعنی مال غنیمت) نو پہ ہفہ وخت مود
 خیل سردار د حکم خلاف ورزی وکرے — حکم چہ پتہ تاسو کین شہ خلق د دنیا طلبکار و
 او شہ خلق و آخرت خواہش لر لو — نو پین لہ ہفہ نہ اللہ تاسو د کافرا نو پہ مقابلہ
 کین پہ شاکری خاص ددے دپارہ چہ پتہ تاسو از مینت وکری . او حق دادے چہ اللہ تعالیٰ بیا

عَنْكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٢﴾ إِذْ تَصْعَدُونَ وَلَا
تَلُون عَلَى أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أَخْرَاكُمْ فَأَثَابَكُمْ
غَنَاءً بِغَيْرِ كَيْلٍ لَّا تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا أَصَابَكُمْ وَاللَّهُ
خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾ ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمْنَةً

تاسو معاف کړئ لکه څه چې په مؤمنانو باندې الله دیر د رحمت نظر لري.

یاد کړئ هغه وخت کله چې تاسو منډه وهله، پاته موپه شام نه کتل، او رسول د رته د
شانه نعره وهله. په دغه وخت کېن الله تاسوله ستا سود دے کار د ایدله درکړه
چې د غم د پاسه غم څه درکړو چې د بیا د پاره تاسوته دا سبق ملاو شي چې څه خیر
ستا سود لاس نه لار شي یا څه مصیبت در باندې نازل شي نو چې په هغه باندې خفکان
و نه کړي. الله ستا سود ټولو کارونو ته خیر دے.

د دے غم نه روستو بیا الله په تاسو کېن په څه خلقو باندې د اطمینان داسه حالت راوستلو

۹. یعقوب تاسو داسه غلې کړې وه چې که چیرې خدايې نه معاف کولای نو په هغه وخت به ختم شوی وی. دا
د الله فضل و دا د الله ملګرتیا وه چې د هغه په وجه ستا سود دشمن وار غطا شواو بغیر د څه دے نه پخپله
واپس شو.

الله کله چې په مسلمانانو باندې تاسا په د دواړو طرفو تر منځ جملې وشوه او هغوی کې د د شونو څه خلق
مدینه طرف ته و تبتیدل او څه د اُحد غره وختل، خو نبی صلی الله علیه وسلم یواځې قدر له هم دخپل
خاکه نه و نه خوړید و دشمنان چار چاپیره و، هر د لسو د لسو کسانو د له ورسره و، خود الله
رسول په دے نازک وخت کېن هم د غم پشان مضبوط ولاړ و او چې شوک تبتیدلی و و هغوی ته یې
آ د ارونه کول چې اَللّٰهُ اَکْبَرُ اَللّٰهُ اَکْبَرُ اَللّٰهُ اَکْبَرُ اَللّٰهُ اَکْبَرُ اَللّٰهُ اَکْبَرُ اَللّٰهُ اَکْبَرُ اَللّٰهُ اَکْبَرُ اَللّٰهُ اَکْبَرُ
زما طرف ته راشی.

الله د شکیت خفکان، د دے خبره خفکان چې نبی صلی الله علیه وسلم شهید شوی دے،
په خپلو د یو مړ و د زخمیانو باندې خفکان، او د دے خبره خفکان چې اوس د کوره نو پته هم نه لري،
د دے زړه دشمنان، چې د مدینه ته ولې آبادي نه هم زیات دی که په دے ستري ستومانه فوج باندې راوتول
نوتول به تبا کړی.

تَعَاثُرَ يَغْشَى طَائِفَةٌ مِّنْكُمْ وَطَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ
يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَّنَا
مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ فِي
أَنفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ
شَيْءٌ مَّا قُتِلْنَا هَهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ
كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي

چه هغوی له خوب جوتہ و رکولے خوبوہ بلہ دلہ چه تول فکرے بس پر خپلو فایند و باند و و،
هغوی د الله پر حقلہ قما تم داعی جاہلانہ کما نونہ و کرل چه هغه د حق نہ سرا سر خلاف و و و دا
خلق اوس و ای چه آ یا ددے کار پر چلو لو کین ز مونہ ہم چه حصہ شتہ دے و ورتہ و وایہ چه
د چا پکین میٹر حصہ لشتہ ددے کار تول اختیارات د الله پر لاس کین دی پر اصل کین
ددے خلقو پر و رو نو کین چه کومہ خبرہ پتہ پرتہ دہ هغه تاسوتہ نہ طاهرہ وی ددوی
اصلی مطلب دادے چه کہ چرے د مشرئی پہ اختیارات تو کین ز مونہ شہ لہ د سیر
اختیار وے نومونہ ہر دلتہ نہ و و ورتہ شوی ورتہ و وایہ چه کہ چرے تاسوپہ
خپلو کو رو نو کین ہم وے خو چه د کومو خلقو د پارہ مرک لیکلے شوے و و هغوی بہ چنپلہ د
خپل مرک خایونوتہ را و تلی وے اودا کوم کار چه و شو، دا حکہ
و شو چه حہ ستاسوپہ سینو کین پتہ دی چه هغه الله

الله دایو عجیبہ شان کار و وچہ پہ هغه دخت کین د اسلام و لیکر د هغه خلقوس و شو حضرت
ابو طلحہ چه پر دے جنگ کجے شریک و د چنپلہ بیان کوی چه پر دے دخت کین د مونہ باندہ خوب
داعی علیہ راتللہ چه تویہ بہ مودلا سونو نہ پر یوتلے

صَدُورِكُمْ وَلِيْمَخَصْ مَا فِي قُلُوبِكُمْ ۖ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ اٰذَاتِ
الصُّدُوْرِ ۝۵۰ اِنَّ الَّذِيْنَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ
اِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطٰنُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوْا ۚ وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ
عَنْهُمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۵۱ يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَقَالُوْا لَا خَوَافُ عَلَيْنَا اِذَا ضَرَبُوْا
فِي الْاَرْضِ اَوْ كَانُوْا غَزًى لَّوْ كَانُوْا عِنْدَنَا مَا صَاتُوْا وَمَا
قَتَلُوْا لِيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ خُسْرًا فِيْ قُلُوبِهِمْ ۚ وَاللّٰهُ يَخْبِيْ وَ

و آرمائی او خدا خیرے چه ستا سو پہ زرو نو کین دے چه هغه الله چا نر کری، الله د زرو نو
پہ حال ہا ند بنہ پوہ دے۔

پہ تا سو کین چه کوم خلق د جنگ پہ وریج تب تیدلی وود هغوی د دے خلطی وجہ د او
چه د هغوی د خینو کمز رو پہ وجہ شیطان د هغوی غیہ خویو لے دے۔ الله هغوی
معاف کرل، الله دیر معاف کوئے او برد بارہ دے۔

اے هغه خلقو چه ایان مورا ورے دے، د کافرانو پشان خیرے مہ کوئی چه
خیل خیلوان مہ چوتہ پہ سفر لارشی یا پہ جنگ کین شریک شی او هلته ورته شه
تکلیف پینرشی، نو وائی چه کہ چرے هغوی زمونہ سرہ پاتے شوی وے لونہ بہ سرہ
شوی وے اونہ بہ متل شوی وے۔ الله دا قسم خیرے د هغوی پہ زرو نو کین د
انسوس سبب کر زوی، کنئی نو پہ اصل کین خور کوئے او وروندے کوئے

۵۰ یعنی دے خبرو کین هی حقیقت لستہ دے۔ حقیقت خود ا دے چه د الله حکم د چاپہ زور نشی منع
کیدے۔ خو چه شوک پہ الله ایان نہ لوی او وائی چه هر شه زمونہ پہ ند بدیر نو کیری د هغوی د پاد
دا خپے خبرے د انسوس سبب جو رشی او هر هغه منکولے مردیرے او وائی چه هی انسوس کہ دایم
شوی وے نو د اے بہ شوی وے۔

يَمِيتُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٧﴾ وَلَئِنْ قَتَلْتُمْ فِي
 سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مَاتُمْ لِيَغْفِرَ اللَّهُ مِنْ اللَّهِ وَرَحْمَةً خَيْرٌ مِمَّا
 يَجْمَعُونَ ﴿١٥٨﴾ وَلَئِنْ مَاتُمْ أَوْ قَتَلْتُمْ لَا إِلَى اللَّهِ تُعْشَرُونَ ﴿١٥٩﴾
 فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ
 لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَ
 شَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
 الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾ اِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَلِبَ لَكُمْ وَاِنْ يَمُذْ لَكُمْ

یو الله ده او تاسو په ټولو حرکتونو هغه نگران ده. که چرې تاسو د الله په لار کې ووژله
 شئ یا مړه شئ نو د الله هغه رحمت او بخشش چه تاسو په حصه کې راځئ هغه د هغه
 ټولو چیزونو نه زیات بهترو ده کوم چه دا خلق ځان له راجمع کوی. او که تاسو
 پخپله مړه شئ یا ووژله شئ خو په هرحال کښه به الله ته ورغونډ پری.

(اے پیغمبره!) داد الله ویرلوی رحمت ده چه ته د هغه خلقو د پاره ویرنم ده.
 او که نه چرې ته تمند خوښه او په زړه سخت ده نو دا ټول به ستا د ځوانه ځوانه شي
 و. د دوی خطا کانه معاف کوه، د دوی د پاره د بخښنه دعا کانه غواړه، او د دین
 په کار کې دوی هم په مشوره کې شریکوه، بیا چه که په یوه خبره باندې ستا
 اراده محکمه شئ نو په الله بروسه کوه، د الله هغه خلق خوښ دی چه د هغه په بروسه
 باندې کار کوی. که الله تاسو په مدد باندې وی نو هیڅ یو طاقت په تاسو باندې
 غالب کیدونکې نشت. او که هغه پرېښودلی، نو د هغه نه پس

فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
 الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣٠﴾ وَمَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يُغْلُظَ وَمَنْ يُغْلُظْ يَأْتِ
 بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ثُمَّ تَوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ
 لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٣١﴾ أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطِ
 مِنَ اللَّهِ وَمَا لَهُ جَهَنَّمَ مَطْوِيٍّ الصِّدِّيقِ ﴿١٣٢﴾ هُوَ دَرَجَاتٍ

بیا شوک دی چه ستا سوامد ادبہ و کریم شی؟ نو چه شوک ریشتینی مومنان دی هغوی له پکار
 دی چه پید الله باند بروسد لری.

د هیم یونبی داکار نشی کیدے چه هغه د خیانت و کری — او شوک چه خیانت و کری
 هغه به د قیامت په وړخ د خپل خیانت سره حاضر یوی، بیا به هوسری ته د خپله کچه پوره پوره
 بدله و کریم شی. او په چا به هیم ظلم نه کیری — او دا کله کیدے شی چه یوسره و
 هیثم الله په رضا چلیری، او هغه د هغه سري پشان کار و کری چه هغه الله په غضب کین کیر شوی
 او چه آخري حالتی جهم دی چه د تولو نه بد حالتی ده؟ د الله په نرسباند

الله کوم شی ویشونک لیکر چه بی صلی الله علیه وسلم شانه د حفاظت د پار کیدو و هغوی چه و تمل
 چه د دشمن لیکر لوت کیری نو د هغوی سره د فکر شوچه هغه نه د غیبت تول مال هغه خفتو ته ملا و شی کوا
 چه په لوت کین شامل دی ا د تقسیم په دخت کین مرزو هغه هر د مرپا ته شو. په دغه وجه هغوی خپل
 حالت پر بندو و. د جنک د غمید و نه دوستو کله چه بی صلی الله علیه وسلم مدینه ته تشریف را وړو و
 هغه تول هغی ویشونک لیکر ته را و غوښتوا و تپوس ته تر و کړو چه تا سونا فرمائی په شه وجه و کړو
 لیکر و او ورته په جواب کین شه کمزوری کمزوری غدر و نه وړاند کول. نبی و رته و فرماییل بل ظنتم
 انا نفل ولا نفتم لکم اصل خبره داده چه ستا سوبه موزو با ورنه و، ستا سودا کمان و چه موزو
 بشتا سوسره خیانت و کړو او تا سوله به حصه درنه کړو په دغه آیت کین دغه طرفت ا شام ده. د آیت
 مطلب داده چه کله ستا سود فوج کماندو پخپله د الله نبی ووا و هر کاره هغه په لاس کین و نو ستا س
 په زړه کین د خیال شک را پید شو چه د نبی په لاس به ستا س حصه محفوظه نشی. آیاه خدا ته د
 پیغمبر نه مو دا توقع شته چه کوم مال د هغه په لیکر انبی کین دی هغه به یی د دیانت، امانت او انصاف
 نه بغیر په بله طریقہ تقسیم کړه شی؟

عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾ لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى
الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ
آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا
مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٦٤﴾ أَوَلَمْ نَأْتِ آبَاءَكُمْ
مِّمِّبَةً قَدْ أَصَابَكُمْ مِثْلُهَا قُلْتُمْ أَفَىٰ هَٰذَا

د دواړو قسمو خلق پر منځ کين لوی فرق ده او الله د ټول مخلوق پر عملونو نظر ساتي - په حقيقت
کين الله تعالیٰ په شومانو باند د اديري لوی احسا کرې ده چه په هغوی کين ته د هغوی د خپل نوم
نه يو د الله پيغمبر راپورته کړو چه د الله آيتونه هغوی ته آوړه دي، د هغوی ژوند پک سره
کوي، او هغوی ته د کتاب او د پوهې تعليم ورکوي، حالانکه دا خلق د دې نه وړاندې په ښکاره

کسواهي کين پراته وو۔

سراہی کبی پراتہ وؤ۔
 اوداموٹھ حال دے چہ کلہ دربانید مصیبت راغے فوتا ساؤ وئیل چہ داد کوئے غارے راغے
 حالانکہ (پہ چنک بد رکبی) دے دوه دومره مصیبت نساؤد لاسہ (خالف دے تہ) رسیک دے

۱۰ الله لویو لویو صا بوته خو حقیقت معلوم و حقوئی دو که کیده نه شو، خوة عامر مسلما نا تود اخیال و دجه
 ۱۱ الله رسول پر مونږ کښه موجوده او د الله امداد ز مونږ سره ده نو پر یش حال کښ کافران پموند نهغه نشي
 ۱۲ حاصل و ده غه و جه ده چې که پر اُحد کښه شکست و شونو حقوئی ته نفوت تکلیف ورسیدو حقوئی
 ۱۳ حیران شو او د ایتوسونه یخ شروع کړل چې د الله و شو، موند د الله د دین د پان چټکیدلو، د الله د امداد
 ۱۴ وعده ز مونږ سره و، د الله رسول پخپله پر میدان جگ کښه موجود و، او بیا هم موند شکست و خوله؛
 ۱۵ او شکست هم د هغه چا د لاسه چې د الله د دین و ختمولو د پامه راغلی و؛ د ایتونه د ده د پاره نالک
 ۱۶ شوي دي چې د دوی د ا حیران غیا لره کړي

شوی دی چپ د دوی دا حیدر نیتا لره کوری
 په چک اُحد کچه؟ مسلمانان او پاکستان شهیدان شوی د- او په چک بدر کښ د کانونو او پیا
 کسان د مسلمانانو د لاسه مړه شوی د- او او پاکستان نیولی شوی د-

قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ إِنْ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧٥﴾
وَمَا آصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمَ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧٦﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا ۖ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا
قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ دَفَعُوا قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا
لَاتَّبَعْنَاكُمْ هُمْ لِلْكَفَرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ
يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ أَعْلَمُ

اسے بتی، دوئی تہ اوایہ، دامصیبت تاسو پچلہ پہ جان راستے دے، اللہ پہ ہر شے
قادر ہے۔ کوم نقصان چہ تاسو تہ جنگ پہ ورنج درو رسید و ہنہ د اللہ پہ حکم سرہ
در رسیدے و او ددے دیارہ و و چہ اللہ دامعلومہ کوی چہ پہ تاسو کین مومنان شوک
دن او منافقان شوک دی۔ ہنہ منافقان چہ کلہ ورتہ او ویلے شوچہ راشی د اللہ پہ
لار کین جنگ و کوی یا کم نہ کم (دخیل بنار) حفاظت و کوی، نووے ویل چہ کہ موبز
تہ معلومہ وے چہ نن بہ جنگ وی نوموبز بہ ضرورت تاسو سرہ تلی وے۔ دا خبرہ چہ لے کلہ
کو لہ پہ ہنہ وخت کین ہنوی دایان پہ نسبت کفر تہ زیات نزد وے وے۔ ہنوی پہ غولے
ہنہ خبرے کوی چہ پہ زر و نوکین لے نہ وی، او شہ چہ ہنوی پہ زر و نوکین پتقی سا اللہ ہنہ

اللہ یعنی داسو دخیلو کنز درو و غلطو وجہ دہ تاسو صبر و نہ کرد، شہ کارمود تقوی نہ خلاف و کرد
حکم مروت منلو، دمال طعم مو و لرلہ، پہ خیلو کیے مواختلاف و کرد، بیاداپتوس وے کوئی چہ دامصیبت
دکوے غارہ داغے؟

اللہ یعنی اللہ کہ تاسو لہ فہم درکو لے شی نوشکت ہم درکو لے شی۔

اللہ عبد اللہ بن ابی چہ کلہ کدہ سوز منافقان سرہ د لار نہ واپس شو نو غے مسلمانان دپوم
کو بودیارہ ورغل چہ د مسلمانان سرہ د تلودیارہ راضی شی۔ خو ہنہ ورنہ جراب و رکرو چہ زمونہ
دایقین دے چہ نن بہ جنگ نہ وی، پہ دے وجہ موبز واپس جو، ادا کہ زمونہ د امید وے چہ نن
بہ جنگ وی نو ضرور بہ موبز تاسو سرہ تلی وے۔

بِأَيْكُمُونَ ۝ الَّذِينَ قَالُوا إِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قَتَلُوا قُلَّ فَاذْرَعُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ۝ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيُسَبِّحُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا نَحُوقَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝ يُسَبِّحُونَ بِنِعْمَةِ مَنْ اللَّهُ وَفَضْلِهِ وَإِنَّ اللَّهَ لَإِيضَعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ۝

پیشتر فرمایا کہ جو لوگوں نے کہا کہ اگر ہم نے تم کو اطاعت کیا تو تم نے قتل کیا ہوتا۔ انہوں نے کہا کہ تم سچے ہو۔ اور انہوں نے سوچا کہ ان لوگوں نے جو اللہ کے لیے مارے گئے، ان کے لیے اللہ نے اجر عظیم رکھا ہے۔ ان لوگوں نے اللہ کی نعمت سے شکر کیا اور ان کے پیچھے سے ان کے لیے اللہ نے اجر عظیم رکھا ہے۔

اور ان لوگوں نے اللہ کی نعمت سے شکر کیا اور ان کے پیچھے سے ان کے لیے اللہ نے اجر عظیم رکھا ہے۔ ان لوگوں نے اللہ کی نعمت سے شکر کیا اور ان کے پیچھے سے ان کے لیے اللہ نے اجر عظیم رکھا ہے۔ ان لوگوں نے اللہ کی نعمت سے شکر کیا اور ان کے پیچھے سے ان کے لیے اللہ نے اجر عظیم رکھا ہے۔

۱۵۵۔ تشریح دہاڑا اوکوزہ سورۃ بقرہ حاشیہ نمبر ۱۵۵۔

۱۵۵۔ یہ مسند احمد کہنے کے نبی صلی اللہ علیہ وسلم نے یوحنا بن زبیر سے روایت کی ہے کہ وہ نے ہجرت کے وقت مکہ سے مدینہ کی طرف ہجرت کی تھی اور ان کے پیچھے سے ان کے لیے اللہ نے اجر عظیم رکھا ہے۔ ان لوگوں نے اللہ کی نعمت سے شکر کیا اور ان کے پیچھے سے ان کے لیے اللہ نے اجر عظیم رکھا ہے۔

مع

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ
الْقَرَحُ ۚ لِلَّذِينَ احْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٢﴾
الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ
فَزَادَهُمْ اِيْمَانًا ۚ وَتَالُوْا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ
الْوَكِيْلُ ﴿١٤٣﴾ فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةِ رَبِّهِمْ اِلَى الْوُطُنِ وَفَضِّلِ

کو موخلاقوچہ د زخم خورلو نہ پس ہم د الله او د رسول په آواز باندی خان حاضر کرو په هغوی
کین چه کوم خلق نیکن او پوهیدو کار دی د هغوی دپاره لوی اجر دے۔ او هغه کسان چه خلقو
ورته او ویل چه تناسو خلاف دیر فوجونه راجع شوی دی، د هغوی نه ویریدو، نو د دے
خبر په او رید و سره د هغوی ایمان نور هم زیات شوا د هغوی له جے جواب ورکړو چه
زموږ دپاره الله کافی دے او هغه دیر بند کار سمونکے دے۔ آخر دا چه هغوی
د الله تعالی د نعمت او د فضل سره واپس راغلل، هغوی ته هیڅ قسمه

له مشرکان چه د جنگ اُحد نه واپس شوا و پوځو منزله لرے، لارل نو هلته ئے عقل سرله راغے او یو بیل
ته ئے او ویل چه دا موږ نه شه و کړل چه د محمد د طاقت د غمخو لوی تمی متی موقع په لاس راغلی ده او هغه
زموږ د لاس نه لاره، نو پوځو ځان کین و دریدل او په خپلو کین ئے مشوره وکړه چه په مدینه باندی
فوراً بله حمله پکار ده۔ لیکن همت ئے و نه کړو او دیکے ته واپس لارل۔ دلته نبی صلی الله علیه وسلم
سره هم دا فکر وچه چرته دا خلق بیا واپس رانسی، په دے وجه نبی د جنگ اُحد په دویم ورځ مسلمانان
راجم کړل او ورته د فرمائیل چه په کافرانو پیسے تلل پکار دی۔ دا یوه دیر نازکه موقع وه، خو
بیاهم چه شوک رینستنی مومنان و هغوی د خان قربانو لود دپاره تیار شوا د نبی صلی الله علیه وسلم
سره حمراء الاسد نوحه ځان په پورے لارل چه د مدینه نه آتہ میله لرے دے۔ په دے آیت کینے دے
بهادرانو مسلمانانو ته اشاره ده۔

له دایو شو آیتونه د جنگ اُحد نه یو کال روستو نازل شوی و خو تعلق ئے د اُحد واقعاتو
سره و د دے وجه نه دا هم په دے خطب کینے شامل کړے شو۔

لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿۳۴﴾ إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَائِهِ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا اللَّهَ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۳۵﴾ وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَنُحْضِرُ لَهُمْ يَوْمَ يَصُورُ اللَّهُ شَيْئًا يُرِيدُ اللَّهُ

ضرر و نذر رسید و اود الله پہ رضا پانید کہ تلو شرف و رتہ ہم حاصل شو
 الله دیر فضل کونکے دے۔ اوسے درتہ معلوم شوہ چہ پہ اصل کین ہنہ شیطان نو
 چہ کہ خیلو دستا نو نہ خاغا خلق یروں۔ بیاد پارہ تا سو کہ انسانا نو نہ میر پڑی،
 حمانہ میر پڑی، کہ پہ حقیقت کین دایمان خاوندان نبی۔
 اے پیغمبر، کوم خلق چہ کہ کفر پہ لار کین دیرے مندے وہی دہغوی دغہ
 مندے د تاخفہ نہ کری، دوی الله تہ ہنہ نقصان نئی رسولے۔ کہ الله د ا ر ا د ہ

۳۴ کلہ چہ د ا حد نہ واپس کیدل نو ابوسفیان مسلمانا نو تہ وٹیل د وچہ بل کال لہ بہ بیاز مونبرہ اوستاسو
 پہ بد رکن مقابلہ دی۔ خو کلہ چہ د وعدے دخت نردے داغے نو ہت تے بایلو حکہ چہ پہ ہنہ کال پہ مکہ
 کینے قحط و۔ د جنگ نہ د خان پچ کولو د پار تے داسے چل د کروچہ پتے تے یوسرے مدینے تہ و لیز و ہنہ
 چہ مدینے تہ ورسید و نو پہ مسلمانا نو کینے تے داخبرے مشہورے کرے چہ سکال قریشوز برد ستیاری
 کری دہ اود و مرہ لوی ہنکرتے جمع کرے دے چہ پہ تول عرب کینے تے شوک مقابلہ نئی کولے۔ ددے خبرو
 مقصد د ا وچہ مسلمانان دیر پیری اوپہ خلتے پاتے شی مقابلے لہ رانشی او بیامیدان تہ نہ تلو
 ذمہ واری پہ ہغوی راشی۔ د ابوسفیان دے چل دومرہ اثر و شوچہ کلہ نبی سلی الله علیہ وسلم مسلمانا نو تہ
 د بدر طرفتہ د تللو اپیل و کرونو د مسلمانا نو د طرفتہ ورتہ خہ د حوصلے جواب ملاؤ نشو۔ آخر د چہ
 د الله رسول پہ دیک مجلس کینے اعلان د کرد کہ یوقن ہم نہ تھی خوزہ بہ یواغے شم۔ پہ دے خبرہ پھلے
 سوہ مجاہدان د ہنہ سرہ تللو تہ تیار شوا و نبی ہم د ہغوی سرہ بدرتہ لارو۔ د بل طرفتہ ابوسفیان
 د د و زرو لبکریا نو سرہ راروان شوخوچہ دہ ورتے منزل تے و کرونو منکرو تہ تے و وٹیل چہ
 سکال جنگ کولے مناسب نہ ہنکاری مابل کال لیسرا شو، منکرو تے خبرہ و مسئلہ اہنہ ادمکری تے واپس
 شو۔ نبی سلی الله علیہ وسلم پہ بدد کینے د آتہ ورتو پورے انتظار و کرد اوپہ دے دران کینے د ہنہ
 منکرو تہ یوسہ تجارتی قافلے سرہ کاروبار و کمر و او دیرہ فائیدہ ورتہ و شوہ۔ بیچہ کلہ درتہ ددے خبرہ پتہ د لکین
 چہ کافران واپس لارل نو ہغوی ہم واپس مدینے تہ راغلل۔

أَلَا يَجْعَلُ لَهُمُ حِطًّا فِي الْآخِرَةِ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤٦﴾
 إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا ۖ
 وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٤٧﴾ وَلَا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّنَا مُلْكُ
 لَهُمْ خَيْرٌ لَّا نُفْسِهِمْ أَنَّنَا مُلْكُ لَهُمْ لِيُزْدادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ
 عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٤٨﴾ مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ
 عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ۚ وَمَا
 كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ

دہ چہ دہ غوثی دپارہ پد آخرت کین ہیثم برنہ مقرر نہ کری، او آخر غوثی تہ سختہ سزا
 ملاوید ونکی دہ کو مو خلقو چہ ایمان پر لینو دے مے او د کفر خریدار جو پر شویدی غوثی
 یقیناً دہ الله ہیثم نقصان نشی کو لے، دہ غوثی دپارہ دردناک عذاب تیار مے۔ دہ مہلت
 چہ مونہ دہ دوی لہ ورکو و داد دہ کافران دہ خان پہ حق کہہ نہ کری، مونہ خور لہ دہ
 مہلت حکم ورکو و چہ دہ دوی دہ گناہونو پیتم نہ خان لہ درون کری، بیا دہ دوی دپارہ سختہ
 ذلیلہ کونکی سزا دہ۔

الله تعالیٰ بہ مومنان پہ دہ حالت کین ہیثم پر مے نیدی پیکوم حالت کین چہ دے وخت کین تاسو
 یسے ۱۴۵ ہفتہ بہ پاک خلق دہ نا پاکو خلقو نہ جہد اکوی۔ خود الله دہ طریقہ نہ دہ چہ تاسو غیبو
 نہ خبر کری۔ غیبی خبرو نہ دپارہ خو ہفتہ دہ حیلو رسولانو نہ چہ شوک غواہی

۱۴۵ یعنی الله تعالیٰ دہ مسلمانانو دہ پد اسے حال کینے لیدل نہ خوبنوی چہ پہ غوثی کہے مومنان ار
 منافقان تولا کم و دہ سپردی۔

۱۴۶ یعنی دہ مومن او دہ منافق پہ مہیم کہے دہ تمیز کو دپارہ الله تعالیٰ دہ طریقہ نہ اختیار دہ
 چہ غیبی طور مسلمانانو تہ دہ خلقو و زرو نوحال و بنیائی چہ فلا مومن مے او فلا منافق مے، بلکہ دہ
 الله پہ حکم بہ دہ امتحان دہ مرقعہ راسخی چہ پہ ہفتہ کہے بہ پہ ہجر مے سرہ دہ مومنانو او دہ منافقان
 حال بکارہ کیجی۔

رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ فَامْنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۚ وَإِنْ تَوَمَّنُوا
وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿۱۴۹﴾ وَلَا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ
يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرٌ لَّهُمْ بَلْ هُوَ
شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ۚ وَاللَّهُ مِيرَاثُ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿۱۵۰﴾ لَقَدْ
سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ ۚ

ہم غورہ کوی۔ (نو) غیبی کارونو پہ قفلہ) پہ اللہ او دہ غفہ پہ رسول باندا ایمان ساتی۔
کہ تاسو ایمان او دہ خدا کے دیرے پہ لارہ لاری نو تاسو تہ بہ دیرا جرم ملاؤشی۔

پہ کو مو خلقوچہ اللہ چل فضل کرے دے او بیا ہم ہغوی شومتیا کوی دے
ہغوی دے اخیال نہ کوی چہ دا شومتیا دہغوی دپارہ بندہ دے۔ نا، دا دہغوی پہ
حق کبل دیرہ بدہ دے۔ خہ چہ ہغوی پہ خیلہ شومتیا راجعہ کوی ہغہ بہ دے قیامت پہ ورج
دہغوی دے غارے زندگی جو رہ شی۔ دے رکے او دے آسا نو نو میراث دے اللہ دے او تاسو چہ
خہ کوی اللہ دے ہغہ نہ خیر دے؟

اللہ دے ہغہ خلقو دینا او وری چہ وائی چہ اللہ فقیر دے او مونز غنیان یو۔

اللہ یعنی دے رکے او دے آسمان شہ خیز چہ مخلوق استعلا سوی ہغہ پہ اصل کچہ دے اللہ ملکیت دے او پہ
ہغہ باندا دے مخلوق قبضہ او تصرف عارضی دے۔ دے ہر چاہ قبضہ کین چہ شہ دی ہغہ بہ دے ہغہ نہ ہے
دخلہ کیری او دا تول ہر شہ بہ پہ آخر کچہ اللہ تہ پائے کیری۔ ہغلند او ہو بنیا ر ہغہ سرے دے
چہ دے عارضی قبضے پہ دوران کچہ دے اللہ مال دے اللہ پہ لاس کچہ دے زبہ دے خلاصہ دے لکوی۔ او
ہغہ سرے سخت بیوقوف دے چہ دے مال دے پچ کولوا او دے انسود لو کو شش کوی۔

اللہ ۱۴۹۔ ایدیہودیا نو دینا وہ۔ پہ قرآن مجید کچہ چہ کلمہ دے آیت نازل شرحہ من دے اللہ فی یقرض
اللہ قَرْضًا حَسَنًا، ”شوگ دچہ اللہ لہ قرض حسن و رکری“، نو پہ دے پورے دے تو قویہ طور یہودیا نو
۱۵۰۔ دینا شروع کرہ چہ او کمنہ، اللہ غریب شوے دے اوسے دے بند کا نو نہ قرض غواری۔

سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۖ وَنَقُولُ
 ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَكُمْ وَ
 أَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ
 إِلَيْنَا أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ
 النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَ
 بِالذِّكْرِ قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٨٣﴾

دھغوی د خبرے بہم موئو لیکو، اودے نہ ٹکن چہ ہغوی کوم پیغمبران پہ ناحقہ قتلول ہغہ ہم
 دھغوی پہ اعمال نامہ کن لیکلی شوی دی۔ (کلہ چہ د فیصلے وخت راشی پہ ہغہ وخت کن بہ)
 موئو ہغوی تہ وایو چہ ہن، اوس د جہنم د عذاب منزہ وٹکنی، داستاسو د خیلولا سونو کترہ د
 اللہ د خیلو بند کا نو دیارہ ظالمنہ دے۔

کوم خلق چہ وایو چہ موئو تہ اللہ د اہدایت کرے دے چہ ترہفہ بہ ہشوک رسول نہ منور
 شو چہ ہغہ زموئو پہ ٹکن داسے قربانی وٹکری چہ (د غیبو) دور راشی او ہغہ و خوری ہغوی
 تہ ا دوا یہ، "تاسو تہ زمانہ ٹکن دیر رسولان راغلی دی چہ دیرے شو گندے نیجے راغلی
 وے او ہغہ نہ دے ہم راورے وہ چہ د تاسو د ذکر کوئی، نو کہ (د ایمان راور و دیارہ پہ دے
 شرط لکو لوکن) تاسو رینیتینے نی نو بیا ہغہ رسولان تاسو وے قتل کرل ۱۸۳

اللہ پہ بایسبل کئے پہ دیر وٹکایو نو کئے د ا ذکر راغلی دے چہ خدا نے تہ بہ کومہ قربانی قبولہ شوی نو ہغہ
 پیژندہ کلورہ د اہ چہ د غیبونہ بہ اور راغلی او ہغہ بہیہ ہیرہ کرلہ (قضاۃ ۲۰، ۲۱-۱۱۳ و ۱۹-۲۰)
 پہ بایسبل کئے د اہ راغلی دی چہ پہ ٹکنے موٹو کئے بہ یونہی د سوزید و دیارہ قربانی ذکرہ او یو غیبی د ویرہ
 راغلی او ہغہ بہیہ و خورلہ (احبار ۲۳-۲-۲۳۱۹-۲۰۱۱-۲) لیکن د پکتنے پہ یو حاکم کئے
 نہ دی نیسکے شوی چہ د ا قسمہ قربانی د ثبوت دیارہ یوہ ضروری نہ دے، یاد چہ چاندہ امعجزہ
 نہ دی و ذکرے شوی ہغہ ہیرہ بنی ثقی جوری دے۔ د ا صرف یوہ د دروغ بہانہ دے چہ
 بہر دیا نو د محمد صلی اللہ علیہ وسلم د ثبوت نہ انکار کولو دیارہ جورہ کری وہ۔ لیکن دھغوی د
 حق سرہ دے شمنی دے نہ زیات ثبوت داو و چہ پیچیلہ د بنی اسرا ئیلو پہ پیغمبران کرکئے

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ رَسُولٌ مِّنْ قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ
وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿١٨٣﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا
تُؤْفَوْنَ أَجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَمَن زُجِرَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ
الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٤﴾
لَتَبْلُوكُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ وَلَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ

اوسے اے محمدؐ، کہ داخل تاتہ دروغزن وائی نوشتانہ ورا ندہ پرورسولانو تر دروغزن و میلی
شوی دی چه هغوی بشکاره بشکاره بنیے او صحیفے ورنہا وروکئی کتابونہ راوری و۔ آخر بہ ہر سبہ
مری او تاسو تول بہ د قیامت پہ روح خیلہ خیلہ پورہ بدلہ بیا مومئی۔ کامیاب پہ اصل کن ہفہ
دے چه هلته د دوزخ د وورنہ پیم شی او جنت تہ داخل کرے شی۔ پاتے شوہ دا د دنیا، سودا
صرفی یو ظاہری دوکد وروکئی خیر دے نبلہ

۱۔ مسلمانانو ستاسو پہ مالونوا و بد فونو دوارو کن بہ خاغا از مینتوسہ
کیوری، او تاسو بہ د اہل کتابو او د مشرکانو سہ

خلفہ پیغمبران داسے تیر شوی دی چه هغوی د وورد قربانی د معجزہ پیش کری وہ او بیا ہم دے بدکارو
خلقو هغوی قتل کرل۔ مثلاً پہ بائبل کہنے د حضرت الیاس (ایلیاہ تیشی) پہ عقلہ د الیکلی دی چه هفہ د
بعل بت عبادت کو کو خلقو تہ او ویل چه د عامر خلقو پہ حکمے د یو هغوی قربانی تاسو و کرئی او د یو
غوی قربانی زہ کوم۔ د چا قربانی چه غیبی وورد و خورلہ هفہ بہ پہ حقہ وی۔ بیاد متعابدہ د گنہرو
خلقو پہ حکمے ک شوہ او غیبی وورد حضرت الیاس هفہ قربانی و خورلہ۔ لیکن د دے دانقہ را ووتلہ
چہ د اسرائیل د بادشاہ بنحہ چہ د بعل عبادت بہ لے کو لود حضرت الیاس د شمشہ شوہ، او هفہ د
بنحہ تابعدا ر بادشاہ د خیلہ بنحہ د پارہ د هفہ پہ قتل پیم وریچہ شوا و حضرت الیاس پہ مجبوری سر
د وطن نہ ووتلوا و د بینا پہ غرو نو کچہ لے پناہ و اخستلہ (۱- سلاطین۔ باب ۱۸، ۱۹)۔ پہ دے
دجہ ورتہ دا کو ویلہ شوچہ اے د حق د شمنانو اتاسو پہ کومہ خولہ د وورد قربانی معجزہ غواہی؟
کومو پیغمبرانو چہ دا معجزہ بشکارہ کری وہ هغوی تاسو شہ دوش پرینودل۔

نکال یعنی دے دنیا پہ ژوند کچہ چہ کومے نایندے او نقصانات حاصلیری کہ سپہ ہم دے تہ
اصلی او آخری نایندے ہا نقصانات او وائی او ہم دے دحق او د باطل د پارہ د کامیابی او د ناکامی

أَوْ تَوَالِكُمْ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذَى كَثِيرًا
وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٨٦﴾ وَ
إِذَا أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ
وَلَا تَكْفُرُونَهُ فَبَدَّلُوا وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ

ديرے دے تکليف خیرے واورى . کہ پہلے تو لو حالاً تو کین تاسو صبر و کرو اود تقوى
پہ لا رتیک پاتے شوى نو دا ډیر د حوصلے کار دے . دے اهل کتابوتہ هغه و عده
هم و ریاده کړه چه الله ترا غسلى و د چه تاسو به د کتاب تعلیمات په خلقو کین خور و
هغه به پت نه ږدوى . خو هغوى کتاب شاته و غور و و او په لږ قیمت باند

معيار جوړ کړى نو په حقيقت کي دغه سر په سخت په دوکا کي پر يو تلو . په د نيا کي به په چا د نعمتونو
باران راوړي د دے دا مطلب نه دے چه دے په حقه هم دے اود الله خوش بنده هم دے . اود دغه
شان که په د نيا کي به چا مصيبتونو او مشكلات راشي د هغه مطلب دا نه دے چه کي دے په باطله
دے اود الله خوش نه دے . اکثر خود د نيا نيټي د آخرت د نيتجو پر خلاف دى . او اصلى اختيار د
آخرت د کاميابي يا د ناکامى دے .

﴿١٨٧﴾ يعنى د هغوى د پيغورونو ، د الزامونو ، د بے فايده خبرو او د غلط پرويکند د په
مقابلہ کي د دے نه چه تاسو به صبره شئ او هغه خبري و کړي چه د صداقت او د انصاف او د خو
اخلاقو خلاف دى .

﴿١٨٨﴾ يعنى هغوى ته خود اباد د وچېد خيښو پيغمبرانوته د وړ د قرآنې مجزه ورکړه شوى
وه ، خود اور ته ياد نه د وچېد خداي ورتنه کله خپل کتاب حواله کولو نو د هغوى نه نه شه و عده
اغسلى وه اود کوم لوى خدمت د مه واري نه په هغوى باند اچولى وه ؟

دلته چه د کوم وعده د ذکر شوه دے د هغه ذکر خائے پچائے په بائيبل کي راغى . او
خاص طو په استثناء کتاب کي به چه د حضرت موسى کوم آخرى تقرير نقل شوه دے په هغه کي خو
هغه بيا د بنى اسرائيلونه دا وعده اخلى چه کوم حکونه ما تاسو ته در رسولى دى هغه زړه
نه کوز کړي ، خپل نوى نسل ته يې و بنايى ، که په کور کي ناست يى ، که په لاره هئى ، که
ملاست يى او که ولاړ يى هرو غټه دا وايى ، د کور په درشلو او په پاتکو نو باند دا و ليکئ .
(٧ : ٣٠ - ٣١) بيا په خپل آخرى وصيت کي يې دا تاکيد کړى دے چه کله د فلسطين په سرحد ورداخل
شوى نو د ټولونو اول دا کار وکړي چه د عيبال په غرباند لوى لوى کاري و دروي او په هغه باند

ثَمَّ قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٤﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ
يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحِبَّهُمْ وَإِذَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا
تَحْسَبَنَّ لَهُمْ بِنَافَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨٥﴾
وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ عَقِيدٌ ﴿١٨٦﴾
إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

مے خرخ کرو۔ سومرہ خراب کار و بار دے چہ دادویٰ نے کوی۔ تہ ہفہ خلق دے عذاب نہ محفوظ
مہ کنہ چہ ہفویٰ پھلو کار و نو باند خوشالہ دی اودا غواری چہ پہ داسے کار و نو دے ہفویٰ
صفونہ و شے چہ پہ حقیقت کن ہفویٰ کری نہ دی۔ پہ حقیقت کن دے ہفویٰ دپارہ و دنا
سرا تیارہ دہ۔ دے مہ اودا آسمان نو مالک اللہ دے اودہ ہفہ پہ ہر شہ باند قدرت لری
دے مہ اودا آسمان نو پہ پیدائش کن اودے شے اودے ورے پہ یوبل پے پدباریا راتلو کن

دے توراہ حکوند و لیکتی (۲۰: ۲۰-۲۱) م دے مہ نیکے یے بنی لاوی قبیلے تہ دے توراہ یوہ نسخہ و کرہ اودرتہ یے
و فرما یل چہ ہر اوم کال پیرے دے خیامہ دے اختر پہ مرتع دے قسم قبول سری، بنیے اوبھی حاتمہ چٹا
راجہ کوئی اودا پورہ کتاب ورتہ لفظ پہ لفظ اودے وی۔ لیکن دے باوجود بنی اسرائیل دے اللہ دے کتاب
نہ دومرہ یے پروا تو پہ دے حضرت موسیٰ نہ اودے سوہ کالہ روستو دے ہیکل سلیمان مغور اوتہ او دے
پرو شلمہ یہودی حاکم تہ دے قدر لہ خبرہ م معلوم نہ رہ چہ دے ہفویٰ سوہ توراہ نوے یو کتاب لاہم
شہ دے۔ (۲- سلاطین - ۲۲، ۸، ۱۳)۔

۱۸۴ مثلاً ہفویٰ پہ چیل تعریف کینے دا صفونہ اوریدل غواری چہ خلق اودائی چہ دوی دیر پھیز کار
دیندارہ اوبرر کان دی، دے دین خادمان دی، دے شرعے پابند دی، اصلاح کوئی اودا کان دی، حالانکہ
ہفویٰ ہر ہم نہ وی۔ یاد غواری چہ دے دوی پہ حق کینے خلق دا مشہورہ کری چہ فلا نے صاحب دیر
تربائی والا، اخلاص مند اودیا نشد، لیڈر (مشر) دے اودے قوم دے یرخد مت یے کرے دے،
حالانکہ فلا نے ہر ہم نہ وی بلکہ معاملہ بالکل برعکس دی۔

۱۸۵ داد کلام خاتمہ دہ۔ دے ترون دے پاسنی نزد آیتو نو سوہ لتول نہ دی پکار بلکہ پہ پورہ
سورہ کینے لتول پکار دی۔ پہ دے باند دے حان پوہ کو لود پارہ خصوصی طورہ سورہ پہ تمہید
نظر سائل ضروری دی۔

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ ۚ لِمَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ عَلِيمٌ ذَكِيمٌ ۚ إِنَّ هُوَ الْغَنِيُّ الْكَرِيمُ ۚ

عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَكْبَارِ ۝ رَبَّنَا وَإِنَّا مَا وَعَدُتُنَا
عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا نَخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ ۚ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْوَعْدَ ۝
فَأَسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَيْ لَا أَعْصِيْعُ عَمَلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ
ذَكَرُوا أَنِّي بَعْضُكُمْ مِّنْ بَعْضٍ ۚ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا
مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُذُوهُم أَيْ سَبِيلِي وَقَتْلُوا إِلَّا كَفَرُوا

په مونږ کي دى هغه رانه لري کړه او زمونږه خاتمه د نیکو خلقو سره وکړه، اې خدايه
کوښه وکړه چا تا دخپلو رسولانو په ذريعه کړي دى هغه زمونږ سره پوره کړه او د
قيامت په ورځ مونږ مه شرمند نه کوه، بيشکه تېر د خپله وعدې خلاف کوئکې نه يې.
په جواب کي ورته خپل رب وفرمايل زه په تاسو کي د هېچا عمل ضايع کوئکې نه
يې. که سړى يې او که ښځه، تاسو ټول د يو بل هم جنس يې. نو کومو خلقو چا زما
د پاره خپل وطنونه پرېښودلي دي او زما په لار کي دخپلو کورونو د ايتله شوي دي
او تکليفونه وررسو شوي دي او زما د پاره جنگيدلي او وژل شوي دي، د هغوی

الله يعنى د هغوی په دغه خبره کي خدا شک نه ده چه الله به خپله وعدې
پوره کړي او که نه. شک نه په دغه کي نه چه آيا مونږ به هم په هغه وعدو پور
اوځيږو او که نه. د دغه وجه نه هغوی د الله نه د عاگانې غواړي چه اې ربي، په دغه
وعدو مونږه پوره وځيږوه، زمونږ سره دغه وعدې پوره کړه، په د نيا کي نه مونږه
په پيغمبرانو ايمان راوړه ده او د هغه په وجه مونږ د کافرانو د خدا شوي او سپوره
ستغفانه وايي، بيشکه نه چه د قیامت په ورځ هم نه کافرانو ته شرمند شوي
او هلته هم د پيغمبرانو آوازونه وکړي چه سره د ايمان نه ورته خه خیر
ملا نه شو.

أَنْزَلَ إِلَيْهِمْ مَخْشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا
 أُولَئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ١٩٩
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا
 اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ٢٠٠

اوپہ ہفے کتاب باندیم ایان لری چہ ددے نہ ٹکن ہغوی تہ رالیزے شے وو، د حد اے
 ٹکن تہیت شوی دی، او د الله آیاتونہ پہ لب قیمت نہ خرشوی۔ د ہغوی بدلہ د ٹیل
 رب سرہ دہ او الله پہ حساب کولو کن دخت نہ تیروی۔

اے ہفہ خلقوچہ ایان مورا ورے دے، د صبر نہ کار واخلی، د باطل
 پرستویہ مقابلہ کن مضبوط وستی، د حق د خدمت دیارہ ملا تری تیار وستی،
 او د الله نہ بریری۔ اُمید دے چہ کامیابی بہ بیا مومئی

د ریشید ومرضیہ یے بند کولو۔ تہ وواپہ چہ تاشد راوری دی؟ ددے پہ جواب کئے نبی دا
 رکوع د اول سورہ ددے جائے پورے تلاوت کرہ او رتہ وقرمائیل چہ ماخود راوری دے۔
 لکھ اصل عربی لفظ صَابِرُوا دے۔ ددے دود معنی دی۔ یوہ داچہ کافران ثومرہ پہ
 خیل کفر مضبوط ولا ر دی او د کفر د وچتو لو دیارہ ثومرہ مشکلات برداشت سکوی، تاسو
 د ہفے پہ مقابلہ کئے د ہغوی نہ زیات مضبوط وستی۔ بلہ داچہ د کافروپہ مقابلہ کئے کیوبل
 نہ زیات مضبوط و سیری

تَفْهِيمُ الْقُرْآنِ
النِّسَاءُ

النساء

د نازلید و زمانه او د مضمون حصے | په دغه مضمون کېنه یو شو خطبه دی چه غالباً د ذکر

هجری د آخر سر نه راواخله د خلورمه هجری د آخر سر پورې یا د پنځمه هجری د اول سر پورې په مختلفو وختونو کېنه نازل شوی دی. اکس چه د پاته کول کېنه مشکل دی چه یو تقریر کېنه د کوم حالت نه د کوم حالت پورې ده او ټیک په کوم وخت کېنه نازل شوی ده، خو لیکن ځنه حکمونو او ځنه واقعاتو طرف ته پکېنه څه دا به اشاره شوی دی چه د هغه د نازلید و وخت موږ نه دروایا تونه معلومید شي او د دغه روایا تو په وجه موږ د هغه مختلفو تقریرونو یوه سرسری شان حد بندی لکولې شو په کومو تقریرونو کېنه چه دا حکونه او اشاره راغلي دي.

مثلاً موږ ته دا معلومه ده چه د میراث د تقسیم او د بیتما نو د حقونو په باره کېنه حکونه د جنگ احد نه روستون نازل شوي وو. په جنگ احد کېنه د مسلمانانو او پاکسان شهیدان شوي وو او د دغه شهادت په وجه د مدینه په ورکوتي شان کي کېنه په اکثر و کورونو کېنه د خبره منیم ته راغلي وه چه د شهیدانو میراث څنکه تقسیم کړی شي او کوم بچی چه د هغوی نه یتیمان پلته شوي دي د هغوی د فایده و لحاظ و څنکه د ساتلې شي. په دغه وجه موږه دا قیاس کوو شو چه اولیٰ خلور کوو ځکه او د پنځمه رکوع اولیٰ د یو آیتونه به هم په دغه زمانه کېنه نازل شوي دي.

په روایا تو کېنه د صلوة خوف (د جنگ په حالت کېنه د مریخ کولو) ذکر په ذات الرقاع نو چه غزا کېنه راغلي ده چه په خلورمه هجری کېنه شوی وو. په دغه وجه د قیاس کیدې شي چه هم د دغه غزا په خوا و شا زمانه کېنه په هغه خطبه نازل شوی وي پر کومه کېنه چه د صلوة خوف د مریخ طریقه بیان شوی ده (رکوع ۱۵).

د مدینه نه قبیلې بنی نضیر د خلورمه هجری په ربیع الاول میاشت کېنه ایستل شوي وه نو په دغه وجه غالباً کمان د دغه چه دغه نه لږه زمانه ځکېنه په هغه خطبه نازل شوی وي پر کومه کېنه چه یهودیانو ته آخری خبرداري ورکړې شوي ده چه ایان را وړي ځکېنه دغه چه موږ د لرل هغه وړان کړو او شاته ځه و اړوو.

د اوبو نه ملاوید و د وجه نه د تیسیم اجازت د بنی المصطلق په غزا کېنه شوی وو او دا غزا په پنځمه هجری کېنه شوي وه لهذا د تیسیم ذکر چه په کومه خطبه کېنه راغلي ده هغه به هم دغه سره په تړد ه زمانه کېنه نازل شوی وي (رکوع ۲)

شان نزول او بحثونه | دغه شان د ټول سوره د نازلید و زمانه معلومه شوه او سپکا ر دی چه د دغه زمانه په تاریخ باید نظر و اچوړ چه د هغه په مذهب سره د سوره مضمون نږدې وه شوه.

په دغه وخت كېنې چه د نبی صلی الله علیه وسلم په وړاندې خه كار ووهه په دریو لویو لویو حصو كېنې تفهیم
شی: ایو د هغو كو و منطوقو سلاي خلقو پر ورش كول ووجه هغوی د مدینه په خوا و شاكېنې آباد
شوی و دا و جا هلیت زیره طریقې ته ختم كړې وه، او د اخلاقو، د استوگنې، د یو بل سره د وسیدلو،
او په خپلو كېنې د ژوند تیرولو او د وطن د انتظام چلولو په نوي اصولو باندې نه كار شروع كړې وه. د تقسیم
د هغه دشقی مقابلې كول و و كچه د عربو د مشركانو، د یهودیانو او د منافقانو خلقو سره شروع شوی وه.
درېیم د اسلام او د دغه مشكلو بیا وجود هې ځان ته تر رسول وړ او د نور وخلقو زړونه د اسلام
تابع كول وو. په دغه موقع چې د الله تعالی د طرفه ثومره خطبه نازلې شوی دی د هغوی
تعلق د دغه درېو اړو خبرو سره ده.

د مسلمانانو د تنظیم دپاره چه كوم حكومنه په سورة بقره كېنې نازل شوی و، او سر د
هغه نه د زیا تو حكومنو كولو ضرورت و، نو په دغه وجه د سورة نساء په دغه خطبو كېنې دا خبره ښه
زیا تر په تفصیل سره و ښودلې شوه چه مسلمانان خپل شريك ژوند په كوم طریقې د اسلام لاندې
تیر كړی. په خپلو خاندانونو كېنې د نظم ساتلو دپاره اصول و ښودلې شو. په نکاح باندې پابندی
و لیکلې. په استوگنه كېنې د زنانه او د نارینه د تعلق او وحد بندې و شوه. د یتیمانو حقونه
مقرر شول. د میراث د تقسیم دپاره طریقې مقرر شوه. په ژوند كېنې چه كوم مشكلات
پېښېږي د هغه په حقه هدايات و شو. د كورنۍ جگړو د اصلاح طریقې او ښودلې شوه.
د سزا قانون جوړ كړې شو. د شرابو په څكولو پابندی و لگید. د پاكۍ حكومند و شوه. مسلمانانو
ته د وینې شو چه د یونیک صالح انسان پشان د خداي او د مخلوق سره څنگه تعلق ساتل پكاردی.
د جماعتی نظم قائمولو دپاره مسلمانانو ته هدايات وركړې شو. د اهل كتابو په اخلاقي او
مذهبي رویې باندې خبرې اترې و شوه او مسلمانانو ته دا خبره اړه وركړې شو چه د دغه حكیمي
امثلو پشان د كار كولو نه ځان و ساتي. د منافقانو په كار خبرې و شوه او پرېستنه ایاندا
په كوته كړې شوه. او د ایمان او د نفاق صفونې د یو بل نه جدا جدا و ښودلې شو.

د كفر سره چه كوم جنگ شروع ووه هغه د جنگ احد نه روستو ښه ليات شو. په جنگ
احد كېنې د شكست خوړلو په وجه د مشركانو، د یهودیانو او د منافقانو حوصلې و پټې شوه
او مسلمانان د هر طرفه په خطرو كېنې كېر شو. په دغه حالاتو كېنې الله تعالی د یو طرفه په دغه
جوشیلو خطبو باندې مسلمانان مقابلې كوونو ته تیاره ول او د بل طرفه یې ورته دا هدايات وركول
چه د جنگ په حالاتو كېنې په دغه طریقې ژوند تیروی. په مدینه كېنې په منافقانو
او د كمزوري ایمان والو خلقو هر قسم د یرم خبرونه ښورول چه مسلمانان یې حوصلې
شي. حكم و شو چه دا قسم خبرونه د مدینه او د خلقوت رسوئی او ترخو چه هغوی د ښه
تحقیق نه روستو اجازت نه دی كړې تر هغه پورې هغه خبره ښوروی. مسلمانان
په هروخت جنگو نوله تلل او په داسې لارو په تلل چه هلته به اوبه نه وه. اجازت
و شو چه كه اوبه ملا و نشي نو د فضل او د اوس دواړو دپاره یم و هی. په داسې حالاتو

کېنه د موغړ مختصر کولو اجازت هم و شو. او چه کله خطر په سر باندی وی نو په هغه وخت کېنه د صلوة خوف کولو طریقه وینودلے شوه. د عربو په مختلفو علاقو کېنه ځنه مسلمانان د کافرانو سره خواره واره و سیدل او اکثر به په جنگ کېه را کیر هم شو، د دغه مسلمانانو معامله د مدینه د مسلمانانو د پاره د سختې پریشانی سبب وو. په دے مسئله کېه یو طرفته اسلامي دله ته به په تفصیل سره هدايات ورکړه شواو بل طرفته دغه خواره واره مسلمانان هجرت کولو ته تیار کړه شو چه د هر خوانه یو د ادا اسلام ته راغونډاشی.

په یهودیانو کېنه د بنی نصیر قبیلې کار دیر سخت د دشمنی وو، هغوی د معاهد و پروانه ساتله او په داکه یی د اسلام د دشمنانو منکر تیا کوله. او په مدینه کېنه د تنه یی هم د محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه د جماعت خلاف سازشونه کول. د هغوی په دے کار باندی سخته سختې خبره و شوه او هغوی ته په صفا الفاظو کېه آخری خبرداریه ورکړه شو. د دے خبرداری به روستو بیا هغوی د مدینه نه وو یتلے شو.

د منافقانو د پیر د لے وه او د هر د لے جد اجد اکار وو، او د مسلمانانو د پاره د اکرا نه وه چه د ټولو منافقانو سره په کوم طرز سلوک وکړی. دا ټول منافقان یی په جد اجد اولو کېه تقسیم کړل او په وئیل چه د فلانی د لے سره د اقسام سلوک ساتل پکار دی.

دا خبره هم واضحې کړه شوه چه د کومو قبیایلو سره دغه شوی وی او هغه غیر جانبداره و سپړی د هغوی سره د مسلمانانو څه سلوک ساتل پکار دی.

د بشولو نه زیاته همه او ضروری خبره دا وه چه د مسلمانانو څښتن غل د بالکل صفا وی ځکه چه مسلمانانو صوف د خپلو بنواخلا تو په زور باندی کتنه کولے شوه. د دے وجه نه مسلمانانو ته د بنو وچتوا خلا قون تعلیم ورکړه شواو د مسلمانانو په جماعت کېه چه څه کمزوری په ظاهر ښکاریدله په هغه باندی سخته سختې خبره و شولے.

په دے سورة کېنه د دعوت او د تبلیغ کار هم نه دے پاته شوه. د جاهلیت په مقابلله کېه چه اسلام کو مو اخلاقو ته راو و ژوند تیرولو کو څه طریقه ته دنیا را بلی د هغه به تشریح شوی ده. د دے نه علاوه د یهودیانو، د عیسایانو او د مشرکانو په کوم غلط عقیده او کوم غلط کاروند وو په هغه بد وویلے شواو هغوی ټولو ته د حق دین دعوت ورکړه شو.

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَى أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ۝
وَأَنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَقْسُطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ
مِّنَ النِّسَاءِ مِثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبْعَ ۚ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا

او د هغوی مال د خپل مال سره یوځای مه خورئ، دا د بیره لویه ګناه ده .
که چرې تاسو د یتیمانو سره د بې انصافي کولو نه یریدئ نو کوئې څه ستاسو خونې
شې په هغوی ګڼ د دوو دوو، دریو دریو او د څلورو څلورو سره نکاح وکړئ . خو
که دا فکر در سره وو څه د هغوی ترمنځه بې انصاف و نکړئ شې نو
له یخې ترڅو پورې څه هغوی وایئ وی، د هغوی مالونه د هغوی ګاښه د پاره خرچ کوئ او څه کله لوی
شې نو څه څه د هغوی حق وی هغه ورته واپس کړئ .
۳ د دې د مطلب دا ده چې د حلالو چا نه حرامه خورئ او بل مطلب یې دا ده چې د یتیمانو د ښه
مال سره خپل خراب مال مبدل نه کړئ .

که مفسرینو د دې درې مطلبونه بیان کړي دي .

(۱) حضرت عائشه د دې په تفسیر کې فرمایي چې د جاهلیت په زمانه کې به یتیمان چېکې چانه پاته شوه ، نو
یاد هغوی د مالونو او د بیاییت په وجه او یا په دې وجه چې د خور د تپوس نه شوک نشته چې څه څه مورخینه
وی هغه شان د یادو پر پر کوئ، هغوی به ورسره پخپله نکاح کوله او بیا به یې پر ظلم کولو . نو حکم و شو چې
که تاسو سره دا فکر وي چې د یتیمانو چېکې بې انصاف و نکړئ شو نو په دنیا کې نور به څه شته په هغه
کې چې موکوئ څه خوښه شوه د هغوی سره نکاح وکړئ . په دې سوره کې د نور لیکه رکیح او دغه آیت
د دې تفسیر تائید کوي .

(۲) ابن عباس او د هغه شاګرد عکرمه د دې د تفسیر بیان کوي چې د جاهلیت په زمانه کې د نکاح څه حد
نه وو . یو سړی به لس لس ښځې کولې او کله چې به د دې د ورو دود وکړه چې نه خرچونه زیات شو نو د جېورۍ
نه به یې د خپلو یتیمانو وریو نو، خوریا نو او د نورو غریبانو خپلو او حقوق و هل . نو الله تعالی د
نکاح د پاره د څلورو ښځو حد مقرر کړ او دې فرمایي چې که ځان د ظلم او د بې انصافي نه ساتئ نو
د پوره نه داخلي د څلورو ښځو پورې چې د څومره ښځو سره انصاف کولې شې هغه په نکاح داخلي .

(۳) سعید بن جبیر او قتاده او څه نور مفسرین وایي چې د یتیمانو سره بې انصافي کولو نه به د جاهلیت
خلقو هم په ښه نظر نه کتل . لیکن د ښځو په معامله کې د هغوی خیالات د عدل او د انصاف نه بالکل خالي وو .
چې څومره به یې خوښه وه څومره و دونه به یې کول او بیا به یې د هغوی سره ظلم کولو . د دې وجه نه حکم و شو
چې د یتیمانو سره د بې انصافي کولو نه یریدئ نو د ښځو سره د بې انصافي کولو نه هم یریدئ . اول څو

فَوَاحِشَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ آدُنِي إِلَّا تَعُولُوا ۝۳

بیابودہ بنتیہ و کبریٰ یا ہفہ و بنتیہ خان لہ نیٹے کبریٰ چہ شاسوپہ قبضہ کن راغلی دی، دے
انصاف نر دے پم کید لود پارہ دا کار زیات نیہ دے۔

دشور و نہ زیاتے نکاح کانے مد کوئی او دے خور و پورے ہم دومرہ نیٹے ساتی چہ دے خور مرہ سرہ انصاف کو لے شی۔
دے آیت دے الفاظ و ادے وارہ تفسیر و نہ کیدے شی، او کیدے شی چہ درے وارہ مطلب و نہ
تیک وی۔ او دا یو مطلب ہے ہم کیدے شی چہ کہ دے یتیم نو سرہ ہے انصاف نشی کو لے نو دے کو مو نیٹو سرہ
چہ یتیمان چہ دی دے هغوی سرہ نکاح و کبریٰ۔

پہ دے خبرہ باندہ قبول امت دے عالما و اجماع دے چہ پہ دے آیت کینے دے نیٹو مد مقرر شوے دے
او پہ یو وخت دے دشور و نہ زیاتے نیٹے ساتل منع کرے شوی دی، دے اجماع تصدیق دے روایا تو نہ ہم کیدے
شی۔ پہ حدیث کینے راغلی دی چہ دے طائف سردار غیلان کلا اسلام را درو نو دے هفہ نہہ نیٹے وے۔ نبی
صلی اللہ علیہ وسلم و نہ حکم و کروی چہ دشور نیٹے و ساتہ باقی پر میردہ۔ دے شان دے یوبل سری (نوفل)
بن معاویہ پنچہ نیٹے وے۔ نبی و نہ حکم و کروی چہ پہ دے وی کینے یوہ بنتیہ پر میردہ۔

دے رنکے پہ دے آیت کینے دے یرد نیٹو ساتل دے پارہ دے انصاف شرط کو لے شوے دے۔ کو م سرہ چہ
انصاف نشی کو لے او دے یوہ نہ زیاتے نیٹے ساتی هفہ دے اللہ سرہ و کر کوئی۔ دے اسلامی حکومت عدالتو نو
تہ دا حق حاصل دے چہ دے کو مو نیٹو سرہ انصاف نشی کو لے دے هغوی نیٹو فریاد دے داوری۔

کو مو خلقو چہ دے مغرب دے عیسائی رائے نہ اثر قبول کرے دے هغوی دے خبرہ دے ثابت لو کوشش
کوی چہ قرآن پہ اصل کینے دے یرد نیٹو کو لو دے طریقہ (چہ مغرب و نہ خرابہ طریقہ وائی) ختمول غوبنتل،
خود دے یرد نیٹو کو لو دے یو وخت دے یو نو دے وچ نہ ہے پر صرف پابندی و لکولے او نورہ خبرہ ہے پہ حائے
پر مینودہ۔ لیکن دا قسم خبرہ کول دے ذہنی غلامی اثر دے۔ یرد نیٹو کو لو تہ بدلیل دے نہ منلو خبرہ دے، حکم
چہ پہ نیٹے حالا تو کینے یرہ نیٹے کول یو اخلاقی ضرورت جو رشی۔ کہ چرے دیوے نہ دے زیاتو نیٹو کو لو اجازت
نہ دی، نو بیا هفہ خلق چہ پہ یو نیٹے صبر نشی کو لے، هغوی بہ دے نکاح نیٹو سرہ دے خیل خواہش پورہ کولو
دے پارہ بد امنی خورہ وی، او دے نقصانات دے هفے نقصاناتو نہ یرد زیات دی کو م چہ دے یرد نیٹو سرہ
دے نکاح کولو پہ وجہ رسیدے شی۔ دے وچ نہ قرآن دے ضرورت مند و خلقو دے پارہ دیوے نہ دے زیاتو نیٹو کو لو
اجازت و کرے دے۔ بیام چہ دے کو مو خلقو پہ خیال کینے یرہ نیٹے کول یو خراب کاربکاری هغوی تہ دا
اختیار حاصل دے چہ دے قرآن نہ خلاف دے تہ بد و وائی و خلقتو دے نہ دے منے کولو مشورے و کرے، لیکن
دا حق و نہ ہیچرے حاصل نہ دے چہ خیل خیال خانغاہ دے قرآن سرہ و تری۔ حکم چہ قرآن پہ صفا الفاظو کینے
دیوے نہ زیاتو نیٹو کو لو تہ جائز و بیلی دی او چر تہ پہ اشارو کیا یو کینے ہم دے تہ پہ بد و بیلو کینے دا
الفاظ نہ دی استعمال کرے چہ دے هفے نہ دا معلومہ شی چہ قرآن پہ حقیقت کینے دے زیاتو نیٹو کو لو یو وخت
غوبنتل۔ (دے زیاتے تشریح دے پارہ و کو م زما کتاب "سنت کی آئینی حیثیت" ص ۳ تا ۳۱۶)

وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً ۚ فَإِنْ طِبَّنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ عَمْدُهُ نَفْسًا
فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا ﴿۴﴾ وَلَا تَوْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ
لَكُمْ قِيَمًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿۵﴾

اور بخول خپل مہر قبضہ کرے زہد پر خوشحالی سرہ (پہلے خیال چہ دافرض دے) و رکوی، البتہ
کہ ہنوی پہ خپلہ خوبنہ دہر شہ حصہ تاسوتہ معافی کری نو ہنہ نہ دمنہ سرہ خورے شئی نہ
اور خپل ہنہ مالونہ چہ اللہ ستا سود پارہ دگزارت یوہ ذریعہ جو رہ کریدہ، ناپوہہ خلقوتہ
مہ حوالہ کوئی، البتہ ہنوی نہ دخوراک اور پوشاک دپارہ و رکوی اور نیکی خبرے ورتہ کوئی نہ

لے دے نہ مراد وینقی دی، یعنی ہنہ نیچے چہ پر چنگ کینے و نیوے شئی اور حکومت دطرفنہ پر خلقو کینے
تقیم کرے شئی، مطلب دادہ کہ دیوے آزادہ خاندانی نیچے کولو بوج نہ شے برداشت کولے نو بیاد وینچے سرہ نکاح
و کرہ، لکہ شکہ چہ پر شلور مہر کوع کینے در بند رانی۔ یاد مطلب دہ چہ کہ دیوے نہ دزیاتو نیچو ضرورت
درتہ وی اور آزاد و خاندانی نیچو پر منہ کینے درتہ انصاف کول کوان وی نو دنیچو طرنتہ رجوع و کرہ، شکہ
چہ دنیچو پر وجہ بہ در باند ذمہ واری کہہ راشی۔ (عینکے پر حاشیہ ہم کینے بہ درتہ دنیچو پر حقد
حکونہ نہ پر تفصیل سرہ ملاؤ شئی)۔

۴۔ حضرت عمو و قاصی شریعہ دافصلہ دہ چہ کر یوے نیچے خپل خاوند تہ خپل پورہ مہریا دہریہ
حصہ معافی کری وی اور دستورے بیاد و غواری نو خاوند بہ پہ دے مجبورہ وے شئی چہ دغہ مہر نیچے نہ و رکری
شکہ چہ دہنہ غوبستلو دا مطلب دہ چہ ہنہ پر خپلہ خوشی سرہ خپل قبول مہریا دہر شہ حصہ پر بنود ل
نہ غواری۔ (دزیات تفصیل دپارہ و کرہ حقوق الزوجین عنوان مہر)۔

۵۔ دے آیت دیر ژور مطلب دہ۔ پہلے کینے قبول امت تہ ویلے شوی دی چہ مالونہ دژوند تیرولو
یوہ ذریعہ دہ، داخا خدا دے ناپوہہ خلقو بہ لاس کینے و رکول نہ دی پکار چہ پہ غلطہ طریقہ لے استعمال
کری اور ژوند تیرولو قبول نظام خراب کری۔ پہ یو بخیر باند د ملکیت حق چہ یوسری تہ حامل دے
ہنہ دومرہ لا بعد و دہ نہ دے چہ کہ ہنہ پر صحیح طریقہ ددنی حق د استعمال لولوا صل نہ وی اور کہ دہنہ
پہ استعمال لولوا باند یو لوی فساد راپور تہ کوی خوبیا و ہم دہنہ نہ ملکیت حق شئی اغتلبے کیدہ۔ تر شو
پورے چہ د یوسری دژوند د ضرورت و فو خیرہ دہ ہنہ خور و پورہ کول پکاری دی، لیکن ترکومہ
حد پورے چہ د خپل مالکانہ حق پر آزاد دی سرود استعمال لولو تعلق دہ پہ ہنہ باند پابندی نکول پکاری دی ہے
نہ چہ دغہ استعمال داخلاقا و دشریک ژوند تیرو لودپارہ نقصانی دی۔ دے حکم مطابق دہ مال داس
انسان دپارہ ددے خبرے لحاظ ساتل پکاری دی چہ ہنہ چاتہ خپل مال حوالہ کوی نیچہ آیا ہنہ دہنہ د استعمال لولو

وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ ۚ فَإِنْ اسْتَمَرَّ مِنْهُمْ
رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا
وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا ۚ وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۚ

او د یتیمانو آز میت کوی ان تره پوره چه هغوی د نکاح کولو عمر ته ورسېږي. په پس د هغه نه که چرته تاسو پر هغوی کین هوسیا رتیا ولید له نو د هغوی مالونه هغوی ته حواله کړي. داسه هیچره مړه کوی چه په بې انصافۍ مړه د هغوی مالونه د دے یرم د وچه نه زر زر وخورۍ چه دوی به رالوی شی او خپل حق به وغواړي. د یتیم کوم سرپرست چه مالداروی هغه د پرهنیز کاري نه کارولای

تألیت لری او که نه. او اسلامی حکومت له دے خبره انتظام پکار مے چه په کومو مخلوق کینه پخپله د خپل مال د لکولو تألیت نه دی. او یا چه کوم خلق خپل دولت پر غلطو طریقو باند لکوی، د هغوی مالونه د پ خپل انتظام کینه راغلی او د هغوی د ژوند د ضرورتونو بند و بست د وکړي.

۹ یعنی کله چه هغوی حلمیتوب ته نژدے کیري نو کورنی ورته چه عقل مے شو مړه کار کوی او د خپله معامله چلولو تألیت پکینه شو مړه پیدا کیري.

له هغوی نه د مال حواله کولو دپاره دوه شرطونه لکول شوي دي: یو بلوغ دویم هوسیا رتیا، یعنی د مال د معیج استعمال تألیت. د اول شرط په یاره کینه خود قبول اُمت د دینی عالمانو اتفاق دے. د دویم شرط په یاره کینه د امام ابوحنیفه رضی الله عنه رائے داده که حلمیتوب ته د رسید لوسته دوشتم پکینه هوسیا رتیا را نغله نو د یتیم سرپرست له پکار دی چه اوده کاله انتظار د ورته نور وکړي. د دے نه رو ستو پکینه که هوسیا رتیا را غله او که را نغله، پکار دی چه خپل مال ورته حواله کړي. او د امام ابو یوسف، د امام محمد او د امام شافعی رحمهم الله رائے داده چه د مال حواله کولو دپاره په هر حال کینه هوسیا رتیا ضروری ده. غالباً چه د دے رو ستو حضراتو د رائے مطابق دا خبره به زیاته معیج وی چه په دے معامله کینه د قاضی نه تپوس وکړه شی او که قاضی ته معلومه شوه چه په ده کینه هوسیا رتیا نشته نو بیا د د هغه د هر کار د نکرانۍ دپاره پخپله مړ مناسب انتظام وکړي.

وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ
إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٧﴾
لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ
نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا
 قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿٨﴾ وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْبَةَ
أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالسَّكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ

او کوم چه غریب وی هغه و د عامه معلومه طریقې مطابق خوری. بیا چه کله هغوی ته خپل مالونه حواله کوی نو خلق پر کواهان کړی، او د حساب کتاب دپاره الله کافی ده. د نارینه دپاره پر هغه مال کین حصه ده چه هغه مور او پلار او رسته دارانو پرینود لے وی، او د زانو دپاره هم پر هغه مال کین حصه ده چه هغه مور او پلار او رسته دارانو پرینود لے وی، که لږ وی او که ډیر او د حصه (د الله د طرفه) مقرر ده. او کله چه د تقیم په وخت کین د خاندان خلق او یتیمان او مسکین حاضر شي نو هغه مال نه هغوی له هم شته ورکړی

الله یعنی د خپل خدمت کولو حق و تړد و سره داخلي چه هر منځگړه سر په ورته مناسب وایي. د هغه ښکې چه د خدمت غه معاوضه تراخلي نو په پټه غه د نړۍ داخلي ښه په ښکاره و غه د خلق په ښکې ځان له مقرر کړي او د هغه حساب کتاب د ځان سره ساتي.

الله په دغه آیت کینې پنځه قانوني حکونه شوي دي: یوه اچه میراث صرف د سرو حصه ندرده بلکه پنځه هم د ده حقداریه دی. دویمه اچه میراث په هر حالت کینې تقسیمول پکار دی که هر څومره کم وی، تر دغه پورې که د مړي نریو کز کپړه پاته شوی وی او د هغه لږ و ارثان وی نو پکار دی چه هغه هم په لسو حصو کینې تقسیم شي. د ابله خبره ده چه یو وارث د نور و تړولو دارثا نو حصه داخلي. دریم د دغه آیت نه دا خبره هم را وځي چه که وراثت قانون په پر هستر قسم مالونو او جائیدادونو باندې لکي. خوا که هغه د یو ځای نه بل ځای ته (منقوله) کیدي شي او که نه شي کیدي (غیر منقوله) که د کروندې مال وی او که د کار کړی، او که بل قسم مال وی. څلورم داچه د میراث حق هله پیداکيږي چه مړی څه پرینودلی وی. پنځم داچه مړی نه تر دغه رسته دار موجود وی نو لږه رسته دار ته به میراث نه ملا و پېږي.

وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ۝ وَلِيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا
 مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ ضَعْفًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ
 وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ۝ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ
 ظُلْمًا إِنَّهَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلُونَ سَعِيرًا ۝
 يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلَّذِ كَرَّمُ لِلذَّكَرِ نِصْفٌ وَلِلنَّسَاءِ نِصْفٌ

اود شريفانوپشان خبره ورسره وکړی

خلقوله پکار دی چه داخیال په زړه کښ راوړی او ویریدی چه که دهغوی نه پخپله داسه
 به وده اولاد پاتې شي نو دمرگ په وخت کښ به دهغوی دخپلو بچو په باره کښ شهغه دیرمه
 فکر و نه کړي نو پکار دی چه هغوی د خداغه نیر وکړی اود راستی هغه خبره وکړی کوم خلق
 چه په ظلم سره دیتیمافو مال خوری په حقیقت کښ هغوی په خپلو خیتوکښ ووراچوی او
 هغوی به ضرور د دوزخ بلولموتن اچول کیری

ستا سود اولاد په باره کښ الله تاسو ته حکم کوی چه :
 چه د نارینه حصه د دوو زانانو برابر ده

الله د مړي وارثانوته وایي چه د میراث د تقیمولو په وخت کښ کوم لږه نورمه خپلوان اود دغه کورنۍ
 خړوب او مسکین خلق دیتیمان پي راشي نو زړه ورته مه تنگوي که په شریعت کښ دهغوی حصه نه وی نو
 نه دوی تا سوزره فراخه کړی اود میراث نه هغوی له هم شرنه شه حصه ورکړی اود هغوی سره داسه
 خبره مه کوئ چه دهغوی زړونه پرېغه شي د ا د زړه تنگو خلقو کار مه چه په داسه موقع هغه
 خبره کوی چه زړه پر تیځ پچوی

کله په حدیث کښ راغلی دی چه دجنگ احد نه روستو حضرت سعد بن ربیع بشه د دوو
 ورو ورو ماشومانو سره د نبی صلی الله علیه وسلم په خدمت کښ حاضر شوه اوهوضه وکړو چه
 اے رسول الله د ا دغه سعد وړه وړه لونه دی چه ستاسره په احد کښ شهید شوه ده د دوی
 تړه په ټول جاېد اوبانې قبضه کړی ده اود دوی دپاره دپاره داند قدر له هم نه د پرېښودنه اوس
 به دده بچو سره شوک نکاح وکړی په دصه بانې د آیتونه نازل شو

شاه د میراث په معامله کښ د اولاد لږه اصولی حکم د چه د نارینه حصه د زانانه نه وچند ده
 په خاندانی ژوند کښ شریعت په نارینه بانې د روزنې کتلو زیاته دمن واری اچولی دی اولزانه

فَإِنْ كُنْ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ
وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلَا بَوِيْهُ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ
مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَّمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَتَهُ
أَبُوهُ فَلَا مِيرَاثَ لَهُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِلْمِثْلِ السُّدُسُ

کہ (د مری وارثانے) کے دو ذریعے جینکئی وی نو ہغوی لہو میراث پہ دریو کین
دو حصے ور کرے شی ۱۸

او کہ صرف یوہ جینی وارث وہ نویم میراث دھتے دے۔

کہ د مری اولاد و نو مور او پلار ہر یولہ میراث شپہرہ حصہ ور کول پکار دی ۱۸
او کہ اولاد نے نہ کو او مور او پلار نے وارثان و نو مور لہ دریہ حصہ ور کرے شی۔
او کہ د مری خور و ورہم و نو مور بہ بیاد شپہرہ حصے حق دار وی ۱۹

۱۸ د روزی گتھو کبوح نہ خلاصہ کری دہ، نو پہ دے وجہ انصاف داپکار و وجہ پہ میراث کھنے دہنے حصہ
د سری پہ نسبت کہہ کیسود لے شی۔

۱۹ کہ یوہ دے جینکئی دے نو بیام دفعہ حکم دے۔ مطلب دہے کہ د سری ہلک نہ وی اوچی یے
تولے جینکئی وی، نو کہ دوہ جینکئی وی یا دے دو ذریعے، خود تول میراث د دریو حصوںہ دوہ حصے
بہ پہ ہنے جینکو بانڈ تقسیم لے شی، او باقی یوہ حصہ بہ پہ نور و وارثان بانڈ تقسیم لے شی، لیکن کہ
د مری صرف یو ہلک وی نو پہ دے بانڈ اجماع دہ کہ نور و وارثان نے نہ و نو ہغہ ہر د تول مال وارث
وی، او کہ نور و وارثان نے و نو پہ ہغوی لہ تر خپے حصے ور کرے شی نو باقی تول بہ دے شی۔

۲۰ یعنی چہ د مری اولاد وی نو د مری مور او پلار ہر یو بہ د شپہرہ حصے حق دار وی، خواہ
کہ د مری وارثان صرف جینکئی وی، یا صرف خامن وی، یا نورہ او خامن دواہ وی، یا یو خوتے
وی یا یوہ نور وی، پاتے شوے پہ دریو کینے دوہ حصے، نو پہ دے کینے بہ نور و وارثان شریک وی۔
۲۱ کہ د مور او پلار نہ بغیر نور و وارثان نے نہ و نو باقی دواہ حصے بہ د پلار شی۔ او کہ نور
وارثان یے و نو پہ دے دواہ حصہ کینے بہ پلار او نور و وارثان شریک وی۔

۲۲ کہ د مری و ور خوس و نو د مور حصہ د دریہ حصے پچائے شپہرہ حصہ کرے شوی دہ دے
شان د مورہ حصے نہ چہ کوہ شپہرہ حصہ اہتے شوی دہ ہغہ بہ د پلار پہ حصہ کینے شاملہ

مِنْ أَعْلَىٰ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دِينٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ
أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفَعًا فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا

(دا تہو لے حصے بہ ہفتہ وخت ویشے شی) کلا چہ مری وصیت کرے وی ہفتہ پورہ کہے
شی اوپہ مری چہ خہ قرضہ و ہفتہ و کرے شی یہ

تاسونہ پوہیڑی چہ ستاسو پورہ و پلار و ستاسو پورہ اولاد کن شوک د نفعہ پہ لیا طا سونہ
تہ زیات تزدے دی، دا حصہ اللہ مقرر کری دی، واللہ یقیناً د تہو حقیقتو سونہ

کہے شی حکم چہ درور خور پہ موجود گئی کینے د پلار ذمہ واری زیاتہ وی، دایا دلرئی کلا د مری موراد
پلار ژوندی و نو د خونید و رونو پکینے برخہ نہ رسی۔

(پچیلہ تہ برخہ نہ رسی خود مور پہ برخہ اشغور زوی یعنی ددریکہ نہ شپن مہ حصہ شی۔ مترجم)

۲۰ د وصیت ذکر د قرض نہ چکینے و شودا حکم چہ دا ضروری نہ دہ چہ ہر مری د قرضدارے وی
او وصیت کول خود ہر مری د پارہ ضروری دی، لیکن پہ دے خبرہ د تہو امت اجماع دہ چہ قرض و رکولو
حکم پہ وصیت باند چکینے دے۔ یعنی کہ پہ مری باند قرض وی نو د تہو نہ اول بصری د مل نہ ہفتہ قرض
و کرے شی بیا بہ روستو وصیت پورہ کری، ادیس دھنے نہ بہ میراث پہ وارثا نو تقسیم شی، د وصیت پہ
بارہ کینے د سورۃ بقرہ پہ حاشیہ علا کینے مونہ ریلی وی چہ سری تہ د خیل تہو مال ددریکہ حصہ
پورہ د وصیت کو اختیار دے، او د وصیت کولو دا قاعدہ حکم مقرر کرے شری دہ چہ د میراث پہ
تا نوں کینے کو موٹلو انوغزیرا نو تہ د میراث نہ شہ حصہ نہ ملا ویزی نو پہ ہنوی کینے چہ شوک د امداد
مستحق وی د ہنوی د پارہ د پد خیل اختیار باند حصہ مقرر کری۔ مثلاً بو یتیم نو دے یا نوسی دہ، یا د
نوی کو نہ دے چہ د غریبی ژوند تیروی، یا یورور یا خور یا ورندار یا ورا دے یا خورے یا یو یل
خیل دے دے چہ د امداد حقدار بنکاری، نو د ہفتہ پہ حق کینے د وصیت پہ ذریعہ حصہ مقرر کیدے
شی۔ اوکہ پہ خیلو نو کینے شوک د امداد حقدار نہ وی نو د نور و حقدار د پارہ یا د عامے فائدے د کارپار
م وصیت کیدے شی۔ خلاصہ دادہ چہ د سری مال بہ تہو درے حصے شی دیوے حصہ یا دیوے حصہ
نہ د کم پہ بارہ کینے بہ مزہ وصیت و کری ارباقی دوہ حصہ یا د دو و حصو نہ لبرے زیاتہ ہر د شریعت
مطابق پہ وارثا نو تقسیم کرے شی۔ بیا کہ چرے بو سرے پہ وصیت کینے زیاتہ و کری یا خیل اختیار پہ
غلط طریقہ دے استعمال کری چہ د بل جائز حق نہ پرے نقصان رسی، نو د حصہ د پارہ د طریقہ دہ
چہ د خیل خاندا ال خلق د دیو یل پہ رضا سرہ ہفتہ وصیت تیک کری اویا د شریعت قاضی تہ
درخواست و کری چہ وصیت تیک کری۔ (د زیات تفصیل د پارہ و کورہ زمار سالہ "سیتیم پوتے
کی وراثت")۔

حَکِماً ۝ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ یَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ ۚ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَکُنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِیَّةٍ یُوصِیْنَ بِهَا أَوْ دَیْنٍ ۚ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَکْتُمْ إِنْ لَمْ یَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ ۚ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَکْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِیَّةٍ تَوْصُونَ بِهَا أَوْ دَیْنٍ ۚ

خبر دے اوپہ ہر مصلحت پورہ دے ۲۱

اوستا سونچو چہ غہ پرستوہی وی دہے نیمہ بے تاسوتہ ملاویروی ولے ہلہ کہ ہغوی ہے اولادہ وی، اوکہ دہغوی اولاد وُو نو بیا دہ میراث خلورمہ حصہ ستا سودہ دا ہلہ چہ اول دہغوی وصیت پورہ کرے شی، اوکوم قرض چہ پر پاتے وی ہغہ ور کرے شی۔ اونٹے ستا سودہ میراث پہ مال کین دہ خلورمہ حصہ حقداریہ وی کہ تاسو ہے اولادہ وی، اوکہ اولاد مو وُو نو بیا بے دہغوی اتہ حصہ وی، دا ہلہ چہ اول ستا سودہ وصیت پورہ کرے شی اوکوم قرض چہ پرتاسو پاتے وی ہغہ ور کرے شی۔

۲۱ دہ دہے تہو لو نا پوہا نو خلقو جواب دے چہ خدا نے میراث کو قانون جو کرکے دے پہ ہغے نہ پوہیدی اوپہ خپل نیم کرے قتل ہغہ کہ پورہ کول غواہی کو چہ دہغوی پہ خیال دہ اللہ پہ حبور شوی قانون کہنے پاتے شوہ دے۔

۲۲ یعنی کہ دہ سری یوہ بنٹہ وی اوکہ دیرہ بنٹے وی، خوچہ اولاد نہ وی نواتہ حصہ نہ دے اوچہ اولاد نہ وی نو خلورمہ حصہ نہ دے، او دا اتہ یا خلورمہ حصہ پہ پہ تہو بنٹو یو شان برا بر تقسیمیدے شی۔

وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَّةً أَوْ امْرَأَةً وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثَّلَاثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ

او کہ ہفتہ سرے یا بیٹھ (چہ میراث بہ تے تقسیمیدی) بے اولادہ ہم وی امور اوپلا رے ہم ژوندی نوی، خویو رور یا یوہ خورے وی، نورور اوخو، ہر یوتہ بہ شپہز مہ حصہ ملا ویدی، او کہ رور اوخو رے یونہ زیات وو نو بیابہ کہ قول میراث پہ دریمہ حصہ کن تول شویک وی، داہلہ چہ اول تر وصیت پورہ کرے شی او کم قوض چہ پہ مری پاتے وی ہفتہ ترور کرے شی، پہ دے شرط چہ ہفتہ نقصان ور کو نکے نہ وی۔ (احکم مے دے اللہ طرفتہ او اللہ سپور دے

۳۳ باقی شپہز ونہ ہفتہ یاد دیونہ دہ حصہ چہ کو مے پاتے شویک ہفتے کہ کہ بل لاث و خو ہفتہ تر بہ حصہ ملا وشی، او کہ نہ بل وارث نہ و نو دہ باقی پاتے تول مال پہ بارہ کئے دہ سہری تہ وصیت کو لوق حاصل دے۔ دہ آیت پہ حقلہ دہ نفس بنوا جماع دہ چہ پہ دے کہنے کہ رولر و خویند ونہ مراد ہفتہ رور اوخوردی چہ مورے شریکہ وی اوپلا ران یے جد اجد دی۔ پاتے شریکہ رور اوخو او ہفتہ رورہ خویند چہ پلا رے یو وی او میندے یے جد اجد وی، نو دہ غوی حکم دے سورۃ پہ آخر کئے دے۔ کلاہ پہ وصیت کہنے نقصان ور کول دادی چہ پہ دے طریقہ وصیت و کری چہ دہ حقدار وارثا نوق پر بریاد کری، او پہ قوض کہنے ضرر ور کول دادی چہ پہ خان بانہ دے دے قرض اقرار و کری چہ پہ اصل کہنے دے چانہ غتلی نہ وی، خودائے غرض وی چہ دے میراث حقداران دے میراث دے حصونہ محروم شی۔ یا بل خہ دے چل و کری چہ غرض تے پکینے وارثا نولہ حصہ نہ ور کول وی۔ دے تسم ضرر ور کول تہ گناہ کبیرہ ویکے شوی دہ۔ پہ حدیث کہنے راغلی دی چہ پہ وصیت کہنے نقصان ور کول لویہ گناہ دہ۔ او پہ یو بل حدیث کہنے کہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ارشاد دے چہ سہرہ تول عمر دہ جنتیا نویشان کار کوئی نو دے مرگ پہ وخت کہنے دے ضرر ور کول و وصیت و کری او خپل ژوند پہ دے کار ختم کری چہ دے دوزخ حقدار شی۔ دا نقصان ور کول او دے بل حق و ہل پہر حال کہنے گناہ دے خود لہ دے کلاہ پہ مسئلہ کہنے اللہ تعالیٰ دے دے کہ کہہ دے چہ دے کوم سہری نہ اولاد وی او نہ مے مور اوپلا روی دہ ہفتہ اکثر دہ خیال وی چہ خپل جائیداد پہ خہ طریقہ بریاد کری اولرے رشتہ داران دے حصہ نہ محروم کری۔

حَلِيمٌ ۱۲) تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ الْفَوْزُ
الْعَظِيمُ ۱۳) وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ
يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ ۱۴)

او نرم خوید دے۔

۱۲) داد الله مقرر کرے شوی حدونه دی. شوک چه د الله اود هغه د رسول حکم و منی
هغه به الله داسے باغونو ته داخل کری چه لاند به تر نهرونه بهیږی او په دغه باغونو
کې به هغه همیشه و سیدی اود الویه کامیابی ده. او شوک چه د الله اود هغه د رسول حکم
و نه منی اود هغه د مقرر کرې شوو حد و نونه و اوږید و هغه به الله و ور به
واچوی چه په هغه کې به همیشه و سی اود هغه د پاره رسوا کونکی سزا ده.

۱۳) دلته د الله تعالی د علم د صفت بیانولو دوه وجه دی: یوه د اکه شوک د هغه د قانون خلاف ورزی
و کری نو د الله نه بهر په هر څه شان څان نشي خلاصولی. دویم دا چه کوم هغه الله په څه طریقې مقرر
کړی دی هغه بالکل صحیح دی ځکه چه د بند په څه کې خبری هغه د بند د الله دیرینه پلټنی. او د
الله د نرم خوئی صفت څه ځکه بیان کړې ده چه په دغه قانون مقرر و لوکې الله سختی نږده کړې بلکه الله
داسے قاعدې مقرر کړې دی چه پکې د انسانانو د پاره د زیاتونو زیاتو آسانیا ده اود د دغه د پاره مقرر
کړی دی چه انسان ته کرانه نه شي.

۱۴) دا دیر د یوه آیت ده، الله چه د وراثت د پاره کوم قانون مقرر کړې ده شوک چه هغه بدل
کړی یا هغه نور قانونونه مات کړی کوم چه الله په خپل کتاب کې صفا بیان کړی دی، د هغوی د پاره
د همیشه عذاب خبرداري ورکړې شوي ده. لیکن په دغه خبره دیرا نوسره د دغه چه د سخت عذاب
او د بدلولو باوجود مسلمانانو خاص د یهودیانو پشان زړورتیا وکړه، د خداي قانون څه هم بدل کړو او
د قانون حدونه څه هم مات کړل. د دغه میراث د قانون په باره کې چه څومره نافرمانیا شوې دی
هغه ټوله د بغاوت حد ته رسیدلی دی یعنی هغه ټول د خداي د قانون خلاف بغاوت ده. چا
زمانه د میراث نه مستقل طور محروم کړی دی. چا مشر ځوئ د میراث حق دار کړو د دغه. چا د سرته
د میراث طریقې پر لښوولی ده اود "مشترک خاندانې جایداد" طریقې څه اختیار کړی ده. چا د زنانو
او د نارینو حصه برابر کړی ده. ادا داس خود د دغه زېه سرکښ سره یوه نوی سرکښ داد چه

وَالَّتِي يَأْتِيَنَّ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاُسْهَرُوا
 عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةٌ مِّنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَاُمْسِكُوهُنَّ فِي
 الْبُيُوتِ حَتَّى يَتَوَفَّيهِنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ⑮
 وَالَّذِينَ يَأْتِيْنَهَا مِنْكُمْ فَاذْوَهْبَاهُمْ فَإِنْ تَابَا
 وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِيمًا ⑯

ستاسو د زنا نونه چه شوک بد کاری وکړی، په هغوی باندې د خپلو کسانو
 نه خلورتنه کواهان کړی، او که خلور د تنو پر کواهی وکړه نو هغوی تر هغه پورې
 په خپلو کورونو کې بندې کړی چې مرک ورله راشی یا الله پاک ورله څه بله لاس
 راوړیاسی. او په تاسو کې چې شوک دوه تنه د بد کاری وکړی نو دواړو له تکلیف
 ورکړی، بیا که هغوی توبه وړیاسی او خپل ځانونه سم کړی نو پرې به دوی
 ځکه چې الله ډیر توبه قبولونکې او رحم کونکې ده ښه

ننجه مسلمان د ښوونې په مغربي خلقو په روان دی او د هغوی پشان په خپلو د ښوونو کې د فتنې (DEATH
 DUTY) لږواج وړکوی، د دې مطلب خود د دې چې مری په وارثانو کې یو وارث حکومت هم دې چې د
 هغه حصه مقررې ول د الله نه هېر شوی وو؛ حالانکه په اسلامی اصولو باندې که د مری میراث د حکومت
 رسی نو صرف په داسې حالت کې رسی چې د مری هېڅ یو نږدې یا لرې رشتندار موجود نه وي او د هغه پاتې
 شوي مال د اشیاء متروکه (Unclaimed Properties) پشان بیت المال ته داخل شي. او یا څو که مری
 په خپل وصیت کې د حکومت د پاره څه حصه مقرر کړی نو هغه حصه د حکومت رسی.

۲۷ په دې دواړو آیتونو کې د زنا سره بیان شوی ده. اولنې آیت صرف د زنا کارو زنا ته
 په باره کې دې او سترگې دده چې هغوی د دې حکم د راتللو پورې قیدې کړې شي. دویم آیت
 د زنا کار سړي او د زنا کارې ښځې دواړو د پاره د دې دواړو په باره کې د حکم د دې چې دواړو
 له دې تکلیف ورکړې شي یعنې د دې دې شي، سخته سپورې د ورته دویله شي او دلیله وکړې شي. دا د
 زنا په حقل او لږ حکم وو. روستو بیا په سورة نور کې هغه آیت نازل شو چې پکې د نارینه
 او زنا دواړو د پاره یو حکم د شو چې دواړو ته به سل سل کوبه ورکول شي. د دې
 دخته پورې د عربو خلق د حکومت لاندې او د عدالت او د سزا د قانون لاندې د ژوند تیرولو
 عادت نه وو، نو که د اسلامی حکومت د قایمیدلو سره ناسا په په هغوی باندې د سزا قانون جاری

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ
يَتَوَبُّونَ مِنْ قُرْبٍ فَأُولَئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَأَوَّكَانَ اللَّهُ
عَلِيمًا حَكِيمًا ۝ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ
حَتَّىٰ إِذَا خَضَعَ أَحَدُهُمُ الْمَوْتَ قَالَ إِنِّي تُبْتُ اللَّهُ

هت په دے ځان پوه کړی چې په الله باندې د هغه کسانو د توبې قبولو حق په چه د نا پوهی
په وجه شرم بد کار وکړی او د هغه نه روستو د توبه ویا سې په داسې خلقو باندې الله د
خپله مهربانۍ نظریا کوی او الله د هرې خبرې خبرا غستونکې او حکمت والا دے -
خو توبه د هغه خلقو د پاره نه ده چه په هغه بد کارونه کوی آن تر دې پورې چه
په دوی کښ د چا دمړک وخت راشی نو په هغه سخت کښ ووايي چې اوس م توبه ده -

که به شوه و نه دوا خبره به د حکمت نه ډیره خلاف وه - الله تعالی د دې رو هغوی د سزا د قانون
سره د عادولو د پاره اول د زنانه په باره کښ د سزا کانه مقرر کړې ، بیا د دې د درجه په درجه د
زنا ، د زنا د الزام کولو او د غلاحد و نه مقرر کړل او په آخر کښ د سزا کانه هغه لوی قانون جوړ شو
چې د نبی صلی الله علیه وسلم او د خلفائے راشدینو په حکومتونو کښ جاری و -

سیدی نو په تفسیر کوونکي د دې دواړو آیتونو ظاهرې فرق ته کتلی دی او په مطلب اغستو کښ
فلم شوه د هغه وايي چې اولنې آیت د نکاح شوو ننځو د پاره دے او دویم آیت د ناداده کړی
نارینه او زنانه د پاره دے - لیکن دایو کمزور په تفسیر دے - د دې په مرسته کښ څه ورنډار دلیل
نشته - او د دې نه زیاته کمزور په خبره هغه د هغه چې ابو مسلم صفتانی لیکلی ده هغه وايي چې اولنې
آیت د یوې زنانه کښ د زنانه سره د بد کاری په باره کښ دے او دویم آیت د یو نارینه د بد نارینه
سره د بد کاری په باره کښ دے - په دې خبره ډیر تعجب دے چې د ابو مسلم پشان د عالم سړی
نظرونه حقیقت ته ولې نه تللو چې قرآن خود انسان د ژوند د پاره د قانون او د اخلاقو لویه لار
جوړه وی او په هغه مشل باندې بحث کوی چې په دغه لویه لار باندې پښه شی - پاته شوه کوڅه او
نړی نړی لاره ، نو د دې ته توجه وړ کول او د هغه په وړو وړو مشل باندې بحث کول د شاهانه کلام
سره هېڅ کله مناسب نه دی د داسې کارونه هغه د جهاد د پاره پریښودلی دی - دغه وجه ده چې د نبوت
د زمانه نه روستو کله دا خبره پښه شوه چې د یو نارینه د بد نارینه سره د بد کاری کوونکې سزا ده ، نو په
صحابه کرام کښ یوم داؤله وشل چې د سوره نساء په آیت کښ د دې حکم موجود دے -

وَالَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارًا أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ
عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا
النِّسَاءَ كَرْهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِيَنْتَهُبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ

او دغه شان توبه د هغه چا د پاره هم نه ده چه د مرکه پوره کافران پاته شي. که ايسه خلقو
د پاره نومونه دره ناکه سنا تياره کړي ده

ايسه هغه خلقو چه ايمان مورا ورپه ده، شاسو د پاره دا حلال نه دی چه په زور
زبردستی ځان د بنحو وارثان کړي. او نه دا حلال دی چه هغوی د دغه غرض د پاره ښکته کړي
چه د خپل هغه مهر څه حصه تر راو شو کوي کوم چه تاسو هغوی له ورکړه ده.

که د توبه معنی واپس کيدل دی. د کناه کولو نه وروسته بند هغه توبه ايتلو دا مطلب ده چه يو
غلام د خپل مالک نه مرور شو دواو د هغه فرمان ته نه منلو، اوس پيچانده شو دغه، پخولا کيد او نورمان
منلو ته واپس راغله ده. او د خدايه د طرفته په بندياندي د توبه دا مطلب ده چه د مالک د مهرباني
نظرد علامه نه او رپيدله و د خو په علامه د مهرباني نظر بيا و شو. الله تعالی پر مه ايت کيږه فرمائي چه زما
سره معافي صرفي د هغه بند کاو د پاره ده چه په قصدا کناه نه کوي بلکه د نا پوهي په وجه چه تر کلاه کنا و شي
او دمه پر پوه شي نو د شرمندگي او د خپل کناه معافي وغواړي. هر کله چه داسه بندگان په خپلو گناهو ستو
شرمند شي او خپل مالک طرفته راوگرزي نو هغوی ته به دروازه پرانته وي سه

اين دگر ما دگر نوميدي نيسست || د ارماد د بيا د نا اميدي د پاره نه ده
صدا يار اگر توبه شکتی باز آ سسل خنده که توبه ويايے واپس راشه

خو توبه د هغه خلقو د پاره نه ده چه د خپل خدايه بړه ته د ربه نه و شي ايسه پروا شي او قبول عمر گناهونه
کوي خو چه کله ورته د مرک فريسته مخامخ و د ربيدي نومعافي غوښتل شروع کړي. د اخبره نبی صلی الله عليه
وسلم په ده الفاظو کيږه بيان کړي ده چه "ان الله يقبل توبت العبد المذنب غير" الله د بڼه توبه د هغه وخت
پوره قبولي د کوم وخت پوره چه د مرک علامه نه دی شروع شوي، ځکه چه کله امتحان وخت پوره شي
او د ژوند کتاب ختم شي نو بيا واپس کيد دغه موقع وي. دغه شان چه يو سره د کفر په حالت کيږه د دنيا
نه لار شي، په دويم ژوند کيږه و ر داخل شي او په خپلو سترگو ويني چه معامله خو هغه نه ده کومه چه
مايه دنيا کيږه کنړله نو بيا په دغه وخت کيږه د معافي غوښتلو هيڅ موقع نشته.

شاه د دغه نه مراد داسه چه د خداوند د مرک نه پس د مري دارثان د مري ښځه خپل د ميراث
سامان نه گنري. د ښځه خداوند چه که مرشونو هغه ارا ده شوه. چه هدت تير کړي بيا چه چسپرت
تل غواړي هلته دې او چه د چاسره نکاح کول غواړي هغه سره د نکاح کوي.

إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيَّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ
فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ
خَيْرًا كَثِيرًا ⑭ وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ

هن کچرے هغوئ شوکندہ بدکاری شروع کری (نوبیا تا سوتہ د هغوئ د تنکو لو حق حاصل دے)۔ د هغوئ سرہ پر بنہ طریقہ ژوند تیروی۔ که چرے هغوئ ستاسو خوبه نه وی نوکیده شی چه یو خیز ستاسو خوبه نه وی خوا الله به پر هغه کن ستاسو دپاره دیره فایده ایبو دے وی۔ او که چرے تاسو دیوے نیخه پچائے د بله نیخه درأوستلو ارا ده

۲۹ د مال راشو کولو دپاره نه بلکه د بدکاری د سزا ورکولو دپاره .
نله یعنی که چرے نجبه نیکلے نه وی، یا په هغه کینه بل غه دایه که وی چه د هغه په وجه د خاوند نه وی خوبه، نو دا مناسبه نه ده چه خاوند فوراً نه نیخه پر لیبو د لوت تیار شی۔ ترخو پوره چه کیده شی د صبر نه کار اغتیل پکار دی. اکثر دایه د شی چه یو نجبه نیکلے نه وی خو په هغه کینه نوره دایه دیره خوبه وی چه د شریک ژوند تیرولو دپاره د نیکلانه زیات اهمیت لری۔ که چرے هغه له د چلو خوبه نیکاره کولو موقع په لاس ورغله نو کیده شی چه خاوند د هغه د بد سکلې پروا ونه لری اوده هغه د بنه خوئ پر وجهه هغه خوبه شی۔ دغه شان کله دایه د شی چه د واده په اولنو ورکو کینه د نیخه نیخه خبره د خاوند خو نیخه نشی اوده نیخه نه زړه مورشی، لیکن که هغه د صبر نه کار واخلي اده نیخه له د کار کولو موقع ورکری نو د نر به پخپله پته وکی چه په نیخه کینه خود بد په نسبت خوبه دیره وی، نو دا بنه خبره نه ده چه سره په خپل کور وراندو کینه تیزی وکری. طلاق خوبه بالکل د تیرولو نه آخری خبره ده چه په هیثم شان کوسم نشی نو بیا هله طلاق استعمال وکړی۔ د نبی صلی الله علیه وسلم ارشاده چه ابغض الحلال الی الله الطلاق یعنی طلاق که جائز ده خو په تیرولو جائز وکارونو کینه طلاق د خدا په خویش نه ده. په بل حدیث کینه دی چه نیی و فرماییل تزدجوا ولا تطلقوا فان الله لا یحب الذواقین والدواقات، یعنی نکاح وکړی اده طلاق مه ورکوی ځکه چه الله دایه نارینه اوزانر نه خوبه وی چه د بونرا پشان د یویو کمل نه منزه اخلی۔

زَوْجٌ ۚ وَاتَّيَمَّرَ اِحْدَاهُمَا فَلَا تَاْخُذُ وَاِمِنْهُ شَيْءٌ ۚ
 اَتَاْخُذُ وُنْهٖ بُهْتَانًا ۚ وَاِثْمًا مُّبِيْنًا ۝۱۰ وَكَيْفَ تَاْخُذُ وُنْهٖ وَ قَدْ
 اَفْضٰى بَعْضُكُمْ اِلٰى بَعْضٍ وَاَخَذْنَ مِنْكُمْ مِّيثَاقًا عَلِيْظًا ۝۱۱
 وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ اٰبَاؤُكُمْ مِّنَ النِّسَاءِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۚ

وکره نوکه هغه له تاسو دیر مالونه ورکړي وی خو هیڅ تر واپس مه اخلئ. آیا تاسو به
 دغه مال په تور پوریه کولو او په ښکاره ظلم کولو سره واپس اخلئ؟ او آخر تاسو به په
 تر اخلئ څنگه هر کله چې تاسو د یو بل نه مړه اخیستلې وی او هغوی ستاسو نه
 کلکه دغه اخیستلې ده؟

او د کومو زنا نوسره چې ستاسو پلارانو نکاح کړي وی د هغوی سره هرگز
 نکاح مه کوئ، خو ځنګښ چې هغه شوی دی هغه شوی دی. ۳۲

۱۰ د کلکه د وعدې نه مراد نکاح ده، ځکه چې نکاح په حقیقت کې د وفادارۍ یوه دایمه مضبوطه وعده ده
 چې په هغه باندې یوه نیمه اعتبار وکړئ او خپل ځان یو سړی ته حواله کړئ. اوس که یو سړی په خپله خواشیري باندې
 دغه وعده ماتوي نو کوم مال چې سړی د وعده کولو په وخت کې نیستی ته ورکړی دی د هغه د واپس اخیستلو سړی ته نشته
 (وګوره سوره بقره حاشیه ع ۲۵)

۱۱ د کلی کلونیږي په معاملو کې چې د جاهلیت د کومو غلطو طریقو بیا وروستی، قرآن چې کلکه دغه غلطه
 حراموي نو دا خبره ور سره ضرور کوي چې "خه شوی دی هغه شوی دی" دغه دوه مطلبونه دي:
 یو دا چې د ناخبرۍ او د ناپوهۍ په وخت کې کومه غلطیا ستاسو نه شوی وی په هغه به تاسو نشي نیولې
 کېدې، خوش شرط کېږي دا چې د دغه حکم د را تللو نه روستو خپل ځانونه سم کړئ او غلط کارونه پرېږدئ
 بل دا چې که څنګه یو د طریقې اوس حرامه کړې شوی ده نو د هغه نه دا مطلب اخیستل صحیح نه دی
 چې د څنګه یو قانون یا رواج مطابق کوم کارونه مخکې شوي دي هغه ټول ختم کړي شو، او د دغه کارونو
 ټولې لاندې ناجائزه کړې شوې، او هغه دمه واري چې په چارواکۍ هغه ټولې واپس کړې شوې. مثلاً
 که د میرمنې مور سره نکاح کول اوس حرام شوی ده نو د دغه دا مطلب نه د دغه چې تر اوسه پورې مور سره
 خلقو دا به نکاحونه کړي وی د هغوی اولاد حرامیان وګرځولې شواو د هغوی د خپلو پلارانو په مال
 کې د میراث حق ختم شو. دغه شان که د لین دین یو طریقې حرامه کړل شوی ده نو د هغه دا مطلب نه
 ده چې څنګه په دغه طریقې مور سره معاملې شوي دي هغه ټولې ختم کړې شوې او اوس په هغه ټولې ولایته
 چې په دغه طریقې چا کې دی د هغه نه واپس اخیستل کېږي یا به دغه مال حرام ګرځولې کېږي.

إِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا ۝ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ
أَمْهَاتُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ

پہ حقیقت کہنے دیوہ ہے حیائی کا روم، ناخونہ کا روم، اوبدہ لار دے
پہ تاسو باند حرام کہہ شو تاسو میند، لونہ، خونیدے، د پلار خونیدے، د مور خونیدے،

۳۳۶ پہ اسلامی قانون کہنے داکار د فوجداری (د جنگ فساد) یوجرم دے، پہ دے جرم کہنے پولیس مداخلت
کوئے شی۔ پہ ابوداؤد، پہ نسائی اوپہ مسند احمد کہنے داروایتونہ دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے قسمہ
جرم کو نکو خلقوتہ د مرک او د جائیداد ضبط کو لوسزاور کری دے۔ او این صاحبہ چہ د ابن عباس نہ کوم روایت
نقل کری دے دھے نہ معلوم میری چہ نبی دا قاعدہ مقرر کری وہ من وقع علی ذات عرم فاقتلوه؟ کوم
سری چہ پہ حرامو کریہ شو و بچو کہنے دچاسرہ زنا ذکرہ ہفہ قتل کری؟ د فقہاؤ پہ منیم کہنے پہ دے
مسئلہ کہنے اختلاف دے۔ امام احمد خود دے خبر دے قائل دے چہ دے سربہ و قتل کریہ شی او د ہفہ
مال و ضبط کریہ شی۔ امام ابوحنیفہ، امام مالک او امام شافعی دے دے کہ یوسری پہ حرامو
کریہ شو و بچو کہنے دچاسرہ زنا کری وی نو پہ ہفہ دے زنا حد جاری شی او کہ صرف نکاح تے ورسرہ کری
وی نو ہفہ تہ د سختہ عبرتناکہ سزاور کریہ شی۔

۳۳۷ مور کہ سکہ موروی او کہ میرنشی موروی د واریہ میندے حرام دی، دھے لکے پہ دے حکم کہنے د
پلار مور او د مور مورہم شاہد دی۔

پہ دے خبر دے کہنے اختلاف دے چہ دے کوئے نیٹے سرہ د پلار ناجائزہ تعلقات تیر شوی وی چہ ہفہ
ہم پہ شوی باند حرام دے او کہ نہ دے۔ پہ پخوانو عالما نو کہنے نیٹے دے دے نیٹے د حرامی قائل نہ دی،
او نیٹے د ائمہ پنجہ ہم حرام نہ کردی، بلکہ ہفوی خودی چہ کوئے نیٹے لہ پلار د شہوت پہ غرض لاسے
تدوہ و روپہ وی ہفہ ہم پہ شوی حرام دے۔ دھے شان پہ پخوانو عالما نو کہنے پہ دے خبر ہانڈیم اختلاف
پاتے شو دے چہ کوئے نیٹے سرہ د خونی ناجائزہ تعلقات تیر شوی وی چہ ہفہ پہ پلار باند حرام دے
او کہ نہ دے۔ اوچہ د کوم سری سرہ د مور یا د لور ناجائزہ تعلقات پاتے شوی وی یارو ستوجور شوی وی
چہ د ہفہ سرہ نکاح دے مور او لور د واریہ لہ حرام دے او کہ نہ دے۔ پہ دے بارہ کہنے دیر او بڑہ او بڑہ
عالما نہ بچونہ شوی دی خود خبر پہ لب سوچ سرہ پہ دما غو کہنے لایے شی چہ د یوسری پہ نکاح کہنے
دے نیٹہ دی چہ ہفہ تہ د ہفہ پلار یا د ہفہ جوئے ہم بد خیال لری، یا دے نیٹے مور یا دے نیٹے لور تہ
ہم د سری خیال بد وی، نو د ادیونیک صالح کورد پارہ ہشککہ مناسب نشی کیدے۔ د اللہ تعالیٰ
شریعت پہ دے بارہ کہنے ہفہ نری بایکے قانونی خبر نہ تبلیوی چہ دے پہ وجہ پہ معمولی معمولی
خبر و کہنے نری کوئے شی لکے داچہ نکاح تے ورسرہ شو دے او کہ نہ دے، د نکاح نہ ہکینے ووا کہ
دستو، لاس تے وروپہ ووا کہ ہفہ ورتہ کتلی ورو۔ وغیرہ وغیرہ۔ سید د وصفا خبر ددہ
چہ د کور پہ ژوند کہنے دیوے نیٹے سرہ د پلار او د خوی، یا د یوسری سرہ د مور او د لور غلط تعلقات

وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ الَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَّاءُكُمْ الَّتِي

ورپرے، خورزے، اوستا سو هغه ميندے چہ تاسولہ تے درکړه وی، اوستا سو د قی
شریکه خویندے، اوستا سو د نیمو ميندے، اوستا سو د نیمو هغه لونړه چہ ستاسو

جو پیدل د سخت نساء ذریعہ ده او شریعت دا هیچرہ نشی برداشت کولے. د بنی صلی الله علیه وسلم ارشاد د
چہ "من نظر الى فرج امرأة حرمت علیہا ابنہا" کوم سړی چہ د یوه نیمو شریمکاه ته اوکتل د نیمو
موراو لور د واره په ده حرام دی، او "لا یبظر الله الى رجل نظر الى فرج امرأة وابنتها" خدای د
هغه سړی شکل لیدل نه خوښه وی چہ په یو وخت د موراو د لور د واره و شریمکاهو فو ته وگوری. د دہ
روایتونو نه د شریعت مطلب صفاً مطابقاً څرگند یږي.

۳۵ د لور په حکم کيڼه نوسی یعنی د خوی لور او د لور لور هم شامل دی. البته په دہ خبره کيڼه
اختلاف د دہ چہ په ناجائزہ تعلقاتو سره یوه جینی شوی وی چہ هغه هم حرام ده ا د ک د دہ. د امام
ابو حنیفہ، مالک او احمد بن حنبل رحمہم الله علیہم په نزدغه لور هم د جائزہ لور په شان په حرامو
کړه شوو نیمو کيڼه شامله ده، او د امام شافعی په نزدغه لور په حرامو کړه شوو نیمو کيڼه شامله نه
ده، خو په حقیقت کيڼه یو صفا زړه ښکله داندنی چہ د یوه جینی په باره کيڼه سړی ته دا معلومه وی
چہ دا زما د نطفې نه پیدل شوی ده او بیا د دہغه سره نکاح وکړي.

۳۶ لکه سکه خور او د مور شریکه خور او پلار شریکه خور د دہ واره په دہ حکم کيڼه برابر دی.
لکه په دہ ټوله خپلوی کيڼه سکه او میرمنی برابر دی. د پلار او د مور خور ک سکه وی او ک میرمنی،
یا پلار شریکه خور وی، خو بهر حال هغه په خوی باند حرام دی. دغه شان روراد خور ک سکه وی او
ک میرمنی وی یا پلار شریک وی، خود هغوی لونړه د یو سړی دپاره د خپل لور پشان حرام دی.

۳۷ په دہ خبره د ټول امت اتفاق د دہ چہ یو هلک یا جینی د کوم نیمو پتی و څکل د هغه دپاره
دغه نیمو موره او د دغه نیمو خاوند نیمو پلار د دہ، او د خپل سکه مور او پلار د طرفه چہ کوم رشتہ
په دہ حرام دی هغه ټول رشتہ په دہ باند د رضاعی موراو پلار د طرفه هم حرام یږي د دہ حکم بیا د
د بنی کریم صلی الله علیه وسلم د ارشاد د دہ چہ "یحرّم من الرضاع ما یحرّم من النسب" البته په
دہ خبره کيڼه اختلاف د دہ چہ د رشتہ حرامواله په ثومره پیو څکلو سره ثابت یږي. د امام ابو حنیفہ
او د امام مالک په نزد چپه په ثومره پیو څکلو سره روزه مات یږي په هغومره پیو څکلو سره په ښی
باند د رشتہ حرامواله راځي، خود اما مراحمید په نزد چپه د دہ څله پیو څکلو سره او د امام شافعی
په نزد نیمو نیمو څله پیو څکلو سره رشتہ حرام یږي. بیا په دہ حکم کيڼه اختلاف د دہ چہ په
ثومره عمر کيڼه په پیو څکلو سره د رشتہ حرام یږي. په دہ باره کيڼه د فقهاؤ د لاندینی قولونه دی:

فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَاءِكُمُ الَّتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ زِفَانٌ لَمْ تَكُونُوا
دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَعَلَا بِلْ أَبْنَائِكُمُ

پہ غیر وکین لوئے شوی دی — د هغو بنځو لونړه چه ستاسو ورسره کور والے شوه
وی. او که نه چرې (صرف نکاح شوی وی او) کور والے مو ورسره نه وی شوه نو که هغه
پرېز دی او د هغوی د لونړ ورسره نکاح وکړی) نو بیا هیڅ گناه نشته — او تاسو د خپلو

(۱) چه بچې لا د قی نه نه وی پرېکړه شوه او صرف د قی پټی د هغه خوراک وی او په دغه زمانه کېنه
هغه د یوه زنا نه پټی وځکی نو هله رښته حرامېږي. او که نه چرې بچې د قی نه پرېکړه شوه وی او بیا روستو
د یوه بچې ته و غوړی نو هغه داسه ده لکه چه اوبه وڅکی. دارائے د اُم سلمه او د ابن عباس ده. حضرت
علی نه هم دغه یو روایت شوه ده. زهری، حسن بصری، قتاده، عکرمه او اوزاعی د دے
خبره قائل دی.

(۲) په دوه کله کېنه دننه دننه چه یو پچی د یوه بچې څکلی وی نو هله رښته حرامېږي. دا د حضرت
عمر، ابن مسعود، ابو هريره او د ابن عمر قول ده او په فقها وکېنه امام شافعی، امام احمد، امام ابو یوسف
امام محمد، او سفیان ثوری دا قول قبول کړې ده. د امام ابو حنیفه نه هم یو قول د ده په مرسته کېنه
نقل کړې شوه ده. امام مالک هم د دے موده قائل ده، خو هغه وايي چه که د دوو کالو نه میاشت
دوه میاشته زیات عمر وی او په هغه کېنه بچې وڅکلی نو هم دغه حکم ده.

(۳) د امام ابو حنیفه او د امام زفر مشهور قول دا ده چه د یو څوکو لور مانده دوه نیم کاله ده او
په دے موده کېنه دننه په پیو څکلو سره د رښته حرامواله راځي.

(۴) که په هر عمر کېنه د بچې بچې وڅکلی نو حرامواله ثابتېږي. یعنی اسلی اهتیل د پیو څکلو د
عمر نه دے. پیو څکلو والا که بود ا هم وی خو هغه حکم ته دے کوم چه د قی خور وکې بچی ده. دارائے د
حضرت عائشه ده. او د حضرت علی نه هم زیات صحیح روایت د ده قول په مرسته کېنه نقل شوه ده. او په
فقها وکېنه عروه بن زبیر، عطاء، لیث بن سعد او ابن حزم دا قول اختیار کړې ده.

لکه په دے کېنه اختلاف دے چه د کومې سره صرف نکاح شوی دی چه د هغه مو ورسره ده او که
نه ده. امام ابو حنیفه، مالک، احمد او شافعی رحمهم الله د هغه د حراموالی قائل دی او د حضرت
علی دارائے ده چه تر څو پوره د یوه بچې سره کور والے نه دی شوه تر هغه پوره پر د هغه مو ورسره
حرامېږي.

لکه د داسه جینی د حراموالی د پاره داغه شرط نه دے چه هغه د خا خا د مېړنی پلار په کور کېنه لویه
شوی وی. دا لفظ خواله تعالی صرف د دے رښته قیادیکوالی ظاهری ولو د پاره استعمال کړی دی.

الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا
مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

وَلَا تَحْصِنُوا فِي النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

كُتِبَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا

حقیقی غاصوبیجے۔ اودام پہ تاسو باند حل کرے شوی دی چه په یو وخت کښ دوه غویند ۷
د یو سړی په نکاح کښ یو غلځه کړی، خو غلځن چه څه شوی دی هغه شوی دی، الله بښونکي
اورحم والاد۷ ۱ او هغه زنانه هم په تاسو باند حرام دی چه د بل په نکاح کښ وی (مُحْصَنَات)
البته هغه ښځه ښځه حرام نه دی چه په جنگ کښ (ستاسو لاس له راشي ځکه داد الله قالون ده
اود دده پابندی په تاسو باند لازم کړی شوی ده۔

دده نه ماسوا چه خومره ښځی دی دهغوی حاصلول د خپلو مالونو په ذریعه ستاسو د پاره

د اُمت د ټولو عالمانو تقریباً په دغه خبره باند اجماع ده چه میرنځی لوریعی پرکتی په هر حال کښ په
سړی باند حرام ده که هغه د میرنځی پلار په کور کښه لویه شوی وی او که نه وی۔

۳۱ د اُ حقیقی لفظ ته ورسره ځکه زیات کړی د هغه چه چاهیه یو هلک ته خپل خوځو ویلے وی نو د هغه
نر پاته شوی کونډه ښځه یا د هغه طلاقه کړی ښځه په سړی باند حرامه نه ده۔ حرامه صرف د هغه ځوی ښځه
ده چه د سړی د خپل لفظ نه حقیقی خوځو وی۔ اود ځوی په شان د نوسی (که د ځوی خوځو وی او که د لور
خوځو وی) ښځه په نیکه یعنی د پلار په پلار باند اود مور په پلار باند حرامه ده۔

۳۲ د نبی صلی الله علیه وسلم حکم ده چه د مورخور (ترور) او خورزه، اود پلارخور او وریره
په یو وخت په نکاح کښ شامل حرام دی۔ د دغه دپاره دا اصول دی چه داسه دوه زنانه په یو نکاح کښ ساتل
حرام دی چه که یوه ورته سړی شي نو د بله نکاح ورسره حرامه وی۔

۳۳ یعنې د جاهلیت په زمانه کښه چه تاسو ظلم کوئ او د دوو دوه غویند ورسره مړیو یو وخت کښه
نکاح کوله د هغه به تپوس نه کیري ځوکه اوس د دغه کار نه منع شوی (د کور حاشیه ۳۲)۔ په دغه وجه
دا حکم ده چه کوم سړی د کفر په حالت کښه دوه غویند په یو ځای په نکاح ساتلی وی نو هغه به د اسلام
را وړلونه روستو یوه خور ساتی وبله خور به پریري دی۔

۳۴ یعنې کوم ښځه چه په جنگ کښه د نیولے شي نو که د هغوی کافران یا وندان په دارحرب کښه
موجود هم وی خو هغوی حرام نه دي، ځکه چه د دارالحرب نه دارالاسلام ته د راتلولو سره د هغوی
نکارونه مان شولے۔ د داسه ښځو سره نکاح هم کیدای شي اړچه څوک د هغوی مالکان شونو هغوی

تريے نکاح فائده (تمتع) هم اغتسلے شي. البته د فقهاؤ پر دے خبر مکینے اختلاف دے چہ کہ بیچہ خاوند
دوارة پہ یوحائے وینولے شي نو د هغوی شرع حکم دے۔ امام ابو حنیفہ او د هغه منکری وائی چہ د هغوی
پہ خپله نکاح پہ جائے دی او امام مالک او شافعی وائی چہ د هغوی نکاح هم ماتیزی۔

د وینخونه د فائده اغتسلو (تمتع) په باره کینے دیرے غلطے خبر دے د خلقيب دهن کینے دی، د دے وجه
نہ پید دے لاندینو مسئلو حان بند پوه کول پکار دے۔

(۱) کومے نیکه چہ په جنگ کینے وینولے شي نو دینولوسره سم یوسپاهی ته د هغوی سره د کور والی کولو
اجازت نشته۔ بلکه اسلامی قانون د دے چہ د اے نیکه د حکومت ته حواله کړې شي. د حکومت خوبه ده چہ
که هغوی پریر دی، او که د هغوی نه پیسے (فدیه) اخلي، او که د مسلمانانو تیدا یا توغلا صولو په بدل کینے
هغوی دشمن له درکوی، او که په خپلو سپاهیانو باندے تقیصه وی. یوسپاهی ته صرف د هغه نیکه نه د
فائده اغتسلو (تمتع) اجازت دے چہ د حکومت د طرفه ورته باقاعده د ملکیت په طور ورکړې شوی دی
(۲) کومه نیکه چہ باقاعده د حکومت د طرفه چاله ورکړې شي د هغه سره هم د هغه دخته پورے کوروالے
نشی کولے توخوچه هغه ته یوخل میاشتی سره مرض نه وی داغله او توخوچه دایقین نه وی داغله چہ دا د بچی
امید واره نه ده. د دے نه مخکینے کوروالے هغه سره حرام دے۔ او که په خبیته نه پیسے وی نو د بچی پیدا کید و
نه مخکینے ورسره کوروالے نا جائزه دے۔

(۳) د وینخونه د فائده اغتسلو (تمتع) په باره کینے دا شرط نشته چہ هغوی د اهل کتابونه دی. د هغوی
مذ هب که هر خد دی خوچه کله تقیم کړې شي او د چاپه حصه کینے راشی نو بیا د هغوی نه فائده اغتسلے شي۔

(۴) یوه وینخه چہ چاته حواله کړې شوی وی صرف هغه سره تر فائده اغتسلے (تمتع) شي۔ بل چاته د هغه سره
د اس لکولو حق نشته۔ چا سره چہ وینخه وی او د هغه اولاد وشو نو هغه به د هغه سړی چا نژاد وای۔
دغه بچو ته به هغه قانونی حقونه حاصل وی کوم چہ په شریعت کینے د حقیقی بچو د پاره مقرر وی۔ چہ
اولاد د تر پیدا شوی نو بیا به دغه وینخه نشی خرخولے کیدے۔ او چہ مالک نه سړشی نو خپله به آزاد وای۔
(۵) که مالک خپله وینخه بل چاته په نکاح ورکړي نو بیا تر مالک نور هر خدمت اغتسلے شي خود
کور والی حق یی ورسره نشته۔

(۶) لکه څنکه چہ شریعت د خلورو وینخونه په دیا توینخو کولو باندیا بندی لکولی ده دغه شان نه په وینخو
باندی د ایا بندی نه ده لکولی. خود دے نه د شریعت د مطلب نه دے چہ مالدار خلق د بے شمیره وینخه
واخلي او په کور کینے ورا جمع کړي او د خپل کور نه د عیاشی خانه جوړه کړي۔ بلکه په حقیقت کینے د وینخو
د تعدد نه مقرر د لو وجه د جنگی حالاتو په قابو کینے نه را تلل دی۔

(۷) د ملکیت د نورو ټولو حقونو په شان هغه مالکانه حقونه هم د یوه بل ته اوړیدلے شي کوم
چہ د یو جنگی تیدا په حقله حکومت چاته ورکړی وی۔

(۸) حکومت چہ چاته باقاعده د ملکیت حق ورکړي هغه یو د اے قانونی او روا کار دے لکه
څنکه چہ نکاح یو قانونی او روا کار دے۔ نو څوک چہ نکاح خوبه دی نو د هغه د پاره هیڅ معقوله وجه

بِأَمْوَالِكُمْ مَحْصِنِينَ غَيْرِ مُسْفِحِينَ قَبَا سَمِعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ
قَاتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَضَيْتُمْ بِهِ مِنْ
بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝۳۱ وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ
طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْحَصْنَةَ الْمَوْمِنَةَ فَمِنْ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مَنْ
فَتَيْتُمْ مَوْمِنَةً وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَيِّئَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ

حلال کرے شوی ہی، خوبہ دے شرط چہ ہغوی د نکاح پر قلعہ کئے ہغوی د ساقی، نہ داجہ تش
خل شہوت نہ پورہ کوئی۔ بیلاچہ تا سود ہغوی نہ د کور والی مزہ واخلی نوپہ بدلہ کن و رلہ
خپل مہر و نہ د فرض پر حیثیت و رکری، البتہ کردہ مہر مقرر و لونہ روستو تا سوپہ منیہ کن
پر خپلہ رضا سرہ شہ سمجوتہ و شوه نوپہ ہغہ کن ہیہ کتاہ نشہ، اللہ علیم او پوہ دے۔ اوپہ
تا سو کن چہ د چاد و سرہ و س نہ کیڑی چہ د خاندانی مسلمانو نیجو (محصنات) سرہ نکاح و کری
نوہغلہ پکار دی چہ تناسو پر قبضہ کن کوہ و نیچے وی د ہغوی نہ د مومانو و نیجو سرہ
نکاح و کری۔ اللہ تہ تناسوہ ایمانو حال بندہ معلوم دے، تا سو تبول د یوہ د لے خلقی نیی
نشتہ چہ د و نیچے نہ فایدا غفل (تمتع) ناخوبندہ سکری۔

(۹) حکومت چہ یوخل و نیچہ چالہ پر ملکیت کئے و رکری نویا تہ تروہ واپس اغتلا حق نشہ۔ بلکہ شکہ چہ یو
سرہ خپلہ لور یا خور چالہ پر نکاح و رکری او بیا ورتہ د واپس اغتلا حق نہ دی۔
(۱۰) کہ یو فوجی کنا نہ صرف د یو وخت د پارہ عارضی طور خپلو سپاہیانو تہ قیدی نیچے د شہوت پورہ کولو
د پارہ و رکری ا صرف د یو وخت د پارہ تہ پر فوج باندہ تقسیم کری تروہ اپہ اسلامی قانون کئے قطعاً یو ناجائزہ
کار دے۔ پد دے کئے اوپہ زنا کئے ہیہ فرق نشہ۔ اور اپہ اسلامی قانون کئے جرم دے۔ دوزیات یخت د پارہ
و کورہ زما کتاب "تفہیمات" حصہ دوم، او "رسائل و مسائل" حصہ اول۔

۵۴۱ یعنی پر خلق کئے چہ د مرتبو کم فرق دے د صرف یو اعتباری شیر دے، کہ نئی نوپہ اصل کئے تول
مسلمانان یوشان دی، او د برتری حقیقی و چہ صرف ایمان دے چہ یو نیچے د وچتو کور نو حصہ نہ دہ کئے
شی چہ یوہ و نیچہ پر ایمان او پر اخلا تو کئے د یوہ خاندانی نیچے نہ خورہ وی۔

فَأَنكِحُوهُنَّ بِأَذْنِ أَهْلِهِنَّ وَأَتَوْهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ
مُحْصَنَاتٍ غَيْرِ مُسَفِّحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا أُحْصِنَ
فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ
مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ

نوپه ده وجه دهغوی دسرپرستانوپه اجازت دهغوی سره نکاح وکړی او د رواج مطابق
هغوی ته خپل مهر ونه ورکړی، دپاره دده چه هغوی د نکاح په قلعه کین محفوظ
(محصنات) پاته شی، د شهوت پوره کولو دپاره آزاده ونه کړی او نه پټ پنا اشنایان
وکړی. بیا هرکله چه هغوی د نکاح په قلعه کین محفوظ کړی شی او د هغه نه روستو
شه بدکاری وکړی نوپه هغوی باند د هغه سزا په نسبت نیمه سزا ده کومه چه د خاندانی
نښو (محصنات) دپاره مقرر ده. دا آسانتیا په تاسو کین د هغه چا دپاره پیداکړی
شوی دچا سره چه د واده د نه کولو په وجه د تقوی د حد ماتیدلو یرید وی. لیکن که

لکه په ظاهره دلته یو کریم ښکاری چه د هغه نه خوارجو او هغو خلقو ناپیده غټی ده چه د رجم (په کابرو
دوښمنانو) نه منکړی. هغوی واي چه د اسلام په شریعت کینه د یوه آزاده واده کړی شوی
نښه دپاره د زنا سزا رجم کول دی، نو دده نیمه سزا به ده وی چه هغه ښځه ورکړی شی؟ په ده وجه دا
آیت دده خبره ثبوت ده چه په اسلام کینه د رجم کولو سزا نشته، لیکن دده خلوه قرآن په الفاظو غور
ننوه کړی. په ده رکوع کینه لفظ مُحْصَنَاتُ محفوظه ده، په دوو مختلفو معنوسو استعمال کړی شوی ده
یو "واده شوی ښځه" چه د خاوند په حفاظت کینه وی. بل "خاندانی ښځه" چه د خاندان په حفاظت کینه
وی، اکرکه نه وی واده شوی. په ده آیت کینه "محصنات" لفظ د ښځه په مقابل کینه د خاندانی نښو
دپاره په ده دویم معنی سره استعمال شوی ده نه چه په اوله معنی سره، لکه څنگه چه د آیت
د مطلب نه صفا ظاهر یری. دده برخلاف د ښځو دپاره د محصنات لفظ په اوله معنی سره استعمال
شوی ده او په الفاظو کینه صفا د امر مایلی دی چه هغوی کله د نکاح په حفاظت کینه راشی (فَإِذَا
أُحْصِنَ) نوپس د هغه نه دهغوی دپاره په زنا کولو باند هغه سزا ده کومه چه ذکر شوه. اوس
که په ژور نظر سره وکتی شی نوه خبره صفا واضح ده چه خاندانی ښځه په دوو حفاظتونو کینه وی.
یو د خاندان حفاظت ده چه دده په وجه هغه د واده نه بغیر هم محصنه ده. بل د خاوند
حفاظت ده چه د خاندان د حفاظت د پاسه یو بل حفاظت جوړسپړی. دده برخلاف د ښځه چه

تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٥﴾ يُرِيدُ اللَّهُ
لِيَبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَ
يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٣٦﴾ وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ

تا صبر و کرمی نو داسا سود پاره بخت ده، الله بخشنوکه اورحم والاده ع
الله غواری چه تا سوته هغه طریق و نیایی او په هغو طریقو مودان کړی چه په هغه
باندې ستاسونه وړاندې تیر شوی صالحان خلق تلل. هغه دخپل رحمت سره ستاسو طرفته د
متوجه کیدو اراده لری، او هغه علیم هم ده او حکمت والا هم. او که الله خو په تاسو باندې رحمت سره

ترخو ویتخه ده نو محصنه نږده، ځکه چه هغه تر دخاندان حفاظت حاصل نږده. البته چه نکاح نه دوشی
نو صرف دخاوند حفاظت ورته حاصل شی او هغه هم نیمکړه حفاظت وی، ځکه چه دخاوند په حفاظت
کېنه د راتلونو دوستو هم ترخو ویتخه دخپل مالک خدمت نه آزاده وی او نو ورته په خلقو کېنه هغه
مرتبې حاصله وی کومه مرتبه چه خاندانی نیځه ته حاصله وی. دغه وجه ده چه ویتخه ته کومه
سزا ورکړه کېږی هغه به د نا واده کړه خاندانی نیځه د سزایمه وی، د واده کړه خاندانی نیځه د
سزایمه به نه وی. دغه رنګه د دغه ځای نه دا خبرو هم معلومه شوه چه د سورة نور په دویم آیت
کېنه د رنګومه سزا ذکر شوی ده هغه صرف د نا واده کړه خاندانی بخود پاره ده او که په مقابل
کېنه دلته د واده شوه ویتخه سزایمه بیان کړه شوی ده. پاته شوه واده شوی خاندانی نیځه،
نو هغه خو د نا واده شوی خاندانی (محصنات) نه زیاته د سختې سزا حقدار ده، ځکه چه
هغوی دوه حفاظتون ماتوی. اگر که قرآن د هغوی د پاره درجیم کولو د سزا صفا بیان نږده کېه،
لیکن د پریه باریک طریق سره نه ورته اشاره کړی ده، دا په اشاره ده چه که د پلټ ذهن والا
خلقونه پته پاته شی خو پاته به شی، لیکن د پلټ پاک او صحیح ذهن نه پته نه شوه پاته کیده.
ځکه یعنی دا آسانیا چه که د خاندانی بخوسره د نکاح کولو دس د چا نه کېږی نو د پریه ویتخه
سره د دغه د مالک په اجازت نکاح وکړی.

ځکه د سورة شروع نه د دغه ځای پرېه چرکم هدايات شوی دی، اوده سورة
د نازلیدو نه وړاندې په سورة بقره کېنه چه استوګنه په باره کېنه کوم هدايات شوی و، هغه ټولو
ترهجم اشاره کوی او دایې چه د د شریک ژوند تیرولو هغه اخلاقی قانون ده چه د پنخوا زمانه
دا په پریه هر د ورکېنه د پیغمبرانو او د هغه د صالحانو منکرو عمل را بیان ده، اودا که الله

يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مِيلًا
عَظِيمًا ۝ يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا ۝

توجه کول غواری خوشو کچه پچنلو خواشا تو پیه شی هغوئی دا غواری چه تاسود میهم
لارے نه پچ پچ دیر لرے لارشی. خداے په تاسو باند پابندی سپکول غواری خکه
چه انسان کمزور ره پئیدا کرے شوعه ده.

مهربانی ده چه تاسود جاهلیت د حال نه راو باسی او د صالحا خلقو د ژوند طریقه درته ښایي.
۱۹ د اشار منافعانو ته او زړو جاهلانو ته او د مدینه یهودیانو ته ده. د منافقان او د زړو جاهلانو
خو هغه اصلاحات همدو خوښ نه وو کوم چه د هغوئی د پخو انور سیمو نو
د یو بلو خلاف وو کوم چه د کلونو راهه په خلقو کینه راجلیدل. په میراث کینه د نیکو حصه. د کونډ
بنجه د غیظ محران نه خلاصیدل او د عدت نه دوستو په خپله طبع نکاح کول. د میرمنی مور سره نکاح
حرامیدل. دوه خویندې په یو وخت کینه د یو سړی په نکاح کینه یو حاله کولو ته ناجائزه وویل. ده
تش په نوم خوځه د میراث نه محرومه کول او د هغه کونډ او یا د هغه طلاقه کره بنجه پلار له حلالیدل
دا او د دغه قسم نور د اصلاحات ده په وچه په هغه پاندا لویو زړو او د رسمونو د یو بلو پتنگانو چغه
او د هغه. د پیره موده د دغه حکمونو په باره کینه خبره اکره کیدل. شرارتیانو خلقو به د دغه خبرو
په ذریع خلق بنجو صلی الله علیه وسلم او د هغه د دعوت خلاف غصه کول. مثلاً چه یو سړی به د دغه
مورا وپلار نه پئیدا شوعه وو چه اسلامی شریعت به د هغوئی نکاح اوس اوس تازه حرامه کړدول
وه. نو هغه ته به په پیره خبره غصه وروسته چه د کوره خوانه نن چه کوم نوی حکم د اغلی
دی په هغه کینه خوستا د مورا وپلار نکاح ناجائزه کړدول شویده. په دغه طریقه به دغه کم عقلو
خلقو په اصلاحی کارونو کینه بندیز پیداکولو.

بل طوفا یهودیان وو چه د پیرو راهه یی د معمولی معمولی خبرو د پاره د حال نه حکومت
او قانون د جوړ کړی وو او د خدا له اصلی شریعت نه پکینه په منیم کینه پت کره وو. په شمیره پابندی
باریکه او منته منته خبره هغوئی په شریعت کینه نیا قضا کره وه. دیر حلال غیر و نه هغوئی حرام
کړی وو. د پیره د هم خبره هغوئی د خدا په قانون کینه د اغله کره وه. اوس د خبره د هغوئی د
عامو خلقو او د هغوئی د عالمانو د ذهن نه بالکل خلاف وه چه هغوئی د قرآن د سیده ساده شریعت
قدر پیژندل وه. هغوئی چه به د قرآن حکونه او ویدل نو غصه به ورتلله چه یو یو حکم به ته سل
سل اعتراضونه کول. هغوئی به وویل چه یا خو قرآن د هغوئی د عالمانو هغه کولو، همدونو او
عبلو خبرو ته د خدا په قانون او وایي کنی نو د هرگز د خدا له کتاب نه ده. د مثال په طور د
یهودیانو د ستور وو چه په میاشتیزه ناجور تیا کینه به بنجه پلټه کړلې شوه. نه به ته د هغه د

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ

اے ہفہ خلقوچہ ایمان مورا ورے دے، پد چیل منم کین دیوبل مالونہ پد باطلو طریقو سرہ مہ خورئی، اغتلا و خورول پد چیلو کین پد رضامندی سرہ پکار دی۔ او چیل خانو نہ مہ قتلوی۔

لاس پئج شوے خوراک خورو۔ نہ پدے دھفہ د لاس اوبہ شکیل۔ نہ پد در سرہ یوغاٹہ کینا ستل۔ بلکہ دھفہ د لاس سرہ پدے چیل لاس لکول ہم نہ غوینتل۔ پد دے یو شو و رحو کین پد پئجہ پد چیل کوس کینے خان لہ یوغاٹہ یوغاٹہ دہ۔ دیہودیانو د اثر د کین نہ دار یواج د مد پنے پد انصار کینے ہم و وھر کله چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم مدینہ تدرائے نو دے پد بارہ کین تریسوس و شو۔ پد جواب کینے ورتہ دھفہ آیت راع کوم چہ سورة بقرہ د آیتشتے رکوع پد شروع کینے دے۔ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ورتہ دے آیت پد رنرا کینے حکم و کروچہ پد میاشتیہ ناجور تیا کینے د شتے سرہ صرف کوروالہ کول ناردا دے، نو تبول کارودہ ورسرہ د فورو و رحو پشان روادی۔ یہودیانو پد دے شور جو پکرو او دے وئیل چہ مہ سری خوقسم خورلے مہ چہ دھفہ تبول خیزو نہ پد حلالو ی کوم چہ زمون پد نرباندر حرام دی، اوکوم کوم خیزو نو تہ چہ موبزہ ناپاک و اوبہ دے تبول تہ پد پاک وائی۔

شہ د "باطلو طریقو" نہ مراد دھفہ تبول طریقہ دی چہ د حق خلاف دی او د شریعت اولفلاقو پیہ لحاظ سرہ ناجائزہ وی۔ د اغتلا و خورول" نہ مراد د مہ چہ پد چیلو کینے د فائیدہ او د منافعہ تبادله کول پکار دی لکہ شنگہ چہ پد تجارت او پد کاریکری کینے وی چہ یوسپے د بل سری د ضرورت پورہ کولود پارہ محنت و کری او دھفہ درلہ دھفہ محنت بدلہ و کری۔ پد چیلو کینے پد رضامندی سرہ د مہ مطلب د مہ چہ پد اغتلا و خورول کینے نہ دوکے وی او نہ د کخہ دیا و لا ندوی۔ پد رشوت او پد سوکینے خوپہ ظاہرہ رضامندی وی خوپہ حقیقت کینے دھفہ د مجبوری رضامندی وی او د شہ خاص دیا و پد وجہ وی۔ پد جوارئی کینے ہم پد ظاہرہ رضامندی وی خوپہ حقیقت کینے پد جوارئی کینے حصہ اختونکے هوسرہ پد دے غلط امید یا نید رضاشوہ وی چہ کنتہ بہ زما وی۔ د با نیلات پد ادا مہ سرہ شوک ہم جوارئی کولود ترا ضی نہ وی۔ د دوکے پد کاروبار کینے ہم پد ظاہرہ رضامندی وی خورہ مہ ناپو ہتیا پد وجہ وی چہ کینی پد دے کینے د نہ دوکے نشہ۔ کہ بل تہ داپتہ و لکی چہ تہ دھفہ سرہ دوکے کوہ نو دھفہ پیرہ پد دے داضی نشی۔

اے دا فقرہ د تیرہ شوہ فقرے سرہ م لکی او پچیلہ خال لہ یوہ مستقلہ فقرہ ہم دہ۔ کہ د اولے فقرہ سرہ و لکولے شہ نو بیانہ مطلب د مہ چہ د بل مال پد ناجائزہ خورل پچیلہ خیل خان هلاکول دی۔ د مہ نہ پد د نیا کینے د وسید لو نظام خرابیزی او د مہ د خراب انجام نہ حرام خور سپہ پندم نشی چہ کیدہ۔ او د مہ پد وجہ پد آخرت کینے سرہ د سختی سنا حقدار جو ریزی۔

إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ۝ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدَاوًا وَ
 ظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ۝ إِنْ
 تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ

یقین وکرمی چہ اللہ پہ تاسو باندہ دیو مہربانہ دے۔ شوک چہ پہ ظلم اور باقی سورہ داسے کارونہ
 کوی ہفہ بہ مونہ ضرور وورنہ غور و واد کار خداے تہ ہفہ گوان نہ دے۔ کہ تاسو د
 ہفہ لویو لویو کنا ہونونہ خان و سالتو د کو مونہ چہ تاسو منع کرے شوی بیی نو ستا سو
 وارہ وارہ غلط کارونہ بہ مونہ ستا سو پہ حساب کن نہ راولو او تاسو بہ

او کہ د خان نہ یوہ مستقلہ فقرہ وکرنے شوی نو دے دہ معنی دی: یو د اچہ یو بل مہ قتلوی۔ بل داچہ
 خود کشی مہ کوئی۔ اللہ تعالیٰ داسے جامع الفاظ استعمال کری دی او کلامیے پہ داسے ترتیب سرہ لکولے دے
 چہ دے نہ داسے وارہ معنی راوی او در یوارہ حق دی۔

۵۲ یعنی اللہ تاسو خیر خواہ دے، تاسو نیکیہ غواری، اوداد ہفہ مہربانی دہ چہ ہفہ تاسو داسے
 کارونونہ منع کوی چہ پہ ہفہ کینے تاسو بریادی او ہلاکت دے۔

۵۳ یعنی مونہ زرہ تنگی او تنگ نظرہ نہ یو چہ پہ ورد ورو خیر و بہ خیل و بند کا نولہ سزا
 و رکوؤ۔ کہ تاسو عنانہ د لویو لویو جرمونونہ خالی وی نو ورے و رہ غلطی بہ درتہ معاف کرے شوی
 او تاسو پہ حساب کینے بہ نہ راتی۔ البتہ کہ د لویو لویو جرمونو سورہ دا غلطی نو بیا چہ خہ
 مقدمہ پہ تاسو باندہ جو رہ شوی نو پہ ہفہ کینے بہ و رہ و رہ خطا کائنہ ہم حسابی۔

دلہ پہ دے خائے خان پوہ کول پکاری دی چہ پہ لویہ کناہ او پہ ورہ کناہ کینے خہ فرق دے۔ ترکومہ
 حدہ پورے چہ ما پہ قرآن او پہ سنت باندہ غور کرے دے نوماتہ معلومہ شوی دہ (واللہ)
 اعلم بالصواب) چہ دے خیر و نہ دی چہ پہ ہفہ دے کار نہ لویہ کناہ جریریدی۔

(۱) حق و هل: مثلاً د خداے حق و هل، یاد مور (و پلا رقی و هل، یاد بل انسان حق و هل)
 یا پخپلہ د خیل نفس حق و هل۔ بیا چہ د چاق خومرہ زیات وی ہفہ سورہ د ہفہ حق و هل
 دیا تہ لویہ کناہ دہ۔ پہ دے دہ کناہ تہ "ظلم" ہم ریکے شوی او پہ دے وجہ شرک تہ پہ قرآن کینے لوی
 ظلم ویکے شوی دہ۔

(۲) د اللہ نہ نہ یرید بل اود ہفہ پہ مقابلہ کینے خان غت کرنی: د دے خیال پہ وجہ سورہ د اللہ د امر
 اود نہی پروا نہ لری اود نا فرمانی پہ خیال پہ قصد باندہ ہفہ کارونہ کوی چہ اللہ تر منع کری دی، او پہ
 قصد باندہ ہفہ کارونہ نہ کوی چہ د کو مو کارونو اللہ حکم کرے دی۔ د نا فرمانی چہ خومرہ

مَدْخَلًا كَرِيمًا ۝ وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى
بَعْضٍ ۚ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا
اَكْتَسَبْنَ ۚ وَسَأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ۝

دَعَوْتَ ثَمَّاهُ تَدْخُلُ كَرِيمًا -

او الله تعالى چه په تاسو کي يوتن له د بل په مقابله کي څه زيات ورکړي دي تاسو د هغه
آرزو کانه مړ کوي. نارينو چه څه کتلي دي د هغه مطابق د هغوی حصه ده. او زانا نو چه
څه کتلي دي د هغه مطابق د هغوی حصه ده. او د الله نه د هغه د فضل د دعا کانه غواړي،
بیشکه چه الله د هر څه علم لري.

زيات تر په ضد او په زيرورتيا سره اخذ نه بېرته وي هغومره په گناه هم سخت وي. د دغه معنی په لحاظ
سره د گناه د پاره د "نسي" او د "معصيت" الفاظ استعمال کړي شوي دي.

(۳) هغه ترون پر يکول د هغه تعلقات خرابول چه د هغه په تړلو او په مضبوطيا او په سالتيا باند د انسا
ژوند د امن دارومدار ده، خواه که د ترون د بند او د خدا په منيم کي وي او که د بند او د بند په منيم
کي وي. بيا چه يوه رابطه (ترون) هغومره زياته اهم وي او چه د هغه په ختميد لو امن ته هغومره زيات
نقصان رسېږي هغومره د هغه د پرېکولو او د خرابولو گناه زياته لويېږي. مثلاً د زنا او د هغه په
مختلفو برخو غور وکړي. د زنا کار د سره د استوگن نظام خرابيږي او د دغه دغه نه دا پخپله يوه لويه گناه ده
خوپه مختلفو شکونو کي د دغه گناه نوره هم زياته پېږي. چه واده نه کړي وي د هغه سري زنا کول د
تا واده کړي سري د زنا په نسبت زياته سخته گناه ده. د نکاح شوعه نيکي سره زنا کول د بې نکاح نيکي
په نسبت زياته گناه ده. د کاوندې نيکي سره زنا کول د غير کاوندې نيکي په نسبت زيات بد کار ده. د
حرام نيکو مثلاً د خور، يالور، يا مور سره زنا کول د حلالو نيکو په نسبت زيات د گناه کار ده. په چټات
کي زنا کول د بل حال په نسبت زياته سخته گناه ده په دغه مثالونو کي هم دا يو کار په مختلفو شکونو کي
د گناه په حيثيت سره فرق لري. چرته چه د امن تو قه هغومره زياته نه ده، چرته چه انساني رابطه هغومره
قابل احترام ده او چرته چه د انساني ترون د پرېکولو نه هغومره زيات نسا د جوړ پېږي، هغومره د زنا کولو
گناه بڼه زياته پېږي. د دغه معنی په لحاظ سره د گناه د پاره د "نجور" لفظ استعمال پېږي.

که په دغه آيت کي يو ډير لوی اهم اخلاقي حکم شوعه ده، که د دغه حکم لحاظ د ساتلې شي نو په اجتماعي
ژوند کي به انسان ته ډير لوی امن نصيب شي. الله تعالى قول انسانان يوشان نره دي جوړ کړي، هر
انسان د بل انسان نه په هر حيثيت سره بدل د. څوک ښکلي دي او څوک بد شکله. د چا او ز خوږ ده او د چا
نږه ده. څوک طاقتور دي او څوک کمزوري. څوک په اند او نور وړ دي او څوک پيدا ايشي نيمگري دي
په جماعتي او ذهني قوتونو کي پاله يو قوت زيات ورکړه شوعه ده او چاله بل څوک په ښه حالا تو کي پيدا

وَلِكُنْ جَعَلْنَا مَوْلَىٰ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلَّذِينَ عَقَدْتَ
أَيْمَانُكُمْ فَأَتَوْهُم بِصَبْرٍ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۝

او کوم میراث چه مورا و پلار اور شته داران پرین دی مونزه دهغه حقداران مقرر کری
دی. باقی شوغه خلق چه ستاسو ورسره لوزونه دی نو دهغوی حصه دهغوی له ورکری،
یقیناً د الله په هر خه باند نظر ده.

کری شوه ده او شک په بدو حالو کینه. چاله نه دیر خه ورکری د اچاله نه کم. دده فرق او بیلون په
وجه په انسانی ژوند کینه بنایت برقرار ده او د بالکل حکمت مطابق ده. چرته چه انسان د فرق د خپل
طوری حد نه اړولې ده او د خپله خانه نه پکې زیاته راوتلې ده نو هلته یو قسم له فساد را پورته شوه ده، او
چرته چه دده فرق ختمولو د پاره د فطرت سره د جنگ کولو کوشش شوه ده هلته یو بل قسم فساد را پورته شو
ده. انسان چه شوک د خان نه زیات وړینی نو خه او پریشانه شی، د انسان د اتم خیال د حسد د خان
برابره ولو، د ترکیبی او د شتمنی او د جنگ جکرو بنیاد ده، او دده خیال بیا د نتیجه راوړی چه یو څیز
انسان ته په جائزه طریقه نه حاصلیدی نو هغه بیا په ناجائزه طریقه دهغه د حاصلولو کوشش شروع کری
الله تعالیٰ په دې آیت کینه دده خیال نه د پرم کید و حکم کوی. د خدا نه د حکم د مطلب دد چه خه فضل الله په
بل باند کری وی دده آرزو ته مدد کوه، البته د الله نه د فضل د اغواره، هغه به د خپل علم او حکمت مطابق
په خه فضل بناد پاره مناسب وی، تاله ورکری. او دایه چه فرمایلی دی چه نارینهو خه کتلی دی د هغه
مطابق د هغوی حصه ده او زوانه چه خه کتلی دی د هغه مطابق د هغوی حصه ده، نو تر شو پورې چه پر زه
پوه شویم نو دده مطلب دده چه په نارینهو او زوانو کینه الله چاته خه ورکری دی د هغه په استعمال
سره چه چا خومره او خه رنګهیدی یا سکی وکړه هغومره او هغه رنګه به د الله سره خپله حصه بیا موی.

د هغه د خبرو په خلقو کینه د قاعده وه چه د کومو مخلوقو په منبر کینه به د دوستی او د ورور لوی لوزونه شوی
دو دهغوی به د یو بل د میراث حقدار وو. دغه شان چه چا به چاته هغه خپل خو غو ویلې وو نو هغه به هم
دغه کس په نوم پلار وارث کړل شو. په دې آیت کینه د جاهلیت د زمانه د طریقه منسوخ شوی
ده او حکم شوه دده چه د میراث کومه قاعده مونزه مقرر کری ده میراث هم د هغه مطابق په رسته دارانو
کینه تقیمیدل پکار دی. البته چه د کومو مخلوقو سره قاسو لوزونه کری وی نو هغوی له پر خپل ژوند کینه
چه خه ورکول غواړی هغه ورکول شی.

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى
بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَنَاطَتْ
حِفْظٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ
فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْبُضَاجِ وَأَضْرِبُوهُنَّ

نارینه پر زنانو باند حاکمان دی، پر دے وجه چه الله پر هغوی کن یوله په بل باند فضیلت
ورکړه ده، او په دے وجه چه نارینه چل مال لکوی. پس کوم ښځه په نیکه سلطانه دی هغوی
حکم منونکی وی او د نارینه په شا د الله په حفاظت او کرانې کن د هغوی د حقونو حفاظت
کوی. او د کومو ښځو د نافرمانۍ یوه چه ستاسو سره پیدا شوه نو په نصیحت
بڼه پوه کړی، د خوب بستره تنه جدا کړی او دے و هڅی

۱۵۲ توأم (حاکم) یا قیّم (ناظم) هغه سړی ته دای چې د یو سړی یا د یوه اداره یا د یو نظام د معاملاتو
د مسیم چلولو د مه داروی، او د هغه د حفاظت او د کرانې د مه واری هم ورپسروی.
۱۵۳ ولته د فضیلت معنی شرف او عزت نه ده، لکه چه یو هام سړی تر مطلب اخی، بلکه ولته په دے
لفظ کښه د معنی پرته ده چه په دوی کښه یو طرفی (یعنی سړی) ته الله تعالیٰ هغه د خاصیتونو او قوتونو
طبعاً ورکړی دی چه بل طرفی (یعنی ښځه) ته نه دی ورکړی یا ته د هغوی نه کم ورکړی دی. دغه وجه
ده چه د کور په نظام کښه سړی د حاکم والی اهلیت لری او ښځه فقط د دے جوړه کړه شوی ده چه هغه
له پر کور کښه د سړی د حفاظت او د کرانې لاند و سیدل پکار دی.

۱۵۴ په حدیث کښه دی چه بنی صلی الله علیه وسلم کوم مایل "بمترینه نجه هغه ده چه کله ورته وکړه
نو ستا زړه خوشاله شی، چه د هغه خبره ورته وواځی نو هغه ستا خبره ومني، او چه کله تر پر کور کښه
نه نو هغه ستا په شا ته مال او د خپل ځان حفاظت کوی." دا حدیث د دے آیت د پرمه تفسیر
کوی. نو ولته په دے ځان بڼه پوه کول پکار دی چه ښځه له د خپل خاوند د حکم منلو نه وړاندې د خپل خالق
حکم منل ضروری دی. نو که یو خاوند خپله ښځه ته د خدا ته نه د نافرمانۍ کولو حکم وکړی، یا د خدا ته د
نریضو نه د منع کولو کوشش وکړی، نو بیا د هغه نه منل د ښځه فرض دی. په دے کښه که ښځه د خاوند ومني نو
هغه پر ګناه کاره وی. د دے نه برخلافی که خاوند خپله ښځه ته د نقل موخه نه کولو یا د نقل روړو نه دیولو حکم
وکړی نو بیا ضروری د ښځه د خاوند حکم ومني. که ښځه د دے منله او نقل ته سرته ورسول نو دا به قبول
نږوی.

فَإِنْ أَطَعْتُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِمْ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ
عَلِيمًا كَبِيرًا ۝ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَأَبْعَثُوا
حُكَمَاءَ مِنْ أَهْلِهِ وَحُكَمَاءَ مِنْ أَهْلِهِمَا إِنْ يَرِيدُوا إِصْلَاحًا
يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ۝

بیا کہ هغوی ستا سو خبری ته غایه کیبوده نو خا غایه هغوی باندی که ظلم کولو د پاره بهانه
مده لتوی، یقین لری چه بركة الله موجوده چه دیر لوی او د هر چا د پاسه ده. او
که ستا سودا یزه وه چه دینته خاوند تعلقات به خراب شی نو یو فیصله والا د سړی د
خپلوانونه او بل دینته د خپلوانونه مقرر کړی، نو که هغوی دواړو روغه کول
غوسبتل نو الله به د هغوی په منځ کب د روغه شه لار راوباسی، الله ته هر
شه معلوم دی او د هر شه نه خبر ده.

۵۹ د مطلب نه ده چه دره د اړه کارونه په پوښت وکړه شی، بلکه مطلب دا مصیبه د نافرمانی په حالت
کېنه د ده دره و اړه کارونه اوجانت ده. اوس پاته شو په دغه باندی عمل کول، نو په دغه کینه د نافرمانی د کاربني
د قصور او د سزا په منځ کینه تناسب ساتل پکار دی، چرته چه په آسانه روغه کیده شی هلته د سختی کولو نه
کار نه دی اختل پکار. نبی صلی الله علیه وسلم چه کله د نبی دوهو اجازت وکړه ده نو دیر په نازیه نه وکړه
ده او بیا په پرهم ناخوښی ښکاره کړی ده. خو بیا هم کینه نه پکېنه داسه دی چه دوهو نه بغیر نه سمیږی.
په داسه حالت کینه نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه پرخ دغه نه ووی، په بهی سره دغه نه ووی
او په داسه څیزو دغه نه ووی چه هغه په بد نښه کوی.

۶۰ د دواړو نه مراد فیصله والا هم دی او نجه خاوند هم. په هر جگړه کینه د روغه امکان دی خو
شر پکېنه دا ده چه دواړه طرفونه هم صلح خوښه وی او منځکړی م دا غواړی چه د دواړو دلو په منځ کینه د روغه
و شی.

۱۱ په دغه آیت کینه دا هدایت شوه ده چه هر کله دینته خاوند په منځ کینه نالری راشی نو نه و خپل
تعلقات ختمه وی او نه د خبره عدالت ته رسوی بلکه په کورنه د اصلاح کولو کوشش وکړی او د هغه
طریقه دا ده چه دینته او د خاوند د خاندان نه د یو سره دمه فرض دپاڼه مقرر کړی چه دواړه په شریکه د
هغوی د خنکان وجه معلومه کړی او بیا په منځ کینه سره کینی او د اصلاح او د روغه شه لار راوباسی.
ثبوت به دا فیصله والا مقرر دی؟ دا خبره الله تعالی په خاتمه پرېښوده ده، ځکه چه
که نجه خاوند خپله د غواړی نو د خپلو خپل ورشت د اړانو نه د یو یو سره د فیصله کولو

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا
وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَ
الْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا

ادنا سو قول دے اللہ بندگی کوئی، دھنہ سرہ شوک مہ شریک کوئی، دے مورا و پلا سرہ بندہ
سلوک کوئی، دے خپلوانو او دے یتیمانو او دے مسکینانو سرہ بندہ سلوک ساتی، دے رشتہ دار
کا وندی سرہ، دے غیر رشتہ دار کا وندی سرہ، دے سنگ مٹکری سرہ او دے مسافر مراد دھنہ و نیچو غلامانو سرہ

دپارہ خوئی کری، اوکئی نو دے دوار دے طرفہ دے مشران پکے مداخلت و کری او جگرہ دے مقرر کری، اوکے چوے
مقدمہ عدالت تہ و رسید نہ نو عدالت دہم دے خپلے کار وائی شروع کولونہ چکے دے دوار دے خپلوانو نہ یوہ
جگرہ مقرر کری او دے ہنہ پہ ذریعہ دے اصلاح کولو کوئش و کری۔

پہ دے خبرہ کچے اختلاف دے چہ دے فیصلہ کونکو ثالثانوا اختیارات بہرہ دے۔ پہ دینی عالمانو فیصلہ
دے وائی چہ دے ثالثانوتہ دے فیصلے کولو اختیار نشہ، البتہ دوسرے خبرہ دے چہ دے صفائی دپارہ ہغوی
تہ خبرہ مناسب بنکارہ شی دے ہنہ سفارش کولے شی، باقی مثل او نہ مثل دے ہنہ خاوند پہ اختیار کچے۔
اوکے ہنہ خاوند دھنہ ثالثان دے خلا تو یا دے خلع یا دے خبرہ دے فیصلے کولو دپارہ خپل خانہ وکیلان
مقرر کری و نو بیا دے ہغوی فیصلہ مثل دے ہنہ خاوند دپارہ واجب وی۔ دا دھنہ او دے شائع علما و مسلک
دے۔ دے قیلے دے پہ مزید ثالثانوتہ دے اختیار رشتہ دے چہ دے روغہ را و ستلو فیصلہ و کری، خود جلیبی
را و ستلو فیصلہ ہغوی نشی کولے۔ دا دھنہ بصری او قتادہ او دے ہنہ نوہ فقہا و قول دے۔ یوہ قبلہ
ولہ دے خبرہ قائمہ دے چہ دے ثالثانوتہ دے یو خانے کولو او دے جد اکولو پورہ اختیارات حاصل وی۔ ابن عباس
سعید بن جبیر، ابراہیم نخعی، شعبی، محمد بن سیرین او دھنہ نوہ حضرات او دے اختیار کری دے۔

دے حضرت عثمان او دے حضرت علی دے فیصلو کوں مثالونہ چہ صوبن تہ را رسیدی وی دے ہنہ نہ معلوم میری
چہ کلمہ بہ دے دوار و ثالثان مقرر کرل نو دے عدالت دے طرفہ بہ تے ہغوی تہ حاکمانہ اختیارات و کرول کلمہ
چہ دے حضرت عقیل بن ابی طالب او دے ہنہ قاطبہ بنت عتبہ بن ربیعہ مقدمہ دے حضرت عثمان پہ
عدالت کچے پیش شوہ نو ہنہ دے خاوند دے خپلوانو نہ حضرت ابن عباس او دے ہنہ دے خپلوانو نہ حضرت معاویہ
بن ابی سفیان مقرر کرل او دے تہ وکیل چہ کہ ستاسو دے دوار پہ رائے دے دوی جد اکول مناسب وی
نوجدائے کری۔ دے شان پہ یوہ مقدمہ کچے حضرت علی ثالثان مقرر کرل او دے اختیار تہ ولہ و کرول
چہ کہ تا سو غواری نو یو خانے تے کری اوکے جد اکول تے غواری نو وجدائے کری۔ دے ہنہ معلومہ شوہ چہ
ثالثانوتہ غور پہ خپلہ عدالتی اختیارات حاصل نہ دی، خو کہ عدالت دے ہغوی دے مقررہ ولہ پہ دھنہ کچے ہغوی

مَلَكْتَ أَيَّمَاكُمْ إِنْ أَلَّهِ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا
فَخُورًا ٣١ الَّذِينَ يَخْلَوْنَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَ
يَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ
عَذَابًا أَلِيمًا ٣٢ وَالَّذِينَ يَنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ

ستاسو په قبضه کښ دی، بڼه سلوک کوی، یقین وکړی چې د الله هېڅ یو داسې سره نه خوښوي چې هغه
په خپل خیال گمان کښ مفر وره وی او په خپله لویي باند فخر کوی، او داسې خلق هم د الله خوښ
نه دی چې شومتیا کوی او نور د تمه د شومتیا سبق بنایي او الله چې ورته د خپل فضل نه
خه ورکړي دی هغه پټوي، د داسې نعمت ناشکره خلق د پاره موږ نه د لیل کونکي هذاب
تیار ساتلې ده، او هغه خلق هم د الله خوښ نه دی چې خپل مالونو فخر خلقوته د خود نه د پاره
لاختیارات ورکړي نو بیا به د هغوی فیصله یو، عدالتی فیصله وی.

٣١ په عربي کچه لفظ "الصاحب بالحب" ده، د ده نه مراد د یوځای د ناسته پاتې دوست هم ده
او داسې سره هم ده چې چورت په یو وخت کچه د سړي ملگره شي، مثلاً ته په بازار کچه روان ته او یو سره
ستاسره یوځای روان دی، یا د یو دکان نه ته سودا اخله او بل څوک ترهم اخلي، یا څوک ستاسره یوځای
ناست وي یا په سفر کچه د چاسره ملگره شي، دا دلبر ساعت یوځای کیدل هم په شریف انسان باند د حق
مالی چې د خپله دسه پورې د هغه سره نیک سلوک وکړي او چې د ده د لاسه هغه ته خه تکلیف ونه رسي.
٣٢ د الله فضل پټول دادي چې سره په داسې شان و سپړي لکه چې الله پر هېڅ فضل نه دی
کړی، مثلاً چاله الله دولت وکړه وی او هغه د خپل حیثیت نه لاند ژوند تیروي، نه په خپل ځان
خرج کوي او نه په خپل مال پېچ، نه د خداي د بندگانو امداد کوي، او نه په نیکوکارو نو کچه حصه اخلي
چې خلق یې وځي نو وايي چې د غریب د یرید حال ده، دا په اصل کچه د الله تعالی سخت ناشکره ده،
په حدیث کچه دی چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلي اِنَّ اللَّهَ إِذَا أَنْعَمَ نِعْمَةً عَلَى عَبْدٍ احْتَبَ
أَنْ يَظْهَرَ أَثَرَهَا عَلَيْهِ، الله چې یو بند ته نعمت ورکوي نو هغه دا خوښه وی چې د ده نعمت اثر په
بند نه باند ښکاره شي، یعنی د هغه د خوراک، څمک، د وسیدلو، د جامو او د کور او د هغه د خیر غیرات
او عطاوات او د هر څیز نه د الله دغه ورکړه شوی نعمت اظهار کړي.

النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَكُنِ
الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا ﴿٣٨﴾ وَمَا ذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَفَقُوا مَتَارِزَهُمْ اللَّهُ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾
إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَعِفْهَا وَ
يُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ
أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾ يَوْمَ مَبْدِ
يَوْمِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاعْصُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

وَقَدْ بَيَّنَّا عَلَيْهِ الْآيَاتِ

خرج کوی او پہ حقیقت کین نہ پہ اللہ باندہ ایمان لوی اونہ پہ وریخ د آخرت باندہ۔ ریتنیا خبرہ داد
چہ شیطان د چا منکرے شونو ہفتہ دہ دیر خراب منکرے ملاؤ شو۔ آخر پہ دے خلقو باندہ
خدا آفت راتلو کہ پہ اللہ او پہ وریخ د آخرت باندہ ایمان را ورے دے او خہ چہ ورلہ اللہ
ورکری دی دہفتہ نہ خیر کو لے۔ کہ دوی داسے کو لے نو د اللہ نہ د دوی د نیکی حالت
نہ پاتے کیدو۔ اللہ پہ چا باندہ زرے ہومرہ ظلم نہ کوی۔ کہ شوک یو د نیکی وکری نواللہ
ہفتہ دو چند کوی او بیا د خیل طرفہ ورلہ زیات اجر ورکوی۔ بیا سوچ وکرہ چہ ہفتہ
پہ دوی خہ کوی کلہ چہ موبہ د ہرمت نہ یو یو کواہ راولو او پہ دے خلقو باندہ
تا (یعنی محمد صلی اللہ علیہ وسلم) کواہ کرلے۔ پہ دے وخت کین بہ ہفتہ بتول
خلق چہ د رسول خبرہ نہ دوی منلی او دہفتہ نافرمانی کری دی، دا آرزو
وکرہ چہ افسوسے داز مکہ و شلیدے او دہفتوی قبول پکین ورخائے شوے۔

۴۱ یعنی دہرے زمانے پیغمبر بہ د خیلے زمانے پہ خلقو یا نہ د اللہ پہ حد الشکینے د اکراہی وکری چہ
اے اللہ تا چہ د ژوند کو مہ نیخہ لارہ او د فکر او د کار کو مہ صحیح طریقہ ماتہ سیر دلی دہ ہفتہ مادے
خلقوتہ رسولی وہ۔ بیا دہ شہادت پہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم د خیلے زمانے پہ خلقو باندہ وکری او د
قرآن نہ معلوم میری چہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم زمانہ دہفتہ د نبوت نہ را واغلہ ترقی ماتہ پورے دہ۔ (ال
عمران حاشیہ ۶۹)

وَلَا يَكْتُمُونَ لِلَّهِ حَدِيثًا ۖ ﴿٢٤﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا
الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا
جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا ۚ وَإِنْ كُنْتُمْ

هذه به هفتی د الله نه خپله هیڅ خبره پته نکره شی

اے هغه خلقوچه ایمان مورا وره ده، کله چه تاسو د خپه په حالت کې یی نوموځ نه زده
مه ورغئ. موځ هغه وخت کول پکار دی چه تاسو غه وایئ چه په هغه پوهیږئ.
دغه شان د جنابت په حالت کې هم مانعه نه تر هغه نر ده مه ورغئ تر څوچه مو غسل نه
وی کړه. او که په لاره تیریدی نو بیا خپرو. او که چرې تاسو بیماران یی

۲۵ د دشر ابو بکر هغه دویم حکم ده. اولنې حکم هغه د وچه د سوره یقره پر آیت ۲۹ کچې تیر شو ده. په
هغه کچې صرف دو مرد خبره شوی وه چه شراب خراب خپرو ده او د خلکو خبر نه ده. نو د یو مسلمانانو د
حکم نه روستو د شرابو نه ځان ساتنه وو. خو د یو خلقوچه بیا هم شراب استعمالول او اکثر به د خپه په حالت
کچې په مانعه ودریدل او د موځ په ځانې به نه بل بل خه وئیل. غالباً د خلکوچه هجرتی په شروع کچې د دویم
حکم راغی او د خپه په حالت کچې موځ کول منع کړه شو. د دوه دو مره اثر د وچه خلقو د شرابو څکلو خپل
وغتونه بدل کړل او د مانعه په وختو کچې نه شراب څکل پرېښودل. د دوه نه لږه موده روستو د شرابو
د بالکل حراموالی هغه حکم راغی چه د سوره مائده پر آیت ۹۰-۹۱ کچې ده. دلته په دوه خبره ځان
پوه کول پکار دی چه په آیت کچې د سکریغی د خپه لفظ راغی ده. د دوه وچه نه د حکم یو لکه د شرابو
د پاره خاص نه ده بلکه د هر نشیز خیر د پاره عام ده. او د دوه هم د دوه حکم باقی ده. اگر چه د
نشیزو خیرو نو استعمال حرام ده، لیکن د خپه په حالت کچې موځ کول د وچنده او لویه گناه ده.

۲۶ په دوه وجهه یی صلی الله علیه وسلم د افرومایلی دی چه کله په پا خوب غلیه وکړی او په مانعه کچې
بیا بیا چو ته خوری نو هغه له پکار دی چه موځ پر پیر دی او او دده شی. ښه خلق د دوه آیت نه دا مطلب
راوباسی چه شوک د موځ د عربی په مطلب نه پوهیږی نو د هغه موځ نه کیږی. دا یوه بیه ځایه مخه خبر
ده او د قرآن خپل الفاظ هم د دوه خبره سره ملکیان کوی. په قرآن کچې حتی تفقهوا یا حتی تفقهوا ما تقولون
نه دی فرمایلی بلکه حتی تعلوا ما تقولون یی فرمایلی دی. یعنی په مانعه کچې د ومره ضروری ده چه سره
په دوه پوهیږی چه هغه په ژبه غه وایي. دلته نه چه د لار په مانعه وی او را شروع کړی کچې یو غزل
له د جنابت اصلی معنی لږه والی و نا آشنای ده. اجنبی لفظ د ژبه و تللی ده. د شرع په اصطلاح کچې د جنابت نه
مراد هغه پلټی ده چه د کور والی په وجه یا د خوب لید په وجه د معنی او بده سړی نه دی او غسل پرې واجب شی. حکم
چه د دوه په وجه سره د پاکوالی نه لږه او نا آشنای.

مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لِمَسْتَمِرَّ
النِّسَاءِ فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا
بِأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا غَفُورًا ۝۴۳

یا پید سفر کنی، یا پید تاسو کن شوک، اودس ماتی نہ واپس راشی، یا تاسو دینجو سرہ لئس
و کروی، ادا و بیہ بیاؤ نہ مومنی نو د پاکے خاورے نہ کار واخلی اودھے نہ پید خپلو غونو
اولاسونو باند تمہم وکروی، بیشک اللہ نہ نرمی نہ کار اغستونکے او بھینونکے دے۔

۴۳ دققھاؤ اود مفسرینو پودہ لہ وائی چہ ددے آیت مفہوم داسہ چہ دجنابت پید حالت کینہہ بجات تہ تلل
نزدی پکار، او کہ د شہ کار دپارہ دجنابت نہ اخواتیریدل و نو بیا خیر دے کہ پید بجات تیرشی، دارائے عبد اللہ
بن مسعود، انس بن مالک، حسن بصری او ابراہیم نخعی وغیرہ اختیار کروی دے۔ بلہ دہ ددے نہ مراد سفر
اخلی، یعنی کہ د سفر پید حالت کینہہ سری تہ جنابت راغہ نو تیمم وھلے شی۔ دجنابت پید بار کینہہ ددے دے
راغہ دادہ چہ کہ جنب سرہ اودس وکروی او پید بجات کینہہ کینی نو جائز دی۔ دارائے حضرت علی، ابن عباس،
سعد بن جبیر او حفصہ نورو علم اختیار کروی دے، پید خیر خیر لقیباً تہو لوانفاق دے چہ د سفر پید حالت
کینہہ شوک جنب شرا و غسل کول ممکن نہ و نو پید تیمم باند موخ کوئے شی، لیکن اولئی دہ داسئلہ د
حدیثونہ لا اخلی اود ویکد دہ لہ وائی چہ ددے بنیاد دقرآن دپا سنے آیت دے۔

۴۴ پید خیر کینہہ اختلافی دے چہ د لئس یا د کوئو ورو رولونہ شہ مراد دے۔ د حضرت علی، ابن عباس،
ابو موسیٰ اشعری، ابی بن کعب، سعید بن جبیر، حسن بصری اود نورو دیرد امامانو دارائے دہ چہ ددے نہ
مراد دکنجہ سرہ کورولے کول دی، اودہ لائے امام ابو حنیفہ اودھہ منکر و امام سفیان ثوری اختیار
کروی دے۔ ددے نہ برخلاف د حضرت عبد اللہ بن مسعود اود حضرت عبد اللہ بن عمر دارائے دہ اود شخصہ روایا تو
نہ د معلومیری چہ د حضرت عمر ابن خطاب م دارائے دہ چہ ددے نہ مراد کوئے ورو رول یا لاس کول دی
اودہ لائے امام شافعی اختیار کروی دے حفصہ امامانو د منہ منہ لارہم اختیار کروی دے مثلاً د امام مالک دارائے
دہ کہ نجہ اوسرہ د شہوت پید فرض لاس و لکوی نو اودس دے ماقبیری اود ماقبہ دپارہ نہ نوہ اودس کوی۔
لیکن کہھے بغیرہ شہوت نہ دیو بدن د تیل سرہ ذکی نو پید دے ھیم نہ کیری۔

۴۵ ددے حکم تفصیل دادہ چہ کہ سرہ بے اودس دی یا پید غسل اوردیلے وی ادا و بیہ ورتہ نہ
ملاویری نو پید تیمم موخ کوئے شی۔ کہ مریض دی اود غسل یاد اودسے کولو پید وجہ ورتہ د نقصان رسید
دیرہ وی نو کہ اوسلہ موجود ھم وی خو تیمم دھلے شی۔

د تیمم معنی قصد کول دی۔ مطلب دادہ چہ کہ اوبہ ملاؤ نشی یا وی خواستعالول پید سری تہ
نقصان رسوی نہو بیا د پاکے خاورے قصد وکری۔

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أَوْتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ
وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴿٣٥﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ

تا هغه خلق هم وليدل چه د کتاب علم نه خه حصه ورله ورکړه شوی ده؟ هغوی پخپله د کس راهی
خرید اړخوړ شوی دی او دا غواړي چه تا هم به لارې شئ. الله شاسود شتمان بنه پيژني

د تيمم په طريقو کې د فقهاؤ په منځ کې اختلاف دے. د يو د لے په نيز د تيمم طريقه داده چه يو
خپله په خاورو باندې لاس ووهه په مخ ته لا کاږه او بل خپله بيا لاس په خاورو باندې اووه او په لاسونو باندې
لے تړه سنگلو پورے لا کاږه. د امام ابو حنيفه، امام شافعي، امام مالک او د ديرو فقهاؤ د مذهب دے.
او د صحابو او د تابعينو نه حضرت علي، عبد الله بن عمر، حسن بصري، شعبي او سالم بن عبد الله وغيره هم د دے
قائل د و. د بيلے د لے په تر باندې صرف يو خپل لاس په خاورو باندې وهل کافي دی. هم مخ ته لا کاږه او بيا لے د
سروند و نو پورے په لاسونو باندې هم لا کاږه. د سنگلو پورے د سم کولو ضرورت نشته. دا د هطاء او د کچل
او د اوزاعي او د احمد بن حنبل رحمهم الله مذهب دے او عموماً اهل حديث حضرات د دے قائل دي.

د تيمم د پاره د ضروري نيزه چه خامخاؤ په زمکه باندې لاس او وې. د دے غرض د پاره هر کر د جن
شعير او د زمکه د اجزاؤ نه هر وچ خيز کافي دے.

خه خلق دا اعتراض کوي چه په زمکه باندې لاس وهل او په مخ او په لاس باندې د لاسکوسه آخر پاکي
نمکه دا تلې شي. خود ا په حقيقت کېنه يو د يرا هم نفسياتي کار دے دا په سري کېنه د پاکوالي خيال قديم ساتي
او د موخ عزت او احترام برقرار ساتي. د دے دا فايده ده که سره هر نومرد موده او بيه استعمال نه کړي
خو په دې کېنه به د پاکوالي احساس برقرار وي. شريعت چه د پاکي او ستلو د پاره کوم قانون مقرر کړه دے،
د دے په دې قانون پابندي هر وخت برابر کوي، او د دے په زړه کېنه به هر وخت دا خيال تازه وي چه
په دے حالت کېنه د موخ کولو قايديم او پې دے حالت کېنه د موخ کولو قايديم نه ديم.

الله د اهل کتابو د علماؤ په خلق قرآن اکثر د الفاظ استعمال کړی دی چه هغوی ته د کتاب خه حصه
ورکړه شوی ده. د دے وجه داده چه اول خو هغوی د کتاب الهي يوه حصه ورکړه کړی وه. بيا چه
شعره الله د کتاب نه د هغوی سره موجود د دے د مطلب او د هغه د مقصد او مدعا نه هم نا آشنا شوی
و. د هغوی ټول نور په لفظي بحثونو او د حکمونو په جزئياتو باندې د و او ټولو له مينه لے د هغه حکمت سره
و چه عقيدے پير کړي کيږي او گران پيړي. دغه وجه ده چه هغوی د دين د حقيقت نه نا آشنا د و
دينداري د اعمل نه خالي و، او که چه خلقوب ورته د دين عالمان او د ملت پيشواکان وئيل.

وَكُفَىٰ بِاللَّهِ وَلِيًّا ۖ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ نَصِيرًا ﴿٢٥﴾ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا
يَحْرَفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا
وَأَنفَعُ غَيْرُ مُسْمِعٍ وَرَاعِنَالِيًّا بِالسَّتِّهِمْ وَطَعْنَا فِي
الَّذِينَ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأَسْمَعُ وَأَنْظُرْنَا

۱۰ ستاسودہ مستی اومدد کرد پاره اللہ کافی رہے۔ کوم خلق چہ دیہودیت پہ لارروان شوی دی پہ ہغوی
کبن شہ خلق دی چہ الفاظہ دخلو عایونونہ بدلوئی ہے او پہ حق دین کبن دہ خلیل اچولود پاره
خپلے ژبہ تاؤراتاؤ کری اودائی سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا اَو اَسْمَعُ غَيْرُ مُسْمِعٍ اَو رَاعِنَا۔ حالانکہ
کہ ہغوی دا سے ویلے چہ سَمِعْنَا وَ اَطَعْنَا ، اَو اَسْمَعُ اَو اَنْظُرْنَا

۱۱ دایہ و تہ فرما یل چہ "یہودیان دی" بلکہ دایہ و فرما یل چہ "یہودیان شوی دی" محکمہ چہ پہ اول
کینے نو ہغوی م مسلمانان نو، لکہ شککہ چہ پہ اول کینے دہر بنی امت پہ اصل کینے مسلمانان دی، خوروستو
ہغوی صرف یہودیان پاتہ شول۔

۱۲ درہ درہ مطلبونہ دی، پوداچہ داللہ د کتاب پہ لفظونو کینے ددو بدل کوی۔ دوقیم داچہ د کتاب
د آیتونو صفہ د خپلے تشریح پہ ذریعہ بدلوئی دریم داچہ داخل بہ د عید صلی اللہ علیہ وسلم اود
ہفتہ د مکرو مجلسونو تہ راتلک اود ہغوی خبرہ بہ ہے اوریڈے اوچہ واپس بہ لال نو خلقوتہ بہ ہے پہ
غلطہ طریقہ بیان کولو۔ خبرہ بہ بل شہ شوی وہ اود ہغوی بہ پہ خلقو کینے بل نہ کہ مشہورہ کرہ۔ فرض
ہے ہاؤچہ دوی ہد نام کرے شی اود دوی پہ قتل بد کمانی خورہ شی اود خلق اسلامی جماعت تہ د اولو
نہ منع شی۔

۱۳ یعنی ہغوی تہ چہ کلمہ د خداے حکونہ اودہ لے کبری نو پہ زورہ وائی چہ سَمِعْنَا (موریدہ
واوریدل) اودو ورسوہ دای چہ عَصَيْنَا (موریدہ قبول نہ کرو) یا بے د اَطَعْنَا (موریدہ قبول کرے)
لفظ وینا پہ ژبہ کینے دایہ تاؤراتاؤ کرہ چہ عَصَيْنَا بہ ترجور شو۔

۱۴ یعنی د وینا پہ دوران کینے چہ ہغوی شہ خبرہ عید صلی اللہ علیہ وسلم تہ کول غواری نو
دای چہ اَسْمَعُ (داورہ) اوبیا ورسوہ غیر مُسْمِعٍ ہم و دای چہ دیرہ معنی ہے دی، ددے یوہ
معنی دادہ چہ تہ دوسرہ غرضتہندے چہ تا تہ ستا د مرفی نہ خلاف شوک خبرہ نشی
کولے۔ بلکہ معنی ہے دادہ چہ تہ دوسرہ قابل نہ ہے چہ تا تہ د شوک خبرہ وکری۔ اویوہ بلکہ معنی
ہے دادہ چہ خداے د متا کو نہ کری۔

لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَٰكِنْ لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا
يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا الْكِتَابَ الِّمْتُوا بِمَا
نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ مِّن قَبْلِ أَنْ نَطْغَسَ وَجُوهًا
فَنَرَدَّهَا هَلَىٰ أَذْ بَارِهَا أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَالْعَنَاءِ أَصْحَابِ السَّبْتِ
وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٢١﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَ
يَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ

نودا دهغوی دپاره غوره ده اوزياته صميم طريقه ده. خو په هغوی باندۀ خپله باطل
پرستی په وجه د الله لعنت شوه د ه ځکه پکښ کم خلق ايمان راوړی.
ا ه هغه خلقو چه کتاب درکړه شوه وو، اوسه چه کوم کتاب مونږ نازل کړه ده
دا و منی، دا دهغه کتاب تصدیق کوی کوم چه شاسوره دا دل نه موجود وو. په ده باندۀ ايمان
راوړی رو چیه ده نه چه مونږه غوښه په بله کونه کړد او شا غاړه ته و وایه په هغوی
باندۀ هغه شان لعنت وکړد لکه څنگه چه په سبت والو باندۀ مونږ کړه وو، او یاد لری چه د الله
حکم خامخا جاری کیري. الله خو بس یو شرک نه معاف کوی، ده نه بغیر نور چه غوره
گناهونه دی هغه چه ده د چا دپاره خوښه شی نو معاف کوی یی. او د الله سره چه چا څوک شریک کړل

۱۰۸ د تشریح دپاره دگوره سورة بقره حاشیه نمبر ۱۰۸.

۱۰۹ د تشریح دپاره دگوره سورة آل عمران حاشیه نمبر ۲.

۱۱۰ دگوره سورة بقره حاشیه نمبر ۸۲، ۸۳.

۱۱۱ دایه ځکه دفر مائیل چه اهل کتاب اگرکه دینغیرانواو د آسافي کتابو نو د پیروی
دعوی کوونکی د خوښه شرک کپه اخته شوی دد.

۱۱۲ دده دا مطلب نه ده چه سره د بس شرک نه کوی ا د نور ټول گناهونه د ذریه
د اخلاصه کوی. بلکه دده مطلب دا ده چه شرک دده خلقو دیر معولی څیز کپه وو
خو په اصل کپه دا د ټولو گناهونو نه یو ښه گناه ده، ترده پوره چه د نورو گناهونو
معافی کیده شی خو شرک یوه دده لویه گناه ده چه دا معاف کیده هم نشی. د یهو دد

اَقْتَرَىٰ اِثْمًا عَظِيْمًا ۝۳۸ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ يُزَكُّوْنَ اَنْفُسَهُمْ قُلِ
 اللّٰهُ يَزَكِّيْ مَنْ يَّشَاءُ وَلَا يُظْلَمُوْنَ فَنِيْلًا ۝۳۹ اَنْظُرْ كَيْفَ
 يَفْتَرُوْنَ عَلٰى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَكُنِيَ بِهِ اِثْمًا مُّبِيْنًا ۝۴۰ اَلَمْ تَرَ
 اِلَى الَّذِيْنَ اُوْتُوْا نَصِيْبًا مِّنَ الْكِتٰبِ يُؤْمِنُوْنَ بِالْحَبِيَّتِ

نوهغه ډير غټه دروغ جوړ کړل او د يوه سخته د گناه خبره نه وکړه .

تا هغه خلق هم وليدل چه د خپل جان د پاکي غټه دعوى کوي ؛ حالانکه پاکواله خوچه الله
 چاته وغواړي هغه له نه ورکوي ، او (د ادوى ته چه پاکي نه ملا ويږي نو په حقيقت کېن)
 په دوى باند د ذرعه هومره ظلم هم نه کيږي . کوم گناه ، دوى په الله باند هم د دروغو
 تر لونه نه منع کيږي او د دوى د بنکاره گناه کاريد و د پاره يې د يوه گناه کافي ده .
 آياتا هغه خلق نه وليدل چه د کتاب علم نه ورته شمه حصه ورکړه شوي ده او حال نه دا ده چه حجت

علما نو په د شريعت د وړو وړو حکمونو د پريخيال ساتلو ، بلکه د هغوى قول وخت به د هغه وېرو مسؤل
 په کچم ميچ کېنه تيريدلو کوچه چه به د هغوى نقضا د نور و مسؤلونه را ايستلې وه ، خوشک ورنه په نظر کېنه
 د يېسک او وړوکه کار بنکاريدو ، نه نه ترخپله د جان بچ کولو فکر کوئ او نه نه خپل قوم د شرک خيالانو
 او د شرک د اعمالو نه د بچ کولو کوشش کوئ او نه ورته د مشرکانو په دوستي او ملگرتيا کېنه گناه بنکاريدله .
 الله د حجت اصلى معفى ده ، بلحقيقت ، به اصله او به فائده شين . په اسلام کېنه جادو ، د
 غيبو خبره وئيل ، علم نجوم ، فال نيول ، منتر توتکې ، شمع خيزه حات د پاره بنه يا بد کړل او په
 ستورو پورې قسمتونه تړل او نور وهر ووهي او خيالي خبرو ته " حجت " وئيل شي . په حديث کېنه
 راغلي دى النياقة والطريق والطير من الحجت . يعنى د جنا وروپه آوازونو پورېه فال نيول ، په
 زمکه باند د جنا ورو د خپو د لېسونه فال را ايستل او د فالونو نيولو نوبه توله طريقه په حقيقت
 کېنه شاعله دى . پس د " حجت " مطلب هغه ده چه په اُردو (پښتو) ژبه کېنه ورته وئيل وائى
 او په انگرېزي کېنه ورته (Superstitions) .

وَالطَّاعُونَ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَى مِنَ
 الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا ٥١ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ ۖ وَ
 مَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فْلَنْ تَجِدْ لَهُ نَصِيرًا ٥٢ أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ
 مِنَ الْمُلْكِ فَإِذَا كُفِرْتُمُوكَ فَتَوَلَّوْا النَّاسَ نَحِيرًا ٥٣ أَمْ يَحْسُدُونَ
 النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ

اوطاغون منى اود کافرانو پحقله وای چه که مؤمنانو نه خو دوی زیات په صحیح
 لار باند دی. هم د خپه خلق دی چه په هغوی باند الله لعنت کړې ده او په چاچه الله
 لعنت وکړي نو تر دغه هڅوک مدد کار ونه موږ. ولې په حکومت کښه دوی خه
 حصه ده خو؟ که چرې داسې ده نو دوی به نور وخلقولې یوه ماته پیمه هم نه وه ورکړې.
 یا بیا دوی د خلقو سره په دغه وجه حسد کوی چه الله په هغوی باند خپل فضل و
 کړې ده؟ که دا خبره وی نو دده نه د هم خبر شي چه مونږ خو د اسرا هیلم

٥٤ تشریح دپاره وگوره سوره بقره حاشیه نمبر ٢٨٧ او ٢٨٨-

٥٤ یهودی عالمان په ضد کېنه ده حد ته رسیدلی نو چه کومو خلقو په همدې الله علیه وسلم
 باند ایماډ لادېږي نو دغه به نه د عربو د مشرکانو نه زیات به لارې کنترول او څیل به نه چه د دوی نه خو
 دا مشرکان زیات په صحیح لار باند دی. حالانکه هغوی به ښکاره لیدل چه یو طرفته خالص سوچه
 توپیر د چرې د شرک هېڅ شېبه پکې نه وه اوبل طرفته ښکاره بت پرستی وه چه په ټول بائبل کېدو
 بد وپېل شوی وو.

٥٥ یعني د خدايه د حکومت په دغه حصه باند د دوی خه تبصه ده خو چه دوی دا فیصله کوی چه
 څوک په نیغه لار دی او څوک په نیغه لار نه دی؟ که داسې ده نو د دوی دلایسه به چا دیو ماته پیمه
 هم نه وه نصیب شوی ځکه چه د دوی دومره ورېکه زړه ده چه حق ته حق هم نشي وپېل بل
 مطلب نه ده هم کیدې شي چه ولې د دوی سره د یو ملک حکومت ده نه چه په هغه کېدو سره نور
 خلق شریک کیدل غواړي او دوی ور له خه حصه نه ورکوي؟ دلته خو خبره صوف د حق منلو
 ده او په هغه کېنه هم دوی د شومیتیا نه کاراخلي.

٥٦ هرکله چه الله که دده ناهو خلقو پخپله په نور وخلقو خپل فضل او انعام وکړي
 او د عربو په امیا نوکېنه نه یو عظیم الشان بې پیداکړ چه د هغه په وجه په عربو کېنه روحاني اخلاقي

إِبْرَاهِيمَ الْكَتَبَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا ۝
 فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ ۚ وَكَفَى
 بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ۝ إِنْ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ
 نُصْلِيهِمْ نَارًا كَلْبًا لَظِبَتْ جُلُودُهُمْ بَدَنُهُمْ جُلُودًا
 غَيْرَ هَالِكٍ وَقَوْلَ الْعَذَابِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ۝
 وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ

اولاد ته کتاب او حکمت ورکړه او ملک عظیم مو ورکړه، خود هغوی نه څه خلقو په
 هغه ايمان راوړه او څه خلقو تر څخه واړه وو، او د څخه اړه ونکو د پاره خو بس د دوزخ لیسې
 کافی دی. کومو خلقو چه زمونږ د آیتونو منلو نه انکار کړه دغه یقین لری چه هغوی
 به مونږه ورسره غور زو او هر کله چه د هغوی د بدن شرمه خوږینه شی نو
 مونږ به ورته د هغه پخاغه نورې شرمه د دغه د پاره پیدا کړو چه د عذاب مسره
 به وشکي، الله لوی قدرت لری او د خپلو فیصلو په حکمت به پوهیږی. او کومو خلقو چه
 زمونږه آیتونه ومنل او نیک عملونه وکړل هغوی به مونږه داسه باغو نو کښ وړدا خل
 د هغوی او علی ژوند پیدا شو او ټول عرب د ترقی په طرف روان شو، نو د سره دوی پرده وچه حسد کوی او دده
 حسد په وجه ته دا خبره د غولونه راوځی.

الله د "ملک عظیم" نه مراد د دنیا امامت او مشرۍ ده او په ټول عالم باندې مشرۍ کولو اختیار حاصل
 دی. څوک چه د الله د کتاب علم حاصل کړی او د هغه علم و حکمت مطابق عمل وکړی نو د مشرۍ ورته لازماً حاصل
 شه یا د لری چه د ادبی اساتیلو د حسد جواب ده. دده جواب مطلب داسه چه تاسو آخریه کومه خبره
 باندې سوزی؟ تاسو هم د ابراهیم د اولاد یی او د ابی اسامیل هم د ابراهیم د اولاد ده. د ابراهیم سره چه
 موندنه د دنیا د امامت کومه وعده کړې ده هغه خود ابراهیم په اولاد کښه موی د هغه خلقو د پاره وه
 چه زمونږه د الیزلی شوی کتاب او حکمت پیروی وکړی. د کتاب او حکمت اول مونږه تاسو ته د الیزلی و
 خود تاسو خپل نالا یقتوب و وچه تاسو تر څخه واورو. د سره هم هغه څیز موندنی اسماعیل
 نه وکړه ده او د د هغوی خوشه تمییبی ده چه هغوی پر ايمان راوړه ده.

تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَهُمْ فِيهَا
 أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا ظِلِيلًا ۝
 إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا
 حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ
 نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ۝

چلاندا بہ ترو لے بھیجی، ہتہ بہ ہمیشہ ہمیشہ وسیری، او پاکے بیبیانے بہ ورتہ ملاؤشی
 او موبز بہ تے پہ درنوسور و کین ساقو۔

اے مسلمانانو، اللہ تاسوتہ حکم کوی چہ امانتوںہ امانت خاوندانوتہ حوالہ کری،
 او کلاہ چہ دے خلقو پہ میخ کن فیصلہ کوی نو پہ انصاف سرہ فیصلہ کوی، اللہ تاسو
 تہ دیرنہ نصیحت کوی اودا یقینی دہ چہ اللہ ہر خہ اوری او ہر خہ وینی۔

۴۴ یعنی تاسودہ ہفتہ بد و کار و نونہ خان ساقی کوم چہ بی اسرائیلو کول۔ دبی اسرائیلو پہ بنیادی غلطی کہے
 یوہ غلطی داوہ چہ ہغوی دخیل تنزل پہ زمانہ کہے امانتوںہ، یعنی دذمہ داری عہدہ او مذہبی مشرعی
 اود قومی سرداری مرتبہ (Positions of Trust)۔ اے خلقوتہ ویکول شروع کرل چہ نا اہلہ کہے
 حوصلے والا، بد اخلاقہ، خیانتکار و بدکارہ وو۔ نتیجہ تے دا شوہ چہ دبد او خلقو پہ مشرعی کہے قول قوم
 پہ خراسید و شو۔ مسلمانانوتہ دانصیحت کیری چہ تاسودا اے ذمہ کری، امانتوںہ ہفتہ خلقوتہ حوالہ
 کری چہ پہ ہغوی کہے امانت دے بوج دے وچتو لو صلاحیت وی۔ دبی اسرائیلو دو عہد لویہ کمزوری داوہ
 چہ ہغوی دے انصاف نہ لاسے و غیظی وو۔ ہغوی بہ دخیلے ذاتی او قوی غرضونو دپارہ پہ آسانہ
 خیال ایانوتہ بریا دے دل۔ بنکارہ بہ پہ منہ تینک ولا روو۔ دے انصاف پہ مری باند بہ تے بندہ پہ
 راستی چارہ رابکلہ۔ دہغوی دے اے انصاف ہی بد حال پہ ہغہ زمانہ کہے پچنپلہ مسلمانانوتہ معلوم شوہ
 وو۔ یو طرفتہ دہغوی وراوند دے محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او پہ ہغہ ہاند دے ایمان دا ورد کو پاک
 ژوند وو۔ بل طرفتہ ہغہ خلق ووچہ دے بتان و عبادت بہ تے کولو، لونہ بہ تے ژوندی ہغہ ولہ، دے
 میرنی میند و سرہ بہ تے نکاحونہ کول، اود کہے نہ بہ تے چا پیرہ پہ لغزہ حواف کولو۔ دے تش پہ نوم
 اہل کتا بو بہ دے دو بیٹے دے لہ پہ اولہ دے لہ باندی ترجمہ و رکولہ او پہ دے خبرہ کولو باندی بہ ہیم نہ
 شرمیدل چہ دے اولے دے پہ مقابلہ کہے دا دویمہ دے لہ زیاتہ پہ صحیحہ لا ریا ندہ۔ اللہ تعالیٰ اس

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ

۱۔ ہفہ خلقوچہا بیان موراو پھہ دے حکم مئی دے اللہ او حکم مئی دے رسول او دھفہ خلقو مئی چہ پتہ تاسو کنر حاکمان وی بیا کہ تاسو پھہ منکر کن پتہ خبرہ باند جکرہ راشی نو وضعہ اللہ او دے رسول طرفہ وار پھہ

مسلمانانوتہ دانصیحت کوی چہ تاسو چرتہ دے بے انصافی ونہ کرئی کہ دے پاسرہ مودوستی وی او کہ دہنی پھہ ہر حال کہنے چہ خبرہ کوی نو دے انصاف خبرہ کوی او کہ چہ فیصلہ کوی نو پھہ انصاف کوی۔
۲۔ آیت دے اسلام دے مذہبی نظام او دے شریک ژوند تیرولواو دے سیاسی نظام بنیاد دے او دے اسلامی ریاست دے دستور اولی دفعہ دے۔ پد دے کہنے دے لاندینی مستقل اصول دی:

(۱) پد اسلامی نظام کہنے پھہ حقیقت کہنے حکم دے اللہ منے کیری۔ یو مسلمان دے تولونہ اول دے خدا بے بند دے، بیا ہر شے چہ دے ہفہ دے نہ روستو دے۔ ہر مسلمان بے خان لہ پھہ خیل ژوند کہنے دے خدا بے فرمان مئی او دے ہفہ وفادار بندہ پھہ وی او دے غہ شان تول مسلمانان پھہ شریک ہم دے خدا بے فرمان مئی او دے ہفہ وفادار بندگان پھہ وی۔ نورہ تول خبرہ پھہ ہلہ منظوروی چہ ہفہ دے خدا بے حکم مطابق وی۔ ہفہ فرمان او حکم بے ہیچرہ نشی منے کیدے چہ ہفہ خدا بے دے اطاعت نہ مخالف وی حکم چہ دے مسلمان دپارہ اصلی او بنیادی اطاعت دے اللہ اطاعت دے۔ ہم دا خبرہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پھہ دے الفاظو کہنے فرمایلی دے چہ لا طاعة لخلق فی معصیۃ الخالق۔ چہ مخلوق پھہ ہم دے حکم نہ مئی چہ دے خالق نا فرمانی پکینے راشی۔
(۲) پھہ اسلامی نظام کہنے دویم بنیاد دے رسول اطاعت دے۔ دا غہ مستقل ذاتی اطاعت نہ دے بلکہ دے خدا بے دے اطاعت کولو یو علی شکی دے۔ دے رسول خبرہ پھہ دے وجہ خیلہ کیری چہ ہم دے دیوہ دے ہکماو مضبوطہ واسطہ دے چہ دے پھہ ذریعہ موبوتہ دے خدا بے تعالی حکمونہ را سپیری۔ موبوتہ دے خدا بے اطاعت صرفی پھہ دے طریقہ کولے شوچہ دے رسول اطاعت وکرو۔ دے خدا بے ہر یو دے اطاعت چہ دے رسول دے واسطے نہ بغیروی ہفہ معتبر نہ دے، او دے رسول دے اطاعت نہ مخارول دے خدا بے خلاف بغاوت او سرکشی دے۔ دا خبرہ پھہ دے حدیث کہنے بنہ واضحہ شوی دے چہ من اطاعتی فقد اطاع اللہ ومن عصانی فقد عصی اللہ۔ چاچہ زما اطاعت وکرو ہفہ دے خدا بے اطاعت وکرو او چاچہ زما نا فرمانی وکرو ہفہ دے خدا بے نا فرمانی وکرو۔ او ہم دا خبرہ ہکینے پھہ قرآن کہنے بنہ پھہ تفصیل سرہ را روانہ دے۔

(۳) دے دو خبرہ منلونہ روستو پھہ اسلامی نظام کہنے چہ کومہ دریم خبرہ منل پھہ مسلمانانو یا اندر واجبہ دے ہفہ دے ہفہ "حاکمانو" اطاعت دے چہ ہفہ دے مسلمانانوتہ وی۔ پھہ "اولی الامر" کہنے ہفہ تول خلق شامل دی چہ دے مسلمانانو دے اجتماعی کارونوسر براہان وی، کہ ہفہ ذہنی او فکری کار کوئی مالان وی، یا سیاسی رہنمایان وی، یا دے ملک انتظام کوئی حاکمان وی، یا عدالتی فیصلے کوئی متصفان وی، یا دے کلو مخلو مشران وی۔ غرض داچہ شوک پھہ ہر حیثیت سر دے مسلمانانو حاکم وی ہفہ دے اطاعت

حقدار ہے، دھتہ پہ مخالف سرہ مسلمانانوپہا جتھا عی ژوند کجے خلل اچول درست ندری۔ خود اشرط
یکجے دے چہ ہفتہ مسلمانانہ وی او د خدا ہے او د رسول منونکے وی۔ دادوارہ شرطونہ اطاعت دپاہ
لازمی شرطونہ دی، او د اندروانہ پہ مہ آیت کجے ذکر شوی دی بلکہ پہ حدیث کجے بنی صلی اللہ علیہ وسلم
بنہ پہ تفصیل سرہ بیان کوی دی۔ مثلاً دالاند حدیث وکورت۔

پہ مسلمانانوپہا لازم دی چہ دخیل حاکم غیرہ واوری او دہ
منی کہ دہا خونہ وی او کہ نہ وی خونہ، ترخو پورے چہ نہ
ورقہ دکنہ حکم نہ وی کرہ۔ او کلا چہ نہ ورقہ دکنہ حکم دکر
خوبیلے نہ منہو او دیریل پکار دی او نہ نہ منل پکار دی۔

د خدا ہے او د رسول پہ نافرمانی کجے اطاعت نشہ، اطاعت پہ
"معروف" یعنی نیکی کجے دے۔

نبی فرمایا میں نے اپنے پر تاسو باندہ دے خلق ہم حکومت کوی
چہ غفہ خبرہ بہ نہ تاسو تہ نیکی بنکاری او غفہ دسیدی، نو
چا چہ دغفوی بہ دکارونو بانو ناراضگی بنکارہ کرہ نو غفہ
خلاص شو۔ او چا چہ پریا غفوی بنکارہ کرہ غفہ ہم پیر شو۔ خو کہ
شو کہ پریا رضی شو او دپہ ریان شونو غفہ گیر شو۔ صحابہ پوتوس
دکر وچہ دے حالکا نو دخت ناشی نو جیکک ورسہ تہ کو دے بنی
دفرمایاں چہ نہ ترخو چہ غفوی مریخ کوی۔

یعنی مریخ پرینودل پہ دے ہلا دی چہ صفاہ تیرا معلوم پیری چہ دے خدا ہے او د رسول داطاعت
نہ بہر شوی دے، نو بیا بہ دھتہ خلاف کوشش کول صحیح دی۔

نبی فرمائی چہ تاسو تہ تولونہ بد سوا راں غفہ دی چہ تاسو
ورقہ پہ زہر کجے بغض وی او د غفوی تاسو تہ بغض وی تاسو
پہ غفوی لحت وایٹی او د غفوی پہ تاسو لحت وایٹی۔ صحابہ
عمرض دکر وچہ اے د اللہ رسولہ اکہ چہ دے حالت
راشی نو متقابلہ لہ ورقہ نہ را پاسو، نبی دفرمایاں چہ نہ ترخو
چہ غفوی تاسو پہ منیم کجے مریخ قائمہ دی ترخو چہ غفوی تاسو
پہ منیم کجے مریخ قائمہ دی۔

السمع والطاعة علی السمر المسلم فی ما احب
وکرہ ما لم یؤمر بمعصیۃ فاذا امر
بمعصیۃ فلا سمع ولا طاعة۔

(بخاری و مسلم)

لا طاعة فی معصیۃ، انما الطاعة فی
المعروف (بخاری و مسلم)

یکون علیکم امراء تعرفون و تنکرون
من انکر فقد برئ ومن کرہ فقد سلم
ولکن من رضی و تابم فقالوا فلا
نقا ظہرہ؟ قال لا ما صلوا۔

(مسلم)

يُؤَاوِلُكُمْ الَّذِينَ يَخْضَوْنَ
وَيَخْضَوْنَكُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ
قُلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ اِنَّ لَا تَنَابُدُ هُمْ عِنْدَ
ذَلِكَ؟ قَالَ لَا مَا لَا اَقَامُوا نِيَكُمُ الصَّلَاةَ مَا
اَقَامُوا نِيَكُمُ الصَّلَاةَ۔ (مسلم)

پہ حدیث کجے دپاسنے شرط نورہم زیات و انحر کرہ شوی دے۔ د غفہ بل حدیث نہ داکان کیدے
شو چہ کہ غفوی خان لہ ذاتی طور د مریخ پابند وی نو د غفوی خلاف بغاوت نشی کیدے۔ لیکن دے
حدیث نہ داپنہ لگی چہ د مریخ کولونہ مراد پہ اصل کجے پہ مسلمانانوپہا کجے د مریخ نظام قائمہ ول دی، یعنی
یوانہ داکانی نہ دے چہ غفوی پخپلہ مریخ پابند وی، بلکہ او د رسو ہم ضروری دے چہ غفوی کوم حکومت

چلوی پہ جھپکے دیکم از کم و موخر قایم و لو انتظام وی۔ دابہ ددے خبرے علامہ وی چہرہ ہفتوی حکومت د
اصول پہ اختیار سرہ یواسلامی حکومت دے۔ اوکہ نہ چہرہ د موخر قایم و لو انتظام پکھے ہم نہ وی نوپل بہ دا
مطلب وی چہرہ ہفتوی حکومت د اسلام نہ پہ د ہہ شودے، د ہفتوی بدلولو کوشش پہ د مسلمانانو د پارہ جائز
وی۔ ہم دا خبرہ پہ یو بل روایت کینے داسے بیان شوی دہ چہرہ "بنی صلی اللہ علیہم وسلم زموونہ د فور و خبر و سرہ
دہ خبرہ وعدہ ہم واغتلہ چہرہ ان لائن ازع الامراہلہ الان تنوا کفر" ا بواخا عند کفر من اللہ فیہ برہا،
یعنی داچہ "موندہ بہرہ خپلو سودا راوا و حکمانوسرہ چکرہ نہ کوو، خوکہ د ہفتوی پہ کارولو کینے موند
داسے بشکارہ کفر کوئید وچہرہ زموونہ د پارہ د خدا دے پہ دربار کینے یو دلیل وی نوپل د جنگ کولو اچانت
دہ؟ (بخاری و مسلم)

(۴) علوم مستقل اصول پہ دہ آیت کینے داسے چہرہ اسلامی نظام کینے د خدا دے حکم او د رسول طریقیہ
یونیا دی قانون ادا آخری سند (Final Authority)۔ دہ۔ د مسلمانانو پہ منجھ کینے، یاد حکومت دہ
د رعیت پہ منجھ کینے چہرہ پہ شہ خبرہ وراثہ راشی نو فیصلہ بہرہ قرآن او پہ سنت کوئے شی، اوچہ شہ
فیصلہ و شی نو ہفتہ پہ بتول منی۔ دغہ شان د ژوند پہ بتولو مسئلو کینے د خدا دے کتاب او د رسول
سنت آخری سند منی، د اسلامی نظام حکومت یو لازمی خاصیت دہ پہرہ کم نظام کینے چہرہ کتاب
اللہ او د رسول اللہ آخری سند نہ وی ہفتہ بہرہ یقین سرہ یو غیر اسلامی نظام وی۔

منجھ خلق د لہ داشبہ کوی چہرہ د ژوند د بتولو مسئلو فیصلہ پہ کتاب اللہ او سنت رسول اللہ کینے شہرہ
و کورو چہرہ پہ جھپکے د بنارہ صفائی انتظام، د دیلو ایقی او د اک خانہ قاعدہ ضابطہ او نور دہ
پہ فیرو کارونہ ہد و شہرہ نہ۔ لیکن حقیقت داسے چہرہ "اشبہ ہلہ پید اکیبری چہرہ سپہ دین
د اصولو نہ بینی ناخبرہ وی۔ د مسلمان او د کافر پہ منجھ کینے فرق داسے چہرہ کافر خان بالکل آن د کفری
او مسلمان پہ اصل کینے خان بندہ کفری او د بندہ کید و نہ دوستو د خیل د ب پہ بنودی شوی دائرہ کینے
د نہ د آرا دی نہ فایدہ اخلی۔ کافر د خپلو بتولو معاملو فیصلہ د خپلو جوہر شوی اصول او قانونو
مطابق کوی، خان ہد و د خدا دے فیصلہ حاجت مند نہ کفری۔ داسے نہ ہر کفری مسلمان چلہ ہر معاملہ
کینے د بتولو اول د خدا دے او د ہفتہ رسول (صلی اللہ علیہ وسلم) طرفہ رجوع کوی، چہرہ دغہ خانہ نہ
شہ حکم ملا و شی نو ہفتہ پہ سرتر کو منی، خوکہ شہ حکم ملا و نشی نو پیا خیل خان آن د کفری،
خوہ دے آن دئی پہ حقلہ ہفتہ دا وائی چہرہ پہرہ معاملہ کینے خدا دے او د ہفتہ رسول حکم نہ
دہ کہہ نو دایو دلیل دہ زموونہ د پارہ چہرہ پہرہ مسئلہ کینے خدا دے او د ہفتہ رسول موند
نہ آزادی را کفری دہ۔

إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَ
أَحْسَنُ تَأْوِيلًا ۝ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ
آمَنُوا بِمَا نُزِّلَ إِلَيْكَ وَمَا أَنْزَلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ
أَنْ يَتَخَكَّمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا

کہ تا سو واقعی یہ اللہ او پہ ورنہ آخرت باند ا بیان لری۔ دایوہ معیم طریقہ دہ او کا انجام پہ اعتبار
سره هم بھترہ دہ ۛ

اے نبی، تاؤنہ لیدل۔ ہنہ خلق چہ دعویٰ داکوی چہ مریزا بیان را ورہ دہ ہنہ کتاب باند
چہ پتا نازل کرے شوع دہ او پہ ہنہ کتابونو باند چہ شانہ رہ می نازل کرے شوی و، خو غاری دا
چہ خپلے معاملے دے نیصلے کو لو دیارہ طاغوت تہ ورا ند کری، حالانکہ ہنوی تہ داکم شو و چہ طاغوت سرہ

۹۔ قرآن مجید یو اے قانون کتاب نہ دہ یککہ داد تعلیم ادد و عطا و نصیحت کتاب ہم دہ، دغہ وجہ دہ
چہ پہ اولہ فقرہ کہنے کو قانونی اصول بیان کرے شوی و دوسرے پر دہ دویہ فقرہ کہنے دہ حکمت اومصلحت بنائی
پہ دہ کہنے دہ خبرے شوی دی، یوہ داچہ چا ا بیان را ورہ وی دہ ہنوی دیارہ لازمی دہ چہ پہ پاسنوخلورو
دارد اصولو باند عمل و کری۔ چہ یوسرہ شان تہ سلطان دانی اوبیا پہ دہ اصولو باند عمل نہ کوی نو دادوارہ
خبرے یو غلطے نشی جمع کیدے۔ دویہ داچہ مسلمانان پہ دہ اصولو باند خپل روند تیروی نو پہ
دہ کہنے دہ ہنوی دیارہ بھتری ہم دہ۔ پر دہ نیا کہنے بہ پہ نیغہ لار تائیم وی او آخرت پہ ہم معیم وی۔
دانصیحت تیک دہ ہنوی تقریر نہ رو ستو شوع دہ چہ پہ ہنہ کہنے دہ یهودیانو پہ اخلاق اودینی حالت باند
تبصرہ کیدلہ۔ پہ دہ کہنے مسلمانانو تہ یوہ نری اشارہ شوی دہ چہ شاسونہ ہنہ امت دین دہ اصولو
نہ مخ و اردو او دترقی دچت نہ بنکتہ را پر یوتل، نو کدے نہ ہیرت دا غلطی۔ ہرکلا چہ یوہ دلہ
دہ خدا اے کتاب او دہ ہنہ رسول حکونہ شانہ و غوروی او پرہ اسے سرد ارا نو او مشرانو پہے روانی
چہ دہ خدا اے او دہ رسول حکم نہ منی، او دہ خپل مذہبی پیشوا کا لو اوسیا سی حاکمانو نمبر پہ سند
منی، نو ہنہ بیا دہ ہنہ خرابونہ پہ ہنہ شان نشی چہ کیدے کوہے خرابی چہ پہ بنی اسرائیلو کہنے دہ۔

بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ۝ رَأَيْتَ
 الْقُنُفُوتِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا ۝ فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ
 مُصِيبَةٌ بَلَّاقِدَّةٌ مَتَّ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاءُوكَ بِخُلْفُونَ ۝

کفر و کفریٰ شیطاں دا غواری چہ دوی دینے لایے نہ دیر لے بوئی۔ اوہر کلہ چہ
 ورتہ نو یلے شی چہ ہنہ خیزلہ راشی چہ خداے نازل کرے دے او رسول لہ راشی نو تہ وینے
 چہ دا منافقان ستا طرف تہ د راتلونہ خان بچ کوی۔ بیا ہنہ وخت شہ حال وی کلہ چہ
 د دوی د خپلو لا سونو مصیبت پیر دوی راشی؟ ہنہ وخت دوی تالہ راشی او قسمو نہ خوری

۹۱ دلیہ د طاغوت نہ مراد ہنہ حاکم دے چہ د خداے د قانون نہ بغیر د بل قانون مطابق فیصلہ کوی،
 او د دے نہ مراد عدالت ہنہ نظام دے چہ نہ د الله اقتدا یا علی منی او نہ د الله کتاب آخری سد منی۔ دے
 آیت دا معنی بالکل منقادہ چہ کوم عدالت طاغوتی عدالت وی ہنہ فیصلے دل دے مؤمنانو کار نہ دے او
 چہ شوک پیر الله او د الله پیر کتاب باند ایمان لوی د ہنری دیارہ دا ضروری دلیہ د دے طاغوتی عدالت
 منلو نہ انکار و کفری۔ د قرآن د حکم مطابق پیر الله باند ایمان او د طاغوت سر د کفر کول، دواہر ضروری دی
 او خداے او طاغوت دواہر پیر یو وخت منل منافقت دے۔

۹۲ دے نہ دا معلوم میری چہ دا منافقا نو عامہ طریقہ وہ چہ پیر کومہ مقدمہ کہنے بدے دیکھے امید و نو
 ہنہ مقدمہ بدے بنی صلی الله علیہ وسلم دہرہ او پیر کومہ مقدمہ کہنے چہ بدے دیکھلات خطہ وہ نو ہنہ
 پیر بنی نہ دہرہ او سہم دیر و منافقا نو د حال دے چہ کہ د شریعت فیصلہ پیر حق کہنے راشی نو
 پیر سرتر کوئے منی او کہ پیر شریعت کہنے پیر راشی نو بیا ہر ہنہ قانون، ہر ہنہ رسم و دیواج او ہر ہنہ
 عدالت لہ فیصلہ فیصلہ دیری چہ ددہ پکینے دا امید وی چہ فیصلہ بد دہرہ پیر رضا و شی۔

۹۳ غالباً دے نہ دا مراد دے چہ ہو کہ د دوی د منافقت د یو کار پیر مسلمانانو تہ د لکی او د دوی
 سر دایرہ شی چہ او سہرہ رانہ پیوسے کوی او سناہرہ را کوی نو پیر دغہ وخت کہنے دوی د خپل ایمان د
 ثابستو لو دیارہ قسمو نہ خوری۔

بِاللَّهِ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا أَحْسَنًا وَتَوْفِيقًا ﴿۶۲﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ
 اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ
 فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا ﴿۶۳﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا
 لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ
 فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ
 تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿۶۴﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ
 فِي بَيْنِهِمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا

او وائی چہ پہ خدا کے مودے میں وی موزن خو صرف بنیکرہ غوبستد او دا مونیت و وچہ دہوارو
 دلوپہ منہ کن پہ شہ طریقہ موافقت پیدا شی — شہ چہ دہوی پہ زرو نو کن دی ہغا اللہ
 تہ معلوم دی تہ دہغوی تہ لہ مہ ورجہ، ہغوی پود کورہ او دا سے نصیحت ورتہ کورہ چہ
 زرو فوتہ کے کوزشی . (ہغوی تہ او وایہ) مونزہ چہ ہریو رسول رالیر لے دے نو
 دے دپارہ مورالیر لے دے چہ دہخدا کے پہ حکم سرہ دہغا طاعت و کرپے شی۔ کہ دوی
 دا سے کار کرپے وے چہ کوم وخت کے پہ خانو نو باند زیاتہ کرپے وے او تالہ را علی وے او دا اللہ
 نہ تے معافی غوبستد او رسول ہم دہغوی دپارہ دمعافی درخواست کرپے وے، نو یقینا چہ اللہ تہ
 بخشنو کے اور ہم کو کے موند لے وے۔ نا، اے محمد، شاہ رب مودے و چہ دوی جیتھک تھہ مومنان
 نشی کیدے ترخو چہ دوی پہ خپلو اختلافا تو کینے تا فیصلہ کونکے و نہ منی
 اوبیا چہ تہ شہ فیصلہ و کرپے نو پہ ہغے باند پہ خپلو نہو نو کینے شہ

۶۲ یعنی دہخدا کے د طرف نہ رسول دے دپارہ نہ راخی چہ بے رسول پر رسالت باندیا بیان را ویرہ ادبیا
 چہ زورہ د کہ چا خبرہ مثل غواری ہغہ نہ۔ بیکرہ رسول رسالت د را تلو غرض داوی چہ د ژوند دپارہ کوم
 قانون ہغہ را ویرہ دے، نو تھول قانونو نہ بہ پریردے او صرف دہغے پیروی بہ کورہ، او دہخدا کے د طرف نہ
 چہ ہغہ کوم حکمونہ را دیری دی فو نور تھول حکمونہ بہ پریردے او صرف دہخدا کے پہ حکمونو باند بہ عمل کورہ
 کہ چا دے د نہ کرل نو بیار رسول صرف یو رسول پہ حیثیت سرد مثل ہغے مطلب نہ لری۔

قَضَيْتَ وَيَسْلَمُوا تِلْكَ ۝ وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنِ اقْتُلُوا
 أَنْفُسَكُمْ أَوْ أَخْرِجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ
 مِنْهُمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ
 وَأَشَدَّ تَثْبِيثًا ۝ وَإِذَا لَا تَيْسَ لَهُمْ مِنْ لَدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا ۝
 وَلَهَذَا يُنْهَكُ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ۝ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ

تکسیاراندہ ولی، بلکہ پورہ پورہ و مٹی کے موزرہ دوی تہ حکم کرے وہ چہ خیل خانوہ
 تہل کرئی یاد خیلو کوزونونہ بہر و عئی نوپہ دوی کبن بہ دیو کو خلقو پر دے غل کرے تو۔
 حالانکہ دوی تہ چہ کوم نصیحت کیہی کہ دوی پہ ہفے عمل کو لے نودا بہ ددوی دپارہ زیات د
 بہتری اوزیات د مضبوطی سبب و اوچہ دے کو لے نو موزر بہ ورلہ د خیل طرفہ
 دیراجر ور کو لے او بیغہ لار بہ مو ورتہ خودے۔ شوک چہ د اللہ اود رسول

۹۵ دے آیت حکم صرف د مٹی د زندہ پورے نہ دے بلکہ د قیامتہ پورے دے۔ شہ چہ د اللہ د طرفہ نبی
 صلی اللہ علیہ وسلم راوری دی ا دھفہ چہ پہ کومہ طریقہ د اللہ پہ حکم یا ندی غل کرے دے ہفہ د مسلمانانو
 دپارہ یوسند دے اود دے سند پہ منلو یا نہ منلو پاند د سری د مؤمن کید و اود نہ مؤمن کید د فیصلہ دے۔
 پہ حدیث کہنے دا خبرہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ دے الفاظ نور مایکے دے چہ لایؤمن احکم حتی یکن ہواہ تبعا
 لما جئت بہ۔ پہ تاسو کہنے یوسرے تر ہفے مؤمن نشی جو ریدے تر خوجہ د ہفہ د نفس خرا عشات د ہفے طریقے
 تاہم نہ دی کومہ طریقہ چہ مارا وری دے۔

۹۶ یعنی ہر کلاہ چہ د مغوی د ا دال دے چہ د شریعت پہ پابندی کہنے لہر شان نقصان اولہر شانے
 تکلیفے ہم نشی برداشت کو لے نو دھوئی نہ لویے تر یا نشی امید ہنکلاہ نشی کیدے۔ کہ د خان سر کو لویا د کور
 پر لیسو د لو مطالبہ تر و شوہ نو دوی بہ و تبتی اود ایان پچائے سبہ د کفر پہ لارہ روان نشی۔

۹۷ یعنی کہ دے خلقو شک نہ کو لے اوینہ پہ اطمینان سر دے رسول پچہ کلک روان شوی دے نو
 تول ژوند بہ دے د شک شے نہ پاک دے۔ د مغوی نیالات، اخلاق او ہر کار بہ مضبوط دے اود نیٹے
 لارہ بہول برکتونہ بہ ورتہ حاصل شوی دے۔ کوم سرے چہ پہ شک کہنے دی، کہ پہ یوہ لارشی او
 کلاہ پہ بلہ لار، اود یوہ لارے پہ حقلہ دے اطمینان نہ دوی چہ دا صحیح دے نو د ہفہ تول ژوند دے
 تہریری لکے د او بود پاسہ نقشہ، او تول کوششونہ دے بے فائدے شی۔

قَالَ لِيكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ
الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ
رَفِيقًا ۖ ۞۹۸ ذَٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عَلِيمًا ۝

حکومتی معنی ہفہ بہ دہفہ خلقوسرہ وی چہ اللہ پر نعمتوںہ ورولی دی یعنی پیغیدانہ صدیقانہ
شہیدانہ او صلحانہ۔ خنکہ نہ دی دا مکرری چہ دہ چا نصیب شئی۔ داہفہ حقیقی فضل دہچہ واللہ
دہ طرفہ ملا ویری او دہ حقیقت پیرند لو دہ پارہ بش اللہ علم کافی دے ۛ

۹۸ سے یعنی کہ ہفوی شک پر لیند لے وے او نہ پے یقین سرہ دے رسول دہ اطاعت نیسلہ کرہ وے نو
دہ خدا پے فضل بہ ہفوی تہ نیغہ لا رصفا بکارہ شوی وے او دا بہ ورتہ معلومہ شوی وے چہ خپل
منزل دہ رسید و دہ پارہ پے کومہ لا رقدہ واخلی۔

۹۹ صدیق ہفہ شوک وے چہ دیر رشتینی وی، پے ہفہ کینے رشتینولی او حق پرستی کمال درجہ تہ
دہ رسید لی وی، پے خپلہ ہر معاملہ او پے ہر کار کینے سیدہ او صلا لا اختیارہ وی، ہر وقت دہ ذرہ وغللا
دہ حق مکرہ وی او خہ چہ دہ حق نہ خلاف وی دہ ہفہ پے مقابلہ کینے منبرط ولا روی یوہ ذرہ
کمزوری نہ بکارہ کوی۔ دوسرہ سپین صفا و بے داغہ انسان وی چہ خپل پردہ ہر شوک تیر
دہ رشتیاؤ نہ بغیر دہ میلے خیرہ امید نہ لوی۔

دہ شہید معنی گواہ دہ۔ شہید ہفہ چاتہ وائی چہ پے خپل ایمان باند خپل عمل گواہ کری۔ دہ خدا
پے لا رکینے چہ شوک سرور کوی ہفہ تہ ہم شہید پے دے وجہ وائی چہ ہفہ پے خپل سرور کو لو دا
ثابتہ کری چہ پے کوم خیر باند ہفہ ایمان لا ورہ دہ و ہفہ تے پے رشتیا سرہ حق منہ دو او دوسرہ
ورثہ گوان دو چہ دہ ہفہ دہ پارہ تے دہ سرور بانو نہ ہم مخ وانہ رور۔ ہفہ رشتینو خلقو ستہ
ہم شہید و بیلے کیری چہ دوسرہ پردہ خلقو با وروی چہ ہفوی پے غہ خیر باند گواہی و کری نہ
دہ ہفہ پے حقیقت او صمیم والی کینے بیا شوک خبر نہ کوی۔

صالح ہفہ سری تہ وائی چہ پے خپلہ عقیدہ او نیت کینے، پے خپلہ وینا او کار کینے پے نیغہ لا ریانہ
روان دی او پے خپل ہول ژوند کینے تے دہ نیکی لا اختیار کری وی۔

تہ یعنی ہفہ سرے خوش قسمتہ دے، چہ پے دنیا کینے ورتہ داہ مکرری ملا دہ شئی او پے
آفرت کینے ورتہ ہم دہ اسے خلقو مکرریا نصیب شئی۔ چہ یو سرے نہ پو دیری خو ہفہ بیلہ خبرہ
دہ، او کہ نہ شہد لیز دہ پو دیری نو پے حقیقت کینے دہ بخوبیہ او دہ بد عمل خلقوسرہ ژوند تیر دل
خوبیہ دنیا کینے یو دردناک عذاب دے پاتے شولا پے آخرت کینے چہ ہلہ ہم سرے دہ بد عمل سرہ
مکرہ شئی نو بیا دیرہ گرانہ دہ۔ دہ وجہ دہ چہ دہ اللہ دہ نیکی بندگانو ہیشد دا ررو وی چہ دہ نیکانو

وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَلِيَّتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٤٣﴾
 فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا
 بِالْآخِرَةِ وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ
 نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٤﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
 وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ
 يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا فَأَجْعَلْ
 لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا ﴿٤٥﴾

کہ دوستی سے تعلق ہو و دو نہ ہو۔ چہ ہوا افسوس کہ زہم کہ دوی سرہ وے نولوی کار بہ شوبہ
 فو۔ (دا سے خلق و خبر شی چہ) کہ اللہ پہ لار کین ہنہ خلشولہ جنگیدل پکار دی چہ کہ آخرت د ژوند
 دپارہ کہ دنیا ژوند خرخری، بیچہ شوک د اللہ پہ لار کینہ و جنگیدری نو کہ ووزلے شی او کہ غالب شی
 شوہنہ لہ بہ موبن ضرور لوی اجر و رکو و۔ آخرتہ وجہ دہ چہ ماسود اللہ پہ لار کین دہنہ وے
 نارینو، زنا نو او ورو ورو ماشومانو دہ خاطرہ جنگ نہ کوی چہ کہ کزوری پہ وجہ پر ظلم کیری
 او ہغوی فریاد کوی چہ اے خدا یہ موبن کہے کلی نہ دے چہ خلق نے ظالمان دی،
 او د خیل طرفنہ زمزمیزہ شوک مکرے او مدد کار پیدا کرے۔

اللہ یعنی کہ اللہ پہ لار کینہ جنگیدل کہ دنیا دارو خلقو کار نہ دے۔ دا دے خلقو کار دے چہ کہ ہغوی مقصد
 صرف کہ اللہ رضا حاصل وی، چہ پہ اللہ او پہ آخرت باند پورہ یا ورلوی، او پہ دنیا کینہ خیلہ ہر خوشحالی او
 خیلہ ہرے فائیسے قربا نولوتہ پہ دے امید پانڈ تیار وی چہ خیل رب پہ تیرا شی او کہ پہ دنیا کینہ نہ دی
 نو پہ آخرت کینہ بہ خا مخا د قربا نو فائیدہ ہنہ تہ ملاؤ شی۔ پاتے شوہنہ خلق چہ پہ اصل کینہ ورتہ کہ
 دنیا فائیدے لوئے بکاری، نو پہ حقیقت کینہ دالارہ کہ ہغوی دپارہ نہ دے۔

اللہ اشارہ دہ ہنہ ماشومانو، زنا نو او نارینو تہ چہ پہ مکہ کینہ او کہ عربو پہ نور قبائلو کینہ
 نے اسلام قبول کرے و او اظلم بہ پرکید و خونہ نے ہجرت کوئے شوا و نہنے خیل جان د ظلم نہ پھر کوئے
 شو۔ پہ دہ غریبا نو بہ ہر قسم ظلم کید و او ہغوی بہ دغاگانے غوٹلے چہ شوک دا سے وے چہ موبنہ
 کہ دے ظلم نہ پھر کری دے۔

الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ
كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ۝ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ
لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا
كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ
اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً ۖ وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كُتِبَ

کو مو خلق چہ دایان لار اختیار کری دہ، هغوی دے الله پہ لار کین جنگ کوی او کو مو خلق چہ دے کفر لار
اختیار کری دہ، هغوی دے طاغوت پہ لار کین جنگ کوی، نو دے شیطان دے ملکر و سر جنگ کوی او یقین
لری چہ دے شیطان دے دو کے چلوسہ پہ حقیقت کین دیر سزوری دی ۛ

تا هغه خلق هم ولیدل چہ هغوی ته ویلے شوی و وچه خیل لاسونه و نیسی او
مروغ تایم کری او زکوة ورکوی؟ اوسے چہ ورته د جنگ کو لو حکم ورکری شونو په
هغوی کین د یوے دله دا حال دے چہ د خلقونه دا سے یریزی لکه خشکه چہ د خله
نه یریدل پکار دی یا خد بلزد دے نه هم زیات ۛ او وائی چہ خدایه دا په مونږ باند

ۛ دے داد الله صفا فیصله دہ، دا الله په لار کین د دے غرض دپاره جنگ کول په په زمکه باند دے الله دین تایم
شی، داد ایاں والو کار دے ارشوک چہ په حقیقت کین مومن دی هغه به د دے کار نه هچرے مخ وانه روی، او د
طاغوت په لار کین د دے غرض دپاره جنگ کول چہ د خدایه په زمکه باند د خدایه نه د باغیا نو خلق وراج
راشی، داد کافرانو کار دے او یوا بیان والا سر په د کار نشی کولے.

ۛ یعنی په ظاهره خو شیطان او د هغه ملکری د یر په شان شرکت سره دا وچتیزی او زبرد ته
دو کے او چلوند کوی، لیکن ایاں والوله نه د هغوی د شان شرکت نه یرد پکار دده او نه د هغوی د دو کو
نه، آخر انجام د هغوی نا کامی دہ.

ۛ د دے آیت د دے مطلبونه دی او د دے واره په خیل خیل حاله میچ دی.

یو مطلب ته د دے چہ اول دا خلق جنگ ته د یر لیسواله وو، هر وخت به یی و بیل چہ په مونږ، ظلم
کیری، مونږ نه نکیت را کولے کیری، د هیلے کیری، د کینے وانه کیری، آخر مونږ به تر کوی، پوره صبر
کو، مونږ له د دے متایله کو لو اجازت را کړه شی، په هغه وخت کین به ورنه دا و بیله شرچه صبر
کوی او د مروغ او زکوة په ذریعه لا د خیل خان اصاح کو، نو دوی نه به داد صبر او د برداشت

عَلَيْنَا الْقِتَالُ ۖ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ ۖ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا
 قَلِيلٌ ۖ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقَىٰ ۚ وَلَا تَظْلَمُونَ فَتِيلًا ۝۷۷
 أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَدْرِكَكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ
 مُّشِيدَةٍ ۚ وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ
 مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۚ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ

۷۷۷ جنگ حکم ملی و لیکو، ولے دین نور مہلت موبدلہ راندہ کرو؟ دوی تہ دوا یہ
 چہ کہ دنیا دژوند سامان لبر دے، او آخرت دہ پرہیزگار سوری دپارہ زیات بہتر دے
 او پہ تاسو باند بہ دفرے ہومرہ ظلم ہم نہ کبریٰ پلے شومرک، نو پہ ہر حائے کن چہ
 تاسو بی ہفہ بہ تاسوتہ دررسی اگر کہ پہ دیرو مضبوط و قلا کا نو کن بی۔

کہ دوی تہ شہ فایدہ و درسی نو وائی چہ داد اللہ د طرفہ دہ، او کہ شہ نقصا و درسی نو وائی چہ دا

حکم کران و۔ خوچہ اوس ورتہ جنگ کو لو حکم و درکے شونو ہفہ کسان چہ اول جنگ تہ لیوالہ و پھنوی
 کینہ یوہ دلساوسہ د شمتا نوہ تعدا ادا و جنگ د خطر و نہ یر پیری۔

دویم مطلب تہ داسہ پہ ترخو پورے د دوی نہ د مرغ اود زکوٰۃ اود داسے بے خطرہ کار و لوسطالہ
 کید لہ اول جنگ خبرہ پہ منیم کینہ نہ وہ راغے نو دوی پاخہ دیندارہ و۔ خواوسے چہ د حق دپارہ
 د سرا و مال و رکولو کار شروع شونو پہ دوی باند رپیدل را غل۔

دویم مطلب تہ داسہ چہ اول خوبہ د لوت مارا و د خیلے مرضی د جنگ نو دپارہ دوی خیلے تورے
 ہروخت پہ لاس کینہ نیوے وے او شپہ و رخ تہ جنگ نہ بغیریل غہ کار نہ و۔ پہ ہفہ وخت کینہ مغوی
 د وینہ تو یہ رلو نہ منع کہے شوی و او ورتہ و خیلے شوی و رچہ د مرغ اود زکوٰۃ پہ ذریعہ
 د خیلو خانو نو اصلاح ذکرئی۔ اوس چہ ورتہ د خدا تہ دپارہ د تورے و چتو لو حکم و شونو ہفہ
 خلق چہ د خیلے مرضی پہ جنگ کینہ از مریان و، ہفوی د خدا تہ دپارہ پہ جنگ کینہ بزدلہ
 شو۔ ہفہ لاس چہ د نفس اود شیطان پہ لار کینہ بہ دیر تیز چلیل اوس د خدا تہ پہ لار کینہ شل
 کوہ شو۔

دادرہ واپہ مینے د مختلفو مختلفو غلتر سورہ لکی اود آیت الفاظ دوسرہ جامہ دی چہ پہ
 درے واپہ معنریا نڈیوشان دلالت کوی۔

۷۷۸ یعنی کہ تاسو د خدا تہ دین خدمت و کرو اود ہفہ پہ لار کینہ مرہنت و کرو نو د کیدے

مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا
يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ۝ مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ
فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنَ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ
لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا ۝ مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ
فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ۚ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا ۝

ستا دوجہ نہ دے۔ ورنہ وواہیہ چہ ہر شے د خداے د طرف نہ دی۔ آخر یہ دے خلق تو
شوی دی چہ پہ ہیچ خبر نہ پوہیری۔

اے انسانہ، تانہ چہ شے بیکرہ درسی داد اللہ پہ مہربانی درسی، او شہ
مصیت چہ پہ تاراخی ہنہ ستاد ہل پہ وجہ راجی۔

اے محمدؐ، موزہ تہ دہ تو لو خلقو د پارہ در رسول پہ حیثیت لیز لے یے او پہ دے باند
د خداے گواہی کافی دہ۔ چاچہ در رسول اطاعت و کرو ہنہ پہ اصل کن د خدا اطاعت
د کرو۔ او چاچہ مخ وار دو، نو تہ خوشہ موزہ پہ دوی باند د یونکران پہ حیثیت نہ لیز لے۔

نشی چہ د خداے سرہ بہ ستا سوید لہ منایہ شی۔

۱۹۱ یعنی ہر کھ چہ فخر، کامیابی او خوشحالی نصیب شی نو دای چہ داد اللہ فضل دے او دا خبرہ یے
ہیرہ شی چہ د فضل خوالہ تعالیٰ پہ دوی باند د نبی پہ ذریعہ کرہ دے۔ خو ہر کھ چہ د خیلو کسزور
او غلطو پہ وجہ شکست و غوری او پشاشی نو ہتول الزام پہ نبی باند د نکوی او پچہلہ خان سپین باز
بنکارہ کری۔

۱۹۲ یعنی د خیل عمل دوی پچہلہ ذمہ داری۔ د دوی د عمل نو تپوسے بہ ستانہ نہ کیری۔ تاتہ
چہ کوم کار حوالہ کرہ شوہ دے ہنہ صرف دادے چہ د اللہ حکم نہ دوی تہ د رسوہ۔ د کار تادیرینہ
سوتہ و رسولو۔ اس د کار ستانہ دے چہ تہ لے د لاس نہ و نیسے او پہ زور تہ پہ نیغہ لاریطال
کرہ۔ کومہ لاریچہ ورنہ تہ نیسایہ او دوی پہ ہنہ باند نہ شی، نو تہ ہنہ ہنہ دے واری پہ تادیرینہ
نشتہ، تانہ بہ د تپوسے نہ کیری چہ دے خلقو لے حکم نہ دوشے۔

وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ
 غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ
 وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ٨١ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ
 الْفُرْقَانُ ۖ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا
 كَثِيرًا ۖ ٨٢ وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ
 وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَ الَّذِينَ

دوئی پہ خولہ باند وائی چہ مونہ فرمان منونکی یو۔ خوہر کلاہ چہ ستاد خوانہ بہر
 وئی نو پہ دوئی کین یوہ دلہ ک شپے راجع کیری اوستاد خبر و خلاص مشورے کور۔
 اللہ ک دوئی دا تہولے د غور خبرے لیکے۔ تہ ک دوئی پروامہ کوہ او پہ اللہ بروہ کوہ
 ہم ہفہ د بروہے د پارہ کافی دے۔ آیاد اخلق پہ قرآن باند غور نہ کوی؟ کہ داد اللہ
 نہ بغیر د بل چاد طرفہ دے نو دوئی بہ پہ دے کین دیر اختلاف موند لے وو۔
 دا خلق چہ پہ ہر جگہ کینے د اطمینان یا دیرے خبر و اوری نو ہفہ خوروی حالانکہ
 کہ دوئی دغہ خبر رسول تہ او د خیل جماعت ذمہ وار و کسانو تہ ورسوی نو دغہ
 خبر بہ پہ دوئی کینے د داسے قابلا نو خلقو پہ علم کینے راشی

اللہ پہ پاسنوا یتونو کینے چہ منافقانو د کسزوری بیان والو خلقو تہ کوم خبردارے و رکھے شوے
 دے د ہفے لویہ او اصلی وجہ دادہ چہ د ہفوی پہ قرآن کینے شک و د چہ آیاد اللہ د طرفہ دے او کہ نہ
 دے۔ د ہفوی دا یقین نہ راتلو چہ واقعی رسول تہ وحی راسخی او د رسول چہ کوہ خبرے کوی دا
 بغیر پہ نیغہ د خدائے نہ راسخی۔ د منافقت پہ دے کار باند د ملا متہ کولو نہ روستو ورتہ دا ویلے کیری چہ
 دا خلق پہ قرآن باند غور نہ کوی کئی نو د قرآن کلام پچیلہ کواھی کوی چہ دا د خدائے نہ بغیر د بل چا کلام
 نشی کیدے۔ ہیچ یو انسان پہ دے خبرہ باند قادر نہ دے چہ د کونو راسے د پہ مختلفو حال تو کینے، پہ
 مختلفو موقعو کینے او پہ مختلفو بحثونو باند تقریر نہ کوی او د اول نہ را د اخلہ تراخہ پورے د ک
 ہفہ تہول تقریر نہ داسے ہوا را وید یوزنک برابر دی چہ یوہ حصہ د ک بلے حصہ نہ مخالفہ نہ وی
 او خیالات دے پکے چر تہ بدل شوی نہ وی او د خیل نفس جذبات تو ہیچ کد و ن نہ کینے نہ وی او پہ
 ہفے باند د دوبارہ نظر اچولو ہیچ ضرورت نہ راسخی۔

يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ
 لَا تَبَعْتُمْ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٣﴾ فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا
 تَكُفَّ إِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكُنَّ
 بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنكِيلًا ﴿٨٤﴾
 مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا

چه هغوی به دهنه نه صمیم مطلب را و با سنی که به تاسو باند که الله مهربانی اورحت ندوه
 نو دستا سر کمز و پاداشه ده چه دیو شوکسانونه بغیر نور تهل به په شیطان په دمان
 شوی وئی.

پس ای نبی، تہ د الله په لار کچه جنک کوہ، تہ د خپل خان نہ بغیر د بل چا د پار د مہ واز نہ
 البته مؤمنانو ته په جنک باند د ورتیزولو خبری کوہ، لریہ نہ دہ چه الله د کافرانو لور مات کړی،
 د الله زور د تهلونہ زیات لبردست ده او د هغه سزا د تهلونہ
 نہ سخت، ده. شوک چه نیکي سنا ر شے کوی هغه تہ به د هغه نہ حصہ ملا ویری

الله دغه دهنکا د وخت و دهنکا به د هر طر نه افواکانه خورید لے. کله به د خطر به بیا د
 خبر نه راغلل او د هغه په وجه به د مدینه په بنا کچه او پخوا و شا هلاک کچه پریشانی خور شوه. کله به
 دشمن چ لاک وکړ او د خطر به تهلود پاں به شے د امن خبرونه خرابه کړل او د هغه په وجه به
 خلق د خطر نه به پروا شو. په دے افواکا نو کچه به هغه خلق و دیر د لیسپی اغسته چه د هغو به
 حصہ هسکا مہ غوښه وه، او د اسلام او د جا هلیت د جنک به ورته شے لوی خبره نہ بکارید،
 او چه په دے هلو پوهیدل نہ چه د دے قسم افواکا نو خور و لوا بجا به شومره خراب را وئی.
 چه په غور به شے خد را ویدل هغه به شے به تحقیقه خا ته پخلے خورول. هم دے خلقوت
 په دے آیت کچه زور نه دکرے شوی ده او په سختی سره ورته خبر دایه و رکرے شوه دے چه
 د افواکا نو خور و لونہ منع شئی او کومه خبره چه در دسی هغه د مہ وار و خلقوت د سوسی
 او بیا چپ کینی.

وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا ۝ وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنِ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا
إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ۝ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُجِبُّ عَنْكُمْ
رَأْيَ يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا ۝

او شوک چه د بدی سفارش کوی هغه ته به د هغه نه حصه ملا وپری. او الله په هر
غیر باند نظر لرونکې ده.

او کله چه شوک تاسو ته عزت سره سلام وکړي نو تاسو ورته د هغه نه په ښه طریقې جواب
ورکړه، یا کم از کم د هغه پشان، الله د هر غیر حساب اغستونکې ده. الله هغه ده چه د هغه
نه بغیر بل خدای نه شته، هغه به تاسو ټول د هغه قیامت په ورځ را جمع کړي چه د هغه
په راتلونکې هیڅ شک شېبه نه شته، او د خدای د خبرې نه زیاته رښتینې خبره
د بل چا کیدنه شي.

یعنی دا خوند هریا خپله خپله خوښه او خپل خپل نصیب ده چه شوک د خدای په لار کې کوشش
کوي او د حق د چلولو دپاره خلق تیاره دی او د هغه ثوابونه حاصلوي، او شوک خلق د که کوي او د هغوی
د حوصلو خرابولو کوشش کوي او دای د زور وې چه خلق د کلمې د وچلولو د کوشش نه منع کړي او د خدای
الله د سزا مستحق کړي.

په دغه وخت کې د مسلمانانو د کافرانو په منځ کې تعلقات ډیر خراب وو، او دده خبره
بېرته وه چه هغه نه سلمانان د نورو خلکو سره په بد خوځي ملا دیدل شروع کړي. د ده وچه نه هغوی ته
دا حکم و شوه چه شوک تاسو سره عزت او احترام سلوک کوي تاسو هم د هغوی سره هغه شان سلوک
کوي بلکه د هغه نه زیات په عزت سره ملا وپری. د ښه خوځي جواب خوښه خوځي ده، بلکه تاسو مرتبه
دا ده چه د نورو نه زیات ښه خوځي والا جوړ شوي. یوه داسې ډله چه د دنیا خلق نیغې لاره ته
د رابللو دپاره او د حق طرف ته د دعوت ورکولو دپاره راپورته شوي دي، د هغه ډله دپارېدوځي،
ترویج تندی او ترخه خبرې کول مناسب نه دي. د ده نه هغه مقصد ته نقصان رسېږي د کوم
مقصد دپاره چه دا ډله راپورته شوي ده.

یعنی کافران او مشرکان او د هر یو خلق چه غه کوي د هغه په وجه د خدای په خدایي کې هیڅ
کې نه راځي. د الله یوواله او د هغه مطلقه خدایي یو دای حقیقت ده چه د چاپ په بدلولو بدلیدنه

فَبَاكُمُ فِي النُّفُقَيْنِ فَتَيْنِ وَاللَّهُ أَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا

بیا دایه تا سو باند شه شوی دی چه دُ منافقانوپه باره کسب متاسو په منع کسب دوه راته دی. حالانکه چه هغوی کومے بدئی کړی دی دهنه په وجه الله هغوی واپس کړزولی دی.

نشی بیا به هغه پورته داتول انسانان را جمع کړي او هر یو ته به د خپل عمل انجام و بنای د هغه قیسه نه شوک ټینیدنه نشی. نو په دغه وجه خداي تعالی د دغه خبره حاجت مند نه ده چه شوک و د الله په باغیانو باند د زړه پر اس و یا سی او د هغوی سره د بد خوئی د چلولی.

داخله د پاسی آیت سره د دغه آیت تعلق ده. لیکن کوم تقریر چه د تیر و شو د دود و رپور کوغ کانونه د روان ده، د آیت د هغه تقریر خاتمه هم ده په دغه لحاظ سره د آیت مطلب دا ده چه په دُنیا کچه شوک په کومه طریق د ژوند تیره ول غواړی پید هغه طریق د ژوند تیره وی، آخر به ټول یوه ورته خداي ته حاضر پیری، بیا به هر یو د خپل عمل انجام و یی.

الله د لته هغه منافقانو مسلمانانو په مسئله باند بحث شوه ده چه اسلام خوئی قبول کړه و د خوه کک او د عربو د نورو خایو نونسه دارا اسلام ته هجرت نه کولو او د خپل کافر قوم سره یو خا ته ویدل او چه کله به د اسلام او د مسلمانانو خلاف شه کار کید لو نو اکثر به پکجه دوی شریک وو. د مسلمانانو دپاره دایره سخت مسئله ده چه آخر د دوی سره شه وکړی. غن مسلمانانو به ویدل که هر شه دی، آخر دی خو مسلمانان. کلمه وایي، مرغ کوی، روژه نیسی د قرآن تلاوت کوی. د هغوی سره د کافرانو پشان معامله شکمه وکړه شی. الله تعالی پد دغه روغ کچه د دغه اختلاف فیصله کړی ده.

دلته په یوه خبره باند خان پوه کول ضروری دی، کنی نو نه یواځه په دغه خا ته کچه، بلکه د قرآن مجید په هغه ټولو خایو نو باند به سره هغه پوه نشی کوم خا ته کچه چه هجرت نه کوئی مسلمانان په منافقانو کچه شمار کړی شوی دی. حقیقت دا ده چه کله نبی صلی الله علیه وسلم مدینه ته هجرت وکړ او د عربو په زمکه کچه ورته یوه داسه وروکی شان ټوکره ملا و شوه چه هلته مؤمنانو د خپل دین او ایمان کار په آزاده کول شوه، نو عام حکم وکړه شو چه هر چه ته مؤمنان د کافرانو زیانونه او د اسلامي ژوند په آزاده نشی تیرول، نو د هغه خا ته نه هجرت وکړی، او د مدینه دارا اسلام ته وراشی. په هغه وقت کچه چه کومو مخلوقه هجرت کولو طاقت لرلو او بیا په صرف په دغه وجه هجرت و نه کړه چه هغوی ته خپله کور او خپل عزیزان او خپله فایده د اسلام نه کولای وه، نو هغه ټول په منافقانو کچه شمار کړه شو. او کوم مخلوق چه په حقیقت کچه مجبوره وو هغوی په "مُسْتَضْعَفِین" کچه شمار کړه شو، لکه شکمه چه و باند په خوار لسمه رکوع کچه راشی.

اوسه خبره واضح شوه هر کله چه د دارالاسلام د طرفه داسه ټولو مسلمانانو ته چه هغوی د کفر په وطن کچه د سپړی، د داتلو عام دعوت وشی او یا ورته هغوی د راتلو دپاره خپله دروازه هروخت پرانسته ولری، او بیا هم هغوی هجرت نه کوی او په دارالکفر کچه د سیدل غواړی، نو

أَتُرِيدُونَ أَنْ تَهْدُوا مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَنْ يُضِلِّ اللَّهُ فَلَنْ
تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾ وَذُؤَالُو تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ
سَوَاءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ حَتَّىٰ يَهَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
فَإِنْ تَوَلَّوْا فَنَحِلْهُمْ وَهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَ
لَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾ إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ

آيا تاسو د اغواڙي چه الله چاته هدايت نه ده ڪرپه هغوي ته تاسو لا روڻيائي؛ حالڪه
چه الله شوڪ به لاري ڪري وي ۽ هغوي دپار نه ڇه رارنشي موندلے۔ هغوي خو ۱۰
غواڙي لکه شڪه چه هغوي پنڀله کافران دي چمنغي تاسوم کافران شي او تاسوا وهغوي
تول يو برا برشي۔ په ده وجه په هغوي کين هيڻوڪ ڄاڻ نه دوستان مه جوروي تر
خوچه هغوي ۽ الله په لار کين هجرت ونه ڪري، اوکه هغوي ۽ هجرت نه منع شول، نوچه
کوم حلقه کين ۽ مومني هلته ۽ نبيي او ورنهي ۽ او ۽ هغوي نه هيڻوڪ ڄاڻ نه
دوست او مددگار مه جوروي۔ البته هغه منافقان په ده حکم کين نه راضي چه ڪا يودا ۽

هله ورتنه منافقان ويٺل ڪيري۔ په ده مسئلہ ڪنه به هغه تول مسلمانان به شڪه منافقان وي چه
په دالان کفر ڪنه ۽ دارالاسلام جورولو ڪوشش هم نه ڪوي اوکه ۽ راتلو طاقت ۽ وي نو هجرت هم نه ڪوي
ليکن ڪه ۽ دارالاسلام ۽ طرفته ورتنه نه دهوت شو ۽ وي او نه ۽ خپله در وانه مهاجرين ته پراڻي ۽ وي
نوبيڪه ۽ كفر ۽ وطن نه يو مسلمان ۽ دارالاسلام نه هجرت نه ڪوي نو هغه ته به منافق نه شي ويٺل ڪيد ۽
هغه به هله منافق وي چه په حقيقت ڪنه ۽ منافقت هم ڪارو ڪري۔

الله يعني کوم منافقت او مطلب پرستي چه هغوي ڪري ده او ۽ آخرت په بدل ڪنه ۽ دنيا ۽ ترجيح ورکري
ده، ۽ ده په وجه الله تعاليٰ دوي هغه طرفته ڪر زولي دي چه ۽ کوم طرفته دوي را غلي وڌو۔ دوي ۽ کفر
نه اسلام طرفته را غلي خودو ليکن په اسلام باند ۽ تينگ پاته ڪيد لو دپاره ۽ خپله فائده ۽ قربا نولو
ضرورت وڌو ۽ په آخرت باند ۽ پوخ يقين ساتلو دپاره ۽ خپله دنيا قربا نولو ضرورت وڌو، او هغه تول
دوي غرض نه ڪول، نو په ده وجه چه هغوي ۽ کوم حلقه نه را غلي وڌو په شواپس هغه ڄاڻ ته لارل،
اوس ۽ هغوي په بار ڪنه ۽ اختلاف ڪولو شه نه ده پاته شوي۔

الله ۱۰ حکم ۽ هغه منافقان مسلمانان په بار ڪنه ۽ چه تعلق ۽ هغه کافر قوم سر وي چه ۽ مسلمانان
سر ۽ ڪيري او دوي په ده جنگ ڪنه ۽ مسلمانان ۽ خلاف ۽ کافرانو مرستد ڪوي۔

إِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَاءُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ
 أَنْ يَقَاتِلُوكُمْ أَوْ يَاقَاتِلُوكُمْ قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ
 فَلَقَتْلُوكُمْ ۚ فَإِنْ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَأَلْقُوا إِلَيْكُمُ
 السَّلَمَ ۖ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ۝ سَتَجِدُونَ أَخْرَيْنَ
 يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ كُلَّهُمْ دُوا إِلَى الْفِتْنَةِ
 أُرْكِبُوا فِيهَا ۚ فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكْفُوا
 أَيْدِيَهُمْ فخذوهم واقتلوهم ۚ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأُولَئِكَ

تومر سرہ ملاؤ شوچہ دھنوی سرہ ستاسو معاہدہ وی۔ دغہ شان ہنہ منافقان ہم پہ
 دے حکم کن نہ راہی چہ ستاسو خوالہ راشی اودجنگ نہ زہونہ ماشوونہ ستاسو سرہ جنگ
 کول غواری اونہ دخیل قوم سرہ کہ خدا نے غونبے نو دوی بہ ہے پہ تاسو باندہ مسلط کری
 وے اودوی بہ در سرہ ہم جنگ نہ کول نو کہ چرے دوی ستاسو نہ جنگ وکری اودجنگ نہ منع
 شی اوتاسو نہ دصلح دپارہ لاس راوہد کری نو بیا اللہ تعالیٰ تاسو نہ پہ ہنوی باندہ
 دخیل کولو شہ حق نہ دے در کرے یوبل قسم منافقان بہ درتہ داعی ملاؤشی چہ دا
 غواری چہ ستاسو نہ ہم پہ امن کن پاتے شی اودخیل قوم نہ ہم پہ امن کن پاتے
 شی خوچہ کلہ ورتہ دشمنو تے ملاویری تہ ہنہ کن بہ وردا کی داعی خلق کہ ستاسو
 دقتلے نہ منع نہ شو اوتاسو نہ صلح درو پاند نہ کرد اودخیل لاسو نہ
 تے بند نہ کول فوجہ کوم حاکم درتہ ملاؤشی ہلتے مینئی او ورتی تے

اللہ دے حکم دامطلب نہ دے چہ "دھنوی سرہ کہ بیا دوستانہ چوروی نو خیر دے" بلکہ دے
 مطلب داعی چہ دوی بیامہ ورتی یعنی کہ ہنہ منافق مسلمان چہ قتلے واجب دی چرتہ دیو
 دے تومر سرہ پناہ داخلی چہ دھنوی سرہ داسلامی حکومت معاہدہ وی فوجتہ ورپے قتلہ نہ دی پکا
 اونہ دا جائز دی چہ داسلامیو مسلمان چرتہ پدیو غیر جانبدار ملک کنے یومنافق و دینی ار
 ہلتے سر کری دا احترام پہ اصل کنے دمنافق دوی نہ دے بلکہ دے معاہدے دے۔

جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ۝ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ
يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَاً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَاً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ
مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسْلِمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَّدَّقُوا فَإِنْ
كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ

پہ ہجوئی باندہ لاس وچتولو دپارہ مؤمنہ تا سولہ واضحہ دلیل در کرے دے۔
دیومومن دا کار نہ دے چہ بل مومن قتل کری، سوا دے نہ چہ نہ غلطی و غلطی
او شوک چہ یومومن پہ غلطی سرہ قتل کری نوڈ ہنے کفارہ دادہ چہ یومومن دے غلامی
نہ آزاد کری اوڈ مری وارثانولہ دے وینے قیمت ور کری، لیکن کہ وارثان دے وینے
قیمت معاف کری نو بیادے نہ ورکوی۔ اوکے چرے دغہ مومن مرے دیو داسے قوم سر
ووجہ دے ہجوئی سرہ شاسود شمنی وہ نوڈ ہنے کفارہ یومومن غلام آزادہ ول دی۔

۱۱۰ دلتہ خبرہ دے منافقانوسلمانانورہ چہ پہ پاسی آیت کہنے دے وڈرلوا اجازت شرع دے، بلکہ
دا خبرہ دے مسلمانانودہ چہ یاد دارالاسلام و سید کے وی، او یا غریب دارالکفر کہنے دی خود سے غیر ثبوت
پر نہ وی چکنی دے دشمنانوسرہ پہ کاروائی کہنے شریک دے۔ پر ہفت ثبوت کہنے دی خلق دا سے ہم ووجہ دے اسلام
قبول نہ روستو وخیل خاصو مجبور وپہ وجہ پہ دشمنانو کہنے و سیدل۔ او اکثر یہ دے ہم وشرہ چہ مسلمانانور
پہ پہ یو دشمن قبیلہ باندہ حملہ وکرہ او پہ ہنے کہنے بہ پہ غلطی سرہ تھے مسلمانان و ہجوئی دلاسہ مرہ شول۔
نوپہ مہ وجہ اللہ تعالیٰ دلتہ دے مبرے حکم بیان کرے دے چہ کلا پہ غلطی سرہ یوسلمان دبل سلمان دلاسہ شول
۱۱۱ چونکہ وڈرے شوہ یومومن سرے وو نوڈ دے وجہ نہ دے ہفتہ و قتل کفارہ دیومومن غلام
آزادول مقرر کرے شوہ۔

۱۱۲ صلی اللہ علیہ وسلم دے قیمت تیل و بنان یادوہ سورہ غوا کہنے یادوہ زورہ بیزے
مقرر کری دی۔ کہ پہ بل شکل کہنے شوک دے وینے قیمت ورکول غواری نوڈ ہنے مقدار بہ دے شیز و نوڈ
قیمت پہ لحاظ سرہ مقرر وے تھی۔ مثلاً دینی صلی اللہ علیہ وسلم پہ زمانہ کہنے دے وینے نقد قیمت
اتر ستوہ دینارہ یا تہ زورہ درہمہ مقرر وے۔ کلا چہ دے حضرت عمر زمانہ دا غلہ نوہخہ و فرما تیل چہ
دے و بنان قیمت زیان شریک نوڈ دے وجہ نہ اوسے بہ دے سروہ سکے نہ یوزر دینارہ اوڈ سپنود کے نہ
دولس زورہ درہمہ خون بہا ورکولے کیری۔ خود اپہ ذہن کہنے یادہ لری چہ دے وینے دا کوم قیمت
مقرر کرے شوہ دے دا دے ہنے قتل دپارہ دے چہ پہ غلط کہنے شوہ دی، نہ چہ پہ قصد شوہ وی۔

وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فِدَايَةٌ مُسَلَّمَةٌ
إِلَى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ ۖ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ
مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِّنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾

او که چرے هغه د یو داسے غیر مسلم قوم سرے ووجه ستاسو ورسره معاہدہ وه نو د هغه وارثا نوله به د وینے قیمت ورکوی او یو مومن غلام به آزاد دوی. ^{۱۲۳} که چا غلام پیدا نه کرو نو هغه د مسلسل دوه میاشتے روزے ونیسی. ^{۱۲۴} دا په دغه کناه باندی الله تعالی ته د توبه ایستلو طریقہ ده ^{۱۲۵} او الله په هر څه پوه دے او د حکمت خاوند دے.

^{۱۲۳} په دغه آیت کښه چه کور حکومت دی د هغه خلاصه داده:

که مړه د دارالاسلام و سید ونکے و نو قاتل به د وینے قیمت هم ورکوی او د خداي نه به د معاف غوښتلو دپاره یو غلام هم آزاد دوی.

که مړه د دارالحرب و سید ونکے د نو قاتل به صرف غلام آزاد دوی. د وینے قیمت ورکول پر نشته. که مړه د یو داسه د لا لکړ و سید ونکے ووجه د هغه سره د اسلامی حکومت معاہدہ وه نو قاتل به یو غلام آزاد دوی او د وینے قیمت (خون بها) به هم ورکوی. لیکن دا د وینے قیمت به هغومره وی څومره چه د دغه قوم سره د معاہدے مطابق فیصله شوی وی.

^{۱۲۴} یعنی روزے به پرله پسې نیسی، په منځ کښه به ناغه نه کوی. که څوک د شرعی عذر نه بغیر یو روزه هم په منځ کښه پرېز دی، نور روزے به بیا د سونه شروع کوی.

^{۱۲۵} یعنی دا "جرمانه" نه ده بلکه "توبه" او "کناره" ده. جرمانه اکثر هلق نه خو به دی بلکه د مجبوری نه د ورکوی، او د ورکولو په وخت کښه نه په زړه کښه شرم محسوسه وی او نه یی د بیا دپاره د ځان تیک کولو خیال وی، او په دغه وجه د سړي په زړه کښه نفرت او بې زاری پیدا کیږی. د دغه نه برعکس الله تعالی دا غواری چه د کوم بند نه کناه شوی دی هغه د د خپلے کناه اثر د عبادت او د ښه کار او د حقونو ادا کولو په ذریعه لرې کړی، او په شرمناکي سره د الله طرفه ربرغ کړی، چه هم یی کناه معاف شی او د بیا دپاره خپل ځان د کناهونو نه محفوظ و ساتی. د کناره معنی ده "پنهنه کيږی" یو ښه کار د کناره دپاره د کناره کولو مطلب داده چه دانیک په هغه کناه باندی وروغورېږی او وټوله کناه دا ته پته کړی لکه چه په دېوال ستور داغ په سفیدي پت شي.

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَ
 غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَلَعْنَهُ وَآعَدَ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا
 تَقُولُوا إِنَّمَنْ أَتَى إِلَيْكُمُ السَّلَامُ لَسْتُ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ

او شوک چہ یو مومن پہ قصد قتل کری نو دھغہ بجا جہنم دہ چہ ہمیشہ بہ بکن و سپری
 پہ ہغہ باندہ اللہ غضب او دھغہ لعنت دے او اللہ دھغہ دیارہ سخت عذاب تیار
 ساتلے دے۔

اے ہغہ خلقوچہ ایمان مورا ورے دے، کلہ چہ تاسو کہ اللہ پہ لار کن د جہاد
 دیارہ وحق نو پہ دوست دشمن کن تمیز کوئی او شوک چہ پہ تاسو اول سلام واپوی
 نو ہغہ فوراً دامہ وایئی چہ تہ مؤمن نہ لکھے کہ تاسو کہ دنیا فائدہ

۹۳ دا سلام پہ اہل کینہہ "السَّلَامُ عَلَیْکُمْ" لفظ د مسلمانانو دیارہ شعار اولویہ نینہ وہ، یو مسلمان چہ بہ
 بل مسلمان ولید نو د لفظ ہمے دے مطلب دیارہ استعمالوچہ زہ تاسو دے سپے ہم، تلو دوست او
 غیر خواہ ہم، زما د طرفہ تاسو تہ امن او سلامیادہ، نو پہ دے وجہ مہ تاسو زما سرہ دشمنی کوئی او نہ
 زما د طرفہ د دشمنی او د ضرر غم فکر کوئی، لکہ شکہ چہ پہ فوج کینہہ یو لفظ (Password) دے یوے
 علاقہ پہ طور مقرر وی او د شپے چہ یو فوجی د بل فوجی سرہ تیریری نو د لفظ خاص دے غرض دیارہ
 وائی چہ مخالف فوجی پتہ ورہ وکی، نو دغہ شان د سلام د لفظ ہم پہ مسلمانانو کینہہ علاقہ پہ طور
 مقرر شوے و۔ خاطر دے شعار یا نینہ ضرورت پہ ہغہ زمانہ کینہہ پہ دے وجہ نو دهم زیات و
 چہ پہ کوم وقت کینہہ نوی مسلمانانو او کافرانو پہ منہم کینہہ دجلے او د تہ او د نور و شیر نو غم خاص
 فرق نہ دوجہ دھغہ پہ وجہ بہ یو مسلمان بل مسلمان زیر پیر نہ دے شو۔

لیکن د جنگ پہ موقع کینہہ بہ دا مشکلات بخنے نہ راتل چہ کلہ بہ مسلمانانو پہ دشمن حملہ وکرہ او بخنے
 بہ ورلہ یو مسلمان ورے نو ہغہ بہ زر "السَّلَامُ عَلَیْکُمْ" یا "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ" دے غرض دیارہ او دے چہ
 نہ ہم مسلمان ہم او تاسو دینی روریم۔ خود مسلمانانو پہ کلہ د شک راتلوچہ داکا سر دے خوہے دکان
 چہ کو نو دیارہ دا الفاظ وائی، نو اکثر بہے ہغہ قتل کرو او دھغوی مال بہے د غنیمت پہ طور لوٹ کر وئی
 صلی اللہ علیہ وسلم بہ پہ عہد دے موقع باندہ سختہ رتنہ کولہ خوریا بہ ہم دے واقعات پیدیل، آخر
 داچہ اللہ تعالیٰ پہ قرآن مجید کینہہ دا مسئلہ حل کرہ، د آیت مطلب دا دے چہ شوک خان تہ مسلمان
 او وائی نو تاسو دھغہ پہ قتل زرد فیصلہ مہ کوئی چہ دے دکان چہ کو نو دیارہ دروغ وائی، کیدہ شی
 چہ ہغہ رینتینے وی او دام کیدہ شی چہ دروغ وائی، حقیقت خو پہ تحقیق سرہ معلومیدے شی، کہ بے

الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ كَذَلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ
فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٣﴾
لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ
اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً
وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى

غواړي نو د الله سره ستاسو د پاره د غنیمت د برمالو نه دی - د دے نه ممکن خو آخر تاسو هم
په دغسې حالت کې وی، بیا الله په تاسو باند احسان وکړو ځکه نو په دے وجه اوس به تحقیق
کوی، څه چې تاسو کوی الله د هغه نه خبردار دے.

په مسلمانانو کې هغه خلق چې په دغه غدر نه په کور کې ناست وی او هغه خلق چې د
الله په لار کې په سرو مال جهاد کوی، دواړه یو شان نه دی - الله په سرو مال باند جها
کو نکوله د ناستو خلقو په نسبت لویه درجه ورکړې ده. اگرچه د هر یو د پاره الله تعالی د
نیکۍ وعده کړې ده، خو د الله سره د مجاهدینو د خدمتو بدلله

د تحقیق نه پر یو دوی لوڅو سره چې د دے خبره امکان دے چې یو کافر به په دروغ دنیا باند ځان پېر کړي
نو هغومره امکان د دے خبره هم دے چې به د تحقیق نه قتل کړي نو یو به کناه مؤمن به ستاد لاسه مر
شي. او که یو کافر په غلطۍ سره پر یو بل شي نو دا خبره د دے نه په شوخو چنده بهتره ده چې یو مؤمن
په غلطۍ سره قتل کړه شي.

کله یعنې یو وخت په تاسو داسې هم تیر شوه ده چې په کافرانو کې یو یو د سید لوی، د ظلمه د لاسه په
خپل اسلام پتولو باند هېر ووی، د خپل ایمان د ثبوت د پاره درسو د ژبه د اقرار نه سوا بل څه نه وده. اوس
دا د الله احسان ده چې یو ځای ته ژوند منو نصیب شو او د دے خبره قابل شوی چې د کافرانو په متقابل کې مو
د اسلام جنده را وچته کړي ده. د دے احسان دا معجزه شکر یه نه ده چې کوم مسلمان په اړل حالت
کې وي او تاسو هغوی سره د نرمۍ نه کار وانه خلقي.

الْقَعِيدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ۝۹۰ دَرَجَتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ۖ وَ
 كَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ۝۹۱ إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّيْنَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي
 أَنفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ ۖ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ ۖ

۹۰ ناستو خلقونه دیره زیاته ده. د هغوی دپاره د الله د طرفه لویه درجه دی بخښانه ده او
 رحمت ده. او الله دیر معاف کوونکې او رحم کوونکې ده. ۹۱
 کومو خلقو چې په خپل نفس باندې ظلم کولو د هغوی روحونه چې کله فرشتو قبض کړل نو پتو شې تر وکړو چې
 دا تاسو په څه حال کې مبتلا وئ؟ هغوی ورته جواب ورکړو چې موږ په زمکه کې کښو وئ او مجبور وؤ.

۹۰ دلته د هغه ناستو خلقو د کرندې په وجه د جهاد حکم ورته وشو او هغوی څه بهانه وکړې او پاته شې
 یا عام اعلان جنگ وشو او جهاد په ټولو خلقو باندې فرض عین شو او بیا هم هغوی د جنگ نه په څه طریقې
 ځان چرکوي. دلته د هغه ناستو خلقو د کرندې په وجه د جهاد فرض کفای وئ او دوی میدان جنگ ته لار نشي او د
 هغه پټانه نو کارونه شروع کړي. په اولنو دوو حالاتو کې چې جهاد ته لار نشي هغه منافق وئ او د
 الله د طرفه ده د پاره د هغه د نیکۍ وعده نشته. سوا د هغه صورت نه چې په حقیقي عذر پاته شوی وئ. د
 نه برخلاف دا آخری داسې حالت ده چې په هغه کې د اسلامي جماعت ټول فوجي طاقت ته ضرورت نه وئ
 بلکه صرف د یوه ځای ضرورت وئ. په داسې حالت کې که د باد شاه (امام) د طرفه اپیل وشو چې میدان
 جنگ ته د تلو دپاره څوک سرور کولو ته تیار دی. نو کوم خلق چې سرور کولو ته تیار شې هغه دیر بخت دی په
 نسبت د هغه خلقو چې په نورو کارونو کې مشغول پاته شې، خوا که هغه نور کار پخپل ځله باندې دیر وړاندې
 کار هم وئ.

۹۱ د داسې نه سوا هغه خلق دی چې د اسلام راوړلو ته روستوم بې د څه مجبوري او بې د څه عذرنه
 په خپل کار قوم کېنه دننه وسیدل، په نیمه مسلمانۍ او په نیمه کافرۍ کېنه ژوند تیرول خوښ وؤ، او
 حال دا وؤ چې دارالاسلام تیار شوی وؤ او هلته د خپل عقیده مطابق د پوره اسلامي ژوند تیرولو
 دپاره دوی تیلې شو. دا د هغوی په خپل نفس باندې ظلم وؤ ځکه چې دا د هغوی څه حقیقي مجبوري
 نه وه چې د پوره اسلامي ژوند تیرولو پخپله په کلو وده ژوند تیرولو باندې صبرناک شوی وئ
 بلکه صرف د خپل نفس خوښه وه او د خپل ځانداڼ او د خپل جابید او د دنیاوی نایک وینه
 وه چې هغوی ورته د دین په مقابل کې ترجیح ورکړې وه. (د زیاتې تشریح دپاره وکوره

قُلُوا لَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ
 جَهَنَّمُ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٨﴾ إِلَّا السُّتُوعِفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَ
 النِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٩﴾
 فَأُولَٰئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُو عَنْهُمْ ۖ وَكَانَ اللَّهُ عَفُورًا غَفُورًا ﴿١٠٠﴾
 وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرْعًا كَثِيرًا وَسَعَةً ۚ
 وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكُهُ
 الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۖ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠١﴾

فونہتو رتہ اووے، ولے د خداے زمکہ فراخہ نہ وہ چہ تاسو پکن ہجرت کرے وہ؛ دا ہنہ خلق دی
 چہ جہنم کے حائے د او جہنم دیر بد حائے دے، ہن کوم نارینہ، زمانہ او ماشومان چہ واقعی ہے و سہ
 دی او دے قلو شہ لاس او ذریعہ نہ موی، نزوے دہ چہ اللہ ہغوی معاف کری، اللہ دیر معاف
 کوئے او بخشنوئے دے، شوک چہ د اللہ پہ لار کین ہجرت و کری ہغہ بہ پہ زمکہ کین د پناہ اغشتو پارہ
 دیر حائے او دے استو کینے دیارہ فراخہ حائے بیاموی، او شوک چہ د خیل کور نہ د اللہ او دے رسول طرف
 تہ د ہجرت دیارہ وخی، او سیا پہ لارہ کین و رلہ مرک راشی نو د ہغہ اجردہ اللہ پہ ذمہ واجب
 شو، اللہ دیر بخشنوئے او مہربانہ دے لے

۱۰۱۔ یعنی ہر کہ چہ پہ یو حائے کینے د خداے د باغیانو غلبہ وہ او د خداے پہ قانون باندی عمل کول ممکن
 نہ نوو ہلتہ د سید و شہ ضرورت نو؛ د ہغہ حائے نہ بل یو دے حائے تہ ولے نہ تہ چہ ہلتہ د خداے
 پہ قانون باندی عمل کول ممکن نو؛

۱۰۲۔ دلتہ پہ دے خبرہ پوہیدل پکار دی چہ چاد اللہ پہ دین باندی ایان را ورو نو د ہغہ دیارہ د کفر
 د نظام لاندی روند تیرو ل صرف پہ وہ حالت کینے جائز کیدے شی۔ یو دا چہ ہغہ ہم پہ د غدر مکہ کینے د اسلام
 د غالب کولو او د کفر نظام د اسلام پہ نظام کینے د بدلو کو شش کوی لکہ ششکہ چہ پیغمبرانو علیہم السلام
 او دے ہغوی اولنو ملگرو کول۔ دویم دا چہ پہ حقیقت کینے د ہغہ د ہغہ خلتہ نہ دے قلو شہ لار موی
 او دیر پہ خشکان سر ہلتہ د جہوری نہ و سپردی۔ دے دے دوز حالت نہ بغیر پہ ہر حالت کینے پہ د لاکھ کینے و سید
 یوہ مستقلہ کناہ دہ او دے کناہ دیارہ دا ہیثم عذر نہ دے چہ شوک او دے یوای چہ پہ دنیا کینے یو دا دے د اسلام
 نشہ چہ ہلتہ مزین ہجرت و کرو۔ کہ د اسلام نشہ نوو لے د خداے پہ زمکہ کینے یو غر یا یو خشکان ہم دے

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ

او کله چه تاسو په سفر روان شئ نو هيڅ کناه نږده چه په موخ کښ اختصار وکړي (خصوصاً)

نشته چه هلته سره د ونو په پاڼو او د بيزو په سپو باند کډاره وکړي او د کښ د حکمونو منلو نه تاوان نه شي
مخه خلق د دغه حديث نه په مطلب اختلو کي غلط شوي دي چه لا هجرت بعد الفقر، يعني د مکه د نعم
کولو نه رو ستواوس هجرت نشته. حالانکه دا حديث د هيمشه د پاره نږده بلکه صرف د هغه وخت د حالاتو
مطابق د هرو بريد و نکوته داسه ويلي شوي وو. ترڅو پورې چه د عربو زياتي حبه دارانکفروه او د
په مدينه کي او د مدينه په اطرافو کي اسلامي حکونه جاري کيدل، نو مسلمانانوته دا حکم د وچه د هر
طرف نه راشي او دارا لاسلام ته راجع شي. خو چه کله مکه نعم شوه او د کفر زړ ختم شواو تقریباً ټول
ملک د اسلام د اثر لاند راغی نو بڼي اکرم صلي الله عليه وسلم و فرمايل چه اوس هجرت ته هيڅ حاجت
نشته. د دغه نه دا مراد هيڅکله نه وو چه د د نيا د ټولو مسلمانانو د پاره په هر حالت کي د قيامته پورې د
هجرت فرست ختم شوه ده.

۱۳۲ چه دامن زمانه دي او سره په سفر روان شئ نو په سفر کي قصرداده چه د کومو وختونو
په موخو کي غلور رکعت فرضي نو د غلور وچخانه به دوه رکعته کوي. او د جنگ په حالت کي د قصرد پاره هيڅ
حد مقرر نه ده. د جنگ په حالاتو کي چه څنگه آسانه وي هغه شان د موخ کوي. که د امامتي قوم
وه نو په امام ربي وکوي کښي نو ځان له ځان نه وکوي. که قبيله ته هم نه شو کيد ه نو ه ځوانه که هم نشو.
په سورلي سوراو په روانه روانه کي هم کول شي. که رکوع او سجده ممکنه نه وه نو په اشاء سره د
وکړي. که ضرورت راغی نو په موخ کي رکعتي هم شي. که په جامو باندته وي نه وي نو هم پکي کناه نشته
که بيا هم خطره زياته وي او موخ کول کړان وي نو موخ رو ستو کول هم شي لکه ښکله چه په جنگ خنډ
کي غلوي وو.

په د پکي اختلا ل دغه چه په سفر کي به صرف فرض کوي او که سنت به ورسره هم کوي. د بني صلي الله
عليه وسلم نه دا ثابته ده چه هغه به په سفر کي د بحر سنت او د ماسختن وتر ضرور کول او په باقي وختونو کي
به صرف فرض کول او د سنتو کولو ثبوت تر نشته. البته د نفل موخ وخت که به ملا ويدا نو کول به يې
ان تر دغه پورې چه په سورلي سوريه هم نفل کول. په دغه وجه عبد الله بن عمر خلق په سفر کي
د بحر سنتو نه بغير د نورو وختونو د سنتو کولو نه منع کړي دي. خو اکثر عالمان سنت پر لښودلو او
کولو دواړه تر جائز وايي او د بنده اختيار ته په پرېښه دي. د حنيفا نو غوره مذهب د دغه چه صاف
کله په لاره روان وي نو سنت نه کول بهتر دي او کله چه دمک کوي او اطمینان ورته حاصل شي نو بيا
کول بهتر دي.

مخه امامانو د قصرد پاره د اشراط لکوله ده چه هغه سفر دقې سبيل الله وي، لکه جهاد، حج، عمر
او علم زده کول وخيره. د ابن عمر ه د ابن مسعود او د عطاء د الفتوي ده. امام شافعي او امام احمد وايي

چه سفر دواحه مقصد دپاره وی چه هغه په شریعت کینه جائز وی، دحرام او د ناجائزه غرض دپاره چه کوم سفر وی په هغه کینه د قصر کولو اجازت نشته - حنفیه علماء وایی چه قصر په هر سفر کینه کیده شی، پاته شو سفر، نو هغه پخپل حالت باند د ثواب یا د عذاب مستحق کیده شی، خود قصر په حکم باند د هغه هېڅ اثر نه پر یوی.

هغه امامانو د "فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ" (هیڅ گناه نه ده) نه دا مطلب اغېته ده چه په سفر کینه قصر کول ضروری نه دی صرفی د قصر اجازت ده، که څوک غواری نو قصر و ذکر وی کنتی نو پوره موخ و ذکر وی - دارلله امام شافعی اختیار کړی ده، خو بیا هم هغه قصر کول بهتر کزی او قصر نه کولو ته زیسته شی، یرینودل وایی. د امام احمد په نز باند قصر کول واجب خون دی، خون کول نه مکروه دی. د امام ابوحنیفه په نز باند قصر کول واجب دی او په یو روایت کینه دارلله د امام مالک هم ده. د حدیث نه ثابت ده چه بنی صلی الله علیه و سلم همیشه په سفر کینه قصر کړی ده او په یو معتبر روایت کینه دانسته چه بنی چرته په سفر کینه څلور رکعت موخ کړی ده. ابن عمر فرمایي چه زه د بنی صلی الله علیه وسلم او د ابوبکر او د عمر او د عثمان رضی الله عنهم سره په سفر و نو کینه پاته شویم او ما چرته نه دی لیدلی چه هغوی پوره موخ کړی ده. د دغه په تائید کینه د ابن عباس او د نورو ډیر صحابو نه هم مستند روایتونه نقل کړی شوی دی. حضرت عثمان چه کله د حج په موقع باند په منی کینه څلور رکعت موخ ورکړ نو صحابو پرې اعتراض وکړ او حضرت عثمان په دغه جواب خلق مطمئن کړل چه ما په مکه کینه واده کړی ده، او ما د بنی صلی الله علیه و سلم نه اوریدلی دی چه څوک په یو بناړ کینه واده وکړی نو لکه چه ده د هغه بناړ و سید و نکه شوی به و چه ما دلته قصر و نه کړو. د دغه ډیر روایتونه خلاف د ده روایتونه د حضرت عائشه نه روایت شوی دی چه د هغه نه دا معلومېږی چه قصر کول او پوره موخ کول دواړه صحیح دی، لیکن دا روایتونه یو خود سند په لحاظ سره ضعیف دی او بل پخپله د حضرت عائشه د مسلک نه خلاف دی. البته دا صحیح ده چه یونیم حالت د سفر او د غیر سفر په منی کینه دی چه په هغه کینه په یو عارضی دمه حالت باند د موقع مطابق کله قصر او کله پوره موخ دواړه کیده شی. او غالباً حضرت عائشه به د دغه حالت په خقل فرمایلی دی چه بنی صلی الله علیه و سلم په سفر کینه قصر هم کړی ده او پوره موخ هم کړی ده. پاته شو د قرآن د الفاظ چه هیڅ گناه نه ده که قصر ذکر وی، نو د دغه مثال د سورة بقره په نولسم رکوع کینه تیر شوی ده چه هلته د صفا او د مرو په منی کینه د سعی په خقل هم د الفاظ ویل شوی دی، حالانکه د سعی د حج په کار و نو کینه واجب ده. په اصل کینه په دغه دواړو ځایونو کینه د دغه الفاظ و د بیا مقصد د خلونو دایره لر کول دی چه په داسی کونو کینه نه گناه نشته او نه په ثواب کینه شمه کی.

د ظاهریه په نز باند د قصر دپاره د سفر هیڅ مقدار نشته، په هر سفر کینه قصر کیده شی که کم وی او که زیات وی. د امام مالک په نز باند د اتز خلو یستو میلو (یعنی د اوه او یا کلو میټرو) نه په کم

إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ
كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ۝ وَإِذَا كُنْتُمْ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ

چہ کلہ تا سوسرہ فکروی چہ کافران بہ موتنگوی^{۱۳۳} خکہ چہ کافران بشکارہ ستا سود شمنی
تہ تیار ولاری۔

اواے نبی، هرکله چہ تہ بہ مسلمانان و کین موجودے او (دجنگ پہر وقت کین) هغوی له د

یاد یوسہ ورے او دیوے شے نہ پر کم سفر کین تر نشہ۔ ہم ارادے دامام احمد دہ۔ دامسک دین جاس شہرے او
دامام شافعی نے بیوتون ددے پد تا یید کین روایت شرے۔ حضرت انس د پخلسو میلور یعنی ۲۲ کلومیٹر
پہر سفر کین قصر کو لو تہ جائز وائی۔ امام اوزاعی او امام زہری د حضرت عمر د ارادے خوبہ کبریٰ، چہ
دیوے ورے سفر د قصر د بارہ کافی۔ حسن بصری د رور ورثوا دامام ابو یوسف د رور ورثو نہ پر
زیات سفر کین تر کو لو تہ جائز وائی۔ دامام ابو حنیفہ بہ نریانید چہ پر کوم سفر کین پیادہ یا ادبش بہ
مزل درے ورے لکی (یعنی تقریباً ۱۲۵ فرسنگ یا ۲۰ کلومیٹر) میلہ یا شہر د پاسہ ۲۰ کلومیٹر) پر مے
کین تعزیدے شے۔ ہم دارے د ابن عمر، د ابن مسعود او حضرت عثمان رضی اللہ عنہم دہ۔

پہر سفر کین دنہ د قیام کو لو مودہ د مختلفو اما مانویہ فتر مختلفہ دہ۔ دامام احمد بہ فتر
چہ پیادہ خلورو ورثو د قیام ارادہ زکرہ هغه بہ پورہ موخ کوی۔ دامام مالک او دامام شافعی بہ
فتر چہ چرتہ د شرور ورثو نہ زیات د قیام کو لو ارادہ وی صلتہ قصر جائز نہ دے۔ امام اوزاعی
دیار لیس ورے او امام ابو حنیفہ پخلس ورے پیادہ نہ زیاتے ورے د قیام کو لو بہ ارادہ د پورہ
موخ کو لو حکم کوی۔ د بنی صلی اللہ علیہ وسلم نہ پر دے بار کین شہر تفصیلی حکم روایت کرے شوہ نہ
دے۔ او کہ بہ یوحنا کین شوک د مجبوری نہ حصار شرے وں او هروختے د خیال وی کہ مجبوری ختم
شوہ نو وطن تہ بہ حم، نو پد دے مسئلہ کین د تہو اتفاق دے چہ تر شو پورے حصار وی تر هغوی پورے بہ
قصر کوی۔ د صحابہ کرام و یر مثالو نہ دے نقل شوی دی چہ هغوی پد دے حال تو کین دوہ دوہ کلہ
مسئلہ قصر کرے دے۔ امام احمد بن حنبل پر دے قیاس کہہ دے او تیدی تہ دے قید بہ تہو زمانہ کین د
قصر کو لو اجازت ور کرے دے۔

۱۳۳ ظاہریان و خارجیانو دے فقرہ نہ د مطلب اغتہ دے چہ قصر صرف د جنگ د حالت د پارہ دے
او دامن پہ حالت کین پہر سفر کین قصر کو لو د قرآن خلاف دے۔ لیکن پہ حدیث کین د مستند روایت نہ ثابتہ دے چہ
کہ حضرت عمر رضی اللہ عنہم د اثنی عشر بنی صلی اللہ علیہ وسلم تہ ورائد کرہ نو بنی و فومایل صدقتہ تصدیق اللہ
بہا علیکم فاقبلوا صدقتہ د قصر د اجازت یوا نعام دے چہ اللہ بہ تاسویانید کرے دے، نو د هغه
انعام قبول کری؟ دا خبرہ قریباً پہ تہو ترسہ ثابتہ دے چہ بنی صلی اللہ علیہ وسلم دامن او د خطرہ پہ دوارو

الصَّلَاةَ فَلْتَقِمُوا فِيهَا مِنْهُمْ مَعَكَ وَلِيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ تَدْفَعُونَ
فَإِذَا سَجَدُوا فَليَكُونُوا مِنْ دَرَائِكُمْ وَلَتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى
لَمْ يَصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلِيَأْخُذُوا بِأَسْلِحَتِهِمْ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَلَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمَّتِكُمْ

موضع و در بر لود پاره و در پیریم نوپکار دی چه په هغوی کین یوه دله ستاسره و در پیری او خپله
وسله و د ثمان سره واخلي، نو بیا چه کله هغوی سجده وکړي نوروستو د لار شي
او بله دله چه لا موضع نه نږدې کېه هغه د راشي او ستاسره د موضع وکړي هغه
هم بیدار وږسي او د ثمان سره د خپله ولسله واخلي، خکه چه کافران په دې انتظار کین
دی چه که تا سو د خپلو و سلواو د خپلو سامانونو نه لېز شان غافله شي نو

حالتونو کې په سفر کېه تکرر په دې ابن عباس صفایان کوی چه ان النبي صلى الله عليه وسلم خرج من المدينة
إلى مكة أربعين ألفاً من الغلین فصلی رکعتین. نبی صلى الله عليه وسلم د مدینه نه مکه ته تشریف و یوړد او په هغه
وخت کېه د هغه په زړه کېه د رب الغلین نه بغیر بله چایره نږدې، غریبام دوه رکعتي وکړل. په دې وجه
ما په ترجمه کېه د "خصوصاً" لفظ په دوو ځایونو کېه دغه زیات لیکلې ده.

۱۳۳ امام ابو یوسف او حسن بن زیاد د دې القاطونو د اکمان کېه دې چه صلوٰة خوف یولس د نبی صلى الله عليه وسلم
د زمانه د پاره خاص وو. لیکن په قرآن کېه دا دې دیر مثالونه موجود دی چه یو حکم نبی صلى الله عليه وسلم تشریف و
هم هغه حکم د هغه نه روستو د هغه د جانشینو د پاره ده. حکم خویش و چې خویش کید چه صلوٰة خوف د نبی شخص خاص کړی
شي. بیا د یو ځای د منو صحابو نه د اثابته دې هغوی دې نه روستوم صلوٰة خوف کړې ده او په دې بار دېه د یو صحابی
اختلاف نشته.

۱۳۵ د صلوٰة خوف د حکم د هغه حالت د پاره دې چه د دشمن د حملې خطر دوی خولا میدان جنگ کړم نږدې. او په
جنگ بالک کړم دی نو بیا د حنفیا نو پیسه فتر موضع روستو کولې شي. د امام مالک او د امام شری په نیز
که رکعت او سجده نشي کید ښه نو په اشاره د موضع کوی. د امام شافعی په نیز د مانجه په حالت کېه لېز شان و هل
تکړل م کولې شي. د نبی صلى الله عليه وسلم نه د اثابته د دې هغه په غزوه خندق کېه تلور موخو نه نږدې وکړي او
بیا نه روستو په ترتیب سره وکړل. حالانکه د غزوه خندق نه وړاندې د صلوٰة خوف حکم راغله و.

۱۳۶ د صلوٰة خوف کولو زیات تعلق د جنگي حالاتو سره د نبی صلى الله عليه وسلم په فتوحاتو کېه په مختلفو شرطونو
سره موضع کړې ده او د هغه وخت امام ته ایزاف دېه د جنگي حالاتو مطابق په دې طریقو کېه یوه طریقېه اختیار کړې

فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ
بَكُمْ آذَى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ أَنْ تَضَعُوا
أَسْلِحَتَكُمْ وَخَذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ
عَذَابًا مُهِينًا ۝۱۰۲ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَمًا

چہ پہ یوحل در باند حملہ و کری البتہ کہ باران و وجہ نہ تا سوتہ تکلیف وی یا ناروغہ یئی
نوپہ و سلہ اینود و کین گناہ نشہ خویا ہم پیدا روسی . یقین لوی چہ اللہ د کا فرانودیدار
رُسا کوئے عذاب تیار ساتلے دے . بیا چہ کلہ د مانعہ نہ فارغہ شی نوپہ دلا سہ

یوہ طریقہ داده چہ د فوج یوہ حصہ و د امام سرہ فوج کوی او بلہ حصہ و د دشمن مقابلے نہ و در یو بی بیا چہ کلہ
یو رکعت پورہ شی نو اولہ حصہ و سلام و ارہ وی اولارہ و شی او بلہ حصہ و راشی دویم رکعت و د امام سرہ پورہ کوی
پورہ طریقہ د امام بہ دوہ رکعت و شی او د فوج بہ یو یو رکعت و شی .

دویمہ طریقہ داده چہ یوہ حصہ و د امام سرہ یو رکعت و کری او بیا اولارہ شی ، بیا دویمہ حصہ و راشی سیر
رکعت و د امام سرہ و کری ، بیا د ارہ حصہ و پہ نمبر نمبر راشی او چیل یو یو رکعت و حان لہ کوی . پہ دہ
طریقہ بہ یو یو رکعت د امام سرہ و شی او یو یو رکعت بہ حان لہ حان لہ .

دریمہ طریقہ داده چہ د فوج یوہ حصہ و د امام سرہ دوہ رکعت و کری او د شہد نہ روستو و سلام و ارہ وی
اولارہ و شی . بیا دویمہ حصہ و د امام سرہ پیریم رکعت کینے شاملہ شی او د امام سرہ و سلام و ارہ وی . پہ
دہ طریقہ بہ د امام خلور رکعت او د فوج دوہ دوہ رکعت و شی .

خلورمہ طریقہ داده چہ د فوج یوہ حصہ و د امام سرہ یو رکعت و کری او کلہ چہ امام دویم رکعت نہ پاسی
نو مقتدی د باقی یو رکعت حان لہ و کری او سلام و ارہ وی . بیا دویمہ حصہ د امام سرہ پہ دویم رکعت کینے
شریکہ شی چہ امام سلام و ارہ وی نو دووی د پاسی او یو رکعت و حان لہ و کری . پہ دہ طریقہ کینے بہ امام
پہ دویم رکعت کینے قیام او د کوی .

اولئی طریقہ ابن عباس . جابر بن عبد اللہ او مجاہد روایت کری دہ . دویمہ طریقہ عبد اللہ ابن مسعود
روایت کری دہ او حنفی نو دہ نہ ترجمیم و رکری دہ . دریمہ طریقہ حسن بصری د ابوبکر نہ روایت کری دہ . او شری
طریقہ سہیل بن ابی حاتمہ روایت کری دہ او دہ طریقہ نہ امام شافعی او امام مالک د حبلن اختلاف ستریمیم
و رکری دہ .

دہ نہ علاوہ د صلوة خوف نورے طریقہ ہم شتہ چہ تفصیل پہ مبسوطات کینے ملا ویدے شی .

۱۳۴ یعنی د کوم احتیاط کو کوچہ تا سوتہ حکم کیوی د اے یو د نیا وی تدبیر دہ ، پہ اصل کینے خوف و

وَقَعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ۚ فَإِذَا طُمَأْنِنْتُمْ فَاقِيمُوا الصَّلَاةَ ۚ
 إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿۱۳﴾ وَلَا
 تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ ۚ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ
 كَمَا تَأْلَمُونَ ۚ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا
 حَكِيمًا ﴿۱۴﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ

او پہ ناستند او پہ ملاشتند او پہر حال کنن اللہ یاد دئی۔ او کلمہ چہا طمان درتہ نصیب شی نو پور موغم
 کوئی۔ مونگر پہ حقیقت کنن داسے نرسن کچہ دوخت پابندی سرہ پر مؤمنانوباند لازم کرے شوے دے۔
 پہر دے دل پہیہ و لبرئی کمزوری مہ بکارہ کوئی کہ تا سوتہ تکلیف رسپری نوستا سوشان
 هغوی تہم تکلیف رسپری۔ او تا سوتہ اللہ نہ دھغہ خیزا سید لوی چہ دھغہ امید و هغوی
 نشہ اللہ پہ ہر خہ پوے دے او دھکت خاوند دے
 اے نبیؐ، مونوہ دا کتاب تا تہ دحق سرہ نازل کرے دے، ددے دپاسہ چہ اللہ

شکست تاسو پہ تدبیر نو باندی نر دئی، بلکہ اللہ پہ نیسلہ باندی۔ حکمہ خرتاسولہ پکار دی چہ پہر دے احتیاطی
 کار نو باندی د عمل کو لوس سرہ ددے خبریہ یقین ولوی چہ شوک د اللہ نور پہ پوکو باندی مرکوی، اللہ پہ هغوی رسوا کوئی،
 ۱۳۸ یعنی د کفار دہ چہ پہر دھغہ وخت کینے اسلام پہ لار کینے یولوی خند دے۔
 ۱۳۹ یعنی دیرہ د تعجب خبرہ دہ چہ مؤمنان دحق پارد هغومرہ تکلیفونہم برداشت نہ کری خومرہ چہ
 کفارہ باطلہ پارد برداشت کوئی، حالانکہ د کفار دھغہ نہ صرف دنیا و د دنیا نیمگرہ فایک دے او مؤمنان
 د چل پروردگار د رضا و د هغہ د هیشہ انعام نو امید لرونکی دے۔

نکالہ پہر دے رکوع کینے او ددے نہ پہر دے روستور کوع کینے پہر دے اہمہ معاملہ باندی بحث شوے دے
 چہ پہر دھغہ زمانہ کینے بیدہ شوی دے، قصہ ددہ چہ د انصار رو پہ قبیلہ بنی ظفر کینے یوسرہ دوجہ
 نوم طعمہ یا بشیر بن ابیرق و دے دیوانصاری نہ بڑہ زغرہ پستہ کر لہ۔ کلمہ چہ پہر دھغہ پے لہتون
 شروع شو نو هغہ دے دیوسرہ دی سرہ کینر دہ۔ د زغرہ مالک بنی مسلی اللہ علیہ وسلم تہ مقد مہ
 پیش کرے ادبہ طعمہ باندی شک ظاہر کرو، خو طعمہ او د هغہ عزیزان او د بنی ظفر قبیلہ نو ددیرہ
 خلقو پہ چلو کینے اتفاق او کرواد پہر دھغہ باندی الزام او کولو۔ دیهودی نہ چہ تپوس و شو نو هغہ خپلہ صفا
 پیش کرے۔ لیکن د طعمہ د خلقو د طعمہ پہر دھغہ و کالت کو لو او ویل تے چہ د ایهودی حبشیہ دے، د حق نہ
 انکار کوئی او د اللہ رسول نہ معنی، ددہ پہر دھغہ د اعتبار دے خبر نو موہن منل یکار کچہ موہن مسلمانانو۔ قریب
 دہ چہ بنی ظاہر خبر نہ متاثرہ شو و اوقیملہ تے دیهودی خلاف کرے او د زغرہ مالک تے ہم پہر بنی ابیرق باندے

بِمَا آزَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِبِينَ خَصِيمًا ۝۱۵ وَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ
إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ۝۱۶ وَلَا تَجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ
أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَانًا أَثِيمًا ۝۱۷ يَتَخَفُونَ

تائے کو مہ نیغہ لار خود لے دہ دھے مطابق پہ خلقو کیں فیصلے کوہ۔ تہ دہ خیانت کرد سرہ
پہ جکرہ کیں طرفدار مد جوریدہ، اود اللہ نہ معافی غوارہ، ہغہم پر مضبوط کے اور حم
والادہ۔ شوک پہ دخیلو خانو نو سرہ خیانت کوئی تہ دہ هغوی حمایت نہ کوہ۔ دہ اللہ
داسے سرخوش نہ دچہ خیانت کوئی او پیشہ نہ دگناہ وی۔ دا خلق خیل کارونہ د

پہ الزام نکولو خبردارے ور کرے وہ۔ پہ دیکھنے دی راغلہ او تہول حقیقت بنکارہ شو۔

کہ چرے نبی صلی اللہ علیہ وسلم دظاہری خبر و مطابق فیصلہ کرے وہ نوہ یوقاضی پہ حیثیت سرہ
داد ہغہ دپارہ گناہ نہ وہ۔ او قاضیا نولہ اکثر داسے مقدمے راسی چہ غلطے گواہی رتہ خلق و کوی او حقیقت
نہ خلاف فیصلے ترجیح ملے کری۔ لیکن پہ یوداسے وخت کینے چہ داسلام او د کفر پہ میخ کینے یوز بردست کشن
شروع وو، کہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم دظاہری خبر و مطابق د بھودی خلاف فیصلہ کرے وہ نوہ اسلام
مخالفینو تہ بہ د پیغمبر خلاف او د اسلام خلاف او د مسلمانانو خلاف یوہ زبردستہ وسلم پہ لاس ورھے وہ
هغوی بہ هر جائے کینے دا وٹیل چہ یرہ حق د انصاف پہ دوئی کینے کوم جائے دہ، دوئی کینے خوم ہغہ ولہ
بازی او بدینتی دہ چہ د کوہ خلاف دوئی تبلیغ کوئی۔ دہ خطرہ نہ دہم کید لود پارہ اللہ تعالیٰ خاص
طور پہ دہ مقدمہ کینے مداخلت و کرد۔

پہ دہ رکوع کا نو کینے یو طرفتہ ہغہ مسلمانان سخت ملامتہ کرے شوی دی چہ صرف دہ خاندان او د
قبیلہ د خاطرہ نہ دہجر مانو طرفداری کری وہ۔ بل طرفتہ عامو مسلمانانو تہ داسبق ور کرے شروع دہ
چہ د انصاف پہ معاملہ کینے نہ ہازی مد کوئی۔ دہ سب دیا سنگاری نہ وہ چہ دخیلے دے سرے کہ پہ
ناحقہ دی خو طرفداری نہ کوئی او دے دے سرے کہ پہ حقہ دی خو چہ انصافی ورسرہ کوئی۔

۱۱۱ شوک چہ د بل سرہ خیانت کوئی ہغہ پہ اصل کینے دہ تولونہ اول دہان سرہ خیانت کوئی
حککہ چہ د زہرہ او دہ ماغو کوم طاقتونہ ددہ سرہ د امانت پہ طوبی دی، پہ هغوی
باندہ دہ زور راوری چہ پہ خیانت کوئی کینے ددہ سرہ ملگری شی۔ او خیل زہرہ دوسرہ
دبا و کبری چہ ہغہ بیا دہ خیانت پہ کار کینے دہ لہ مخی نہ فشی راتلے۔ انسان چہ کلہ پہ خیل خان
کینے دنہ دا ظالمانہ طاقت حدتہ ورسوی نو پیرے دہے بھرہ ہغہ نہ د خیانت او گناہ کار کیری

مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُمْ مَعَهُ إِذْ يَبْيِثُونَ
 مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿۱۸۸﴾
 هَآنَتُمْ هَآؤُلَآءِ جَدَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللَّهَ
 عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿۱۸۹﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ
 سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿۱۹۰﴾
 وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبْهُ عَلَى نَفْسِهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا
 حَكِيمًا ﴿۱۹۱﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ

انسانانوں نے پتولے شی خود خدائے نہ سے نشتی پتولے ۔ ہفہ خو پہ ہفہ وخت کن
 ہم د دوی سرہ وی کلہ چہ دوی پت پہ شیو کن د ہفہ د مرضی خلاف مشورے کوی ۔
 د دوی پہ تہو لو عملونو باند اللہ قابو لرونکے (محیط) دے ۔ نہ ؛ تا سو خو پہ دے دنیا کن
 د مجرمانو د طرفہ جکرہ ذکرہ ، خود تیامت پہ ورج بہ د دوی د طرفہ شوک جکرہ
 کوی ؛ آخر ہلتہ بہ د دوی وکیل شوک وی ؛ کہ شوک غلط کار و کوی یا پہ خیل خان
 باند ظلم و کوی او بیا اللہ تہ د معافی درخواست و کوی نو اللہ بہ معاف کونکے
 او رحم کونکے بیا موی ۔ خو چہ شوک بدی و کتی نو د ہفہ داکتہ بہ د ہفہ
 د پارہ و بال وی ، اللہ د ہر خہ نہ خبر دے او ہفہ حکیم او دانادے ۔ او چا چہ خطا کار و کو
 او یا تے کناد و کرہ بیائے د ہفہ الزام پہ یو بے گناہ سری باند ولسر و و سو

اَحْمَلْ بَهْتَانًا وَاِثْمًا مُّبِينًا ۝ وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ
 لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ اَنْ يُضْلُوْكَ وَمَا يُضْلُوْنَ اِلَّا اَنْفُسَهُمْ
 وَمَا يَضُرُّوْكَ مِنْ شَيْءٍ وَّاَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ
 وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَاِنْ كَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيْمًا ۝
 لَا خَيْرَ فِىْ كَثِيْرٍ مِّنْ جُؤَاهِمُ اِلَّا مَنْ اَمْرٍ بَصْدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ
 اَوْ اِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ
 اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ۝ وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُوْلَ

هغه خود غتود دوغواو مشرکند ۛ کنناہ پیتہ پہ خان بارکروہ

ۛ بنی کہ د الله فضل پہ تاباند نروہ او د هغه رحمت درسره شامل نروہ نوپه دوی
 کین یوه دله دا فیصله کړی و دچم تاپه دوکه کین واپو ی ، حال دا و وچه په حقیقت کین هغوی
 د خان نه بغیر بل شوک نه دوکه کول او تاته ۛ هیم نقصان نه شود در رسول ۛ الله په تاباند
 کتاب او حکمت نازل کړه ۛ او تاته ۛ هر هغه ۛ خودی دی چه تاته معلوم نه وو او د هغه
 فضل په تاباند ږیر د ۛ

د خلقو د غوږ په پتو خبر وکین اکثر ۛ بیکړه نرو ی . هن که شوک په پته باند د صدقه او
 د خیرات ورکولو چاته ۛ او وای یا د یونیک کار دپاره یا د خلقو په معاملاتو کین د اصلاح راوتلو
 دپاره چاته ۛ او وای نوہ ابیانه خبره ده ، او شوک چه د الله د رضا دپاره دا ۛ کوی
 هغه له به موږ دیر اجر ورکو د ۛ خو چه چا د رسول مخالفت ته ملا تړلی دی او

ۛ یعنی که هغوی په غپلو غلطو خبرو ته دوکه کړه ۛ او شانته د ۛ انصافی فیصله حاصله
 کړه ۛ خو نقصان د هغوی و تاته هیم نقصان نه وو . حکم چه د خدا ۛ په نږ به جبرمان هغوی و
 نه به نه و ۛ شوک چه حاکم نه دوکه ورکړی او په هغه غلطه فیصله د کړی نو هغه پخپله خپل خان په د ۛ
 دوکه کینه اچوی چه کینی په د ۛ چل ۛ زما سره شو ، حالانکه د الله په نږ چه حق د چاره هغه ۛ د هغه د ۛ او د دکه شوی
 حاکم په فیصله حقیقت نه بدلیږی . (وگورۛ سورة بقره هاشیمه نمبره ۛ) -

مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ
 نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿١١٥﴾ إِنَّ اللَّهَ
 لَا يُغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ۗ وَمَنْ
 يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾ إِنَّ يَدُ عُونٍ مِنْ
 دُونِهِ إِلَّا أَنْشَاءً وَإِنْ يَدُ عُونٍ إِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا ﴿١١٧﴾

دے مونا نو دلارے نہ بغیر پہلے لار روان شئی، اوحال داوی چہ نیغہ لار ورتہ نیکارہ شوی وی،
 نو هغه بہ موبہم هغه طرفتہ بوخو کوم طرفتہ چہ هغه بہ خیلہ وکوزید واد هغه بہ جہنم تہ
 غورڈ و وچہ بدترین حائے دقرار دے
 دالله ستر و خوب دے یو شرک بخشنہ نشہ، ددے نہ بغیر نور هغه معاف کیدے شئی چہ هغه معاف
 کول و غواری، چاچہ دالله سرہ شوک شریک کرل هغه خود نیغہ لارے نہ دیر لارے لارے
 هغوی دالله پچائے دزمانہ بتانو عبادت کوی۔ هغوی د هغه باغی شیطان عبادت کوی

۱۱۲۳ ہر کلمہ چہ پر دے پاسنی مقدمہ کہے بنی صلی اللہ علیہ وسلم دمسلمان خلاف او دے یهودی پہ
 حق کہے فیصلہ وکرہ نو دے منافق خیل جاہلیت شروع کرو دمدینہ نہ مکہ تہ لاہ واد اسلام او دے بنی
 صلی اللہ علیہ وسلم دد شمانوسرہ ملاؤ شوا و مخالفت ے شروع کرو۔ پہ دے آیت کہے د هغه دے حرکت
 تداشارہ دے۔

۱۱۲۴ پہ دے رکوع کہے دغہ پاسنی خبر جاری روانہ دے۔ وائی چہ دغہ جاہل سرے پہ غصہ
 کہے پہ کومہ لار روان شو هغه خشک لار دے، اوچہ دصلحا نو خلتونہ جدا شو نو د شتکہ خلتوسرہ ملکہ
 شو۔

۱۱۲۵ ہیشوک دشیطان پہ دے طریقہ عبادت نہ کوی چہ خدا ے ترجور کری او بیا د هغه پہ
 ورا ند سر پہ سجدہ وکوی۔ البتہ چہ سرے د خیل نفس واکے دشیطان پہ لاس کہے دکرری،
 چہ کوم خوات ے هغوی ہلتہ دے شئی، بکہ چہ دے د هغه بندہ وی او هغه ددہ خدا ے وی،
 نو دے تہ دشیطان عبادت وائی۔ دے نہ د معلومہ شہ چہ شوک دچا حکونہ بے تپوسہ منی او پہ
 رند وستر کو پہ هغه پچہ روان وی نو دے تہم عبادت وائی او پہ حقیقت کہے دے د هغه عبادت کوی۔

لَعَنَهُ اللَّهُ وَقَالَ لَا يُخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ۝
وَلَا ضَلَّتْهُمْ وَلَا مَنِيْنَهُمْ وَلَا مَرْنَهُمْ فَلْيَبْتِكُنْ إِذَا نَالَ الْإِنْعَامَ
وَلَا مَرْنَهُمْ فَلْيَغْيِرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ
وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا ۝ يَعِدُهُمْ

جہ اللہ پر لعنت کر دے۔ (ہنوی دھغے شیطان خبر منی) جہ اللہ تہ یے ویلی وو جہ
”ستائے بندیا نو نہ بہ ضرور یوہ مقرر حصہ الخلم، زہ بہ ہغوی بے لارے کوم، زہ بہ غے پہ
طہر امید و نو کن اچوم اوزہ بہ ورتہ حکم کوم او ہغوی بہ زما پہ حکم د حنا ورو
غور و نہ خیرہ وی اوزہ بہ ورتہ حکم کوم او ہغوی بہ زما پہ حکم د خدائے پہ
جور بن کن رد و بدل را وی۔“ دا شیطان جہ چا د اللہ پچائے حان لہ خیل ولی او سر پرست
جور کرو ہغے بنکار پہ نقصان کن پر پوتو۔ ہغے ددے خلقو سرہ وعدے کوی

۱۳۶ یعنی زہ بہ ہغوی پہ دو کہ دو کہ داسے راضی کوم جہ ہغوی بہ د خیل وختو نو، کوششونو، ہنوتو
او د خیل وختو نو او قابلیتو نو او د خیل و ولاد او خیل و مالونو دیرہ حصہ زما پہ لار کئے لکوی۔
۱۳۷ داد عربو و ہونو نہ اشارہ دہ۔ پہ عربو کئے دا قاعدہ وہ جہ یوہ او بنے بہ پچہ یا لست
بچی را ورل نو دھغے غور و نہ بہ خیرہ کرل او د یو بت پہ نوم بہ غے پر یسود لہ او دھغے نہ بہ غے
بیا کارا حتمل حرام کنرل۔ دغے جہ د یو او بن د نطفے نہ بہ لہ پچی و شونو ہغے نہ بہ غے غور و نہ
خیرہ کرل او د یو بت پہ نوم بہ غے خیرا قی پر یسود و۔ خیرہ غور بہ ددے خبرے علامہ وہ جہ دا
صدا تہ شوعہ خارو دے۔

۱۳۸ د خدائے پہ جور بن کئے د رد و بدل را دستلو مطلب دانہ دے جہ د خیر و نو پہ پیدا ائی
شکل کئے رد و بدل شوک را وی۔ کہہ ائے مطلب شی بیا خود انسان د رد کرے ہول کارو نہ د شیطان
پہ لستہ کبری۔ حکم جہ تہذیب خونوم دھغے تبدیلی دے جہ انسان دے د خدائے پہ جور شود
خیر و نو کئے کوی۔ دلستہ جہ کوم رد و بدل تہ شیطانی کار و بیٹے شوعہ دے ہغے دادے جہ انسان
د یو خیر نہ ہغے کار و اخی جہ دھغے دپارہ خدائے ہغے نہ وی پیدا کرے، او د یو خیر نہ ہغے
کار و نہ خلی جہ دھغے دپارہ خدائے ہغے پیدا کرے وی۔ یعنی ہغے ہول کارو نہ جہ انسان دے
د خیل فطرت نہ خلاف کوی او د نور و خیر و نو فطرت نہ غے خلاف کوی، ہغے د آیت پہ رنرا

وَيُنَبِّئُهُمُ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ۝ (۱۳۰) أُولَٰئِكَ
 مَا لَهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُجِدُونَ عَنْهَا مَخِصًا ۝ (۱۳۱) وَالَّذِينَ آمَنُوا
 وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
 خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا ۝ (۱۳۲)
 لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ وَلَا أَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ لَعَلَّ سُوءًا

او دوی له امید و نه ورکوی، خود شیطان توله و عده ددو که نه سوا بل شه نه دی -
 دده خلقو حاته جهنم مه چه دهغه نه به د خلاصی هیچ صورت و نه موفی. پاته شو هغه
 خلق چه ایمان را وری او نیک عمل و کړی، نو هغوی به مرغه داسه باغونوته و ردا خل کړو
 چه لاند به ترو له بهیږی او هلته به هغوی همیشه همیشه وسپری - داد الله رینتینی
 و عده ده او د الله نه ریا نه رینتیا خیره به د چاوی -
 آخری انجام نه ستاسو په ارزو کا نو منحصر د اونه د اهل کتابو په ارزو کا نو باند منحصر د بچا چه بدی و کړه

کېنه ټول شیطاني حرکتونه دي. مثلاً د لوط د قوم هل (يعني نارينه سروسره بدکاری کول)، چې بند ول،
 د دنیا نه کناره کشي کول، برهمچرچ (پاک مننه نسيدل)، نارينه او زوانه په اولاده کول، د سړي
 نه همېرا جوړه ول، زوانه چه فطرتاً د کوم خدمت د پامه پید ا دی هغوی د هغه خدمت نه منع کول او
 د هغوی نه د سروکارا غفل - دا و داسه دیر نور کارونه چه د شیطان شاګردان په دې دنیا کې کوی
 دده په اصل کېنه دا مطلب ده چه دا خلق د خدا په پاک قانون غلط کړی او دوی په هغه کېنه
 اصلاح کول غواړی -

۱۳۹ ګله د شیطان ټول کارونه د وعدو او د امید و نو په طاقت باند روان دي. شیطان چه
 یواځه یوتن یا د انسانانو یوه ډله کله په غلطه لار بو تلل غواړی نو هکېنه ورته د امید و نوشین
 باغ و ښایي. چاله د مزو او د خوږ و نو او د کامیابی امید و نه ورکړی، څوک د قوم د ترقي په
 طمع کینوی، چاله د انسانانو د فلاح او د ښیکړه یقین ورکړی، چاله صداقت ته درسید و
 تسلی ورکړی، چاله د ابرو سس ورکړی چه نه خدا ته شته او نه آخرت، لږه خود مرک نه دوستو
 خاوره کیدل دی، او چاله د تسلی ورکړی که آخرت وی هم نو هغه به د فلا نی فلا نی په وجه - پخ
 شته. فرض دا چه څوک په شه دوکه کیدنه شي هغه په هغه دوکه کوی -

يُجْزِيهِ ۖ وَلَا يَجِدُ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ۝ (۷۳) وَمَنْ
يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ اُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ
فَاُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ۝ (۷۴) وَمَنْ أَحْسَنُ
دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ ۖ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ
إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۚ وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ۝ (۷۵) وَلِلَّهِ مَا
فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَظِيمًا ۝ (۷۶)
وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ ۚ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهَا ۖ فِيمَنْ

د هغه بدل له به موی اود الله په مقابله کښ به دخپل ځان د پلر هڅوک حمایت کونکې اومعنا
بیان د موی - اوڅوک چه نیک عملونه کوي که هغه سره وي اوکه نهڅه - خوچه ایا نښه اړوي
نود غښه خلق به جنت ته دا خلیري اود د وره هومره خلق به نه وهله کیری -
د هغه سړی نه د ژوند به تره طریقه د بل چا کید نه شي چه الله تره خپل سر ته پت
کړد او خپله رویه نه نیکه وسانله اوسید یو مخیز د ابراهیم په طریقه روان شو
د هغه ابراهیم په طریقه چه خدا ته ځان له دوست کړه وو - په آسمانونو او په زمکه کښ
چه شه دی داد الله دی او هر څیز د الله په قابو کښ ده
خلق شان د ښو په معامله کښ فتوی تپوسی ورته ووايه چه الله تاسو هغوی په معامله کښ فتو درکوي

الله یعنی د خدا ته وړاندې خپل سر ته پتول اود خپل اختیار نه منع کیدل په دغه وجه ښه به تره طریقه
ده چه بالکل د حقیقت مطابق ده - هر کله چه الله د زمکه اود آسمانونو اود هغه ټولو څیزونو مالک د
چه په زمکه او آسمانونو کښه دی نو بیا د انسان دپاره صحیح طریقه داده چه سرکښ او خپل اختیار
پرېږدي اود الله په بند کښ ادا طاعت باند راضی شي -

الله یعنی که انسان الله ته سر ته پت نه کړي اود سرکښ نه منع نه شي نو د الله نه چرته تبتید نه
نشي - د الله قدرت دده نه هر طرف ته چا پیره ده -

الله دا په صفا نه دی ویشلي چه خلقو به د ښو په معامله کښه شه تپوس کړو - خو هڅه چه کومه
فتوی ورکړه شوی ده د هغه نه د تپوس پته لکي -

وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتِمَّى النِّسَاءِ الَّتِي لَا تُوْتُوْنَهُنَّ
 مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ
 الْوِلْدَانِ وَأَنْ تَقُومُوا إِلَيْهِم بِالْقِسْطِ ۚ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ

اور سورہ درتہ ہفہ حکونہ ہم یادوی چہ د اول نہ تاسوتہ پہ دے کتاب کن اؤر وکے
 کیہی۔ یعنی ہفہ حکونہ چہ د ہفہ یتیمانو جینکو پہ حقہ دی چہ د ہغوی حقونہ تاسوتہ و رکوی
 اونکاح ورسرہ نہ کوئی ایاد لالچ پہ وجہ ورسرہ تاسو پچیلہ نکاح کول غوارہی، اوہفہ
 حکونہ چہ د کمزور و بے وسو ما شومانو پہ حقہ دی۔ اللہ تاسوتہ
 حکم کوئی چہ د یتیمانو سرہ پہ انصاف قائم و سئی، او شہ نیکی چہ تاسو کوئی

۱۵۳ د اداصلی تپوس جواب نہ دے بلکہ د جواب ورکولونہ اول اللہ تعالیٰ د ہفہ حکونو پہ پابندی بیا
 زور ورکے دے کوم چہ دے سورہ پید شروع کجہ د یتیمانو جینکو او د یتیمانو پچوپہ بارہ کجے شوی دوی
 د دے نہ معلوم پچی چہ د اللہ پہ نظر کجہ د یتیمانو حقونہ خومرہ زیات اہم دی۔ پہ اولنودہ و رکوی
 کجہ د یتیمانو د حقو نو سخت تاکید شوے و خوب ہفہ باند اکثفا و نہ شوہ۔ اس چہ د استونکے پہ
 بارہ کجہ د مسئلو خبرہ راغلہ، نو خلقولہ د جواب ورکولونہ حکینہ د یتیمانو د فائدے د کرے پچیلہ
 ذکر۔

۱۵۴ ہفہ آیت نہ اشارہ دہ چہ پہ ہفہ کجہ و پیلے شوی و وجہ کہ د یتیمانو سرہ د بے انصافی
 کولونہ پیر بری نو کومے زناتہ چہ تاسو خوبے شی۔ (سورہ نساء۔ آیت ۳)
 ۱۵۵ د "تَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ" د مطلب ہم کیدے شی چہ "تاسو ورسرہ نکاح کول
 غوارہی" او د اہم کیدے شی چہ "تاسو ورسرہ نکاح کول نہ غوارہی" دے پہ تشریح کجے
 حضرت عائشہ فومائی چہ د کومو خلقوپہ سرپرستی کجے بہ دا سے یتیمانو جینکو وے چہ
 ہغوی تہ پہ د مور او پلار دولت پاتے شوے و، نو د ہغوی سرہ برے پہ مختلفو طریقو ظاہر نہ
 کول کہ جینکو بہ مالدار ہم وے او بنائیت بہ ہم وے نو دے خلقو بہ د ہغوی سرہ پچیلہ
 نکاح کولہ او مہر او نفقہ بہ نہ ورکولہ او د ہفہ د مال او د بنائیت نہ پہ نے فائدہ اہستہ۔
 او کہ جینی بہ بد شکلہ وہ نو دوی بہ ورسرہ نہ پچیلہ نکاح کولہ او نہ بہ نے بل لہ پہ
 نکاح ورکولہ چہ ہے نہ چہ شوک د سر سر ہفہ پیداشی او صبالہ رانہ د دے د حق تپوس
 ذکر۔

۱۵۶ ہفہ حکونو تہ اشارہ دمچہ دمہ سورہ پہ اولفی او دویمہ رکوع کجہ د یتیمانو د حقونو
 پہ بارہ کجے شوی دی۔

فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا ﴿٣٦﴾ وَإِنَّ أُمَّرَأَةً خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا
 نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا
 وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا

ہفتہ بہ دے اللہ نہ پتہ نہ پاتے کبریٰ۔

۳۶ ہر گز چہ یوہے نیچے نہ دے خیل خاوند دے بد سلوکی یاد ہے پروائی خطہ وی نوہی گناہ نہ دے
 کہ نیچہ خاوند (دے حقو نو پے کمی زیاتی باند) پچیلو کین صلح و کبریٰ صلح پہ ہر حال کین
 بہترہ دے۔ زرو نہ پہ لہو شہ زرت کیبریٰ، ۳۷ خوکہ تا سوا احسان و کبریٰ او دے خدائے نہ ویر پری نو

۳۷ دے خدائے نہ دے اصلی پیوس جواب شروع کبریٰ۔ پہ دے جواب باند دے پوہید و دیارہ اول
 پہ سوال خان پوہ کول پکاری۔ دے جاہلیت پہ زمانہ کینے بہ یوسری ہے شمیرہ نیچے کولے او دے
 تہو لو نیچو بہ خیل ہیٹ حقو نہ دے وو۔ کلہ چہ دے سورہ نساء اولی آیتو نہ نازل شو نو دے نیچو پہ بارہ کینے
 دوہ تسہ پابندی و نکیدے۔ یو داچہ دے نیچو کولو تعدد زیات نہ زیات تلور مقرر کرے شو
 دویم داچہ کہ شوک دے یوہ نہ زیاتے نیچے کوی نو دے ہغوی پہ مینج کینے انصاف کول (یعنی برابر سلوک
 ساتل) شرط کرے شو۔ اوس پکینے دا سوال را پیدا شوچہ کہ دے چا نیچہ شنہ وی، یا پہ ہمیشہ مرض
 پرتہ وی، یا دے خاوند حقو نیچے او کولے، اوہفہ دویمہ نیچہ وادہ کوی نو آیا دے مجبورہ دے چہ
 دے دو اروسرہ بہ یوشان مینہ لری، او یوشان کورولے یہ کوی؟ او کہ دے دے دے و نہ کبریٰ نو
 آیا انصاف بیاد دے چہ دے دویم وادہ کولو دیارہ و اولی نیچہ پریں دی؟ او کہ چرے اولی
 نیچہ پچیلہ مرضی جد اکیدل نہ غواری نو آیا بیاد نیچے خاوند پہ مینج کینے تہ دے معاملہ کیدے
 شی چہ دے اولی نیچہ خیل نیچے حقو نہ پریں دی او خاوند دے طلاق و کولو نہ منع کبری؟ او
 آیا دے کول خوبہ دے انصاف نہ خلاف نہ وی؟ دا سوالو نہ دی چہ جواب ہے پہ دے آیتو نو
 کینے شوہ دے۔

۳۸ یعنی دے طلاقو نہ دے بہترہ دے چہ پہ خیل کینے صلح و کبریٰ او نیچہ دے خیل زور خاوند سرہ ژوند
 تیر کبری۔

۳۹ دے نیچے دے طرفہ زورہ تنگی دادہ چہ پچیلہ ورتہ نہ معلومہ دی چہ پہ دے وجہ دے خاوند
 زما سرہ نالکی دے او بیام دا غواری چہ خاوند زما سرہ ہغے سلوک کوی لکہ شکہ چہ دے دو
 مینو وی۔ دے سری دے طرفہ زورہ تنگی دادہ چہ یوہ نیچہ دے زورہ پہ مینہ دے سرہ وسیدل غواری
 او دے داکو شش کوی چہ ہفتہ دے تہو نو نہ زیاتہ دباؤ کبری او دے حقو نہ ہے حد کم کبری۔

فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٣٨﴾ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ
تَعْدُوا ابْنَيْنِ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ
فَتَذَرُوهُمَا كَالْعَلَقَةِ تَطْوِيَانُ تَصِلُحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ

یقین لویٰ چہ تاسو دے کار نہ بہ اللہ ناخبرہ نہ وی۔ دینگو پہ منہ کن پورہ انصا کوں ساسو
پہ وس کن نہ دی کہ تاسو غماری ہم خو کو لے نہ نئی۔ نو د اللہ د قانون د منشا پورہ کو لو
د پارہ دا کافی دہ چہ) یوے نیٹے تہ داسے مہ مائیلہ کیری چہ بلہ بے اسر
اوینا نہ پریدہ دی کہ تاسو خیل عمل درست کرو او د اللہ نہ ویریدی نو اللہ

۱۶۰ دلتہ بیا اللہ تعالیٰ سری تہ وائی چہ نہ دے معاملو کینے زیہ فراخہ ساتہ کوے نیٹے چہ دیر کلونہ
ستاسرہ یوے خلتہ ژوند تیر کرے دے نو کہ ہفہ ستا خونہ ہم نہ وی خوتہ ورسہ احسان کو اودھے خلتہ
نہ دیر پیدہ چہ کہ د انسان نہ د گناہونوپہ وجہ خفہ شوا و دھفہ پہ کی رانے نو بیا بے نہ دینا کینے چہ
حانے نہ وی۔

۱۶۱ مطلب دادے چہ سرے پہ ہر وقت کینے او پہر غیز کینے د دو یا د زیاتو نیٹو پہ منیم کینے برابرے
نئی ساتے۔ یا بہ یوہ شکی وی او بلہ بدرنگہ، یا بہ یوہ خوانہ وی او بلہ چنہ، یا بہ یوہ ہمیشہ مریضہ
وی او بلہ روغہ رمہ، یا بہ یوہ بد خویدہ وی او بلہ بد خوئی والا او دغہ شان فورے دیرے خبرے
کیدے شی چہ دھفہ پہ وجہ بہ یوہ نیٹے سرہ مینہ زیاتہ وی او دے سرہ کدہ۔ پہ داسے حال تو کینے
قانون دانہ وائی چہ پہ مینہ محبت او کور والی کینے ضرور د دوارو پہ منیم کینے برابرے وساتے
شی۔ بلکہ قانون صرف دا مطالبہ کوی چہ ہر کہ ستاد یوے نیٹے سرہ مینہ نشہ او طلاق ورہ
نہ ور کوہ او د خان سرے پہ خیل خواہش یا دھفہ پہ خواہش ساتے، نو بیا دومرہ تعلقات ورسہ
ضرور ساتہ چہ ہفہ خلقوتہ بے خاوند نہ بکاری۔ پہ داسے حال تو کینے د یوہ پہ نسبت دے سرہ
زیاتہ مینہ لرل یوہ قدرتی خبرہ دہ، خود اسے ہم نہ دی کول پکار چہ ہفہ بلہ نیٹہ داسے اوینا نہ
شی لکہ چہ ہد و خاوندے نہ وی۔

کدے آیت نہ نیٹے خلقوتہ مطلب دا ایستے دے چہ قرآن خویو طرفتہ دشمنو کو لو پورہ اجازت
ورکوی ولے ہلہ چہ پہ انصاف نہ ساتے شی، او بل طرفتہ وائی چہ پہ دیر و نیٹو کینے انصاف کوں
نا ممکنہ دی نو داسے معلوم پیری لکہ چہ دیر و نیٹو کو لو اجازت منسوخ شوے دے لیکن پہ حقیقت کینے
داسے مطلب دا ایستہ د پارہ پہ دے آیت کینے ہم گناہ نشہ کہ صرف دومرہ ویکے شوے دے چہ تاسو د
نیٹو پہ منیم کینے انصاف نیٹے کوئے نو بیا تیر دا مطلب دا ایستے کیدے شو، خو چہ روستو ورپے دا و فرمایہ
شو چہ یوے نیٹے تہ بالکل مہ مائیلہ کیری، نو کوں مطلب چہ تیر پہ مینی یورپ پہ تلو کی حق

عَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٢٩﴾ وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللَّهُ كُلًّا مِّنْ سَعَتِهِ ۚ وَ
 كَانَ اللَّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
 وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنْ
 اتَّقُوا اللَّهَ ۚ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ
 وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
 وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾ إِنَّ يُشَاقِقُكُمْ آيَاتُنَا وَنَايَ
 بِالْغُرِينِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرًا ﴿١٣٣﴾ مَن

معاف کوئے اور تم کوئے سے لیکن کہ بنوہ خاوند دیوبل نہ جڈا شی نو خدا ہے پچیل
 لوی قدرت سره هر یو دبل د محتاجی نہ خلاص کری۔ د الله سینہ دیره فراخه ده او هغه
 هو بیچار او پوه ده۔ په آسمانو نو او په زمکه کښ چه خدی هغه د الله د استاسونه
 مخکن چه چاته موبز کتاب ورکړه و د هغوی ته هم موبز دا ویلی وواو اوس
 تاسو ته هم دا ویلی چه د خدا نه په یو بیره کار کوئ۔ لیکن که تاسو نه منی نومرئ منی،
 که زه که او د آسمانو نو د تلو چیرو نو مالک الله ده او هغه په نیازه غنی ده، که هر تعریف
 لائق ده۔ هن، الله مالک ده د هغه تلو چیرو نو چه په آسمانو نو کښ دی او چه په زمکه کښ
 دی او د کار ساری دپاره من هم هغه کافی ده۔ که هغه و غواری لوائه خلقو تاسو به لرې کری
 او ستاسو په ثاغه به نور خلق راوی، او هغه دده پوره قدرت لری۔ شوک

دا ایستل غواری، هغه ته هیم حاجت پاته نه شو۔

یعنی د خپله وسه پوره که ته په قصد ظلم نه کوئ او د انصاف کولو کوشش کوئ
 نو د مجبوری د وجه نه که خه لږه دیره غلطی د انصاف په معامله کښ درنه وشي نو هغه به الله
 معاف سکری۔

كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿١٢٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا
قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ

چه بوازے د دنیا د ثواب طلبکاری هغه له خان خبرول پکاری چی د الله سره د دنیا ثواب
هم شته او د آخرت ثواب هم الله اوید ونکه اولید ونکه ده. ۱۲۶
اے هغه خلقو چه ایمان مورا وره ده، دانصاف جنده و چتونکی او د خدا د پاره کواهی کوکی
جو رشتی اکو که ستاسو انصافی او ستاسو کواهی پخپله ستاسو د خپل خان یا ستاسو د مور او پلار

۱۲۷ عام طور چه کله قانونی حکمونه بیان شی، او غصه منلچه کله په محرم ژوند تیرولو باند زور وگرځ
شی، نو الله تعالی په یو خوا تر نا کوجلو کچه یو مختصر و حفظ کوی او مقصد ته داوی چه خلق د دغه حکمونو
پابندی ته تیار کړه شی. دا هم دغه شان یو مختصر و غلط ده. د دغه نه مخکې د بشپړ او د بیتجانو چپو سره د
انصاف او د نیکو سلوک ساتلو حکم شوه ده نو اوس دا ضروری وه چه یو خود نصیحت خبره مو منانو
ته ذکره شی.

یوه دا چه ته پخپله په دغه مه د دکه کیر به چه د چا قست جوړول او وړانول ستا په لاس کچه دی، که تا
د چا نه لاس واغسل نو هغه به به آسره پاته شی. نا، ستا او د هغه او د ټولو د قستونو ملک الله ده او الله
چه د خپل یو بند سره امداد کول غواړی نو د هغه د پاره یواځه ته ذریعه نه شي. د الله سره دیر د زریعه
دی او هغه خپله ټوله ذریعه په حکمت استعمالونه شی.

دویمه دا چه د تیرو شوو پیغمبرانو امتونو ته او تاسو ته همیشه دا نصیحت کیری چه په هر کار
کچه د خدا ته نیر کوی. که دا نصیحت مو مونو په دغه کچه ستاسو خلاصه ده، د خدا هم فایده
پکچه نشته. او که تاسو نه منونو مخکینو امتونو هم نافرمانی کړه وه هغوی خدا ته نه شه نقصان
د رسو چه تاسو به هم ورته ورسوی. خدا ته نه مخکینه د چا پروا ساتلی ده او نه داس ستاسو
شه پروا ساتی. که د هغه د حکم نه مو مخ واورو نو تاسو به لږه کړی او بل قوم به راپورته کړی، تاسو
په لږه کید و به د هغه په باد شاهي کچه هیڅ فرق رانشی.

دریمه دا چه د خدا ته سره د دنیا فایده هم شته او د آخرت فایده هم شته، عارضی او د بیو
وخت فایده هم شته او مضبوطی او همیشه فایده هم شته. اوس دا ستا د خپله حوصله او همت خبره ده
چه نه د هغه نه دغه قسمه فایده غواړه. که ته د دنیا د روځو وړځو فایده غواړه او د دغه په
جمله د همیشه ژوند فایده وغواړانو نو ته تیار نه نو خدا به د دله دا هر شه دلته په دنیا کچه زور وکړی،
خود آخرت په همیشه فایده وکچه به و بیا هیڅ حصه نه وی. دریاب خوشاد پتی او به کولو د پاره همیشه تیار شه،

وَالْأَقْرَبِينَ ۚ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَآلُ اللَّهِ أَوْلَىٰ بِهِمَا ۖ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا ۚ وَإِنْ تَلَوْا أَوْ تَعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٣٥﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ۚ آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِ

او درشته دارا و خلاف راحی. مخالفه دے والا کہ مالدار وی او کہ غریب وی، الله ستا سونہ زیات و هوی خیر خواہ دے. خوہے نہ چہ د خیل نفس پہ خواہشا تو چہ لارشی او بے انصافی و کرمی. او کہ تاسو طرفدار می خبر د و کرہ او یا مو د رشتیاؤ نہ مخ و اړو نو پہ دے خان پوہ کرمی چہ د ا تاسو خہ کوئی الله د دے نہ خیر دے.

۱۳۵ هغه خلق چہ ایمان مورا و پر دے، ایمان را وری په الله باند او د هغه په رسول باند او پر هغه کتاب باند چہ الله په خپل رسول باند نازل کړے دے.

خو چہ اوس نه تر صرف یو فصل او بڼه کړه او بیا د هیشه دپاره سوکړه خو بشپړه نو د استا خپله ناپوهتیا ده. که نه لږ هم پوهیږه نو دا طاعت او د بندگۍ هغه لار اختیار کړه چہ د دنیا او د آخرت فائده حاصله کړه.

په آخر کچه د فرمایش الله او پریدونکي اولیدونکي دے. نو د دے د مطلب دے چہ الله خه روتد کونو نه دے چہ د یو له خبرو باد شاه پشان پر رند و کار کوی او پر ورکړه کچه د ښه او بد تمیز نه کوی. هغه په د خپل کایناتو باند د اے حکومت کوی چہ د هر خه نه خبر دے. د هر چا حوصله او قابلیت ته کوری. په چا کچه چہ خه صفتونه وی هغه ټول ورته معلوم دی. هغه ته ښه معلوم دے چہ تاسو په کومه لار کچه مختونما و کوششونه کوئ. که د الله د نافرمانۍ لار و اختیار کړه نو بیا د هغه بخششونو امید مه ساته کوم چہ به الله صرف خپلو فرمانبردارو بندگانو لږ ورکوی.

۱۳۶ صرف په دے خبره دے اکتفاء و نه کړه چہ په انصاف باند چلیږئ، بلکه دا دے و فرمایش چہ د انصاف جنده و چتوکی جوړشئ. شاسو کار صرف انصاف کول نه دی بلکه د انصاف جنده راغستل او پاسیدل دی. تاسو له پکار دی چہ دے خبره ته ملا و تړئ چہ ظلم غم شئ او د هغه پر خاڅه عدل و انصاف قائم شئ. د عدل و انصاف قایم سو دپاره چہ د کوم سهاره ضرورت دے، نو د مؤمن په حیثیت دا شاسو مقام دے چہ تاسو د عدل سهارا شئ.

۱۳۷ یعنی تاسو لږ پکار دی چہ صرف د خدا دے دپاره کواهی کوئ، د چا مخ ملازه پکچه مه کوئ، مه خپل و ذاتی فایده ته کوری او مه د خدا دے نه هلاوه د بل چارضا ته کوری.

۱۳۸ مؤمنانو ته دا وینا چہ ایمان را وړئ هغه خویو عجیبه خبره بکاری. لیکن په اصل کچه دلته

وَالْكِتَابِ الَّذِي آتَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ
وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا زِدُوا
كُفْرًا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ﴿١٣٧﴾

او په هر هغه کتاب چه الله دده نه وړاندې نازل کړې ده. چاچه د الله نه اودهغه د فرستونو نه
اودهغه د رسولانو نه اودهغه د آخرت نه انکار وکړو نو هغه به کفره ی کړی دی پرله لارو. او
هغه خلق چه ایمان ته راوړو، بیا ته کفر وکړو، بیا ته ایمان راوړو، بیا ته کفر وکړو، بیا په خپل
کفر کېن وړاندې لارل، نو الله به هېڅر هغوی معاف نه کړي او نه به ورته نیغه لار وښايي.

د ایمان لفظ په دوو جډا جډا معنی کې استعمال شوې ده. د ایمان راوړلو یو مطلب داده چه سر به د انکار
په خلاف اقرار وکړي، د نه منونکو نه جډا شی اوده منونکو سره شامل شی. او بل مطلب ته داده چه یو څیر
په رښتیا سره د زړه نه ومني. ښه پوره په اخلاص سره ته ومني. او خپل فکر او خپله خوښه ناخوښه
او خپله دوستی اود دشمنی او خپل هر کوشش بالکل د هغه عقیده مطابق جوړ کړي چه په کومه
باندې ده ایمان راوړې وی. په دغه آیت کې د ټولو منونکو مسلمانانو نه دا مطالبه شوی ده چه
په رښتیا سره د زړه د اخلاص مومنان شی.

۱۳۶ د انکار کولو هم دوه مطلبونه دي. یو د اچه سر به صفا انکار وکړي. بل داچه په ژبه
ته منی خو د زړه نه ته نه منی یا په خپل عمل دا ثابت کړي چه د کوم څیر د منلو دعوی ده کوي
هغه په حقیقت کې نه منی. دلته د کفر نه دا دواړه هغه مراد دي. اوده آیت مقصد داده چه
خلق په دغه خبره خیر واکړي چه چا د کفر دده دواړو قسمونو نه هر یو قسم سلوک د اسلام د بڼه یی
عقیدو سره وکړو نو هغه به د حق نه ښه لرې شی اوده باطل په لارو کې به کړ و د سرگردانه کړی.

۱۳۷ دده نه مراد هغه خلق دي چه دین ورته د زړه د آزادۍ یوه لویه ښکاری. اوده خپل
خیالاتو او خواهاشاتو مطابق ورسره لوبه کوي. کله چه ته په دماغو کې یو څه راشي نو مسلمان
شی او کله چه پکې بل څه راشي نو کافر شی. یا چه ورته په مسلمانیدو کې فایده ښکاره شی نو
مسلمان شی او کله چه ورته فایده په بل څه کې ښکاره شی نو هغه طرفه منده کړي. بس د خپله
فایده عبادت کوي. دداسې خلقو دپاره د الله سره نه ښه ښه شته او نه هدايت. اود اچه
ته وفرمائیل چه "بیا په خپل کفر کې وړاندې لارل" نو دده مطلب ده چه یو سره صرف
په خپل کافرکیدو اکتفا ونه کړي بلکه د کافرکیدو نه روستو دا کوشش کوي چه نور خلق هم
د اسلام نه واوړي، د اسلام خلاف پت پت سازشونه او ښکاره ښکاره تدبیرونه

بَشِّرِ النَّافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۝^{۱۳۸} الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ
 الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۖ أَيْبَتَحُونَ عِنْدَ
 هُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۝^{۱۳۹} وَقَدْ كُنْزَ
 عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَ
 يُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ
 غَيْرِهِ ۚ إِنَّكُمْ إِذًا مِثْلَهُمْ ۖ إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ النَّافِقِينَ

او کوم منافقان چه مومنان پریردی او کافران خان له دوستان کوی هغوی ته داخو خبری
 واوره وه چه دهغوی دپاره درد ناکه سزا تیاره ده . آیادوی دهغوی خواته د عزت لټولو
 دپاره شی ؟ حالانکه ټول عزتون د خود الله دپاره دی . الله په ده کتاب کین تاسوته دهکین نه
 دا حکم کړه ده چه په کوم حالت کین تاسود او اوری چه ده الله د آیتونو خلاف دکفر خبره
 کیری او توتی ورپور کیری نو هلته تر هغه پورے مه کینی ترخوچه هغوی چه
 بله خبره ندوی شروع کړی . او د کپور تاسو دایه کوی نو تاسوم دهغوی شان یی . یقین لری چه الله به منافقان

شروع کړی ، او په دهه کوشش کینه زور لکوی چه کفر ترقی وکړی او د الله د دین جنده بنکته شی . داپه
 کفر کینه د باند تلل او ترقی ده او د یو جرم دپاسه پرله چه نور مجرمونه کول دی ، نو پکار دی چه دهه عذاب
 یواځه دکفر نه وی بلکه چه ده کفر د عذاب نه ضرور زیات وی .
^{۱۳۹} الله د "عزت" مطلب په عربی ژبه کینه دیر زیات وسیع ده . په اردو پښتو ژبه کینه د "عزت"
 معنی صرف احترام او قدر کول دی . خو په عربی کینه د عزت مطلب دده چه یو سړی ته دایه وخت او د
 هر څه نه محفوظ حیثیت حاصل شی چه بیا هه څوک څه نشی کولای . یعنی دایه عزت چه څوک نه سپکاوه
 نشی کولای .

نکته یعنی که چیرې یو سړی د اسلام د هوی لری اوسره دهغه دکافرانو په دایه مجلسونو کینه شریکې
 چه هلته د الله د آیاتونو خلاف دکفر خبره کیری او ده د خدا له او د رسول خلاف توتی بنه په
 اطمینان سر اوړی ، نو په دهه کینه او په کافرانو کینه هیڅ فرق نشته . رپه ده آیت کینه چه دکوم حکم
 ذکر شوه ده هغه د سوره انعام په آیت ۶۸ کینه بیان شوه ده .

وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٣٠﴾ الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِنْ
كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ مَعَكُمْ وَإِنْ كَانَ
لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحِذْ عَلَيْكُمْ وَنُمْنِعْكُمْ
مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ
اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٣١﴾ إِنَّ الْإِنْفِقِينَ
يُخَدِّعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ
قَامُوا كَسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا

او کافران پہ جہنم کن یوحانہ راجعہ کوی۔ دامنا فتنان ستا سو پد معاملہ کن انتظار کوی
اچہ اوہن بہ پہ کومہ دہہ تھلی۔ کہہ اللہ د طرفہ فتح ستا سو نصیب شی نودوی بہ وائی چہ
ولے موبزہ ستا سوسرہ نہ ووشہ؛ او کہہ کافرانو طرفہ روندشی نوہغوی بہ وائی چہ آیا
موبزہ ستا سو خلاف پہ جنگ کولو قادر نہ وواو بیا ہم موبزہ ستا سو مسلمانانو نہ پھر کوی
بس اللہ بہ ستا سو او دوی د معاملے فیصلہ د قیامت پہ ویش کو۔ او (پہ دے فیصلہ کن) اللہ
تعالیٰ پہ مسلمانانو یانہ د کافرانو د غالب کید و ہیتم لارہ سرگز نہ دہ پریشود لے

دامنا فتنان د اللہ سرہ دو کہ بازی کون حالانکہ پہ حقیقت کن اللہ تعالیٰ دوی
پہ دو کہ کن اچولی دی۔ کدچہ دوی د مانجہ دپارہ پاسی نو پہ زہہ ماتی سست
سست پاسی او خلقوتہ دینود نے دپارہ پاسی او خدانے دیر کم

ا کہ دھپے زمانے دمنانہ انودا کار دے چہ پہ مسلمانید و سرہ کومے فائدے حاصلوے شی نوہغہ
تش د ژپہ پہ اقرار او د مسلمانن پہ نوم حاصلہ وی۔ او کومے فائدے چہ پہ کافریکد و سرہ حاصلوی نو
دھے دپارہ د کافرانو سرہ ملا ویا۔ او پہ ہر طریقہ چہ وی خود ہغوی د یقین را ولی چہ موبزہ خوہ
ہغہ مسلمانان نہ یو چہ د کافرانو پھر بدیتی کوؤ، ہے پہ نوم غرمو تعلقات د مسلمانانو سرہ ضرور
شتہ دے خور موبزہ لہ نہ ستا سوسرہ لکیدی دی او ستا سو قادر ملگری یو، زمونہ او ستا سو فکر او
تہذیب یوشان دے، او د کفر او د اسلام پہ جنگ کجے چہ زمونہ نہ تھہ کیری نو ستا سوسرہ بہ سے
کوؤ۔

قَلِيلًا ۱۳۲ مَذْبُوبَيْنِ بَيْنَ ذَلِكَ لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا
إِلَى هَؤُلَاءِ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ۱۳۳

۱۳۲ یاد وی۔ ذکر اودہ ایہاں پہ منکر کن پریشانہ دی۔ نہ پورہ دے طرفتہ دی او نہ پورہ دے طرفتہ۔
اللہ چہ شوک بے لاری کرے وی دھغہ دپارہ تہ ہیتر لاری نشہ موندے۔

۱۳۳ دینی صلی اللہ علیہ وسلم پہ زمانہ کہہ بہ یوسرے د مسلمانا نو پہ دلہ کئے تر ہغہ پورے شمارید لے
نہ شو تر شو چہ بہ ہغہ د موغہ پابند نہ وو۔ لکہ شکہ چہ د دنیاوی دلو او مجلسونو پہ اجتماعاتو
کین بو ممبر دے دے عذر نہ شریک نشی نو وائی چہ ددے دے سرہ ددہ مینہ نشہ۔ او بیا لکہ شکہ
چہ پرلہ پچہ بہ یوشو اجتماعاتو کین شریک نشی نو د ممبری نہ وے و بامی، دغہ شان د اسلامی جماعت
یورکن چہ بہ د امامتی د موغہ نہ پاتے شونہ دھغہ بہ د مطلب ووجہ ددہ مینہ د اسلام سرہ نشہ او کہ
چرے ہغہ بہ پرلہ پچہ یوشو حلقہ جماعت تہ حاضر نہ شو نو خلقوبہ وے چہ دے مسلمان نہ دے۔ دغہ
وہہ چہ کہ د سخت نہ سخت منافق بہ ووخوپہ ہغہ زمانہ کین بہ پختہ وختہ جماعت تہ ضرور
حاضرید و، شکہ چہ ددے نہ بغیر بہ د مسلمانا نو پہ دلہ کین شمارید لے نشو۔ البتہ یوشو
ووجہ بہ ہغہ بہ منافق پیژند لے شوا و ہغہ دا ووجہ رشتونے مومن بہ پہ شوق سرہ د وخت
نہ ممکن جات تہ رسید و، د مانعہ نہ روستوبہ ہم پد جات کین ناست وو، او دھغہ دھرکار نہ
بہ دا معلومیدلہ چہ بہ حقیقت کین د موغہ سرہ ددہ مینہ دے۔ ددے برخلاف بہ بہ منافق
پابند د آذان آواز تند رکید و، خان بہ تے پہ زور پاسوو، دھغہ د راتلونہ بہ صفایہ نکید لہ
لکہ چہ پچیلہ نہ راسخی او شوک تے پہ زور راوی، د موغہ د ختمید و سرہ بہ داسے پہ منہ زغلید و
لکہ چہ د تید نہ را خلاص نشی، او دھر حرکت نہ بہ تے دا معلومیدلہ چہ د خدائے د ذکر سرہ تے
ہیتر مینہ نشہ۔

۱۳۴ یعنی چاہے د خدائے د کلام او دھغہ د رسول د طریقہ نہ خان لہ لاری نہ کرے، او چاہے
پچیلہ دحق نہ مخ وار وو او باطل طرفتہ د کرزید و او بیا خدائے ہم ہغہ طرفتہ د کرز و وو کین
طرفتہ چہ دے تمل غوشتل او ددہ د خیلے رضا مطابق پرے خدائے د بیغہ لاریے دروازے بندے
کرے او صرف د کراہی لاریے ورتہ پرانیے پرینمودے، نو داسے سری تہ نیغہ لاری بنودل
پہ حقیقت کہہ د انسان د کس کار نہ دے۔ ددے معاملہ مثال لکہ د رزق دے۔ دایو
حقیقت دے چہ د رزق تو لے خزانے د اللہ سرہ دی۔ انسان تہ چہ شہ ملاو بیزی دا د اللہ د
طرف نہ ملا ویری۔ خوشوک چہ پہ کومہ طریقہ رزق حاصلول غواری اللہ ہم پہ ہغہ
طریقہ ہغہ لہ رزق وکوی۔ کہ شوک رزق پہ حلالہ طریقہ کتہل غواری نو اللہ ورتہ حلالے
لاریے پرا نزی او بیا چہ خومرہ د سری منیت صفاوی ہغومرہ ورتہ اللہ د حرامو لاریے
بندے کری۔ ددے نہ برخلاف چہ شوک پہ حرامو پچہ منہ تے ترے وہی نو ہغہ تہ د خدائے

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ
 الْمُؤْمِنِينَ أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا
 مُبِينًا ۖ إِنَّ النُّفُثَيْنِ فِي الدَّارِ الْآسَفِ مِنَ النَّارِ ۚ
 وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ۝ ۱۳۵ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا

۱. هغه خلقوچه ايمان مورا وره ده، د مومنانو په ځله کافران خپل
 دوستان مه جوړوي. آيا تاسو غواړئ چې الله له د خپل ځان خلاف بنسټه
 دليل ورکړي؟ يقين ولري چې منافقان به د جهنم د بتولو نه په لاندې
 درجه کي وي او ته به هڅوکي د هغوی مددگار بيا نه مومي.
 البته چې په هغوی کي څوک توبه وباسي او د خپل عمل اصلاح وکړي

په حکم باندې د حرام ورزق ملا وپري او بيا په نصيب کي د جلا لورزق نه وي. بالکل هم دغه
 شان د ايو حقيقت ده چې په د نيا کي د فکر و عمل ټولې لارې د الله تعالی په اختيار کي دي هڅوک
 هم د الله د حکم او د هغه د توفيق نه بغير په يوه لاره نشي تلي. پاته شوه دا خبره چې چاته په
 کومه لار باندې د تللو اجازت ملا وپري او په کومه لار ورته د تللو اسباب په آسانه جوړ پري
 نو د د سړي د خپلې مېنې او د کوشش سره تعلق لري. که د سړي د خداي سره مېنه وي، د
 رښتيا او د حق طلبکاري او په خالص نيت د خداي په لاره د تللو کوشش کوي، نو الله هم
 د دې اجازت ورکوي او هم په دغه لار باندې ورته د تللو اسباب جوړه وي. د دې برخلا فچه څوک
 مخپه کيږي خوښه وي او په غلطو لارو باندې د تللو کوشش کوي، نو د الله د طرفه د هغه
 د پاره د هدايت دروازې بندې شي او هغه لارې ورته پرانسته شي کومه چې ده د ځان د پاره په
 خپله غوره کړې وي. بيا د دېچا په اختيار کي نه ده چې د دې سره د غلطو سرچونو، د غلطو
 کارونو او په غلطو لارو کي د کوشش کولو نه مخ کړي. د خپل نصيب نيغه لار چې چا پخپله
 ورکړه او الله ترعزوم کړو نو د هغه د پاره د انعت موندل بيا گران دي.

وَأَعْتَصِمُوا بِاللَّهِ وَاخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ
وَسَوْفَ يُؤْتِي اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٣٦﴾ مَا يَفْعَلُ اللَّهُ
بَعْدَ إِبْكَرٍ إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٣٧﴾

اود الله لمن ونیسی او خپل دین د الله د پاره خالص کړی، دغه خلق د مومنانو
سره دی او الله به مومنانو له ضرور لوی اجر ورکوي. آخر په الله نه ضرور د چه تا سوله خا مخا
سزا درکوي که تا سو شکر گذاره بندگان جوړ شئ اود ايمان په لاره روان شئ. الله ډیر
قدر دان ده اود ټولو د حال نه خبر ده.

﴿١٣٦﴾ خپل دین د الله د پاره د خالص کولو مطلب داده چه سره خالص د الله وفادار بنده شئ، خپله
مینه او محبت د الله وړاندې نذر کړی، اود دغه څیز سره د زر د مینه دومره پاته نشي چه هغه بیا د
الله درضا د پاره قربانو له نشي، یعنی هر څیزه الله درضا د پاره قربانو له نشي.

﴿١٣٧﴾ د شکر اصلی معنی نعمت منل یا احسان مند کیدل دی. د آیت مطلب داده چه که چرې تا د
الله احسان هیر نه کړو اود منک حرامی لار د اختیار نه کړه، بلکه په صحیح طور د د هغه احسان
د منو، نو بیا هغه وجه نشته چه الله تاله خا سزا درکوي.

د یو احسان کوونکی شوق د صحیح احسان کولو طریقې د اکیدې شي چه سره د زر نه د هغه احسا
د منی، په ژبه د هغه اقرار وکړی او په عمل د ثابت کړی چه زه ستا احسان مندم. د ادب و اړه
کارونه چه رایو خا شئ نو دغه ته شکر دایي. اوشکر ایستل دغه ته دایي چه اول نه اول خو سره
احسان د هغه چا د منی چه په اصل کېن ورسره چا احسان کړی وی اوبل څوک ورسره په شکر په
کېن منکې نه کړی. دویمه دا چه دسری په زړه کېن د خپل احسان کوونکی سره مینه اود وفاداری
وی اود هغه د مخالفینو سره یو ذره د مینه اود وفاداری تعلق نه لری. دریمه دا چه د خپل
احسان کوونکی منونکي ادرماند ادرماندې وی ادهغه چه کوم نعمت ورکړی وی هغه د خپل محسن
د رضا نه خلاف نه استعمال وی.

﴿١٣٨﴾ په اصل کېن لفظ شاکر استعمال شوی دغه چه د هغه ترجمه مومنین "قدر دان" کړی ده. شکر
چه کله د الله د طرفه بنده ته وی نو د هغه معنی به "خدمت منل" یا "قدر دایي کول" وی، او کله چه بنده
د طرفه الله تعالی ته وی نو د هغه معنی به نعمت منل یا احسان مند کیدل وی. د الله طرفه بنده کانا
د شکر په ایستلو مطلب داده چه الله قدر دان ده، بنده چه هر څومره او هر څنگه خدمت د هغه
و کړی الله د هغه قدر کوي، د چا خدمت به بد لې نه پرسیږی دی، بلکه د هغه خود و سره سخا ده چه
هر سړی ته د هغه د خدمت نه زیاته بداله ورکوي. د بندگانو خو دا حال ده چه څوک د خدمت

لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالشُّعْرِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَن ظَلَمَ

وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿۱۳۸﴾ إِنْ تُبَدُّوْا خَيْرًا أَوْ تَخْفَوْهُ أَوْ
تَعْفَوْا عَنْ سُوءٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا ﴿۱۳۹﴾ إِنْ الَّذِينَ
يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ

اللہ دانہ خوبیوں پر سر پہ بد وینا زبہ و خورہ وی، بغیر دہنہ چاند چہ پر چا ظلم
شومہ وی، او اللہ ہر شے اورید و نکہ او پر ہوشہ پوہید و نکہ دہ۔ (چہ مظلوم نہ نو دہ بد
وینا حق آو چہ ثاتہ حاصل دہ) لیکن کہ تہ نیکی و کریمہ کہ پر بشکارہ وی او کہ پر پتہ وی
یا کم از کم بدی معاف کریمہ، نو دہ اللہ صفت ہم دادہ چہ ہنہ دیو معاف کو نکہ دہ
حالانکہ پر سزا و رکولو باند پورہ قدرت لوی۔

کوم خلق چہ داللہ او دہنہ رسولانوسرہ کھوکوی، او غواری چہ داللہ او دہنہ رسولانو

و کریم نو قدر نہ کم کوی او چہ شوک و رشہ و نکری نو بیائے دیر پر سختی سرہ رانیسی۔ لیکن داللہ دخال
دہ چہ شوک شہ و نکری نو پر حساب کتاب کین و سرہ دیرہ نری او چشم پوشی کوی، او چہ شوک شہ و کریم
نو دہنہ قدر دہنہ نہ زیات کوی۔

”کہ پر دہ آیت کین مسلمانانوتہ دیرہ و چتر اخلا قوتعلیم و رکیمہ شومہ دہ۔ پر ہنہ وخت کین
منافقانو، یہودیانو او بت پرستانو تنولو دہ اسلام پر لار کین مشکلا تو پید اکولوتہ ملا تری وہ، او چا
چہ اسلام قبول کریمہ نو دہ ہنوی دہ تنکولو او دہ ہنوی دہ پریشانہ کولو کلکہ ارادہ نہ کبری وہ، یو
بدترین تدبیر دہ نہ و چہ ہنوی دہ نو تحریک خلاف نہ استعما لولو۔ داضروری
خبرہ وہ چہ پر دہ سرہ دہ مسلمانانوپہ زرد نو کین نفرت او غصہ راپید ائی۔ اللہ تعالیٰ چہ کلمہ دہ
مسلمانانوپہ زرد نو کین داقسمہ جذبات راپورتہ کیدل ولیدل نووے فرمائیل چہ پر بدہ وینا
باندوثر بہ خورہ ول دہ خدا نے خوبہ نہ دہ۔ پر دہ کین جہم شک نشہ چہ پر تاسو باند ظلم کیدوی
او کہ مظلوم دہ ظالم خلاف بدہ ژبہ و خوروی نو ہنہ پیہ حقہ دہ۔ لیکن بیاهم بہترہ خبرہ
دادہ چہ کہ پر پتہ وی او کہ پر بشکارہ وی پیہ ہر حال کین نیکی کوہ او بدی معاف کوہ، حکمہ چہ
تالہ پکار دی چہ دہ خدا نے دہ اخلاقوسرہ خان نرہ کریمہ، دہ کوم خدا نے نزدیکت چہ تہ لغواریہ
دہنہ دہ شان دہ چہ دیر صبرناک او بار و روکے دہ، دہ سخت نہ سخت ہرمانو تہ رزق و رکوی
او دیر لوی لوی گناہونہم معاف کوی۔ نو دہنہ سرہ دہ نزدیکت دپارہ تالہ ہم پکار دی چہ دہ و چہ
حوصلے او فراہنے سینے والا جو رہے۔

وَرُسُلُهُ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ
 أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا ۝ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ
 حَقًّا ۖ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا ۝ وَالَّذِينَ
 آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ أُولَٰئِكَ
 سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أَجْرُهُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

په منځ کښي فرق وکړي، او د ادایي چه شوک په منو او شوک په نه منو، او غواري چه د کفر او
 د ایمان په منځ کښي یوه لار وپاسي، نو د اتول پاڅه کافران دي او د داسې کافرانو دپاره
 موږ هغه سزا تیاره کړې ده چه دوی به خوار و دليلة کړي — د دې برخلاف
 کوم خلق چه الله او د هغه ټول رسولان مني، او د هغوی په منځ کښي فرق نه کوي،
 هغوی ته به موږ ضرور خپله پدله ورکړو، او الله ډیر معافي کوڼکي اور هم کوڼکي ده.

۱۴۸ یعنی هغه خلق چه نه خدا ته مني او نه د هغه رسولان، او هغه خلق چه خدا ته مني خو رسولان
 نه مني، او شوک چه د هغه رسولان مني او د هغه نه مني د اتول یوشان کافران دي. د دوی په کفر کښي یو ذره شک نشته.
 ۱۴۹ یعنی کوم خلق چه دیو خدا ته عبادت کوي او هغه خپل مالک مني او د هغه د رالیو لو شو و پیغمبر
 په پړوی قبوله کړي، نو صرف هغوی په خپل عقلو نوباندا د اجر اخستلو مستحق دي، او هغوی چه خوسره نیک
 عمل و کړي د هغه اجر به بیا موی. پاتی شو هغه خلق چه د الله په شریکه خدايي او پالنه نه مني، یاد
 خدا ته په نایند کاناو کښي د هغه مني او د هغه نه مني، نو د هغوی دپاره د سوال د سر نه نه پید اکیري
 چه د هغوی په عمل پاندا د هغه اجر هغوی له ورکړه شي، ځکه چه د داسې خلکو یو عمل هم د خدا ته په
 نظر کښي قانوني عمل نه ده.

۱۵۰ یعنی کومو خلکو چه د الله او د هغه په رسولانو پاندا ایمان را وړیته ده د هغوی سره به
 الله تعالی په حساب کولو کښي سختی نه کوي بلکه ډیر نرمی به ورسره کوي او معافي کوي به.

يَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَقَدْ سَأَلُوا مُوسَى أَكْبَرَ مِنْ ذَلِكَ فَقَالُوا أَرِنَا اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْقَةُ بِأَرْعَائِهِمْ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذَلِكَ وَإِنَّا مُوسَى

۱۸۱ اهل کتاب کہ من شانہ دامطالبہ کوی چہ تہ پر دوی باندہ آسمان نہ خہ لیکل رانازل کرے نو دوی مخکن د موسیٰ نہ ددے نہ میرہ غتہ د جرم مطالبہ کری وہ۔ هغه ته خو دوی ویلی ووپہ موز ته خدا ئے په داکه و بنایه اود دے سرکشی په وجه په هغوی باند ناساپه د بجلئی بوتندر راپریوتے وو۔ بیا هغوی د سخی عبادت شروع کړو حالانکه دا ښکاره ښکاره نښه ځه لیدلے وه بیا هم موز به هغوی معافی کړل۔ موز به موسیٰ له

۱۸۱ د مدینه یهودیا نوچه به د نبی صلی الله علیه وسلم نه کومه عجیبه عجیبه مطالبه کولے په هغه کین یوه دا هم وه چه موز به تا تر هغه وخته پورے رسول نه منو ترڅو پورے چه یو لیکل شوی کتاب زموز په مخکن د آسمان نه نازل شرع نه دی، یا ترڅو چه زموز به د هر سړی په نوم باند د آسمان نه د لیکل راناشی چه دا محمد زموز به رسول دے په ده باند ایان راوړی۔

۱۸۲ دلته دغه واقعہ تفصیل بیا نول مقصد نه دی، بلکه د یهودیا نو د جرمو نو یوه مختصره نقشه پیش کول مقصد دی، دغه وچه ده چه د هغوی د قوی تاریخ یو شو خاص خاص واقعا تو طرفته سرسری اشاره شوی دی۔ په دے آیت کین چه د کومه واقعہ ذکر دے هغه د سوره بقره په آیت ۵۵ کین هم تیر شوی دے۔ (و جگړه سوره بقره، حاشیه نمبر ۱۸۱)

۱۸۳ د ښکاره نښو نه مراد هغه نښه دی چه کله موسیٰ علیه السلام رسول مقرر کړے شوی هغه نه راواخله د فرعون د غرق کید و پورے اود بنی اسرائیلو د مصر نه د وتلو پورے پر لپسے دے خلقو لیدلے وه۔ ظاهره خبره ده چه د مصر غونډ عظیم الشان طاقت د پښو نه بنی اسرائیل چا خلاص کړی وو هغه څه د غوا نچ نه وو بلکه الله رب العالمین وو۔ خود اقوام په باطل پرستی کین دوسره انتقام ته رسیدلے وو چه د خدا ئے قدرت اود هغه دارو ښانه نښه په خپلو سترگو ښه و لیدلے او بیا هم د خپل احسان کوونکی خدا ئے په وړاند میتیت نشر بلکه د یو جوړ کړے شوی سخی بت ته وړاند میتیت شو۔

سُلْطَانًا مُّبِينًا ﴿١٥٣﴾ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمْ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا أَوْ قُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ
وَإِذَا خَلُونا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾ فَمَا نَقِضْهُمْ مِيثَاقَهُمْ وَ
كُفِّرْهُمْ بِآيَاتِ اللَّهِ وَقَتِّلْهُمْ إِلَّا نَبِيًّا ۖ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ
قُلُوبُنَا غُلْفٌ ۚ بَلْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ

خُرکند فرمان ورکړو او د دے خلقو د پاسه مو طور وچت کړو او د دوی نه مو ا د دغه فرمان د منلو وعده واغستله. مونږه دوی ته حکم وکړو چه دروازے ته د سجدے په حالت کښ ورننوغي. مونږه دوی ته وویل چه د سبت قانون مه ماتوی او په دے باند مو دوی نه ښه پخه وعده واغستله. آخر دا چه د دوی دخپلے وعده ماتولو په وجه، او په دغه وجه چی دوی د الله د ایتونو نه انکار وکړی او د پر پیغمبران په ناحقه اووژل، او تر د پورچی دا خبره اوکړی چی زموږ نه زړونه پرېد وکېنې محفوظ دي. حال دا دے چه په حقیقت کښ د دوی د باطل پرستی په وجه الله تعالی د دوی په زړو باند تپه لکولے ده او د دے وجه نه د دوی د سیر کم

۱۵۳ خُرکند فرمان نه مراد هغه حکومند دی چه حضرت موسی علیه السلام له په تختو باند لیکلی ورکړه شوی و. د سورة اعراف په اولسمه رکوع کښ په دے ذکر زیات په تفصیل سره راشی. او د وعده نه مراد هغه وعده ده چه د طور د غروب له کښ د بنی اسرائیلو د نایندگانو نه اخیستے شوی وه. د سورة بقره په آیت ۶۳ کښ د دے ذکر تیر شوی دے او د سورة اعراف په آیت ۱۱ کښ به بیا د دے طرفته اشاره وشی.

۱۵۵ وکوره سورة بقره آیت ۵۸ - ۵۹ او حاشیه نمبر ۷۵.

۱۵۶ وکوره سورة بقره آیت ۶۵ او حاشیه نمبر ۸۲، ۸۳.

۱۵۷ د یهودیانو دے قول ته د سورة بقره په آیت ۸۸ کښ هم اشاره شوی ده. په حقیقت کښ به دے خلقو د نورو جاهلانو پشان په دے خبره فخر کولو چه کوم حیالات، پرېه جفمبه او رسم ریلوج مونږ ته دیلاړ نیکه نه پاتے شوی دی، په هغه باند زموږه عقیده دومره پخه شوی ده چه اوس مونږه د دے نه هیڅوک نشی اړولے. هر کله چه د خداے د طرفته پیغمبران راغلی دی او د دوی د پوه کولو کوشش کړی دے، نو دوی ور له د جواب ورکړه دے چه که تاسو هم شومره دلیلونه او ایتونه را وړی خو په موږ باند تاسو د خبره اثر نه کړی، شه چه مونږ نشی دی او غم کار چه مونږ کوو، هم هغه به منو او هم هغه کار به کوو. (وکوره سورة بقره حاشیه نمبر ۹۳).

۱۵۶

إِلَّا قَلِيلًا ۝ وَيَكْفُرُهُمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا ۝

ایمان راوری — شیبا پہ چیل کفر کن دومره ورا ند لال چہ پر مریم باند تے سخت بہتان و لکڑو

۱۵۸ دا د روات تقریر پہ منہ کبں بلہ خبرہ دہ۔

۱۵۹ منحنی خبرہ ختمہ شوہ او اصل تقریر بیا شروع شو۔

۱۶۰ یہودی قوم پر حقیقت کبں حضرت عیسیٰ علیہ السلام دپیدائش پہ معاملہ کبں یوہ ذرہم شکن نہ و بلکہ پر کومہ و رُح چہ ہفہ پیداشوہ و دہے و رُح نہ اللہ تعالیٰ تول قوم پہ دے خبرہ باند کواہ کرہ و چہ دانچہ لوی شخصیت والادے، ددہ پیدائش پہ معجزہ شریعت پہ اخلاقی جرم نہ دے شوہ۔ کلہ چہ دہی اسرائیلو دیوہ شریف او مذہبی کورنی ناواڈہ شرعی جینی پر غیر کبں چہ راغے و او کور تہ راغلہ او دقوم لوی وارہ پہ زکوٰۃ خلق دہے کور تہ راغلہ نوہفہ پہ خاموشی سرہ دے ماشوم بی طرف نہ اشارہ و کرہ او وے وکیل چہ ستاسود تہو لو تپوسو نو جو ابونہ دا ماشوم تاسولہ درکری۔ تول خلق حیران شوچہ دہے بی نہ بہ صورتہ تپوس و کرہ چہ پر زانگو کبں پروت دے۔ خونا سا پہ ہفہ بی شروع و کرہ او دیر پہ صفارہ کبں تے خلقت تہ وکیل چہ اِنِّیْ هَبْدُ اللّٰهِ تَنْ اِثْنِیْ اَبْکِبْ وَ جَعَلْنِیْ نَبِیًّا۔ ”رہ د اللہ بندہ یم، اللہ مالہ کتاب را کرہ دے او زہ تے بی جو کرہ یم“ (سوتہ مریم رکوع ۲)۔ پر دے طریقہ اللہ تعالیٰ ہفہ شک دہمیشہ دپارہ ختم کرہ و چہ دمیخ دپیدائش پر بارہ کبں را پیدائش کیدے شو۔ او دہہ وجہ وہ چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام خوانی تہ ورسید و خوہچا نہ پر حضرت مریم باند زنا الزام و لکڑو او نہ چا حضرت عیسیٰ تہ دناجا تڑہ پیدائش پیغور و کرہ۔ خوکہ چہ دیر شو کالوتہ ورسید او د بنوت کار تے شروع کرہ، او یہودیان تے پہ خیلہ بد عملی ملامتہ کول شروع کرل، او دہغوی عالمان تے پہ دے و تہوکل چہ دیا کاری مہ کوئی، او دہغوی عوام او خواص تہوکل تے دخیل اخلاقی زوال نہ خبر کرل، او ہفہ خطرناکے لارہ تے خیل قوم نہ دعوت و کرہ چہ پہ ہفہ کبں د خدا تے دین قائمہ و لو دپارہ دہر قسمہ قربانی برداشت کول و او ہر طرفتہ د شیطان طاقتور سہ جنگ کول و، نو دا پہ پاکہ ہرمان دے رستینی آوارہ دبا و ہلو دپارہ تیار شول او دہر قسمہ کنڈا چلونہ استعمالول تے شروع کرل۔ پہ دے وخت کبں دوئی ہفہ خبرہ شروع کرہ چہ دیر شو کالوتہ پورے تے نہ دے کرہ یعنی چہ مریم علیہا السلام، تو بہ خدا یہ تو بہ، زنا کارہ و، او عیسیٰ ابن مریم ولد زنا دے۔ حالانکہ دے ظالما تو تہ نہ پہ یقین سرہ معلومہ وہ چہ دا دوارہ مور او شوہ دے گندگی نہ بالکل پاک دی۔ لو پہ حقیقت کبں دہغوی پر لہر و تو کبں ہیٹ شک نہ و، بلکہ دا خالص بہتان و چہ د حق پہ مخالفت کبں تے قصداً پہ ہغوی باند لکڑوے و۔ پہ دے وجہ ورتہ اللہ تعالیٰ د ظلم او د دروغ و پشامہ کفر و بیٹہ دے حکم چہ دے الزام د لکڑو نہ دہغوی اصلی مقصد د خدا تے دین لارہ بندول و، دا نہ چہ پر یومہ گناہ نیچہ باند تے الزام کول مقصد و۔

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ

۱۹۱ او پخپله په دویږل چپه موبزه مسیح، عیسی د مریم خوت، د الله رسول قتل کړه ده ۱۹۲ او حال داده چې په حقیقت کې هغوی نه هغه قتل کړو او نه په سولې وغورځول بلکه د هغوی د پاره دا معامله شکته کړه شوه ۱۹۳ او کومو خلکو چې

۱۹۱ په مجرم کېن تر دې حد پورې ژور شوی وو چې نه په پیژندو چې د رسول په اوبیا به نه هم قتل کړو، او نه په غرسره به نه وئیل چې موبزه د الله رسول قتل کړو. کړه چې موبزه د ناکو د واقعې کومه حواله ورکړې دې چې په غور وکړه شی نو دا خبر صفا کېږي چې د یهود د یانود مسیح علیه السلام په نبوت کېن هېڅ شک نه وو. بیا هغه روښانه کړه چې هغوی د عیسی د پیچلو ستروکولیدو په رڼه ذکرته د سورة آل عمران په رکوع ۵ کې تیر شوه ده (د هغه نه روستو خو بیا په دیکن هدا وڅه شک نه وو چې هغه د الله پیغمبر نه. حقیقت داده چې هغوی د عیسی سره څه کول نو هغوی څه دوکه شوی نه وو بلکه ښه په پیژندلو چې دا موبزه د هغه انسان سره کوو چې د الله پیغمبر نه.

د هغه خودا خبره دیره عجیبه معلومېږي چې د یو قوم یو سره پیژني چې د ابی مکه اومنی نه هم اوبیا نه قتل کړي. خو حقیقت داده چې د خرابو قومونو کارونه وی څه داسه عجیبه شان. هغوی په خپل منځ کې داسه سره نه پریږدي چې هغوی له یو بدو کارو لوزورندو وکړي او د ناجائزه کارونو نه نه منع کوي. داسه سره که پیغمبر هم وی خو هغه همیشه د بد عمل قومونو د لاسه د قید او د قتل سترګانه خوړلې وي. په تلمود کتاب کېن په لیکلې دی چې بخت د هر کله بیت المقدس فتح کړو او سلطانی هیکل ته ور ننوتلو او سیل نه کولو. نو د قربانۍ ځای ته مخامخ په دیوال باندې یو ځای کېن په دغی نشان ولیدو. هغه د یهود یا نونه تپوس وکړو چې دا څه ښه ده؟ نو هغوی ورته او وئیل چې د دلت زکریا بی موبزه قتل کړه وو. هغه به موبزه په غلطو کارونو باندې ملا مته کولو آخر دا چې شک شونو قتل موکړو؟ په بائبل کېن د یرمیا په باره کېن په د لیکلې دی چې کله یو اسرائیل د حد نه زیات بد اخلاقه شواو حضرت یرمیا په بی ور له دا خبره اوه وکړو چې د دې بد عملی په وجه به خدا ته تاسو په نورو قومونو باندې دوهی لوبه هغه ته السلام لکوکو چې ده د کسديانو (کلدانیانو) سره ملا و شوه ده او د قوم خدا ده. په داسه الزام کېن هغه جیل ته ولېږل شو. په خپله د حضرت مسیح د سولې د واقعې نه دوه دوه نیم کاله هکېن د حضرت یحیی محامله پېښه شوی و. عامر یهودیانو هغه پیژندو چې ده یې ده او کم از کم د دوی سره خوځه منله چې یو بیک صالح انسان ده. خو چې کله هغه د هیرو دیس او د یهودیانو د ریاست والی) د دربار په بدو کارونو تنقید شروع کړ نو اول ته جیل ته ولېږدو او بیا ته د والی ریاست د معشوقه په وینا باندې د هغه نه سر پیکړو. د یهودیانو د کارونو نه چې سره وگوري نو دا څه حیرانتیا خبره نه وو

اِخْتَلَفُوا فِيهِ لَبَّى شَيْكٌ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا
اِتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا تَكَلَّوْهُ يُقِيْنًا ﴿١٥٠﴾ بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ

د هغه په باره کېن اختلاف کړې ده هغوی هم ټول په شک کېن پراته دي، د هغوی سر په د معامله
کېن هېڅ علم نشته، تش په کمان په روان دي. هغوی حضرت عیسیٰ په یقین سره تل ټکر وبلکه الله هغه خپل جلاوطن

چېر کله هغوی په خپل خیال کېن میسر په سولې وخیژو او بیایه روستو په نغو سره دا ویلی دی چې "موندنه
د الله رسول قتل کړې ده".

۱۹۲ له دا بیایه منځ کېن یوه خبره ده.

۱۹۳ له دا آیت دا خبره منځ کوي چې حضرت میم علیه السلام په سولې باند وخیژولو نه وړاندې پورته
کړې شوه وو او د عیسایانو او د یهودیانو دا خیال صرف یوه دوکه ده چې میم په سولې باند ساء ورکړی
ده. د قوأت او د بایبل د بیانونو نه موږ ته دا معلومېږي غالباً د پیلاطس بادشاه په عدالت کېن خود میسر
پیشې شوی وه خو چېر کله ته د مرک د ستر نیص له واوره وه، او یهودیانو دده پک انسان په مقابله
کېن یو د اکو زیات تېمی وکړلو او په خپل حال ته د حق سره د دشمنی کولو او د باطل سره د میخ
کولو آخری ممر هم وکړلو، نو پر د هغه تیر الله پاک په شمه وخت کېن حضرت میسر پورته کړو. روستو
چې یهودیانو کوم سر په سولې وخیژو او هغه عیسیٰ ته وویل شوک وو خو معلومه نه ده چې په
خه وجه ورته هغوی عیسیٰ ابن مریم ویلو. هرڅه چې وو په د سره د هغوی جرړه کېنې نه، بلکه
چې هغوی چاته دا زغوتاج په سره وو او د چاپه مخ ته لارې ټوکه او په سولې ته خپل وو نو هغوی
په خپل خیال کېن دا ویل چې عیسیٰ ابن مریم ده. اوس دده معلومولو د پار د موند سره هېڅ ذریعه
نشته چې دا معامله په هغوی باند څنګه مشنېدې کړې شوه. په د باره کېن هېڅ یقیني معلومات نشته ده
نو دده وچ نه صرف په قیاس او په کمان باند دانځی وپیل کیده چې هغه د څه قسم شک وو چې یهودیانو
دا ویل چې موږ عیسیٰ ابن مریم په سولې خپل ولې ده او حال ده وو چې هغه د هغوی د لاس نه وپیل وو

۱۹۴ له دا اختلافی کوڼکونه مراد عیسایان دي. د میسر علیه السلام د پانځې په باره کېن د عیسایانو خبره یوه

خبره نه ده بلکه د هغوی په د باره کېن شل قسمه خبرې دي او د هغوی دا د یوه خبره په د لالت کوي
چې اصل حقیقت ورته معلوم نه ده او په شک کېن پراته دي. شوک وايي چې کوم سر په سولې خپل ولې
شوه وو هغه میسر نه وو بلکه د میسر په شکل بل شوک وو چې یهودیانو او د روم سپایانو په سولې
خپل ولې او میسر هغه چرته یو حال کېن ولاړ وو او په د یو ټوټه نر پورته څنګل. شوک وايي چې په
سولې خو میسر خپل ولې شوه وو خو روح تر پېه سولې د پاسه نه وو خپل چېر کله راکوز کړې شوه نو
ساه تیر وختله. او شوک وايي چې هغه د سولې د پاسه وناټ شوا او بیار ژوندې شوا او تقریباً س خله د
خپل ملګرو حواریانو سره ملا و شوا او خبرې ته ورسره وکړه. شوک وايي چې د میسر انساني جسم په سولې

إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾ وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أَلَا

یورنہ کرو، اللہ زبردست طاقت والا وحمت والا دے۔ اوپر اہل کتاب کو کن بہ ہیشوک داسے نہ وی

سرہ مرثوا و ہفہ فتح کرے شو غویہ ہفہ کین چہ کو تم الوہیت روح دھو ہفہ پور تہ کرے شو۔ او شو کوک و ایچہ
د مکر نہ روستو میم علیہ السلام ژوندے شو او د جیم سرہ پور تہ کرے شو۔ دا بنکارہ خبرہ دہ کہ دھغوی سرہ
د حقیقت علم وے نو د دومرہ فختلے خبرہ بی یکن مشہورہ شری نو دے۔

۱۹۵ء داد دے معاملے اصلی حقیقت دے چہ اللہ تعالیٰ خود دے۔ یہ دیکھن بندہ پہ صفائی سرہ دا ویلی شوی دی چہ دحضرت میم پہ قتل لوکین یہودیان کامیاب نہ شوا و ہخہ اللہ تعالیٰ خیل حات طرفتہ پورتنہ کرو۔ اوسے پاتے شوہ دا اخیرہ چہ خشکے پورتنہ کرو دے یہ بارہ کن قرآن ہیجہ تفصیل نہ دے بنودے۔ پہ قرآن کن نہ صفادے دی چہ ہخہ اللہ تعالیٰ دجسم اود روح سرہ دزمکے نہ آسان نہ چرتہ ویورو او نہ صفادے ویلی دی چہ ہخہ یہ نمکے باندی مرشوا و صرف روح پورتنہ کرے شو۔ دے وجہ نہ قرآن پہ بنیاد باندی نہ خود دے نہ انکار کیدے شی او نہ سرے منے شی۔ لیکن قرآن د بیان نہ دا اخیرہ صفا معلومیری چہ کہ پہ ہر شکل میم علیہ السلام پورتنہ کرے شوہ دے خوبہر حال اللہ پہ بوہ نا آشنا طریقہ پورتنہ کرے دے۔ دا نا آشنا والے د دیوخیرو نو نہ ظاہریری۔

یودا چه داول نہ عیسایانودا عقیدہ وہ چه مسیح علیہ السلام دجسم ا وکروح سرہ پور تہ کرپہ شویہ
دہ ا دہم دغہ وجہ وہ چه د عیسایانویہ لویہ د لہ د مسیح د خدا یی قائمہ شوی دہ، لیکن سرہ دہ
قرآن داسہ نہ دایہ چه د عیسایانودا عقیدہ غلطہ وہ بلکہ چه عیسایان دہ دے و نفع دپارہ کوم لفظ
”رفع“ (Ascension) استعمالوی، ہم ہفہ لفظ استعمال کردہ اودا خبرہ د کتاب مبین دشان نہ غلاف
دہ چه ہفہ یو خیال تہ غلط و تیل غواری اوبیا د دہ دپارہ داسے تہ بہ استعمال کری چه ہفہ خیال پیرنور
ہم مضبوطیری۔

دو بعد ا کہ مسیم علیہ السلام د دنیا د نور و مرو پشان پور تہ کرے شوہ وے او یکا کہ پور تہ کید و نہ
مطلب د ہنہ درجہ او مرتبے پور تہ کول وے لکہ چہ شککہ د حضرت ادریس پہ بارہ کن فرما بیلی شوی دی
چہ رَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا، نو د بیان بہ پہ دے طریقہ نہ و لکہ چہ دا پہ کومہ طریقہ دے۔ بیا خو چہ
پہ دے طریقہ بیان کرے دے نور یا تہ بہ مناسبہ دہ چہ « یقین لری چہ ہنوی مسیم قتل نہ کرو
بلکہ اللہ ژوند دے پیر کرو او بیا پہ خیل مرک مر شو۔ یہود یا نو د ہنہ ذلت غوینتو خوا اللہ ہنہ
لوی دے ور کرے »

دریم داچه که دا هضے عام پورته کیدل وولکه شنگه چه مزیده دیو سری په باره کین وایو چه هغه
الله واغستو یا پورته کړو، نو بیا روستو د فقره مناسبه نه وه چه "الله زبردسته طاقت والا و حکمت
والاده" دا فقره خود یوه داسے واقع نه روستو مناسب ری چه په هغه کین دا الله د قهری قوت
او د هغه دولتی حکمت اظهار شو دی -

لَيَوْمَ مَن بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ۝

(۱۵۹)

چې دهغه د مړي نه پر مخکېن په هغه باندې ايمان را نوري او د قيامت پر ورځ به هغه په هغوی باندې کواهي کوي.

د دې په جواب کېن د قرآن نه صرف يو دليل پيش کيدې شي چې په سورة آل عمران کېن الله تعالی لفظ مَوْتٍ عَلَيْكَ استعمال کړې ده (آيت ۵۵). ليکن هله هم مونږه په حاشيه نمراد کېن ويلي دي چې د دې لفظ معنی يوازې خپل طبي مرک نه ده، بلکه د روح اغستل او د روح او د جسم دواړو اغستل معنی له هم کيدې شي. نو د دليل د هغه مناسبتونو ختمولو دپاره کافی نه دې کوم چې مونږه بره بيان کړي دي. کوم خلق چې د مسيح پر خپل طبي مرک باندې د يرزور ورکوي هغوی دا تپوس کوي چې آيا چرته بل داسې مثال هم شته چې د توفی لفظ د روح او د جسم د دواړو اغستلو دپاره استعمال شوی وي؟ ليکن دا تپوس خو په مطلبه حکم دې چې هر کله د روح او د جسم د دواړو پر غه د اغستلو واقعې په انساني تاريخ کېن راغلي يو ځل ده نوڅنگه به په دې معنی کېن د دې لفظ بل استعمال راشي. غور په دې خبره پکار دې چې په دې ټکي کېن د دې معنی د استعمال گنجائش شته او که نه؟ که چرې وي نو بيا به دا منل ضروري وي چې قرآن د دې عقيدې نه انکار نه کوي چې مسيح د جسم سره پورته شوې ده، بلکه د دې لفظ په استعمال سره د دې عقيدې له نور تقويت ورکوي، حکم خو د مرک دپاره ښکاره لفظ "موت" پرېږدي. او د دوو معنوي لفظ "وفاة" استعمالوی. بيا د يرحميشونه داسې هي چې د مسيح د جسم سره د پورته کيدو د دې عقيدې له زيات تقويت ورکوي، په هغه حديثونو کېن دا بيان دې چې د قيامت نه مخکېن به عیسی بن مريم عليه السلام دو باره دنيا ته راځي او د دجال سره به جنگ کوي. د سورة احزاب په آخر کېن دا حديثونه مونږ نقل کړيدي. د دې حديثونو نه د حضرت عیسی په دويم ځل راتلل خو قطعی طور ثابت دی. او د دې اندازې هر سره په خپله ښه لگولې شي چې د مرک نه روستودو باره دنيا ته راتلل زيات مناسب دی، بيا د چې د خداي په خدايي کېن چرته ژوندې وي او بيا واپس دنيا ته راشي.

۱۵۹ د دې فقرې دوه معنی استعمال شوي دي او دواړه معنی له مطلب کيدې شي. يوه معنی هغه ده چې مونږه په ترجمه کېن ليکلي ده. دويمه دا چې "په اهل کتابو کېن داسې څوک نشته چې د خپل مرک نه مخکېن په مسيح باندې ايمان را نوري" د اهل کتابو نه مراد يهوديان دي او کيدې شي چې عيسايان هم وي. د اولې معنی په لحاظ سره به دا مطلب وي چې کله د مسيح خپل طبي مرک وي نو په هغه وخت کېن چې نوموړه اهل کتاب موجود وي هغوی ټولو به په مسيح باندې (يعني دهغه په رسالت باندې) ايمان را وړې وي. د دويمې معنی په لحاظ سره به مطلب دا وي چې به ټولو اهل کتابو باندې عين د مرک نه لږ مخکېن د مسيح د رسالت حقيقت ښکاره کېږي او هغوی په مسيح باندې ايمان را وړي، خو په دې وخت کېن ايمان را وړل هيڅ ناانده نه لري. دا دواړه معنی د دې وروستيو صحابو، تابعينو او د نويو مفسرينو نه نقل شوي دي او د هم مطلب له صرف د الله په علم کېن ده.

فَيُظْلِمُ مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَمًا عَلَيْهِمْ طَبِيتٌ أُحِلَّتْ
لَهُمْ وَبَصَدَتْهُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا ۖ وَأَخَذَ مِنْهُمُ
الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلَهُمْ آمُوالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ ۗ

غرض اچھ ددے یہودیوں کو خلق و ظلمت پر وجہ ۱۰ اور دے وجہ چھ دوی خلق دیر
زیات دے اللہ دے لارے نہ منع کوی، اوسودا غلی چھ دھنے نہ دوی منع کرے شوی دے ۱۱ او
خلق مالونہ پر ناجائز طریقو سرور خوری، (نوپہ دے وجہ) مونہ پر دوی باندہ پر رھے
پاک ٹھیزونہ حرام کرل چھ ٹھکن دے دوی دپارہ حلال دے ۱۲

۱۹۷ یعنی یہودیوں اور عیسائیوں پر دے مسیح علیہ السلام سرور او دھنے دے پیغام سرور کو مہ معاملہ کری دے پہ
ھے باندہ مسیح دے خدا تے تعالیٰ پر عدالت کیں کواھی کوی۔ دے کواھی تہ تفصیل ٹھکن سورہ مائدے پر آخری
رکوع کیں راتلونکے دے۔

۱۹۸ دے تقریر پر منحہ کیں چھ کو مہ بیلہ خبر وہ دھنے ختمہ شہ او کو م تقریر چھ رادوان و دھنے بیا شروع شو۔
۱۹۹ یعنی یونانے پہ دے آکٹانہ کوی چھ پچیلہ دے اللہ دے لارے نہ اورید لی دی، بلکہ پہ جرم کیں دوسرے بے باک
شوی دی چھ پہ دنیا کیں دخلق و کراہ کو لو دپارہ شہ تحریک راوچت پیری اکثر یہ دھنے کیں دیہودیوں اور
دی ۱۰ حق تہ دے رابلو دپارہ چھ شہ تحریک شروع کیری دھنے دخلق و دپارہ اکثر یہودیوں متعلقہ تہ راحی،
او حال دے چھ دے کینختوتہ دے اللہ کتاب دا غلے دے او دے پیغمبرانو و ارشاد دی۔ دھنوی دے تولونہ تازہ
جرم دے اشتراکی تحریک دے چھ یہودی دما غور کرے دے او دیہودیوں پہ مشرئی کیں تے ترقی کری دے
دے تش پہ نوم اہل کتابو پہ نصیب کیں دے جرم ہم و چھ دے دنیا پہ تاریخ کیں دے تولونہ اول کو م
نظام دے چور شو چھ دے خدا تے وجود نہ انکار کوی، دے خدا تے سرور دشمنی کوی او دے خدا پرستی ختمولو
ارادہ لری نو دے چھ چور و نکے او مشر دے موسیٰ علیہ السلام نوم اگستونکے وک۔ دے اشتراکیت نہ روستو
دے زمانے دے کراہی دویہ ذریعہ دفرائد فلسفہ و دے او دھنے ہم دے بنی اسرائیلو یونان دے۔

۲۰۰ پہ تورات کیں پہ صفا نکو کیں دا حکم موجود دے چھ،

”کہ چھ تہ دے ما پہ خلق کیں یو دے متعلق نہ فرض ورکے چھ ساخواتہ و سیر دی نو دے قسمن
غوبتو نکو پشان سلوک و رسو مکہ او مہ تر سودا خله، کہ چرے تہ پہ شہ وخت کیں دخیل کاوندی
جائے دے خان سرکارہ کیں دے نو دے سیر پر یونانہ ٹھکنے ورتہ واپس کرہ حکم چھ ہم دے دیود
دھنے افسوسن دے او دے دے بدن چا مہ دے، دھنے ہر بیابا شہ کیں او دے کیری۔ نو چھ کلاہ بیا
دھنے فریاد کوی، زہبہ دھنے خبر او م حکم چہ زہ مہر یانہ ہم۔ (خروج باب ۲۲: ۲۵-۲۷)

دے نہ علاقہ پہ نور و دیرو کایو نو کچھ تورات کیں دسود حرا موالے دا دھنے۔ لیکن دے یا وجود

وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٧١﴾ لَكِنَّ الَّذِينَ سَخُون
فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ
وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ

او کوم خلق چه په دوی کین کافران دی د هغوی دپاره موبند دردناک عذاب تیار کړې ده.
لیکن په دوی کین چه کوم خلق پاخه عالمان دی او ایماندار دی هغوی ټول په هغه تعلیم
باند ایمان راوړی کوم چه په تا نازل کړې شوی ده او کوم چه ستا نه وړاند نازل
کړې شوی وو. د هغه ایماندارو خلقوله او د مومن او د زکوة سپايتو و
تن په دنیا کین د ټولو ندریات سود خوار د ده توراۀ منوکی یهودیان دی چه په شومتیا او په سختیا باند
مشهور دی.

الله غالباً دا هغه مضمون طرفته اشاره ده چه وړاند د سورة انعام په آیت ۱۲۶ کین راټلونه ده. یعنی
دا چه په بنی اسرائیلو باند ټول هغه حنا و حرام کړې شو چه د هغوی نوکان وی او دغوا و د چیلنی و از کپړ
هم حرام کړې شوه. د ده نه علاوه دا هم ممکنه ده چه اشاره هغه پابند و او سختو طرفته وی کوم پابندی
او سختی چه په یهودی فقه کین دی. چه د یوه دله دپاره د ژوند ا تره تنگه کړې شی نو دا په حقیقت
کین د هغوی دپاره یو قسم سزا ده. (د تفصیل بحث دپاره وکوره سورة انعام حاشیه نمبر ۱۲۲)

الله یعنی د ده قوم کوم خلق چه د ایمان نه پشادی، بغاوتیان او انکاریان دی د هغوی دپاره د خداي
د طرفته په دنیا او په آخرت کین دردناکه سزا تیاره ده. په دنیا کین چه ورته کومه د عبرت سزا ملاؤ شوه
او لا ملامت ویری ورته هغه چرته یو بل قوم ته نه ده ملاؤ شوه. د ده زیره کاله شوی دی چه د زکوة
په سر ورته چرته د عزت خلطه ملاؤ شوه نه ده. په دنیا کین خواره واره کړې شوی دی او په هر
خلطه کین مسافران دی. یوه داسه نه تیریری چه په هغه کینه دوی د دنیا په یوه حصه کینه نه ولیله کیري. او د یوه دولت باوجود
یو خا چرته داسه نه چرته د وندۀ عزت په نظر کینه شی. بیا غضب و او چه قومونه کیري او ختمیر خود قوم ختمیر هم نه. دوی نه
په دنیا کین د لا یموت فیها ولا یحیی سزا ورکړې شوی ده چه تر قیامت په پورې د دنیا د قومونو دپاره
د عبرت یوه نمونه وی، او چه خلق تر داسی واخلی چه د چا سره د خداي کتاب موجود وی او هغوی
د خداي په مقابل کین بغاوت شروع کړی نو د هغوی به دا انجام وی. پاته شو آخرت نواشاء الله چه
هلته به عذاب ده نه هم زیات دردناک وی. (په ده موقع یانې چه د اسرائیلی ریاست د جوړیدلو
په وجه کومه شبهه را پید اکیري د هغه د ختمولو دپاره وکوره سورة آل عمران آیت ۱۱۲)

الله یعنی په دوی کین چه کوم خلق د اسمای کتابولو د حقیقی تعلیم نه خبر دی، او د هر قسم بد بیتی نه
د صند د پلار نیکه د طریقو او نفس د بند کتنی نه آزاد دی او د اسمای کتابولو حقیقت په ریتیا سره
منی، نو د هغوی په طور طریقو کین او د کافرانو، ظالمانو یهودیانو په طور طریقو کین د پرفری ده.

الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۖ أُولَٰئِكَ
 سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٩٢﴾ إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَلَامًا ۖ أَوْحَيْنَا
 إِلَىٰ نُوحٍ وَآلِ يَسْمَعٍ ۖ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ ۖ وَآلِ إِسْمَاعِيلَ ۖ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۖ وَالْأَسْبَاطَ ۖ وَعِيسَىٰ ۖ وَأَيُّوبَ
 وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ ۖ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا ﴿١٩٣﴾

خلقوله، او په الله او په ورځ د آخرت باندې رښتینې عقیدې لرونکو خلقوله به مونږ ضرور
 لوی اجر ورکړو.

۱. محمد، مونږه تاته هغه شان دوحی رالېږلی ده لکه څنگه چه مونږه نوح او دهغه
 نه دوستو پیغمبرانو ته رالېږلی وه. مونږه ابراهیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب او دهغه اولاد ته
 عیسی، یوسف، هارون او سلیمان ته دوحی رالېږله. مونږه داود ته زبور ورکړو.

هغوی ته په یو نظریه کې چه پخوانو پیغمبرانو کوم تعلیم ورکړه دوحی هم هغه تعلیم قرآن ورکوی نوځکه په
 دواړو باندې په حقه سره ایان راوړی.

کله دده مقصد دده چه محمد صلی الله علیه و سلم هغه دده یونانی شاخیز نه دده راوپه چه چرت
 څنګې نه دده راغلې. هغه د ادعای نه کوی چه زه دنیا ته په اول ځل دیو نوره څیر پېش کوم. بلکه هغه ته
 هم د علم هغه یوه خزانه نه هدایت ملا د شوه د دوحی نه چه پخوانو پیغمبرانو ته هدایت ملا وید و،
 او هغه هم هغه صداقت او حقیقت پېش کوی کوم چه د دنیا په مختلفو ځایونو کې څنګونو پیغمبرانو
 پېش ککړ.

دوحی معنی ده اشاره کول، په زړه کې خبره اچول، په پټه طریقه خبره کول، پیغام لېږل.

۲. نن سبا چه په بائبل کې د زبور په نوم کوم کتاب ده هغه ټول ستر سره د داود زبور نه دی.
 په هغه کې د نورو خلقو دیر "مزامیر" شامل کړي شوي دي. البته د کومو "مزامیر" سره چه
 د الیکلی شوی دی چه د حضرت داود دی نوپه هغه کې واقعی د حق کلام رنځر ښکاره پېږی. دغه شان
 چه په بائبل کې د "مثالی سلیمان" نوم کوم کتاب موجود ده په هغه کې هم دیر کدرون شوي ده.
 او دا آخری دوه بابونه خو ورسره په ښکاره دوستو لکولی دي خو بیا هم دده مثالو د بیره
 حصه صمیمه حقه معلوم پېږی. په بائبل کې دده دوو کتابو سره یو بل کتاب هم د حضرت
 ایوب په نوم درج ده، په دیکې ویرې د حکمت خبرې هم دی خود لوستلو په دوران کې د سړی دا
 یقین نه راځي چه واقعی دا حضرت ایوب کتاب ده. ځکه چه په قرآن کې د پخپله دده کتاب په

وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ
عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا ﴿١٢٣﴾ رُسُلًا مُبَشِّرِينَ
وَمُنْذِرِينَ لئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ

موربہ ہفتہ رسولانوتہم وحی نازلہ کرہ چہ دہغوی ذکر موزدہ عنہ ہکے تاتہ کرے مہ اوہغہ رسولانوتہم چہ دہغوی ذکر موزدہ تاتہ نردہ کرے . موزدہ دموئی سرہ ہفتہ شان خبرہ وکیرہ لکہ خشکہ چہ خبریکیری . دا قول رسولان دیری وکونکو او دیری وکونکو پیریت پیریت شوی وود پیریت دہغوی راتلونہ روستو دہغوی سرہ دہغوی پہ مقابلہ کن ہیر عذر

اول کہنے حضرت ایوب دیکوم لوی صبرتہ عرف شوعہ مہ دہغے نہ بالکل برفلاف دآتاب وای چہ حضرت ایوب د خیل مصیبت پہ زمانہ کن دالله تعالی نہ شکایت کوکے وود ترے پورے چہ خیلو مکرورہ وولہ دلاہ وکولہ چہ خدا نے ظالم نردہ خودہ یہ نہ مسئلہ .

دہغہ مصیبتونہ علاوہ پہ بایشیل کن دبنی اسرائیلو دپیغمبرانوا اولئ مصیبتے خورے ہم درج دی چہ زیاتہ حصے مصیبت معلومیری . خام طردہ یحیاء ، یرمیاہ ، حزقی ایل عاموس او دہغے نور و مصیبتو اکثر خایونہ دایہ دی چہ سرے یے وای فود سیری روح پہ وجد کن رانی . پہ ہفتہ کن الہامی کلام بیکارہ بکاری ، دہغوی اخلاقی تعلیم ، دہغوی دشرک خلاف جہاد ، دہغوی دتوحید پہ حق کن دلیلونہ او دہغوی دبنی اسرائیلو پہ پریوتی اخلاقوباندا ہفتے خبرے چہ سرے وای نودایہ ورتہ معلومیری چہ پہا بخیلو لوکن دحضرت مسیح تقریرونہ اذقرآن مجید اودا مصیبتے بتولے دیوہ خزانے نہ راوتلی چینی دی .

۲۲۳ پہ نور وپیغمبرانوباندا بہ وحی پیرطریقہ راتلہ خبریو آواز بہ راتلو یا یوفرنیتے بہ پیغام اورولو اوہغوی بہ اوریدو . لیکن دموئی علیہ السلام سرہ دا خاص کاروشوچہ الله تعالی ورسرہ پچنلہ خبرہ وکیرہ . دبنی او دہغوی پہ منہم کن بہ دایہ خبرہ کیدلے لکہ چہ دودہ کسان پہ خیلو کن خبرہ کوی . دمثال پہ طور پہ سورۃ ظہ کن دہغوی خبرہ شوی دی . پہ بایشیل کن ہم دحضرت موسی پہ پادہ کن دغہ شان لیکلی شوی دی چہ " لکہ خشکہ یوسرہ دخیل دوست سرہ خبرہ کوی دغہ شان بہ خدا دہغوی سرہ مخافہ خبرہ کولے " (خروج ۳۳ : ۱۱) .

۲۲۴ یعنی دہغوی دتہولواکی یوکارو اوہغہ دایہ کوم خلق دہغوی پہ رالیولی شوی تعلیم باند ایمان راوری او خیلے تہولے طور طریقہ دہغہ مطابق تیک کوی ، نوچہ ہغوی تہ د کامیابی او دتیک ہفتی زیرہ وکری ، اوٹوک چہ دہغوی او دہغی پہ غلطولار و لاریشی نوچہ ہغوی دودے دسید انجام نہ غمیرکری .

الرُّسُلُ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٢٥﴾ لَكِنَّ اللَّهَ يَشْهَدُ بِمَا
 أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلَكُ يَشْهَدُونَ وَكَفَى
 بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿١٢٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ
 قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٢٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ
 يَكُنِ اللَّهُ لِيُغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴿١٢٨﴾ إِلَّا طَرِيقَ
 جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٢٩﴾

پاڻي نهي اواله په هر حالت کي غالب پاته کيدونکي او حکيم وډاندې. (خلق که نه مغي
 نونه و مغي) خوا الله کواهي کوي چه هغه په تانازل کړي دي هغه په خپل علم سره نازل
 کړي دي، او په دې باند فرستېم کوا هانې دي اکر چه د خداي کوا ځه کيدل بالکل کافي دي
 کوم خلق چه د دې د منلو نه پخپله انکار کوي او نور خلق د خداي د لارې نه منع کوي يقيناً
 چه هغوي په کراهي کي د حق نه ډير لرې وتلي دي. دغه شان کومو مخلوق چه د کفر او د بغاوت
 طريقه اختيار کړه او ظلمونه شروع کړل الله به هغوي همچرې معاف نه کړي او هغوي
 ته به د جهنم د لارې نه بغير بله لارونه نشاي چه هميشه به پکي وسپري. د الله د پاره
 دا څه گران کار نه دے.

١٢٥ يعني د هغه په تولو پيغمبران و نالير لوم يو فرض و او هغه دا و چه الله تعالى د انسانانو
 دا عذر حقول غوښتل چه د آخري عدالت په موقع چيرته يو کړه مجرم دا و نه وايي چه موږ خبر نه
 و او تا موږ خبر و لود پاره څه انتظام نه و وکړه. د دې فرض د پاره الله تعالى د د نيا مختلفو عناوينو
 ته پيغمبران و ليرل او کتابونه نازل کړل. د پيغمبران و لير او انسانانو ته د حقيقت د علم و رسوا و
 د ځان نه روستو ته کتابونه پرېښودل چه د هغه نه په هر زمانه کي د انسانانو د لارښود نه د پاره څه
 نه څه کتاب موجود و. اوس که چرې څوک به لارې کيږي نو الزام په خداي باند او د هغه په پيغمبران و باند
 نه لايي بلکه يا خو پخپله په هغسري باند الزام لايي چه پيغام ورته ورسيد او قبول نه کړو، او يا په هغه
 خلقو باند الزام لايي چه نېغه لار ورته معلوم و او وليدل څه چه د خداي بندگان به لارې دي خو نېغه
 لارې ورته نه ښودله.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَآمِنُوا
خَيْرًا لَكُمْ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ
وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٥﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي
دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى
ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ

۱۔ اے خلقو، دے رسول تاسو ته ستا سوده رب د طرفنه حق را وره دے، ایان را وری
دا ستا سود پاره بهتره دے، او که انکار کوئی نو خان پوه کرئی چه په آسمانونو او په زمکه
کین شخه دی هغه ټول د الله دی او الله په هر شخه پوه هم دے او حکمت والا هم دے
۲۔ اے اهل کتابو، په خپل دین کین د حد نه بهر مه اوزی او د حق نه بغیر
د بجه خبره نسبت د الله طرفته مه کوئی۔ مسیح د مریم موعه عیسی د دے نه سوا بل
هیچ نه دوجه د الله یو رسول وو او یو فرمان دوجه الله مریم ته ولیږد

۳۔ یعنی د زمکه او د آسمان د مالک د فرمانی چه ذکر به نو د هغه غه نقصان نشي کولې نقصان چه شخه
دی هغه به ستا خپل نقصان وی۔

۴۔ یعنی شاخدا نه شخه به خبر نه دے چه د هغه په یاد شاهي کین به ته شرازتونه کوو او هغه ته
به معلوم نه وی، او نه هغه نادان دے چه خپلو مخالفینو ته د سزا وړ کولو په چل نه پوهیږی۔

۵۔ دلته د اهل کتابو نه مراد عیسایان دی او د غلو مغنی ده د شخه شخیر په حق کین د حد نه بهر
ونل۔ دیهودیانو مجرم دا دوجه هغوی د مسیح په انکار او په مخالفت کین د حد نه بهر لارل، او عیسایانو
مجرم دا دے چه هغوی د مسیح سره په مینه کین د حد نه بهر وتل۔

۶۔ په اصل کین لفظ کلمه استعمال شوی دے۔ مریه ته د کلمه لیرلو مطلب دا دے چه الله
تعالی د حضرت مریم علیها السلام په خیمه باندې د فرمان نازل کوو چه د سری د نطفه نه بغیر
په و ساته۔ عیسایانو ته دا و نه د مسیح علیه السلام د بجه پلاره پید اکید و دا راز ښودلې شوه وو
خو هغوی د یونانی فلسفه په وجه سمراه شرا و اوله د لفظ کلمه نه "کلام" یا "نطق" یعنی "وینا"
مطلب واخستلو۔ بیا د دے کلام او نطق د الله تعالی د کلام ذاتی صفت مراد دا فستلو۔
بیا د قیاس و کړو چه د الله تعالی کا ذاتی صفت د مریم علیها السلام خیمه ته ورداخل شو
وو د مسیح په جسمانی شکل کین ظاهر شو۔ دغه شان په عیسایانو کین د مسیح علیه السلام د خدايي

وَرُوحٌ مِّنْهُ زَفَّامُنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِۦ ۚ وَلَا تَقُوْلُوْا ثَلَاثَةً ۚ اِنْتَهُوْا

اور پورح دودا الله دطرفنه الله (چه مریعہ پختہ کننہ دپہی شکل اختیار کرو) نوتا سوپہ
الله اودھنہ پورسولا نو باند ایمان راوری اومہ وایئہ چه "درہ" دی. منع شئی

غلطہ عقیدہ پیدا شوہ اودا غلط خیالہ کن پورح شوچہ خداے پخپلہ خیل خان یا دخیل ازلی صفتونہ
نہ دکلام صفت دمیسم پور شکل کن ظاہر کرہ دہ۔

۲۱۳ دلتہ پخپلہ میسم تہ روح متنا (دخدائے دطرفنه پورح) دیلے شوہ دہ، اوپہ سورۃ
بقرہ کن داخبرہ پہ دہ طرز شوی دہ چه آید نہ پروج القدس (مربوہ پور پاک روح سرہ دمیسم
مدد وکرو)۔ ددوارو عبارتونو مطلب دادہ چه الله تعالی میسم علیہ السلام تہ دھنہ پک روح وکرہ
ووجہ دبدنی نہ نلا شناؤ۔ قبول حق وداو است بازی وہ، اوسرتریا یہ بند اخلاق وود۔ دمیسم علیہ
السلام داتعرف عیسیا نو تہ ہم بنوہے شوہ وود۔ غور حقو پہ دہ کن ہم دحدنہ وادریل او د
روح مین الله نہ تہ روح الله جو کرہ وود روح القدس (Holy Ghost) نہ تہ مطلب دا فستو
چه دھنہ دالله تعالی خیل پاک روح ووجہ پہ میسم کن تہ دنتہ حلول کرہ وود۔ دغہ شان دالله اود
دمیسم سرہ تہ بودریم خداے روح القدس جو کرہ۔ داد عیسیا نو دویم دحدنہ وادریل ووجہ دھنہ
پہ وجہ لایہ شو۔ اومزہ خود اودہ چه نن ہم دمتی پہ اضیل کن دا فقرہ موجود دہ چه "فریختہ
دھنہ تہ (یعنی یوسف بخارتہ) پہ خوب کن اودہ چه اے دداؤد شویہ یوسف، خپلہ بختہ مریم
خیل کورتہ دلا دشتونہ مہ یریزہ حکہ چه دھنہ پہ خیتہ کن تہ دی دھنہ روح القدس پہ
قدرت سرہ دی؛ باب ۱۔ آیت ۲۰)۔

۲۱۴ یعنی الله یو خداے ومنتی اود تہو لورسولا نو پیغمبری دمتی چه پہ دھنہ کن پورسول میسم
ہم دہ۔ داد میسم علیہ السلام اصلی تعلیم وود پکار دی چه دمیسم ریختہ پیروکار تہ ومنتی۔
۲۱۵ یعنی ددریو خدا یا نو عقیدہ پریر دی۔ حقیقت دادہ چه عیسایان پریوخت یو خداے ہم
منتی اودرہ ہم منتی۔ پہ انجیلو کنن چه دمیسم علیہ السلام کوں قولونہ دی دھنہ پہ وجہ یو عیسیا
دہ نہ انکار شئی کوہے چه خداے بس یو خداے دہ اودھنہ نہ بغیر بل خداے نشہ۔ دھنہ دی دپارہ
دہ نہ بغیر بل خداے نشہ چه داور منتی چه اصل دین توحید دہ (یعنی خداے یو مثل دی) خو کوہے
غلطی چه تہ پہ اول کن شری ووجہ ونبیل تہ چه دالله کلام دمیسم پور شکل کن ظاہر شو اود الله
روح پکن دنتہ حلول وکرو، دہ پوجہ دھنہ دقول جهان دیادشاہ سرہ دمیسم اود روح القدس
خداے مثل پہ خان باند خاخواہ لازم کرہ چه اوس ورتہ داسئلہ حل کول گران دی چه دیو خداے
سرہ دہ خدا یا نو ددریو خدا یا نو سرہ یو خداے پہ خہ طریقہ ومنتی۔ تقریباً داتلسو سوو
کلو راعے مسیحی عالمان دہہ مکتے پہ حل کو کنن خیل مازعہ خوری۔ دختلفو تشریحات پہ وجہ
پکن شل دے یعنی دیرہ دے جو پہ شوی دی اودھنہ دہیلے دے تہ کافر وائی۔ پہ دہ جکر کن

وتفلازم

خَيْرُكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهُ وَاحِدٌ مُسَبِّحُهُ أَنْ يُكُونَ لَهُ وَلَدٌ
لَهُ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ۝١٤١

داستاسو دپاره بهتره ده. الله خوبس يوازې يو خدا نه ده. هغه د پراوچت د دده نه
چه شوک و د هغه خو به شي ^{الله} زک او د آسمانو نوټول خيزونه هغه ملکيت ده.
او د هغه د ساتنې او د خبرا غستلو دپاره بس هغه کافي ده.

يوه کيسا د پل نه جدا شوه ده او عالمانو د خپل علم ټول زور په دې کي غټ کړه ده. حالانکه
دا مسئله ورته نه خدا پيدا کړې وه او نه مسيح، او نه دده د خپل مل مسکن ده، چه د دې خدايان
د هم د منځ شي او بيا د يو خدا عقيده د هم په خلک وې. دا مسئله صرف د هغوی د خدا نه په بهر و ستلو
سره پيدا شوې ده او دا نه حل ده چه بس د خدا نه بهر نه وي، د مسيح او د روح القدس د خدايي
خيال پر بڼه دي، يوازې يو خدا نه د مني او مسيح صرف د هغه پيغمبر و مني او په خدايي کي د نه
ورسره نه شريکه وي.

الله داد عيسايانو د خلورم زياتي جواب ده. په بائيبل کي چه کومه خبر ده هغه چه مسيح
هم وي، نو په هغه کي بس دومره قدر له خبر ثابت ده چه مسيح عليه السلام وايي چه د خدا نه او د
بندگالو د تعلق مثال داسه ده لکه د پلار او د پچو تعلق چه وي، او د خدا نه په خلک په نه لفظ
"پلار" په مجازي معنی سره استعمالولو. دا يوازې مسيح داسه نه دي وييلی. د پنځوا زما نه نه بي
اسرائيلو په د خدا نه په خلک لفظ پلار وييلو او دده د ير مثالونه بائيبل په زړه همد نامر کي
شته ده. مسيح د لفظ د خپل نوم د وينا مطابق استعصال کړه وو او خدا نه ته يوازې خپل پلار
نه بلکه د ټولو انسانانو پلار وييلو. بيکن عيسايان دلته بيا د خپل خدا نه بهر و ستل او مسيح ته د خدا نه
يو خوځه او وه. په دې باره کي د هغوی يوه عجيبه نظريه ده هغوی وايي چه خدا نه د مسيح په شکل
کي ظاهر شوه ده، او د الله کلمه او د الله روح د مسيح بدني شکل اختيار کړه ده، حکه هغه د
خدا نه يو نيا زرين خو نه ده، او خدا نه دغه نيار بين خو نه حکه زک ته را وليزو چه د ټولو
انسانانو گناه په خپل سرواخلي او په سولې و خيږي او د انسانانو گناه کفار په خپله وپه سره
ادا کړي. حالانکه دا يوه داسه خبره ده چه عيسايان دده په ثبوت کي پخپله د مسيح عليه السلام
يو قول هم نشي پيښ کولې. دا هغوی د خپلو خيالونو نه د خدا نه يوه عقيده جوړه کړې ده او د عقيده
په دوئي کي د هغه زياتي په وجه پيدا شوې ده کوم زياتي چه د وي د خپل پيغمبر په لوي شان کي کړه وو.
الله تعالی دلته د کفار د عقيده جواب و نکړ، حکه چه په عيسايانو کي د الله مستقله
عقيده نه وه بلکه دا خو هغوی هيله ده خپله يوه گمانی وجه بيان کړې ده چه هر کله مسيح د خدا نه
يو نيار بين خو نه وو نو په سولې د پاسه په غرق سر و لې مړ شو. (يعني هغوی وايي چه د حکه

لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمُسِيْمُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ
 الْمُقَرَّبُونَ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ
 فَسَيَحْشُرُهُمُ إِلَيْهِ جَمِيعًا ﴿١٤٣﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
 الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ
 وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنَكَفُوا وَسُئِبُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا
 أَلِيمًا وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا
 نَصِيرًا ﴿١٤٤﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ

مسيح هيجورے دا خبرہ عار نہ کڙي ڇه هغه وڌ الله يو بنده شي او نه مقربے فرشته دا
 ڌ ڄان دپاره عار کڙي. او که څو ڌ الله بندگي ڌ خپل ڄان دپاره عار کڙي او تکبر
 کوي نو يو وخت به راشي ڇه الله به دا ټول را کير کړي او ڄان ته به ښه حاضر کړي.
 په دغه وخت کښ به هغه خلق ڇه ايمان ته راوړي ڌ او نيک عمل ته اختيار کړي ڌ خپله بدل پوره
 پوره بيا مومي او الله به ور له په خپل فضل سره زيات اجر ورکړي، او کو مو خلقو ڇه بندگي
 عار کڙي ده او تکبر ته کړي ده هغوی له به الله دردناکه سزا ورکوي او ڌ الله نه بغير ڇه
 ڌ هغوی ڌ چا به سر پرستي او امداد باندې برو سوي په هغوی کښ به ښووک هلته بيا و نه مومي
 اے خلقو، ستاسو ڌ رب ڌ طرفه تا سوته روښانه دليل راغلي ده

مرثوچه ڌ انسانانو ڌ کناه کفر مته ادا کوله. - نو هر کله ڇه هغوی ته دا وويل شو ڇه مسيح ڌ الله څو ته
 نه ده او نه په سولوي خيښ و نه شوه ده نو هغوی ڌ کفر به هتيد پخپله ختمه شوه.

۱۴۳ یعنی په زمکه او پيا سنانو کښ ڇه څه دی هغه سره ڌ خدا ته تعلق دپلا را وڅوي
 پشان نه مه بلکه ڌ مالک او ڌ مملوک پشان ده.

۱۴۴ یعنی خدا ته ڌ خپله خدايي ڌ انتظام دپاره پخپله کافي ده، ڌ هغه ڄان ته حاجت نشته
 ڇه کښي ڌ امداد دپاره ڄان نه څو ته ونيږي.

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ﴿۱۴۳﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ
وَأَعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ وَ
يَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمًا ﴿۱۴۴﴾ يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللهُ
يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَّةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَ
لَهُ أُخْتُ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنِ لَمْ يَكُنْ

او موزنه تاسوته دایه رنما را یزیدی ده چه تاسوته صفا صفا لاره بنایی. اوس چه کوم
خلق د الله خبره منی او د هغه سره پناه اخلی نو هغوی به الله د خیل رحمت او د خیل
فضل و کرم د سوری لاند را ولی او خیل طرفته د را تلونیغه لار به ورته و بنایی.
خلق شانده کلا له په حلقه د فتوی په س کوی. ورته و دایه چه الله تاسوله فتوی در کوی. که چه بودایه
سرمشی چه اولاده نه وی او یوه خوریه وی نو د هغه د هغه میراث کن نیمه حصه ده او که چه خوریه اولاده نه

۱۴۹ آیت دمه سورة د نازلیدونه د یزیدو ستونازل شوه ده. د هغه روایتونه خودایه معلوم
چه داذ قرآن د ټولونه آخری آیت ده. د بیان که چه معنی هم نه وی خو بیا هم کم از کم دوسره خو
ثابته ده چه د آیت پر نیمه هجری کین نازل شوه ده. او سورة نساء ده نه دیر هکین د یو مکمل سورة
په حیثیت لوستل کیدو. دغه وجه ده چه د آیت د هغه آیترون په سلسله کین شامل نه کیږه شو کوم چه
میراث په باره کین دمه سورة په شروع کین درج شوی دی، بلکه د سورة په آخره کین د هغی په طور درج
کړی ش.

۱۵۰ د کلا له په معنی کین اختلاف ده. هغه وایي چه کلا له هغه سر په ده چه اولاده هم نه وی او مور
او پلار هم ژوندی نه وی. او هغه وایي چه په اولاده سر په مرثی هغه ته کلا له وایي. حضرت عمر
رضی الله عنه تراخروخته پور په ده معاصله کین په شک کین پروت وو. لیکن عامر عا لمانو د حضرت ابوبکر
دارائے منلی ده چه کلا له هغه سړی ته وایي چه اولاد یی هم نه وی او مور او پلار هم ژوندی نه وی او
پخپله د قرآن نه هم دغه خبره تائید کیری، حکه چه دلته د کلا له خود نیم میراث حقداره کیږه شوی ده،
او که چه د کلا له پلار ژوندی وی نو بیا پکین د سرته د خور حصه نه دسی.

۱۵۱ دلته د هغه روڼو و خویند و ذکر کیری چه د مری سره په مور او پلار دواړو کین شریک
وی، بیا یواز په پلار کین شریک وی، حضرت ابوبکر رضی الله عنه یو ځل په یوه خطبه کین د معنی کړی ده
او په صحابو کین هیچا د هغه اختلاف و نکړو، نو په ده وجه دایوه اچیا ی مسئله ده.

لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثُ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ
كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَّكَرِ مِثْلُ حِظِّ الْأُنثَيَيْنِ
يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٤٩﴾

رُوربده هغه وارث وی. او که د مری وارثانې دوه خویندې وی نو هغوی په د ټول
میراث نه په دریو کې د دوو حصو حق درې وی، او که ډیر روڼه خویندې وی نو د
بنغو به یوه حصه او د سروید دوه حصې وی. الله ستاسو د پاره حکونه حکمه واضحه
کوی چه به لارې نشي او الله د هر شیز علم لری.

۳۳۲ یعنی که چرې بل شوک میراث خورنه د و نو بیایه روره هغه د ټول مال وارث وی. او که چرې
بل وارث موجود وو، مثلاً خاوند، نو خاوند ته د هغه د حصې د ۱/۲ کولو ته روستوبه باقی ټول
مال رورته ملا ویی.

۳۳۳ د احکمه د و د نذر یا تو خویندو هم ده.

تَقْدِيرُ الْقَلْبِ

الْبَيِّنَاتُ

البائده

نوم | دده سورة نوم د پخلمه رکوع په آيت **هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْنَا مَائِدَةٌ مِنَ السَّمَاءِ كَيِّنَ لَفْظًا "مائده"** نه افتله شوه ده . د قرآن د دې سورتونو د نومونو پشان د انوم هم د سورة د موضوع سره سم خاص تعلق نه لري . صرف د نورو سورتونو نه د پيژندلو دپاره د نجې په طور د انوم اېښودل شوه ده .

د نزول زمانه | د سورة د مضمونونو نه دا ظاهري پيښې اوډروايتونو نه د هغه تصديقي کيږي چه دا سورة د صراط حد پيښه نه روسته شپږمه هجري په آخره کي يا د اوومه هجري په اول کي نازل شوه ده . د شپږمه هجري د ذي القعدة د مياشتې واقعه ده چه نبي صلي الله عليه وسلم د خوارزميه سوو مسلمانانو سره د عمره ادا کولو دپاره هک ته لاړو . خود قريش کافرانو د د شتي د تاوه عمر کولو ته پرې لښور او د دې بحث کولو نه روښتوب په ده خبره راخي شويچه تا سويل کال نه زيارت له راتلې شي . په ده موقع بايد دده خبره ضرورت وچه مسلمانانو ته کيږي د نبيلت دپاره د سفر کولو آداب وښودل شي ځکه چه بل کال له د عمره سفر پورې په اسلامي شان سره و شي ، اوبل ورته په ده خبره زور ورکړه شي چه کافرانو ښايي سره کوم رياتي کړه ده چه عمره ته نه يځي پريښودلې نوچه په بدله کيږي ورسره تا سوځه ناروا رياتي و نکړي ، دا ځکه چه د کافرانو د دېرو قبيلو د حج لاړه په مسلمانانو باندې ورتلله او مسلمانانو هغوي د کيږي د زيارت نه منع کوله شولکه څنگه چه دوقايي منع کړي وو . داسب دده د هغه اولي تقرير چه د هغه نه د سورة شروع شوي ده . ويا ندي په ديارلسمه رکوع کيږي بيا په ده مسئله بحث شوه ده ، دده نه دا معلوم شوه چه د خوارزميه رکوع پورې دا ټول يو تقرير ده . دده نه علاوه په ده سورة کيږي چه کوم نوم مضمونونه دي هغه هم ټول دغه يوه زمانه معلوم يږي .

دده سورة بيان ټول مسلسل روان ده . نوچه ده وجه دا غالب کمان راخي چه دا ټول سورة بديوه خطبه وي او په يو وخت به نازل شوه وي . کيدې شي چه دغه آيتونه ځان له ځان له روستو نازل شوي وي او دده سورة په مختلفو ځايونو کيږي په ده وجه اېښودل شوي وي چه مضمون ته ده سره يوشان ده ، ليکن د بيان سلسله ته د ورسه روانه ده چه دا قياسي ده و کيدې شي چه دا سورة کيږي د دويا د دېرو خطبو مجموعه ده .

شان نزول | د سورة ال عمران او د سورة نساء د تاليد ودرمانه نه دده سورة د تاليد و پورې په حالا توکي د يرفي راغله وو . يا خو هغه وخت ووجه د جنگ احد د شکست د وجه نه مسلمانانو ته د مدينې خوا و شاعلا ته خطر ناکه شوي ده ، ديا بيا دده وخت راغله

چه په عربو کښ د اسلامه مقابلې کولو څوک په نظر نه راغلو او اسلامي رياست يواځه د ضد پورې بل طرفته د شام پورې، د ښېم طرفته د بحرا حمره غاړې پورې او څلورم طرفته د ځمکې د څنډه علاقه پورې خور شوه. د اُحد په جنگ کښ چه کوم نقصان مسلمانانو ته ملاؤ شوه ورو د هغه په وجه د هغوی حوصله او ارامه نور هم وږه شوه. هغوی د زخمي ازموږي پشان په جوش کښ راغلل، راپا سیدل او په دېه کله کښ د ننه د ننه په ټوله نقشه بدله کړله. د هغوی د کوششونو او د قسربانو وجه وه چه د مدینه څلورو وارو طرفونو ته د دږو دوو سوو ميلو پورې د مخالف قبائلو حوصله خرابه شوه. د يهوديانو طرفته خطر د هېشه د پاره ختمه شوله او په هجاړ کښ هم چه په کوم ځای کښ يهوديان ووهه د مدینه د حکومت منونکی شو. د اسلامه خنډو د پاره قسريشو خپل آخری کوشش په جنگ خندق کښ وکړ او په دغه کښ په سخت شکست وخورو. د دېه نږدو ستو د عربو يقين راغ چه اسلامي اوس يونه ختميدونکې تحریک ده. اوس اسلامي اوزمه يوه داغه عقیده نه وه چه صرف د خلعوبه زړو نوکښ دوی، بلکه اسلامي اوس يو رياست وو چه د خپلو ټولو وسيدونکو په ژوند باندې حکمراني وه. اوس مسلمانان د داسې طاقت مالکان شوي وو چه په کومه عقیده باندې نه ايمان وو نوښته په آزادي باندې نه د هغه مطابق ژوند تېرول شول او بله هندو عقیده يا قانون نه د خپل ژوند د میدان نه ايستل شو.

بيا په دغه څوکالو کښ د ننه د اسلامي اصولو مطابق د مسلمانانو يو نیکه ژوند جوړ شوه وو. په اخلاقو کښ، په استوگنه کښ او په کلی والي کښ او په هر څه کښ مسلمانان د کافرانو ته بدل وو. مسلمانانو چه کوم ځایونه قبضه کړي وو په هغه ټولو کښ د هجرتونو او د امامتې د موخه نظم قائم شوه وو. په هر کلي او په هره قبیله کښ امامان مقرر شوي وو. د عدالت ټول کارونه د اسلامي قانون لاندې فيصله کيدل. د اغسل او د غرضولو نوبه اسلامي طريقه شروع شوه وه. د ميراث قانون جوړ شوه وو. د نکاح او د طلاق قوانين، د پردې او د اجازت غوښتلو حکمونه، د زنا او د تور پورې کولو (قذف) سزاگانې شروع شوه وه. د مسلمانانو د ناستې پاتې، د خبرو اترو، د خوراک ښکار او د وسيدلو ځان له طريقه جوړېد شوه وه. د قه وجه وه چه ټول کافران د دېه نېرې نه ناامیده شوي وو چه مسلمانان په کافي پياوړي دوشې خواله سکفرته راځي.

د همدې حد پورې د قسري کافران د مسلمانانو په لار کښ يو لوی بنديز وو او مسلمانان نه د خپل د هرت خورولو موقع پيل نه درتله. د همدې حد پورې ستر د بنديز ختم شو. مسلمانان په خپل رياست کښ په امن هم شواو په خوا و شا علاقه کښ درته د اسلام خورولو موقع هم پر لاس ورغله. نبی صلی الله عليه وسلم د ايران، د روم، د مصر او د هرو بادشاهانو او سردارانو ته خطونه ليکل شروع کړل او مسلمانان د الله دين ته د خنډو رابللو د پاره په مختلفو قومونو او قبیلو کښ خواړه شو.

پنجونہ | حالات و وجہ سورۃ مائدہ نازل شو۔ پہرہ سورۃ کین درہ لوی مضمونہ بیان شوی دی۔

(۱) مسلمانانہ استوکنہ پر حقہ نور حکونہ۔ پہرہ بارہ کین دج دپارہ و سفر کولو آداب مقرر کرے شو، ک شاعر اللہ د احترام کولو حکم و شوا و احکم و شوچہ شوک کہے تہی هعوی مہ منکر کوی، د خوراک شکاک پر خیر و نو کین د حلالو او د حرام و وحدونہ قائم کرے شو او د جاہلیت در مانہ بندیز و نہ مات کرے شو، ک اہل کتابو سرہ د خوراک شکاک کولو او د هعوی د بھوسہ د نکاح کولو اجازت و کرے شو، ک اودس د فصل او د تسم فاعلہ مقرر کرے شو، ک بغاوت او د فساد جوړولو او د غلا کولو سزا کانی مقرر کرے شو، شراب او جوارق قطعاً حرام کرے شو، د قسم ماتولو کفارہ مقرر شوہ او د شہادت پہ قانون کین یو شو خبرہ زیاتے کرے شو۔

(۲) مسلمانانہ نصیحت، چونکہ مسلمانانہ یوہ حکمرانہ دلہ جوړہ شوی وه، پہ لاس کین د طاقت راغلہ وو، او پہ لاس کین د طاقت وراثت وراثت و وچہ نہ اکثر قومونہ کسراہ کیری، د مظلومی دور پہ ختمید و و خود دہ نہ زیات پہ آزمنیتی دور کین مسلمانانہ قدم ایستودلو، نو پہ دہ وجہ ورتہ بیا بیا د نصیحت و شوچہ پہ عدل او انصاف باندی قائم و سپړی، ک اہل کتابو پشان کار مکوی، ک اللہ د حکم منلو کومہ وعدہ چہ موکری دہ پہ هک کلک و سنی او د یهودیانو او د عیسایانو پشان دہ ماتوی، د خپلو ټولو کارونو فیصلہ ک اللہ د کتاب مطابق کوی او د منافقت نہ خان ساتی۔

(۳) یهودیانو او عیسایانو تہ نصیحت، ک یهودیانو زور او س ختم شوہ وو او د شمالی عرب تقریباً ټول یهودیان کلی د مسلمانانو پہ تبضہ کین راغلی وو۔ هعوی تہ یو ټل بیا پہ خپلہ غلطی باندی خبردار و کرے شوہ دہ او نیغہ لاری تہ دراثت و عوت و کرے شوہ دہ۔ د قدرنگہ د علم حد پیچہ پہ وجہ پہ هر یو او پہ خورا و شام کونو کین مسلمانانہ تہ د اسلام د خورولو موقع پہ لاس و رخی و، نو حکمہ عیسایانو تہ ہم بنہ پہ تفصیل سرہ دا و وچلے شو چہ ستاسو عقیدہ، غلطہ دہ او پہ بنی عربی باندی ایمان راوری۔ پہ کاوندی ملکر نو کین چہ کوم قومونہ کت پرست او مجوسیان و و هعوی تہ نیغہ پہ نیغہ خطاب و نکرے شو، خکہ چہ د هعوی دپارہ هغه غلطہ کافی وکے کوی چہ د عربو مشرکانو تہ پہ مکہ کین نازل شوہ و۔

سُورَةُ الْمَائِدَةِ مَدَنِيَّةٌ

اٰیٰتھا ۱۰

روایات ۱۱

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا اَوْفُوْا بِالْعُقُوْدِ اُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِیْمَةُ الْاَنْعَامِ
 اِلَّا مَا یَتْلٰی عَلَیْكُمْ غَیْرُ مَحَلِّ الصَّیْدِ وَاَنْتُمْ حُرْمٌ

۱۔ ہفہ خلقوچہ ایان مورا ورے دے، دہندیرونوپورہ پابندی کوئی۔ ستاسود پارہ دے
 خاروود قسمة تول خنار حلال کرے شو۔ ماسوا دھنہ نہچہ ورا ندی بہ تاسو ستہ
 و خود لے شی۔ لیکن دہ احوام یہ حالت کتر شکار دھان دپارہ حلال مہ کجری،

۲۔ یعنی یہ دے سورۃ کنی چہ یہ تاسویانیکوم حد و نہ کی دھنہ پابندی کوئی، اودھنہ حد و نوپابندی
 کوئی چہ د خدا ہے شریعت کنی یہ تاسویانیکولے شری دی۔ یہ دے ورے چلے پھہ حد و نہ اوبندیرونہ
 بینا نیری پر کومریانید چہ د پورہ پابندی کو کوحکم شو۔ دے۔

۳۔ "انعام" پر عربی ژبہ کنی اوسنانو، غویانو، اوکد ویزونہ ویلے شی۔ او"بہیمہ" ہر خرید وکی
 خاوری تر ویلے شی۔ کہ اللہ تعالیٰ صرف دا فرمایلی دے چہ انعام ستاسود پارہ حلال کرے شوی دی کوصفہ
 ہنہ غلور قسمة خاوری بہ حلال دے چہ کوموتہ پر عربی کنی "انعام" وای۔ لیکن حکم یہ دے دھنہ کوسوہ شو دے
 چہ "د خاروود قسمة تول خرید وکی خنار حلال کرے شو۔" یہ دے سرہ حکم عام شو اودھنہ تول خرید وکی
 خنار کنی راغلل چہ د خاروود قسمة دی۔ یعنی چہ د اریستہ نہ دی، کیا خوری اوپہ نور خنار تو مہ کنی
 د عربود "انعام" سرہ یوشان وی۔ ہم دارکنے دے نہ دے خیرہ تہا شیلے کیری چہ د کومو خنار و داریہ دی او
 نور خنار خنار لہ خوراک جو روی، ہفہ حلال نہ دی۔ دا اشارہ فی صلی اللہ علیہ وسلم صفا کیری دے اوپہ
 حدیث کنی دے حکم کہے دے چہ درندکان تول حرام دی۔ دغہ شان نبی ہفہ مرفعی ہم حرامہ کر دیا دی
 چہ دھموی پنچے وی اود خوراک دپارہ نور خنار و شکار کوی یا مہ داریہ خوری۔ دابن عباس روایت دے
 چہ نہی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن کل ذی ناب من السباع وکل ذی قلب من الطیر۔ دنور و دیر صحابو
 نہ ہم دے روایات نقل کہے شوی دی۔

۴۔ "احرام" د فقیری ہفہ چلے تہ وای چہ د کہے د ریارت دپارہ اغوشٹے کیری۔ د کہے نہ چارچاپیرہ
 د کومندلوپہ فاصلہ باندی یوحدمقرر کرے شو دے چہ دھنہ نہ ورا ندی دتلوا جازت یو ریارت کوکی تہ ترہفہ
 پورے نشہ تر شہ پورہ چہ ہفہ خلیہ جامے و نہ باسی او د احرام جامے دانہ غونڈی۔ د احرام پر جامہ
 کنی صرف یو کھنہ جامہ دیم خاوری چہ دپاسہ اغوشٹے کیری۔ دے تہ احرام ددے وجہ نہ وای چہ د احرام د
 نیت کونہ روستو بہ سری باندی دیرہفہ خیر و نہ حرام شی چہ ہفہ یہ عام حالت کنی حلال دی، مثلاً جانت کول
 دوجنتہ پر کول، خوشبوئی کول، دھرمہ بنایت کول، اوکورہ لے کول و خیرہ۔ یہ دے پابند و کنی بیوہ

إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ① يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْلُوا
شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ

بیشک کہ چہ اللہ شہ غواری دھفہ حکم کوی کہ

۱۔ ہفہ خلقوچہ اییان مورا ورے دے، د خد ا پرستی د نبو بے حومتی مد کوی
پہ حرامو میاشتو کین یوہ ہم حلالہ مد کنری، د قربانی پہ خا ورو باند حملہ مد کوی
او مد پہ ہفہ خنا ورو باند حملہ کوی چہ پہ غار و کینے د نذر پتی د نینے پہ طور پتے وی،

پا بندی ہم دہ چہ دھتقمہ خنا ورو بہ نہ ہلا کوہ او نہ بہتہ بنکار کوہ او نہ بہ چانہ دھفہ د بنکار پتہ ور کوہ۔
کہ یعنی اللہ مطلق مالک مدے، ہفہ تہ دہمہ خیرہ پورہ اختیار ہفہ شہ غواری نوچہ دھفہ حکم د کوی۔
بنکارا نو تہ دھفہ پہ حکم نو کین د خیر و کولو ہفہ حق نشہ۔ اگرچہ د اللہ تعالیٰ قول حکم نہ د حکمت او د بنیکرہ نہ
وکہ ہی، غومسلمان دھفہ حکم پہ مدے وجہ نہ مدی چہ پہ دے کین حکمت او بنیکرہ دہ، بلکہ پہ مدے وجہ مدی
چہ داد مالک حکم مدے۔ چہ کوم ٹخیر ہفہ حرام کرہ دے نو دا صرف پہ دھو چہ حرام مدے چہ ہفہ حرام کرہ
دے، او دغہ شان چہ شہ ہفہ حلال کوی دی ہفہ ہم صرف پہ دے وجہ حلال دی چہ اللہ خیلو بنکارا نو
تہ دھفہ ٹخیر د استعمال اجازت ور کرہ مدے۔ د غموجہ دہ چہ د ٹخیر و نو د حرام مالی او د حلال مالی پہ
حقلہ د قرآن دا اصول دی چہ دے اصل بنیاد د مالک اجازت او غیر اجازت دے یعنی د کوم ٹخیر اجازت
چہ مالک ور کرہ مدے ہفہ د بنڈ د پارہ جائز دے او د کوم ٹخیر اجازت چہ مالک نہ دے ور کرہ ہفہ
د بنڈ د پارہ ناجائز دے۔ دے بنیاد نہ بغیر بل پہ ہفہ بنیاد باند یو ٹخیر نہ حرامیدے ہی او نہ حلالیدے ہی۔
سہ ہر ہفہ ٹخیر چہ ہفہ یوہ طریقہ یا یوہ عقیدے یا یوہ فکر او یا یوہ نظام طرفتہ اشارہ کوی
ہفہ دھفہ د پارہ شعار وی حکم چہ ہفہ دھفہ نظام یوہ بنہ دی۔ سکا ری جنوہ، د فوج او د پولیس
خاص وردی، سیکہ، نو توہنہ او استامپ د حکومت شعار دی او ہفہ د خیل رعیت نہ، بلکہ د ہر ہفہ
چانہ چہ پہ چانے وس ری، دے شعار و دا احترام کولو مطالبہ کوی۔ گرجا او د قربانی خانے او د
سکولانی بنہ د عیسائیت شعار دی۔ سرتی، زنا را او مندر د برہمنیت شعار دی۔ او بڑہ د بیختہ گروہ
او کرپان وغیرہ د سکھ مذہب شعار دی۔ سیک او نور د اشتراکیت شعار دی۔ سواستیکا د آریہ
نسل پرستی شعار دے۔ دا ہتول نظامونہ د خیل خیل پیروکارو نہ دے شعار و دا احترام کولو مطالبہ
کوی۔ کچرے یو سربہ دیو نظام د شعار و (نبنو) نہ دیو شعار سپکاویہ کوی نو دے مطلب دادے
چہ دے پہ اصل کین دے نظام دشمن دے، او کہ چرہ دے پچیلہ دھفہ نظام سرہ تعلق لری د کوم
د شعار و چہ دے سپکاویہ کوی نو مطلب دادے چہ دے د خیل نظام نہ مرتدا او باغی دے۔
د شعار و اللہ نہ مراد ہفہ تولیہ ہفہ دی چہ د شرک او د کفر او د دھرتی پہ مقابلہ کین خالص خدا
پرستی طریقہ تہ اشارہ کوی۔ دے بنے او علامتوہ چہ ہر چرتہ دی، پہ ہر طریقہ او پہ ہر نظام
کین چہ وی مسلمانا نو تہ د حکم دے چہ دھفہ احترام او غرت بہ کوی، ولے ہلہ چہ د غم علامے خالص د خدا تہ

وَلَا آمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّن رَّبِّهِمْ وَ
 رِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمُكُمْ شَنَاانُ

ارمہ دھنہ خلقو سرہ چیر کوئی چہ دخیل رب دفضل او دھنہ درضا پر تلاش کن د
 محترم کور (کجے) طرفتہ روان وی بے اوچہ کلمہ احرام حالت ختم شی نو بنکار تاسو کوئے شی
 او کوری، یو دے چہ ستاسو دپارہ دمسجد حرام لار بندہ کری دہ نو پد دتاسو لہ

د عبادت دپارہ وی او د کفر او دشک یو کار ورسره شامل کرے شوہ نرووی۔ یوسرہ کہ مسلمان نہم وی خو
 چہ هغه پخپله عقید او عمل کن دیو خدا دے د بندگئی او د عبادت یو کار کوی، نو د دغه کار د حدہ پوښه
 به ورسره مسلمان مکر تیا کوی، او کوم شعائر چہ د هغه پر مذ هب کن خلص د خدا پرستی علامت وی د
 هغه په احترام کن به ورسره مکر تیا کوی۔ په خدا پرستی کن زمونږه او د هغه جگر نشته۔ زمونږه د هغه
 سره جگر په دے خبره نه ده چہ هغه د خدا د بندگي ولس کوی، بلکه جگر په دے خبره ده چہ هغه د خدا د
 د بندگي سره د بل چا بندگي دے شریکوی۔

دا یاد ساتل پکار دی د شعائر الله د احترام ساتلو د احکام په هغه زمانه کن شوہ نو کله چہ د مسلمانانو
 او د عربو د مشرکانو په منځ کن جنک شروع وو، په مکه باند د مشرکانو قبضه وه، د عربو د هرکائے نه
 به د مشرکانو قبائل خلق د حج او د زیارت دپارہ کجے نه تلل او د یرو قبیلو لاره په مسلمانانو باند ورتله
 په دغه وخت کن د احکام و شو کله د خلق مشرکان هم دی، او که ستاسو او د دوی په منځ کن جنک هم دے،
 خو هر کله چہ د دوی د خدا د کور له شی نو بیا د دوی مہ چیري، د حج په میاشتو کن پر حمله مہ کوی،
 د خدا د دربار ته چہ د نذر دپارہ کوم خنار بوئی هغه ته نقصان مہ رسوی، ځکه چہ د هغوی
 پید مات کوو د مذ هب کن د خدا پرستی خورمه حصه پاتہ ده د هغه احترام پکار دے نه چہ به احتیای
 له د "شعائر الله" د احترام کولو عام حکم و شو، بیا روستو د یوشو شعائر د نومونه واغتلے شو او د
 هغوی د احترام کولو خاص حکم ځکه و شو چہ په هغه وخت کن دا خطرہ پیدا شوی وه چہ د جنک په جوش
 کن چرته د مسلمانانو نه د هغه سپکاوه ونشي۔ د دے د مقصد ته د دے چہ بس هم د دے یوشو شعائر د احترام
 پکار دے۔

که احرام پخپله په شعائر الله کن شامل دے، او په دے کن چہ کوم پابندی دی په هغه کن
 یوه پابندی ما تولى د احرام په حرمی ده۔ ځکه خود شعائر الله په بیان کن د احرام د کرم ذکر د شو
 چہ تر خبر پورے تاسو په احرام کن یی نو بنکار کول د شعائر سپکاوه او تو هین دے۔ البته کله چہ
 د شرعی قاعدے مطابق د احرام وخت ختم شی نو بیا د بنکار کولو اجازت دے۔

قَوْمٍ أَنْ صَدُّوا عَنْ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا
عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ
إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ② حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ
وَالْحُمُ الْخَنِزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَفَقَةُ وَالْهَوْقُودَةُ
وَالْمُتَرَدِّيةُ وَالنَّطِيجَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبْعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ

دومره عضه نذر دخی چه تاسوم دهغوی په مقابله کښ ناروا زیاته شروع کړی نه! چه
کوم کارونه د نیکی او د خدا تع د بری دی په هغه کښ د ټولو سره امداد کوی او کوم کارونه چه د
کناه او د زیاتی دی په هغه کښ د هېچا سره امداد کوی. د الله نه یوه کوی، دهغه نژاد یوه سخته ده.
په تاسو باند خواص کره شو ^{مردار} وینه، د خنزیر غوښه، هغه څنا ورچه د خدا تع نه بغير
د بل چا په نوم حلال کړه شوه وی، او هغه څنا ورچه د مری د خفه کید وپه وجه، یاد و هلو په
وجه، یاد و چت ځا ته نه د راغور زید وپه وجه او یاد و تکره خورلو په وجه مړ شوی وی او یا یو درنده
مان کړه وی — بغير د هغه نه چه کوم تاسو ژوند و مومنی او حلال نه کړی.

شه لکه څنگه چه کافر نو په هغه وخت کښ مسلمانان د کچه د زیارت نه منع کړی وو او د عربو د خپل پخوانی دستور نه
خلاف ته د حج کولو نه مسلمانان محرومه کړی وو، دغه شان د مسلمانانو په زړه کښ هم دا خیال را پید شو چه د کومو
کافرانو لار په مسلمانانو باند ورځی چه هغه په کافرانو باند د حج د پاره بنده کړی او کوم ه قافله چه پر ورځی
په هغوی باند حمله شروع کړی، خوا الله تعالی دده آیت په نازلید و سره مسلمانان دده اراده نه منع کړل
له یعنی هغه څنا ورچه په خپل مرک مړ شوه وی.

له یعنی د دجه کولو په وخت کښ پر خدا تع نه بغير د بل چا نوم اغیته شوه وی، یاد د دجه کولو
نه څکښ پر د انیت شوه وی چه د ایه د فلا فی برک یاد فلا فی بیت ندر دی. د کوثر سورة بقره حاشیه
نمبر ۱۴۱ -

له یعنی په کوم څنا ورچه په پاسنو حالونو کښ یو حالت راغی او هغه لا مړ شوی نه وو سا
پکښ وه، او د دجه کړه شونو هغه حلال نه. دده له دا معلومه شوه چه د حلال څنا ور غوښه صرف
په دجه کولو سره حلالیږی، په بله هیڅ یو طریق ه هغه هلاکول صحیح نه دی. "د حج" او "د ذکاة" د پاره
د اسلام په علی ژبه کښ استعمالیږی. دده مطلب دا ده چه مری د د مړه پیکه شی چا د بدن
ټوله وینه په بله طریق ه بهر ته وځی. په جتکه سره یا په مری خفه کولو سره یا په بله څه طریق ه
سره د څاروی نه د ساه ایتلو د نقصان نه چه زیات وینه په بدن کښ پاته شی. د هغه ځا ته په ځا ته

وَمَا ذِيحَ عَلَى النَّصَبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْكَامِ

او ہفتہ خوارچہ پہ دربار باند ذبح کرے شوے وی ^۱ دارنگے داہم ستاسو دپارہ ناجائز دی چہ نہال بیولو پہ ذریعہ خپل قسمتونہ معلوم کریں ^۲

تینکے شی او دغونہ سرہ و غلو۔ ددے نہ برخلاف پہ ذبحہ کولو سرہ د بدن تعلق د دماغ سرہ د دیر ساعتہ پورے باقی وی چہ دھتے پہ وجہ دھرک نہ وینہ بھرتہ راوخی، او تیولہ غونہ د وینہ نہ بنہ صفاشی۔ ددے وینہ پہ بارہ کن اوس دا خبرہ ممکن تیرہ شوی دہ چہ حرامہ دہ، نو دغونہ دپاکوالی او دلالہ دلی دپارہ دا ضروری دہ چہ دیند دغونہ نہ بنہ جداشی۔

^۱ پہ اصل کن لفظ "نَصَب" استعمال شرع دے، دمہ نہ مطلب ہفتہ قول خایونہ دی چہ ہفتہ خلقو داللہ نہ بغیرہ بل چا نہ دار او نیاز دپارہ مقرر کری وی، اگرکہ ہلتہ دکانری یا دلرگی بیت دی اوکہ نہ وی۔ زمونہ پہ ژبہ کن ددے پشان لفظ دربار دہ چہ تعلق دے دیو مشریا دیو دیوتا سرہ وی یا ورسرہ غہ خاص مشرکانہ عقیدہ تہلی شری وی۔

^۲ دلتہ پہ دے خبرہ خان بنہ پوہ کول پکار دی چہ د خوراک تحکاک پہ خیزو نو کن شریعت کوم خیزو نہ حلالوی یا حراموی نو دھتے وجہ دھتے خیزو نو خپلے طبعی فائدے یا نقصانات نہ وی، بلکہ دھتے وجہ دھتے خیزو نو اخلاقی فائدے یا نقصانات وی۔ طبعی قول کارونہ اللہ تعالیٰ د انسان خپلے کوشش او تحقیق تہ پر لیبو دلی دی۔ د معلومول د انسان خپل کار دے چہ کوم خیزو نہ دھتے د بدن پارہ فائدہ مند دی او کوم خیزو نہ نقصان و رکونکی دی۔ شریعت پہ دے قسم کارونو کن ددے داری پہ خپل سر نہ اخلی۔ کہ د شریعت دا دمہ واری وے نو د تہ لونہ اول ہتے سنکیا حرامہ کری دے۔ لیکن تاسرو نیی چہ پہ قرآن او پہ حدیث کن ددے او ددے قسم نور و مہد کو خیزو نو ہیثم ذکر نہشتہ۔ شریعت د خوراک پہ معاملہ کن پہ دے طرف بانڈر نپا اچوی چہ د خوراک د انسان پہ اخلاقو باندہ غہ اثر وی، او د نفس دپاکئی دپارہ کوم کوم خوراکونہ بنہ دی او کوم کوم نہ دی بنہ، او د خوراک حاصلو پہ طریقو کن کوہ طریقہ د عقیدے او د نظریے پہ لحاظ سرہ صحیح دی یا غلط دی۔ چونکہ دمہ خبرہ تحقیق کول د انسان د وس کار نہ دے، او نہ ورسرہ ددے د معلومولو غہ ذریعہ شتہ، او پہ دے وجہ انسان پہ دیر و کارونو کن غلط شرعہم دے، نو دغہ وجہ دہ چہ شریعت صرف پہ دے کارونو کن انسان تہ لار بنائی۔ کوم خیزو نہ چہ شریعت حرام کری دی نو دھتے وجہ یا خودادہ چہ پہ اخلاقو خراب اثر کوی، یاد پاکوالی نہ خلاف دی یاد دھغوی تعلق د خرابہ عقیدے سرہ دے۔ او کوم خیزو نہ چہ شریعت حلال کری دی نو دھتے وجہ دادہ چہ پہ دھتے کن ددے خرابونہ یوہ خرابی ہم نہشتہ۔

تپوس کیدے چہ تہ لے تعالیٰ مونہ تہ دے خیزو نو د حراموالی وجہ وے نہ دہ بنو دے چہ مونہ تہ پر پوہ حاصلہ شوے وے۔ ددے جواب دا دے چہ د خیزو نہ حراموالی پہ وجہ مونہ ہیثم کلہ نشو پوہیدے۔ مثلاً دا خبرہ شوہ چہ د وینہ، یا د خیزو نہ غونہ یا د مردارے د خورلو پہ وجہ

یہ مونہ کیں کوئے اخلاق خرابی پیدا کیری، یہ خورہ مقدار کیں پیدا کیری اوپہ کومہ طریقہ پیدا کیری، داپتہ مونہ پہ ہیچ شان نشوونگوئے حکمہ چہ داخلاق و ناپ کولو ذریعہ مونہ سرہ نشندہ فوض کرہ کہ ہفتہ تولے خرابی بیان کرے شوئے ہم وے خود شک کوئی شک بہ نہ ختمید و حکمہ چہ ہفتہ نہ بہ داپتہ آخر پہ خہ خبرہ نکیدہ چہ دایان صحیح دے یا غیر صحیح۔ نو دے وچہ نہ اللہ تعالیٰ دحرامو اودہ حلالو د پابندی خبرہ پہ ایان باند پریندو دے دہ۔ شوک چہ بہ دے خبرہ باند مطمئن شی چہ قرآن د اللہ کتاب دے اومحمد د اللہ رسول دے، و اللہ پہ ہر شہ پورہ ادھکت والادے، نو ہفتہ پہ د اللہ د مقرر کرے شوی حد و نو پابندی کوی، خواہ کہ د ہفتہ فائدے تے پہ عقل کیں راجی اوکہ نہ راجی۔ اد شوک چہ پہ دے بنیادی عقیدہ باند مطمئن نہ وی نو ہفتہ بہ صرف د ہفتہ خیر و نونہ خان پچ ساقی چہ د کومو خیر و نونہ رابو الہ د انسان پہ علم کیں لاغی دے او پاتے شو ہفتہ خیر و نہ چہ د ہفتہ پہ نقصاناتو باند لا انسان نہ دے پورہ شو ہفتہ بہ سرود نقصاناتو استعمالوی۔

کلمہ پہ دے آیت کیں چہ کوم خیر حرام کرے شوئے دے د ہفتہ پہ دنیا کیں درے لوی قسمونہ دی اود دے آیت پہ حکم کینے ہفتہ درے وارہ تصدیق راجی۔

(۱) مشرکانہ فالونہ نیول، پہ دے کیں د "دیوتا" نہ خپل تست تپو سی، یا تر د غیبو خہ خبرہ معلوموی، یا پر د خپلو جکرو فیصلے کوی۔ (ہندوان "دیوتا" ہفتہ بزرگ اشال تہ وای چہ ہفتہ پہ بارہ کیں د ہفتوی د عقیدہ وی چہ خدائے د دے انسان پہ شکل کیں دنیا تہ د اصلاح کولو پہ غرض راغی دے)۔ د مکے مشرکانو پہ کعبہ کیں دزنہ د کھیل نورے دیوتا یوکت ایسودے و۔ د دے بت پہ دیوار کیں دے اودہ غشی ایسودے و دچہ پہ ہفتے باند تے مختلف خبرے لیکے وے۔ چہ دچاہ د خہ کار کولو یا د نہ کولو رادوہ، یا بہ دے درک شرعہ خیر معلومو یابہ دے مرک د مقدس فیصلہ کولہ، غرض دچہ د ہر کار دیارہ بہ د کھیل ہفتہ منجور (صاحب القداح) لہ راغی چہ فالونہ بہ دے راہیتل، ندانہ بہ دے وکرہ او کھیل نہ بہ دے د غیل فیصلے دغا و غریبتلہ، بیابہ و رلہ ہفتہ فالونو والا د غشی پہ ذریعہ فال راد دیتل، چہ پہ فال کیں بہ کوم غشے را و دتلو پہ ہفتے غشی بہ چہ دے لیکلی و د ہفتہ بہ د کھیل فیصلہ وے۔

(۲) کافی او دھمی فالونہ نیول۔ پہ دے کیں د معاملہ تو فیصلے د عقل پہ خائے دیو دھمی خیر یا بد خہ اتفاقی کار پہ ذریعہ کیری۔ یا کیں د قسمت حال پہ دے ذریعہ معلومیری چہ ہفتہ پہ ہیچ علمی طریقہ ثابتہ نہ وی۔ د نجوم علم، د غیبو خبرے کول، یو خیر پہ بدہ یا پہ بدہ نیول اود ہر قسم فالونہ نیول پہ دیکیں شامل دی۔

(۳) د جوارگی ہفتہ تولے لوہ او کارونہ چہ پہ ہفتے کیں فیصلے د حق، د خدمت او د عقل پہ خائے صرف پہ یو اتفاق کار باند کیری۔ مثلاً پہ لا تری کیں چہ دچا نوم را و نخلو نو صرف د نوم را نخلو پہ وجہ دے د تہو لو خلقو پیسے د دہ جیب تہ لا رے شی۔ یاد چاہے دے حل اتفاق طور دے ہفتے سرہ سمون و خوری کوم چہ دے والو پہ سندق کیں بند کرے دے، او صرف دے اتفاق برابرید وید وجہ د انتقام ہفتہ تہ ملا و شی، اگرچہ نور حلو تہ ہم ہیچ نکیدے شی۔

دادرے وارہ قسمونہ حرام دی۔ صرف دے قرعہ اندازی (غشہ) پہ اسلام کیں جائز دے، چہ د د و جائزو کارونو پہ منہم کیں یا د د و برابر د حقونو پہ منہم کیں فیصلہ کول وی۔ مثلاً پہ یو خیر باند د د و

ذَلِكُمْ فَسُقُوا الْيَوْمَ يَسَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا
تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنَ الْيَوْمَ أَكَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ
عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا فَسِن

د اتول کارونه فسق ده. بن کافران ستاسو د دين د غاړه نه ښه پوره نا اميده شوی دی نو د هغوی نه تاسو مه یريږئ بلکه زمانه یريږئ. نن ما ستا سودين ستا سود پاره مکمل کړه او خپل نعمت پر تاسو تمام کړه ده او ستا سود پاره اسلام ستا سود دين په حيثيت سر قبول کړه د نو په دې وجه د حلالو او حرامو کړه پابندی چې په تاسو کېن لکول شوی دی دهغه پابند وئ. البته چې څوک

کسانو حق پر هر حيثيت سره برابر ده او فيصله کولو والا يوله بل باند ترجيح نشي ورکوله او هغه دواړه پخپله هم يو بل نه خپل حق نه پرېږدي. نو په داسې محاسله کېن د دواړو پر رضایاندي پر مخنږي فيصله کول جائز دی. بيا په مثال کېن دده کارونه يوشان مجبور دی او سره پکې حيران شي چې کوم يو وکړي، نوکه ضرورت وي نو مخنږه کول شي. بنی صلی الله عليه وسلم به په داسې موقع کېن چې د دواړو حق دارانو په منځ کې به يوله د ترجيح ورکولو ضرورت راځي او که غښه يرا ته ترجيح ورکوله نو بل به خفه کيدو، نو په داسې فيصلو کېن به ښه رنجمنې طريقه اختياروله.

له د "نن" نه مطلب څه خاص وړخ يا تاريخ نه ده. بلکه دده نه مراد هغه زمانه ده چې په هغه کېن د آيتونه نازل شوي دي. زموږ په ژبه کېن هم "نن" لفظ د موجوده زمانې دپاره استعمالېږي.

"کافران ستا سود دين د غاړه نه ښه پوره نا اميده شوی دی" يعنی اوس ستا سود دين يو مستقل نظام د او خپل حکمونه پخپله چلوي. د اوسه پورې چې کافران ستا سود دين په لاره کېن يو خنډ وړ هغوی اوس دده خبره نه نا اميده شوی دی چې کېن ستا سود دين به ختم کړي او تاسو به بيا جاهليت ته واړه وي. "نو د هغوی نه تاسو مه یريږئ"، يعنی اوس دده دين په حکمونو باند د عمل کولو په لاس کېن د کافرانو طرفنه هيڅ منظره پات شوی ندره. اوس د انسانو د طرفنه د بيره کولو هيڅ وجه نشته. اوس تاسو له پکار دي چې د خداي نه و یريږئ، که د هغه په حکمونو منلو کېن تاسو هغه سمې وکړه نو هيڅ داسې غدر نشته چې دهغه په وجه تاسو سوه نرمې وکړه شي. اوس که تاسو د شريعت نه خلاف کوئ نو دهغه مطلب به دا نه وي چې تاسو د نوموړي مجبور وي بلکه دهغه به دا مطلب وي چې تاسو د خداي حکم منل نه غواړئ.

له د دين د مکمل کولو نه مراد داسې چې د اد فکراو د عمل يو مستقل نظام ده او د ژوند تيرولو يو داسې مکمل نظام ده چې د ژوند تيرولو په کړن حال کېږي او د رهنمايي حاصلولو دپاره به هيڅ حال کېن دده نه د بهر تملو ضرورت نه راځي. د نعمت تمامولو نه مطلب د هدايت نعمت تمامول دی. او اسلام د دين د حيثيت نه د قبولولو مطلب داسې چې تاسو د حکم منلو او بندگي کولو کوئ اقرار کړئ

اضْطَرَّ فِي مَخْصَصَةٍ غَيْرِ مَتَّانٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾
يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أَحَلَّ لَهُمْ قُلْ أَحَلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ ۖ

دلوڙي دلاسه مجبور شي او په زړه کښه کناه طرفته څه ميلان نه وي او ددغه څيزونو نه
څه و خوري، نو بيشکه الله معاف کونکي او رحم کونکي ده بله

خلق تپوس کوي چه د دوي دپاره څه څه څيزونه حلال کړي شوي دي، ورته
او وایه چه ستاسو دپاره ټول پاک څيزونه حلال کړي شوي دي.

هغه تاسو خپل عمل او د اخلاص په وجه صحيح ثابت کړي ده، نو ځکه هغه ما قبول کړي ده او تاسو هم ده
حالت ته دارسولي يي چه ۲ دس به په حقيقت کښ زمانه بغيره بدل چا اطاعت او بندگي نه کوي. اوس چه لکه
څنگه تاسو په عقیده کښ زمانه نوکي يي دغه شان په عملي ژوند کښ زمانه بغيره بدل چا د منلو مجبوري په
تاسو باند نه ده پاته شوي. دده احساناتو د ذکر کولو نه روستواله تعالیٰ خاموشي اختيار کړي ده خو د
اندازه نه پنځيله دا خبرو معلومېږي چه هرکله ما په تاسو باند د دوسره احسانات وکړل نو پکار دي چه تاسو
هم زموږ د قانون پابندي وکړي.

د مستند روايتونو نه معلومېږي چه دا آيت د هجرت الوداع په موقع باند په لسمه هجري کښ نازل شوي دي.
ليکن اوس چه دا آيت د کلام په کومه سلسله کښ ده هغه د صلح حد يبيه نه روستور زمانه (شپږمه هجري) ده.
او په روان عبارت کښ دواړه فقره داسه جوخته معلومېږي چه څوک د اکيان هم نشي کولې چه کښي په اول کښ
په دغه تقرير کښ دا فقره نه وي او بيا روستو چه کله نازلې شوي نو دده تقرير په منځ کښ کيښودې
شوې. زما قياس دده، او اصلي علم دالله سره ده، چه په اول کښ دا آيت هم دده کلام سره نازل
شوې ددو خلق دده په حقيقي احميت باند پوه نه شو. روستو چه کله ټول عرب د مسلمان تابع شو
او د اسلام طاقت زيات شو نو الله تعالیٰ دواړه د فقره په خپل بڼي نازلې کړي او دده د اعلان کولو
حکم ته وکړو.

کله وکوره سورة بقره، حاشيه نمبر ۱۷۲.

کله په دغه جواب کښ يوه باريکه خبره پته پرته ده. د مذهبي قسمه خلقو اکثر د اخیال وي چه د
دنيا هر څيز حرام ده ترڅو پورې چه د هغه د حلالوالي ښه صفا بيان نه وي شوي. دده خيال په وجه
په خلقو باند دده او د قانون غلبه وي. هغوی د ژوند په هره څانگه کښ د حلالو څيزونو او د جائز
کارونو شمارة غواړي. او په هر کار او په هر څيز کښ د شک وي چه چرته حرام خوبه نه وي. دلته
قرآن دده خيال اصلاح کوي. د تپوس کونکو خلقو د مقصد ووجه هغوی ته د ټول حلال څيزونه
وښودلې شي چه هغوی بيا د هغه نه بغيريل هر څيز حرام وگنري. په جواب کښ ورته الله تعالیٰ
حرام څيزونه وښودل او د هغه نه روستو ته ورته د عام حکم وکړو چه ټول پاک څيزونه حلال دي.
په دغه طريقه سره پخواني مذهبي نظريه يا کلک لټا شوه. پخواني نظريه دا وه چه هر څه حرام دي

وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ يَعْلَمُونَ نَهْنٍ مِّمَّا عَلَّمَكُمُ
اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكَنَّ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ

او کوم بنکاری ثنا ورچه تا سو عادت کری وی — چه تا سودرله دهغه علم په وجه کواچه خدا
تا سوله درکړه ده د بکار تعلیم ورکوي — هغوی چه کوم ثنا ور تا سود پاره ونیسی
هغه هم تا سو خور په شئ^{له} البسته په هغه باندی د پیر لیبو دلو په وخت کېږي د الله نوم

بغیر دهغه څیزونو نه چه کومونه حلال او د پیل شئ. خوآن دده نه برعکس د اصول مقرر کړل چه هر څه حلال
دی بغیر دهغه څیزونو نه چه په کومو صفات حراموالی حکم وشئ، دایوه دیره لویه اصلاح ده دده په وجه
دا سانا نوژند د قید ونه آزاد شواو د دنیا د فراخی دروازې ورته پرانته شوه. اول د یو څیزونو
نه علاوه د دنیا نور قبول څیزونه حرام وو. اوس صرف یو څیزونه حرام شواو باقی د متولې
د دنیا څیزونه ورته حلال شو.

د علالو څیزونو سره د پاکوالی شرط ځکه لکولې ده چه هغه نه څوک پرتله دده دلیل تر هغه پاک
څیزونه حلال نه کړي. پاته شوه دا خبره چه د څیز پاکول به څنګه معلومېږي نو دده جواب داده، چه
کوم څیزونه د شریعت د اصولو لاندې پاکه کړو شوی وی، یا کوم څیزونه چه پاک طبیعت والا انسان
نه خوښه وی، د هغه نه بغیر نور قبول څیزونه پاک دی.

۱۹ د بکاری ثنا ور نه مراد په، پراګ، باز، شرکه او هغه ټول ثنا ور او مارغان دی چه
انسان تر ځان له د بکار خدمت اخلي. د عادت کړه شوی ثنا ور د خاصیت وی چه هغه بکار د عامو
درندګانو پشان ځان له نه خوری بلکه د خپل مالک د پاره نه نیسی. پر ده وجه د عامو درندګانو نیول شوه
بکار حرام ده او د عادت شوی درندګانو بکار حلال ده.

په ده مسئله کېن د نقیض په منځ کې اختلاف ده. یوه ډله وایي که بکاری ثنا ور که هغه درندګوی او
که مارګی وی، خو چه د بکار نه څه څه و خورل نو هغه حرام دی ځکه چه د هغه د خوراک مطلب داده چه هغه بکار
د مالک د پاره نه د نیول بلکه د ځان د پاره نه نیول وو. دا د امام شافعی مسلک ده. دوی ډله وایي که د
بکار نه څه څه و خورل نو بیا هم نه حرامېږي که در ټیمه حصه ته ټوله و خوره نو هغه باقی دوه حصه هم حلاله
وی، او په ده معامله کېن درندګو او مارغو پشان دی، د امام مالک دده. د ټیمه ډله وایي که بکاری
ثنا ور د بکار نه څه و خورل نو هغه به حرامه وی، او که بکاری مارغه تر څه و خورل نو نه حرامېږي. ځکه چه
بکاری ثنا ور له ده عادت ورکړه کېدې شئ چه هغه بکار د مالک د پاره ونیسی او پخپله تر څه و نه خوری
بیکن دا خبر په تجربه سره ثابت ده چه بکاری مارغه د هغه شئ عادتیدلې. د امام ابو
حنیفه او دهغه د مکرر ده. د ده نه برخلاف حضرت علی رضی الله عنده فرمائي چه د بکاری مارغه بکار هېڅ څان
نه ده، که چه هغه نه دا خبر د لار غول کېد شئ چه بکار د مالک د پاره ونیسی او پخپله د نه خوری.

عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥٠﴾ أَيْسُومَر
أَحِلَّ لَكُمْ الصَّيْبُ وَطَعَا مَرَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ
وَطَعَاكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْبُحْصَنُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ

اخلي الله او خدايے قانون مانتولونه يره کوي، دالله په عينا اغستلو وخت ندرې.

نن تاسو دپاره ټول پاک خيرونه حلال کړي شوي. داهل کتابو خوراک تاسو دپار حلال د او
تاسو خوراک هغوی دپاره او محفوظې نېغې هم تاسو دپاره حلال دي خوا که هغه دمو مانونه دپه ندرې

نکه يعنې بڼکاري خناور په بڼکار باندې پرېښودلو په وخت کې بسم الله وايي. پر حديث کښ راځي چه حضرت
عدي بن حاتم د نبی صلی الله علیه وسلم نه تپوس وکړو چه زه پر سې بڼکار کولې شم؟ نبی وفرمايل چه که د
پرېښودلو په وخت کې د الله نوم راغستلو نو بيا بڼکار خوره او کښي نوم نه خوره. او که د بڼکار نه نه شم
د خورول نو بيا هم نه خوره ځکه چه هغه بڼکار د خان دپاره بيرته ده. هغه بيا تپوس وکړو که زه پر بڼکار
باندي خپل چه در پرېښودم او روستو هلته او پيم چه بل چه موجود ده انبي جواب ورکړو د بڼکار نه خوره.
ځکه چه تا د خدايے نوم په خپل سې اغسته وو د بل په سې د نه وو اغسته.

دغه آيت نه د مسئله معلومه شوه چه په بڼکار باندې پرېښودلو په وخت کې په بڼکاري خناور باندي د
خدايے نوم اغستل ضروري دي. دغه نه روستو که بڼکار ژوندی و موندلې شو نو پکار دي چه بيا پر خدايے
نوم راخلي او دجهته کړي، او که ژوندی نه و نو بغير د دجهته نه حلال ده ځکه چه د پرېښودلو په وخت
کې په بڼکاري خناور باندي د الله نوم اغسته شوه وو. د احکام دغسې هم ده.

الله د اهل کتابو پر خوراک کې د هغوی د لاس دجهته هم شامله ده. زمونږ دپاره د هغوی د خوراک
او د هغوی دپاره زمونږ د خوراک د حلاليدو مطلب د اجهته چه زمونږ د اجهته د هغوی پر منځ کې د خوراک ځځاک
په خيرونو کې هم بنديز او غم پيلوي وغيره نشته. زمونږ د هغوی سره خوراک کول شواو هغوی زمونږ
سره خوراک کول شي. ليکن دغه عام اجازت ورکولونه وړاندې دا خبره دواړه وکړي شوه چه تاسو دپاره
پاک خيرونه حلال کړي شوي دي. د دغه نه معلومه شوه چه که چرې اهل کتاب د پاکوالي دجهته قانون
پا بندي نه کوي کوم چه د شريعت په نظر کې ضروري ده، يا که چرې د هغوی په خوراک کې حرام خيرونه
شامل دي، نو بيا د هغه نه پر هيز يعني خان ساتنه پکار ده. مثلاً که چرې هغوی يو خناور بغير د
خدايے د نوم اغستلو نه دجهته کړي، يا په هغه باندي د خدايے د نوم نه علاوه د بل چا نوم راخلي، نو د هغه
خوراک زمونږ دپاره جائز نه ده. دغه شان که د هغوی په خوراک کې شراب يا د خنزير غوښه يا بل يو
حرام خيز وو نو بيا ورسره زمونږه شريک ولې نشي کيد.

د اهل کتابو نه علاوه د نورو غير مسلمو خلکو هم د احکام ده. فرق صوف د اجهته چه د اهل کتابو د
لاس دجهته جائز ده ولې هله چه د خدايے نوم نه پرې اغسته دي، باقي شرد اهل کتابو نه علاوه نور غير مسلمه خلق،

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ
أَجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسْفِحِينَ وَلَا مُمْخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ
يَكْفُرْ بِإِيمَانٍ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَسِرِينَ ۝

یاد دهنه قومونو نه وی چه ستاسونه هکن ورته کتاب ورکړې شوه وو. خوش شرط پکې داده چه
تاسو هغوی ته خپل مهر ونه ورکړئ اود نکاح په قلعه کې د هغوی حافظ جوړ شئ، نه دا
چه تش خپل شهوت پوره کوئ یا پټ پناه یارانې کوئ. او چا چه د ایمان په لارې باندې
د تللو نه انکار وکړ نو د هغه د ژوند ټول عملونه به ضائع شي او په آخره کې به تا وانی وی ۳۳

نو هغوی چه کوم ځناور وژلې هغه موند نشو خوړلې.

۳۳ د دغه نه مړه یهودیان او عیسایان وی. صرف د دوی د زنا نوسره د نکاح کولو اجازت شوه. د
او د سره د شرط هم نكوه ده چه هغه د محصنات (محفوظې) وی. د دغه حکم په تشریح کې د عالمانو
اختلاف ده. د ابن عباس د خیال ده چه دلته د اهل کتابو نه مراد هغه اهل کتاب وی چه د اسلامی حکومت
د سید وکې وی. د دار الحرب اود دار الکفر د یهودیانو او عیسایانو د زنا نوسره نکاح کول حرام نه دی.
حننیان د دغه نه لږ اختلاف کوي. هغوی وایي چه د بهر وطن د اهل کتابو د زنا نوسره نکاح کول حرام نه دی
خو مکروه ضروری. د دغه نه برخلاف سعید بن المسيب او حسن بصری د دغه خبره قایل دی چه د آیت حکم
عام ده، په دغه کې د زنی اود غیر زنی فرق کولو ضرورت نشته. بیا د محصنات ټکي په معنی کېن هم
د فقهاؤ (عالمانو) اختلاف ده. د حضرت عمر په زیار د دغه نه مراد پاک لینه حیوانات په زنا نه دی. او
په دغه وجه هغه د اهل کتابو د آزاد طبیعت زنا نوسره د نکاح کولو اجازت نه ورکوي. د (راي) د
حسن بصری، شعبی اود ابراهیم غفغی ده. او حنفیانو هم د (راي) خوښه کړې ده. د امام شافعی د
راي ده چه دلته د لفظ د وینچو په مقابل کې استعمال شوه ده. یعنی د دغه نه مراد د اهل کتابو هغه
زنا نه دی چه وینچ نه دی.

۳۳ د اهل کتابو د زنا نوسره د نکاح د اجازت کولو نه روښتود افق دغه خبره داری په طور نرمال شوی
شوی ده، چه ټوک د دغه اجازت نه فائده واخلي هغه د خپل ایمان او د خپلو اخلاقو حفاظت په بیلاروی
سره کوي. هغه نه چه د کافره بڼې په عشق کې د خپله عقیده او د خپل ایمان نه لاس او وینچي، یاد ایمان
نه خلای کافرانو استوگنه شروع کړي.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ
وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ
جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَسْتُمْ بِالنِّسَاءِ فَلَمْ تَجِدُوا
مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ
مِّنْهُ مَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ

اے ہفہ خلقوچہ ایمان مورا ورہ دے، کلہ چہ تاسوۂ ماخوہ دپارہ پاسی نوپکار دی چہ
تاسو چیل مخوند او دشنگلو پورے چیل لاسونہ اووینٹھی، پہ سرو نو بانڈ لاس را کادی
د کیستو پورے چہ اووینٹھی، او کہ پہ جنابت کین یی نو پہ لنبلو سرہ پاکی حاصل کری، او
کہ ناجورہ یی، یا پہ سفر کین یی یا پہ تاسو کین شوک داودس ماتی نہ راشی یا تاسو
خیلو بخولہ ورشی، او او بہ درتہ ملاؤنشی، نو د پاکہ خاورہ نہ کارواخلی، بس خو
پہ ہفہ بانڈ لاسونہ اووہی او پہ خیلو مخونو او لاسونو بانڈی را کادی
اللہ پہ تاسو بانڈ ژوند تنگول نہ غواری، خو ہفہ دا غواری چہ

۲۳۷ نبی صلی اللہ علیہ وسلم چہ دوسرے کومہ تشریم کری دہد ہفہ نہ مغلو میری چہ پر مخ اینٹلو کین خولہ
تہ اوہ اپول او پورہ پاکول ہم شامل دی، بخیر دہ نہ مخ اینٹل نہ پورہ کیری، او غور نہ خود سریشو حصہ د
نوپ دہ وجہ د سرچہ مسم کین د غور ونو بھرا دنتہ مسکول ہم شامل دی، د او دس شروع کولونہ رویمہ
لاسونہ اینٹل پکاری حکم چہ پہ کومو لاسونو سرہ او دس کوی چہ ہفہ خو پچیلہ اول پاک وی۔

۲۳۸ جنابت کہ دینٹے سرہ د کوروالی پہ وجہ وی او کہ د خوب لید لو پہ وجہ وی، پہ دواردو حالتو کین
خس و اجیبیری، جنابت پہ حالت کین موخ کول یا قرآن نہ گوئے ورویل جائز نہ دی، (د لیلۃ تشریم دپارہ
د کورۃ سورۃ نساء، حاشیہ نمبر ۶۹، ۷۸، ۷۹)۔

۲۳۹ د تشریم دپارہ د کورۃ سورۃ نساء حاشیہ نمبر ۷۹، ۸۰۔

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ⑨ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ⑩ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هُمْ قَوْمٌ أَن يَبْسُطُوا
إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ
وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ⑪

اللہ دے ہونے سے وعدہ کریں وہ چہ دے ہونے سے خطا کرنے سے معاف کوی اور ہونے سے بدلہ دے رکوی۔ پانی شوہنہ خلق چہ کفر سے وکرو اور اللہ آیتوں سے دروغ اوروں نو ہونے سے دوزخ نہ تلوکی خلق دی۔

اے ہونہ خلق چہ ایمان مورا ورے دے، دے اللہ ہونہ احسان دیا دے کوی چہ ہونہ
دوس / اوس / پہ تاسو کرے دے، کھ چہ یوں دے پہ تاسو باند دے حملے کو لو ارادہ کریں وہ
خوا اللہ تعالیٰ دے ہونے سے تاسو باند دے حملے کو نہ منع کرے کہ پہ ہر کار کن دے
اللہ نہ پیرہ کوی، ایمان والوں پکار دی چہ خاص پہ اللہ باند بروسہ کوی۔

۳۰ دے کو دے واقعہ چہ حضرت عبد اللہ بن عباس روایت کرے دے، ہونے واقعہ تہ اشارہ دے۔ ہونے دے چہ پہ
یہودیوں کو بن یوسف دے بنی صلی اللہ علیہ وسلم اور ہونے خاص خاص ہونے دے دے دعوت دے دے واد
پتے دے سازش کرے وچہ ناسا پہ پہ ہر حملہ کو دے او پہ دے طریقہ پہ دے اسلام ہر پہ ہونے۔ لیکن دے اللہ پہ
فضل سے بنی صلی اللہ علیہ وسلم تہ دے سازش حال بالکل پہ دے باند معلوم شوا و دعوت لہ لا پرو۔
چونکہ دے ہونے نہ خطاب بنی اسرائیل تہ شروع کیری نو حکم دے پہ اول کن دا واقعہ ذکر کر لہ۔

دے ہونے نہ چہ کوم تقریر شروع کیری دے دے مقصد نہ دی۔ اول مقصد دے دے چہ
مسلمانان پہ ہونے لا باند دے تلو نہ منع کرے شی پہ کومہ لا باند چہ دے دے نہ و باند اہل کتاب تلو۔
پہ دے سلسلہ کن مسلمانان تہ و بیٹے شوجہ ن شکہ تاسو نہ وعدہ و غتے شہ شان پروں
ہم دے وعدہ دے بنی اسرائیل اور مسیح علیہ السلام دے امت نہ اغتے شری وہ۔ ہونے نہ چہ شکہ ہونے
خبلہ وعدہ مانتہ کر لہ او پہ کمل ہونے کن اغتے شوا تاسو ہم دے ہونے پشان دے وعدہ مانتہ کیری او کراہ
شی۔ پہ مقصد دے دے چہ یہودیوں اور عیسایان دوا رہ پچیلو غلطو باند خبر دے کرے شی او دے
حق دین طرفتہ و رہ دعوت دے کرے شی۔

وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَرْتُمْ أَوْهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ

اللہ دے بنی اسرائیل کو نہ چھ و عہدہ اغتلی وہ او پہ ہغوی کن ہے دولس مشران مقرر کری و او ورتہ ہے و بیلی و وچہ "زہ تاسو سہ ایم، کہ تاسو مونچہ تہ ایم و سائلو او زکوٰۃ موور کرو او زما پہ رسولانوبانید مواہان را و او دہغوی مدد مو و کرد و او خیل خدا ہے نہ موقوف حسن و رکو و نو یقین لری چہ زہ بہ تاسو بدی تاسو نہ لرے کرم

۳۱۔ دَنَقِيبُ مَعْنَى مُدْرِكٌ غَتَوَكَهُ اَوْ دَحَالَ تَوَيْتَهُ لَكُنْكَ "دہ۔ دے بنی اسرائیل دولس قبیلے دے او اللہ تعالیٰ پہ ہغوی کن پہ ہر قبیلہ بانید دے یو یونکران مقررہ و لو حکم کرے و وچہ دہغوی پہ حالاتو بانید نظر ساقی او دہغوی دے دینی او دے بد اخلاق نہ دچم کو لو کوشش کوی۔ دے یائیل پہ کنتی فوے کتاب کن دے دولسو سہ را فو دکر موجود ہے، خوباییل ورتہ کش سہ را ران و بیلی دی او قرآن و ای چہ ہغوی دے خیلے خیلے قبیلے اخلاق او دینی نکرانان و۔

۳۲۔ یعنی ہر رسول چہ زما د طرف نہ را شی، تاسو کہ دہغہ دعوت و منو او دہغہ امداد مو و کرد۔
۳۳۔ یعنی دے خدا ہے پہ لار کن مو خیل مال خرچ کو و۔ چونکہ اللہ دا و عہدہ کوی چہ کہ انسان دے اللہ پہ لار کن یوہ پیہ ہم خرچ کری، ہغہ پہ و رلہ اللہ تعالیٰ پہ خوشو چندہ زیانہ و رکوی، نو دے وچہ نہ پہ قرآن کن خلع پہ خلع دے اللہ پہ لار کن خرچ کو لو تہ قرض و ای۔ خوشو ط پکن دے دے چہ ہغہ قرض حسن وی، یعنی پہ جائزہ طریقہ کیتے شوہ مال خرچ کری، دے خدا ہے دے قانون مطابق ہے خرچ کری ا دینہ پہ اخلاص او پہ بنہ نیت سرہ ہے خرچ کری۔

۳۴۔ دے بدی لرے کو لو دے مطلوب نہ دی۔ یو دے سرہ نیغہ لا را اختیار کری او دے خدا ہے دے حکمو مطابق فکر او عمل و کری نو دا ضروری دے چہ دے سری زہہ بہ دے دیرو بدو نہ پاک شی او ژوند بہ دے دیرو خرابو نہ صفا شی۔ دویم دا چہ کہ سرہ اصلاح سرہ سرہ کا میلے مرتبہ نہ دے رسیدے شی او دے خہ نہ دے بدی پکن پاتے شی نو اللہ بہ پہ خیل فضل سرہ پہ ہغہ کرنف نہ کوی او ہغہ بہ دے حساب نہ لرے کری، خکہ چہ چا بنیادی حکمو نہ قبول کری وی او دے ان بنیادی اصلاح ہے کری وی نو دے و دے گناہونو پہ حساب کچہ بہ و سرہ اللہ تعالیٰ مہتی نہ کوی۔

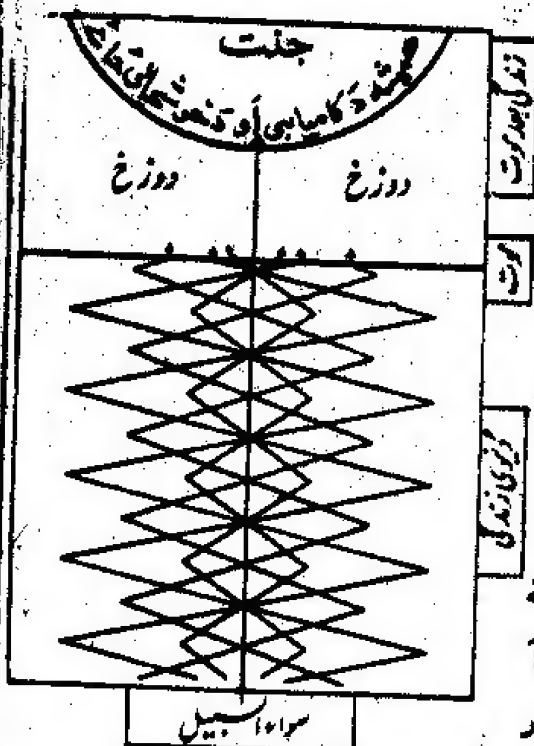
وَلَا دُخْلَكُمْ جَنَّتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ
بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿١٤﴾ فَبِمَا

اوتاسوبه داسې باغو لوتنه وړ داخل کړم چه لاندې به تړو لې بهیرې، نو د دې نه روستو چه چاپه تاسو
کېن د کفر لار اختیار کړه نو پر حقیقت کېن هغه سوا السبیل ورکړه. بیا دا د هغوی

۳۵ یعنی هغه "سواء السبیل" د موندلو نه روستو بیا ورکړه اوه تباهیې په لار وکېن وک شوه. د سواء
السبیل ترجمه "میانهمه اود انصاف لویه لار" کیدنه شي خو په دې سره پوره مطلب نه ادا کېږي. د دې وجه نه
موندنه په ترجمه کېن هم د عربي هغه لفظ استعمال کړې ده.

په دغه لفظ باندې د پوره کیدلو د پاره اول ځان په دې پوه کول پکار دی چه انسان پخپله یوه دره دنیاده
په دې کېن شمیره مختلف قوتونه اوقابلیتونه دي، خواهاشان، جذبات اومیلانات دي، نفس اود بدن،
روح اوطبیعت ځان له ځان نه ځینونه غواړي. بیا دیو یو انسان د یو ځای جمع کیدونه چه کوم شریک
ژوند جوړشي په هغه کېن هم به حساب په پیچیدگي وي اود انسان د ترقي سره دغه پیچیدگي نور هم
زیاتېږي. بیا په دنیا کېن د انسان نه چار چاپېره د ژوند تیرولو دیر سامان موجود ده، اوانسان
چه دغه سامان په خپل استعمال کېن راولي اود هغه نه کار واخلي، نو د هغه نه نور به دیر ضلعه پیداکېږي
انسان دیر کمزورې ده اود دغه خپله کمزورې په وجه هغه په خپل ټول ژوند باندې په یو وخت یو
شان برابر نظر نشي اچولې. دغه وجه ده چه انسان د خپل ځان د پاره د ژوند تیرولو بهیر یوه داسې لار نشي
جوړولې چه په هغه کېن د انسان د ټولو قوتونو سره انصاف و شي، چه د انسان هر خواش ټیک ټیک حق
اداشي، چه د انسان په هر جذبې او په هر میلان کېن برابرې راشي. چه د انسان ټول امېدونه یو شان پوره شي
چه د انسان اجتماعي ژوند د هرې مسئله لحاظ وساتلې شي، اوجه د دنیا ټول ځینونه په انصاف سره
استعمال شي. هر کله چه انسان پخپله د خپل ځان مشر شي او ځان له ژوند تیرولو لار جوړه وي نو د
حقیقت د مختلفو اړخونو نه صرف یو اړخ، د ژوند د ضرورتونو نه صرف یو ضرورت، اود د پوره ضروري
مسئله نه صرف یوه مسئله راواخلي اود نور ټول اړخونه، ضرورتونه اومسئله په اراده باندې یا بغیر د اراده
نه په خپله پرېږدي. او کله چه انسان دا خپل خیال په زور جاري کول شروع کړي نو د هغه په وجه د ژوند
برابره خراب شي او ټول ژوند په به انصاف سره یو انتها طرفته کوږ روان شي. بیا چه کله د ژوند
دا کوږ رفتار آخری حد ته ورسېږي اوانسان ته نور شي برداشت کولې نو هغه مسئله اوضرورتونه چه
انسان ورسره مخکې به انصاف کړي وه او په ځای پرېښودلې وو، بغاوت شروع کړي اود ازورېکړي
چه د هغوی سره انصاف و شي. خو انصاف بیا هم نه کېږي. ځکه چه بیا هغه کار شروع شي، په
ضرورتونو کېن هغه یو ضرورت چه مخکې ورسره دیر ریا ته اوجه انصاف شوی وه، انسان هغه راواخلي
اوه خپله رضامطابقې ته په یو خاص طرف روان کړي اونور به ټولې مسئله اوضرورتونه پخپله

په دغه طريقه سره انسان ته هېر څه هم نېغ او سېده تلل نه نصيب کېږي، هميشه ټالې وهی او د بياهي ډيو غاړه نه بېل غاړه ته په تند کونوي راځي. انسان چي ځان له خپل ژوند د پاره کوم لاره جوړه کړه دی هغه ټولې کړنې دې په غلط طرف شي، او په غلط طرف ختمېږي او بيا ډېل غلط طرف ته شروع کېږي. د دغه ټولو کړنو او غلطو لارو ترمنځ يوه داسه لاره په بالکل د ټولو پر منځ کېږي، چه په هغه کې انسان د ټولو تر ټولو او خواشاناوسره، د انسان د ټولو جذباتو او ميلاتوسره، د انسان د روح او بدن د ټولو مطالبوسره او د انسان د ژوند هره څه سره پوره پوره انصاف شوه وي، چه په هغه کې هېڅ کوډواله نه وي، ديو اړخ سره د پوره نړۍ او د بل اړخ سره ظلم او بې انصافۍ پکې نه وي، نو داسه لار د انسان د ژوند د ترقۍ او د کاميابۍ د پاره ويره ضروري ده. انسان په حقيقت کې داسه لار طلب کوونکې ده، او انسان چه د دغه مختلفو کړنو لار ته بيا پلټنې کوي، د هغه اصل وجه د ده چه دغه ځان له داسيغه لار کوي. خود انسان د دوسره قدرت نشته چه هغه ځان له دالار مجبېله معلومه کړي. دالار صرف خدايه انسان ته خود ډله شي او خدايه خپل رسولان دده د پاره رالېږلي دي چه انسان ته داسيغه لار وښايي. قرآن دغه لاره ته سواو السبيل او صراط مستقيم وايي. د الويه لار د دنيا دده ژوند ته واخله د آخرت د ژوند پوره دې ته تميره کېږي لارو په منځ کې سېده نيغه تيرېږي څوک چه په دغه نيغه لار روان شو هغه په دنيا کې صحيح وي او په آخرت کې کامياب ده، او څوک چه د دغه لاره نه بې لاره شو هغه په دنيا کې په غلطه دې او په آخرت کې په خاخنداو زخ ته شي، ځکه چه د ژوند ټولې کړنې لاره دوزخ طرف ته شي.

د موجوده زمانې مخه ناپوه فلسفيا نونه چه د معلومه شوه چه د انسان ژوند پر لېږه بې پايه انتها نه بلکې انتها ته ويکی وي روان ده، نو هغوی تر دغه غلطه نتيجه واخستله چه منکي عمل (Dialectical Process) د انسان د ژوند د ترقۍ خپله فطري طريقه ده. هغوی په خپله ناپوهتيا د اوکړه چه د انسان د ترقۍ هم دالار ده چه اولي يوا انتها پسندانو دعوی (Thesis). انسان پر طرفه بوځي، بيا د هغه په مقابل کې هم هغه يوه بله انتها پسندانو دعوی (Antithesis). انسان بې انتها طرفه را کاري، او بيا د دواړو د يوځای کېدو (امتناج) (Synthesis) نه د ژوند د ترقۍ لار جوړه شي. حالانکه دا په اصل کې د ترقۍ لار نه ده بلکې د دې نصيبي هغه ديکی دی چه د انسان ژوند صحيح ترقۍ ته نه پرېږدي، هر يوه انتها پسندانو دعوی ټول ژوند د ژوند يو اړخ ته را تاقي کړي او په ځان پېښې تر دې پورې چه کله دغه ژوند

تَقْضِيهِمْ مِّثْلَ مَا قُتِلُوا لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً
يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ ۚ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا
بِهِ ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَى خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ

دخيل و عدی د ماتولو و جده و چه مونزه هغوی د خیل رحمت نه لریه کړل او زړونه مو وړله
مخت کړل. اوس د هغوی د حال دے چه د الفاظو په بڼه لولوسره خبره د یوځای نه بل
ځای ته وړی، او کوم تعلیم چه ورکړه شوی د وده د پیرد حصه ترهیره شوی ده، او همیشه
به تاته د دوی د څه نڅه د خیانت پته لری. په هغوی کښ د یو کم خلق د دے عیب نه پخ دی.
اچه دے حال ته هغوی رارسیدلی دی نو اوس چه هغوی څه شرارتونه کوی نو کیله تر نښته.

د سواء السبیل نه د یو لری لار شوی نو پخپله د دغه ژوند څه نور حقیقتونه، چه ورسره په انصافی شوی دی، د
څه نه خلای بغاوت شروع کړی او دا بغاوت د څه سره متقابل کوی او ژوند مخالف طرفته روان کړی. د ورو
چه وړله سواء السبیل (نیغه لار) تر دے راتی نو د چکر په د وړو طرفونو په منځ کښ مسلم شروع شوی او
د دواړو د هوو د یوځای کیدو نه داسه خبره منځ ته راشی چه د انسان د پاره ځای د مندی دی. لیکن
دلته چه ورسره د نیغه لار په کیدلو د پاره دننه دی او نه ورسره هغه پوخ ایان وی چه په
سواء السبیل باند مضبوط پاتې شوی، نو دغه متقابله کوکی د غوی ژوند په ځای باند ووریدو ته نه
پریږدی بلکه په زور باند ځی پله انتها طرفته روان کړی، آن تر دے پورے چه بیا د ژوند څه نور
حقیقتونه انکار شروع کړی او یو بل بغاوت سر پرته کړی. که چرې دے ناپوهه فلسفیانو ته د
قرآن رنر رسیدلی وے او هغوی سواء السبیل (نیغه لار) لیدلی وے نو هغوی ته به معلوم
شوی وه چه د انسان د پاره د ارتقاؤ د کامیابی صحیح لار هم د سواء السبیل ده، او په کیدو لار و
باند د یوه انتها نه پله انتها ته د غره خورل صحیح لار نه ده.

فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾ وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِنْثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾ يَا هَلْ أَلِكْتُبِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ

نوپه ده وجه هغوی معان کوه اوده هغوی په حرکتو نو باندی خان نا غرضه کوه، الله هغه خلق خوښوی چه ده احسان کارونه کوی.

دغه شان مونږه دهغه خلقونه هم چنه وعده اغتلی ده چه هغوی ویلی ووجه مونږه نصاری یو، خو هغوی ته هم چه کوم سبق وریاد کړه شوه ووده هغه یوه لویه برخه هغوی هیږه کړه، آخر دا چه مونږه د قیامت په پورته ده هغوی په منځ کېن دد شتمنی اوده بغض و عناد تخم وکړلو، اوضر وریو وخت په راشی چه الله به ورته وښایی هر هغه څه چه دوی په دنیا کېن کړی دی.

اے اهل کتابو، زموږه رسول تاسو ته راغلی ده چه د کتاب الهی د پرته هغه خبره تاسو ته رابرسیره کوی په کومو چه به تاسو پرده اچوله، او د پرته خبره درته معاف کوی هم کله

۳۶ د خلقو د خیال غلط ده چه لفظ نصاری د "ناصره" نه اغتلی شوه ده چه د مسیح علیه السلام د وطن نوم وو. په اصل کې داد نصرت لفظ نه اغتلی شوه ده، او د ده بڼه د حواریانو هغه قول ده چه هغوی د مسیح علیه السلام د ده سوال په جواب کې ویلی ووجه من نصاری الی الله (د خدا په لار کېن زما شوک منده کار کله) نو په جواب کېن ورته حواریانو او ووه چه نحن انصار الله (مونږه د الله په کار کېن مدد کار یو). عیسایی لیکوالان په ظاهره په ده د وکه شوی دی چه د عیسائیت په اولنی تاریخ کېن د ناصریه (Nazarenes).

په نوم کومه نومه وده او چه خلقو ورته د سپکاوی نه نصاری او ایسوی ویلی، چه قرآن کفی هم د نوم د تولو عیسایانو د پاره استقبال کړه ده. لیکن قرآن ولته د اصفا وای چه هغوی پخپله ویلی ووجه مونږه "نصاری" یو، او دا هر چاته پته ده چه عیسایانو څان له نصاری نوم نه ووا ایښوده. (په ده مسئله باندی د ریاضه تشریح د پاره په صفحه نمبر، ۵۱ باندی څان له یوه ضمیمه، د پج ۵۰-)

۳۷ یعنی تاسو څه غلا کله او ځیا نو نه خلقونه ښایی چه دهغه بندول د دین حق قایمولو د پاره ضروری دی، او د کومو د بندولو چه حقیقی ضرورت نشته هغه نه ښکاره کوی، په دهغه چشم پوشی کوی.

فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ
ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَلِلَّهِ مُلْكُ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يُخْلِقُ مَا يَشَاءُ وَاللَّهُ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ
أَنْبَاءُ اللَّهِ وَاجْتَبَاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ
بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ لِيُفْضِلَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ

چہ کہ چرچہ اللہ و غواری چہ مسیح حوئے د مریم اود هغه مور اود زمکے تول مخلوق هلاک
کری نو د چا طاقت شتہ چہ هغه د دے ارادے نہ منع کرے شی؟ اللہ خود زمکے اود آسمانوں
اود هغه تولو چیزو نومالک دے چہ د زمکے اود آسمانوں نو پیر منعم کن دی، چہ هغه غواری
هغه پیدا کوی اود هغه پیر قدرت کن ہر چیز را بند دے۔

یہودیان اویسیایان وای چہ موبندہ د اللہ حامن اود هغه نیاز بین یو۔ د هغوی نہ
تپرس و کر چہ بیا ولے تاسولہ ستاسوپہ کناھو نو باند سزا کانے درکوی؟ یہ حقیقت کن تاسولہم
هغه انسانان یثی لکہ شککہ چہ خدا نے نور انسانان پیدا کری دی۔ خدا نے
چہ شوک معافی کول غواری هغه معافی کوی اوچہ چالہ سزا درکول غواری هغه لہ سزا درکوی

لکہ پید دے فقرہ کن یوہ نوری اشارہ دے خبر دے تہ دہ چہ شوک د مسیح د معجزانہ پیدایش
دوچہ لہ اود هغه اخلاق اود معجزو د دوچہ نہ پید دے دوکر نوری دی چہ مسیح حقیقی خدا نے دے، نو پیر
حقیقت کن هغوی دیر نا پوهان دی۔ مسیح حوئے اللہ تعالیٰ دے شہیدہ عجیبہ عجیبہ پیدا اوخت نہ صرف
یوہ نمونہ دے چہ پید دے دے کمزوری نظر والا خلقو سترکے و برینید لے، کہ چرچہ دے خلق
نظر لہ شان فراعہ دے نو دوی تہ پیر معلومہ شوہ دے چہ اللہ تعالیٰ پیر خیل پیدا اوخت کن
د دے لہم زیات د حیرانتیا کاروند کری دی اود هغه قدرت بے شانہ فرا بنہ دے۔ خود اودیرہ نو پیر
بے عقلی دے چہ شوک د مخلوق کالات اودینی او پیر هغه باندہ خلق کمان و کری۔ عقلمند هغه خلق دے
چہ د مخلوق پیر کالات کن د خالق عظیم الشان قدرت دینی اود هغه نہ دایمان رنرا حاصلوی۔

وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ۝
يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِّنَ
الرُّسُلِ أَن تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِن بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ
جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝
وَأَذَقَ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ لِقَوْمِهِ أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا وَآتَاكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ
أَحَدًا مِّنَ الْعَالَمِينَ ۝

زمکا د آسمانوں و دے پہ منہ کن ہوشہ د اللہ ملکیت دے، اوہم ہفہ طرفہ د تہو تو تک دے۔
اے اہل کتابو، زمونہ در رسول تاسو تہ پہ دے وخت کن رافلہ دے او تاسو تہ پہ
دے وخت کن دین واضحہ تعلیم درکوی چہ د پیغمبرانہ د راتلو سلسلہ دیومودہ
راے بندہ وہ، د پامر دے چہ تاسو سیاد او نہ وائی چہ مونہ تہ شوک زیری والا او
یروکے نہ دے راغے۔ نوکوری، اس ہفہ زیری والا او یروکے راغے۔ او اللہ پہ ہر چیز
باند قادر دے

رایا درکوی کہ چہ موسیٰ چل قوم تہ ویلی ووجہ اے زما د قوم خلقو، د اللہ د ہفہ نعمت خیال ساقی
چہ ہفہ تاسولہ درکے وو۔ ہفہ پہ تاسو کن پیغمبران پیدا کرل، تاسو تہ بادشاہان کرل، او تاسولہ تہ ہر
ہفہ تہ درکول چہ پہ دنیا کن تہ چا نہ نہ وو درکوی تہ زما د قوم وونہ دپاکے زمکے تہ وراخل شئی

۱۳۱ پہ دے موقع باندہ فقرہ دیرہ مطلب او دیرہ باریکہ دے۔ دے مطلب داہم دے چہ کوم خدا اللہ اول
د زیری والا او دیرہ کی پہ رالیہر لو قادر ووہم ہفہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم د خدمت حوالہ کرے دے او ہضریہ
دایہ کو لو قادر وو۔ دویم مطلب تہ دے چہ کہ چہ تاسو دے بشیرا وندی برخیرہ و نہ منلہ نو یاد لوی چہ
اللہ تادر دے او قدرت والا دے، ہر قسمہ سراجہ تاسولہ درکول و غواہی نو تہ لے شوک فنی راتے۔

۱۳۲ د ادبی اسرایلو ہفہ لوی شان شوکت طرفتہ اشارہ دے چہ د حضرت موسیٰ علیہ السلام نہ دیر
عکس ہفوی تہ حاصل وو۔ یو طرفتہ ہفوی پہ قوم کن د حضرت ابراہیم، د حضرت اسمعیل د حضرت
یحییٰ او د حضرت یوسف غونید لوی لوی قدر من پیغمبران پیدا اشول۔ او بل طرفہ د حضرت یوسف
علیہ السلام پد زمانہ کن او د ہفہ نہ روستو پہ مصر کن ہفوی تہ لوی اقتدار نصیب شو۔ د دیرہ مودہ

الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا
خَسِرِينَ ① ۱۱ ۱۲ قَالُوا يَمُوسَىٰ إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ ۖ وَإِنَّا لَن
نَدْخُلُهَا حَتَّىٰ يُخْرِجُوا مِنْهَا ءِثْمًا وَإِنَّا لَنَخْلُونَ ② ۱۲
قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَ نَعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا

کومہ چہ اللہ شاسودہ پارہ لیکلی دہ، پہ شاکیری مہ کنئی نونا کامہ اونا مرادہ کپہ واپس کیڑی
هغوی جواب ورکرو "اے موسیٰ، هلته خود پر زبردست خلق و سیدی، مونہرہ هلته
هرگز نہ شو تر شو چہ د هغه خائے نہ هغوی نہ دی وتلی۔ هن، کہ چرے هغوی تر
ووتل نومونہرہ بیا ورد اخلید و تہ تیار یو" پہ دغہ یرید و نکو خلقو کین دوه
کسان داسے هم ووجہ خدائے پر خیل نعمت کرے دو۔ هغوی اووے چہ

پورے دوی پہ دغہ زمانہ کین پہ قولہ دنیا کین دتولونہ لوی حکمرانان و اوهم ددوی قانون پہ مصر اوپه خواؤ
شاعلاقہ کین چلید و۔ عام طور خلق دہی اسرائیلو دترقی تاریخ دحضرت موسیٰ نہ شروع کوی، لیکن دلته قرآن
دا صفا و ایچہ دہی اسرائیلو دترقی اصل زمانہ دحضرت موسیٰ نہ ورا نڈ تیرہ شوی دہ، اوموسیٰ خیل
قوم تہ پچیلہ تیر شوی شاندار وخت وریادہ وی۔

۱۳ دہہ نہ مرادہ فلسطین زمکہ دہ چہ دحضرت ابراہیم دحضرت اسحق او دحضرت یعقوب دوسید
خائے وو۔ بنی اسرائیل چہ کلہ دمعمر نہ را ووتل نوالله تعالیٰ ورتہ دا زمکہ و بشودله او حکمے ورتہ
وکر وچہ لاریشی او دغہ زمکہ خانہ نہ فقر کری۔

۱۴ حضرت موسیٰ دا تقریر پہ هغه موقع کرے و وکلہ چہ هغوی د مصر داتولونہ تقریباً دوه کالہ
روستود فاران پہ مصر کین دخیل قوم سرہ پہ خیمو کین و سید و۔ داهصرا پہ سینا نوے خائے کین د عربو دقطعی سر
سره او د فلسطین دسویلی سرحد سرہ یو خائے مقملہ دہ۔

۱۵ دہ "قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ" دوه مطلبونہ کیدے شی۔ یو داچہ کوم خلق دجبارانو
خلقونہ یریدل نو پہ هغوی کین د ووکسانو اووے۔ بل داچہ کوم خلق دخدائے نہ یریدل پہ هغه
کین د ووکسانو دا خبرہ وکرہ۔

ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غُلَبُونَ ۚ وَ عَلَى
 اللَّهِ فِتْوَىٰ كَلُوا إِنَّ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾ قَالُوا يٰمُوسَىٰ إِنَّا
 لَن نَّدْخُلَهَا أَبَدًا مَّا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ أَنْتَ وَ رَبُّكَ
 فَقَاتِلَا إِنَّا هُنَا قَاعِدُونَ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا
 نَفْسِي وَ أَخِي فَأُفْرِقْ بَيْنَنَا وَ بَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَ
 فَإِنَّا مُّحَرِّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ ۚ

دوسه چهارانو په مقابله کښ (د بنار) دروازې ته دننه ورننوځئ، نو که چېرته تاسو دننه ورورسیدئ
 نو هم تاسو به غلبه کړئ. په خداغه بروسه ساتئ که تاسو مومناندئ؟ لیکن هغوی بیا ۱۱ ووه
 چې ۱۱ په موسی، موږ نه خو هلته ښکته نه خو ترڅو چې هغوی هلته موجود وي. بس تر اوسه
 رب دواړه لارښی او جنگ وکړئ، موږ د دلتا ناست یو په دغه باند موسی او دغه ۱۱ په زمانه
 زمانه اختیار کړئ ښوک نشته خو یا زما خپل ځان د اویا زما لور اوس تر موږه د دغه نافرمانه
 خلقونه مجذبه کړه. الله جواب ورکړ، ښه دغه نودغه ملک د خلکو نیتو کالو پورې په دوی باند
 حرام ده. دوی به په زمکه کښ سر ښکړدانه د دغه په دغه ښکړئ

لکه د اقصیه د بابیل په کنتی، استثناء، او یشوع نوم کښونو کښ ملاوړی. د هغه خلاصه داده چې حضرت
 موسی د فاران د مصرانه د بنی اسرائیل دولت سرداران فلسطین ته د هغه ځای د حالاتو معلومولو دپاره
 ولیدل. دغه خلقو خلونیت ورته دوره وکړه او بیا د هغه ځای نه واپس راغلل او په عام مجلس کښه
 خپل قوم ته اوسه چې واقعې هلته د سپو او د شهید و نه و نه بهیږی، "لیکن کوم خلق چې هلته نښیږی
 هغه زوره وړی .... موږ د دغه مناسب نه یو چې په هغوی باند حمله وکړو .... هلته چې موږه
 شو مړه خلق ولیدو هغه ټول د تک د تک دی او موږ د هلته یی عناق هم ولیدل چې زبردست دی
 او د زبردستو د نسل نه دی، موږ ته ځان پخپله هم د دغه ښکاریدو لکه مومنان او هم د هغه
 هغوی په نظر کښ موږ ښکاریدو چې د خبرې ته داویدو ته ټول مجلس په چغه شو چې اوس
 موږ په مصر کښ مړه شوی د دغه یا اوس چې موږ په دغه بیا بان کښ مړه دغه خداغه ولې موږه
 د دغه ملک نه یو اوسه موږه په توره ټول غواړی؟ بیا خو به موږه ښه او بال ښه د کوټ سامان
 شی. ایا موږه دپاره به ښه نه وی چې موږه مصر ته واپس لار شو؟ بیا په خپلو کښ یو بل ته
 اوسه چې راځئ ښوک په ځان لږ سردار کړو او مصر ته به واپس لار شو. په دغه خبره باندو په هغه ولسو

وقف لازم

بسم الله

فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ
ابْنِ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقْبِلَ مِنْ أَحَدِهِمَا
وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأْتُمَثَلَيْتُكَ قَالَ إِنَّمَا
يُتَقَبَّلُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾ لَبِئْسَ الْبَسُطَتِ إِلَى يَدِكَ

دے نامو مانو خلقو پر حالت باندی هرگز ترس مہ کوہ ۲۶
اولیہ شان دادم کہ دوو حامنو قصہم دوی نہ پورہ پورہ صمیم واورہ وہ۔ کلمہ چہ ہفے دوارہ
قربانی و کرہ نوہ یوقربانی قبولہ کرے شوہ او دبل ہفے قبولہ نہ کرے شوہ۔ ہفے ورتہ اوہ
”زہ بہ تا وورثم“ ہفے جواب و کرہ ”اللہ خود متقیانوں ذرا نے قبولی“ کہ تاپہ ما باندیہ قتل و لو پیارہ

سردارانو کین، قوم چہ فلسطین پر دورہ لیری شوی و، دود سرداران، یوشع ا وکلب پاسیدل اوپہ دے
میرد لئی باندیہ خیل قوم ملا متہ کر۔ کلب اوہے ”خفی“ چہ موثرہ پر یو دم لار شوا اوپہ ہفے ملک باندی
قبضہ و کر، حکم چہ موثرہ پر ہغوی باندیہ قبضہ کو لو قابل ہو، بیا دوار ورتہ بہ پیر اوہ کہ چہرے
خدا اے ز موثر نہ را منو شو نو ہفے بہ موثرہ دے ملک نہ ورسوی.... صرف دومرہ دہ چہ تاسودہ خدا اے
نہ بغاوت مہ کوئی او مہ ددے ملک دخلقونہ یریبی... او ز موثر سرہ خدا اے دے نوہ ہغوی
نہ مہ یریبی، ”خوقوم ہغوی لہ دا جواب و کر چہ“ ”دوی سنگار کرئی“ آخر دا چہ اللہ بہ غضب
شوا و دا فیصلہ اے و کر چہ اوس بہ دیوشع ا وکلب نہ علاوہ ددے قوم مشران دے زیکے نہ ورا دخل
نشی، دا قوم بہ دخلو بیتو کالو پورے کورہ درپہ ”در کرئی“، تردے پورے چہ کلمہ پر دوی کین دخلو کالو نہ د
پورہ عمرہ پورے ہول خلق مرہ شئی او نوے نسل خوانان شئی، پس دے ہفے نہ بہ دے خوانانوتہ د
فلسطین دفتح کو لو موقع و کرے شئی۔ دے وجہ وہ چہ بنی اسرائیل دقاران د مصرا نہ شرقی اردن
تر رسیدل نو پورہ آتہ دیرش کلمہ پیرتیر شو۔ پر دے دوران کین ہفے ہول خلق مرہ شوچہ د خوانی
پر عمر کین د مصر نہ را دتلی و۔ د شرقی اردن فتح کو لو نہ روستوہ حضرت موسی انتقال م د شو۔ ددے نہ
روستوہ حضرت یوشع بن نون د خلافت پر زمانہ کین بنی اسرائیل د فلسطین فتح کو لو قابل شو۔
کے دلتہ ددے واقعہ د ذکر کو لو مطلب دادے چہ بنی اسرائیل رتہ د قیصہ پر طور دا وریادہ وی چہ
د موسی پر زمانہ کین تاسو کو مہ نامو مانی کرے دہ، د حق نہ اورید لی دئی، اوپے ہمتہ شوی وئی، او
د ہفے بہ وجہ درتہ سزا ملاؤ شوہ نو اوس بہ درتہ د ہفے نہ زیاتر سزا ملاؤ شئی کہ د محمد صلی اللہ
علیہ وسلم بہ مقابلہ کین مودہ بغاوت لا را اختیار کرے۔

شکہ یعنی ستا قربانی کہ قبولہ نہ شوہ نو د از مادہ قصور دے نہ نہ دہ بلکہ ددے دجہ دادہ چہ بہ تا کین
تقوی نشہ، نو تالہ پکارے چہ ز مادہ مرک بہ حائے بہ حان کین د تقوی پید اکو لو کوشش و کرے۔

لَتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسٍ يَدِي إِلَيْكَ لَا قُتْلَكَ إِنِّي أَخَافُ
 اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٨﴾ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ
 مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ﴿٣٩﴾ فَطَوَّعَتْ لَهُ
 نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٤٠﴾

لاس پور تہ کرو نوزہ بیہ تاباندہ قتلولو دیلا لاس نہ پور تہ کووم، زہ ذہ اللہ رب العالمین
 نہ یریدم۔ زہ غوارم چہ تہ زما او غپلہ کناہ پہ خپل سروا خپلے و دوزخی شی۔
 ذہ ظالمانو ذہ ظلم ہم دا صحیح بدلہ دہ! آخودا چہ خپل نفس ذہ تہ ذہ خپل رور و ژل
 آسان کرل او ہغہ قتل کرو او پہ ہغہ خلقو کین شامل شو چہ نقصان بیان دی۔

لکہ ددے دا مطلب نہ دے چہ کہ چرے تہ زما د قتلولو دیلاہ راغے نوزہ بہ لاس تہ لہ ماتہ ناستیم او د
 خپل خان د پچ کولو کوشش بہ نہ کوم۔ بلکہ ددے مطلب دادہ کہ تہ زما پہ مرگ پیے را پیے کیرے نور پیے شہ،
 زہ ستا پہ مرگ پیے نہ در پیے کیرم۔ کہ تہ زما د قتل کولو بند و بست کول غوارے نو ستا خپل اختیار دے،
 لیکن کد چہ ماتہ دا معلومہ شوہ چہ تہ زما د قتلولو تیارے کوے، نو ددے نہ پس بہ زہ د اکوشش نہ کوم
 چہ زہ اول تا قتل کریم۔ دلہ تہ دے خبرہ خان پوہ کول پکار دی چہ قاتل تہ خپل خان د قتل دیلاہ
 ورا ند کول او د ظالمانہ جیلے نہ خان تہ پچ کول شہ نیکی نہ دہ۔ البتہ نیکی دادہ چہ کہ چرے شوک
 زما پہ وژلو پیے را پیے شی او ماتہ پتہ و لہی چہ ہغہ زما د وژلو دیلاہ وخت کوری، نویا بہ
 ہم زہ ذہ ہغہ د وژلو فکر نہ کوم او دا خبرہ بہ غورہ کرم چہ دا ظلم ذہ ہغہ د طرف نہ وشی نہ چہ
 زما د طرف نہ۔ دا مطلب وژو د آدم ذہ ہغہ نیک بھی ذہ خبرے۔

شہ یعنی پہ خانے ددے چہ دیو بل د وژلو پہ کوشش کین موبوہ دوارہ کہتہ کار شو، زما دا خبرہ
 خبر بہ دہ چہ د دوارہ و کناہ یو خانے ستا پر سر بانداشی، چہ زما د قتلولو کناہ ہم پہ تاراشی اورہ چہ
 ذہ خپل خان د پچ کولو شہ کوشش کوم او پہ ہغے کین زما د لاسہ ماتہ شہ نقصان در ورسی، چہ ذہ ہغہ
 شہ ہم پہ تاراشی۔

فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِثُ سَوْءَةَ
 أَخِيهِ قَالَ يُؤَيِّلَتِي أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ
 فَأُوَارِثُ سَوْءَةَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ﴿٣١﴾ مِنْ أَجْلِ
 ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ

وَقِيلَ الْغُرَابُ
 عَلَيْهِمْ مَا تَلَاوَدَّ

بِإِذْنِ اللَّهِ يُوَكِّرُهُ وَأُولَئِكَ وَجْهَ زَمْكَ كُنْتُ لِي شُرُوعِ كَرَل دِپَارَه دَدِه چِه دِه تَر چِل وَ بِنَايِي چِه
 دَ خِيل رُور مَرُوتِي خُنْكَ پَتِه كَرِي. دَدِه پِه لِيد دِه دَا وُوه چِه پِه مَا بَانْدِ اِفْسُوس دِه
 چِه زِه دَدِه كَارَغِه پَشَانِ هَم نَه شُوم چِه دَ خِيل رُور دَ مَرُوتِي دَ پَتِيو لَو بِنْدِ وَ بَسْتِ مَكْرِه دِه
 دَدِه نَه پَسِ هَغِه پِه خِيْلُو كَرُو بَانْدِ دِ يَرَسْتُو مَانِه شُومِي
 دَدِه وَجِه نَه مَرُوبِ پِه بَنِي إِسْرَءِيلُو بَانْدِ دَا حَكْم لِيكَلِ وَ وَجِه چَا يُوَ اِنْسَانِ دَ وَ بِنِه دَ بَدَلِه نَه

۵۱ هَمْ طَرِيقَه اللَّهِ تَعَالَى دَ يُوَكَارَغِه پِه ذَرِيعَه دَا دَم دِه غُلَط كَارِه حَوِي تَه خَبِر دَارِه دَر كَرُو چِه دَا وُورِ
 دَ جِهَالَتِ اَوْدَ نَپُو هَتِيَا كَار كَرِه دِه. اَو هَر كَلَه چِه يُو كُنْ دَ هَغِه خِيل حَان تَه فِكْر شُو نُو هَغِه يُو اَحْثِه پِه دِه خَبِرَه
 بَانْدِ شَرْمَنْدِه نَه وَ وَجِه زِه دَ مَرُوتِي پِه پَتِيو لَو كِن دَا كَارَغِه نَه وُوه نَپُو هَدِ شُوم. بَلَكِه هَغِه پِه دِه هَم خَقِه وَ وَجِه مَا دَ
 خِيل رُور دَ قَتْلِ دَا كَار دِ يَر دَ نَپُو هَتِيَا كَار كَرِه دِه. دَدِه رُوسْتِي فُقْرَه نَه چِه "هَغِه پَخِيْلُو كَرُو بَانْدِ بِنِيَا نَه
 شُوم دَا مَطْلَب دِه.

۵۲ دَلْتِه دَدِه وَاقِعِه دَ ذِكْر كُو لَو مَقْصِد دَا دِه چِه پِه يُوَه نَرْمَه طَرِيقَه سَرِه يَهُودِيَا نَه پِه خِيل هَغِه كَار بَانْدِ
 مَلَا مَتَه كَرِي كُو لَو هَغَوِي دَ بَنِي صَالِي اللَّهِ عَلَيْهِ وَ سَلَامِ اَوْدَه هَغِه دَقْدَر مَنُومَحَا بُو دَ قَتْلُو دِپَارَه كَرِه دِه. (دُكُورَه
 دَدِه سُوْرَه حَاشِيَه نُمْبَر ۳) پِه دَوَارُو دَا تَعَوُّبِنِ يُو شَانِ وَا لِه صِفَا مَعْلُو مِيوِي. - اللَّهُ تَعَالَى چِه دَعْوِ اَو مِيَا ن
 قَبُولِ كَرَل اَو هَغِه پَخَوَانِي اَهْلِ كِتَابِ لِي رَه كَرَل، نُو دِه اَصْلِي بِنِيَا دَا وَ وَجِه يُو طَرَفَتَه تَقْوَى وَ اَو بِلِ طَرَفَتَه
 تَقْوَى نَزْدِه. نُو پِيَا رُخُو دَا وَ وَجِه كُو مَخْلُقِ رَد كَرِه شُرِي وَ وَجِه هَغَوِي دَ خِيلِه رَد كِيدِ وِي وَ وَجِه بَانْدِ غُور كَرِه دَا
 اَو دَ خِيل كِي پُورَه كُو لَو كُوشَشِ كَرِه دِه. لِيكِن دَدِه پَخَانِه پِه هَغَوِي بَانْدِ دَ جِهَالَتِ دُورَه رَا غَلَلَه لَكِه حُنْكَ
 چِه دَا دَم پِه هَغِه غُلَط كَارِه حَوِي بَانْدِ دَ جِهَالَتِ دُورَه رَا غَلِي وَ، اَوْدَه هَغِه پَشَانِ دُورِي هَم دَهْ خَلْقُو پِه قَتْلِ پِه
 وَ پِيَسِه شُوكُو مَ چِه اللَّهُ تَعَالَى قَبُولِ كَرِي وَ. حَالَا نَكِه دَا بِنَا كَارِه خَبِرَه وَ وَجِه پِه دَا هَم جَاهِلَانَه كَارُو نُو بَانْدِ هَغَوِي
 دَ خَدَا يَه تَعَالَى قَبُولِ شُرِي مَخْلُوقِ لَشُورِ يَدِ لِه، بَلَكِه نُو رَهْم دَ خَدَا لِي زِيَا تَ نَاخُو بِنِه كِيدِ لَ.

۵۳ يَمْنَى پِه بَنِي إِسْرَءِيلُو كِن دَا دَم دَ ظَالَمِ حَوِي پَشَانِ صِفَتُونِه پِيْدَا شُوي دُو نُو پِه دِه وَجِه اللَّهِ تَعَالَى
 هَغَوِي تَه دَ نَفْسِ دَه قَتْلُو مَحْتِ نَا كِيدِ كَرِه دُو اَو پِه خِيل حَكْم كِن لِي وَرْتَه دَا اَلْفَاظِ لِيكَلِي دُو. اِفْسُوس دِه
 چِه نَكُو مَ يَأْتِيْلِ مَوْجُو دِه پِه هَغِه كِن دَ خَدَا لِي دَدِه حَكْم دَا قِيَمَتِي لَفْظُونِه نَشْتِه. اَلْبَتَه پِه تَلْمُو دَ كِتَابِ كِن

نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأْتُبَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ
 أَحْيَاهَا فَكَأْتُبَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا
 بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِن كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٧﴾
 إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ

علاوه ياپه زمکه کين د فساد خورولونه علاوه، په بله څه وجه سره قتل کړو نو لکه چه ټول
 انسانان ته قتل کړل او چا چه د بل نفس نه کړو نو لکه چه هغه ټولو انسانانو ته ژوند
 ورکړو. "خو د هغوی د احوال دس په زمکه زمکه رسولانو هغوی ته صفا صفا حکونه را وړل
 خو بيا هم په هغوی کين د پر خلق په زمکه کين زياتي کونکي دي -

کوم خلق چه د الله او د هغه د رسول سره جنگ کوي او په زمکه کين دده د پاره منډه ترې وي

دا خبره په دس طريقه بيان شوي ده. "چا چه د اسرائيلو يو سره مرکړو، نو د الله د کتاب په رڼا کين لکه
 چه هغه ټوله د نيا هلاک کړه، او چا چه د اسرائيلو يو سره محفوظ وساتلو، نو د الله د کتاب مطابق لکه
 چه هغه د ټولې د نيا حفاظت وکړو. دغه شان په تلمود کين د بيان هم شو دس چه د قتل په مقدمه کين بده
 بنی اسرائيلو قاضيانو کوا هانوته وويل. "چا چه يو انسان هلاک کړو نو د هغه نه به په داسه طريقه تپوس
 کين ي لکه چه هغه د ټولې د نيا انسانان قتل کړي وي."

۳۷ مطلب داده چه په د نيا کين انسان هله ژوند تيرول شي کله چه د هر انسان په زړه کين د بل
 انسان د روح احترام موجود وي او د هر سړي په زړه کين د اجنبی وي چه د بل د ژوند حفاظت وکړي،
 څوک چه په ناحقه بل وژني نو هغه يواځې په يو انسان ظلم نه کوي، بکه د هغه دده کار نه د شان بتيږي
 چه د هغه په زړه کين د انسان د ژوند احترام نشته او نه د انسان سره د همدردی جدي شته،
 نو په دس وجه هغه د ټولو انسانانو دشمن دس، ځکه چه په دغه کين داسه صفت دس که چرې د صفت
 په ټولو انسانانو کين راپيد شي نو ټول انسانان به ختم شي. دده برعکس څوک چه د انسان د ژوند
 په پرمه کو نو کين امداد کوي نو هغه په حقيقت کين د ټولو انسانانو مددکار دس، ځکه چه په دغه کين
 داسه صفت دس چه د هغه په وجه انسانان ياتي کيد شي -

فَسَادًا أَنْ يَقْتُلُوا أَوْ يَصْلُبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ
مِنْ خَلْفٍ أَوْ مِنْ نَفْثٍ أَوْ مِنْ دُمٍّ ذَلِكَ لِمَنْ خَزَىٰ فِي

من نه وسر په سي
ه او په آخرت کين ورلړده
نه په تاسو په هغوی
معلومه وی چه

دامن قايملو او د انتظام چلو سر
و، د جنگ کولو مطلب داسه چه کوم
لاي شوک جنگ کوي. د الله تعالیٰ مشا
داسه صالح نظام قائم شي چه انسان
لام لاند انسان خپل کمال ته ورسېږي
انسان ترقي کيږي نه چه د انسان
پش کول په اصل کين د خدايه
باندی وی يعنی که قتل، لوټ، لاري
لام ختمول او د هغه په حاله فاسد
نال داسه دس لکه چه دهند په
رولو کوشش وکړي هغه به د
کونکه مجرم وی، اگر که هغه ديو

قاضي يا د وخت اسام په خپل اقتدار
ته د اخيره ښکاره کول وی چه شوک
ش وکړي، نو د دیر لوی مجرم ده

يادو هغوی لاسونه او چه داسه بد په پريچر په سي، يادو
ذلت او شرمندگی خود هغوی د پاره په د نيا کين د
نه لويه سزا ده. نو کوم خلق چه توبه و باسي رو چه دد
باندی قابو بيا مومي ————— نو تاسو ته

هغه د زمکه نه مراده د لته هغه وطن يا هغه علاقه ده چه په هغه کين
د مهوری د اسلامي حکومت په سر باندی وی، او د خدايه او د رسول
نيک او صالح نظام اسلامي حکومت په ملک کين قائم کړه وی، د هغه خا
داده، او هم دده د پاره هغه خپل رسول را لير لړ و، چه په زمکه باندی يو
ته خنادر او د نوت، او د زمکه هر شين ته امن ورکوي، چه د هغه نظام
او د زمکه ټول څيړونه په داسه طريقه استعمال کړي چه په هغه د
تياهی. داسه نظام چه که په زمکه باندی قائم شي نو د هغه د خرابولو کو
او د رسول خلاف جنگ ده. د خرابولو د کوشش که په وره پيماښ
شو کول او د کله اچول، او که په لويه پيماښ باندی وی يعنی د صالح نظام
نظام قايمل، خود او خدايه او د رسول خلاف جنگ ده. دده د
سزا کانون کين هغه سر په شوک دهند وستن د انگریزي حکومت د
”ياد شاه خلاف جنگ“ (Waging War against the King).
معمولی سپاهي خلاف وی او د پادشاه نه د ير لړه وی.

هغه داسا کانه مختصر طور دده د پاره بيان کړه شوی دی چه
سره هر مجرم ته د هغه د خپل جرم مطابق سزا ورکړي. اصل مقصد
په اسلامي حکومت کين د ننه د سپړنې او هغه د اسلامي نظام آرولو کو
او په دغه سختو سزا کانون کين هغه ته هره سزا ورکيد شي.

اللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝ يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا
إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۝

اللہ معاف کنے اور رحم کرنے کے واسطے

اے ہمارے مومنین! اللہ سے ڈرو اور اللہ کے راستے میں جہاد کرو تاکہ تم کامیاب بنو۔
اور اللہ غفور رحیم ہے۔

یعنی کہ چہرے ہفتویٰ دھند را پور تہ کو لونہ منع شوی وی، او د صالح نظام د خرابو لو یا د اربو
کوشش ہے پرینو دے وی، او د ہفتویٰ د روستنی عمل نہ د اثابتہ شی چہ ہفتویٰ امن خوشوئی او قانون منوئی
او نیکو کارہ انسانان جو رشوی دی، او بیایں د دے نہ ہفتویٰ د پھرائی جرمونو پتہ ولزی تو پہ ہفتے سزاگانو کین بہ
یوہ سزاہم ہفتویٰ نہ دے ورکولے کیری کوی چہ برہ بیان شوی دی، البتہ کہ د انسانانو حقونہ پر یا نہ پاتے
وی نو د ہفتے د ذمہ واری نہ نہ غلا صبری، مثلاً کہ چہرے شوکے قتل کرے وی او یا د چا مال ہے اختلے وی
یا بل شہ داعہ مجرم ہے کہے وی نو دے جرم بہ پارہ کین بہ پر مقدمہ چلو لے کیری، لیکن د بغاوت او د غدار
او د خدا ہے او د رسول خلاف د جنگ کو لو شہ مقدمہ بہ پر نہ چلو لے کیری۔

۵۸ یعنی دھر ہفتہ ذریعہ طلب کوئی او تلاش کوئی شی چہ تاسو پر خدا ہے تہ ترمہ شی او د ہفتہ رضا
ورقہ حاصلہ شی۔

۵۹ پہ اصل کین لفظ جہاد استعمال شوہ دے چہ د ہفتہ مطلب صرف پہ "محنت او کوشش" سرہ پورہ
نہ د اکیری، د مجاہدہ پہ لفظ کین د مقابلے معنی شامل دے او دے معنی مطلب د دے چہ کوم طاقتونہ د
اللہ پہ لا رکن بندیز راوی، او یا تاسو د اللہ د رضا مطابق تلو تہ نہ پریر وی او د اللہ د لارہ نہ د اربو
کو تشو نہ کوی، او یا د چہ تاسو دے تہ نہ پریر وی چہ تاسو پورہ د خدا ہے بندگان شی او یا تاسو پہ د مجبورہ
کوی چہ تاسو د ہفتویٰ یا د اللہ نہ بغیر بدل چا بندگان جو رشوی، نو تاسو د ہفتویٰ خلاف پہ چلو تلو طاقتونو
سرہ د بحث و تکرار او د جنگ جگرے نہ پورہ کوشش و کوی، پہ دے کوشش ہا نہ بہ تاسو تہ د خدا ہے نزدیک
او کامیابی حاصلیری۔

پہ دے آیت کین مومن انسان تہ د احکم دے چہ پہ ہر ماہ کچھ د شلو ورو او طر فو تہ جنگیری۔ یو طرفتہ
اہلین دے او د ہفتہ لیکر دے۔ بل طرفتہ د انسان خپل نفس او د ہفتہ خراب خواہشات دی۔ دریم طرفتہ
د خدا ہے نہ پشا ہفتہ دیر انسان دی چہ د ہفتویٰ د سری دنا تے پاتے او د اخلو خرشولود ہر قسمہ تعلقات
جو رشوی وی۔ شلورم طرفتہ ہفتہ غلط مذہبی نظام او کلی کلونی ہفتہ غلط رسمونہ دیواجونہ او د وطن ہفتہ
غلط سیاسی نظام دے چہ بنیادے د خدا ہے نہ پہ بغاوت بانو قائم شوہ وی او انسان د حق د بندگئی پھلے
د باطل پہ بندگئی ہا نہ مجبورہ کوی۔ دے تلو مختلف طریقے دی خود تلو دایو کوشش دے چہ سر د خدا
پہ خلط و خات تا بع کوی۔ دے نہ بر خلاف د انسان ترقی او خدا ہے تہ نزدیکت پہ دے خبرہ بانو دے چہ ہفتہ د

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَالَّذِينَ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ
 مَعَهُ لَيفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَا تُقْبَلُ مِنْهُمْ
 وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٧﴾ يُرِيدُونَ أَنْ يُخْرِجُوا مِنَ النَّارِ
 وَمَا هُمْ بِمُخْرِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٨﴾ وَالسَّارِقُ
 وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا

بښه پوه شي چې کومو مخلوقه کفر لا را اختيار کړي ده ، که چرته د هغوی سره د زمکه ټول دولت
 وي او د دوسره ورسره نور هم وي ، او د هغوی دا د غواړي چه دا په ندي به کښ ورکړي او د
 قيامت د ورته د عذاب نه بچ شي ، بيا به هم دا ندي به د هغوی نه قبول نه کړي شي او
 هغوی له به ضرور درد ناکه سزا ورکول کيږي . هغوی به غواړي چه د دوزخ د وورنه بهر
 و تښتي خو بهر به وتلی نشي او هغوی له به هيشه عذاب ورکول کيږي .
 او خل که ناپښه وي او که زنانه وي ، د دواړو نه لاسونه پريکړي ، دا د هغوی د عمل بدل ده

خدايې فرمان منونکي او پټ په ظاهره خالص د خدايې بنده شي . دغه وجه ده چه انسان خپل مقصد ته تر هغه نه
 شي رسيدلې تر هغه هغه د خپلو ټولو غځه بند و نکو طاقتونو خلاف جنگ و نکړي ، او په هر وخت او په هر حالت
 کښ ورسره بحث و نکړا نه تيار نشي . انسان به هله خپل مقصد ته رسي چه دا ټول خندا ان هوا رکړي او د خندا
 په لاره باند ا ز ا دروان شي .

نننه د واره لاسونه نه بلکه يوا لاس . او د ټول امت پدغه باند اتفاق ده چه په اول خل ټلا کولو باند به
 نبی لاس پريکول کيږي .
 نبی صلی الله عليه وسلم صفا ويلي دي چه لا قطع علی خاین . دغه نه د معلومه شوه چه خیانت و غيره
 نه فلا نشي ويلي بلکه خلاص وي دغه ته ويلي شي چه سره د چا مال د هغه د حفاظت نه پټ کړي او پخپله پر قبضه
 و کړي .

نبی صلی الله عليه وسلم احکم کم کړي ده چه ديو وال د قيمت نه د کم قيمت والا څيز څوک پټ کړي نو په هغه د غل
 لاس نه پريکوي . د عبد الله ابن عباس د روايت مطابق د نبی صلی الله عليه وسلم په زمانه کښ ديو وال قيمت لس درهم وو ،
 او د ابن عمر د روايت مطابق درې درهم وو ، او د انس بن مالک د روايت مطابق پنځه درهم وو ، او د حضرت عائشه
 د روايت مطابق د يودينار د شلور د هغه بله بر و و . په دغه وجه د فقها و په منځ کښ د غلا په کم نصاب مقرر و لوکښ
 اختلاف ده . د امام ابو حنيفه په تر باند د غلا د کم نه کم نصاب لس درهم ده ، او د امام مالک ، شافعي او احمد په تر
 باند د دينار شلور د هغه ده (د هغه زمانه په درهم کښ به د يوه يوه رتي او د يوه رتي پنځه حصه سپين رو و . او د

لَكَ لَا مَنَ اللَّهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾ فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

او که الله د طرفه عبرت نکه سزاده - که الله قدرت پر توبو باند غالب ده او هغه حکمت و الادب بیا چه شوک د ظلم کولو نه روستو توبه و یاسی او خپله اصلاح و کړی نو که الله د مهربانی نظر به بیا په هغه باند وشی الله، الله دیر معاف کونکي دینار شلور مد حصه د دیو در همو برابر ده.

نور هم داسه دیر غیز و نړی چه د هغه په غلا باند په داس پر یو کولو سزانه و کړی کیری. مثلاً د نبی صلی الله علیه وسلم حکم ده چه کاتعم فی ثمره و لا کثر د میوه او د سبزی ترکاری په غلا باند به لاس نه پر یو کول کیری. - لا قطع فی طعام (د خوراک نه د وړی) په پتولو باند لاس پر یو کول نشته. - او د حضرت عائشه خدیث ده چه لم یکن قطع السارق علی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم فی الشئ التافه. (د مجرمانو غیز و نو په غلا باند به د نبی صلی الله علیه وسلم په زمانه کین لاس نه پر یو کول). د حضرت علی او د حضرت عثمان خدیث ده او په صحابه کرامو کین چا دده نه اختلاف نه ده کړی چه لا قطع فی الطیر (د مرغی په غلا باند لاس پر یو کولو سزانه نشته). دغه دیکه سیدنا عمر او علی د وادو د بیت المال نه د غلا کونکي نه لاس نه ده پر یو کړی او په صحابه کرامو کین پر چاهم اغراض نه ده کړی. دده بنیاد په وجه باند د فقه مختلفو امامانو مختلف غیزونه د لاس پر یو کولو حکم نه بهر کړی دی. د امام ابوحنیفه په نریانید د توکاری د میوه، د غوښه، د پوخ خوراک، د ناغوبل کړی غله، د لوبو او د تنک تکرور د سامانو په غلا باند لاس پر یو کولو سزانه نشته. دغه دیکه په مشک کین د خرید و نکو خنا و رو په غلا باند او د بیت المال نه په غلا کولو باند امام ابوحنیفه د لاس پر یو کولو قایل نه ده. دغه شان نور د امامانو هم غه غیزونه دده حکم نه بهر کړی دی. لیکن دده مطلب دانه ده چه په دغه غلا کاناو باند به د سر نه هڅو و سزانه ورکول کیری. سزابه ضرور ورکول کیری خو صرف لاس به تر نه پر یو کول کیری.

۳۸ دده مطلب دانه ده چه لاس د تر نه پر یو کړی کیری، بلکه دده مطلب دده چه د لاس پر یو کولو نه د و ستو شوک توبه و یاسی او خان و غلا د منیت نه پاک کړی او د خدا په سالم او نیک بندو جبرشی هغه به د الله د غضب نه بچ شی، او الله به د هغه د لښ نه د ادغ له کړی. لیکن که چرې یو سړی د لاس پر یو کید و نه روستو هم خپل منیت سم نه کړو او په زړه کین ته هغه شان هغه کذا خیالات او جذبات ساتل چه دغه په وجه تر لاس پر یو کړی شو، نو دده مطلب دده چه لاس خوځه د بدن نه جحد او شو خو د غلانیته په زړه کین هغه شان پاته شو، نو په دده وجه هغه د خدا د غضب هغه شان مستحق ده لکه څنگه چه د لاس پر یو کید و نه ځکین وو. یعنی په سزاهم د خدا د غضب نه خلاص نشو. دده وچه د قرآن مجید غل ته د احکم کوی چه د الله نه معافی غواړه او د خپل خان اصلاح کړه. ځکه چه لاس پر یو کول خو په کلي کلونی کین د اسید و د انتظام دپاره دی. په دده سزاسره زړه نه پاک کیری. د نفس پاکول صرف په توبه او د الله طرفه په رجوع کولو سره حاصل کیری. پراخه ایشو کین د نبی صلی الله علیه وسلم په عقل راغلی دی چه یو ځله د رسول د حکم

رَحِيمٌ ۝۳۹ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يُعَذِّبُ
مَنْ يَّشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَاءُ ۗ وَاللّٰهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝۴۰
يَا أَيُّهَا الرَّسُوْلُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِيْنَ يُسَارِعُوْنَ فِي الْكُفْرِ

اور رحم کوئے دے . ولے تانہ معلوم نہ دہ چہ اللہ دے مے اودا آسمانوںو دباد شاہی مالک
دے ، چہ چاہہ سزا ور کول غواری ہفہ نہ سزا ور کوی اوچہ شوک معاف کول غواری ہفہ معاف
کوی ہفہ دہر خیز اختیار لوی۔

۱۳۲ اے پیغمبرؐ، تیرا دپارہ ہفہ کسان د خفگانہ باعث نہ وی چہ د کفر پہ لارہ کن دیرہ تیزی بنکارہ کوی

مطابق دیوغل لاس پریکرے شونوبی ہفہ را دغو بنستلوا ورتہ ۛ و فرما یل "قُلْ اسْتَغْفِرُ اللّٰهَ وَاتُوبُ اِلَيْهِ" اودا یہ
چہ زہ د خداے نہ معافی غوایم اودہفہ طرفتہ را کریم . ہفہ د نبی د وینا مطابق د الفاظ اودے . بیانی دہفہ
پہ حق کن دعا و کرہ چہ "اَللّٰهُمَّ تَبَّ عَلَیْہِمْ" اے خدا یہ دے معاف کرہ ۔

۱۳۳ یعنی چہ دہغوی پوہا و توبہ مندرے ترپے اوکوششونہ ددہ دپارہ وی چہ داوول نہ دجاہلیت
کوم حالت را روان دے ہفہ پچیل حائے برقرار پاتے شی اودا اسلام تول دا صلاح کوششونہ کامیاب نشی۔
دے خلقوبین و نبی صلی اللہ علیہ وسلم خلاف دہد اخلاقی ہر قسمہ ذلیلہ اوسپک کارونہ کول ۔ قصدا بہ ۛ دے
حق نہ سترکے پتولے ۔ بنی صلی اللہ علیہ وسلم چہ بہ کوم کار د عامو انسانانو د فایکدے دپارہ او پچیلہ ددوی
د فایکدے دپارہ بالکل پہ بے غرضی سرہ کولو ، نو دوی ہفہ دنا کام کوپو دپارہ دہر قسمہ دروغ ، دوکے درکے
اد مکرر نہ اوچالبا زی کولہ ۔ دہغوی دا حرکتونہ چہ بہ بنی صلی اللہ علیہ وسلم ولیدل نو ذرہ بہ ۛ خفہ
کیدو ، اودہفہ د خفگان بالکل فطری خبرہ وہ ۔ کلہ چہ دیو پاکیزہ انسان معاملہ دہد اخلاقو خلقو
سرہ راشی اوہغوی دچیلے ناپوہتیا و د خود غرضی پہ وجہ ددے نیک انسان د خیر نیکیرے ہر کار پہ
خواہ طریقہ سرہ بندہ وی نو خا غنا بہ دہفہ زبرہ در دیزی ۔ نو د اللہ تعالی د وینا د مطلب نہ دے
چہ د کافرانو پہ دے حرکتونو باند کوم خفگان ستا زبرہ راخی ہفہ نہ را تلک بکار دی بلکہ د اللہ دارشاد
پہ اصل کن مطلب دا دے چہ پہ دے سرہ زبرہ ماتے نشی ، ہمت حوصلہ و نہ بائیلے ، نہ پہ صبر سرہ د
خداے د مخلوق د اصلاح دپارہ کار کوہ ۔ پاتے شود اخلاق ، نو کومہد اخلاق چہ دوی پہ حان کن
را پیدا کر و دہفہ پہ وجہ دہغوی سرہ داخل کارونہ مناسب بنکاری ۔ یو کار ہم دہغوی پہ کارونو
کن د کیلے نہ دے ۔

مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنُ قُلُوبُهُمْ
وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ
لَمْ يَأْتُوكَ يُخَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَقُولُونَ إِنْ
أُوتِينَا هَذَا فَخَنَّا وَهْوَ وَإِنْ لَمْ تُؤْتُوهُ فَاخْذُرُوا وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ

خواہ کہ ہنوی دھہ کسانو نہ وی چہ ہے پہ خولہ وائی چہ مونہہ ایان را ورے دے لیکن دھنوی
زرو نو ایان نہ وی را ورے، او یا کہ ہنوی دھہ کسانو نہ وی چہ یہودیان شوی دی، چہ دائے
حال دے چہ دے دروغود پارہ غور و نہ بردی، اود نورود اسے خلقو دیار چہ ستا خوالہ ہچرے
نہ وی را غلی، پت پت رازو نہ ادوری، اود کتاب اللہ الفاظ، یا وجود ددے چہ دھنوی خیل
صمیم خائے مقرر شوے وی، داصلی معنوں آرہ وی، اود خلقوتہ وائی کہ چرے تاسو
تہ داعم در کرے شو نو وے منی او کہ دانہ وو نومہ منی۔ اللہ چہ چانہ پہ فتنہ

۳۳ ددے دوہ مطلبوند دی: یقین دا چہ دا خلق دخیلو خواہشا تو بندہ کان جو ریشوی دی نو ددے وچے نہ
رستیا ز سہ ددوی ہیثم مینہ نشہ۔ دروغ ددوی خویش دی او ہم ہفہ نہیہ ذرہ پہ مینہ ادوری جک کہ چہ
ذرہ تنہے پہ ہفے مرہ کیری۔ دوئم مطلبہ ددے چہ دنی صلی اللہ علیہ وسلم اود مسلمانانو پہ مجلسونو کن
پہ دوی ددو غود پارہ کنینا ستل۔ مطلب بہے دا وچہ دلہ شہ ادوینی او غہ ادوری نو چہ ہفہ پہ غلط
رنک کنی تخلقو کنی خواہ کری او یا ورسہ دخیل خان نہ غلط خبرے شاملے کری اودنی اود مسلمانانو
دبد نامو لو دیارہ ہے پہ خلقو کنی خورے کری۔

۳۴ ددے ہم دوہ مطلبوند دی: یودا چہ دخیل دیارہ راخی اودنی صلی اللہ علیہ وسلم اود مسلمانانو پہ
مجلسونو کن ددے دیارہ ادوری را ادوری چہ شہ راز خیرہ و ادوری اود ہنوی دشمنانوتہ ورسوی۔
دوئم دا چہ ددو غوالزامونو نکو لو دیارہ شہ خبرے راجعہ کری۔ اویا ددے پہ ذریعہ پہ ہفہ خلقو کن
بدگمانی خورے کری چہ دھنوی دنی صلی اللہ علیہ وسلم اود مسلمانانو سہ و خاف ملاقات نہ وی شوے۔
۳۵ یعنی دتورا کوم حکونہ چہ دھنوی دخواہشا تو مطابق نہ وی، پہ ہفے کن بنہ پہ قصد باند
ردو بدل کری، اود الفاظو معنی بدلے کری اود خیلے خونہ حکونہ تر را وایا سی۔

۳۶ یعنی نا پوہ عوامونہ وائی چہ کوم حکم درتہ مرین بنایو کہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم درتہ ہم دفعہ حکم
شود لونو قبولے کری او کہ نہ بل شہ حکم تہ درتہ شود لونو بیاتہ مہ تسلوی۔

فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً أُولَئِكَ الَّذِينَ لَمْ
يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ ۖ وَلَهُمْ
فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿۴۱﴾ سَمِعُونَ لِلْكَذِبِ أَكْوُنَ
لِلسُّحْرِ فَإِنْ جَاءُوكَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ ۚ

کبن دا چولو ارادہ کری وی نو د الله ذکر کرت نہ ذبح کولو دپارہ دھنہ سرہ تہ بیٹھ نہ شے کوئے ۴۱
ہنہ خلق دی چہ دھنوی زہر نہ پاکول الله و نہ غوبنتل دھنوی دپارہ پہ دنیا کبن شرمندگی
دہ اوپہ آخرت کبن سخت سزا دہ۔

دوئی دروغ اوریدونکی دی او دھرا مومال خورونکی دی، نوکہ دوئی تاتہ (خیلے مقدمے
را وری او) حاضرشی نو تا اختیار دے کہ فیصلہ ورلہ کوئے نو ذکرہ کنئی نو انکار تر و کرہ۔

۴۱ د الله تعالیٰ دھو فتنہ شوک پہ فتنہ کبن دا چولو مطلب دادہ چہ پہ کوم سری کبن الله تعالیٰ دھنہ
غلط میلانات پہ زیادتید او وی نو غلہ ورلہ دہ سے موتھ راوی چہ پہ ہنہ کبن ددہ سخت آزمینیت وی کہ چہ
ہنہ لاپہ بدی کبن پورہ نہ وی اختہ شوے نو پہ دہ آزمینیتو نو سرہ خان تینگ کری او بدی سرہ مقابلہ
کولو دپارہ پکبن دیکھی طاقتوین را پید اشی۔ لیکن کہ ہنہ پہ بدی کبن پورہ اختہ شوے وی او پہ نیکی باندھے
بدی غالبہ شوی وی نو بیا پہ ہر آزمینیت سرہ نہ پہ بدی کبن تخی۔ داد الله تعالیٰ ہنہ فتنہ دہ چہ شوک پہ
مہ کبن یوخل پر یوتو نو بیائے د الله یونیک بندہ ہم دھنہ نہ تھی پچ کوئے۔ اوپہ مہ فتنہ کبن نہ یوازہ افراد
اپوئے کیری بکہ قومو متہ پکبن ہم اپوئے کیری۔

۴۲ پہ دہ وجہ چہ ہنوی پھیلہ خان پاکول نہ غوبنتل شوک چہ دپاکوالی خواہش مند وی او دھنہ
دپاکئی دپارہ کوشش کوی نو داد الله دستوں نہ دہ چہ ہنہ دپاکوالی نہ محرومہ کری۔ الله خو ہنہ انسا پاکول
نہ غواری شوک چہ پھیلہ خان پاکول نہ غواری۔

۴۳ دلتہ خاص طور ۴۳ فتویٰ ورکونکو او قاضیا نو طرنتہ اشارہ دہ چہ ددرو غوگواہی اخی
او ددرو غو بیا نو نہ اوری او دھنہ خلق پہ حق کبن د انصاف نہ خلا فی فیصلے کوی چہ شوک ورلہ رشوتو نہ
ورکوی یا تر دوی نہ شہ نورے نا جائزہ فائدے رسیدی۔

وَإِنْ تَعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا وَإِنْ حَكَمْتَ فَأَحْكُمْ
بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٢٢﴾ وَكَيْفَ
يُحْكُمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَةُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ شَمَّ
يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾

کہ انکار و تیر و کرو و نود و بی ستا ہیتم نقصان نشی کوئے، او کہ فیصلہ ئے کوئے نوبیائے تیک
تیک پہ انصافی سرہ کوئے حکم چہ اللہ انصافی کوئی کسان خوبنوی — او دوی تا
شک کہ منصف جور وی، ددوی سرہ خو توراۃ موجود دے چہ پکن کہ اللہ حکم لیکلے شوئے
دے او بیاهم دوی دھنے نہ فح اردی؟ اصل خبر دہ دہ چہ پہ دے خلقو کین
ہلہ و ایمان نشتم

کے یہودیان لاد دے وخت پورے د اسلامی حکومت باقاعدہ رعیت نہ ووبکہ د اسلامی حکومت سرہ
دھنوی د تعلقا تو بنیاد پہ معاہد و بانو و۔ دہ معاہد و پہ وجہ یہودیانوتہ پہ خیلو کور نو معا ملا تو کین لاد
حاصلہ وہ او دھنوی د منفد مرنیصلے بہ دھنوی د قانون مطابق دھنوی خیلو چیانو (قاضیانو) کوئے۔ پہ
قانون کین دھنوی پہ دے ہیور نہ و وچہ خیلے فیصلے ہی صلی اللہ علیہ وسلم لہ یاد دھنہ مقرر کرے شوی قاضیانو
لہ راوری۔ لیکن دے خلقو چہ بہ پکومو معا ملا تو کین د خیل مذہبی قانون مطابق فیصلے نہ کول غویشل نو دھنے
معا ملو فیصلے بہ ئے ہی صلی اللہ علیہ وسلم لہ راوری او پہ زمرہ کین بہ دے د اسید لہ لوچہ کین دے شوی چہ دھنہ بہ شریعت
کین بل غہ حکم وی او موبدہ خیل مذہبی قانون نہ ہیج شو۔

دلہ چہ خاص طور کوئے مقدمہ طرقتہ اشارہ دے، دھنہ داوہ چہ پہ خیبر کین د یہودیانو دیوے درنے کورنی
دیوے ہیجے او دیو سہی پہ منخر کین ناجائزہ تعلقات و۔ پہ تورات کین دھنوی سزا سنگسار کول و و استناد باب
۲۲-۲۳ آیت (۲۳-۲۳)۔ لیکن یہودیانوتہ غویشل چہ داسرا دھنوی لہ ور کوری۔ پہ دے وجہ دھنوی پہ خیلو کین
و کرہ چہ پہ دے مقدمہ کین بہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم منصف جور کور، کہ د سنگسار کولونہ بغیر بل غہ حکم ئے
و کرہ تو قبول بہ ئے کور و او کہ د سنگسار کولو حکم ئے و کرہ نو نہ بہ ئے قبل و۔ نو مقدمہ ئے ہی لہ راوری۔ ہی پر
د سنگسار لو حکم و کرہ، دھنوی دے حکم منونہ انکار و کرہ۔ ہی تریس و کرہ چہ ستاسو پہ مذہب کین دے
غہ سزادہ؟ دھنوی ورتہ او دے چہ دے سزا پہ کور و دھل، او غ تورول او بیہ پھر سورہ ول ہی۔ ہی صلی
اللہ علیہ وسلم دھنوی عالما نولہ قسم و کرہ او دیوس ئے تر و کرہ، چہ پہ توراۃ کین د وادہ کیری زنا کار و داسزادہ؟
دھنوی ورتہ بل دھنہ دروغ جواب و کرہ۔ لیکن پہ دھنوی کین یوسرے چہ نوام ئے ابن صوری او او د توراۃ غت
عالم و، چپ ناست و۔ ہی دھنہ نہ ہیج کرہ او وے فرماییل چہ زہ تالہ پہ دھنہ خدا ئے قسم درکوم چہ تاسو
ئے دھنہ نہ ان د کرہ او پہ کوئے طور کین ئے تاسولہ شریعت درکور، آیا واقعی پہ توراۃ کین دنا کار و داسزادہ؟

إِنَّا أَنْزَلْنَا الشُّرُوحَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا
النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّنِيُّونَ
وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ

مؤید تورات نازل کرو چہ پہ ہدیہ کن ہدایت و واورنراوہ، تول پیغمبران چہ مسلمانان و و، حق
بہ دے کتاب مطابق دے یہودی یا نوہ معاملہ فیصلہ کولے اودغہ شان ربانیانوا و احبار و ہم
(پہ دے کتاب باند فیصلہ کولے) حکم چہ حق دے کتاب اللہ و حفاظت دے واکرہ شری و و او حق چہ باند

ہغہ جواب و وکر چہ کہ چہ تمامالہ دے غت قسم نہ دے واکرہ نوماخیرہ نہ کولہ۔ حقیقت دادہ چہ
زنا ہر لغو ہم دے شکساری دے خوکہ چہ پہ مؤید کن زنا یا زنا شہہ نور مؤیدہ حاکمانو د طریقہ اختیار کرہ
چہ لو یو خلق بہ زنا کولہ نو حق بہ سہ پرینبول ا و و و خلق بہ چہ زنا کولہ نو حق بہ سہ شکسار و سہ
سنو و کولہ۔ بیا چہ دے نہ پہ عوامو کن خفکان پیدا اشونو مؤیدہ تورات قانون بدل کرو ا و د قانون مو
جوب کر چہ زنا کارو تہ و کورے و کولے کیسی، غم و درہ تور کرہ ا و پہ خرباند و غم پہ شاسور کرہ۔ دے
نہ و مستویا یہودیانو ہم نشو و نیلے ا و نبی صلی اللہ علیہ وسلم حکم مطابق زنا کار شکسار کرل۔

۱۴۰ پہ دے آیت کن اللہ تعالیٰ دے خلقو خیاات کوی ا و چہ ایسانی بنکارہ کرہ دے۔ دے "مذہبی خلقو چہ
پہ تول عرب نے و خیل دیندارہ ا و خیل علم یورحہب قائم ساتے و و، د حال و و چہ کوم کتاب تہ دے اللہ کتاب
و نیلوا و و نیلے چہ زمو یوہ پہ دے باند ایمان دے نو پہ حق کتاب نے فیصلہ نہ کولہ ا و خیل مقدمہ نبی صلی
اللہ علیہ وسلم نہ را و رلہ ا و حال دادہ چہ دے ہغہ کہ پیغمبری نہ انکار کولو۔ دے خبرہ نہ داراز معلوم شو
چہ پہ خیل ایمان دے دے رشتہ ایمان نشستہ، پہ اصل کن دے دوی ایمان پہ خیل نفس ا و خواہشاتو باند
دے کوم کتاب تہ چہ دوی اللہ کتاب دای دے حکم منلو نہ صرف پہ دے و چہ ارہ و چہ ہغہ حکم دے
خوب نہ دے، ا و معاذ اللہ کوم ہی تہ چہ دے و غوی دای ہغہ نہ صرف پہ دے مید باندی چہ کیدہ شی
ہلتہ فیصلہ دے دوی دخواستو مطابق و نی۔

۱۴۱ دے حقیقت تہ ہم اشارہ شوی دے چہ پیغمبران تول "مسلمانان" و و، ا و د یہودیان د اسلام
نہ ا و ریدی و و۔ ا و پہ نہ بازی کن اختہ شوی و و ا و صرف "یہودیان" پاتے شوی و و۔

۱۴۲ ربانی، عالمان، احبار، فقہاء، دین پوهان۔

شَهَدَاءَ فَلَا تَخْشَوْا النَّاسَ وَخُشُّوا اللَّهَ لَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا
 قَلِيلًا وَمَنْ لَمْ يُحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٣٤﴾
 وَكُتِبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنْ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَ
 الْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ
 قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يُحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ
 اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٥﴾ وَقَفَّيْنَا عَلَى آثَارِهِم بِعِيسَى ابْنِ
 مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ فِيهِ

گو اهان ووا (نواحه دیهود و دله) تاسو د خلقونه مه یریددی بلکه زمانه یریددی اوزما
 ایتونه په لبر قیمت خرشول یریددی. شوک چه د الله د نازل کره شوی قانون مطابق
 فیصله و نه کړی هغوی کافران دی.

په توراة کین موبزه په یهود و یاندا د احکام لیکل ووجه د انسان په بدل کین انسان د
 سترگه په بدل کین سترگه، د پوزه په بدل کین پوزه، د غوږ په بدل کین غوږ، د غاښ په بدل
 کین غاښ او د ټولو زخمونو د پاره د برابرې بدله ده او بیا چاچه خپله بدله و بختبله نو
 دا بختبله و نه کفار ده. او کوم خلق چه د الله د نازل کره شوی قانون مطابق فیصله اونه
 کړی هغوی ظالمان دی.

بیا موبزه د دغه پیغمبرانو له روستو د مریخو ه عینی را ولیږد. په توراة کین چه خه
 د هغه وړاندي موجود و هغه د هغه تصدیق کوک و و. او موبزه هغه له انجیل و د کړه چه

کله د تصدیق را وستلو د پاره و کور د توراة خروج لومړی کتاب باب ۲۱. آیت ۲۳ - ۲۵.

شوک چه د صدقه پر منیت سره خپله بدله معاف کړی نو د انیکي به دده د ویر و کنا هونود پاره کفار شوی
 د بنی صلی الله علیه وسلم ارشاد ده چه "من جرح فی جسدی جراحتی فمصدق بها کفر عندی ذنوبه یثقل ما تصدق
 به". یعنی د چا بدن چه زخمی کړه شوا و هغه د هغه معافی ذکره نو چه پوره خوره چند به هغه معافی کړی دی هم
 هغومره کناه به هغه معافی کړه شوی.

هُدًى وَنُورٌ وَمَصَدِّقًا لِّبَيِّنَاتٍ يَدِّيهِ مِنَ التَّوْرَةِ وَهُدًى
وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾ وَلِيُحْكُمَ أَهْلُ الْاِنْجِيلِ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ
فِيْهِ وَمَنْ لَّمْ يُحْكَمْ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿٣٧﴾

پہ ہدے کن رہنمائی اور نراہ، اور توراہ نہ چہ شہ پہ ہدے وخت کن موجود و ہدے ہم
د ہدے تصدیق کوئے و آوہ خدا نے نہ پیرہ لو کو خلقوہ پارہ سراسر ہدایت او نصیحت و زہود
حکم و چہ اہل انجیل منوئی و د ہدے قانون مطابق فیصلہ کوی کو قانون چہ اللہ پہ انجیل کن نازل کرے
دہ او کو خلق چہ اللہ نازل کرے شوی قانون مطابق فیصلہ و کوی ہدے فاسقان دی

۱۳۷ یعنی میم علیہ السلام نے توہ مذہب نہ رو داوہہ بلکہ ہدے بودین، چہ پخوانو توہلو پیغمبرانودین و
د مسیح دین ہم و او ہم دین طرفتہ خلق را بلل۔ د توراہ فاصلی تعلیماتو نہ چہ شہ د ہدے پہ زمانہ کن محفوظ
و ہدے مسیح پیغمبر منل ادا انجیل ہم د ہدے تصدیق کو و ذکر و متی باب ۵، آیت ۱۷، ۱۸ قرآن دہدے حقیقت بیابا
د کر کوی چہ خدا نے د طرفتہ شومر پیغمبران د دنیا پہ ہر حاتم کن راغلی دی پہ ہدے کوی کن یوم دہدے د پارہ نہ و
راغلی چہ د خیل خان نہ د ہدے پیغمبران کا د ختمو اعلان و کوی او خیل توہ مذہب شروع کوی، بلکہ
ہر پیغمبر د خیل خان نہ د ہدے پیغمبران تصدیق کو لو او ہم ہدے کار نہ بہدے پہ ورا ندی ترقی و کولہ کو ہم چہ پہ
ہدے پیغمبران د یو پاک میراث پہ حیثیت پر نیو دے و۔ دہدے اللہ تعالیٰ ہدے خیل یو کتاب د ورا ندی
کتاب د تردید پارہ نہ دہدے را لیر دے بلکہ کتاب بہدے ورا ندی کتاب تصدیق کوئے و۔

۱۳۸ واللہ اللہ تعالیٰ د ہدے خلق پہ حتی کن درہ حکم نہ کوی دی شوک چہ اللہ تعالیٰ د نازل کرے
شوی قانون مطابق فیصلہ نہ کوی۔ یو د چہ ہدے کافران دی، دویم د چہ ہدے ظالمان دی، دویم د چہ
ہدے فاسقان دی دہدے نہ د اصفا معلومہ شوہ چہ شوک د خدا نے حکم او د ہدے نازل کرے شوہ قانون
پریندی او دہدے پہ حلفہ ہاند پہ خیل قانون یاد نورو انسانانو پہ جو کہ شوی قانون ہاند فیصلہ کوی،
لو ہدے پہ اصل کن درہ جرمو نہ کوی۔ اول د چہ د ہدے کار مطلب دہدے چہ ہدے خدا دہدے حکم
نہ انکار کوی او د اکفر دے دویم د چہ د ہدے کار د انصاف نہ خلاف دے، حکم چہ د خدا نے حکم تیک
تیک د انصاف مطابق دے، او کلا چہ د خدا نے حکم نہ پیغمبر پہ بل شہ فیصلہ و کوی نو دہ ظلم و کورہ۔
دویم د چہ انسان د خدا نے بند دے او ہر کلا چہ د خیل مالک د قانون نہ مخ وارہ و، او خیل یا دہل
چا قانون نہ جاری کرد نو دہدے حقیقت کن د بند کوی د حد نہ بہر تقدیم کیسہ او د انفسق دے۔ د اکفر و ظلم
او فسق پہ حقیقت کن د خدا نے حکم نہ مخ ارہ و او انکار کول دی۔ پرتہ چہ د خدا نے حکم نہ مخ ارہ و
شوہ دے ہلہ د دریاو ارہ خبرہ ضرور موجود دی۔ خو کہ خشک چہ دے لارہ کید و پہ درجہ و مرتبہ کن
فرق دے دہدے شان دے دریو خبر و پہ مرتبہ کن ہم نرتی دے۔ شوک چہ اللہ د حکم نہ خلاف پہ دے و چہ
فیصلہ کوی چہ ہدے اللہ حکم نہ غلط دای او خیل حکم نہ یاد بل انسان حکم نہ معیر وای نو ہدے مکمل کافر

وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ
الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا

بیایا ه محمدؐ، موبوه تاترد کتاب را ولید و چه د حق سره را فله ده | و د کتاب نه چه شه دده
په و راند موجود دی د هغه تصدیق کوئک د هغه حفاظت کوئک و سائو نیکه د هغه نو په د هغه
وجه ته د خدا د نازل کره شوی قانون مطابق د مخلوقه معاملو فیصله کوه او کوم حق

او ظالم او فاسق ده. او د چاچه د احمقید و ی چه د الله حکم حق ده خو عمل پر نه کوی او د هغه نه خلاف په بل شه
فیصله کوی لاکر چه د ملت نه خود قله نه ده خو خپل ایمان دکفر او د ظلم او د فسق سره خلط کوی. دغه شایع
چه په خپله هر معامله کین د الله د حکم نه بدله لارا اختیار کوی ده نو هغه په خپلو قولو معاملو کین کافر او ظلم
او فاسق ده. او شوک چه په حقو معاملو کین د الله حکم منی او په حقو کین نه منی نو د هغه منلو او نه منلو
مطابق د هغه په ژوند کین ایمان او اسلام او کفر او ظلم او فسق شریک دی. خو مفسرینود او ویلی دی
چه د آیتونه د اهل کتابو سره خاص دی. خود الله د کلام په الفاظو کین د هغه قسمه د معنی کوو هیثم خائنه
نشته. د هغه قسمه د معنی کوو بهترین جواب هغه ده کوم چه حضرت حدیقه رضی الله عنه کره ده. هغوی
نه چا او و چه د ادیه و ایه آیتونه خود بی اسرائیلو په حق کین دی. د هغه و یو کی دا مطلب و و چه که په
یهودیانو کین هغه د نازل کره شوی حکم خلاف فیصله و کړه، هغه په کافراو هغه په ظالم او هغه
په فاسق دی. نو حضرت حدیقه و فرمایله لَعَنَ الْاَخِرَةَ لَکُمُنَا سَرِیْلُ اَنْ کَانَ لَکُمْ کُلُّ مَرَّةٍ وَلَکُمْ کُلُّ
حَلْفَةٍ کَلَّا وَاللّٰهُ لَیْسَ لَکُمْ طَرِیْقُهُ قَدْ رَا الشَّرَکَ "شومره بند رویره دی ستاسود پاره دایخی اسرائیل چه
تراخه تراخه تول د هغوی د پاره دی او خوا به خوا به بتول ستاسود پاره اینه، هیرمه داسه نه ده،
په خدا د قسم دی چه تاسو به د هغوی په طریقه باندی خوب هو عمل کوی؟

د هغه دلته یو نوی حقیقت طرفه اشاره شوی ده. اگر چه دا خبره په دغه طرز هم کیده شوه چه
د پنجاوی کتابونو نه شه په اصلی او صحیح شکل کین باقی دی، قرآن د هغه تصدیق کوی، لیکن الله تعالی
د پنجاوی کتابونو "مخلفه باندی" کتاب استعمال کړه. دده نه دده راز په و نکید له چه قرآن او نور
تول هغه کتابونه چه په مختلفو زمانو او په مختلفو ژبو کین د الله تعالی طرفه نازل شوی دی. هغه
تول په اصلی کین یو کتاب ده. یو د مصنف ده، د تولو یوه مدعا او یو مقصد ده، یو تعلیم او یو علم ده
چه دده کتابونو په ذریعه انسان ته ورکړه شوه ده. فرقی که پکین ده نو هغه صرف د عبارت فرق ده
چه د یو مقصد پاره د مختلفو مخلوقه لیا طره په مختلفو مختلفو ژبو کین لیکل شوه ده. پس دیو حقیقت
ده چه دا تول کتابونه د یو بل مخالف نه دی، بلکه د یو بل تایید کوئک او تصدیق کوئک دی. بلکه اصلی

فِي مَا آتَاكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا
فَإِنبِئْكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿۵﴾ وَأَن أَحْكَمُ بَيْنَهُمْ

چه په هغه کښ ستاسو آرمينيت وکړي. نو په بيکو کښ د يو بل نه د وړاند کيدلو کوشش وکړي. آخر ستاسو د قولو الله طرقة واپس تله وي، بيا چه تاسو په شخه کښ اختلاف کوئ نو د هغه اصلي حقيقت به ورته وپنایي — پس الله محمد، ته د الله د نازل کړي شوي قانون

الله د اداسني سوال پوره جواب دے. د دے جواب تفصيل دادنه:

(۱) صرف په دے وجه چه د هر پيغمبر شريعت د بل نه بدل دے، دا خبره کول بالکل غلط دي چه د شريعتونو ماخذ او اصلي زيرون هم مختلف مختلف دے. په اصل کښ هم دغه يو الله دے چه د مختلفو قومونو دپاره دے په مختلفو زمانو او په مختلفو حالاتو کښ حان له حان نه قاعده ضابطه مقرر کړي دي.

(۲) په ديکښ هغه شک نشته چه دا خبره ممکنه وه چه دا دل نه د تولو انسانانو دپاره يو قانون مقرر شوه دے او تول امت يوه دے. ليکن الله تعالی چه د مختلفو پيغمبرانو په شريعتونو کښ کوم فرق کړي دے په هغه کښ د نور وړو حکمتونو سره يو لوی حکمت دا هم ووجه الله تعالی په دے طريقه د خلقو آرمينيت کول غوښتل دے.

کوم خلق چه په اصلي دين باند او د دين په حقيقت باند پوهيږي، او په دين کښ ورته د دے قاعدو ضابطو حقيقي حيثيت معلوم دے، او په زړه کښ د دے قسمه بد نيتي نشته، نو هغوی ته چه حق په کوم شکل کښ راشي نو پيژني دے هم او قبولي دے هم. هغوی د پخوا نو حکمونو په خلاف باند د روستنو حکمونو په منلو کښ شک نه کوي. د دے نه برخلاف کوم خلق چه د دين د روح نه نا آشنا وي او د دين دغه قاعده ضابطه او د هغه

تشریحاته اصل دین کښ نه وي، او د خدا تعالی د دين سره د خطه خبره شاعله کړي وي او په هغه ټينګ ولاړ وي، نو بيا روستو چه د خدا د طرفته شخه حکم او هدايت راشي هغه هغوی رد کوي. د دے د دې قسمو خلقو د پيلولو دپاره د آرمينيت ضرورت و، نو په دے وجه الله تعالی شريعتونه مختلف کړل.

(۳) د تولو شريعتونو اصلي مقصد د نيکي او نسيکړه لاره موندل دي، او دپه دے طريقه موندل شوي چه په شخه وخت کښ ورته د خدا حکم ووشي په هغه وخت کښ دے ومني. دغه وجه دے چه کومو مخلوق ته اصلي مقصد معلوم دے نو د هغوی دپاره د شريعتونو په مختلف کيدو کښ د جکړه کولو پخا د عمل کولو

صحيح طريقه داده چه خپل مقصد ته په هغه لار روان شي چه کومد الله منظور کړي وي.

(۴) کوم اختلافات چه انسانانو د خپل مند، بد نيتي، طرفداري او د خپل ذهن د نوو نوو خبرو د دے نه سدا کړي دي د هغه آخری نصله نه د مناظره به هلي کښ کيدے شي او نه په ميدان جنگ

بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَنْ
يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا
أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ وَإِنَّ
كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٣٩﴾ أَخْكُمُ الْجَاهِلِيَّةَ
يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٤٠﴾

مطابق دے خلق و معاملہ فیصلے کوہ او دے دوی پہ خواہشات و پے مہرہ ہونیار و سہ
چہ داخل خلق تا پہ فتنہ کن و اندہ پوری او دے ہدایت نہ دیوہ ذمہ و اندہ روی کوم چہ خداے تاتہ
نازل کرے دے . بیا کہ چرے دوی دے نہ مخ و اہروی نو پوہر شہ چہ اللہ تعالیٰ دا ایلادہ کری
دہ چہ دے دوی دے کنا ہو نو پوہر وجہ دوی پہ مصیبت کن آپوری، او دہ حقیقت دے
چہ پہ دے خلق کن ریان فاسقان دی . (دوی چہ دے خداے دے قانون نہ مخ اہروی) سو
آیا بیا دہ جاہلیت فیصلے غواہی ؟ حالانکہ چہ شوک پہ اللہ باندہ یقین لری دے ہفوی پہ
نزد اللہ نہ بہتر فیصلہ کوئکہ بل ہی شوک نشہ

۱۲ دے دے خلص نہ بیا ہفہ تقریر شروع شو کوم چہ دے مخکن نہ را رواں دے .

۱۳ دے جاہلیت لفظ اسلام پہ مقابلہ کن استعمال پوری . دے اسلام طریقہ سراسر علم دے حکم چہ
دے بنود نہ دا اللہ دے طرف نہ دے اول اللہ دے تیر لو حقیقت نو علم لری . دے نہ برعکس ہر ہفہ طریقہ چہ دے اسلام
نہ مختلف دے ، ہفہ دے جاہلیت طریقہ دے . دے اسلام دے را تللو نہ مخکن دے عربو حالت تہ دے جاہلیت زمانہ
حکم وائی چہ پہ دے زمانہ کن خلق و خیل ژوند ستیر و نو دیارہ دے سے طریقہ مقرر کرے دے چہ دے علم نہ
بغیر صرف دے ہم یا دے تیار سے او دے کمان یا دے خواہشات و پے بنیاد باندہ دے . دے عمل دا طریقہ چہ پہ کوم
خاکہ کن او پہ کوم دور کنی انسانا نو خانہ اختیار کرے نو ہفہ تہ بہ دے جاہلیت طریقہ و پیلے کیری . پہ
سکول نو او پہ یونیورسٹی کن چہ تن صباہ خود لے کیری ہفہ صرف یو جزوی علم دے او دے حکم
ہم دے انسان دے دہنمائی دپارہ کافی نہ دے . دے دے وجہ دے چہ دے خداے تعالیٰ دے نازل کرے شوی علم نہ
بغیر ژوند کوم نظام دے جزوی علم سرہ شریک دے کما نو نو او دے تیار سو نو او دے خواہشات و پے جوہر
شی ہفہ ہم ہفہ شان "جاہلیت" دے لکہ شکہ چہ دے پخوانی زمانے جاہلی طریقہ دے .

وقف لازم
و توفيق
منزل عظمی
و توفیق

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ
بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ
إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾ فَتَرَى الَّذِينَ فِي
قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَىٰ أَنْ
تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ فَعَسَىٰ اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِّنْ

۱. هغه خلقوچه ایمان مورا و په دے، یهودیان او عیسایان حال له دوستانه جوړه وئې،
دوی په خپلو کین د یو بل دوستان دی. او که چیرې په تاسو کین شوک هغوی حال له دوستان
کوی نو هغه به هم بیا د هغوی نه شپړلې شی، دا یقینې ده چې الله تعالی ظالمین د خپله رهنمای
نه محرومه کوی.

تاسو وینئ چې د کومو خلقو په زړونو کین د منافقت بیماری ده هغوی هم په هغوی کین
د منډه تر پړه کوشش کوی. وایی چې "موږ به یو یو چې چرته د مصیبت په چکر کین
راکیرئ شو" خو له نږدې ده، چې کله الله تاسو له کامیابۍ فقر وړ کړي یا د خپل طرفه څه

کله د دغه دغه پورې لاد کړ او د اسلام د بکړه فیصله نه وه شوی. اگر چې اسلام د مسلمانانو د
تربانو په وجه یو طاقت جوړ شوی وولیکن په مقابل کې ورسره نور طاقتونه هم مضبوط وو. څنګه چې د اسلام
د فتحې امکان د دغه شان د کفر د فتحې امکان هم وو. دغه وجه ده چې په مسلمانانو کې کوم خلق منافقان
وو نو هغوی په اسلامي جماعت کې د وسید لوسه سره د یهودیانو او عیسایانو سره راتر باز ساتل
غوښتل. غرض د دغه وجه په چرې اسلام شکست وخورئ نو بیا چې د هغوی د پاره د پناه څه حال وئې
د دے نه علاوه په هغه دخت کېن په عربو کېن د عیسایانو او د یهودیانو مالی حالت د ټولنو زیات بخت
وو. تجارت او سوداګرۍ زیات تر د هغوی په لاس کېن ده. د عربو زرخیزه علاقې د هغوی په لاس
کېن ده. د هغوی د سودو نو حال هر طرفته خور وو. نو د ملی اسبابو په وجه هم د دے منافقان
خلق وو. خواهش ووجه د دوی سره خپل زاره تعلقات په ښه برقرار وساتي. د هغوی د اکابر وو
چې که چیرې د اسلام او د کفر په دے جګړه کېن موږ به پوره پوره وځلو او د هغه ټولو قومونو سره
خپل تعلقات ختم کړو د کومو سره چې اوس د اسلام جنگیږي، نو موږ د اګار به زموږ د پاره د سیاسي
او معاشي هر لحاظ نه خطر نګ وئې.

عِنْدَهُ فَيُصِصُّهُ عَلَىٰ مَا أَسْرَوْنَا فِي أَنفُسِهِمْ نَذِيرٌ ﴿٥٢﴾ وَ
 يَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا أَهَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ
 أَيْمَانِهِمْ أَنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتِ أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُوا خِسرِينَ ﴿٥٣﴾
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ
 يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
 أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ

الطائفة

بله خبره ظاهره کري نود اخلاق به په خپل هغه منافقت باند چه په زړو لوگن په پټ سلیقه
 شرمند وى . او په هغه وخت کين به مومنان وايي چه "نه دا هغه خلق دى چه د باور ورکولو
 د پاره به د الله په نوم باند غټ غټ قسمونه خورل چه موبړه ستاسو سره يو؟
 د دوى ټول علومه عبث لارل او آخر دا چه ناکام او نامراد پاتى شو.

اے هغه خلقو چه ايمان موراوړه دے ، که په تاسو کين شوک د خپل دين نه اوړي (نوو او
 وړي) الله بنور داسه خلق پيدا کړي چه هغوى به د خدا ته خوښ وي او الله به د هغوى خوښ وي
 په مومنانو به نرم وي او په کافرانو به سخت وي . الله په لار کين به کوشش کوي او

۵۵ یعنې د کاسيا په فتحه نه د کهه درجه شعله شين چه د هغه به عامونو نفوته دا يقين راشي چه د ککته

بيانات اخري فيصله به د اسلام په حق کين وي .

۵۶ یعنې شمه چه هغوى د اسلام په پیروئ کين کړي دي ، موخو نه د کړي دي ، د ژر د نېولی دي .
 زکوٰۃ نه ورکړي دي ، په جهاد کين شوي دي ، یاد اسلام قانون ته غاړه ایښودله ده ، نود او
 ټول په دغه وجهه عبث شول چه د هغوى په زړونو کين د اسلام د پاره خلوص نه وو ، او هغوى د هر
 شه نه په تعلقه شوي او د یو خدا ته شوي نه وو ، بلکه د دنیا د پاره هغوى خپل جان د خدا ته او د خدا په
 باغیانو په منځ کين لږ لږ تقسیم کړه وو .

۵۷ "په مومنانو باند د نرمیدلو مطلب دا دے چه یو مؤمن به د مومنانو په مقابل کين خپل طاقت
 پهره هم استعمال نه کړي . د مؤمن تا بلیت ، هوښیار تیا ، اثر سوخ ، او د هغه مال او د هغه دنی طاقت
 او د هغه هیڅ خیز به هم د مسلمانانو د تنکولو د پاره او مسلمانانو ته د نقصان رسولو د پاره استعمال نه شي .
 مسلمانانو ته به هغه همیشه نرم خوید ، رحم وله ، همدرد او صبر ناک وي .

لَا يَخَافُونَ لَوْمَةً لَّأَيِّمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ
 يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٤﴾ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ
 وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ
 الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
 وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٥٦﴾

د هيم يوملامتہ کوئی د ملامتیانہ نہ نہ یر میری داد الله فضل دے چہ چالہ نے خوبہ شی
 ہنہ نہ نہ رکوی۔ الله د فرایہ نہ نہ یر میری داد الله فضل دے چہ چالہ نے خوبہ شی

تساود دوست خوبہ حقیقت کن صرف الله، اوہ الله رسول، اوہ الله مؤمنان دی
 چہ مونی قایموی، زکوٰۃ رکوی او الله نہ نہ رابنکتہ کید وکی دی۔ او شوک چہ
 الله اوہ الله رسول او مؤمنان خان نہ خیل دوستان کری نو ہنہ نہ نہ معلومہ وی
 چہ د الله جماعت غالب پاقی کید وکی دے

پہ کا فرانو باندہ سختید لو مطلب داد چہ مؤمن نہ نہ خیل ایان د پو خوالی پہ وجہ، پہ دینداری
 کن د اخلاص پہ وجہ، د اصولو د مضبوطیا پہ وجہ او د خیل کردار او د یاد طاقت پہ وجہ د کافرانو پہ
 مقابلہ کن د کفری د کت پشان وی چہ پہ ہیم شان سرہ نہ نہ خیل خانہ نہ نہ خورید و نہ وی۔ کافرہ
 د مؤمن ہیم یو کو داکہ او نرمہ پستہ حلوانہ بنکاری۔ د کافرانو چہ کلد د مؤمنانو سرہ شہ واسطہ
 راشی نوچہ ہغوی نہ دا خبرہ ثابتہ شی چہ داد الله بندہ بہ مرشی خوبہ ہیم قیمت بہ خرچ نہ نہ شی اوہ
 چا پہ دباؤ دلو بہ دباؤ نہ نہ شی۔

یعنی د الله پہ دین او د الله پہ حکم نو باندہ پہ عمل کو لو کہی بہ ہیم قسم شرم نہ نہ کوئی، او د
 دین تو ہیم چہ شہ حق دی ہے نہ پہ حق و نیلو کن او چہ شہ با ملک دی ہے نہ پہ باطل و نیلو کن بہ
 ہیم پاک نہ نہ کوئی۔ د چاد مخالفت، د چاد پیغور و نو، د چاد اعتراض و نو، د کید و رد و نیلو کوئی
 پروانہ کوئی۔ کہ چہ عام خلق د اسلام مخالف وی او د اسلام پہ طریقہ باندہ تلک خان بد نام وی
 خوبیا بہ ہم دے پہ ہنہ لا ر باندہ شی چہ کومہ ورتہ زردہ نہ حقہ بنکاری۔

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُؤًا وَ
 لَعِبًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَالْكَفَّارَ أَوْلِيَاءَ
 وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ كُنتُم مَّوْمِنِينَ ﴿٥٨﴾ وَإِذَا نَادَيْتُم إِلَى الصَّلَاةِ
 اتَّخَذُوا هُزُؤًا وَلَعِبًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٩﴾
 قُلْ يَا هَلْ أَكْتَبَ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّا إِلَّا أَن آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا
 أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ مِن قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ ﴿٦٠﴾
 قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرِّ مِّنْ ذَلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللَّهِ ط

اے ہفہ خلقوچہ ایمان موراوہ دے، ستاسونہ ورائد پہ اہل کتابو کین چہ کومو خلقو
 ستاسو دین نہ دے لوہو تہو تو سامان جو رکہ دے، ہغوی او نور کافران خان نہ دوستا
 مہ جو رہ وئی۔ ء اللہ نہ ویریری کہ تاسو مومنان یئی۔ کلہ چہ تاسو دموغ دپارہ
 آذان کوئی نو دوی پہ ہفہ پورے تہوے لوہے کوی۔ ددے وجہ دادہ چہ دوی عقل
 نہ لری ہفہ دوی نہ ا وواہ "اے اہل کتابو، ستاسوچہ پہ کومہ خبرہ زمونہ
 سرہ نہ لری ہفہ ددے نہ بغیر بلہ شہ دہ چہ مولہ پہ اللہ باند او دین پہ ہفہ
 تعلیم باند ایمان راوردہ کوم چہ موند نہ نازل شوے دے او زمونہ نہ ممکن ہم نازل شوے
 و، او پہ تاسو کین زیات خلق فاستقان دی۔ بیاورتہ اوواہ "آپا زہ درتہ دہفہ خلقو
 نبہ و بنا یم چہ دہغوی انجام دہدے پہ نیزہ فاستقانہ انجام نہ ہم خراب دے؟

۵۸ یعنی آذان آواز چہ واری نو دہفہ چینی کوی، دہتو تو دپارہ د آذان الفاظ ہد لوی او
 منجہ و پورہ کوی۔

۵۹ یعنی دہغوی ددے کارونو وجہ صرفہ عقلی دہ۔ کہ چرہ دوی ناپوہ نہ دے نو دمسلمانان
 سرہ مذہبی اختلاف بہ دے و، خود اے سیک سیک حرکت نہ بہ دے نہ کول۔ آخر کوم عقلند سپہ
 دا خوہنولے شی چہ ہر کل یوہ دلہ د خدا نہ د عبادت دپارہ آواز شروع کری او پہ ہفہ پورے د تہوے
 کیری۔

مَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمْ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ
وَعَبَدَ الطَّاغُوتِ أُولَئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ عَنْ
سَوَاءِ السَّبِيلِ ۝ وَإِذَا جَاءُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَقَدْ
دَخَلُوا بِالْكَفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا
يَكْتُمُونَ ۝ وَتَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَ
الْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السَّمْتَ لِبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝
لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبُّ ذُنُوبَهُمْ وَالْأَخْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمْ إِلَّا شَرًّا وَ

ہم (ہمہ خلق دی) چہ پہ ہغوی باند خدا نے لعنت کر دے، چہ پہ ہغوی باند اللہ غضب
کر دے، او چہ پہ ہغوی کبن نے چاند شاد و کان او خنزیران جوہ کر دی او ہغوی
د طاغوت بندگی کر دی دے۔ د ہغوی درجہ نورہ ہم زیاتہ خوابہ دے او ہغوی د سوا السبیل
(نیغہ لاریہ) نہ پہ غلطہ لارہ پر سرے تلی دی ہے

کہ چہ دوی ستا خوالہ راحی نو وائی چہ مریوہ ایمان را ورہ دے، حالانکہ کفر نے د خان سرہ
را ورہ وواہم کفر نے د خان سرہ واپس ویور و، او خدا نے تہ بنہ معلوم دی شہ چہ دوی پہ زہرو
کبن پت ساقی۔ تہ وینہ چہ پہ دوی کبن زیات خلق د کناہ پہ کار و نو کبن او د ظلم زیاتی پہ کار و نو کبن
منہ تریہ وہی او د حرام مالونہ خوری۔ د پر خراب حرکتونہ دی چہ د دوی نے
کوی۔ د دوی عالمان او دینی بررکان دوی وے د کناہ د خیر و کولونہ او د

۹۱ د اپنپلہ دیہودیا نوطل نتمیوہ نری اشارہ دے، د ہغوی پہ خیل تاریخ کبن د دی چہ دیر کرتہ
ہغوی د خدا نے پہ غضب او لعنت کبن راکل، د سبت پہ تانوں مالتو باند د ہغوی پہ قوم کبن دیر
خلقت شکونہ بدل شول، او دومرہ د غور زیدل چہ د طاغوت بندگی نے شروع کرہ۔ مطلب د
دے چہ آخرت اسودہ چہ حیاتی او پہ کناہ کبن دے شرمی شہ حد شہ او کہ نہ چہ پھیلہ خود
نستی او غور او د بد اخلاقی پہ کار و نو کبن اختہ یئی خوچہ بل شوک پہ خدا نے ایمان را ورہ او د
رہنیت دینداری طریقہ اختیار کری نو پہ ہغوی چہ ورچہ شئی او تنکوی ہے۔

أَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿٤٣﴾ وَقَالَتِ
الْيَهُودُ يَبْغِي اللَّهُ مَغْلُوبَةً عَنَّا عَمِلَتْ أَيْدِيهِمْ وَلِعُنُوا بِمَا قَالُوا
بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيزِيدَنَّ كَثِيرًا
مِّنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَ

حرام خوړلو نه منع کوي؟ واقعی ډیر خراب د ژوند سامان دے کوم چه دوی تیار وی.
یهودیان وای چه د الله لاس تر لے شوی دی — تر لے شوی د دوی لاسونه دی،
او لعنت دے په دوی باند د دے بکواس په وجه چه دوی نه کوی — د الله لاس خو
فرا بڼه دی، څنگه چه غواړی هغه خړچ کوی.

حقیقت داده چه کوم کلام تاته ستادرب طرفه نازل شو د هغه په دوی کښ د ویر
خلقو د پاره د زیاتے سرکشی او د باطل پرستی سبب جوړ شو د (د دے په سبب کښ)

۹۲ په عربی ژبه کښ د تر لږ شوو لاسونو مطلب داده چه هغه شوم د لاس نه وړکړه او بڼه
نه کیری. نو د یهودیا نو د دے دینا مطلب داده چه واقعی کښ د الله لاسونه تر لږ شوی دی، بلکه
د الله مطلب دے چه الله شوم دے. چونکه د ویرو مودو راجه یهودیان په ذلت کښ اخته وو او د هغوی
د تیر شوی شان شوکت نه هغه یوه ذره قیسه جوړه شوی ده او د هغه ورځ د واپس راتلو امید
نه وو پاته شوه، نو په دغه وجه به هغوی د خپلو بدو ورځو په ځمکان کښ دا ویل چه
(معاذ الله) خدا ته شوم شوه دے، د هغه د خزانو دروازې بند دے دی، اوس ورسره د آفتونو
او د مصیبتونو نه علاوه نور هیڅ نشته چه مونږ لږ نه را کړی. دا خبره یوازې یهودیا نو نه کوله
د نورو قومونو د جاهلانو هم دا حال دے چه کله پر سخت وخت راشی، نو پچا ته د دے چه
خدا ته ته رجوع وکړی، هغوی د زړه د تاوه د قسمه دے ادبی او دے شرمی خبر دے کوی.

۹۳ یعنی شومان خودوی دی. په تبوله دنیا کښ په خپله شومتیا او په زړه شکلی باند مشهور
دی.

۹۴ یعنی دوی د دے قسمه دے ادبی او د پیغورو نو نه د کے خبر هم کوی او بیایه د احم
خیال دے چه خدا ته به پر مهربانه شی لودا هڅه کله نشی کیده. بلکه د دے خبر د التا نتیجه
داده چه دوی د خدا ته د مهربانی او د رحمت نه زیات لرے شو.

الْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعِدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ۖ كُلُّهَا
 أَوْقَدُوا نَارَ الْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ ۖ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ
 فَسَادًا ۖ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ
 آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَا دُخْلُهَا جَنَّتِ
 النَّعِيمِ ﴿٦٤﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا الشُّرُوعَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا
 أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ

موند دوی پر منکر بن ترقیامتہ پورے عداوت اور دشمنی اچولی دہ۔ ہرکھ چہ دوی د
 جنگ وور تیزوی اللہ ہنہ سرہ وی۔ دوی پر زمکہ کن د نسا د خور و لو کوشش کوی
 نوالہ نسا دراپورتہ کوئی خلق ہرگز نہ خوشوی۔

کہ چہ دے دے سوکئی پہ پٹھے باند دہ اہل کتابو ایمان را ورے وے اود خدا نے نہ
 نے بیکہ اختیار کرے وہ نومون بہ د دوی کنا ہونہ د دوی نہ لے کرے دوی وود
 نعمتون نہ دکن جنتون نہ بہ مورسولی وود۔ کاش کہ دوی توراہ او انجیل او
 نور ہنہ کتابونہ قائم کرے وے چہ دوی تہ د خیل رب د طرفہ را لہرلی شوی
 وود نو د دوی د پارہ بہ رزق د برہ نہ را ورید وود لاسد بہ

۹۵ یعنی پکار خود اوہ چہ دے کلام پہ اورید و سرہ ہغوی بہ سبق حاصل کرے وے، د
 خیلو غلطو کار و نونہ منع شوی وے، اود خیل خراب حالت اصلاح مے کرے وے، خود دے پٹھے پہ
 ہغوی باند اکتا اتردا رشو چہ پہ مندکن با غل اود حق مخالفتے شروع کرد۔ کھ چہ دوی د خیر
 اود نیکی ہنہ ہیر شرع سبق و اورید و نود دے پہ اورید و سرہ پچیلہ پہ نیغہ لار با سند
 راتل خر پر بزدہ، ہغوی اکتا داکوشش شروع کرد چہ شوک د سبق خلقت و دیادہ وی چہ
 ہنہ لری کری او نود شوک مے ہم وانوری۔

أَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾
يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ
فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا
يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٩٥﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ
حَتَّى تَقِيمُوا الشُّرَاةَ وَالْإِنجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ

به لا توكید و اگر چه به دوی کین نه خلق به نیغیر لازم دی لیکن د دوی زیات خلق سخت بد عمل دی
ا به پیغمبره ستاد رب د طرفه چه به تاباند نه نازل شوی دی هغه خلقوته ورسوه
که چرته داسه د و نه کول نو د هغه د پیغمبری حق ادا نه کړو او الله ستاچ کولو والا
د د خلقوته شر نه یقین لره چه هغه به کافرانوته (ستا په مقابله کین) د کامیابی
لا را پیغمبر نه بنای صفا ورته او د اید چه اهل کتابو تاسو په هیڅ بنیاد باند
ولاړ نشئ تر خوجه تورا او انجیل او هغه نور کتابونه
قایم نه کړئ کوم چه تاسوته ستا سود رب د طرفه نازل کړه شوی د

۹۶ د بایبیل په کتاب ابرار (باب ۲۲) او کتاب استثناء (باب ۲۸) کین د حضرت موسی علیه السلام
یو تقریر نقل کړه خو د د چه په هغه کین هغه بنه په تفصیل سره بنی اسرائیلوته ویلی دی چه که تاسو
د الله په حکمونو باند تیک تیک عمل وکړو نو په تاسو باند به د الله رحمتونه او برکتونه را ووریدی او که د
الله کتاب مو شاته غوزا کړو او نا فرمانی مو کړه نو د هر طرفه به په مصیبتونو او تبا هوکین اخت
شی د حضرت موسی دغه تقریر د قرآن د د و په فقره بیکه تفسیر ده

۹۷ د تورات او د انجیل د قایمونو مراد د د چه په رښتیا سره د هغه پیروی وکړی او د
هغه مطابق خپل ژوند تیر کړی په د د موقع باند ځان پر د خبره باند پوه کول پکار دی چه
د بایبیل د مقدس کتابونو په مجموعه کین یو قسم عبارت هغه د چه یهود یانوا و عیسایانو
پخپله د خپل طرفه لیکل د ا و بل قسم عبارت هغه د چه د الله ارشادات یا د حضرت
موسی علیه السلام او د نورو پیغمبرانو قولونه دی د هغه سره د لیکل شوی دی چه الله داسه وویل یا
فلانی پیغمبر داسه وویل په د کین چه د اول قسم عبارت جد اکړه شی او یوه د دویم قسم
عبارت په هور سره وکتل شی نو په آسانه د معلومیدی چه په د تعلیم کین د قرآن په تعلیم کین نه
خاص فری نشته اگر چه د ترجمه کونکو او د تشریح کونکو د لاسه او د را ویاوود غلطی د د د دویم

وَلِيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَ
 كُفْرًا فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٣٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ
 الَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَى مَن آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
 الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٩﴾

کوم فرمان چه په تابا ندي د خپل رب د طرفه نازل کړې شوه د هغه په خا مخا په دوی کې
 د دیر و خلقو سرکشی او انکار نور هم زیات کړی. خود انکار کونکو خلقو په حال باند افسوس
 مه کوه. (یقین لره چه د لته اجاره داری د هیچا نشته) مسلمان وی که یهودی وی، صابی وی
 که عیسائی وی هر چا چه په الله او په وچ د آخرت باند ایمان را وړو او نیک عمل ته
 وکړو بېشکه چه د هغه د پاره نه د خه یږی مقام شته او نه د غم.

قسمه عبارت هم پوره محفوظ نه ده پاته شوه، لیکن بیا هم سپه داعه حسوسوی چه په دغه کین هم هغه
 خالص توحید ده کوم چه په قرآن کین ده، په دغه کین هغه عقیده بیان کړې شوی دی کوم چه قرآن پیش کړی
 او په دیکن د ژوند تیرولو هغه طریقې شولې شوی دی کوم طریقې چه قرآن بنایي. حقیقت داده چه که
 یهودیان او عیسایان په هغه تعلیم باند قائم ولاړ و کوم چه په دغه کتابونو کین د خدا نه او د پیغمبرانو د
 طرفه نقل کړې شوه دغه نو د بنی صلی الله علیه وسلم په وخت کین به هغوی یوه حق پرسته وه او په
 قرآن کین به ورته هغه رلرا په نظر را تلله کوم چه په پنخوا نو کتابونو کین وه. که داعه به نو بیا به
 هغوی د بنی صلی الله علیه وسلم په پیروی کولو کین د مذهب د بدلید لوخړه هډ و کړی نه وه، بلکه په
 یوه نیغه لاس باند به د اول نه برابر را روان وو. او په آخر کین به د بنی صلی الله علیه وسلم پیروی
 اختیار کړی وه او سید به تلک.

۹۸ یعنی دغه خبره په اوریدلو سره به هغوی د غور کولو او په حقیقت باند د جان پوه کولو
 مخامخ به مند کین راشی او نور زیات سخت مخالفت به شروع کړی.

۹۹ د صکور سورة بقره، آیت ۶۳، او حاشیه نمبر ۸۰.

لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَارْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رَسُولًا
 كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا
 وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ۝ وَحَسِبُوا أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةً فَعَمُوا وَ
 صَمُوا ثُمَّ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُوا كَثِيرٌ مِنْهُمْ وَ
 اللَّهُ بِصِيرٍ بِمَا يَعْمَلُونَ ۝ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ
 اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ بَنِي إِسْرَءِيلَ
 اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ
 عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَا لَهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ۝

موبذ بنی اسرائیلونہ پختہ وعدہ واغستلہ ادھغوی تہ مودیر رسولان راو لیرل،
 خوچہ ہر کلمہ ہغوی تہ یورسول دہغوی دنفرد خواہشا تونہ خلاف شہ راو لیرل نو
 شوک تے دروغن کرل او شوک تے قتل کرل، اودائے و کڈرلہ چہ ہیٹہ فتنہ بہ نہ واقع
 کیردی، نوپہ دے وجہ ہغوی راندہ اوکانرہ شول۔ بیا اللہ ہغوی معافی کرل خوہ ہغوی نہ
 دیرخلق نورہم زیان راندہ اوکانرہ جو پیل شروع شول اللہ دہغوی داتول حرکتونہ وینی۔
 یقیناً چہ ہغہ خلقو کفر و کرد چاچہ اودے چہ اللہ خوہم دغہ
 مسیح ابن مریم دے۔ او حال دے چہ مسیح و بیلی و وچہ ابنی اسرائیلو،
 د اللہ بندگی کوئی چہ زماہم رب دے او ستا سوہم رب دے، چاچہ
 د اللہ سرہ شوک شریک کرل پہ ہغوی باند اللہ جنت حرام کرد،
 اود ہغہ خاتہ جہنم دے اودے ظالمانو ہیٹوک مدد کارنشتہ۔

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا
 إِلَهٌ وَاحِدٌ وَإِنْ لَمْ يَشْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
 مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ٢٣ أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لَهُ
 وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ٢٤ مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ
 خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَا كُلِّينِ الطَّعَامَ
 أَنْظُرْ كَيْفَ تُبَيِّنُ لَهُمْ آيَاتِ ثُمَّ أَنْظِرْ أَفَى يُؤْفَكُونَ ٢٥

یقیناً چه هغه خلقو کفر و کړو چه داته اود و چه الله په دیو کښ یو دے، حالانکه
 دیو خدا ته نه بغیر بل خدا ته نشته. که دا خلق د دے خپلو خبرو نه منع نه شو نو په
 دوی کښ چه کومو خلقو کفر کړی دے هغوی له به دردناکه سزا ورکړی کړی. نو آیا دوی
 به الله ته توبه نه و یا سی اود هغه نه به معافی نه غواړی؟ الله ډیر معافی کوونکې او رحم
 کوونکې دے.

مسیح د مریم خونه بل هیڅ نه وو، بل یو رسول وو، د هغه نه مخکښ نور هم ډیر رسولان
 تیر شوي وو، د هغه مور یوه زښتې زښته وه، او هغوی دواړو به دود دی خوږه. وگوره
 چه موږ دوی ته څنګه د حقیقت ښه بیا نو، خو بیا دوی ته وگوره چه کوم
 خواږه ولی روان کړی شوی دی.

سره په دیو خولفو تونکې د مسیح دخدای په باره کښه د عسایانو د عقیده صفا تر دید شوه دے چه د دے
 نریات صفا نشي کید دے. د مسیح په باره کښه څوک دا معلومول غواړی چه په حقیقت کښ هغه څه وو
 نو د دے ښونه دا معلومول شي چه هغه څه یو انسان وو. دا خو ښکاره خبره ده چه څوک د یو د
 ښه د ښه نه پیدا شوه وی، چه نسبت معلوم وی، چه انسانی جسم لری، او ټول صفونه پکښ د
 انسان پشان دی، چه وده کړی، خوراک کوی، کوی او ښی محسوسه وی، آن تر دے پور دے چه
 د شیطان په دریمه په آزمیښت کښ هم اچول شوه وی، نو دا ښه انسان په باره کښ څوک دا
 تصور کول شي چه دے په خپله خدا ته دے یا د خدا ته سره په خدايي کښ شریک او ملګر دے.

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَبْلُغُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا
 نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۵﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا
 فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا
 مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿۶﴾

دوئی تہ او وایہ چہ آیا تاسو خدا سے پریدہ ہو اور وہ خدا کا جادو کوئی چہ نہ تاسو
 لہ نقصان در کوئی شے اور نہ نفع؟ حالانکہ دھر چاہیے اورید و بکے او پر ہر شے
 پوہید و بکے خویو اللہ دے۔ ورتہ او وایہ، اے اہل کتابو، پچھل دین کیسے ناحق زیلتے
 مد کوئی اور وہ خدا خلقو پر خیال تو پیسے مد خفی چہ ستاسونہ مخکن ہغوی پچھل کر شری ہی اونور
 دیر خلق نے کمرہ کری دی اور "سَوَاءِ السَّبِيلِ" نہ بے لارے شری دی

لیکن داد انسان دگرہ حق یوہ عجیبہ کار نامہ دہ چہ عیسایان پچھل پر پچھل مذہبی کتابوں کو بنی چہ مد مسیح ژوند
 خالص دیو انسان پشان دے، او بیام پر دے خبرہ باند زور و رکوی چہ پر ہغہ کبن د خدائی صفات شتہ دے
 حقیقت دادے چہ داخل دے ہغہ تاریخی مسیح قائل نہ دی کوم چہ پر حقیقت کبن واقعی ظاہر شرعہ وو، بلکہ
 دوئی پر پچھل کمان کبن یو خیالی مسیح جو رکری دے او ہغہ نہ خدا ہے واقعی۔

اللہ دا اشارہ دہ ہغہ کمرہ تو مو تو نہ چہ د ہغوی نہ عیسایان غلط عقیدہ او باطل طریقے پچھل کری
 دی۔ خصوصاً اشارہ دیونان فلسفیانو طرفتہ دہ چہ د ہغوی د خیالاً تو نہ عیسایان متاثرہ شوی وو اور
 صراط مستقیم نہ بے لارے شوی وو۔ د مسیح دا ولسو منکر و عقیدہ د پچھل رہنما د تعلیم مطابق وہ۔ خو
 روستو عیسایان بو طرفتہ د مسیح سرہ پر مینہ کولو کبن اور ہغہ پر قدر عزت کولو کبن د حد نہ دیر زیاتے
 وکرو، او بل طرفتہ د کاونہی قومو نو د خیالاً تو نہ متاثرہ شوا و یو دے نوے مذہب نے جو رکری
 چہ د ہغہ د مسیح دا اصلی تعلیماتو سرہ ہدو دے واسطہ پلے نہ شرعہ۔ یہ دے بارہ کبن پچھل د بیرو
 مسیحی عالم دینیات (ریورینڈ چارلس اینڈرسن اسکاٹ) بیان د کتلو قایل دے۔ د انسانیلو پیدیا برتیا ہکا
 پر خوار لسم اشاعت کبن د "یسوع مسیح" (Jesus Christ) پر عنوان باند ہغہ بو اور د مفہوم
 لیکے دے، یہ ہغہ کبن دانی:

"پہ اولی در یو انجیلو نو رمی، مرقس، لوقا، کبن خوہش دا دے خبرہ نشہ چہ د ہغہ نہ د کمان پیدا
 شے چہ دے انجیلو نو لیکو الویسوع د انسان نہ بغیر بل شہ کنہ لو۔ د ہغوی پر نظر کبن ہغہ یو
 انسان وو، دا دے انسان چہ خاص طور د خدا ہے د روح نہ فائدہ موند و بکے وو اور د خدا ہے سر
 نے دا دے پوخ تعلق وو چہ کہ ہغہ پر وجہ ہغہ نہ د خدا ہے کوئے اور ویلے شے نو مناسب دے۔
 پچھل متی د مسیح ذکر د یو ترکانہ خری پر حیثیت کوی، او پر یو خاے کبن واقعی چہ پطرس

و منہ چہ دے "میم" دے، خود منلو نہ روستوئے ہفہ "حان" نہ یو خانے تہ بوتلو او ملامتہ مہ کھو: (متی ۲۲/۱۶)۔ پہ لو تا کن موبہ وینو چہ کلہ دے سولئی خیر و لو واقعہ و شہ نوہ ہفہ نہ روستوہ یسوع دہ شاکردان اماؤس طرفتہ تلل او دہفہ ذکر مے پہ داسے حیثیت سرہ کووچہ "ہفہ خداے اددتول امت پہ تیز باند پہ کاراد۔ پہ کلامرکن قدرت لر و نکے "بنی و" (لوقا ۱۹/۲۲)۔ دا خبرہ خاص طور دے توجہ قابلہ دہ چہ اگرچہ دے "مرقس" دے لیکو نہ ممکن پہ عیسیا نوکین دے یسوع دے پارہ دے خداوند لفظ استعمالیدو، لیکن نہ دے مرقس پہ انجیل کین یسوع تہ چر نہ دالفظ و بیٹے شوے دے او نہ دے متی پہ انجیل کین۔ البتہ پہ دوار و کتابونوکین دالفظ دے اللہ دے پارہ زیات استعمال شوے دے۔ پہ درے وارو انجیلونوکین دے یسوع دے آرمینت ذکر بشہ پہ مناسبہ طریقہ سرہ شوے دے، خود مرقس دے "ندے" والا عبارت نہ علاوہ (مرقس ۱۰/۳۵) او آخری قسم پہ موقع باند دے یو خوافاظو نہ علاوہ پہ دے کتابونوکین دا واقعہ پہ ہفہ طرز نہ دہ بیان شوی لکہ شکہ چہ بیا روستو پہ کومہ طریقہ بیان کرے شوی دہ۔ تردے پورے چہ دے خبرے تہ پکین ہدوا اشارہ نہ دہ شوے چہ دے یسوع دے مرگ دے انسان دے گناہ او دے ہفہ دے کفارے سرہ کئی خدا تعلق و"۔

وراند ہفہ بیالیکی:

"دا خبرہ دا انجیلونو دے دیرو عیار تو نو نہ معلوم پڑی چہ یسوع پہ خپل حان دے یونی پہ حیثیت سرہ پیش کولو۔ مثلاً داچہ "زہ بہن او صبا او بل صبا پہ خپلہ لا رباند ضرور ہم، شکہ چہ دا کیدے نشی چہ بنی دے دیرو شلم نہ بہر ہلاک شی" (لوقا ۱۳/۲۳)۔ ہفہ اکثر خپل ذکر دے "ابن آدم" دے نوم نہ کوی..... یسوع پہ ہیخ خانے کین حان تہ "ابن اللہ" نہ دے بیٹے۔ دے ہفہ دے زمانے نور منگری چہ کلہ دالفظ دے ہفہ متعلق استعمالوی نو غالباً چہ دے ہفہ مطلب ہم بس داوی چہ ہفہ دے خدائے مسوح (مسم کرے شوے) دے۔ البتہ حان تہ مطلقاً "خوی" لفظ وائی..... او دے خدائے سرہ دے خپل تعلق بیان نو دے پارہ لفظ "پلار" ہم استعمالوی..... دے تعلق پہ بارہ کین ہفہ خپل حان یواخے نہ گنری، بلکہ دے اول نہ نور انسانان ہم دے خدائے سرہ پہ دے خاص تعلق کین خپل منگری شمیری۔ البتہ دے خپلے تجربے او عامو انسانانو دے طبیعتو نو معلومولو نہ روستو ہفہ پہ دے خیال کولو مجبورہ شوچہ بس پہ دے معاملہ کین زہ یواخے یم۔"

دامصنف بیالیکی:

دے عید پینتکست پہ موقع باند دے پطرس دالفاظ چہ "یو انسان چہ دے خدا دے طرفتہ و" دے یسوع ہفہ حیثیت بنکارہ کوی پہ کوم حیثیت سرہ چہ ہفہ خپلے زمانے منکر و پیرندو۔..... دے انجیلونو نہ موبہ تہ معلوم پڑی چہ یسوع دے ورکوالی نہ دے خوانی پورے دے عامو انسانانو پشان بوی شوے دے۔ ہفہ پہ وڈے کید و تیز کیدو، ہفہ پہ سترے کیدو او وڈے کیدو، پہ ہفہ بہ حیرانتیا راتللہ، دے حال تو معلومولو دے پارہ محتاجہ و، دیرو تکلیفونہ ورنہ ورسیدل او مرشو.....

کہ داد عوی و کرپے شی چہ ہفہ حاضر حاضر دے نو پہ حقیقت کین بہ دا خبرہ دہفہ تصور نہ بالکل
 خلاف وی کوم تصور چہ موز تہ ا بخیلو نو نہ حاصل شوے دے۔ بلکہ دے دعوے سرہ
 د آرمینت واقعہ اود گتسمی اود کھر پری پہ مقام باند چہ کوم واقعات تیر شوی دی
 پہ ہفہ کین یوہ واقعہ ہم مطابقت نہ شی خوبہ۔ ترشو پورے چہ دے واقعات
 تہ ناحقہ نہ وی ویلے شوی، نو دا بہ ضرور منو چہ ہر کلمہ پہ میچ باند دا طول حالات
 راتل نو د ہفہ د عامر انسانانو پشان محدود علم وو، اوکہ ختم لب دیر معلومات ورتہ نو
 نو ہفہ صرف دومرہ وو سومرہ چہ د پیغمبرک پہ وجہ اوپہ خدائے باند د پوخ یقین
 پہ وجہ وی۔ بیا دا خبرہ چہ میچ قادر مطلق دے نو دا پہ ا بخیلو نو کین نورہ ہم
 دیرہ کہہ ذکر شوی دے۔ چرتہ دے خبرے تہ پکین یوہ نئی اشارہ ہم نشہ چہ ہفہ
 د خدائے نہ پد بے پروائی سرہ پہ خیل اختیار باند کار کوو۔ بلکہ د ہفہ ہر وخت
 دھا غوبتل اود اقسام الفاظ ویل چہ "داخیزد غانہ بغیر پہ بل شہ نشی لرے
 کیدہ" دے خبرے صفا قرار دے چہ د ہفہ قبولہ بروسہ پند خدائے باند وہ حقیقت
 دادے چہ د انجیل دا کتابونہ پہ تاریخی حیثیت سرہ معتبر کتابونہ دی، حکم چہ دا
 کتابونہ لا پہ ہفہ وخت کین نہ وو مکمل شوی کلمہ چہ مسیحی کلیسا مسیح تہ خدائے
 ویل شروع کری نو، خوبیا ہم پر دے کین دا شہادت محفظہ دے چہ میچ پہ حقیقت کین
 انسان وو او ہفہ ہجرے ہم خیل خان خدائے نہ وو کمرے۔

دوہ نہ روستودے بیالیکی

"ہفہ سینت پال ووچہ دا اعلان تہ وکر وچہ آسان تہ د پور تہ کیدو پر وخت کین یسوع
 تہ د پورہ اختیار اتو سرہ د "ابن اللہ" مرتبہ و سپارے شوہ .... د ابن اللہ پہ دے لفظ
 کین ذاق طور عوی والی تہ یوہ اشارہ شتہ، حکم چہ پل خائے کین پال یسوع تہ د
 "خدائے خیل خوے" ویلی دی۔ دے خبرے فیصلہ اوس نشی کیدے چہ آیا ہفہ د
 عیسایانو اولنئی دلہ وہ اوکہ "پال" ووچہ د مسیح د پارہ تہ د "خداوند" لفظ پہ
 اصلی مذہبی معنی کین استعمال کرو۔ کیدے شی چہ دا کار اولنئی دلے کرپے وی۔ لیکن پہ
 دے کین ہیچ شک نشہ چہ پال د لفظ پہ پورہ معنی سرہ استعمال شروع کرل۔ اد
 بیلے خیلہ مدعا پہ دے طریقے سرہ تورہ ہم زیاتہ واضحہ کرلے چہ "خداوند یسوع مسیح
 طرفہ تہ نیات ہفہ خیالات او الفاظ مستقل کرل کوم چہ پہ پخوانو مقدس کتابونو
 کین د خداوند یھوہ (اللہ تعالیٰ) د پارہ مخصوص وو۔ دے سرہ سرہ ہفہ مسیح د
 خدائے علم او د خدائے ولویئی سرہ برابر کرو او مطلق تہ ورتہ د خدائے خوے اوہ
 خود دے باوجود بیا ہم ہفہ مسیح تہ قطعی طور اللہ نہ دے ویلے۔"

د انسا ٹیکلو پیڈیا برتانیکا پہ یوبل مضمون "مسیحیت" (Christianity) کین
 رپورنہ جارج ولیم ناکس د مسیحی کلیسا پہ بنیادی عقیدے باند بحث کوی اولیکی،

”د دریو خدا یا نو د عقیدے فکری سانچہ یونانی ده او یهودی تعلیمات پکښ اچولې شوي دي. په دغه وجه د ازموینو د پاره یو عجیبه شان مرکب ده. مذهبي خیالات د بائبل دي او اچولې شوي په یوه نا آشنا فلسفه کښ دي.

پلار، خوږ او روح القدس د استیګی د یهودی ذریعونه رارسیدلي دي. دا آخري ټکه اگرچه یسوع پخپله هم کله ناکله استعمال کړې وو، او پال هم چې د انجېک استعمال کړې وو نو معنی ته راغونډ نه وه، خو بیا هم په یهودی کتابونو کښ د انجېک شخصیت اختیارولو ته ترده شوې وو. پس د دغه عقیدې سامان یهودی ده (اگرچه د دغه نه مخکښ د اېم د یونانی اثراوت نه متاثر وو) او مسئله خالص یونانی ده. اصلی سوال چې په هغه باندې دا عقیده جوړه شوه نو اخلاقی سوال وو او نه مذهبي، بلکه یو فلسفیانه سوال وو، یعنی دا چې د دغه دریو اقایمو پلار خوږ (او روح) پر منځ کښ د تعلق خبر حقیقت ده؟ کلیسا چې د دغه کوم جواب ورکړ وهغه په هغه عقیده کښ درج ده کومه چې د نیقا په کونسل کښ مقور کړې شوي وه، او هغه چې څوک د کورنی نوصفا معلومیدي چې ده اېمالک د یونانی فکر ننونه ده؟

په دغه سلسله کښ د انستیکلو پیدیا برتانیکا یو بل مضمون د کلیسا تاریخ (Church History) دا عبارت هم د کتلو قابل ده:

”د درېیمې هیسوری صدی د ختمیدو نه مخکښ میس په دغه حیثیت سره منل شوې وه چې ده د ”کلام“ پدې ظهور ده، خو بیا هم دیر عیسایان دا ځه وو چې د مسیح د خدایي قائل نه وو. په شلورمه صدی کښ په دغه مسئله باندې سخت بحثونه شوي وو. آخر دا چې په ۳۲۵ کښ د نیقا کونسل سرکاري طور باندې د مسیح د خدایي عقیده اصلی عیسایي عقیده وګرزوله او په خاصو الفاظو کښ د ولیکله. اگرچه د دغه نه روستوم د څه موده پورې جګړه روانه وه. لیکن په آخر کښ هم دغه د نیقا فیصله منل شوه او د مشرق نه تر مغربه پورې دا فیصله وشوه چې د معیم عقیده والا عیسایان به هر یو په دغه باندې ایمان راوړي. د څوې د خدایي سره د روح خدایي هم ومنل شوه او د روح خدایي د اصطلاح (یعنی د غسل ورکولو) د کلمه سره اودهغه په شاعر وکښ ته د پلار او د څوې سره یوځای کړو. دغه شان په نیقا کښ چې د مسیح کوم تصور قائم کړې شو د هغه دا نتیجه راو تلله چې د دریو خدا یا نو عقیده د اصلی میسې مذهب یوه ضروری حصه جوړه شوه.

بیا په دغه غمبیره باندې چې ”د څوې خدایي د مسیح د ذات په شکل کښ وه“ یوه بله مسئله جوړه شوه چې په هغه باندې په شلورمه صدی کښ اودهغه نه روستو د ویریه موده پورې بحث چلیدو. مسئله دا وه چې په مسیح کښ د خدایي والی او د انسان والی په منځ کښ څه تعلق ده؟ په سلطنت کښ د کلسیدون کونسل دا فیصله وکړه چې د مسیح په ذات کښ دوه مکمل طبیعتونه، یو الهي طبیعت او بل انساني طبیعت، یوځای

شہوی دی، اودے یو خائے کید و نہ روستوم ء دوی خیل خان له خان له خاصیتونہ بے دشہ
تغیر نہ برقرار دی۔ پہ مسئلہ کین پہ قسطنطنیہ کین دریم کونسل ء شو، پہ ہنے کین خیرہ
دومرہ نور زیات، شوہ چہ ء دوارہ طبیعتونہ خان له خان له پچھلے پورادہ (مشیت) ہماری
یعنی پہ میسم کین پہ یو وخت باند دوه مختلفے ارادے دی..... پہ دغہ دوران کین مغربی
کلیسا ء گناہ اود فضل پہ مسئلہ باند خاص توجہ ء کرہ اویہ دے سوال ء دیرہ مودے پویہ
بحث ء شو چہ ء نجات پہ معاملہ کین ء خدا ءے کار خد ءے اود انسان کار خد ءے؟ آخر
دایچہ پہ مسئلہ کین اود ینچ پہ دورم سکونسل کین..... دا نظریہ اختیار کرہ شوہ چہ
ء آدم ء راکو زید ء دوجہ نہ ہر انسان پہ دے حالت کین مبتلا دے چہ ہغہ نجات طرفتہ
ترہنے قدم نشی اغتیلے تر شو چہ ہغہ ء خدا ءے ء فضل پہ وجہ، چہ پہ اصطلاح کین
ور کرہ کیری، نوہ ژوند نہ وی حاصل کرہ، اود ء خدا ءے فضل ءے ہمیشہ مدد کار
نہ وی۔ اود خدا ءے ء فضل دا ہمیشہ امداد انسان تہ صرف ء کیتھو لک کلیسا پہ ذریعہ
حاصلیدے شی؟

ء مسیحی عالمانو دے بیاناتونہ دا خیرہ بالکل واضح کیری چہ پہ اول اول کین
ء کوم خیرہ وجہ نہ مسیحیان بے لاریے شو ہغہ بے کچہ عقیدت اویہ کچہ مینہ محبت ء
ء دے زیاتے مینے پہ وجہ ء میسم علیہ السلام دپارہ ء "خداوند" اود "ابن اللہ" الفاظ
استعمال کرہ شو، ء خدا ءے صفتونو نسبت ورتہ ء کرہ شو، ء کفارہ عقیدہ جو رہ شو،
حالانکہ ء میسم پہ تعلیماتو کین ء دے خبرو ہوا ء نوم نہ ءو۔ بیانچہ کلہ عیسایانو نہ
ء فلسفے ہوا ءو ء رسیدلہ نو ہغوی لہ ءا کوشش پکار ءو چہ ء کمل ہئی نہ ءے خان بچ
کرہ وے، خود دے پہ خائے ہغوی ء خیلو مشرانو ء غلطیانوہ پارہ وجہ کتل شروع کر
اود میسم اصلی تعلیماتو تے رجوع ء نہ کرہ اود منطق اود فلسفے پہ مدد سرہ ءے ء عقیدہ
دپاسہ بلہ عقیدہ جو رول شروع کرل۔ دا ہغہ کمل ہی اوضالت دے چہ پہ دے باند قرآن
پہ دے آیتو نو کین عیسایان خیرہ ارا کرل۔

لَعْنَةُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَ
 عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٤٨﴾
 كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٤٩﴾
 تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ
 أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ لَهُمْ خِلْدٌ وَهُمْ وَلَوْ
 كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوا لَهُمْ أَوْلِيَاءَ

پہ بنی اسرائیل کو کچھ کو مو خلقوہ کفر لار اختیار کرے، پہ ہغوی باندہ داؤد اود عیسی
 ابن مریم پہ ربہ لعنت او ویلے شو حکہ چہ ہغوی سرکشہ شوی وواو زیلے کولے شروع کری
 و، ہغوی یوبل دید و کارو نونہ منع کول پریشودی و، د عمل دیرہ خرابہ طریقہ ہغوی
 اختیار کری وہ۔ نن تہ پہ ہغوی کن دیرہ سے خلق وینی چہ (د مومنانو پہ مقابلہ کن) دکافرانو
 مرستہ او ملکر تیا کوی۔ یقینا چہ دیر خراب دھنہ انجام کوم چہ دوی نفسو نوہ خیل خان
 د پارہ تیار کرے دے، خلدے ورتہ پہ غضب شو دے اوھیشہ بہ پہ عذاب کن پراتہ وی کہ چر
 واقعی داخل داللہ او د پیغمبر او دھنہ خیر منونکی وے کوم چہ پہ پیغمبر باندہ نازل شوے و
 نوھچرے ہستہ (د مومنانو پہ مقابلہ کن) کافران خان لہ دوستان نہ جوڑ وے۔

۴۸ دھر قوم خراب تیا پر اول کن د یو شو کسا نونہ شروع کیری۔ کن چرے قوم بیدار وی نو دغہ خراب
 خلق دیا و ساق او تبول د خرابید و تہیم پاتی شی۔ لیکن کہ قوم د دغہ خلقو پہ بارہ کن سستی و کرہ او
 ہغوی نے پہ غلطو کارو نو ملامتہ نہ کرل بلکہ پہ خلقو کن د غلط کاری د پارہ آزاد پریشودل، نو
 بیا دغہ خرابی چہ اول پہ یو شو کسا نو کن وی رو رو پہ تبول قوم کن خورہ شی۔ ہم داخیر و چہ د
 بنی اسرائیلوہ خراب تیا سبب و کرید و۔

د حضرت داؤد اود حضرت عیسیٰ پہ ربہ باندہ چہ کوم لعنت پہ بنی اسرائیلو باندہ
 ویلے شوے دے، دھنہ د پارہ و کورہ زبور ۱۰۵ او متی ۲۳۔

وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَسِقُونَ ﴿٨١﴾ لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً
 لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُم
 مَوَدَّةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصْرِي ذَٰلِكَ
 بَأَنَّ مِنْهُمْ قِسِيَسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾

وَإِذَا سَأَلْتُمُو مَا أُفْعِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَأْتِي الْحِكْمَةَ

تَفِيضُ مِنَ الدَّامِعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا
 فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨٣﴾ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا جَاءَنَا

خوبه دوى کن دیر خلق د خداے د اطاعت نہ وتلوی۔
 تہ بہ د مومنا فوسرہ پہ د شمتی کولو کن د تہ لونزیات یخت یهودیان او مشرکان
 بیاموے، او د ایمان والوسرہ بہرہ دوستی کولو کن د تہ لونزیات نزدعہ هغه خلق بیامو
 چہ ویلی ووجہ مونزہ نصاری یو۔ داپہ دے وجہ چہ پہ دوی کن عبادت گزار عالمان او
 دنیا پرینود وکی فقیران (درویشان) دی اوپہ هغوی کن د نفس غرور نشہ۔ کله چہ
 هغوی هغه کلام اوری کو چہ پہ رسول باند نازل کرے شوے دے نو تہ وینے چہ د حق د
 پیرند لوپہ وجہ د هغوی سترکے د اویسکو نہ دے شی۔ ادوایی چہ "پروردگارے، مونزہ
 ایمان را ورے دے، زمونزہ نوم پہ کو اھی کونکو کن ولیکے۔" ادوایی چہ "آخر ولے
 بہ مونزہ پہ الله ایمان نہ را ورو او ولے بہ هغه حق نہ منوکوم چہ مونزہ تہ را غلے دے،

٨٣ مطلب دادے چہ کوم خلق خداے اونہی او کتاب منوی وی د هغوی قدرتی طورہ مشرکانو سپہ
 مقابلہ کن د هغه خلقوسرہ زیاتہ ہمدردی وی شو کہ چہ د هغوی پشان د خداے او د وحی او د رسالت سلسلہ
 منی، اگرچہ پہ مذہب کن د هغوی نہ مختلف وی۔ لیکن دایہودیان عجیبہ قسم اہل کتاب دی چہ د
 توحید او د شرک پہ جنگ کن ہیکارہ د مشرکانو منکرتیا کوی، د نبوت منلو او نہ منلو پہ جنگ کن هغوی
 ہمدردی ہیکارہ د نبوت د نہ منونکوسرہ وی، او بیام بنہرہ بے شرمی اوپہ بے حیائی سرہ د ادھوی کوی
 چہ مونزہ خداے او پیغمبران او کتا بونہ منو۔

مَنْ الْحَقِّ وَنَطْعَ أَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ ﴿٨٣﴾
 فَأَثَابَهُمُ اللَّهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
 خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٤﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
 وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٨٥﴾
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرِمُوا طَبِيبَ مَا آتَاكُمُ اللَّهُ لَكُمْ وَ

ہر کد چہ مونہہ دا خواہش لر چہ ز مونہہ رب د مونہہ د صالحانو خلقو سرہ شامل کوی
 د هغوی د دے وینا د وچہ نہ الله هغوی له داسے جنتونہ و رکړل چہ لاند تر وچہ بهیږی
 او پر هغه کښه به همیشه سیدي. دا بدلہ ده د نیکانو خلقو د پاره. او چا چہ ز مونہہ
 د آیاتو نو منلو نه انکار و کړ او هغه دے دروغ و کښل نو هغوی د جهنم مستحق
 دی

اے هغه خلقو چہ ایما مورا وړ دے، کوم پاک شیرونه چہ الله ستا سوپاره حلال کړید هغه مه حرامو او

کله پر دے آیت کښ دوه خبره شوی دی. یوه دا چہ پخپله د حلالو او د حرامو اختیار مند کړی مه. هغه
 شیرونه حلال دی کوم چہ الله حلال کړی دی او حرام هغه دی کوم چہ الله حرام کړی دی. که پر خپل اختیار
 مو حلال خیر حرام کړو نو د خدا د قانون پخپله به د خپل نفس د قانون پیروی و کړی. دویمه دا چہ
 د عیسایانو د دنیا پر بندونکو (راهبانو) پشان، د هندوانو د عبادت گذارو (جوکیانو) پشان، د بده
 مذهب د خیرات غوښتونکو (بهکشا) پشان او د اشراقیانو د صوفیانو پشان د دنیا نه تېسته مه کوی
 او د دنیا خونډ ونه چان مه بندوی. د مذهبی او نیک مزاجه خلقو همیشه دا خیال وی چہ شوک نفس
 او د بدن حقونه پوره پوره ادا کوی نو هغوی روحانی ترقی نشی حاصلو، د هغوی د ايمان وی چہ
 شوک خو مره خان په تکلیف کښ واچوی، او خان غومره د دنیا د مزوړه را بند کړی، او د دنیا د سامانونو
 سره تعلق ختم کړی، نو دا پخپله یوونکی ده او خدا ته نزدیک بغیر د دے نه حاصلید نشی. په
 صحابه کرامو کښ هم ځنې خلق دا دے و وچہ دا قسم خیال نه لرو. یو ځلې نبی صلی الله علیه وسلم ته معلومه
 شوه چہ ځنې صحابا بودا وعده کړی ده چہ همیشه به روژه نیسی، د شپه به خوب نه کوی او په عبادت کښ به شپه
 پر وځه تیره وی، غوښه او غوړی به نه استعمالوی، او د نجوسره به شمه تعلق نه لری. په دے باندې پی پی ه
 خطبه کښ و فرمایل چہ ماته د دے قسم خبر و حکم نه دے شوی. ستاسو د نفس هم پر تاسو حقونه دی.
 روژه هم نیسی او خوراک شکاک هم کوی، د شپه عبادت هم کوی او د کپړی هم. ماته کوری، زه د دے کیرم

لَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْبُعْتِدِينَ ۝۸۶ وَكُلُوا مِنْ رِزْقِكُمْ
 اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ۝۸۸
 لَا يُؤْخِذْكُمْ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْسَارِكُمْ وَلَكِنْ يُؤْخِذْكُمْ

د حد نه زياته مڌه ڪوي، زياتي ڪونڪي خلق د الله د پردي شي. ڪوم حلال اوڀاڪ رزق چه
 الله تاسول در ڪري د هغه خوري خڪي او د هغه خدا نه دافرمانئي نه خان ساتي چه
 ستا سو پراييان را وري د ه.

تاسو چه ڪوم به مطلبه قمونه خوري به هغه باند الله تاسونه نيسي، ڪوم قمونه چه قصد خوري

هم او عبادت نه وري پريم هم - روژه هم نيسم هم - غوبنه هم خورم او غوري هم. نو ڪوڪ چه نماطريقه
 نه خوشبوي هغه زمانه نه ده: "بيائت و فرماييل" دا په د ه خلقو شه شوي دي چه دوي نيجه، بنه خوراڪ،
 خوشبوي، خوب او د د بيا خوند ونه په خان حرام ڪري؛ ماخو تاسول دا تعليم نه ده در ڪري چه تاسو را هيا
 او پا د ريان شي. زما په دين ڪن د انشه چه د بنهن نه او د غوبنه نه خان ساتي او نه پڪن داشت چه د خلقو
 نه خان نه په يو ڪوٽ ڪن ڪيني. د خپل نفس د قابو ڪولو دپاره زما سره روژه ده، در هبانيت بهتو له
 فائده د لته په جهاد ڪن حاصليري. د الله بندگي ڪوي، د هغه سره څوڪ مڌ شريڪي، حج او عمره
 ڪوي، مونغ قايموئي او زکوٰة ور ڪوي او د رمضان روژه نيسي. ستا سونه ورا نيد چه ڪوم خلق هلاڪ شو
 هغه په د ه وجه هلاڪ شو چه هغوي په خپل خان باند سختي ڪوله، او ڪله چه هغوي په خپل خان باند
 سختي و ڪړه نو الله پر هم سختي و ڪړه. دا صوامع (گرمي) او خانقاها نه (درويش خانو) چه تاسو وينئ دا
 د هغوي پات شي اثرات دي؟ په د ه سلسله ڪن د خنډ روايا تونه دا خبره تر د ه پور د معلوم
 شوه چه د يو صحابي په پاره ڪن نبي صلي الله عليه وسلم او وريدل چه هغه د وري مود د رايه خپله نيجه نه
 د ه درخله او شپه او ورځ په عبادت ڪن مشغول دي، نو يني را د غوښتو او حڪم نه ورته و ڪړو چه اوسه
 خپله نيجه نه لار شه. هغه ورته او د ه چه زما روژه ده. بني ورته و فرماييل چه روژه ماته ڪړه اولار شه.
 د حضرت عمر په زمانه ڪن يوه نيجه شكايت و ڪړو چه زما خاوند ورته روژه نيسي او توله شپه عبادت ڪوي
 او زما سره هيڄ تعلق نه ساتي، حضرت عمر مشهور تابعي، بزرگ، ڪعب بن سور الازدي د هغه مقدمه دپاره مقرر
 ڪړو، او هغه دا فيصله و ڪړه چه د د ه نيجه خاوند ته د دره شيو پور د اختيار د ه چه شومره عبادت غواړي
 ڪوي به، خو غلور مڌ شپه خاوند د د نيجه حق ده.

الله د حد نه زياته ڪول د وري مود معني لري. حلال څيزونه حرامول او خدا نه چه ڪوم څيزو نوته پاك ويئي دي
 د هغه نه د ه خان ساتل لکه دا چه ناپاڪوي، دا پخپله يو زياته ده. بيا د پاك څيزو نو په استعمال ڪن اسراف
 او زياته ڪول هم زياته ده. بيا د حلالو نه غلاموت او وريدل هم زياته ده د د ورياره غيبه د الله خوښ نه دي.

بِأَعْقَدُ ثَمَّ الْإِيمَانَ فَنَكْفَرْتَهُ أَطْعَامُ عَشْرَةِ مَسْكِينٍ
 مِنْ أَوْسَطِ مَا تَطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ
 رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ
 آيَاتِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا آيَاتَكُمْ كَذَلِكَ
 يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ①

په هغه په ضرور الله تاسو نیسی. (د داسه قسم ما تولو) کفار داده چه په لسو
 مسکینانو د اوسط درجه هغه دودې او خوروی کوم چه په خپل مال پیر باند تاسو خوروی،
 یا هغوی په جامه پټ کړی، یا یو غلام آزاد کړی، او شوک چه د دغه طاقت نه لری هغه
 د دره ورته روژه ونیسی. داسا سو د قسمونو کفار ده کله چه تاسو قسمونه وخورئ
 او بیا په مات کړئ بیا د خپلو قسمونو حفاظت کوئ. دغه شان الله ستاسو د پاره
 خپل حکمونه واضح کوی بیا شپږی چه تاسو شکر ادا کړئ.

ثُمَّ هُوَ خَلَقَ حُلَالَ ثَمَرِهِ بَعْدَ أَنْ بَانَ حَمَامٌ كَرِي وَوَأَقْسَمَ عَلَى وَرْتِهِ خَوْرِي وَو، نَوِي دغه وجه الله تعالى
 په دغه سلسله کين د قسم حکم هم بيان کړو. که چرې د چا د خوله نه به اراده د قسم لفظ وتلی وی نو د هغه د
 پابندی هیڅ ضرورت نشته، ځکه چه په داسه قسم باند څه کوفت نشته. او که چرې چا په اراده سره
 قصد اقس خورې و نو هغه د خپل قسم مات کړی او کفار د ورکړی، ځکه چه چا د څه گناه کولو قسم
 خورې وی نو هغه له پکار دی چه په قسم باند ښکېک نشي. (وگوره سورة بقره، حاشیه منیر ۲۳۳، ۲۳۴،
 دارنیک د کفار د تشریح د پاره وگوره سورة نساء حاشیه منیر ۱۲۵-)

ثُمَّ هُوَ خَلَقَ حُلَالَ ثَمَرِهِ بَعْدَ أَنْ بَانَ حَمَامٌ كَرِي وَوَأَقْسَمَ عَلَى وَرْتِهِ خَوْرِي وَو، نَوِي دغه وجه الله تعالى
 په دغه سلسله کين د قسم حکم هم بيان کړو. که چرې د چا د خوله نه به اراده د قسم لفظ وتلی وی نو د هغه د
 پابندی هیڅ ضرورت نشته، ځکه چه په داسه قسم باند څه کوفت نشته. او که چرې چا په اراده سره
 قصد اقس خورې و نو هغه د خپل قسم مات کړی او کفار د ورکړی، ځکه چه چا د څه گناه کولو قسم
 خورې وی نو هغه له پکار دی چه په قسم باند ښکېک نشي. (وگوره سورة بقره، حاشیه منیر ۲۳۳، ۲۳۴،
 دارنیک د کفار د تشریح د پاره وگوره سورة نساء حاشیه منیر ۱۲۵-)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ
رَجُسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوا لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ ﴿٩٠﴾

۱۰ هغه خلقو چه ایمان مورا وره ده، د شراب و جواری او د دبارونه او فالونه، دا
تول کنده شیطانی کارونه دی، ده نه خان ساتی، امید دچه تاسوته به کامیابی نصیب شی.

۹۰ هغه د دبارونو او فالونو د تشریح دپاره وکړه سورة مائدة حاشیه نمبر ۱۲۱-۱۲۲. د جواری تشریح
هم په حاشیه نمبر ۱۲۳ کې ده. فالونه (آزلام) هم د جواری (میسر) یو قسم ده. لیکن د دواړو په منځ
کې فرق دا ده چه په عربی ژبه کې آزلام هغه فالونو او هغه قرعه اندازی ته وایي چه په هغه کې ورځه
مشرکانه عقیده او ووهونه شریک وی. او میسر هغه لوبو او کارونو ته وایي چه په هغه کې اتفاق
او اتکلی کارونه د کچې او د قسمت او د مالونو د تقسیمولو ذریعه وی.

۹۱ هغه په دې آیت کې خلور غیر نه قطعی حرام کړه شوی دی. یو شراب - دویم جواری - دریم
هغه ځایونه چه د خدا ښه نه بغیر د بل پجاء عبادت دپاره مقرر وی او یا د خدا ښه نه بغیر د بل پجا
په نوم باند د قربانی کولو او د ذکر کولو دپاره مخصوص وی. خلورم فالونه. د دوه روستونو د پیاوړتیا
تشریح مخکې شوی ده. د شرابو په خفله حکونه لاندی دی.

د دوه نه مخکې د شرابو د حراموالي په سلسله کې دوه حکونه راغلي وو، چه د سورة بقره په آیت
۲۱۹ او د سورة نساء په آیت ۳۴ کې تیر شوی دی. د دې آخری حک د راتلونکو مخکې نبی صلی الله علیه وسلم
په یوه خطبه کې خلقوته ویلی وو چه شراب د الله تعالی دیر سخت بدی شی، دیر زریه د دې د قطعی حرامی
حکم راشی، د پیاسه چه شراب موجود وی هغه و خسرڅ کړی. د دې نه لږه موده روستو د آیت
نازل شو او نبی اعلان وکړ چه اوس د پیاسې شراب وی هغه د نه څکي اوند د خوشوی بلکه هغه د طهوری
او ضائع وکړی. د دې خبر سره د حدیث په کوشو کې شراب وار و نه شو. مخه خلقو پیوس وکړه چه
یهودیانو له ښه نه و نه ورکوو؟ نبی و فرماییل "چا چه د اشیر حرام کړه ده هغه داپه
تخته کې ورکول هم منع کړی دی." مخه خلقو پیوس وکړه چه د شرابو نه سرکه و نه جوړه وو؟ نبی د هغه
نه هم منع کړل او حکم ښه وکړه چه "نه، دا وایوئ." یو صاحب بیا بیا پیوس کوو چه د دوا په طور
د استعمالولو خوا جازت ده؟ نبی و فرماییل چه "نه، دا دوا ښه ده، بلکه بیماری ده." یو بل صاحب
عرض وکړه چه اے رسول الله زموږه علاقه دیر څه ده او موږ به همت هم دیر کوو. موږ په شرابو
ستره والو لږه کوو او د ښځې مقابلو پر کوو. نبی تر پیوس وکړه کوم څیز چه تاسو څکي هغه نشه
راولی؟ هغوی اوه او. نبی و فرماییل د هغه نه خان ساتی. هغوی عرض وکړه چه زموږه علاقه
خلق خوږه ښه و نه منی. نبی و فرماییل "که هغوی و نه منله نو جنگ ورسره وکړئ."
د ابن عمر نه روایت ده چه نبی و فرماییل لعن الله الخمر و شاربها و ساقیها و بائعها و مبتاعها

و عامرها و مقصرها و حاملها و المحولة اليه. لعنت و بئس دے الله تعالى په شرابو
 باند او د شرابو په خکونکی باند او په شکونکی باند او په خرشونکی باند او په اغستونکی
 باند او د شرابو په خجورونکی باند او چه شکونکي په چا خجوره وی په هغه باند
 او د شرابو په وړونکی باند او په هغه سړی باند چه د چا د پاره وړی کیږی.
 په یو بل حدیث کین دی چه نبی صلی الله علیه وسلم په هغه دسترخوان باند د ووی
 خورولو نه منع کړی ده چه په هغه کین شراب شکلی کیږی. په اول کین خونی صلی الله علیه
 وسلم د شرابو د لوخو د استمالولو نه منع کړی وه خوروستو چه کله د شرابو د حراموالی کم
 ښه جاری شو نو بیا د پابندی ختمه کړه شوه.

د خبر لفظ په عربو کین د انکور د شراب د پاره استعمالیدو، او هغه به د غمبو
 د وریشو، د سکو، د کجورو او د شهیدو شرابونه هم د اللفظ و بیل کید و، خونی صلی
 الله علیه وسلم د حراموالی دا حکم په هغه متولوا څیر و نو باند ولین و وچه نشه راوستونکی
 وړ. په حدیث کین دا الفاظ دی چه کل مسکر خبر و کل مسکر حرام. هر نشه راوستونکی
 څیز خمر دے او هر نشه راوستونکی څیز حرام دے. **کل شراب**

اسکر فیه حرام. د شکلو هر هغه څیز چه نشه راوی حرام دے. و انا انهي عن
 کل مسکر. او د هر نشه راوستونکی څیز نه منع کوم. حضرت عمر د جمع په خطبه
 کین د شرابو دا تعریف بیان کړه و د چه الخمر ماغنا من العقل. د خمر نه مراد هر هغه
 څیز دے چه هغه عقل پټ کړی.

دا ننگی نبی صلی الله علیه وسلم دا اصول هم بیان کړی دی چه ما اسکر کثیره فقليله حرام
 د کوم څیز چه دیر مقدار نشه راوی د هغه لږ مقدار هم حرام دے. او ما اسکر الفرق منه
 فمل الکف منه حرام. د کوم څیز چه پوره توبه (صلی) نشه راوی د هغه یو کوټ
 شکل هم حرام دی.

د نبی صلی الله علیه وسلم په زمانه کین د شراب خور د پاره شه سزا مقر نه وه. کوم
 سوبه چه به په دغه جرم کین و نیول شو هغه به د خپلو، لنتو، مکو، د تاؤ کړی څادر په
 د بلی او د کجورو په لانتو باند و هلی کید و. د نبی په زمانه کین په دغه جرم باند لږیات
 نه ریات څلویښت گذارونه په جرمانو لکول شوی دی. د حضرت ابوبکر په زمانه کین
 به څلویښت کوربه دے. د حضرت عمر په زمانه کین هم په اول کین څلویښت کوربه
 سزا وه. خو چه کله هغه و کتل چه خلق د دغه جرم نه نه منع کیږی نو هغه د صحاب کرامو
 په مشوره باند اتیا کوربه سزا مقر کړه. هم دا سزا امام مالک، او امام ابو حنیفه
 او د یو روایت مطابق امام شافعی هم، د شرابو حد د کوربه دے.
 خو امام احمد بن حنبل او د یو بل روایت مطابق امام شافعی د څلویښتو کوربه قائل دی. او حضرت علی

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ
 فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ ۚ فَهَلْ
 أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا
 فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا إِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٩٢﴾
 لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا
 إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَآمَنُوا
 ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٣﴾
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَبْلُغُكُمْ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّدِ

شیطان خود اغوا رہی چہ شراب و دجوا رہی پہ ذریعہ ستاسو پہ منیم کن دشمنی او بغض
 و اچوی او تاسو د خدائے ذکر و دعا مانع نہ منع کری۔ نو آیا تاسو بہ دے خیر و نونہ منع شئی؟
 د الله او د هغه د رسول خبرہ و منی او منع شئی، لیکن کہ تاسو د حکم نہ مخ و اہر دو نو
 پوہ شئی چہ زمونہ پہ رسول باند صرف د صفا صفا حکم رسولو ذمہ واری وہ۔

کو مو خلقو چہ ایہاں را وروا و نیک عملے شروع کرو نو هغوی چہ ممکن شہ خورلی شکل
 و دپہ هے باند بہرہیخ گرفت نہ دی خوپہ دے شرط چہ آئندہ د هے خیر و نونہ خان
 و ساتی کوم چہ حرام کرہ شوی دی او پہ ایہاں باند تینک پاتی شئی او نیک کار و نہ کوی، بیا چہ
 د کوم کوم خیر نہ دوی منع کرہ شئی د هے نہ منع شئی او د الله چہ شہ فرمان دی هغہ و منی، بیا
 د خدائے دیرہ سرہ نیک لار اختیار کری۔ الله نیک عملہ خلق خوبن سوی یا

اے هغہ خلقو چہ یا مورا و پہ دے، الله بہ تاسو د هے نیکار پہ ذریعہ پہ سخت از مینست کن اچوی

رضی الله عنہم دا سزا خوبہ کری وہ۔

د شریعت ترخہ دا خبرہ د حکومت اسلامی پہ فرایضو کن شاملہ چہ د شراب و دیند و لو د پارہ د احکم پہ زور
 باند جاری کری۔ د حضرت عمرؓ پہ زمانہ کن د بنی ثقیف قبیلہ د رویشد نو دے سری دکان پہ دے و چہ حور و
 شوہ و د چہ هغہ بہ پت پت شراب خرچول۔ او پہ یوہ بلہ موقع باند پورہ یو کچہ د حضرتؓ د تاسکم پہ دے وجہ
 و سوز دے شو چہ هلته بہ پہ پتہ شراب جو رہیدل او خرچیدل بہ۔

تَنَالَهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَا حُكْمُ لِعِلْمِ اللَّهِ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ
 فَمَنْ أَعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
 لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَبِدًا
 فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا
 بِلِغِ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ أَوْ عَدْلٌ ذَلِكَ صِيًّا مَّا
 لِيذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهُ عَفَا اللَّهُ عَنْمَا سَلَفٌ وَمَنْ عَادَ

چه بالکل ستاسولاسونه اونيزه به ورته رسي، دده معلومولو د پاره چه په تاسو کين شوک
 د هغه نه غايبانه يريزي، بيا چه شوک دده خبرداري نه دوستو د الله د مقرر کړه شوي
 حدونو نه واوريدو نو د هغه د پاره دردناکه سزا ده. ا-ه خلقو چه ايمان مورا وره
 ده، د احرام په حالت کين بڼکار مه ولي، او که چرې په تاسو کين چا قصد ادا کارو کړه
 نو کوم حنا ور چه هغه وژله وي د هغه برابر يو حنا ور به د خاړو نه نذر کوي،
 چه فيصله به نه په تاسو کين دوه عادلان سري کوي، او دا نذران به که به ست
 رسولې کيږي، يا که دانه وي نو دده کناه په کفار کين به په يو شو مسکينا نو باندې دودې خورول وي
 يا به د هغه په انداز روژه نيول وي، دا حکم چه د خپل عمل مزه وځکي. ځکه
 چه نه شوي دي هغه الله معاف کړل. ليکن اوس که چرې چا د حرکت دوباره وکړه

الله بڼکار که سره پخپله وکړي، يا د بل چا سره په بڼکار کين په څه طريقه امداد وکړي، دواړه کارونه
 د احرام په حالت کين منع دي. که چرې د احرام والا سري له بل چا بڼکار ونيستې وي نو بيا هم د هغه خوراک د
 احرام والا سري د پاره جائز نه دي. البته که چرې يو سري د خپل ځان د پاره بڼکار کړه دي او بيا د هغه نه
 د احرام والا سري له د تخنه په طور څه ورکړي نو د هغه خوراک ور له جائز ده. په دغه عام حکم کين ضرر
 رسونکي ځناور شامل نه دي. مار، لږم، ليو نه سپه او نور داسه ځناور چه انسان ته نقصان رسونکي وي، د
 احرام په حالت کين د هغه وژل جائز دي.

د فيصله په هم دوه عادلان سري کوي چه د کوم ځناور په وژلو باندې به سره شو مره مسکينا نو
 نه دودې ورکوي، يا به شو مره روژه نيسي.

فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٩٥﴾ أَجَلٌ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ
وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلنَّاسِ وَحَرَّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ
حُرُمًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾ جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ
الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَمًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ
ذَلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

نود هغه نه به الله بدلا خلی، الله په ټولو باند غالب ده او د بد لې اغستلو طاقت لری.
ستاسو د پاره سمندر ښکار او د هغه خوړل حلال کړې شوي، کوم څه کښ چې تاسو ودرېږئ
هلمته هم دا خوړه شی او د قافلې د پاره تیر د لاره توبنه هم جوړولې شي. البته د وچې ښکار په
تاسو باند حرام کړې شوي، ترڅو چې تاسو د احرام په حالت کښ یئ. نو د هغه خداي د نافرمانۍ نه
ځان ساتئ چې د هغه مخې ته به تاسو ټول کیږکړی حاضر کېږه شي.
الله تعالی کعبه، چې محترم مکان ده، د خلکو د پاره (د اجتماعي ژوند) د قیام ذریعه جوړه کړه،
او د حرم میاشت او د قربانۍ څاروی او پټي هم (په دې کار کښ د امداد د پاره شامل کړل)
دا ځکه چې تاسو ته معلومه شي چې الله تعالی د آسمانونو او د زمکه د ټولو حالاتو نه خبر ده.

﴿٩٥﴾ د پرتله داسه وشی چې د سمندر په سفر کښ د لاره توبنه خلاصه شي او د خوړک د پاره د سمندر
د ځناورو نه بغير بل څه ممکن نه وي نو د دې وجه نه سمندر ښکار حلال کړې شو.

﴿٩٦﴾ په عربو کښ کعبه یوازې د عبادت یو پاک ځای نه وو بلکه د ایدو داسه مقدس او مرکزي ځای و
چې د دې په وجه د ټول ملک مالی حالت هم ښه وو او د خلکو ژوند هم په آرام تیرید و. د حج او د عمره
د پاره به د ملک د هر طرف نه خلک کعبه ته راتلل او په یو ځای کښ به راجمع کیدل او د دې په وجه به
د عربو په خور وور قوم کښ اتحاد را پید شو، د شاعرانو مقلد به کیدل او د دې په وجه به عربی ژبه
نوره هم تر قی کوله، د یو بل سره به تجارت کید و چې په وجه به د ملک مالی حالت بهتر شو.
په هنرمنو میاشتونو کښ به د عربو مسافرانو ته امن نصیب شو. په ټول کال کښ د ایدو وخت
داسه و چې د عربو قافلې به د ملک د یو سر نه د بل سره پورې په آسانه طریقه راتلې شوې. د قربانۍ
د څار وړ او د هغوی په غاړو کښ د پټو په وجه به په ټولو راتلونکینو نوره هم آسانیا شوه، ځکه چې کله به
عربیانو د څار وړ په غاړو کښ د نندې پټی ولیدل نو د هغوی به د دیر احتیاط کولو او یوه قبیلې
به هم په هغه باند د حملې کولو جرات نه کوؤ.

وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝۹۵ اَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ
 الْعِقَابِ وَأَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝۹۶ مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ
 وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ۝۹۷ قُلْ لَا يَسْتَوِي
 الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا

او هغه ته دهرڅيز علم ده. خبردار شي چې الله په سزا ورکولو کين هم سخت ده او دده
 سره د یرمعاني کونکي اور هم کونکي هم ده. پد رسول باندې خو صرف د پيغام رسولو
 ذمه داري ده، وړاندې ستاسو ښکاره او پټ حالات الله ته معلوم دي. اې پيغمبره!
 دوي ته اودا به چې پاک او ناپاک يو برابر نه دي | **کد** که د ناپاکو څيزونو
 د پيروالي هرڅومره ستا زړه له خوشحالي درولي، نو اې د عقل خاوندانو

الله يعنې که تاسو په دې انتظام باندې غور وکړو نو تاته به پخپله د دې ملک په ژوند او په مالي
 حالت کين د دې خبره پته ولري چې الله تعالی د خپل مخلوق د ناپيدې او د مخلوق د ضرورتونو څومره مکمل
 او ژور علم لري او بيا د يو يو حکم په ذريعه د ژوند څومره څومره د پروښانکو ته فايده رسوي. ديدل شوي
 دا په سوو نو کلونه چې د محمد هجري د راتلونو محکبين تير شوي دي، په دې کين تاسو د خپلو فايديو
 نه ناخبره وي او پخپله تباهي په کيدلي وي، خو الله تعالی ته ستاسو د ضرورتونو علم وړ او هغه
 صرف د کچه نه يو مرکز جوړ کړو او ستاسو د پاره د دې انتظام وکړو چې د هغه په وجه ستاسو
 قومي ژوند پخه پاته شو. چې نور به ټولې خبرې پريږدي او صرف په دې به يوه خبره غور وکړي
 نو ستاسو به يقين رامنځته چې د الله د حکمونو په پابندۍ کين ستاسو څومره خيږ ده او په دې حکمونو کين هغه
 فايده ستاسو د پاره پټې پرته دي چې نه پر تاسو پخپله پوهيږي او نه هغه پخپلو تدبيرونو سره
 پوره کولې شي.

الله د آيت د قدر وقيمت يو بل قسم معيار پيش کوي چې په ظاهره د انسان د معيار نه بالکل مختلف ده
 په ظاهره چې کومه نوښت روپي د پنځو روپو په مقابل کې زياته وي ځکه چې هغه سل دي او دا
 پنځه. ليکن په دې آيت کې د ارشاد ده چې سل روپي که د يو نا جائز حاصلي کړي وي نو هغه ناپاکه
 دي او پنځه روپي که د يو جائز کسلي وي هغه پاکه دي، او ناپاک که هر څومره زيات وي خود پاکو
 برابر کيد نه شي. د گندگي د ميري نه د عطريو څانگه زيات قدر لري او د متياز وده يو
 دک څانگه په مقابل کې د پاکو او بویو په لپه زيات وزن لري. نو په دې وجه پکار دي چې يو هوبنډيا
 انسان په حلالو باندې صبر وکړي اکو که په ظاهره هغه حلال لږ وي (دې قدر وي)، او دغه شان پکار دي چې

قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ ﴿٥١﴾ مَا جَعَلَ
 اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامِرٍ وَلَٰكِنَّ

سنائسہ ہونے لگیں۔ پوسے دے دے قسم، تپوسہ کریں، بیاہغوی دے دے خبرو پہ
 وجہ پہ کفر کین مبتلا شو۔

اللہ نہ ہے بحیرہ مقرر کری وہ نہ سائِبہ اور نہ وصیلہ اور نہ حامر۔ خو

۵۰۸ ہے لہٰذا نہ کوئی "پہ دے دوار و حدیش نو کین یوں ہی حقیقت طرفتہ اشارہ شوی دہ، کوئے خبر پہ
 اللہ جملے بیان کری دی اوڈھے تفصیل نے نہ دے بنو دے، او یا کوم حکم نہ چہ نے لہٰذا بیان کری دی
 او پہ ہے کین نے شہ مقدار یا تقدار یا نور مقرر تیا نہ دہ کرے، نوڈھے دا وجہ نہ دہ چہ کین ڈھے نہ
 ہیر شوی دی، تفصیل بنو دل پکار و خو وے نہ بنو دے، بلکہ دے اصل وجہ دہ چہ ہے ۵۰۸ نہ
 غواہی چہ دے خبر و تفصیلات و محد و دشی ہے، پہ دے حکم نو کین و خلق و پارہ فراخی سائل غواہی
 اورے چہ دیو سپہ خانہا تپوسہ کوئی او خبر و یو خاص حالت نہ دے رسول کو کوشش کوئی، او کہ ڈ اللہ اوڈ
 رسول ڈ کلام نہ یوہ خبر پہ ہیج طریقہ نہ را دشی او دے پہ قیاس اوڈ استنباط پہ ذریعہ سرہ و جمل
 نہ مفصل، و مطلق نہ مقید اوڈ غیر معین نہ معین جو رہ دی، نو پہ حقیقت کین داسرے مسلمانان
 پہ نو یہ خطرہ کین اچوی۔ دا حکم چہ کوئے خبر دے انسان و قتل نہ پور تہ دی پہ ہے کین چہ شومرہ
 لیا تہ خبر دے کوئے نو ہغور مرہ بہ زیات پریشا نہ کیرے، او پہ حکم نو کین چہ شومرہ زیات بند پڑو نہ
 دی نو ہغور مرہ و خلاف و رزی زیات امکانات دی۔

۵۰۹ یعنی اول ہغوی پچیلہ پہ عقید و او حکم نو کین باریکی لتول شروع کرل اوڈ یو یو شیز
 پہ بارہ کین نے پہ تپوسہ نو تپوسہ نو ڈ بندیز نو یو جال خان لہ تیار کرو، بیا پہ چیلہ پہ ہے
 کین و قتل او پہ غلطو عقید و او بد عمل نو کین مبتلا شو۔ دے دے دے نہ سراد
 یہودیان دی قرآن او محمد صلی اللہ علیہ وسلم لتول مسلمانان خیر ارکری دی چہ دے خلق پہ
 نقش قدم باندہ غشی، خوسرہ دے مسلمانان و یہود و پہ پیروی کین شہ کیم نہ دے پرہینو دے۔
 ۵۱۰ لکہ شکم چہ زمونہ پہ ملک کین غوا، غویہ او چیلہ و خدا نے پہ نوم یا دیوبت یا قہر
 یا دیوتا یا دیو سپر پہ نوم پرہینو لہ کیری، اوڈھے نہ خدمت اغتیل یا ہغہ و ہیج کول
 یا ہے نہ شہ فائدہ اغتیل حرام کتر لہ کیری، ہم دے شان و جاہلیت پہ زمانہ کین پہ عربیانو
 پہ مختلف طریقہ و خنا و رسد قہ کرل او بیا پہ ہے پرہینو ل او خان لہ خان لہ نومونہ پہ ہے
 ورلہ کینو دل۔

بحسیرہ ہے او پنے نہ وائی چہ پنڈھ ہی نے نا وری وی او پہ آخر کین نے نرنجہ شوہ وی۔
 نوڈھے غور نہ ہے شہیرہ کرد او آ زادہ نہ ہے پرہینو دلہ۔ بیا پہ پرہینو شوک سوریدل، نہ بہ ڈ

الَّذِينَ كَفَرُوا وَيُفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ ۖ وَكَثَرُهُمْ
 لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٣٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ اللَّهُ
 إِلَىٰ الرَّسُولِ قَالُوا احْسَبْنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۖ وَكُلُو
 كَمَا كَانُوا يَكُونُونَ ﴿١٣٤﴾ لَا يَهْتَدُونَ ﴿١٣٥﴾

دا کافران پہ اللہ باندہ دروغ توہمت لکوی او پید دوئی کن اکثر بے عقلہ دی (چہ دایہ
 وھیات منی)۔ او هرکله چہ ورته او ویلے شی چہ راشی دے قانون ته کوم چہ اللہ نازل
 کرے مے او دے پیغمبر طرفته راشی نوپہ جواب کن وایی چہ زمونہ دپاره خویش هغه
 طریقہ کافی ده چہ په کومه باندہ مونہ چیل پلار نیکنه موندلی دی۔ آیا دوئی به
 په پلار نیکنه پسے شی اکوکه هغوی په هیثم نه پوهیدل او د صبحم لارے نه هیل و خبر نه وو؟

هغه پی چا غل، نه به چا ذبح کوله او نه به ترچا دری شکلوله۔ د هغه به خوبه وه چہ په کوم پتی او باغ
 کن به خریدله او چہ د کوم گودر نه به ته او د شکله۔

سائپه هغه او بن یا او بن ته وایی چہ هغه به د خه مراد په پوره کید و باند یا به د خه بیماری نه په
 شفا موندلو باند یا به د خه خطر نه په پچ کید و باند د شکرانے په طور خیرات کرے شوه۔ دغه دنگه
 چہ د کوم او بن به لس۔ نیچے بچی پیدا شوه نو هغه به ته هم آزاده پرینودله۔

وصیله۔ که د چیلی به اولنه تر نیچے پیدا اش نو هغه به ته د خدا یا نو په نوم ذبحه کوو۔ او که
 په اول خل به نیچے بچی پیدا شوه نو هغه به ته حان له پرینوده۔ لیکن که ترا و نیچته به دواړه یو
 نمائے پیدا اش نو بیا به ته د ذبح کولو پچائے باند هم دغسے د خدا یا نو په نوم آزاد پرینود او د
 هغه نوم به وصیله وو۔

حام۔ که دیوا او بن نو به د سورلی کوکو قابل شونو دغه بود او بن به ته آزاد پرینودو۔
 دغه دنگه چہ د کوم او بن د نطفه نه به لس نیچے پیدا اش نو هغه به ته هم آزاد پرینودو۔

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ
 إِذَا هْتَدَيْتُمْ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
 تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةٌ بَيْنَكُمْ إِذَا اخْتَرَا أَحَدُكُمْ
 الْمَوْتَ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَيْنِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ أَوْ آخَرَيْنِ مِنْ
 غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ

اے ہفہ خلقو چہ ایمان مورا و پے دے، و چیل خان فکر کوی، چہ تاسو پچیلہ پے نیغہ لاس
 باندیتی نو دے بل و گمراہی نہ تاسو نہ هیچ نقصان نہ رسی، تاسو تہو لو تک اللہ طرفہ
 دے، بیا ہفہ پے درتہ و بنائی چہ تاسو شہ کول۔

اے ہفہ خلقو چہ ایمان مورا و پے دے، ہر کلمہ چہ پے تاسو کین پچا و مرک وخت راشی او ہفہ وصیت کوی
 نو دے و پارہ و شہادت نصیب دا دے چہ تاسو دے لے نہ دے و تہ عا دلان سری کواہان مقرر کرے شی، یا کہ
 چہ تاسو سفر پے حالت کین یی او ہلتہ دے و مرک مصیبت پینش شی نو دے غیر مسلمونہ و دودہ تہ

۱۱۹ یعنی پچلے دے چہ سرے ہر دختہ دے تہ کوری چہ فلانے شہ کوی او دے فلانی پے عقیدہ کین
 شہ خرابی دے او دے فلانی پے عمل کین شہ کیم دے، ہفہ لہ دا پکار دی چہ دا دے کوری چہ دے پچیلہ شہ کوی۔
 ہفہ لہ دا فکر کول پکار دی چہ چرتہ دے خیل خیالات، خیل اخلاق او خیل اعمال خراب خونہ دی۔ چہ
 سرے پچیلہ دے خدا نے حکونہ مئی، دے خدا نے دے مخلوق چہ کوم حقونہ پے دے باندی راشی ہفہ ادا کوی، او دے
 معیم ژوند تیر و لو کوشش کوی چہ پکین امر بالمعروف او نہی عن المنکر ہم شامل دی، نو یقینا چہ
 دے بل چا و گمراہی نہ دے نہ هیچ نقصان نشی رسیدے۔

دے آیت دا مطلب ہر کونہ دے چہ سرے دے پچیلے کامیابی فکر کوی او دے بل چا و اصلاح فکر و نہ
 کوی۔ حضرت ابوبکر صدیق پے پچیلہ یوہ خطبہ کین دا غلطی درستہ کوی دے او فرمائی چہ: "اے خلقو،
 تاسو آیت لولئی او دے غلطہ معنی کوی۔ ما دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ دا و رید لی دی
 چہ فرماییلے چہ ہر کلمہ دے خلقو دا حال شی چہ ہغوی بدی وینی او دے ہفہ دلرے کولو کوشش نہ کوی،
 ظالم دینی چہ ظلم کوی او منع کوی نہ، نو دا خیرہ شہ لہ دے چہ خدا دے پے تہو لو عذاب راولی
 پے خدا نے و قسم وی چہ پے تاسو باندی لازم دے چہ دے نیکی حکم کوی او دے بدی نہ خلق منع کوی، کئی
 نو اللہ پے پے تاسو باندی دا دے خلق مسلط کوی چہ پے تاسو کین ہر دے تہو لو نہ زیات خراب خلق وی او
 ہغوی پے تاسو نہ سخت تکلیفونہ در رسی، بیا پے تاسو نیکان خلق دے خدا نے نہ دے عاکلے غواہی خو
 قلیبوری پے نہ۔

الْمَوْتِ تُحِبُّونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ فَيُقْسِمُنِ بِاللَّهِ إِنْ أُرْتَبِتُمْ
لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا تَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ
إِنَّا إِذَا لِمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٣٩﴾ فَإِنْ عُثِرَ عَلَىٰ أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّ أَثْمًا
فَالْآخَرِينَ يَقُومُونَ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ
الْأُولَىٰ فَيُقْسِمُنِ بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا
وَمَا عُتَدَ لِنَا إِنَّا إِذَا لِمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٠﴾ ذَلِكَ أَدْنَىٰ

کواهان و آغشته شی. بیا موکه شه شک راشی نو دے مانعہ نہ روستود دواہ کواهان (پہ جو ما
کبن) حصار کرے شی او هغوی دپہ خدائے قسم و خوری او د وائی چہ "موبزہ د خپلے
فایده د پاره کواھی نه خرشو و اگرچه زمونږه شوک رسته داروی (خو موبزہ د هغوی
رعایت نه کوو)، او نه موبزہ د هغه کواھی پتوونکی یوچه هغه د خدائے د پاره وی، که
موبزہ داسے وکړه نو په کنهکا نا نوکبن به شمار شو، لیکن که داپته ولږی چہ دے دواړه پ
کناہ کبن خان را ویتلے دے نو بیا د ددوی پخلے دوه نورسری، چہ د دوی په نسبت د
کواھی د پاره زیات مناسب وی، د هغه خلقونه ودریږی چہ د چا حق و هله شوے وی، او
هغوی دپہ خدائے قسم و خوری او د وائی چہ "زمونږه شهادت د هغوی د شهادت
نه زیات په حقه دے او موبزہ پخپله کواھی کبن هیڅ زیاتنه نه دے کړی، او که
موبزہ داسے وکړه نو ظالمان به یو په دے طریق سره زیات امید کیدے شی

لله یعنی دینداره، رنجینه او با اعتماد مسلمانان۔

لله ددے نه معلوم شو چہ د مسلمانانو په معاملو کبن صرف په هغه حالت کبن غیر مسلم
خلق کواهان نیول درست دی کله چہ مسلمان د کواھی د پاره موجود نه وی۔

أَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلَى وَجْهِهَا أَوْ يَخَافُوا أَنْ تُرَدَّ أَيْمَانٌ
بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الْفَاسِقِينَ ﴿١٠٨﴾ يَوْمَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرُّسُلَ يَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ
قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾ إِذْ قَالَ اللَّهُ
لِإِسْمَاعِيلَ ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَى وَالِدَتِكَ إِذْ
أَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ فَكَلَّمَ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا ۝ وَ

چہ خلق بہ تیک تیک شہادت کوی، یا کم از کم دے خبرے نہ بہ یریبیدی چہ زمونہ و قسمونو
نہ روستو چوتہ و نور و پہ قسمونو باند زمونہ تردید و نہ شی۔ کہ اللہ نہ ویریبیدی او و اورئی چہ
اللہ نافرمانہ خلقوتہ ہدایت (الام بنودنہ) نہ کوی؟

پہ کومہ ۱۲۲ روح چہ بہ اللہ ہول رسولان را جمع کوی او پیوس بہ تر و کوی چہ تا سولہ شہ جواب در کوی
شو، نو ہغوی بہ عرض و کوی چہ مونوتہ ہیچ علم نشہ، ہول پت حقیقتونہم تاتہ معلوم دی۔ بیا
ہغہ وخت بہ خیال کن را ولئی چہ شہ وخت بہ اللہ تعالیٰ عیسیٰ ابن مریم تہ فرمائی چہ اے دمریم خوبہ
عیسیٰ، را یاد کرہ ز ما ہغہ نعمت چہ ما پہ تا او ستا پہ مور باند کرے وو، ما پہ روح پاک سرہ ستا مدد
و کوی تاہ پہ زانکو کن ہم و خلقو سرہ خبرے کولے او چہ ویر عمرتہ ورسیدے، نو ہم، ما تاتہ

۱۲۲ یعنی قیامت پہ روح۔

۱۲۳ یعنی چہ تا سولہ دنیا کن خلقوتہ و اسلام دعوت و کولو نو ہغوی تا سولہ شہ جواب در کوی۔

۱۲۴ یعنی مونوتہ خصوصہ ہغہ لب ظاہری جواب معلوم دے کوم چہ زمونہ پچنل ژوند کن مونوتہ
را کوی شوے وو۔ باقی پاتے شوہ دا خبرہ چہ بہ حقیقت کن زمونہ و دعوت اثر خورہ وو، د کوم خلہ پور
وو او پہ شہ شکل کن ورا، نو دے صحیح علم ستانہ بغیر بل چاتہ نئی کیدے۔

۱۲۵ اولے پیوس بہ د تہولو رسولان فونہ پہ جمع کیری۔ بیا بہ دیو یو رسول نہ خان نہ خان لہ شہاد
اغتیلے کیری لکہ شہکہ چہ پہ قرآن کن پہ و یو خایونو کن دا ارشاد شوے دے۔ پہ دے سلسلہ کن چہ بہ
حضرت عیسیٰ علیہ السلام نہ کوم پیوس کیری ہغہ خاص طور دلالتہ ذکر کرے دے۔

إِذْ عَلَّمْنَاكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ
الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِأِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ
طَيْرًا بِأِذْنِي وَتُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ بِأِذْنِي وَإِذْ
تُخْرِجُ الْمَوْتَى بِأِذْنِي وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَنْكَ إِذْ
جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَذَا إِلَّا
سِحْرٌ مُبِينٌ ۝ وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ امْسُؤْا بِي وَ
يَرْسُولِي قَالُوا أَمَّا أَشْهَدُ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ۝ إِذْ قَالَ

کتاب اود حکمت، تورات اود انجیل تعلیم در کرو، تا به زمانہ حکم دختہ نہ د مغوی
شکل جو رولوا و پھٹے کہہ یہ پتہ کولو اود دھتہ نہ بہ زمانہ حکم مغوی جو رید لہ، تا بہ مور زادی
ہر وند اوجذامی مریض (بکے یا پھٹے کو تے ریڑی) زمانہ حکم شد کولو تا بہ مری زمانہ حکم را ایستل
بیا چہ تا کلہ نبی اسرائیل تہ بنکارہ لہ و یورے او پھ ہغوی کن چہ شوک د حق نہ
منکر و و ہغوی اودے چہ دانے خود جادو نہ سوا بل ہیتر نہ دی نوتہ ماء ہغوی
نہ پھر کرے، او کلہ چہ ما حواریا نوتہ اشارہ و کرے چہ پہ ما باند اوز ما پھ رسول باند
ایمان را ورپی نو ہغوی اودے چہ مونزہ ایمان را ورو اوستہ کواہ اوسہ
چہ مونزہ مسلمانان یو۔ (حواریا نو پھ سلسلہ کن) دادا قہ

لالہ یعنی مرکب حالت نہ بہ و د ژوند حالت تہ را ایستل۔

۱۳۴ یعنی حواریا نو چہ پہ تاباند ایمان را ورے و و ہغہ ہم زمونزہ فضل وجہ وہ اومونزہ ورلہ
توفیق ور کرے و، کشتی نو پہ تاکن خود و مرہ طاقت نہ و و چہ پہ دغہ قولہ آبادی کن و یو تصدیق کوکے
پہ خپل طاقت پیدا کرے و۔ ————— پہ اشارہ کن تے دلتہ دہم و بنود لہ چہ د حواریا نو اصلی دین اسلام
و و عیسائیت نہ و۔

۱۳۵ چونکہ د حواریا نو ذکر رلے نو پہ مہ وجہ د روان تقریر پہ منہ کن د حواریا نو پہ حقلہ دیوے
پہ واقعہ طرنتہ اشارہ و کرے شرع۔ د مہ واقعہ نہ دا خبرہ صفا ظاہر میری چہ کو مو شاگرد نو د میو
نہ منافع تعلیم حاصل کرے و و ہغوی تہ میو یا انسان اوصرف یونہ بنکارید و اود ہغوی پہ خوا خاطر
کن ہم د خپل مرشد (لار بندہ ونکی) پہ حقلہ دا خیال نہ و و چہ دے یا خو خدا تے دے یا پہ خدا ایہی کن شریک

الْحَوَارِيُّونَ يُعِيسِي ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنْزِلَ
 عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾
 قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمِئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ أَنْ قَدْ
 صَدَقْتُنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ عِيسَى ابْنُ
 مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا
 عَيْدًا إِلَّا وَلَنَا وَآخِرُنَا وَآيَةً مِنْكَ وَأَرْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ

هم يادہ ساتی چه هرکله حواریانو اووے "عیسی ابن مریم، آیا ستارہ پہ موبزہ باندہ آسمان
 نہ خوراک یوہ خواجہ نازلوے شی؟" نو عیسی ورتہ او وئیل دے اللہ نہ ویریدی کہ تاسو
 مومنان یی۔ هغوی ورتہ اووے "موبزہ خوبسن دا غوار وچہ ددغے خواجہ نہ خوراک
 وخوروا و موبزہ زہونہ مطمئن شی او موبزہ معلومہ شی چه تا موبزہ تہ شہ وئیلی دی هفہ
 رشتیادی او موبزہ پہ هفہ باندہ کواہان شو" نو عیسی ابن مریم دعا وکرہ "اے خدا یا
 ز موبزہ رب، پہ موبزہ باندہ آسمان نہ یوہ خواجہ نازلہ کرے چه هفہ ز موبزہ دپارہ
 اوز موبزہ دھکینوا وروستنو خلقو دپارہ د خوشحالی یوہ موقع وگزی او
 ستاد طرفہ یوہ نیشہ وی، موبزہ روزی راکہ اوتہ بہترین

دے ویا د خدا دے خوے دے۔ او داتکہ میم چیلہ ہم هغوی تہ چیل خان دیوے اختیار بندہ پہ شان
 پیش کرے وڈ۔

دلہ دا سوال راہید اکبر ی چد کوے خبرے اترے بہ قیامت پہ رنج کبری، پہ هفہ کن بہ ددے
 خبرے کولو شہ موقع وی؟ ددے جواب ددے چه ددے خبرے د هفہ خبر و سرہ ہیخ تعلق نشہ کوے
 چه بہ قیامت پہ رنج کبری ہلکہ د قیامت د ورے کوم حالات چه پہ دنیا کن د عبرت دپارہ بیانیہ
 ددے تعلق د هفہ سرہ دے۔ کوے خبرے چه بہ قیامت کن کبری د هفہ ذکر دلہ پہ دنیا کن
 ددے دپارہ کبری چه عیسایان تر عبرت داخل اد بیخ لایہ تہ راشی۔ دا وجہ دے چه قیامت پہ
 دے خبر و کن د حواریانو ددے واقعہ ذکر منہ کن راوستل پہ ہیخ شان سرہ تعلق نہ دے۔

الرَّزِقِينَ ﴿۳۷﴾ قَالَ اللَّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدَ مِنْكُمْ
فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَّا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿۳۸﴾
وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يُعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اأَنْتَ قُلْتُ لِلنَّاسِ امْخُذُونِي
وَأَتَى إِلَهِينَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالَ سُبْحَنَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ

روزی و رکونے ہے۔ خدا نے جواب دے کر فرمایا کہ ”وہ اپنے تئیں نازل کر کے تم پر
دوست ہو چاہتا ہے سو کچھ نہ کہو ہرگز نہ کہو ہرگز نہ کہو ہرگز نہ کہو ہرگز نہ کہو
ورکری“۔ غرض ہرچہ کہ (دوسرا احسانا تو یاد دلونہ پس) اللہ نے فرمایا ہے
”اے عیسیٰ ابن مریم، آیا تیرا خلق تو ویلی و وحیہ خدا ہے نہ سوا مائتہ و زما مورتہ
ہم خدا ہے“ و ایسی؟ تو ہرگز نہ کہو کہ جواب کہن کو ایسی ہے ”سبحان اللہ، زما مائتہ و زما مورتہ“

۳۷ قرآن پر دوسرے بار کہن خاموش ہے چہ داخوا ہے یہ حقیقت کہن نازلہ شہ او کہ نہ دہ چہ معتبرہ ذریعہ
نہم دہ سوال جواب نہ ملا و پری دہ اسکتہ دہ چہ داخوا ہے نازلہ شوی وی اودام ممکنہ دہ چہ دہ سختہ
دہمکتی نہ دوستو حواریا نو خیل درخواست واپس افسوس وی۔

۳۸ عیسیٰ یا نوہ اللہ سرہ صرف مسیح اور روح القدس پر خدا ہی کہن نہ دو شریک کری، بلکہ دوسرے مورتہ
حضرت مریم نہ کہ ہم معبود جو رکریے و۔ حضرت مریم علیہا السلام کے خدا ہی یا ہفتہ قدوسیت
متعلق اشارہ قدر لہ ہم یہ بایسٹل کہن نشہ۔ دہ مسیح نہ دوستو دہریو سوو کالو پورے عیسیٰ یاں دہ
خیال نہ بالکل نا آشنا و۔ دہریہ عیسوی صدی پہ آخر کہن دہ سکندریہ دہ دینییا تو حسنو حالانو پہ اول
خل دہ حضرت مریم دہارہ دہ ”امرا اللہ“ یا ”خدا ہے مور“ الفاظ استعمال کرن۔ دہ نہ دوستو روو
دہ مریم دہ خدائی عقیدہ اوہ مریم دہ عبادت طریقہ پر عیسیٰ یاں کہن شروع شہ۔ لیکن پہ اول خل کہن
چرچ (CHURCH) دہ مسئلہ تیار نہ و، بلکہ دہ مریم عبادت کوونکو تہ پہ دہ دہریہ عقیدے
والا ویل۔ دہ مسطوریں دہ عقیدہ دہ چہ دہ مسیح پہ یو ذات کہن دوہ خانہ خانہ مستقل شخصیت نہ
جامع شوی دی۔ کد چہ عیسیٰ یاں دہ مسطوریں پہ دہ عقیدہ باند کرم کرم بچونہ شروع کرن، نہ و
صفائی کولو دہارہ پہ سنگس کہن پہ بنار افسوس کہن یوہ غونہہ مقرر شہ، پہ دہ غونہہ کہن پہ
اول خل دہ کلیسا پہ سرکاری تہ کہن حضرت مریم دہارہ ”خدا ہے مور“ لقب استعمال کرے شہ۔
نتیجہ دہ دار اوو تہ چہ دہ مریم دہ عبادت کرم مرض دہ کلیسا نہ بہر خورد و اوس پہ کلیسا کہن نہ
پہ تیزی سرہ خوردیل شروع شہ، اوہ قرآن دہ نازلید و پورے خبر دہ تہ رسیدہ چہ دہ
حضرت مریم نہ یوہ دہمرہ لویہ ”دیوی“ جو رہ شہ چہ دہ دہریہ دہاندیلار، خوہ اور روح القدس ہیہ پاتہ
نہ شہ۔ دہ دہریہ دہ خانہ پہ خانہ پہ کلیسا کانو کہن ایسہ شہ و۔ دہریہ دہاندیلار دہ عبادت تہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

أَقُولُ مَا لَيْسَ لِي بِحَقِّ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا
فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١١٩﴾
مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ أَعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ
وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مِمَّا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ
أَنْتَ السَّاقِبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٢٠﴾ إِنْ

ہم خبر ہم کرے وہ چہ دہے کہ کو ماتہ حق نہ دو، کہ چہ مہ ما داسے خبر کرے وہ نہ
تاتہ بہ ضرور معلوم وہ، تاتہ بند معلوم دی ہر ہفہ خہ چہ زما پہ زہ کن دی اوماتہ
ہفہ نہ دی معلوم خہ چہ ستاہ زہ کن دی، تہ خو پہ تہ لو پتہ حقیقتو نو عالم تہ۔ ما
ہفوی تہ دہے نہ سوا ہیٹ نہ دی ویلی کوم چہ تاماتہ حکم کرے دو، یعنی دا چہ دہ اللہ
بند کی وکری چہ زما ہم رب دے اوستا سہم رب دے۔ ترہے وختہ پورے زہ دہفوی
نکران دوم ترخو چہ زہ دہفوی پہ منیم کن موجود دوم۔ کلہ چہ تازہ واپس راوغو خلم
نوبیا پہ ہفوی باند تہ نکران وے اوتہ خو پہ تہ لو خیرو لو باند نکران یے۔ اوسے

طریقہ ادائیگی، ہم دہے نہ بہ دعا کاٹے غونٹے کیدے، ہم ہفہ فریاد اورید وئی، حاجت پورہ کوئی، مشکل
آسانہ وئی اود غریب و مدد کار وہ، اود عیسایانوہ بروئے اود اعتماد لویہ ذریعہ دہ خدا کے مورثیات
او مرستہ حاصل وے۔ دہ جہتینین قیصرہ چیل یو قانون پہ سرکن دالیکی دی چہ زماہ سلطنت
مدد کار حضرت مریم دہ۔ دہ ہفہ مشہور نرسیس نوے جرنیل پہ میدان جنگ کن دہ حضرت مریم
ہدایت اور ہنائی غواری۔ دہی صلی اللہ علیہ وسلم پہ زمانہ کن ہر قل نوے قیصر پہ خیلہ جندہ
باند دہ "خدا کے مور" تصویر جو کرے وے اود ہفہ دا پورہ یقین وچہ دمہ تصویر پہ برکت
بہ دہ جندہ نہ بنکتہ کیری۔ اگرچہ پہ روستن و صد و کن دہ تحریک اصلاح دہ اثر دہ وچہ نہ دہ
پرو تہتنت عیسایانوہ مریم دہ عبادت خلاف آواز نہ پہ زور دہ وخت کرد، لیکن رومن
کیتھولک کیا دہن ورتہ پورے پہ دہ طریقہ باند روان دہ۔

تَعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عَبْدُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ
 الْحَكِيمُ ۝ ۱۱۸ قَالَ اللَّهُ هَذَا يَوْمُ مَنِّفَعِ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ
 لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا
 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝ ۱۱۹ لِلَّهِ
 مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ ۱۲۰

کہ تہ ہغوی نہ سزا ورکھے نو ستا بند کان دی ا و کہ معاف ہے کرے نو تہ غالب ا وحکمت
 والا ہے " نو بیا بہ اللہ وفر مائی " دا ہغہ ورج دہ چہ پکن رینستونو خلقتوہ خپلہ
 رشتیا وینا فایدہ ورکوی، د ہغوی د پارہ دا سے باغونہ دی چہ لاند تر لے بہیدری،
 دلہ بہ ہغوی ہمیشہ و سی، اللہ د ہغوی نہ را ضی شو، ا و ہغوی د اللہ نہ، د الویہ
 کا میابی دہ "
 د زمکے ا و د آسمانوں ا و د تہ لو خیر و نو باد شاہی خاص د اللہ دہ ا و ہغہ پہ ہر
 شیز پاند قدرت لوی

ضمیمہ

(د حاشیہ نمبر ۳۶ پہ سلسلہ کتب تشریح)
 پہ دے سلسلہ کتب دا خبرہ د ذکر قابلہ دہ چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام کھٹکلہ د خپل پیروکارانوں نوم "عیسائی"
 یا "مسیحی" نہ و ایں بودے۔ محکمہ چہ ہغہ پہ خپل نوم پاند د یونوی مذہب جو رولو د پارہ نہ وورا لے۔ د
 عیسیٰ دعوت د ہغہ دین تازہ کولو د پارہ و و کو کم چہ حضرت موسیٰ علیہ السلام ا و د ہغہ نہ محکمہ روستو پیرو
 را وری و و۔ پہ دے وجہ ہغہ د عامو بی اسرائیلونہ، اوشوک چہ د موسیٰ پہ شریعت پاند و و د
 ہغوی نہ نے نہ یو جد ا دہ جو رہ کرہ ا و نہ نے د ہغوی نہ یو مستقل نوم کیسودو۔ د عیسیٰ اولی
 پیروکارانوں نہ خپل خان د اسرائیلی ملت نہ جد ا گز لو، نہ یوہ مستقلہ دلہ و ا و نہ نے
 خان نہ یو خاص نوم یا نبہ جو رہ کری وہ۔ ہغوی بہ د عبادت د پارہ د عامو یہود یا نوسرہ د بیت المقدس
 عبادت خانہ تہ تلل ا و خپل خانہ د موسیٰ د شریعت پاند کنرو۔ (و کوہ کتاب اعمال ۱۳: ۱-۱۴: ۱۰)
 روستو بیا د جد ا یی علی د و د اہ خونہ شروع شو۔ یو طرفہ د حضرت عیسیٰ پہ پیروکارانوں کب پو لوس

اسینت پال) د شریعت پابندی ختمہ کرہ او دا اعلان تے ذکر وچہ د نجات د پارہ صرف پہ میسر باندا بیان راوہل کافی دی۔ او بل طرفتہ د یهودیانو عالمانو د میسر منکر و ترویہ کسراہہ فرقہ او ویلہ او د عامو بنی اسرائیلو تہہ ہیل کرل۔ لیکن سوہ ددے جدائی پہ اول کن ددے نوے فرقے شہ خاص نوم نہ وو۔ پچیلہ د میسر منکر و بہ کلہ د خیل خان د پارہ د "شاگرد" لفظ استعمالو لو، او کلہ بہ تے د خیلو منکر و ذکر د "رونرو" (اخوان)، "ایمان دارو" (مؤمنین)، "چہ ایمان تے راوہے" (الَّذِينَ آمَنُوا) او د "مقدسینانو" پہ الفاظو سرہ کولو۔ کتاب اعمال ۲۲: ۳۲-۲۶: ۱۱-۲۹: ۱۳-۵۲: ۱۱۵-۲۳: ۱۱۵ رومیون ۱۱۵-۲۵: ۲۱-۲۱: ۲۱)۔ ددہ برخلاف یهودیانو بہ دے خلقو تہ کلہ "کلیلی" ویلہ او کلہ بہ تے ورتہ د "ناصریانو بدعتی فرقہ" ویلہ (اعمال ۲۳: ۵-۵: ۲۱)۔ دانوم ہغوی د تہوتے مسخرے پہ طور شکہ ایہود وچہ د عیسی د وطن نوم ناصرہ وو او د فلسطین پہ ضلع کلیل کن وو۔ لیکن داد تہوتو قومونہ د دمرہ مشہور نہ شوچہ د میسر د منکر و نوم شوے دے۔ ددے دے موجودہ نوم میسی (CHRISTIAN) اول خل پہ سکس، یاسکس، کن دانطاکہ مشرکانو ایہود لے وو، او کلہ چہ سینت پال او برنیاس ہلتہ ورسیدل نوہ خیل مذہب عام تبلیغ تے شروع کرو۔ (اعمال ۱۱: ۲۶)۔ ۱۵ نومرم پہ اصل کن د تہوتے مسخرے پہ طور مخالفینو ایہود لے وو، او د میسر منکر پہ خاں باندا ددے نوم ایہود لوتہ تیار نہ وو۔ لیکن ہرکلہ چہ ورتہ د شمنانو ہم دانوم ویشلونوہ ہغوی لبہ دانومشرانو او ویل چہ ستاسو نسبت مسیح تہ کوی او "مسیحیان" ورتہ وائی نوتاسولہ پرشرم نہ دے پکار۔ (۱۲: ۱۶)۔ دغہ شان رو رو دوی ہم خان تہ ہفہ نوم ویشل شروع کرل کوم چہ پرد شمنانو د تہوتے پہ طور ایہود لے وو، ان تردے پورے چہ پہ آخر کن د ہغوی تہ دا خبرہ ہیل و ہیرہ شہوہ چہ دا پہ اصل کن یو خراب نوم وو۔

دغہ وجہ دہ چہ قرآن مجید د میسر منکر پہ میسی یا عیسیٰ نوم سرہ نہ دی یاد کری۔ بلکہ ہغوی تہ دا خبرہ وریادہ کرہ چہ تاسوپہ اصل کن د ہفہ خلقو یی چہ عیسی ورتہ او از کرے وو چہ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ، "شوک دے چہ د اللہ پہ لار کن زما مدد د کری" او ہغوی ورتہ جواب وکرے وو چہ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ "مونہ د اللہ پہ لار کن مدد کار یو"۔ یہ دے وجہ تاسوپہ حقیقت کن انصار یا نصاریٰ یی۔ لیکن نن عیسیٰ تبلیغیان پچائے ددے چہ د قرآن شکر میہ ادا کری، ہغوی التا د شکایت کوی چہ قرآن مونہ تہ د میسی پچائے نصاریٰ لے اووے۔

تَقْوَى الْفُلَانِ

الْأَنْعَامِ

الانعام

نوم | دوسرے سورۃ پر رکوع شپا رکھو اور لکھو کہ کنی دے غنہ خاں رو (انعام) کہ حرام مالی اور حلال مالی
نزدیک شوعہ دے کومرچہ د اہل عرب پر خیال کن حرام اور حلال وو۔ پر دے مناسبت سرہ دے دے نوم
"الانعام" الیہود لے شوعہ دے۔

دنازلید و زمانہ | دابن عباس روایت دے چہ داتول سورۃ پر یو وخت پر مکہ کن نازل
شوعہ وو۔ حضرت معاذ بن جبل د ترہ لور اسماء بنت یزید وائی چہ کلد اسورۃ پر نبی صلی اللہ علیہ وسلم
باند نازلید و نو ہفہ پر او بند باند سور وو، مائے پرے بیولے وو اور زیات بوج د وچہ درد او بندہ
د سے بکاریدہ لکہ چہ ہد وکی مے مات پیری۔ پر دوا یا تو کن د اہم رائج چہ پر کومہ شپہ داسور
نازل شونو پر ہفہ شپہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پر چا و لیکلو۔

دوسرے سورۃ د مضمون نو نہ د اصفا معلوم پیری چہ داہہ د مکی دور پر آخر وخت کن نازل
شوعہ وی۔ حضرت اسماء بنت یزید روایت ہم ددے خیرہ تصدیق کوی۔ حکمہ چہ ہفہ د
انصار و نہ وہ اور ہجرت لدرستوئے ایمان را ورے وو۔ کہ چرے ہفہ د مسلمانید و نہ ہنکن
صرف د عقیدت پر وجہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پر خدمت کن مکتہ حاضرہ شوی وی نوبیقینا
چہ داہہ د مکی دور پر آخری کال کن رائج وی۔ ددے نہ رومیہ د یثرب والور مدینہ والو سر
د حکم والو تعلقات دومرہ نہ وو زیات شوی چہ د ہفہ خائے نہ پکن نبی لہ دیوے نیچے راتل
مکن وو۔

شان نزول | چہ د نزول زمانہ مقرر شوعہ نو موبزہ اس پر آسانہ باند ہفہ حالات
معلوم لے شویہ کومو حال تو کن چہ دا خطبہ ارشاد شوی وہ۔ پہ دغہ وخت کن د اسلام پر
دعوت دولسہ کالہ تیر شوی وو۔ د قریشو ظلم ریاتے انتہاتہ رسید لے وو۔ دیرو مسلمانانو
د ہفوی د ظلم زیاتی د وچہ نہ وطن پر بسود لے وو اور حبش تہ تلی وو۔ د نبی صلی اللہ
علیہ وسلم د مرستے د پارہ پر دغہ وخت کن نہ ابو طالب روندے وو اور نہ حضرت خدیجہ
اور دغہ شان بغیر دغہ د نیوی سہارے نبی پر سخت وخت کن د رسالت کار کولو۔ د ہفہ
د تبلیغ د وچہ پر مکہ کن اوپہ خواؤ شا قبائلو کن نیکان صالحان خلق مسلمانیدل،
لیکن د قوم زیاتو خلقو انکار تہ ملا تری وہ۔ چرتہ چہ ہر چاد اسلام طرفتہ ہر شان
خواہش ظاہر کرو نو ہفہ بہ خلقو ملا متہ کوؤ، پیغور و نہ پے و رکول، و ہویہ
لے اور کلی ہلت نہ ہفتہ ایستلو۔ د مصیبت پر دے سخت وخت کن صرف د امید یوہ
نری شان رنرا د یثرب د طرفتہ بکاریدہ، حکمہ چہ د ہفہ خائے د آدمی اور خزرچ قبیلہ ہاڑہ
خلقو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پر لاس باند بیعت کرے وو اور ہلتہ بنہ پر آزاد وی سرہ اسلام
خو ریدو۔ نوپہ دغہ نری رنرا کن چہ کوم امکانات پتہ پراتہ وو ہفہ پر ظاہر نہ بکاریدل۔
پر ظاہر خود اے معلومید چہ اسکا مریکمز و تھریک دے، د مال دولت زور ور پے نشے،

د مشرعه هم د خپلو انود مرسته نه علاوه نور شه زور نشته، او کوم لوړو، بې دسو، او هغه د غم مخلوق
چې اسلام قبول کړې دے، هغوی هم د خپل قوم د دين نه اوړيدلی دی او د خپل اولس د خلقونه
داسې جدي اشوی دی لکه چې پانړېدوڼې نه را پر یوزی او په زمکه باندې خورې درې شی.

بحثونه | په دې حالاتو کې د خطبه ارشاد شوی ده او د دې مضمونو نه په اړه یو لویو
عنوانونو کې تفهیم دے شی.

(۱) شرک ختمول او د توحید عقیدې ته دعوت ورکول.

(۲) د آخرت د عقیدې تبلیغ او د دې خیال تر دید چې د دنیا د ژوند نه روستو بیل ژوند نشته.

(۳) د جاهلیت د توهماتو تردید.

(۴) د اخلاقو هغه لوی اصول ښودل چې اسلام په هغې باندې د خلقو ژوند جوړول غواړي.

(۵) د نبی صلی الله علیه وسلم او د اسلام خلاف د خلقو د اعتراضونو جوابونه.

(۶) د ویرکوش یا وجود چې د دعوت غم ناسته ښکاره نه شوه نو د هغې د وچې نه چې د نبی صلی

الله علیه وسلم او د عامو مسلمانانو په زړونو کې کومه پریشانی پیدا شوې وه، په هغې باندې تلی ورکول

(۷) انکار کوکو او مخالفینو ته د هغوی په غفلت او ناپوهتیا باندې نصیحت، خبردارې او یرې.

لیکن خطبه په داسې انداز نه ده چې په یو یو عنوان باندې ځان له ځان نه بحث شوی دے.

بلکه خطبه د دریاب پشان روانه ده او د عنوانات پکې په مختلفو طریقو سره په نوی انداز

کې بیا بیان شوی او هر ځل پر یو نوی انداز کې خبرې کېږي.

د مکې د ژوند حصر | د قرآن لوستونکی ته په اول ځل یو مکې سورة مخې له راغې نو ځکه د امت

ده چې موږ د لته د مکې سورتونو تاریخي حالات ښه په تفصیل سره بیان کړو چې بیا موږ به د مکې

سورتونو کوم تفسیر کوو چې په هغې پوهیدل آسان شی.

په مدني سورتونو کې څو د هر یو سورة د نازلیدو زمانه معلومه ده یا لږ څه نو په لږ شان

محنت سره معلومیدے شی. بلکه د مدني سورتونو د اکثر و آیتونو ځان له ځان نه شان نزل په

معتبر روایاتو کې ملا ویری. لیکن د مکې سورتونو په باره کې زموږ سره هغومره د معلوماتو

تفصیلی ذرائع نشته. دیر کم سورتونه یا آیتونه داسې دي چې د هغې د نازلیدو د زمانې په باره کې

صحیح او معتبر روایت ملا ویری. ځکه چې د هغې زمانې تاریخ دومره په تفصیل سره نه دے

لیکلی شوی لکه څنګه چې د مدني دور تاریخ لیکلی شوی دے. په دې وجه د مکې سورتونو په باره کې

موږ به د تاریخ په ځان زيات تراعتا دپه هغې اشاراتو باندې کوو کوم چې د سورة د

موضوع، د مضمون، د انداز بیان او د مخکې روستو حالاتو نه معلومېږي. او د اظاهر

خبره ده چې د دې تسمه د حالاتو په مدد سره د یو یو سورة او د یو یو آیت تاریخ، کل،

یا د نازلیدو موقع معلومول گران دی. د زیاتو نه زیات چې څه صحیح کیدے شی هغه

صرف د دې چې یو طرفته د مکې سورتونو د ننه حالات، او بل طرفته د نبی صلی الله علیه

وسلم د مکې ژوند تاریخ یو بل ته مخامخ کیدو او بیا د دواړو مقابله وکړو او

دارائے قایم کرو چہ کوم سورۃ دکوم دور سرہ تعلق لری ۔

کله چہ ددے تحقیق مطابق موبہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ مکی ژوند باند نظر وکړو نو هغه
په خلورو لویو لویو حصو کین تقسیم شو دے :

اولنئې حصہ ، د پیغمبري د شروع نه د نبوت د اعلان پورے ، تقریباً درې کاله ، چہ په
پته پسته به پکن خاصو خاصو خلوقو ته دعوت ورکړه کید واده مکه عامو خلوقو ته د هغه پته نه وه ۔
دویمہ حصہ ، د نبوت د اعلان نه را داخله تر د ظلم زیاتی او د فتنے (Persecution) ۔

د شروع کید و پورے ، تقریباً دوه کاله ، چہ پکن اول مخالفت شروع شو ، بیائے هغه بند ول شروع کړل
بیا خبره خندا کا نو ، تہو تو منخرو ، الزامونو ، کنخلو ، د دروغو پروپیگنڈے او مخالف د لے جوړولو
ته ورسیده ، او په آخر کین په هغه مسلمانانو باند زیاتے شروع شو چہ زیات غریبانان ، کمزوری
او په تپوسه خلق وو ۔

دریمہ حصہ ، د فتنے د شروع (سنہ نبوی) نه را داخله تر د ابوطالب او د حضرت خدیجہ
د وفاتہ (سنہ نبوی) پورے تقریباً پنځه شپږ کاله ۔ په دے کین مخالفت انتہائی سخت شو ، ډیر
مسلمانان د مکه د کافرانو د ظلم نه تنگ شوا و هڅے ته هجرت وکړو ، د نبی صلی اللہ علیہ وسلم
او د هغه خاندان او د بانی مسلمانانو سره په لین دین او راشه درشه باند پابندی و لکوله او
په شیعہ ابی طالب کین نبي سره د خپلو منکرو راگیر کړه شو ۔

خلورمه حصہ ، د سنہ نبوی نه را داخله تر د سنہ نبوی پورے تقریباً درې کاله ۔ دا
انتہائی سخت زمانه وه ۔ د نبي د پاره په مکه کین ژوند تیرول مشکل وو ، طاقت ته لار وهلته ورته
هم پناه ملاؤ نه شوه ، د بحر په موقع باند به ئے د عربو یو یو قبیلے ته دا پیل کولو چہ د اسلام
د دعوت قبول کړی او زما منکری شی خود هر طرفه به ورته سخت جواب ملا ویدو ۔ دینخوا به مکه
والو د هغوی د قتل یا د قید یا د وطن نه د شرلو مشورے کولے ۔ آخر د چہ د الله په فضل سره انصا
اسلام قبول کړو او د هغوی په دعوت باند هغه مدینے ته هجرت وکړو ۔

په دے هر دور کین چہ کوم سورتونه نازل شوی دی د هغه مضمونونه او انداز بیان د
بل دور د سورتونو مختلف دے ۔ په هغه کین اکثر داسے اشارے وی چہ د هغه نه د حالاتو
پته لگیدے شی ۔ د هر دور د حالاتو اثر د هغه دور په کلام کین د ډیره حد پورے ښکاره
معلومیږی ۔ په دے علاماتو باند د اعمال د وجه نه موبه به د هر مکی سورۃ په اول کین دا
دایو چہ دا د مکه په کوم دور کین نازل شو دے ۔

ایاتھا ۳۵

سُورَةُ الْاِنْفِصَامِ مَكِّيَّةٌ

رُكُوْعَاتُهَا ۱۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ
وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ① هُوَ الَّذِي
خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ

تعریف ہے خدا کا کہ پارہ دے چہ زمکہ او آسمانونہ ہے جو رکری دہ رنہ او نیرے ہے پیدا
کری دی۔ بیاہم ہفہ خلق چہ دعوت حق نہ انکابیان دی ہعوی نور شوک د خیل رب سرہ
برا برہ دی۔ داخوم ہفہ دے چہ تاسوے د خاورے نہ پیدا کری، بیائے ستاسو د پارہ د ژوند
یوہ مودہ مقرر کرہ او یوہ دویمہ مودہ بلہم دہ چہ د ہفہ سرہ مقررہ پرستہ دہ۔

لے یاد لری چہ داخبرہ د عریو ہفہ مشرکا و تہ دہ چہ دایہ ہے منلہ چہ د زمکہ او آسمانونہ خالق اللہ دے
ورخ او شپہ ہفہ راوی، او نرا و سپومئی ہفہ پیدا کری دی۔ پہ ہعوی کن د ہیچا دا عقیدہ نہ وہ چہ دا
کار دلالت یا دکھیل یا دعویٰ یا دیوبل دیوتا دے۔ پہ دے وجد ہعوی تہ وائی چہ اے ناپوہہ خلقو،
چہ تاسو پخپلہ دامت چہ زمکہ او آسمانونہ اللہ پیدا کری دی او ورخ او شپہ اللہ راوی نوہ نور شوک دی چہ
تاسو ورتہ بعدہ کوئی، تدر پرمتی، دعا کافہ ترغوار پی او خیل حاجتونه ورتہ او رخی۔ (کوہرہ سورۃ فاتحہ
حاشیہ نمبر ۲۔ سورۃ بقرہ حاشیہ نمبر ۱۶۳)۔

د رنراپہ متقابلہ کن د تیرے د پارہ د جمع صیغہ بیان کرے شوی دہ، داخکہ چہ تیارہ نوم دے د غیر
رنرا و د غیر رنرا بے شمیرہ دے دی۔ نوخکہ رنرا یوہ دہ او تیرے دیرے دی۔

لے د انسان د بدن تول اجزاء د زمکہ نہ حاصل پیری، یو ذرہ پکن ہم بے د زمکہ نہ د بل خیز
نشہ، پہ دے وجہ ہے و فرما ییل چہ تاسو د خاورے نہ پیدا کرے شوی یی۔

لے یعنی د قیامت وخت، چہ دا ممکن روستو تول انسانان بہ بیا ژوندی کیری او د حساب پا
بہ د خیل رب پہ ممکن و در پیری۔

ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿۲﴾ وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ
يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ ﴿۳﴾ وَمَا تَأْتِيهِمْ
مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿۴﴾
فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنُذُوبٌ مَّا
كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۵﴾ أَلَمْ يَرَوْا كَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ
مِّنْ قَرْنٍ مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَّكُمْ وَأَرْسَلْنَا
السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ

خود اتاسو خلق یی چہ پہ شک کن پراتہ یی۔ دغہ یو خداے پہ آسانو نو کن ہم دے او پہ زمکہ
کن ہم، ستا سو پت بنکارہ ہر حال ورتہ معلوم دے او کومہ بدی یا نیکی چہ خان لہ
کئی دہے نہ خبر دے۔

دے خلق دے حال دے چہ دے خیل رب دے نینو نہ خہ نینہ کد دئی تہ راغلی دے نو دئی تیر مخ
ارولے دے۔ اوس چہ ورتہ کوم حق راغے نو ہفے تہ ئے ہم دروغ اودے۔ بنہ دے، پہ کوم
خیز پورے چہ دئی دے اوسہ پورے لکھا دی توتے کوی دیر زہرہ دہے چہ حقلہ خہ
خبرونہ دئی تہ راورسی۔ دئی نہ کوری چہ دے دئی نہ مخکیش خومرہ دے
تومونہ مونہ ہلاک کری دی چہ دے ہغوی پہ خیلہ خیلہ زمانہ کن دوردوران وو؛
ہغوی تہ مونہ پہ زمکہ کن ہغہ اقتدار ورکریے وو چہ تاسوتہ مونہ دے درکریے پہ
ہغوی باند مونہ دے آسمان نہ بنہ بارانونہ وورول اولاند مونہ وکے و بیولے،

۴ دے ہجرت طرفتہ اشارہ دے او دے ہجرت نہ دوستو چہ کوئے کامیا بیانے اسلام تہ پر لپے حاصلید وکے و
ہفے تہ اشارہ دے۔ پہ کوم وخت کن چہ دے اشارہ شوی وہ پہ ہغہ وخت کن نہ کافر نو دے کمان کولے شوچہ دے
نصہ خبرونہ بہ ہغوی تہ رسی اونہ دے مسلمانو پہ ذہن کن دے خبرے خہ خیال وو۔ بلکہ نبی صلی اللہ علیہ
و سلم پچیلہ ہم دے راتلونکو امکانا تونہ ناخبرہ وو۔

فَاَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَاَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِيْنَ ۝
 لَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتٰبًا فِىْ قُرْطٰسٍ فَلَمْسُوْهُ بِاَيْدِيْهِمْ لَقَالَ
 الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝
 اَنْزِلْ عَلَيْهِ مَلَكٌ ۙ وَلَوْ اَنْزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِيَ الْاَمْرُ ثُمَّ لَا
 يَنْظُرُوْنَ ۝ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ

دخوچہ کلہ ہغوی دلعنت ناشکری ذکرہ نو) آخرہ اچہ موبزہ ہغوی دخیلو کنا ہونو
 پہ بدلہ کین تباہ کرل اوہ ہغوی پچائے مودہ بلہ ور قومونہ راوچت کرل۔

۱۔ پیغمبرؐ، کہ چرے موبزہ پہ تابانی پہ کاغذ کین لیکھے شوے کتاب نازل کرے وے
 او خلقو ہغہ پہ خیلولا سونو کٹے ہم و خوچا چہ دحق نہ انکار کرے وے ہغوی بہ پیام دا
 ویلے چہ دا خوب کاما جادو دے۔ دوی وائی چہ پہ دے بنی بانی یوہ فریستہ ولے نازل نہ کرے
 شوہ۔ کہ چرتہ موبزہ فریستہ نازل کرے وے نوہ او سہ پورے بہ پخوا فیصلہ شوی وہ،
 بیا بہ دوی تہ ہیتم مہلت نہ وو ور کرے شوے۔ او کہ چرے موبزہ فریستہ نازل ولہ نو ہغہ بہ مو
 ہم د انسان پہ شکل کین ساز لولہ او دوی بہ مو ہغے پہ شک کین غور زولی وو

۲۔ یعنی دکلہ لچہ داسرے د خدائے طرفہ پیغمبر مقرر کرے شوے دے نو پکارہ اوچہ د خدے دخت نہ
 یوہ فریستہ نازل شوے وے او خلقو تہ ویلے چہ دا خدائے پیغمبر دے، ددہ خبر و معنی کنفی فو تا سولہ بہ
 سزا د کرے شی۔ دا نا پوہم اعتراض کوئی پہ د خبر حیران نوچہ دریکہ او د آسمان مالک د شوک پیغمبر مقرر
 کری او بیا د ہغہ دے بے آسری پرین دی چہ کانری د پرورین دی او کھلی و ورتہ کیری۔ دودومہ لوی
 بادشاہ د سفیر سرے کہ دیر سپاہیان نہ وو نوکم از کم یوہ فریستہ خو ورسہ پہ ملکر تیا کین پکاروہ چہ ددہ
 حفاظت کے کوئے، ددہ رعب ہے پہ خلقو داتیلے او ددہ د پیغمبر ی یقین ہے خلقوہ ور کوئے او یہ غیبی طریقہ ہے
 ددہ کار سرتہ رسولے۔

۳۔ داد دوی د اعتراض اولے جواب دے۔ ددے مطلب دا ہے چہ د ایمان راوہ لو اوہ چیل عمل د
 درست کو لو د پارہ چہ تا سوتہ کوم مہلت ملا و شوے دے نوہ اوخو تر ہغہ دختہ پورے دے ترش پورے چہ حقیقت
 پت وی۔ او کہ چہ حقیقت بشکارہ شو بیا بہ د مہلت دخت تم وی۔ د حقیقت بشکارہ کید و نہ روستو خوب صرفی
 حساب اقتل باقی وی۔ حکم چہ د دنیا ژوند ستا سوہ پارہ د امتحان پوچائے دے، او امتحان ددے خبر دے
 چہ تا سوحقیقت نہ بغیرہ لید و نہ د عقل او د فکر پہ صحیح استقبال سرہ رسیدے شی او کہ نہ، او بیا حقیقت

مَا يَلْبُسُونَ ④ وَلَقَدْ اسْتَهْزَيْ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ
 بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ⑤ قُلْ
 سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
 الْمُكْذِبِينَ ⑥ قُلْ لِّمَن مَّا فِي السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ قُلْ لِلَّهِ

لکه خلقکچه اوس په شک کي مبتلای به

اے هکیده، ستانه ممکن هم په دیور سولا نو پوره توتی شوی دی، خوا آخر په دغه توتو
 کونکي ياند هغه حقیقت راځي چه پورې به ورپورې توتی کولې. دوی ته اودایه، لږ شان په زمکه
 کي وکړی او وکړی چه دروغ کړه شوچه انجام شوه ده.

د دوی نه تپوس وکړه، چه په آسا نو اوی په زمکه کي شه دی داد چادی؟ — تدا ولیه چه اول هڅه د الله

ته د رسیدونه روستو په خپل نفس او خوا هشا تو باید قایم راوسته شي او که نه، او خپل علونه د حقیقت
 مطابق ټیک کول شي او که نه. دده امتحان د پاره حقیقت پاته کیدل یو لازمی شرط ده، او ستاسو د دنیا
 ژوند چه هغه پامل کي د امتحان وخت ده، تر هغه وخته پورې قایم پاته کیدنه شي ترڅو پوره چه حقیقت
 پته وي. هر کله چه حقیقت ښکاره شونو دا مهلت به ضرور غمخیز وي او د امتحان په حاله به د نیچي وخت راځي.
 نو دا تاسو چه کومه مطالبه کوئ د هغه په جواب کي دا ممکنه نه ده چه تاسو ته فرېښته په اصلی شکل کي ښکاره
 کړه شي. ځکه چه الله تعالی ستاسو امتحان وخت لاهتمول نه غواړي. (و کور سورة لقمة حاشیه نمبر ۲۲۸) -

شه د هغوی د احترام د دویم جواب ده. یو خود اده چه فرېښته په خپل اصلی غیبي شکل کي خلقتو ته راځي
 لیکن دده په باره کي ه او ویلې شوچه لا دده وخت نه ده راځي. اوس پاته شوچه دا چه فرېښته د انسان په
 شکل کي راځي نو هم هغی به په شک کي یی چه داد الله د طرفته دی او که نه دی لکه څنگه چه د محمد صلی
 الله علیه وسلم په باره کي په شک کي یی چه داد الله د طرفته ده او که نه ده.

شه یعنی د ستیرو شوو قومونو د آثار قدیمه او د هغوی د تاریخي قیصونه به درته د اثبات
 ملاو شي چه کوم تو مونه د صداقت او د حقیقت نه مخ اړوي او په باطل پرستی باندی روز وړ کوي
 نو د هغوی څنگه هېر تنگ انجام شو.

شه دا د خبره کولو یوه نومه طریقته ده. اول حکم و شوچه د هغوی نه تپوس وکړه چه داد لکه اده
 آسا نو شیرونه د چادی. تپوس کونکي دا تپوس وکړه او د جواب په انتظار کي ودریدو. د چانه چه
 تپوس شوه د هغوی د خبره تامل دی چه هر څه د الله دی، لیکن هغوی نه د خوه غلط جواب درېښتیا
 کول شي، او نه صحیح جواب وکول غواړي، ځکه که صحیح جواب وکول نو دده نه یرېښی چه دا خو

كُتِبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةُ لِيَجْبَعَكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا
رَيْبَ فِيهِ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾
وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣﴾
قُلْ أَغَيْرَ اللَّهِ أَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ
يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ قُلْ إِنِّي أَمَرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ

هغه د رحم و کرم طريقه په ځان باند لازم کړې ده (د دے وچ نه هغه تاسو ستاسو
په نافرمانو او سرکشو باند زړه نیسي) ، د قیامت په ورځ به ضرورتاً ستو ټول را جمع کوي ،
دا بالکل یو په شک نه شېبه حقیقت ده ، خو کومو خلقو چه پخپله خپل ځان د تباهي په
خطره کېن اچولې ده هغوی داند مني .

د شېبه په تیاره کېن او د ورځ په رڼا کېن چه شته و سپړي ، هغه ټول د الله دی او هغه
هر شته او دی او په هر شېبه ده . ورته ووايه ، چه آيا الله پرېږدم او بل شوک حال نه
سر پرست جوړ کړم ؟ هغه الله پرېږدم چه د زکې او د اسمانونو خالق ده او چه روزی
درکوي ، روزی اخلی نه ؟ ورته ووايه ، چه ماته خود احکام را کړې شوي ده
چه زه د ټولو نه اول د هغه وړاند سر ښکته کړم (او دا تاکید راته شوي ده چه شوک شرک کوي نو کوي)

د شرک د عقیدې نه خلاف راځي . خود دے وچ نه هغوی هېڅ جواب نه ورکوي . پس د هغه د حکم وشی چه ته
ورته پخپله ووايه چه دا هر شته د الله دی .

له په دیکېن یو باریک اعتراض ده . مشرکانو چه د الله نه بغیر ځان له شوک خدايان جوړ کړي دي
هغه ټول خپلو بندگانوله د رزق ورکو پچاهي التها د هغوی نه د رزق اغستلو محتاجه دي . یو نور غول هم د خپلې
خدايي شان تر هغه نشي ساتلې ترڅو چه د هغه بندگان هغه له ټيکي اړوند رانه نه ورکوي . د یو قېر
والا د بزګر ښان تر هغه پورې نشي جوړیدلې ترڅو چه د هغه ملګران د هغه قبر په شانداره طریقې جوړ
نه کړي . د دیوتا د ربانو تر هغه نشي ښایسته کیدلې ترڅو چه د هغه پجاری (عبادت کوکې) د هغه بت
جوړ نه کړي او بیلګې په یو عالیشان سند رېښ کيښودې او د ښانت په سلما نونو ښانته نه کړي . ټول
د دروغو په وسه خدايان پخپله د خپلو بندگانو محتاج دي . صرف یوه جهانو نو باد شاه هغه حقیقي خدای
دے چه د هغه خدايي د هغه په خپل طاقت قائمه ده او چه د چا مدد محتاج نه دے ښکې ټول هغه ملګري

وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣﴾ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ
عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٤﴾ مَنْ يُضَرْفُ عَلَيْهِ
يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ ۚ وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾ وَإِنْ
يَتَسَنَّسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۚ وَإِنْ يَمْسَسْكَ
بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ ۚ
وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١٧﴾ قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً ۚ قُلِ اللَّهُ لَا تَقْدِيرُ
شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۚ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنذِرَكُمْ

خود پر مشرکوں کے یہ ہیچ حال نہ شامل ہے۔ ورتہ وواہیہ کہ چرے ماہ خیل رب
نافرمانی وکرہ نویریزم چہ مالہ بہ دلوئے (خوفنا کے) ورثے سزارا کرے کیری۔ یہ دغہ
ورج چہ شوک دسزانہ پھر شوپہ ہفہ باندی اللہ لوی رحم وکروا وکاشاندارہ کامیابی دہ۔
کہ چرے اللہ تاتہ شہ نقصان در ورسوی نوہ ہفہ نہ بغیر بل ہیشوک نشہ چہ تا د
ہفہ نقصان نہ پھر کرے شی، اوکہ چرے ہفہ تاسرہ شہ بنیکرہ وکری نوہفہ یہ
ہوشیز قادر دے۔ ہفہ یہ خیلوبند کا نو باند پورا اختیار لری اوپوہا وخبہ داردے۔
د دوشی نہ تپوس وکرہ چہ دچا کو اھی دتولو نہ لویہ دہ؟ — ورتہ وواہیہ،
چہ زما و ستاسوپہ منکرین اللہ کو اہ دے، اودا قرآن ماتہ دوشی یہ
ذریعہ رالیہیلے شوہ دے دپارہ دے چہ تاسوا وچہ چاتہ دا ورسوی،

اللہ یعنی یہ دے خبر باندی کو اہ دے چہ زہ دہفہ د طرفتہ رالیہیلے شوہیم اوزہ چہ شہ ورتہ دہفہ

یہ حکمہ وایم۔

بِهِ وَمَنْ يَبْلُغْ إِلَيْكُمْ لَتَشْهَدُوا أَنَّ مَعَ اللَّهِ إِلَهَةً أُخْرَىٰ
 قُلْ لَا أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهُ وَاحِدٌ وَإِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا
 تَشْرِكُونَ ۝ ١٩ الَّذِينَ اتَّيْنَهُمُ الْكِتَابُ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ
 آبْنَاءَهُمْ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝ ۲۰
 مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ

ہغوی تول خبردار کرم۔ آیا واقعی تاسود اکواھی ورکولے شی چہ کہ اللہ سرہ نور خدا یان ہم
 شستہ؟ ورتہ وواہ، نہ خود اکواھی ہرگز نشم کولے۔ وواہ چہ خدا نے خولیں ہفہ یوہ
 اوپہ کوم شرک کن چہ قاتمبتلائی زہ دہے شرک نہ قطعاً آزادیم۔ کومو خلقولہ چہ موبو
 کتاب ورکرہ دے ہغوی دا خبرہ دا ہے بے شکہ بے شبہ پیثرفی لکہ ٹنکہ چہ دخیلو
 حاصوپہ پیثرنڈکلو کین ورتہ شہ شک نہ راحی۔ خو چا چہ خیل خان پخیلہ پہ نقصان
 کن اچولہ دے ہغوی دانہ منی۔ او دہے چانہ بہ زیات ظالم شوک وی چہ پہ اللہ باند
 د دروغوبھتان ولکوی، یاد اللہ نبتوتہ دروغ وواہی؟ یقیئاً دا ہے

اللہ داکواھی ورکولو دیارہ صرف قیاس یا گمان کافی نہ دے بلکہ دوسرے دیارہ علم ضروری دے چہ دہے پر وجہ
 سرہ پہ یقین سرہ دا وویٹلے شی چہ کار دا ہے دے۔ نو دتپوس مطلب دا ہے چہ آیا واقعی تاسوتہ دا علم
 شتہ چہ پہ دے جہان کن د خدا نے نہ بغیریل شوک ہم دا ہے بادشاہ او اختیار والاشتہ چہ ہفہ دیندکئی او عباد
 لایق وی؟

اللہ یعنی کہ تاسوہے د دروغو اکواھی کوئی نو وکرئی، زہ خود اسے کو اھی نشم کولے۔

اللہ یعنی چاسرہ چہ د آسمانی کتابونو علم دے ہغوی دا حقیقت بیشکہ بے شبہ پیثرفی چہ خدا نے یو دے
 اوپہ خدا یی کن ورسرہ شوک مشرک نشتہ۔ لکہ ٹنکہ چہ دچاچے پہ دیرو بچو کن یو خانہ و لاروی نوہے بہ
 پکین خیل چہ د وراہ پیثرفی، دہے شان چہ شوک د کتاب الہی علم لری نو ہغوی د خدا یی پہ بارہ کن د خلقو د
 بے تمیرہ مختلفو عقید و اونظریو پہ منع کن بے دہے شک شے نہ د پیثرفی چہ حق کوم یو دے۔

اللہ یعنی دا دعوی وکرئی چہ د خدا نے سرہ پہ خدا یی کن نویسے ہم دیرہ ہستی شریکدی، د خدا یی
 صفتونہ پکین شتہ دے، د خدا نے پشان اختیارات لری، او دے لایق دی چہ انسان نے بندگی اختیار کیری۔
 دارکے دا ہم پہ اللہ باند بھتان دے چہ شوک دا وواہی چہ خدا نے پاک خان نہ فلا نے او فلا نے خاص ملکری مقرر
 کیری دی۔ او اللہ دا حکم کرہ دے، یاد اچہ اللہ پہ مصداقی دے چہ د خدا یی د صفتونو نسبت ددئی تہ وشی او
 د خدا نے پشان تعلق د ورسرہ وسانے شی۔

لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢١﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ
لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا آيِنَ شُرَكَائِكُمْ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٢٢﴾
ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فَتُنَتِّهِمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا وَاللَّهِ رَبَّنَا مَا كُنَّا
مُشْرِكِينَ ﴿٢٣﴾ أَنْظِرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ
مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يُسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا

ظالمان ہجیرہ کامیابی نشی موندے۔

پہ کومہ ورج چہ بہ موبزہ دی تول را جمع کرواد مشرکانو بہ تپوس و کور و چہ اوس ستاسو ہفتہ شریکان
شہ شوچہ تاسو خدا یان کنزل نو ہغوی بہ ددے (دروغو) نہ بغیر بل شہ شرارت (فتنہ) نشی اپوتہ
کولے چہ و بہ دای اے زمونہ پرور و کار، پہ تامود قسم وی موبزہ ہرگز مشرکان نہ وو۔ و کور
پہ دغہ وخت بہ دوی غنکہ پخپل خان بانید پخپلہ دروغ جو رکری، اوہلہ بہ ترہغہ خپل ددروغو
خدا یان تول ورکشی۔

پہ دوی کن یخہ دے خلق دی چہ ستا خبرو تہ غور نیسی خو حال دادے چہ موبزہ

۱۶۔ خداے دنیونہ مراد ہغہ ہے ہم دی چہ پخپلہ پہ انسان کن او پہ تول کائنات کن غورے دی، اوہغہ
تہ ترہم مراد دی چہ پیغبرانو پہ کور ارا و دہغوی پہ کارنامو کن ظاہر شوی دی، اوہغہ چہ پیغبرانی کتا بو نو کن
پیش کرے شوی دی۔ داتولے تہ بی یو حقیقت تہ اشارہ کوی چہ پہ دے تول عالم کن صرف یو خداے دے
او باقی تول بندگان دی۔ اوس چہ ددے تولو نیسوپہ مقابلہ کن شوک د حقیقی شہادت نہ بغیر، د علم او
تجربہ نہ بغیر، صرف پہ قیاس او پہ کمان یاد مشرکانو د تقلید پہ بنا بانید، نور شوک د خدای د صفتونو
حق دار کوروی، نو بکار خیر دہ چہ دہغہ نہ زیات ظالم بل شوک نشی کیدے۔ ہغہ پہ حقیقت
او پہ صداقت بانید ظلم کوی، ہغہ پہ خپل نفس بانید ظلم کوی او د کائناتو پہ ہغہ خیر بانید
ظلم کوی چہ دے ورس ددے غلطے نظریے پہ بنیا بانید خدا معاملہ کوی۔

عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةٌ أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ
يَرَوْا كَلِمَةً لَا يُؤْمِنُ بِهَا حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوكَ يُجَادِلُونَكَ
يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَٰذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٥﴾

دے ہفتویٰ پہ زرو نو باند پر دے اچولی دی دھتے پہ وجہ ہفتویٰ پہ ہفتے ہیٹ نہ پو ہیبر دی
او دے ہفتویٰ پہ غوب و نو کین مودروند والے اچولے دے (چہ ہر شے اوری) او بیام ہیٹ
نہ اوری)۔ او کہ ہر شو مرہ نیتے ا دوینی خوابان بہ پیر انوری۔ حد خودادے چہ کلہ
دوئی تالہ راشی او جکرے در سرہ کوی نوپہ دوئی کین چہ کو مو خلقو دے نہ منلو فیصلہ کری دے ہفتویٰ
(دے تلو خبر و اوری و نہ روستو) دا وائی چہ دا خوبل شہ نہ دی بس ہفتہ پنجوائی قیسی دی۔

کلمہ دلتہ پہ دے خبر غور پکار دے چہ داپہ دنیا کین ہر شے خاص قاعدے او قانون لاند کیری، دے
لسبت اللہ شان تہ کرے دے، حکم چہ پہ حقیقت کین دے قاعدے او دے قانون جو روئے سکتے اللہ دے او دے قانون
لاند چہ شہ کیری ہفتہ دے اللہ پہ اجازت او دے ہفتہ پہ ارادے سرہ کیری۔ داد حق نہ منکرین مندیان چہ سرود
ہر شے اوری و ہیٹ نہ اوری او چہ حق خبرے زہ نہ کوزیری نو دے ہفتویٰ دے خیل ضد او طرفدار
او پہ یو حالت باند دے تینک و سید و فطری نتیجہ دے۔ دے فطرت قانون (یعنی عامہ قاعدہ) دادہ چہ شوک پہ
مند کین راشی دے پاک او دے رینتینی انسان پشان پہ نیغہ لار روان نہ شی، نو بیا دے ہفتہ دے زہ دروازہ دے ہر ہفتہ
رہنشی دے پارہ بندے شی کو مچہ دے ہفتہ دے خواہشات نہ خلاف وی۔ دا خبرہ چہ مودر چا تہ کو نو وایو چہ دے
فلائی دے زہ دروازہ بندے دی۔ ادم دا خبرہ چہ کلہ اللہ بیانیوی نو ہفتہ وائی چہ دے دے دے زہ
دروازہ مودرہ بندے کری دی۔ حکم چہ مودرہ خوصرف واقعہ بیا نو و اللہ تعالیٰ دے واقعہ حقیقت ہسکارہ
کوی۔

کلمہ کو نا پوہا نو خلقو دے عامہ قاعدہ وی چہ کلہ شے شوک حق طرفتہ را غواری نو وائی چہ تاپکین نوے۔
خبرہ شہ و کرہ، داخو تلو ہفتہ پنجوائی خبرے دی چہ مودرہ اورو دا اورو۔ تہ بہ وے چہ دے یوقو فانو
دا خیال دے چہ دے حق دے پارہ کئی دا خبرہ ضروری دے چہ ہفتہ دے نوے دی او کو مہ خبرہ چہ زہ وی ہفتہ حق نہ
وی۔ او حال دادے چہ حق خو پہ ہر زمانہ کین یودے او ہمیشہ بہ یو وی۔ کو مو خلقو تہ چہ اللہ علم
ورکے دے او ہفتویٰ انسانا نو تہ دے نیغہ لاریہ بنود نو دے پارہ را دیا ند شوی دی ہفتویٰ تلو دے پنجوائی زمانے
بہرہ غم یو حق خلقو تہ پیش کوی۔ او پہ راتلونکی وخت کین چہ شوک دے اللہ دے علم دے خزانے نہ شہ پیش کوی
ہفتہ بہ ہم دے زہ پہ خبرے کرہ ان کوی۔ السبتہ نہ خبرہ صرف ہفتہ خلق را بیتلے شی چہ دے خدائے دے رنہا
نہ ہر مودے او حقیقت نہی لیتا او پہ خیل خیال کین شہ خبرے را جو رہے کری او ہفتہ دے حق پہ نوم باند پیش کوی۔
نودے قسم خلق ہفتہ نا اشنا خبرہ کو لے شی چہ دے ہفتویٰ نہ چکین پہ دنیا کین ہیچانہ وی کری۔

وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْوُونَ عَنْهُ وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ
وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٣٧﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا
يَلَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبُ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾
بَلْ يَدْعَاهُم مَّا كَانُوا يَخْشَوْنَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا
لِمَا نَهَوْا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٣٩﴾ وَقَالُوا إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا
الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٤٠﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَى رَبِّهِمْ

هغوی ددے حق قبلولونه خلق منع کوی او پچپله هم تر لرے لرے تفتی . (د هغوی دا خیال دے
چه په دے چل تاته هغوی نقصان و در سوی) او حال د اده چه هغوی پچپله خپل خان
تباہ کوی خو هغوی ته ددے پته نه لکی . کاش چه تاد دوی د هغه وخت حالت لیدلے شو
چه کله به دوی د دوزخ په غاړه و درولے شی . هغه وخت به دوی وایي چه افسوس خه
شکل داسه وچی مونږه بیا واپس د نیاته اولین لے شواو دخپل رب ښه دروغ اونه کنړو
اوپه ایمان راوړونکو خلقو کښه شامل شو په حقیقت کښه هغوی به دا خبره حرف په دے وجه کوی .
چه په دغه وخت کښه به دوی ته هغه حقیقت ښکاره شوه وی چه په کوم باند دوی
مخکې پرده اچولی وه ، او که نه چیه دوی واپس متیر شوی ژوند ته ولېږلے شونو
بیا به هغه کارونه کوی چه د کومونه منع کړې شوی دی ، دوی خو وی دروغتون د
دوزخ ند و تلود پاره بهم دروغ وایي . نن دا خلق وایي ، ژوند چه خه دد هغه خوهم
پس د ا د دنیا ژوند ددے او مونږ به د مرک نه دوستو دوباره هچرے را ژوندی
نر کړے شو . کاش چه تا هغه حالت ولیدلے خه وخت چه د د خپل رب مخ ته و درولے شی .

۱۹ یعنی د دوی ددے وینا وجه به دا نه وی چه عقل د صمیم فیصله وکړو یا کفی په رښتیا پکښه تبدیلی
دا غله پکښه دا به مخک وایي چه حق به پچپلو سترگو او ویني ، او دا خوب ښکاره خبره ده چه که حق ظاهر شی منو
بیا خود پوخ نه پوخ کانه هم د هغه نه انکار نشي کولے .

قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمْ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَحْسِرْتُنَا عَلَىٰ مَا قَرَّرْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْثَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ أَلِئْسَاءَ مَا يَزُرُونَ ﴿٣١﴾ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهُمْ وَلَهُوَ وَلِلْآخِرَةِ

په هغه وخت کڼ به ترالله پوس وکړي چه "آيا دا حقيقت نده؟" دوي به ووايي چه هو! زموږ زبانه دا حقيقت ده! نو الله به ورته و فرمائي چه "بښه ده! اوس دده حقيقت نده! کار کولو په بدله کڼ د عذاب منز و شکتی" ع

په نقصان کڼه پريوتل هغه خلق چه خداي سره د خپل ملاقات خبره دروغ وکړله. شه وخت چه پرينا سا په هغه ساعت راشي نو دا خلق به ووايي "افسوس! زموږ نه په دمعامله کڼ شته کوتاهي وشو او د هغوي برد احوال وي چه پخپلوشا کانونياندي په د خپلو کانا هونو پي بار کړي وي. کور! شته خراب پي پي هي چه دوي راغتي دي. د دنيا ژوند خو پوه لويه او يوه عاشاده، په حقيقت کڼ د آخرت مقام

ته دده د مطلب نده چه د دنيا په ژوند کڼ هيڅ وقت نشته او دا دنيا هغه د لوبو تاشو په طور جوړه شوي ده. په اصل کڼ دده مطلب دده چه د آخرت د هميشه ژوند په مقابل کڼ دا ژوند دده دده کله چه شوک د لږ ساعت د پاره په لوبو زړه خوشاله کړي او بيا خپل اصلي کار له واپس لاړ شي. دانکه د دنيا ژوند ته په دده وجه لوبه او تاشو وييله شوي دي چه دده حقيقت پته دده او کوم خلق چه ظاهر ته کوي د هغوي دده د دوکه کيد و د پراسباب موجود دي او شوک چه يو خل دوکه شو او د حقيقت نه خلا ف روان شونو هغه بيا دده عجيبه عجيبه کارونه کوي چه د دنيا دا ژوند دده لوبه او تاشا بڼه کوي. مثلاً چه شوک ته باد شاه شي نو هغه بالکل د درامه د هغه باد شاه پشان وي چه تاج پسر کړي او داسه حکم کوي لکه چه دده واقعي باد شاه وي. حالانکه د حقيقي باد شاهي بوټي پرهم نه وي لږ يدي. هغه د درامه د جوړونکي په يوه امله باند ختميږي. هم دا قسم تاشي پر د دنيا کڼ هر طرفه کيږي. چرته د يو ولي يا ديوبت د دربار نه حاجتونه پور کيږي، حالانکه هلته د حاجت پوره کولو هيڅ طاقت موجود نه وي. چرته شوک د کمال ظاهره وي چه نه په غيپو پوهيږم حالانکه هلته د غيپو د علم حدوده امکان نه وي. يو خاصه کڼ شوک وايي چه نه خلقوله رزق ورکوم حالانکه هغه غريب پخپله د رزق د پاره د بل چا محتاج ده. يو خاصه کڼ چرته چاد خان نه د عزت ورکولو والا او د ذلت ورکولو والا، افه نهي او د نقصان رسولو والا جوړ کړه د

خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾ قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزَنُكَ
الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يَكْذِبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ
يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَتْ رُسُلٌ مِّنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ

دے خلقو پار بہتر مے چہ د نقصان نہ خان پھر کول غواری، آیا بیا بہم تاسود عقل
نہ کار نہ اخلقی؟

اے محمدؐ، موبز تہ معلومہ دہ چہ د اخلق کو مے خبر مے کوی پر ہفے تالہ خفکان درخی،
لیکن د اخلق تاتہ دروغن نہ وائی بلکہ د اظالمان پر اصل کین د اللہ د آیتونو نہ انکار کوئی۔
ستانہ رو مے ہم ویر رسولان دروغ گنہ لے شوی دی، خو ہغوی تہ چہ خلقو
د دروغو نسبت لکروا و تکلیفون مے و رور رسول نو ہغوی پہ ہفے یا بند

اد د خیلہ لوی دایہ شہرت کوی لکہ چہ مے د خوا و شا خلقو تا تو خدا مے دی، حالانکہ د بندگی داغ پچپلہ د ہفہ
پہ تندی لکید مے وی اوچہ تست درلہ لہ شان دیکہ درکری نو د غرور د لور جائے نہ مے د ہفے خلقو
پہ خپو کین را غوزا رکری چہ د پروتہ پور مے پر خدا فی کولہ۔ دا ہرغہ لوچہ چہ د دنیا پہ مے ژوند
کین کیری، د مرک د باتلوسرہ بہ بالکل ختم شی او آخوا یہ انسان ہفہ جہان تہ وری چہ ہرغہ بہ پکین
د حقیقت مطابق وی اوہ انسان تہ بہ دا و بنود لے شی چہ د دنیا د دو کو نہ مے شومرہ حقیقت د خان
سرہ راویہ مے چہ دلہ پر ددہ د حق تلہ درنہ شی۔

۱۱ حقیقت دا مے چہ ترخو پور مے محمد صلی اللہ علیہ وسلم د آیتونہ خلقو تہ ا و رول نہ و و
شروع کری نو تو لو خلقو بہ ہفہ تہ امین ا و صادق و مے او ہرچا د ہفہ پہ رہنمائی با و
بروسہ لولہ۔ دروغن نہ ورتہ ہفہ وخت کین او مے کلہ چہ ہفہ د اللہ د طرفنہ پیغام رسول
شروع کول۔ پہ ددویم دور کین ہم د ہفہ سخت مخالف پھر مے د الزام نہ دے لکولے چہ ہفہ د دنیا
پہ معاملہ کین چر مے دروغ ویشی دی۔ ہغوی صرف ستاد نبوت حیثیت تہ دروغ وائی۔ د ہفہ د تہولو
نہ لوی دشمن ابو جہل و۔ او د حضرت علیؑ نہ روایت دے چہ یو پچلہ ہفہ چنپلہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم
سورہ خبر مے کولے او ویشلے چہ "انا لا نکذبک ولكن نکذب ما جئت به" موبز تاتہ دروغن نہ
دایو، خوشہ چہ تہ پیش کو مے ہفہ تہ دروغ وایو، د جنگ بدر پہ موقع باندا آخس بن شری خان لہ
د ابو جہل نہ تپوس و کرو چہ دلہ زما و ستانہ بغیر بل شوک نشہ، رہنمائی وایہ چہ محمدؐ تہ رہنمائی
کنہ مے کہ دروغن؟ ہفہ جواب و رکرو چہ "پہ خدا مے م و قسم وی محمدؐ رہنمائی سر مے دے، تول
عمر مے چر تہ دروغ نہ دی ویشی، خوچہ جندہ، د او بو شوکو لو کارا و د دروانہ واک اختیال و نبوت

مَا كَذَّبُوا وَآؤُذُوا حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرُنَا وَلَا مَبْدَلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ
وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبِيِّ الْأُرْسَلِينَ ﴿۳۵﴾ وَإِنْ كَانَ كِبَرُ عَلَيْكَ
إِعْرَاضُهُمْ فَإِنْ أُسْطِطِعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سَلْمًا
فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ ۖ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَىٰ

صبر و کړو، توبه پرېږه، چه هغوی ته زموږ مدد ور ورسید و د طاقت په هیچا کې نشته
چه د الله خبره بدلې کړی، او د پخوانو پیغمبرانو سره چه څه شوی دی د هغه خبرونه هم
تاته در رسیدلی دی. بیا هم که ته د دغه خلقو د مخ آرول برداشت کولې نه څه نو که وس
درسی نو په زمکه کېن څه سړک ولټوه یا آسمان ته انډر پایه ویکوه او دوی ته د څه
ښه راوړلو کو شش وکړ. که چیرې الله غوښتل نو دوی قبول نه په هدایت یانې را جمع کولې شری

هر څه د بڼې قطعی په حتمه کې راشي نو ته ووايه چه د باقی قریشو سره څه پاته شو؟ دغه وجه ده چه د لته
الله تعالیٰ خپل نبی له تسل وړکوي چه د دروغو نسبت په اصل کېن تلنه نه بلکه ماته کړی، او چه زه صبر او
برداشت کوم او مهلت وړکوم نو ته ولې پریشانه کړې ده.

۳۲ یعنی الله چه د حق او د باطل د جگړې د پاره کوم قانون جوړ کړې ده د هغه د بدلولو طاقت
په هیچا کې نشته. د حق مرسته کونکو د پاره د ضروري ده چه د پره موده په سختو سختو آزمینو توکین پرانه دی
د خپل صبر د خپل د نښتینولې، د خپل قربانۍ او د خپل عشق، د خپل ایمان د مضبوطیا او په خپله باندې
د توکل امتحان ورکړی. د مصیبتونو او د سختو د دور نه تیر شې او دا به صفتونه ځان کېن پیدا کړی چه
هغه پر دغه سختو لار کېن ښه تازه کړې. او اول اول د ښو اخلاقو او د نیک عمل په سبب په جاهلیت باندې
نیم حاصله کړی. دغه شان چه په دغه طریقې هغوی د ټولو نه زیات صالحان نیکان خلق شې نو بیا به د هغوی
د پاره د الله امداد نیک په وخت باندې را رسیدی. د وخت نه مخکې د الله امداد شوک ځان له نشي راوتلی.

۳۳ بنی صلی الله علیه و سلم چه به کله وکړل چه د دغه خلقو په پوه کولو باندې د پره موده تیره شوله
او دوی ښیغ لارې ته را نخلل نو اکثر به په زړه کېن دا خواهش را پیدا شو چه د خداي د طرفه یوه
داسې نښه ظاهره شوه چه دا خلق پر د کفر نه را وادری او زما خبره ومني، په دغه آیت کېن د نبی
د دغه خواهش جواب شوه ده. مطلب دا ده چه د ښه صبرې نه کار به اخله. په کومه طریقې او
په کوم ترتیب سره چه موږه روږو د کار چلوو څوم په هغه طریقې ښه په صبر سره کار کوه.
که په معجزویم کولې نو ولې ما پخپله نشو کولې؟ خوږه پوهیږم چه د کوم کار د پاره ته موږه لیزه
نه د هغه د پاره دا معجزه لار نه ده. ستا کار خو د انسان په فکر او اخلاقو کېن انقلاب راوستل دی
او د نیک صالحه ژوند جوړولو د پاره کار کول دی. خو که ته د خلقو د فکر او انکار ته کورې او صبر نشي

فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٣﴾ إِنَّمَا يُسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ

نوتہ ناپوھمہ چوریزہ . دحق بکنہ هغه شوک قبلوی چه اوریدونکی وی ،

کولے اوستاد اخیال وی چه کده دپاره شه بنکاره بنه بنکاره کول پکاروی ، نوبیا ته پخپله زور و لکوه اوکه شه طاقت وی نوپه زمکه کبن ورنوخه یا آسان ته وخیژه اوده داسه معجزه راورلو کوشش وکړه چه ستاپه خیال هغه دیقین پیدا کولو دپاره کافی وی . خورمانه امیدمه لر چه زه به په دے کبن ستا امداد وکړم ، خکه چه زما په سکیم کبن داقسم تدبیرلشته .

۲۳ یعنی که صرف دآخره وه چه تپول انسانان په چه طریق په نیغه لار روان شی ، نو بیا د نبی د لیدلو ، د کتابونو د نازلولو ، د مؤمنانو د کفرانو سره د جهاد کولو او د حق واز په رو وده کامیابولو شه ضرورت وو . دا کار خوا الله په یوه اشاره سره کول شو . لیکن الله دا کار په دس طریقو باند کول نه غوښتل . که الله دا خوښه ده چه حق د سره د کپړلو نو خلق ته پیش کړه شی . بیا کومو خلقو چه صحیح فکر وکړو او حق ته وپیژندو نو هغوی دپه خپل اختیار باند په هغه ایان دا وری . خپل علونه د هغه مطابق کړی اوده باطل پرستویه متعبله کبن دد خپلوا خلاقو ثبوت ورکړی . په خلقو کبن دصلحا خلق دجهن مضبوط دلیلو ، د خپل لوړ مقصد ، د خپل بهترین اصولو ، اوده خپل پاک ژوند په زور دخان سره شامل کړی . اوده باطل خلاف د مسلسل کوشش شروع کړی اوده ترقی په حقیقی لاره د دین حق د قائمولو منزل ته خان ورسوی . الله به په دس کار کبن د هغوی رهنمائی کوی او چه دغه امداد مستحق وی هغه به هم ورسره کوی . لیکن که شوک دا غواړی چه دا حقیقی لار د پخله پاتې شی اوالله تعالی د یواځه په خپل زبردست طاقت سره غلط او فاسد خیالات لرې کړی او په خلقه کبن د نیک صالح خیالات خواړه کړی اوده غلط او فاسد ژوند د ختم کړی . و نیک صالحه ژوند د جوړ کړی ، نو داسه به پېچرے ونه شی ، خکه چه دا طریق د الله تعالی د هغه حکمت نه خلاف ده د کوم حکمت د لاند چه الله تعالی په دنیا کبن انسان پیدا کړی . انسان یو دمه وار مخلوق دس ، ده ته دکل کولو پوره اختیارات حاصل دی ، د منلو و نه منلو آزادی ورکړی ده ، د امتحان مهلت ورکړی ده ، اودهغه د عمل مطابق د جزا اوده سزا ورکولو دپاره د فیصله یو وخت مقرر کړی ده .

وَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى النَّاسِ إِذْ أَنْزَلَ فِيهِ الْفُرْقَانَ

وَالْمَوْتِ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٣٧﴾ وَقَالُوا لَوْ لَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنْزِلَ آيَةً وَلَٰكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا ظَائِرٍ يَظِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أَمَمٌ أَمْثَالُكُمْ مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٩﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمُّوا فِي الْأُظْلُمَاتِ مِنْ يَسَاءِ اللَّهِ

اوپاتی شو مری، نو هغوی خوبه بس الله دے قیونونه راپورته کوی او بیا به هغوی (د الله عدالت ته د پیش کیدو د پاره) واپس راوستل کیری.

دا خلق وایي چه په دغه نبي باند د خپل رب د طرفه نشه نینه ولې نازل نه شوه؟ ورته وایه چه الله د غېږه نازولو پوره قدرت لری، خوبه دوی کڼ اکثر خلق نا پوهان دی په زمکه کوزیدونکو وروته او په هوا کڼ الوتونکو مارغانو ته وگورئ، دا ټول ستاسو غوندې قسمونه دی، موږ به دده تهولو په نصیب لیکلو کڼ شه که نه دده پرینوده، بیا دا ټول خپل رب طرفه ورغونډیږي. خو کوم خلق چه زمونږه غېږه دروغ کړی هغوی کار نه دی او چا را کار نه دی، په تیر وکڼ پراته دی. الله چه شوک کمره کول غواړی

۲۵ د اوریدونکو مراد هغه خلق ده چه د هغوی زړونه (ضمیرونه) ژوندي دی، چه هغوی خپل عقل او فکر په کاره نه دده پرینوده، او چه خپلو زړونو ته د طرفه لرئ (تعصب) او د ضد جریږد نه دی اچولی. او مراد هغه خلق دی چه په پخوانو رسمونو او رواجونو باند د بند و پشان روان دی او بل یوه خبره قبولو ته تیار نه دی اکوکه هغه حقه وی.

۲۶ د غېږه نه مراد ښکاره معجزه ده. د معجزه نه ښکار کولو وجه دا ده چه الله د ښکاره کولو ته، بلکه دده وجه بله ده چه دا خلق پر دغه نا پوهتیا په سبب نه پوهیږي.

۲۷ مطلب دا ده چه که ستاسو صرف د تماشه کتلو شوق نه وی بلکه په حقیقت کڼ دده خبره معلومه د پاره لښه لیدل غواړئ چه دا نبي شه وایي چه دا حق دی او که نه دی، نو سترگه وغړوی او وگورئ ستاسو نه چار چاپیره هر طرفه غېږه دی. د زمکه د ځناورو او د هوا د مارغانو د طرفه ورسره د ځناورو په ژوند باند غور وکړئ. شمع د هغوی شکل او جوړښت تیک تیک د هغوی د حال سره

يُضِلُّهُ وَمَنْ يَشَاءُ يَجْعَلْهُ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٩﴾ قُلْ

نوحه گمراه کوی او چه چاهه نیغه لار شودل غواری نو هغه په نیغه لار رو الوی. دوی ته دوايم،

مناسب جوړ شوه ده. څه رنگه هغوی له ضرورت مطابق طاقتونه ودرکړه شوی دی. څه رنگه
د هغوی د رزق انتظام کړی. څه رنگه د هغوی یوه اندازه مقرر ده چه د هغه نرنه وړاندو تلې شي او نه
روستو تلې شي. څه رنگه د یو یو ځناور او د یو وړوکی نه وړوکی چنبی په خپل ځان باند لگوانی او حفاظت
اور هغوانی کړی. څه رنگه د هغوی نه د یو مقرر سکیم مطابق کار اغستل کړی. څه رنگه د یوه قاهره
پابند جوړ کړه شوی دی او څه رنگه د هغوی د پیداکیدو، د جوړ او وړ او د مرګ سلسله بنه پر
باقاعد گڼی سره روانه ده. که چرې د خداي په پرې شمیره نیشوکن صرف په دې یوه نښه غور وکړی نو تاسو
ته به معلوم شی چه د پیغمبر تاسو ته د خداي د یو والی او د خداي د صفتونو کوم تصور پیش کوی او
د هغه تصور مطابق پر د نیا کڼ د ژوند متیرو لو کوم طریقې تاسو ته بنایي هغه بالکل حق ده. لیکن
تاسو د پخپله سترګه غړوی او نه د بل خبره اوری. د جهالت په تیرو کڼ پلار تښتی او غواری چه
د قدرت نا اشنا نا اشنا کارونه کوونکي او پلار نه خو شاله کړی.

الله د خداي گمراه کول دادي چه یو جاهل انسان ته دا توفیق ورنه کړې شي چه هغه د خداي
په نښو (آیات الهی) باند غور وکړی، او که یو داسې سرې چه هغه حقیقت نه خوښوی او طرفدار و
هغه که د خداي نښه هم وویښي خو حقیقت ته د رسید ونه شي د هغه د سترګو نه پناه وی او په دوک
کڼ اچونکی شير و نه هغه د حق نه به لرې را کړی. او داسې برخلاف د الله هدايت داسې چه د حق
تلاش کونکی ته د علم نه د فائده اغستلو توفیق ورکړې شي، او د الله په نښو (آیات الله) کڼ ورته
حقیقت ته د رسید ونه شي بنکار یوړی. داسې مثالونه هروڅه زمينه د سترګو د وړاندو لاسی. د پراسنان
داسې دی چه د هغوی نښه ته د الله په شمیره نښه په د نیا کڼ او په مخلوق کڼ خورې ورې پرته دی
خو هغوی ورته د ځناور پشان هې کوری او نه سبق تر نه حاصلوی. او د پراسنان داسې دی چه د
ځناور (Zoology)، د بوټو (Botany)، د ژوند (Biology)، د رنګ
(Color)، د بدن د اندامونو (Physiology)، د اکا ساینسې علومو په نورو څانګو
باند غور کوی، په تاریخ، په آثار قدیمه او په اجتماعی علومو (Social Sciences)، باند تحقیق کوی،
او داسې نښه ور نه نښه لاسی چه زړه پر د ایمان نه د کپړی. خو چه هغه د اول نه طرفدار
او بدینته وی او د دنیا د فائدو نه سوا بل هیڅ مقصد نه لري، نو هغه ته هغه نښه نه
بنکاری چه د پرمختیا ته دسی، بلکه چه څه نښه ور نه نښه لاسی هغه د دهریت، کفر،
ماده پرستی او ښځریت طرفدار کړی. (یعنی د عقیده تجویری چه فطرت هر څه کوی).
داسې مخلوق په متعابله کڼ داسې خلق هم شته چه پد غریب لو سترګو د دنیا د نظام ته کوری او
د هغوی د حال دس چه

أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ
 اللَّهِ تَدْعُونَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٥٩﴾ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ
 فَيُكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَتَسَوَّنَ مَا تَشْرِكُونَ ﴿٦٠﴾

چه بن غور و کړی او ووايي، که په تاسو باند د الله د طرفه څه لوی مصيبت راشي يادرباند اخري
 ساعت راشي نو کښي په هغه وخت کښي به تاسو د الله نه بغير بل چاته آواز کوئ، او وايي که تاسو
 رښتيني يئ. په هغه وخت کښي نو خامخه د الله ته آواز کوئ، بيا که هغه وغواړي نو دغه مصيبت
 ستاسو نه لرې کړي. په داسه موقع باند ستاسو نه خپل شريکان هير شي.

برگ درختان سبز و درخت پوشيار
 هر وسته و قهر ليت معرفت کردگار
 د هوشيارانو په نظر کښي د شتو و نه هره پاره د خداي
 د پيژندو د پاره يو لوی دقت دره.

۵۹ په تير شوي آيت کښي دا ويلي شوي وو چه تاسو د يوه نېغه مطالبه کوئ او حال داده چه ستاسو
 نه هر طرفته چار چاپيره نېغه خوږه دی. دده په باره کښي اول د مثال په طور او ويلي شوي چه تاسو
 د خداوند په ژوند باند غور و کړئ. اوس ورته او ويلي شوي چه يو بل نېغه ته غور و کړئ چه هغه د حق
 نه د منکرينو په خپل نفس کښي موجود ده. کله چه په انسان باند يو لوی مصيبت راشي، يا ورته
 د هري وخت نژدې راشي، نو په هغه وخت کښي ورته د پناه اغيتلو د پاره د الله نه بغير بل
 څوک په نظر نه راشي. د لویو لویو مشرکالونه په داسه متوقعه خپل معبودان هير
 شي او يو خداي ته آوازونه شروع کړي. د سخت نه سخت د هريه خداي ته د دعا
 د پاره لاسونه غوړوي. دلته د حق بشودلو د پاره د انبسه په کوته کړې شوي ده، ځکه چه د انبسه
 په داسه خبره باند يو دليل داسه چه د خداي د عبادت او د خداي د يووالي کوامی د هيرانان
 په نفس کښي موجود ده، که د غفلت او د ناپوهي په وجه پر هر شومره پردې پرې وي،
 خو بيا هم کله نا کله ښکاره کيږي. د ابو جهل دعویٰ عکرمه ته دده نېغه د ښکاره ځيږد
 په وجه ايمان نصيب شو. کله چه د نبي صلي الله عليه وسلم په لاس باند مکه معظمه فتح
 شوه نو عکرمه دده طرفته و تبتيد و او په يوه کشتي کښي خپشوته روان
 شو. په لاره پر سخت طوفان راغله او د کشتي د اوږيدو خطر پيدا شوه. اول اولي خو
 ديوتا کاوته آوازونه کول. خو چه کله طوفان سخت شو او د مسافر لويقين راغله چه کشتي دو بيري نو
 نهول او دده چه دا وخت د الله نه بغير بل چاته د آواز کولو نه ده، که يو الله د غواړي نشو

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَآخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ
 وَالضَّرَآءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ ﴿٣٢﴾ فَلَوْ لَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا
 تَضَرَّعُوا وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا
 يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ
 أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فِرُّوْا بِمَاءٍ أَوْ تَوَّآ أَخَذْنَاهُمْ
 بِغْتَةٍ فَاذَاهُمْ مَّبْلُسُونَ ﴿٣٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ

سَاءَ مَعْنَى دیر و قومونو ته موبزه رسولان و لیلیدل او هغه قومونه مویه مصیبتونو او
 تکلیفو نو کین مبتلا کرل د پاره دده چه هغوی په عاجزی سره موبزه را بیت شی . نوچه کله
 زموبزه طرفه په هغوی باند سختی راغله نو هغوی عاجزی و له اختیار نه کړه ؛ بلکه هغوی
 زړونه خونو را هم سخت شوا و شیطان ور له تسلی و کړه چه تا سوڅه کوئی دابنه کوی .
 بیا چه هغوی ته کوم نصیحت شوه دوهغه په هیر کړو نو موبزه پرده هر قسم د خوشحالی
 درواړه پرانسته ، تر دده پوریه چه کوم بخشش په هغوی شوه دوهغوی د هغه په
 خوشحالی کین بنه مست شونو نا سابه موبزه هغوی را و نیول او داحال په ووجه بیا د هر
 خبر نه نا امید و . په دغه طریق د هغه خلقو جرړه پر یکړه شوه چه

موبزه پر یکړه شوه . په دغه وخت کین د عکرمه سترگه و غریده او د زړه نه یوا واز را پورته شو چه
 دلته د الله نه بغیر بل څوک مدد کار نشته نو په بل ځای کین به الله و له مدد کار نه وی . دا خو هغه خبره ده
 چه د الله هغه نیک بند د شلو کالو په موبزه ته وایي او موبزه ورسره چک کوو . دا د حکیمه په ژوند
 کین هغه وخت ووجه هغه د خدا نه سره وعده و کړه چه که زه د دغه طوفان نه بچ شوم نو سیده به د هغه
 مسکن الله علیه وسلم خواله هم او ایان به را وړم . هغه دا خپله وعده پوره کړه چه د طوفان نه بچ شونو
 مسلمان شوا و خپل باقی عمر په د اسلام د پاره په جهاد کین تیر کړو .

ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٥﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللَّهُ
 سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلَى قُلُوبِكُمْ مِّنْ إِلَهِ غَيْرِ اللَّهِ يَأْتِيَكُمْ
 بِهِ أَنْ تَنْظُرُوا نَصْرَ الْآيَةِ ثُمَّ هُمْ يَصْذِقُونَ ﴿٣٦﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ
 إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ بَغْتَةً أَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمَ
 الظَّالِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ
 فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾
 وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٣٩﴾

ظلمے کرے وواو تعریف دے اللہ رب العالمین دپارہ دے (چہ ہفتہ و ہفتی جرہہ پر کرہ)۔
 اے محمدؐ، دوی تہ و وایہ، چہ چرے تاسو پدے خبرہ سوچ کرے دے چہ کہ خدائے ستاسونہ
 لیدل او اوریدل واخلی او پیر زہ و نو د رلہ تاپے و لکوی نو د اللہ نہ بغیر بل کوم خدائے دچہ د
 قوتونہ بہ درلہ واپس در کرے شی؟ وکومہ، موبزہ دوی تہ حنکہ خپے نیے بیایا پیش کو وایا
 دوی تر حنکہ نظر آر وی را آر وی۔ ورنہ و وایہ، چہ آیا تاسو چرتہ داسوچ ہم کر دچہ کہ د اللہ د
 طرفہ ناساپہ یا جہرآپہ تاسو باند عذاب راشی نو آید ظالمانو نہ علاوہ بہ نورحوک
 ہلاکیری؟ موبزہ چہ کوم پیغبران لبر و خود دے غرض دپارہ لبر وچہ د نیکانو خلقو دیار
 خوشخبری و رکونکی وی او دبدانو خلقو دپارہ یرونکی وی۔ بیایہ چا د ہفتی خبرہ و منلہ او د
 خپل عمل اصلاح تہ و کرہ نو د ہفتی دپارہ دیرے او د غم ہیخ موقعہ نشتہ۔ اوچاہہ زمونہ
 آیتونہ دروغ اووے نو ہفتی بہ دخیلونا فر مانوپہ بدلہ کن ضرور سزا خوری۔

۳۵ دلتہ پیر و نو باند د مہر کولو مطلب د دے چہ د ہفتی نہ د سوچ کولو او د پوہید لو قوتونہ
 واخلی۔

قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا مَا يُوْحَىٰ إِلَيَّ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ٥٠

اے محمدؐ، وہی تہ وواہرہ ہے "زہ تاسوتہ دانہ وایم چہ زما سرہ داللہ خزانے دی۔ نہ زہ د غیبو علم لرم، اونہ داورتہ وایم چہ زہ فرستایم۔ زہ خویش پہ ہنغے وحی پہے روانیم کومہ چہ پہ ماباندنا زلیبی" بیا تیرہوس وکوہ چہ روند اوسترگو والا دوارہ برابرکیدے شے؟ تاسو غور نہ کوئی؟

اللہ دناپوہ خلقوپہ خیال کن ہمیشہ داطلط تصوری چہ شوک د خداے نیازوے وی نوپکار دی چہ ہفہ د انسانونہ دیرپوتہ وی اوپکار دی چہ ہفہ نااشنا نااشنا کارونہ کوی، چہ ہفہ یوہ اشارہ وکری او غرہ سروشی، چہ حکم وکری او دزمکے نہ خزانے راوٹی، ہفہ تہ دخلقو عنکن روستوتول حالات معلوم وی، وک شوی شیروند د خود لے شے، داد ورتہ معلومہ وی چہ مریض بہ، چہ شے کہ مرہ شے، د باردارہ ہنغے پہ نیستہ کن چہ نردہ کہ ہنغہ ہفہ لہ دام پکار دی چہ انسانی کمزوری پکین نہ وی ہفہ ہم لا د خداے نیاز بین کیدے شے چہ لوہہ اونہ پیراخی، چہ وڈہ کیری، چہ ہنغہ اوچی لے وی چہ دخیل ضرورتو نوپور، کولو د پارہ د اغتسلو غرخلو د پارہ گرخی، چہ کلمہ قرصونہ کوی او کلمہ د غریبی د لاسہ پریشانہ وی۔ داقسم خیالات د نبی صلی اللہ علیہ وسلم د زمانے دخلقوپہ ذہن کن وو۔ ہنغوی چہ بہ کلمہ دا وریدل چہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم د پیغمبری دعویٰ کری دہ نودرستینوی د پارہ ہنغے تہ د غیبو تپوسونہ کول، د عادت نہ خلاف کارونہ بہ تہ ترغوبستل، اوچہ دا بہ تہ ولیدل چہ ہفہ خود عامو انسانانوپہ شان انسان دے نود اعترافونہ بہ کول چہ دا ہنغہ پیغمبر دے، خوری او خکی، ہنغہ اوچی لے دی اوپہ یازارونو کن کرخی۔ ددے خیر و جواب پہ دے آیت کن شوہ دے۔

۳۲ مطلب دے چہ زہ کوم حقیقتونہ تاسوتہ ورا ند کوم، ہفہ ماکتلی دی، ہفہ زما پہ تجریہ کن راغلی دی، ماتہ دوحی پہ ذریعہ تیک تیک علم را کرے شوہ دے، دہنغے پہ بارہ کن زما کواھی د سترکولیدلی کواھی دے۔ اوتاسو چہ یکی نود دے حقیقتونہ د طرفہ راندہ یئی، ددے پہ بارہ کن چہ تاسو غہ خیالات دی ہفہ غویا قیاس دے یا کمال دے اویا پہ پتو سترکوپہ چاچہ تمل دی۔ نورما اوتاسو پہ منیم کن د بینا و دنا بینا پشان فرق دے اود دے وجہ نہ ماتہ پہ تاسو یاند فوقیت حاصل دے، زما فوقیت دے وجہ نہ نہ دے چہ زما سرہ د خداے خزانے دی یازما سرہ د غیبو علم دے اویازہ د انسانی کمزورونہ پاک یم۔

وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُخْشَرُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ
 مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٥١﴾ وَلَا تَطْرُدِ
 الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ
 مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ عِوَا مَا مِنْ حِسَابِكِ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ

اوله محکم، تودعه (وی) پر ذریعہ ہفہ خلقوتہ نصیحت و کرہ چہ ددے خبرہ پر مرسوہ
 وی چہ خیل رب تہ پر دے دے حل کن بیش کبری چہ ہلتہ بہ ہفہ نہ بغیر بل شوک (دے
 اقتدار والا) نہ وی چہ ہفہ ہفوی مرستیال اومد دکارو یا د ہفوی سفارش اوکری کیت شہی ہفوی
 (دے نصیحت پر ذریعہ خبردار شی) او د خداے نہ او پریری لے او کو م خلق چہ خیل رب شہ
 او روح را بلی او د ہفہ رضا پہ تلاش کن مشغول وی شہ ہفوی نہ جان نہ ہفہ شہ ہفوی د
 شہ ہفوی بوج پہ تاباندہ نشہ استاد حساب ہیچ بوج پہ ہفوی باند نہشتہ ۔

۳۱ گے مطلب ددے چہ شوک دے نیا پر ژوند کن ددے یہوشہ پرانہ دی چہ ہفوی سرو نہ مرک فکرشتہ
 او نہ دے دا خیال شتہ چہ د خداے شریفنا مخیری، نو د نصیحت بہ پہ ہفوی باند ہرگز اثر نہ کری ۔ دے شہ
 پہ ہفہ خلتر باند بہ ہم ددے نصیحت ہیچ اثر نہ وی چہ پر دے بے بنیادہ برو سہ باند ژوند تیروی چہ
 کہ پہ دے نیا کن موندہ ہر خہ کوو خوبہ آخرت کن بہ ناتہ ہیچ عذاب نہ ملا و پوری حکمہ چہ موندہ د
 فلاں فریدان کو، یا فلاں بہ زمرہ سفارش کوی یا فلاں بہ زمرہ دپارہ کفارہ دی ۔ نو دے خلق
 پر پرودہ او ہفہ خلقوتہ نصیحت شروع کرہ چہ د خداے سرو دے مخا مخید ویرہ ہم پہ زرہ کن لری او
 ورسرہ ورسرہ بے بنیادہ طبع خیال ہم نہ لری ۔ دے نصیحت اثر ہم پہ دے خلق باند کیدہ شی او ہم د
 دے خلقوتہ محکم کید و امید کیدہ شی ۔

۳۲ گے قریشوہ لویو لویو سردا ناوا و مالدارو خلقوتہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم باندہ نور و اعتراف و نوسو
 یودا اعترا من دم دو چہ شانہ کیر چا پرہ غلامان ، نوکران او دے ادنی طبقہ خلق را جمع شوی دی ۔ ہفوی بہ د
 پیخور پہ طور و شکیل چہ دے نہ خوبہ نہ غرتمند خلق ملا و شوی دی لکہ بلال ، ہمار ، مسیب
 او خیاب ۔ پہ موند کن بس دا خلق اللہ تملا و شو چہ غرتمند جو ریدہ شوا و لو شوک نہ ؟ ۔ تمونانو
 پہ بد حالی پورہ بہ نہ توتہ کہلہ خوبہ دے بہ ہم زرہ نہ بخید و او د ہفوی نہ چہ بہ ہکلی شہ اخلاق
 کنرونی شوہ دے ہفہ بہ دے یادہ دے او ویل بہ چہ ہفہ فلاں چہ د پرو نہ پورہ بہ دے دادا کار نہ
 کولی نہ ہفہ ہم پہ غرتمند و کن شامل دے ۔ دلتہ ددے خبر و جواب و کرہ شوہ دے ۔

فَتَطْرَدُكُمْ فَتَكُونُ مِنَ الظَّالِمِينَ ۝ وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ
بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوا أَهَؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا أَلَيْسَ اللَّهُ
بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ۝ وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَتِنَا فَقُلْ
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۝ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ
سُوءًا أَوْ جَهَالَةً ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهَا وَاصْلَحَ فَإِنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝

که تا بیا هم هفتی دکان نه و شری نوبه ظالمانو کین به شمار شه . په اصل کین موبزه په دغه طریق د
خلق د یو بل په ذریعې په آزمینت کین د دغه دپاره اچولی د ځای هغوی دوی د دینی او دواړی چه
بښه هغه د اخلق دغه په موبزه کین الله په دوی باندې فضل وکړم که دغه ؟
هو کړه ، ولې خداي خپل شکر گزار بندیان د دوی نه بښه نه پېژنی ؟ او که چه تاله هغه خلق
راشی چه زمونږ په آیتونو باندې ایمان راوړه دی نو هغوی ته دواړه چه په تاسو باسیدو
کامتیا ده . ستاسو پروردگار د رحم وکړم طریق په ځان باندې لازم کړی ده . (دا خود هغه
رحم وکړم د) چه که چیرې په تاسو کین چا په ناپوهیتیا سره شه بدکار کړی وی او بیا د هغه نه روستو توبه
و یاسی او خپله اصلاح وکړی نو هغه ته معاف کوی او د ستمی نه کار اخلی .

۳۵ یعنی هر سړی د خپل عیب او د بهتری (صواب) ذمه دار پخپله ده . په دغه مسلمانانو کین به تر
دېا د طرفه د جواب دپاره نه و درېږه او نه به ستاد جواب ورکولو دپاره د هغوی نه شوک ودرېږی
ستا د حجه نه شي دوی نشي تخته لې او نه د خپله حجه بدی په تارا پوله شي . بیا چه کله دوی صرف
د حق د تلاش دپاره ستا خواله راشي نو آخر ته به ولې د خپل ځان نه شره .

۳۶ یعنی موبزه په کلي هلت کچه د تولونه اول غریبانو محتاجو او ادق ادق خلقو له دایمان
راوړلو توفیق ورکړ او په دغه طریق موه مالداران خلق په آزمینت کین و اچول .

۳۷ که مو خنجر چه په دغه وخت کین په نبی صلی الله علیه وسلم باندې ایا راوړه د دې هغوی
کین دیر خلق داسه هم ووجه د جاهلیت په زمانه کین تر لوی لوی کنا هونه شوی وواکر چه د
اسلام قبولونه روستو د هغوی په ژوند کین دیر بدلی راغلی وه ، لیکن د اسلام هغه الفینو به
هغوی نه د پخوانی عیسو او بدو کارونو پیغورونه ورکول . د دغه په باره کین حکم دغه چه مونانو
درتلی ورکوه . هغوی ته دواړه چه شوک توبه و یاسی او خپل ژوند صحیح کړی نو بیا به تیرو شوکنا هونو
باندې الله تعالی شوک نه ښی داد الله طریق نه ده .

وَكَذَلِكَ نَفْصَلُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ ۝۵۵
 قُلْ إِنِّي نُهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ لَا
 أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذْ أَوْمَأَ آنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ۝۵۶
 قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ مَا عِنْدِي مَا
 تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ يَقْضِ الْحَقُّ وَهُوَ خَيْرُ

اود غہ شان موندہ غیلے نچے بنہ واضعہ پیش کوو دپارہ دچہ دچہ ما نولارہ بالکل بیکارہ شی جمع
 اے محمدؐ، دوحاتہ وواہ چہ "تاسو داللہ نہ بغیر نورچاتہ آواز نہ کوئی دھوئی دہندکئی کوورہ
 منع کرے شومیم" ورتہ وواہ، "زہ ستاسوپہ خواشا توچہ نہ عم کہ دایم وکرہ نوبیا کوکراہ شوم
 اود نیچہ لارہ موند وکونہ نہ شوم" ورتہ وواہ، "زہ دخیل رب دطرفہ پہ
 یو رو بنانہ دلیل باند ولاہیم اوتاسو ہغہ دوغ کتر لے دے، اوسے دکوم خیر
 دپارہ چہ تاسو متلوار کوئی ہغہ خیر زماپہ اختیار کن
 نہ دے، دے فیصلے تول اختیارخو داللہ دے، حق ہم ہغہ بیانوی اوہم ہغہ

۵۵۵ "دفعہ شان" اشارہ ہغہ تول تقریر طرفتہ دہ کوم پید خلورے رکوع ددے آیت نہ شروع شوے دہ
 "دا خلق وائی چہ پردہ باند خہ نبہ ولے نازلہ نہ شوہ" مطلب دایہ چہ دداسے صفا و بیکار ہ
 دیلونو او نبونہ دوستوہم چہ ٹھوک پہ چیل کفر باند تہیک ودریری نوہغہ بیشکہ مجرم
 دے، حکہ چہ دہغہ دکراہتی سرہ مینہ دہ نوپہ دے وجہ پہ کفر تہیک ولاہ دے، دا وجہ نہ دہ
 چہ دحق لارہ دیلونہ ورتہ نہ دی وافہم شوی او یا ددہ سرہ دخیل کراہتی پہ حق کینہ خہ دیلونہ
 ہم شدہ۔

۵۵۶ داللہ دعذاب طرفتہ اشارہ دہ مخالفینوہ وہ چہ کہ نہ دخدائے تعالیٰ دطرفہ
 دالہیلے شوہ بنی عوامولین درتہ جہرا وایوچہ نہ دروغٹن ع نو دخدائے عذاب پہ موند باند
 ولے رائے؟ چہ نہ داللہ دطرفہ داغے ونے نوپکار خودا وہ چہ چا تاتہ دروغٹن ویلو
 یا ستا سپکاوے ع کوو نوچہ فوراً زمکہ شلیدے اوہغہ یکن نتوتلے او یا پیر
 تندرا پریوتلے اوہغہ خاوری پرے کیدے داغہ دی چہ دخدائے پیغیر

الْفَصِيلِينَ ۝ قُلْ لَّوْ أَنَّ عِنْدِي مَا تَسْتَعِجِلُونَ بِهِ لَقُضِيَ
 الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ ۝ وَعِنْدَ مَفَاتِحِ
 الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ
 مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ
 وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ۝ وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ
 وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَىٰ أَهْلُ
 مُسَمًّى ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۝

بہترین فیصلہ کو نکال دے۔ ورتہ وواہیہ، کہ چہرے ہفتہ شیرز ماپہ اختیار کن وے کوم
 شیرز نہ چہ تاسو تلواری کوئی نور ما و ستاسو پہ منیم کن بہ پخوا فیصلہ شوی وہ۔ خوا اللہ
 دیر بنہ پیٹنی چہ د طالبانوسرہ شہ معاملہ کول پکار دی۔ کہ ہفتہ سرہ د غیبو کنبیا نے
 دی چہ د ہفتہ نہ بغیر بل چاتہ معلوم نہ دی۔ پہ وچہ او پہ لونڈ چہ شہ دی د ہفتہ
 تہو لونہ خبر دے۔ د و نے نہ را پر یو تو نیکی یوہ پانزہ دے نہ وی چہ ہفتہ تر خبر نہ وی۔
 د زحک پہ تور و تیر و کن یوہ دانہ داسے نشہ چہ ہفتہ تر خبر نہ وی۔ وچ اولواسندہ
 ہر شہ پہ یو واضحہ اور و بنانہ کتاب کن یکلے شوی دی۔ داہم ہفتہ دے چہ
 د شپے ستاسو روحونہ قبض کوئی او د ورتہ چہ تاسو شہ کوئی ہفتہ ورتہ معلوم
 دی، بیابلہ ورج دے کار و باری د نیاتہ ہفتہ واپس تاسو رالیدی دپارہ
 دے چہ د ژوند مقررہ مودہ پورہ شی۔ آخر دا چہ ہم د ہفتہ
 طرفتہ ستاسو واپسی دہ، بیابلہ بہ ورتہ دا و بنائی چہ تاسو شہ کول

اوہ ہفتہ باندا ایہان را ورو کی و بہ مصیبتونوا و بہ دلتونو کن وی اوشوک چہ ہفتہ نہ کٹلے کوئی او پہ کانہو
 نے ولی نو ہفتہ دپہ آرام دی؟

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفْرِطُونَ ﴿١١﴾ ثُمَّ رُدُّوْا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقُّ ۖ أَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَسِبِينَ ﴿١٢﴾ قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِّنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُوهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۖ لَّيِّنٌ أُنَجِّبُنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٣﴾ قُلِ اللَّهُ يُنَجِّيكُمْ مِّنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنْتُمْ مُشْرِكُونَ ﴿١٤﴾

هغه په خپلو بنديانو باندې پوره قدرت لري او په تاسو باندې نگرانۍ کوونکى رالېږي، بلکه تروې پورې چې کله په تاسو کېن د چا د مرګ وخت راشي نو د هغه رالېږلى شوې فرېټه د هغه نه روح اخلي او په خپل کار کېنې هېڅ کوتاهى نه کوي، بيا به ټول الله طرفته واپس راوستلې کېږي چې د دوى حقيقى مولى دى، خېر دار شى، د نېصلى کولو ټول اختيارات د هغه دى او هغه په حسنا اغستلو کېن د پوتيز د دى.

اے معتمد، د دوى نه تېوس وکړه، چې په صحران کې او د سمندر په تورو تېر وکړن تاسو څوک د خطر و نه بچ کوي؟ هغه څوک دى چې تاسو تر (د مصيبت په وخت کې) په عاجزۍ سره او په پټه پټه دعاگانې غواړئ؟ تاسو چاته دا وايئ چې که د دې بلاندا موږنې مې کړو نو موږ به ځانها شکو کړا شو؟ ورته ووايه چې الله مو دغه بلاگانو او د هر تکليف نه خلاصوي او بيا هم تاسو هغه له شريکان پيدا کوئ.

لکه يعنې دا په فرېټه چې ستاسو يو يو حرکت او يو په يو خېره ته کوي او ستاسو د هر کار ريكارم محفوظ ساتي.

لکه يعنې دا يو حقيقت دى چې يواځې الله په هر شي باندې قادر دى، او صرف هغه د ټولو اختياراتو مالک دى، او ستاسو د نېسيکړه او نقصان واک اختيار د هغه سره دى، او ستاسو سمېنو نه د هغه په لاس کېن دى. او د دغه حقيقت گواهي ستاسو په خپل نفس کېن موجود ده. کله چې سخت وخت راشي او د خلاصيدو ظاهري اسباب ختم شي نو په هغه وخت کېن تاسو به اختياره خدا له پاک نه رجوع کوئ. ليکن سره د دغه غېټ دليل نه تاسو په خدا يئې کېن د هغه سره نور خلق شريک کړي دي، غټ پيرى خوه هغه په رزق باندې او پالونکى مو نور څوک نيولى دى، امداد در سره د هغه په فضل د کم اکېږي او مددگان نور چاته وايئ. بنديگان د هغه يئې او بندي دى د نور چا کوئ. سختې در له هغه آسانه دى او په سخت وخت کېن د هغه

قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِّنْ
تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيْعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ
أَنْظُرْ كَيْفَ نَصَرْتُ الْأَيْمَانَ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ وَكَذَّبَ بِهِ
قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿٦٦﴾ لَكِنَّ نَبَأَ

درته ووايه، هغه په دغه باند قادر د چه په تاسو باندغه عذاب د بړه نه نازل كړي، يا ئه ستاسو د خپرو
د لاند نه رابوڅيره كړي، يا تاسو په دودو كين تقسيم كړي او يو د لې ته د بېلې د لې د طاقت مزه وروځكو
او كور، مونږه خبره كه بيا بيا په مختلفو طريقو سره خپله نېغه دوى ته وړاندې كوو، شايد چه دوى په
حقيقت باند پوه شي. ستا قوم د هغه نه انكار كوي حالانكه هغه حقيقت د ده. دوى ته
دوايه چه زه په تاسو باند حوالدا سر نه ټيم جوړ كړې شوى، د هر خبر

نه دعا كانه غواړي، او چه كله د منځته وخت تير شي نو مشكل كدام نور څوك وي او ندرانه د بل چا په نوم كوئى
لكه كومو مخلوق ته چه د الله عذاب لرې ښكاريد او د حق سره په دښمنۍ كې ښه زړه وركيدل هغوى
ته دا خبرداري د ده چه د الله د طرفته په عذاب راتلو كين څه وخت نه لگي. د هرايو طوفان چه
در باند ناساپه راشي هغه تاسو تنباه كولى شي. د زلزلې يو جرق. ستاسو د كلو وړانولو د پاره كافي وه
د قبيلو قبيلو او د قومونو او د ملكونو په منځ كې د دښمنۍ يوه سكر وښه هغه تنباهي راوښته شي
چه بيا به پكېن په كلونو كلونو امن رانشي. نو كه عذاب نه راشي نو دا ستاسو د پاره د غفلت سبب نه
جوړ يږدي چه ښه پراطينان سره و پر ښه او بد كېن فوق نه كوي او د رڼد و پشان د ژوند تيروي. دا غنيمت
د كړنې چه الله تاسوله مهلت د كوي او هغه نېغه درته ښايي چه تاسو پر حق د پيژنې او په محيم لاس
ردان شي.

كه يعنى زما د كار نه د ده چه څه تاسو ته نه ښكاري هغه درته زه په زور و ښاييم او چه څه
ستا سو په ذهن كېن نه راشي هغه در لې په زور په ذهن كېن كېښه كوم. او دا زما كار نه د ده چه عذاب
در باند راوړم. زما كار صرف حق او باطل بيلول دي. او بيا ستاسو وړاندي پېش كول دي. اوس كه
تاسو نه مني نو د كوم اضا مر نه چه زه تاسو يو كوم هغه به پخپل وخت باند پخپله ستاسو مخه ته
راشي.

مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي
 آيَتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا
 يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرِى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾
 وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلَكِنْ ذِكْرِى
 لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٣٦﴾ وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًَا

د ظاهرید و یو وخت مقرر ده، او د پر زړه تاسوته خپل انجام معلوم شی.
 او اے محمدؐ، کله چه ته ا ویني چه خلق ز مونږ په آیتونو کېن عیبوند لټوی نو
 ته د هغوی د خوانه لرې شه تر دې پورې چه هغوی هغه خبره پرېږدی او په نور و خبرو کېنې
 مشغول شی. او که چیرې شیطان در نه هیر کړی، نو بیا کله چه د یاد شی نو د هغه نه روستو د ده
 ظالما نو خلقوسره مه کېنږ. د هغوی د حساب کتاب هیڅ ذمه واری په پر هیز کارانو
 خلقو باندې نشته، البته نصیحت کول د هغوی فرض دی شاید چه هغوی په غلطه لاریاند
 د تللو نه پر تښتې. پرېږده هغه خلق چه هغوی د خپل دین نه لویه تاسه جوړه کړی ده

۳۴ یعنی کله چه زمونږه دا حکم تاته یاد نه وی او ته په هیره باندې د دغه خلقو په مجلس کېن
 ناست پاته شه.

۳۵ مطلب داده چه کوم خلق د خداي د نافرمانی نه ځان ساق په هغوی باندې د
 نافرمانو خلقو د عمل ذمه واری نشته، نو بیا هغوی ځان واکه دا خبره په ځان باندې لازمو ی چه د
 دغه نافرمانوسره په ضرورت بحث او مناظره کوو. او هغوی به ضرورتاً تامل کوو، او د هغوی د هر چه مطلب
 اعتراض جواب به ضرورتاً کوو، او که هغوی نه منی نو ځان مخا به ته پرېمنو. بس دومره خبره په
 هغوی فرض ده چه کوم خلق په کسرا هی کېن ا ویني چه هغوی ته نصیحت وکړی او حق خبره
 ورته پیش کړی. بیا که هغوی نه منی او جکېه او بحثونه او دیلونه شروع کړی نو د حق پرستو

وَعَرَّتْهُمْ الْجِبُوتُ الدُّنْيَا وَذَكْرِيهٖ أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ ۖ
لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ ۚ وَإِنْ تَعْدِلْ كُلُّ عَدْلٍ
لَا يُؤْخَذُ مِنْهَا ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا ۚ لَهُمْ
شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ۚ قُلْ
أَنْدُعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُودٍ عَلَىٰ
أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْنَا اللَّهَ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ
فِي الْأَرْضِ حَيْرَانٌ ۚ لَهُ أَصْحَابٌ يُدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَىٰ اثْنًا ۚ

اوجہ د دنیا ژوند په دوک کین غور وولی دی. هن، خود دے قرآن په ذریعہ ورته نصیحت
کوه او خبرداره ورکوه هس نه چه شوک د خپل علونو په عذاب کین گرفتار شی، او بیا
نه د الله نه د ځمک کولو شوک ملکره او مدد کار او شوک سفارشی نه وی، او بیا که هغه
د خلاصی د پاره هر شومره فدیہ ورکول غواړی خو قبلیدنه به نشی، ځکه چه داسه خلق
خوږه خپلو علونو په سزا کین ښوول کیری، هغوی له به د حق نه د انکار کولو په بدله کین
جوشیدلے او به او دردناک عذاب ورکولے کیری.

اے محمد، د دوی نه تیرس وکړه چه آیا مونږه الله پریدو او هغوته آواز
وکړه چه نه مونږ له نفع را کولے شی اونه نقصان؟ اوجہ الله مونږ ته نیغه لار ښوولی
ده نو آیا اوس د هغه نه پشایا وای شو؟ آیا مونږه خپل حال د هغه سړی پشان کړو
چه شیطانا نو په صحرا کین بے لارے کړه وی او هغه حیرانه سرگردانه
کوی حالانکه خپل ملگری ورته آوازونه کوی چه دینما راشی نیغه لار شته ده؟

د کار نه دے چه خاځا د هغوی سره مالغه طوری او خپل وخت د ضایع کوی. هغوی له پکار دی چه
د داسه کارها نو پکښه خپل وخت او خپل قوتونه د هغه خلق په تعلیم او تربیت او په اصلاح پالو وکړی
چه هغوی پخپله د حق طلبکار وی.

قُلْ إِنْ هَدَى اللَّهُ هُوَ الْهُدَىٰ وَأَمْرُنَا لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝
وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَهُوَ الَّذِي يُخْشَرُونَ ۝
وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ

ورته ووايه چه په حقيقت کين صرفي د الله رهنماي صميم رهنماي ده او د هغه د طرفته
موندنه دا حکم شوه دے چه د کائناتو مالک ته سربسته کړي، مونځ قائم کړي، او د هغه
د نافرمانۍ نه ځان ساتي او هم د هغه طرفته به ټول ورغونډېږي۔ هم هغه دے چه
زمکه او آسمانونه په حقه پيدا کړي دي۔ او په کومه ورځ چه هغه ووايي

لکه په قرآن کين دا خبره ځانته پچانته بيان شوي ده چه الله زمکه او آسمانونه برحق پيدا کړي دي يانې د
حق سره پيدا کړي دي۔ په ديکين وړلوئې مطلب پروت دے۔

د دے يو مطلب داده چه زمکه او آسمانونه صرف د لويې په طور نړۍ پيدا کړې شوي۔ دا د الله لويې نه
دي۔ دا د پخو د لويو څيړنه دے چه صرف د زړه خوشالو لودپاره ورسره لويې کوي او بيا ځه هم دغه شان
مات رامن کړي او غوزار کړي۔ په اصل کين دايو مطلبې کار دے په دے کين دننه لويې حکمت او لويې
مقصد پروت دے، او د دے ديو د دړه تيريدونه بدستود اضروري ده چه خالق د هغه کار پوره
پوره حساب وکړي کوم چه په دغه دور کين شوه وي او د هغه په نتيجو باندې د دويم دور بنياد کيدی۔ هم
دا خبره ده چه په نورو ځايونو کين په دے طريقه بيان شوي ده۔ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا ۝ اے زمونږ
پروردگار، تادا ټول هر څه فضول نه دي پيدا کړي ۝ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا
الْعَمِينَ ۝ موندنه آسمان او زمکه او څه چه د آسمان او د زمکه په منځ کين دي، د لويو په طور نه دي پيدا
کړي ۝ أَفَعَسَيْتُمْ أَفْتًا خَلَقْنَاكُمْ عَشَا ۝ اَکُمْ إِلَيْنَا لَآتُرْجِعُونَ ۝ آيا ستاسودا خيال دے چه موندنه
تاسودا په فضول پيدا کړي يې او تاسو به زمونږ طرفته واپس رانده وشي شئ ۝

دويم مطلب دے چه الله تعالی د دے ټول کائنات نظام د حق په مضبوط بنيادونو باندې قائم کړې دے
او د دے هر څيز د انصاف او د حکمت او د راستۍ په قانون باندې روان دے۔ په دے نظام کين د باطل د
مضبوطيا او د خوریدو دپاره هيڅ گنجائش نشته۔ دا بيله خبره ده چه الله تعالی باطل پرستوله موتر
وړکړي چه که چرې هغه خپل دروغ او ظلم خورول غواړي نو خپل کوشش وکړي وديکوري۔ ليکن
آخريه دا زمکه د باطلو هر تخم بهرنه دا غوزار کړي او هر باطل پرست به وويي چه کوم کوششونه
هغه د دے نا کاره بوتي دکړلو دپاره کړي دي هغه ټول هېڅ شوه۔

دويم مطلب دے چه خدا ځه د ټول کائنات د حق په بنياد پيدا کړي دي او دا د هغه خپل ذاتي
حق دے چه په دے حکومت وکړي۔ د هغه حکم دلتحک چلېږي چه هغه دا دنيا پيدا کړي ده او د صرف

كُنْ فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنفَخُ فِي
الصُّورِ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةُ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ۝۶۴
قَالَ اِبْرَاهِيمُ لَآبِيهِ اِذَا رَاَ اتَّخَذَ اَصْنَامًا اِلَٰهَةً اِنِّى

چه قیامت و وُشی نوهم په هغه وِرخ به کیری. د هغه وینا بالکل حقه ده. او په کومه وِرخ
چه صور پوک و هله شی په هغه وِرخ به باد شاهی د هغه وی، هغه د غیبواو د بنکاسه
خیزونو عالم ده او حکمت والا او خیر داس ده.

د ابراهیم واقع یاده کوی کله چه هغه خپل پلار ازرت ته ویلي وو آیات بتانوته خدای وایه؟ زه خو

د هغه حق ده چه حکمرانی یو وکړی. که په ظاهره داسی ښکاري چه دلته د نور چا حکم چلیږی نو په د هغه مه ورک
کیری، په حقیقت کین د هغه حکم چلیږی او نه چلیږی شی، ځکه چه د کائناتو په یو شینر باند د هغوی
هیڅ خولسته چه هغوی پر خپل حکم وچلوئ.

کله د صور پوک و هلو صمیم حالت به شه و، دا خبره زمونږ د پوه نه بهر ده. د قرآن نه چه مونږ ته نشه
معلوم شوی دی هغه صرف دومره خبره ده، چه د قیامت په وِرخ به د الله په حکم باند یو ځله صور پوک و هله
شی او هرڅه به هلاک شی. او بیا، دا صرف الله ته معلومه ده چه څومره موده دوستو به په دویم ځل صور
پوک و هله شی او ټول د اول نه تر آخره پورې هرڅه به بیا را ژوندی شی او په میدان حشر کین به
خاښه وی. په اول صور به ټول نظام کډ و د شی او په دویم صور سره به یو بل نظام په نوی شکل کین د نوو
قانونو سره قائم شی.

کله دا مطلب نه ده چه نن باد شاهی د هغه نه ده. بلکه مطلب دا ده چه په هغه وِرخ کله
د حقیقت نه پرده وچته شی او حقیقت بالکل ښکاره شی نو پته به ولیدئ چه په دینا کین څوک اختیار والا
ښکاریدل یا خلعوا اختیار والا کترل هغه ټول بالکل به اختیاره دی او ټول اختیارات د هغه یو الله دی
چه کائنات ته پیداکړی دی.

کله غیب: هغه ټول هرڅه چه د مخلوق نه پټ دی.

شهادت: هغه ټول هرڅه چه مخلوقاتو ته ښکاره او معلوم دی.

نشه دلته د حضرت ابراهیم د واقع ذکر د دغه خبره په تائید کین شوه ده چه لکه څنگه د الله د
هدایت په وجه نن محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه منکر و د شرک نه انکار کړه ده او د دغو ټول خدایان
نه پریشور دی او د یو مالک حکم نه منی ده دغه شان مخکې ابراهیم هم کړی دی. او چه لکه څنگه نن محمد صلی الله
علیه وسلم او د مومنانو سره د هغوی جا هل قوم چکړه کوی دغه شان پروښ د ابراهیم علیه السلام سره خپل قوم

أَرْبَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝ وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ
مَلَكُوتَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ ۝

تا او ستاقوم په ښکاره کړاى کڼ وښم. دغه رڼکې به مونږه ابراهيم ته د زمکې او د آسمانونو
نظام سلطنت ښودلواو دده د پاره به مو ورته ښودلوچه هغه د يقين کونکو نه شى.

دا چکړه کړى دى. او پرون چه کوم جواب ابراهيم عليه السلام خپل قوم له ورکړې دؤن د همد صلى الله عليه وسلم
او د هغه د مکروه طرفه هم دغه جواب خپل قوم ته دى. همد صلى الله عليه وسلم په هغه لار باند دى کوم چه
د نوح او د ابراهيم او د هغه د نسل د ټولو پيغمبرانو لار ده. اوس چه شوک په هغه څپه د تللو نه انکار کوى
نو هغه د پوره شى چه هغه د پيغمبرانو طريقه نه بل طرف ته د کړاى په لارى.

دلته په دې بله خبره هم ځان پوه کول پکار دى چه د عربو خلقو عموماً حضرت ابراهيم خپل مشر او پيل
منلو. او خاص طور پر يوشو خوب په دې خبره باند غور کولو چه هغوى د ابراهيم اولاد دى او د هغه د لاس د جوړى
کړى شوى غاڼه کچه خادمان دى. نو په دې وجه هغوى ته د ابراهيم د توحيد د ذکر کولو او د شرک نه د انکار
کولو او د مشرکانو سره د جکړه د ذکر کولو مطلب دا وو چه قریش د په ابراهيم باند نور غوره کوى ځکه
چه نن مسلمان په هغه مقام باند ولاړ دى په کوم مقام باند چه حضرت ابراهيم و او قریش د هغه خلقو
پشان دى چه د ابراهيم سره به جکړه کولى. د دې مثال بالکل دا دى دکه چه شوک د شيخ عبد القادر جيلانى
رحمته الله عليه مريدان ته او د قادريه پيرزادگانو ته د حضرت شيخ صلى تعاليات او د هغه د ژوند واقعات
ولاند کړى او ورته دا وواى چه تاسو د کوم بزرگ نوم اخلئ او ځان د هغه مريدان حسابوى نو ستاسو
خپله طريقه د حضرت شيخ نه بالکل خلاف ده او د کوم کړاى ها نو خلاف چه ستاسو پيشوا او پير ټول عمر
جهاد کړى دى نن ستاسو حيثيت د هغه کړل ها نو پشان دى.

الله يعنى لکه څنگه چه تاسو ته د کائناتو آثار ښکاره دى او د الله ښه درته ښودل کيدى دغه شان د
ابراهيم په ولانديم دا آثار و او هم دا ښه وه. خو تاسو سره د ليدلو د رڼدو پشان هيڅ نه وښى او ابراهيم
دا هرڅه په غريبو لوسترکو وليدل. دا تمرا و سپومى او ستورى چه ستاسو په ځنگل راخيژى او پر يوزى
او روزانه چه راخيژى نوم تاسو کړاى هان يى او چه پر يوزى نوم تاسو کړاى هان يى، هم دغه څيزونه ابراهيم
ليدلى و او هم د دغه ښونه هغه حقيقت ته ورسيد و.

الله په دې ځان باند او د قرآن په نور و هغو ځايونو باند چرته چه د ابراهيم او د هغه د قوم د جکړه ذکر
راغلى دى. د ځان پوه کولو د پاراداکسورى ده چه د حضرت ابراهيم د قوم په مذهبي حالاتو باند او د هغو
په ځپلو کڼ د وسيدلو په حالاتو يو نظر و اچول شى. د نوى اثرى تحقيقاتو مطابق هغه ښار هم
معلوم شوى دى کوم ځان کڼ چه حضرت ابراهيم پيدا شوى و او په هغه دور کڼ د هغه علاقه د خلقو
حالات هم معلوم شوى دى. سرليونارد وولې. (Sir Leonard Woolley). چه په خپل کتاب

"Abraham" London 1935. کین دے تحقیقات کو کچھ نتیجے شایع کری دی دھنے خلاصہ موبیلائی

لیکھو:

۱) اندازہ لگوئے شوی دہ چہ دسیئر نہ محکمن سنلہ پہ خواؤ شاژمانہ کین ، چہ اوس نے عام طور محققین
 دہ حضرت ابراہیم زمانہ تسلیم کوی ، دہ ارنوے بنار آبادی تقریباً دہ نیم لاکہ وہ اوکیدے شی چہ پچہ لاکہ وہ ۔
 دہ تجارت اودہ کاریگری لوی مرکز وؤ۔ یو طرفتہ بہ دہ پامیر اودہ نیلگری نہ ہلتہ مالونہ راتلل اوبل طرفتہ دہ
 انا طولیہ پورے دہ دغہ بنار تجارتی تعلقات وؤ۔ دا بنار چہ دہ کوم ریاست مقام وؤ ہغہ ریاست دہ موجودہ
 عراق نہ پہ شمال طرف کین لہر کم وؤ اوپہ مغرب طرف کین لہر زیات وؤ۔ دہ تہول ملک دہ خلقو پیشہ
 زیانہ کاریگری او تجارت وہ ۔ دہ زمانہ کوم خطونہ چہ دہ آثار قدیمہ پہ کنلہ راتو کین ملا و میری
 دہ ہغہ نہ دا معلوم میری چہ دغہ خالص مادہ پرست خلق وؤ۔ دہ دت گنشل اودہ زیات نہ ریات آرام
 حاصل و دہ غوی دہ ژوند لوی مقصد وؤ۔ سودا غنشل پکین ریات وؤ۔ بنہ سخت کاروباری خلق وؤ۔
 ہریو بہ پہ بل باند شک کو دہ اوپہ خپلو کین بہ نے ویرے مقدمے وہ ۔ دہ خپلو خدا یا نو نہ بہ نے
 زیاتہ دہ عاکمانے دہ ویرد عمر ، دہ خوشحالی اوپہ کاروبار کین دہ ترقی دہ پارہ وہ ۔ تہول درے طبقہ خلق وؤ۔
 (۱) عمیلو۔ دا دہ وچہ طبقہ خلق وؤ۔ پہ دہ کین منجوران دہ حکومت عہدہ داران او فوجی افسران
 شامل وؤ۔

(۲) مشیکنو۔ دا سوداگران ، کاریگران او زمینداران خلق وؤ۔

(۳) آردو۔ یعنی غلام۔

پہ دوی کین اولئی طبقہ یعنی عمیلو نہ خاص امتیازات حاصل وؤ۔ دہ غوی عدالتی حقوق دہ نوروت
 مختلف وؤ او دہ غوی دہ سرا و دہ مال قیمتونہ دہ نوروت نہ ریات وؤ۔
 دا بنار او دا خلق وؤ چہ پہ غوی کین حضرت ابراہیم پیدا شو۔ پہ تلمود کتاب کین چہ دہ غوی دہ خاندان
 کوم حال بیان شوے دہ دہغہ نہ معلوم میری چہ ہغہ دہ عمیلو طبقہ سر بہ وؤ۔ اوپلار نے دہ ریاست دہ تہول
 نہ لوی عہدہ دار وؤ۔ (دکورا سورہ بقرہ ، حاشیہ نمبر ۲۹۰)۔

دہ اُر بہ لیکو شو دہ غنشل کین تقریباً دہ پچو ر روحندایانو نومونہ ملا ویری۔ دہ ملک دہ مختلفو بنار دونو
 خانہ خانہ خدا یا نو وؤ۔ دہو بنار بہ یو حفاظت کوکے خدا نے ووجہ دہ تہول خدا یا نو سردار بہ گنہ
 شو او دہ غہ عزت او احترام بہ دہ نور خدا یا نو نہ ریات کید و۔ دہ اُر بنار حفاظت کوکے خدا نے نثار
 رچاند دیوتا) وؤ اوپہ دہ وچہ دہ بنار تہ روستو خلقو "قرینہ" نوم ہم وٹیلے دہ۔ دیم لوی بنار
 لرسہ ووجہ روستو بیاد اُر بہ خلطہ بانڈ دہ باد شاہی مرکز شو۔ دہ بنار حفاظت کوکے لوی خدا نے (رب
 البلد) "شہ شہ" (سورج دیوتا) وؤ۔ دہ لویو خدا یا نو ماتحت وارہ وارہ خدا یا نو بہ ہم ووجہ
 ہغہ ریات دہ آسمانی ستورونہ او دیر کم دہ زیکہ نہ خویش کرے شوی وؤ ، او خلقو بہ خیل وارہ وارہ ضرورتونو
 دہ دوی نہ غنشل۔ دہ تہول خدا یا نو سکونہ بہ نے دہ بنار نوپہ شکل کین جو رگری وؤ او دہ غوی
 نے تہ بہت عبادت کولو۔

دہ "نثار" بہت پہ اُر بنار کین دہ تہول نہ پہ وچت غریبانڈ پہ یو لوی عمارت کین دنہ پروت وؤ۔ دہغہ

خواتنه د "ننار" د بنځه د "نن کل" د عبادت خانه وو. د ننار عبادتگاه د یوشاهی محل پشان وو. د هغه د خوب په خانه کښ به هر د شپه یوه بنځه حاضریدله او د هغه ناوله به جوړیدله. په مندرکښ دیرنه بنځه د دیوتا په نوم یاد وکف وه او د هغوی حیثیت د پغلو منجورو (دیوداسیان) (Religious Prostitutes) په شان وو. کومو بنځو چې به خپله خوایی د "خدا په" په نوم قربان کړه هغوی به دیرنه عزتونه کښه شوه. اخوانه بیان کولو ته هیڅ ضرورت نشته چه د دغه پغلو منجورو نه به زیاته فایده هم دغه منجورانو صاحبانو اغستله.

نناریوانه دیوتانه وو، بلکه د ملک لوی زمیندار، لوی سوداگر، لوی کارخانه دار او لوی سیاسی حاکم هم وو. دیر یاغونه، مکانونه او رک د دغه مندر د پاره وقف وه. د دغه جاشید اده آمدنی نه علاوه به کروند کرو، زمیندارانو، سوداگرانو د هر قسم غله، پټی، سره زر، کپړه او نور غینرو ته راوړل او مندر ته به په مندرکښ ورکول. د دغه غینرو نو د اغستلو د پاره په مندرکښ دیر خلق ناست وو. د مندر د طرفه دیرنه کارخانه چلیده او غټ تجارتی کاروان وو. دا ټول کارونه به د دیوتا په نمایندگۍ کښ منجورانو سرته رسول. د ملک لوی عدالت به په مندرکښ وو. منجور به د هغه چ و او د هغه فیصله به د خدا په فیصله کښه شوه. اصل بادشاه ننار وو او د ملک حاکم به د هغه د طرفه حکومت کولو د دغه تعلق د وجه نه به یاد شاه هم په خدا یا نو کښ شامل وو او د خدا یا نو پشان به د هغه هم عبادت کیده شو.

د حضرت ابراهیم په زمانه کښ د اردشاهی خاندان چه کوم حکمران وو د هغه نوم ارمئو وو ده ... ۲۳ کاله د میم نه مخکښ یو لوی سلطنت قائم کړه وو. د هغه بادشاهی مشرق طرفه د سوغه نه راواخله مغرب ته د لبنان پورې وه. په دغه بادشاهی کښ په دغه خاندان پورې د ارمئو نوم پورې شو چه بیایه عربی ژبه کښ ترمرود جوړ شو. د حضرت ابراهیم د هجرت نه روستو د دغه خاندان او د دغه قوم تباهی شروع شوه. اول هیلامیانو اربتاه کړو او د نمرود د ننار بت سره د کینول. بیایه لرښ کښ یو عیلا ی حکومت قائم شو چه د ارعلاقه ماتمه وه. آخر د اچه د یو عربی النسل خاندان ماتحت د بابل زوریات شو او لرښ او اردواره ته د قیصر لاند شول. د دغه تباهی په وجه د اردشاهی چه د ننار سره کومه عقیده وه هغه ختمه شوه ځکه چه ننار د هغوی حفاظت و نه کړه شو.

دا خاص په تعین سره شوک نشی وییته چه د دغه ملک خلکو د حضرت ابراهیم تعلیم نوم قبول کړو. لیکن د میم نه مخکښ په سلطنت کښه بابل بادشاه مورای (د بایبیل امرا فیل) چه کوم قانون جوړ کړه وو په هغه کښ دغه حده پورې د پیغمبري د تعلیم رنجا ضرور وه. د دغه قانون تفصیلی کتبه د میم نه دو ستوپه سنس کښ یو فرانسسی ته ملا و شوه چه هغه د آثار قدیمه لټولو کار کولو، او بیا د هغه

په انگریزی کښ ترجمه (C.H.W. Johns) په سنس بعد میم کښ: (The Oldest Code of Law).

په نوم شائع شوه. د دغه قانون دیر اصول او فروعیات د مومنی د شریعت سره مشابهت لری. د دغه پورې چه نوم ارمئو اثری تحقیقات شوی دی که هغه میم وی لودا خبره تر بالکل واضح معلومیدی چه د ابراهیم په قوم کښ شرک یوانه د بتانو عبادت ادیان یوه مذهبی عقیده نه وه.

فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَاكَوْكَ بَا ۖ قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ
لَأَحِبُّ الْأَفْلِينَ ۝ فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِعًا قَالَ هَذَا رَبِّي ۖ
فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ
الضَّالِّينَ ۝ فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِعَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا
أكْبَرُ ۖ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يُقَوْمُ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ۝ ۸۱

نوحہ کلد چہ شپہ پر راغلہ نوہغہ یوستورے ولید وے ویل چہ دازمارب دے۔ خوچہ ہغہ
کلہ پریوتو نووے ویل چہ د وید وکی خوم نہ دی خوین۔ بیلے چہ کلہ سپومئی ولید لہ
چہ خلیبری نووے ویل چہ د ادے زمارب۔ خو کلہ چہ ہغہ ہم پریوتلہ نووے ویل کہ
چہ زمارب زما رہنای نہ وے کرے نوزہ بہ ہم پر کمرہا نوکین شامل شوے وے۔ بیا
تے چہ خور و پانہ ولید و نووے ویل چہ د ادے زمارب، داد تہولونہ لوی دے۔ خو
چہ ہغہ ہم پریوتو نووے وازے و کر وچہ" اے زما قوم، زما د ہغہ تہولو سرہ ہیج
تعلق نشہ کوم چہ تاسو د خدا تے سرہ شریک جو رہے وی۔ م خاص

بلکہ یہ حقیقت کہن د ہغہ قوم تہولہ کتہ و تہ، رمونہ روایونہ، سیاست او د استونکے تہول نظام پر دہغہ قعیہ
باند جور و دے پر مقابلہ کن حضرت ابراہیم چہ د توحید کوم دعوت شروع کرے وود ہغہ اثر صرف د بتان
پر عبادت باند نہ پریوتلو بلکہ د ہغہ سرہ د شاہی خاندان خدائی او حکایت بدلید و د منجوران او د لپتے
طہ کر مہ کری، لوی حیثیت، دولت او سیاست ختمید او د تہول ملک اجتماعی ژوند بدلید و۔ د ابراہیم
د دعوت قبولو مطلب دا وچہ د لاند نہ را واخلہ پاسہ پریدہ د تہول ژوند نقشہ د کورانہ کرے شی
او بیا دے نووے سرند د توحید الہ پر بنیا دیاندا آباد کرے شی۔ دہغہ وچہ وہ چہ د ابراہیم پر آواز پاندا
عام خلق او خاص خلق، پوجاریان منجوران او سرود تہول پر یودخت د ہغہ مخالف شو۔

۸۱ دلتہ د ابراہیم د فکر کولو ہغہ اولیٰ حالت بیان کرے شوے دے کوم چہ د نبوت نہ ٹکن و
او بیام دہغہ فکر د ہغہ پایہ حقیقت تہ د رسید و یوہ ذریعہ جو رہ شسود۔ یہ دے کبر و خبرہ تہ
اشارہ شوے دہ چہ یو صحیح دماغ والا او صحیح فکر والا انسان، چہ خالص د شرک پر ماحول کن پید ا
شوے وود د توحید تعلیم ورنہ د ہیج حالت نہ نہ حاصلید و، ہغہ شہزکے د کائناتو پر ہیڈ و نوباند
غور و کرد او صحیح طرفتہ لار او پدہ حق معلوم لو کن کامیاب شو۔ برہ چہ د ابراہیم د قوم کوم
حالات بیان کرے شری دے د ہغہ نہ معلوم پیری چہ ابراہیم کلہ پر بنہ بد پوہ شونو د ہغہ نہ چار چاپیرہ
ہر طرفتہ د منرا و د سپومئی او د ستور و د خدا ای شہرت وود۔ دہغہ وچہ وہ چہ کلہ ابراہیم د حقیقت

تلاش شروع کرو تو قدرتی طور پر تو لو نہ (اول دے خبر سے معلوم ہوا کہ پکار و وحی آیا واقعی یہ دے
خیز و نوکین سے شیز و نہ رب جو پیدا ہے شی؟ یہ دے مرکزی سوال یا نہ ہفتہ غور شروع کرو اور آخر
د اچہ کہ خیل قوم تہول خدا یا نہ دے دیونہ بد لید و نکی قانون لاندہ غلامان و پشان ہے و سہ ولیدل اودہ
نتیجہ نہ ورسید وچہ کو موخیز و نو تہ رب و پیلے کپری یہ ہخوی کن د رب والی ہیخ حقیقت نشہ
رب خوصرف ہفتہ یودے چہ داتہول ہر خہ ہے پیداکرل اوپہ بندگئی کو لو بانڈے مجبورہ کرل۔

د دے قصے د الفاظ و نہ عام طور پر خلق و نہ ذہن کن یوشک پیداکیری۔ داخبرہ، چہ کلہ شبہ شوہ
نو ہفتہ یوستورے ولید و اچہ کلہ ہفتہ پر یوتو نو د اے او وے، بی اچہ سپومئی نے ولیدہ او ہفتہ چہ
دوبہ شوہ نو د اے او وے، بی اچہ ممرے ولید و اچہ ہفتہ م دو رب شو نو د اے او وے، یہ دے خبرہ
بانڈہ عام سری یہ ذہن کن فوراً د سوال د پیداکیری چہ آیا د ورو کوالی نہ یہ ابراہیم بانڈہ روزانہ
شبہ نہ راتلہ؟ او آیا ہفتہ بہ ہرہ و رخ د ستور و سپومئی او د مخر خاتہ پر یواتر نہ ولیدل؟ ہنکارہ خبرہ
دہ چہ دا غور و فکر بہ ہفتہ د ہر بنیاد تی اچہ عمر کن کرے وی۔ نو بیاد اقصہ یہ دے طریقہ و لے
بیان شو دہ چہ کلہ شبہ شوہ نو د اے ولیدل اچہ کلہ و رخ شوہ نو د اے ولیدل؟ دے دے
خاص واقعہ نہ ممکن ہفتہ داخیز و نہ نہ ولیدلی، حالانکہ دے خیز و نو نہ ولیدل د عقل نہ لے
خبرہ دہ۔ دے شک لڑکول دے خلق د پارہ دوسرہ کران شو چہ بل شہ تر و نہ شو نو د ابراہیم
د پیدائش او د ہفتہ د غنید و د پارہ نے یوہ نا اشنا قصہ جو رہ کرلہ۔ وائی چہ د ابراہیم
پیدائش او پرورش پہ یوغار کن شوے و وچہ ہلتہ د عقل د پچید و پورے ہفتہ ستوری سپومئی
او ممر نہ و ولیدلی۔ حالانکہ خبرہ بالکل مفادہ او د دے قسم، قیص و جوہر و لو ہیخ ضرورت نشہ
د "نیوٹن" متعلق دا مشہورہ دہ چہ ہفتہ یوہ ورے پہ باغ کن ولیدل چہ یوہ ممرہ د وے
نہ د پریوتلہ او د دے نہ نے ناسا پہ دے خبر سے خیال شو چہ داخیز و نہ زمکے تہ و لے د پریوزی، پہ
دے خبرہ نے غور کو لو کو لو تر دے حدہ پورے چہ د جذب و کشش قانون نے تر د او ویتلو۔ دلت
ہم د سوال پیداکیری چہ آیا دے واقعہ نہ ممکن نیوٹن چرتہ یہ زمکہ بانڈہ شیز د پریوتل نہ و ولیدلی
ہنکارہ خبرہ دہ چہ ضرور بہ نے شو و خلہ لیدلی وی۔ نو بی اچہ وجہ دہ چہ پہ دے خاص و رخ بانڈہ
د نیوٹن پہ ذہن کن ہفتہ خاص خیال د پیدائش کو کم چہ ممکن نہ و و د پیدائش حالانکہ ہفتہ بہ ممکن
پہ سو نو ممرہ د پریوتل لیدلی و و؛ دے جواب د دے چہ د غور و فکر کو نکی پہ ذہن بانڈہ
ہمیشہ د یو خیز پہ لید و سرہ یو قسم اثر نہ کیری۔ اکثر دے کیری چہ سرے یو خیز
ہمیشہ وینی د وینی خوپہ ذہن کن نے ہیخ حرکت نہ راحی، خو یونیم وخت ہم د دے خیز پہ
لید و سرہ ناسا پہ پہ ذہن کن دے یوہ خبرہ د پیدائشی چہ د فکر تہول قوت و نہ پہ یو خاص طرف
بانڈہ کار کو ل شروع کری۔ یا د ممکن نہ یوہ خبرہ د سری پہ ذہن کن تختلی وی او ناسا پہ نے
پہ عام و خیز و نو کن پہ یو خیز بانڈہ نظر و لکی او ہفتہ تہولے مکے او مشکلات نے حل شی د
ابراہیم معاملہ د دے شان و ہ۔ شبہ بہ باتلے او تیریدے بہ۔ ممر او سپومئی او ستوری
بہ راختل پریوتل۔ لیکن ہفتہ یوہ خاصہ و رخ و ہ چہ ہفتہ یوستورے ولید و او د ہفتہ پہ

وَجَعَلْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِينَ فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا ۚ وَمَا
 أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٥٨﴾ وَحَاجَّه قَوْمُهُ طَقَالَ اتَّخَذُونِي فِي اللَّهِ
 وَقَدْ هَدَيْتُ وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَن يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا
 وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۖ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَيْفَ

خپل غمزه ټولو طرفونو ته راوړو ز وواوهغه هتې طرفته يم كړو چه زمكه او آسمانونه ته
 پيدا كړي دي او زه هركن په شرک كوټكو كين نریم ؟ دهغه قوم دهغه سره جكره شروع كړه
 نو هغه قوم ته او ووه چه "بڼه" تاسو زما سره د الله په خلقه جكره كوي ؟ حالانكه هغه ماته نيغه
 لار ښودلې ده . زه ستاسو د جوړو كړو شريكان ونه نه یریریم ، هن كې چه زما رب شه وغواړي
 نو هغه به ضرور كېږي زما د رب علم په هر شه باند خوره نو آيا اوس بهم په هوش كين نه راځئ ؟ او اخر زه ستاسو

لید و سره دهغه هن پر داسې لار لار چه آخره توحيد الله حقيقت ته ورسيدو . ممكنه ده چه ابراهيم د اول
 نه پر دې خبره باند غور كولو چه د كوڼي عقيدې لاندې د متول قوم ژوند تيروي په دې كې تركونه
 پورې صداقت ده ، او بيا په ناساپه پوستوري ته خيال شوه وي او دهغه نه ورته ټوله مسئله حل شوي
 دي . او دا هم ممكنه ده چه د ستوري په ليد و سره دې دا خيال راپيدا شوه وي .

په دې سلسله كې يو بل سوال هم راپيدا كېږي . او هغه دا چه كله ابراهيم ستورې وليد او ووه
 وييل چه دازما رب ده ، او چه كله سپر مټي منځ ته وليدل نو هغوي ته خپل رب او ووه ، نو آيا په دغه
 وخت كې ، اكر كه عارضې خبره ده ، هغه په شرک كېن را نغې ؟ د دې جواب دا ده چه كله دهغه تلاش
 كوټكه د تلاش په لار كېن سفر كوي او هغه په منځ كېن د غور و فكر كولو د پاره په ثمره خايونو كېن ودرېږي
 نو دغه ودرېدوله هېڅ اعتبار نشته بلكه اصل اعتبار دهغه طرف ده كوم طرفته چه ده روان ده ،
 او اعتبار دهغه آخرې مقام ده كوم مقام ته چه ده رسيدل غواړي . د منځ په پړاو ووتير رسيدل
 د هريو هڅې تلاش كوټكي د پاره ضروري دي . په دغه پړاو ودرېدول د تلاش د پاره وي او د ځان پوه
 كوټكه د پاره وي د دې غرض د پاره نه وي چه ده ودرېدلو فيصله وكړه . كله چه تلاش كوټكه په
 دغه منزل باند ودرېږي او دا ووايي چه "دا سې ده" نو په اصل كېن دهغه آخرې راسته
 نه وي بلكه دهغه مطلب دا وي چه "دا سې ده او كه نه ده" ؟ او د تحقيق كوټكه روستو چه هغه
 نه وي نو بيا چكته روان شي . په دې وجه دا خيال كول بالكل غلط دي چه د تلويپه دوران كېن هغه
 په كوم ځاى كېن ودرېدو هغه كېن هلته عارضې طور په كم يا په شرک كېن مبتلا شو .

أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنْتُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ
مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ
إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨١﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا
إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾

[illegible]

کشف پر اصل کن لفظ تذکرہ استعمال شوم دے چہ صحیح مطلب ہے دادے چہ یوسرہ پہ غفلت کن شد
وی اوھو نہ ناساپہ عھہ خیر و ریادشی چہ دکوم نہ دے غافلہ وی . نو دے وچہ نہ مولدہ داللا شتت کر کن
دا ترجمہ کری دہ . دحضرت ابراھیم د وینا مطلب دا ووچہ تا سو عھہ کوئی ، ستاسوا صلی او حقیقی رب
دھہ نہ ناخبرہ نہ دے ، دھہ علم پہ ہوشیار بندہ خوردے نو آیا تا سو چہ دے حقیقت نہ خبر شئی نو
بیابہ ہم پہ ہوش کن نہ را شئی ؟

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱
 ۴

پہ آخری آیت کن چہ داکومہ فقرہ ده " چاچہ خپل ایہان دظلم سرہ گدا و د نہ کروی، " پہ دے
کچھ حق مجاہدہ و لفظ ظلم نہ بہ مطلب استلکیت غلط شوق و غری وے چہ ددے مطلب گناہ ده۔ لیکن نبی صلی
اللہ علیہ وسلم پچھلہ د اخیرہ صفا کر لہ چہ دلالت د ظلم نہ مراد شرک ده۔ نو د آیت مطلب د اشو چہ کوم
خلق اللہ و منی او بیاد اخیل ایہان د شرک دیوے عقیدہ یا دیوہل سرہ گدا و د نہ کروی، نو امن او

وَتِلْكَ جُحْتُنَا اثْنَيْنِهَا إِِبْرَاهِيمُ عَلَىٰ قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مِّنْ
نَّشَاءٍ إِن رَّبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١١٣﴾ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ
كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ
وَسُلَيْمَنَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَارُونَ وَكَذَٰلِكَ
نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٤﴾ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ

داووز موبزه هغه دليل چه موبز ابراهيم ته دهغه د قوم په مقابله كين وركړو. موبز چه
چاته غواړو هغه ته وچته درجه وركوو. حق د اده چه ستارې حكمت والا ده او په هرڅه پوه ده.
بيا موبزه ابراهيم له اسحق او يعقوب نوم او لد وركړل او هر يوه ته موصيحه لار وښودله.
(هغه موصيحه لار چه) دهغه نه غځكې مونږ ته ښودلې وه. او هم دهغه د نسل نه مود او د، سليمان،
ايوب، يوسف، موسي او هارون ته (موصيحه لار وښودله). دغه شان موبز نيكانو خلقو ته دهغو
د نيكۍ بدله وركوو. (او هم دهغه د اولاد نه نو) زكيا، يحيي، عيسي او الياس ته (موصيحه لار وښودله).

اٲلٲنان صرف ٲه حقوقي ٲٲاره ده او هم حقوقي ٲه صميم لار بانيدي.
ٲه ده مرقع بانيديوه ٲه لٲسٲه او ناا شناخبره داده چه ٲه حضرت ابراهيم ٲه اوتعه ٲه بائيل
كينا فشته. البته ٲه تلمود كين ده واقعه ذكر شته. ليكن ٲه هغه كين ده خبره ٲه قرآن نه مختلفه دي.
يوه داچه هغه ٲه ابراهيم ٲه تلاش حق كوشش ٲه عمر نه شروع كوي او بياد ستور ٲه پوره او ٲه خدائے
ٲه ده كوشش رسوي. بله داچه هغه وايي چه ابراهيم ٲه كله نصرته هذارقي او ده نو ورسره
ٲه ٲه هغه عبادت هم وكرو، او دغه شان چه سپومتي ته ٲه هذارقي او ده نو ٲه عبادت
ٲه وكرو.

كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥٥﴾ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيُوسُفَ وَلُوطًا
وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٥٦﴾ وَمِنُ آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّتِهِمْ
وَإِخْوَانِهِمْ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٧﴾
ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ مِّنْ عِبَادِهِ ۖ وَلَوْ
أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٥٨﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اتَّيْنَاهُمْ
الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنَّبُوءَةَ ۖ فَإِنْ يُكَفِّرْ بِهَا هَؤُلَاءَ فَقَدْ

هر يوپه هغوی بکن صالح وو. (اوهم دهغه دهخاندان نه مو) اسمعیل، الیسع، او یونس
او لوط ته (دغه صحیح لار و بنودله). په دوی بکن هر یوله موبزه په ټولو دنیاوالو باند فضیلت
ورکړو. او دغه دیکه موده دوی د پلار نیکنونه او د دوی د اولاد نه او د دوی د وروڼو نه
دیرو له فضیلت ورکړو، او د خپل خدمت د پاره مو غوره کړل او ښه لار په طرفته مو
سم کړل. داد الله هدايت دده په دهغه پچلو بندیا نو کین شوک خوښ وی په دده سره
هغوی ته ښه لار ښایي. لیکن که چرې دده خلکو شرک کړه وده نو د دوی
ټول عملونه به برباد شوی وو. دا دهغه کسان وو چه موبه ورله کتاب او حکم او
نبوت ورکړه وو. اوس که چرې دا خلق دده د ملونه انکار کوی نو (پروا نشته)

لکه یعنی په کوم شرک کین چه تاسو مبتلایئ که چرې هغوی هم په دده کین مهتلا شو وده نو د امر تبه به
ورته پچرې نه وده ملا دشو. دا ممکنه وده چه یو سړی په کامیاب د اکوتوب کین په ټوله دنیا کین نوم پیدا کړه وده
یا په مال و دولت کین ته د تارون پشان شهرت حاصل کړه وده یا د دنیا په نور و بد و کار و توکین په څه شکل نه
مشهور و بد و کار جوړ شو وده. لیکن دیکه لار په پیشوا جوړیدل او د پرهیز کارانو خلقو امام جوړیدل او د
ټوله دنیا د پاره د حیرنیکر په مقام و دریدل، دا عظیم الشان مقام دوی هر کړ نه شو موندلے تر څو چه
دوی د شرک نه ځان نه وده ساتلے او خالص د خدا پرستی په لار باند نه وده تینک شو وده.

له دله دا ذکر شو وده چه پیغمبرانو ته درې شیزونه ورکړه شوی دی. یو کتاب یعنی الله هدايت نامه
دویم حکم یعنی په دغه هدايت نامه باند صحیح پوهه، او داسه صلاحیت چه دده هدايت نامه
اصول و ژوند په معاملاتو باند صحیح برابر اولی، او داسه قابلیت چه د ژوند په مسئلو کین صحیح راجه قایم کړی او صحیح
فیصله وکړی. دویم نبوت، یعنی د منصب چه دهغه دده هدايت نامه مطابق د الله مخلوق ته صحیح لار و ښایي.

وَكُنَّا بِهَا قَوْمًا لِّسَوَاءٍ بِكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ
فَبِهْدَاهُمْ أَقْبَدَهُ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ
لِّلْعَالَمِينَ ﴿٩٠﴾ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ
بَشَرٍ مِّن شَيْءٍ قُلْ مَن أَنزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَىٰ نُورًا وَهُدًى

موندنه نور و دایه خلق و ته د انعت سپار له ده چه هغه د ده نه منكر نه دی ښه
اے محمد! ده خلق و ته د الله د طرفه هدايت شوه وو، هم د هغوی په لار باند ته څه
او دوی ته ووايه چه زه (د تبليغ او د هدايت) پر ده کار باند ستا سونه څه اجر ته غواړم، دا خو
يو عام نبييت ده د توله د نيا والو د پاره ۱

ده خلق و د الله ډيره غلظه اندازه و نكوله هر كله چه داته وويل چه الله په يو بشر باند هم هڅه نه دي
نازل كړي. د دوی نه پتوس و كړه، بيا هغه كتاب چه موسی راوړه وو، چه د توله انسانانو د پاره زما و هدايت

۵۸ مطلب داده چه كه چر ده د كافران او مشركان د الله د ده هدايت قبولونه انكار كوي نو د ذكر كړي
موندنه د مومنانو د ده په ډله پيد كړي ده چه هغوی د ده نعت قدر كوني دي -

۵۹ د تير شوي بيان او د روستني تقرير نه د اصفا معلوميدوي چه دا وينا د يهوديانو وه - چونكه
نبي صلى الله عليه وسلم دادعوى كړي وه چه زه نبي يم او په ما باند كتاب نازل شوه ده، نو قدرتي طور
په د قريشو كافران او د عربو نور مشركان د تحقيق كولو د پاره يهوديانو او عيسايانو له راتلل او داپتوس په نه
ترك و چه تا سوسره هم كتاب ده، پيغمبران مني، تا سوموندنه و دايي چه آيا واقعي په ده سرې
ياند د الله كتاب نازل شوه ده؟ نو چه هغوی له به دوي كوم جواب وركړ نو هغه به د نبي صلى الله
عليه وسلم مخالفينو څانگه پښانولو او خلق به نه تير اړول - د ده وجه نه دلته د يهوديانو هغه
وينا نقل شوي ده او د هغه جواب شوه ده، كومر چه د اسلام مخالفينو د ځان د پاره دليل كړي وه وو -

دا شك راتلې شي چه يو يهودي به دا څنگه و دايي چه خدا ته په يو بشر باند هم غه نه دي نازل كړي
حالانكه يهوديان پخپله داسي چه تورات د خدا ته د طرفه نازل شوه ده، ليكن دا شك صحيح نه ده،
ځكه چه كه څوك په ضد كېن راشي او د بل سرې رښتيا خبره و دكوي نو د هغه د پاره هغه بيا د خبره
هم كوي چه پخپله پر دهغه اصول غلط ثابتيدوي. دا خلق د محمد صلى الله عليه وسلم د نبوت نه منلو ته په
ضد شوي وو او په مخالفت كېن د و مره رانده شوي وو چه د محمد صلى الله عليه وسلم پيغمبري نه منله
نو د سر نه د پيغمبري نه ور چه انكار و كړه.

او د خبره چه ده خلق و د الله ډيره غلظه اندازه و نكوله چه وه وويل، د ده د مطلب ده چه دوي د
الله د حكمت او د هغه د قدرت په اندازه نكولو كېن غلط كړي ده. څوك چه د دايي چه خدا ته په يو بشر باند

لِّلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا
 عَلَيْكُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ قُلِ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ
 فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿٦١﴾ وَهَذَا الْكِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُّصَدِّقُ
 الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا

وَو، چه تاسو څه سپاره کوي او ساتي څه شکره کوي او ډیر پکښ پټ ساتي، او چه د
 هغه په ذریعہ تاسو ته هغه علم درکړی شوی دے چه نه تاسو حاصل کړی وؤ او نه ستاسو پلار
 نیکونو، آخر د هغه نازلونکے شوک وؤ؟ — بس دومره ورته او وایه چه الله، بیا کي
 پرېږده چه هغوی پخپلو دلیل بازو کښ لوبه کوي. (د دغه کتاب پشان) دایو کتاب څه
 چه موږ نازل کړی دے. ویر د خیر او برکت والا کتاب دے. د هغه خیر تصدیق
 کوي کوم چه دده نه ځنځیر راغله وؤ. او د دے د پاره نازل کړی شوی دے چه دده
 په ذریعہ ته د کلو د مرکز (یعنی مکه) او د دے په خوا و شا کښ وسیدونکي خلق خبردار کړی

هم د حق علم او د هدايت کتاب نه دے نازل کړی نو هغوی خويابه بشر باند وحی نازلیدل ناممکنه کښي
 او د ا د خدا ئے د قدرت غلطه اندازه ده، یا بیا د هغوی دا خیال دے چه خدا ئے خواسان نه ذهن او د
 تصرف کولو اختیارات ورکړل خو هغه نه دے د معیمر لار په د بندولو انتظام و نه کړی، بلکه هغه څه په دنیا
 کښ د اټکل کار کولو د پاره د ا دے پرېښودو، او د ا د خدا ئے د حکمت غلطه اندازه ده.

له د ا جواب چونکه یهود یا نوت دے نو د دے وجه نه د دلیل په طور په موسی علیه السلام
 باند د تورات د نازلیدو مثال پیش کړی شو، ځکه چه هغوی پخپله د دے قائل وؤ. ښکاره خبره ده
 چه کله هغوی د امنی چه په موسی باند توراۃ نازل شوه وؤ نو د هغوی دا خبره پخپله غلطه شوه چه
 خدا ئے په هېڅ یو بشر باند څه نه دی نازل کړی. دارنگه د دے نه خو کم از کم دومره خبره ثابتېږي
 چه په بشر باند د خدا ئے کلام نازلیدنه شی او نازل شوی هم دے.

كَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ
يَحَافِظُونَ ﴿٤٢﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ
أُرْسِيَ إِلَيَّ وَلَهُ يُوحِ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ
اللَّهُ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ

کوم خلق چه آخرت منی هغوی په دے کتاب باند ایمان راوی اود هغوی داحال دچه دخیلو موغونو پابندی
کوی ۱۰ اود هغه سړی نه به زیات ظالم نورخوک دی چه په خدایه پوره دروغ تری، یا داووا فی چه په ما باند
وحی راغلی ده او حال دا وی چه په هغه باند هیشم وحی نه وی نازل کړه شوی، یا داووا فی چه زه بهم درته د
الله د نازل کړه شوی خیر غوند یو خیر نازل کړم؟ کاشه چه تا ظالمان په هغه حالت کین ولیدے
شوے، کله چه دوحی د مرک په سلکو کین غوچه خوری او فرستے ورسته

لله اوله دلیل ددے خبر په ثبوت کین دوحی په بشر باند د خدایه کلام نازلیدے شی او نازل شوه
هم دے - اوس دا دویم دلیل ددے خبر په ثبوت کین ددے چه دا کوم کلام په محمد صلی الله علیه وسلم باند نازل
شوه ددے داهم د خدایه کلام ددے - ددے حقیقت ثابتولو دپاره څلور خبره د شهادت په طور پیش کړه شوی دی
یو دا چه د کتاب د یر خیر اود یر برکت والا کتاب دے - یعنی په دے کین د انسان د فائده دپاره
بهترین اصول پیش کړه شوی دی - د صیبر عقیده تعلیم دے، نیکو طرفه رغبت دے، د بنوا خلا قو خپلو
تاکید دے، د پاک ژوند تیرولو هدايت دے، او بیا ددے جهالت، خود غرضی، تنک نظری، د ظلم د دے
جیایی اود هغه قبولید وکارولونه چه تا سو په پاکو کتابونو کین راغونډ کړی دی، د کتاب بالکل پاک دے -
دویم دا چه ددے نه ځنکې د خدایه د طرفه کوم کتابونه راغلی دود کتاب د هغه نه بدل شوه نه پیش
کوی بلکه د هغه شیر تصدیق اوتائید کوی کوم خیر چه په هغه کتابونو کین پیش کړه شوه و -

دریتم دا چه د کتاب د هغه مقصد دپاره نازل کړه شوه دے د کوم مقصد دپاره چه په هره زمانه
کین د الله د طرفه کتابونه نازلیدل، یعنی په هغلت کین پراته خلق را بیدارول اود کور رفتار په بد انجام
باند خبرداره ورکول -

څلورم دا چه ددے کتاب په دعوت سره هغه خلق نه دی راغونډ شوی کوم چه دنیا پرست دی او
د نفس د خوا هشاو بندیان دی، بلکه ددے کتاب دا دے خلق د خپل ځان نه را چاپیره کړی دی چه نظر ددے
دنیا د سرحدونو وړاندیگی، اود ددے کتاب په وجه چه کوم انقلاب د هغوی په ژوند کین راغلے دے د
هغه د قبول دفته کیده داده چه په نورو انسانانو کین هغوی د خدا پرستی په لحاظ سره ممتاز دی او
لوی شان لری - آیاد اخونی چرته په ددے کتاب کین راتلے شی چه یوه ویره دروغون انسان جوړ کړه دی
چه د خپل کلام په باره کین وایی چه دا د خدایه کلام دے؟

بِأَسْطُوآءٍ يَدِيهِمْ أَخْرَجُوا أَنْفُسَكُمْ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ
الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ
تَسْكِبُونَ ﴿٩٣﴾ وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فَرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَ
تَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ
شُفْعَاءَ كُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ لَقَدْ
تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾ إِنَّ اللَّهَ
فَالِقُ الْخَيْبِ وَالشَّوَى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ

لاسونه را و پرده کړی او ورته وایي چه "را وېرې، خپل روحونه را وېاسې، نن به تاسو ته د هغه
خبر وپه بدله کېن د ذلت عذاب در کړې کېږي کومه چه به تاسو ناهغه په الله پورې کولو
او د هغه د آیتونو په متعابله کېن به موسرکشي کوله." (او الله به و فرمائي) "مکړی کنه،
اوس تاسو هم هغه یوازې زموږ مخې ته حاضر شوی لکه څنګه چه موبزه اول حل
تاسو پیدا کړی وې، څه چه موبزه تاسوله په دنیا کېن در کړی د هغه موروستو
پرینېدول، او اوس خو موبزه تاسو سره ستاسو هغه سفارشیان هم نه وینو
چه تاسو به د هغوی په باره کېن داکان کوو چه زموږ په کار جوړلو کېن
د هغوی هم څه حصه ده، ستاسو پخپلو کېن ټول تعلقات ختم شواو د هغه ټول
درنه ورک شو د کومو چه تاسو کېن لرو د
د دغه او د زړې چوونکې الله د هغه د مړي نه ژوند ته را وېاسې او هم هغه د

الْمَيْتِ مِنَ الْحَيِّ ذَلِكُمُ اللَّهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾ فَلَتَقِ الْأَصْبَاحَ وَ
 جَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ
 الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٩٦﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْجُودَ لِتَهْتَدُوا
 بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَضَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ
 يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾ وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَكُم مِّنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ
 فَمُسْتَوْعٍ قَدْ فَضَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ كَيْفَقُصُونَ ﴿٩٨﴾

ژوندی نه مړه را ایستونکې ده، دده تېولو کارونو کولو والاخواله ده، بیا تاسو کوم خوا دوکه کړه شوی رڼان
 یی، هم هغه د شپې د تېرې نه صبارا ویاړی. هغه د شپې نه د آرام وخت جوړ کړې ده، هغه د نمرود
 سپړموی د را ختلو او تېرولو حساب مقور کړې ده. دا تېول د هغه زبردست قدرت او علم والا
 مقورې اندازې دی. او هم هغه د شپې ستاسو د پاره په صحرا کې او د سمندر په تورو تېرو کې د استوګن
 د لارې معلومولو د رېښه جوړه کړه. کورنی موندنه یېه صفا صفا بیان کړې دی د هغه خلقو د پاره چې
 علم لري. او هم هغه د همدې نفس نه تاسو پیدا کړي بیا د هر یو انسان د پاره یو ځای د قرار دې او
 یو ځای د سپارځینه ده. دا یېه موندنه واضحه بیا کړې دی د هغه خلقو د پاره چې پوه لري.

۹۳ د مړي نه ژوندی را ایستلو مطلب دې روحه ماده نه ژوندی مخلوقات پیدا کول دی.
 او د ژوندی نه د مړي د خارج کولو مطلب د روح والا جسم ته روحه ماده خارج کول دی.

۹۴ یعنی دده حقیقت یېه چې خدایه صرف یو ده، بل شوک نه د خدایې صفت لري، نه بل
 شوک د خدایې په اختیارا توکین حصه دار ده، او نه بل شوک د خدایې په حقونو کې د حق دار ده.
 خود د نېنړۍ د رېښه حقیقت ته رسیدل د جاهلانو د وسه خبره نه ده، دده نه فایده صرف هغه
 خلق اغېسته شي شوک چې په علمي طریقېه د کاسا توپه غیرو نو باند غورځوي.

۹۵ یعنی د انسان نسل شروع د یو نفس نه وکړه.

۹۶ یعنی د انسان په پیدائش باند، او په انسانانو کېن د نېنړۍ د سرې په پیداکید و باند او د اولاد پیدای
 کولو په د رېښه د انسانانو په ویریدو باند، او د مورد څخه نه راواخله ان تر زوکته ته د راتلو پورې د انسان
 د ژوند په مختلفو حالاتو باند که نظر واچول شي نو په ده کېن په شمیره د اعمه نېنړۍ د انسان نه راځي
 چې هغه پر هغه حقیقت پیژندل شي کوم چې پرېه بیان شوی ده. خود د نېنړۍ حقیقت ته رسیدل
 د هغه خلقو کار ده چې نه پوه لري. شوک چې د خداوندو پشان ژوند تیروي او صرف د خپلو خواشاتو

وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ
فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنْ الثُّغُلِ مِنْ
طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانُ
مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ انْظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ

او هم هغه دے چه د آسمان نه دے او به را و ورو لے، بیلے د هغه په ذریعہ هر قسم شے
را او خیر و ژو، بیا د هغه نه شنه شنه فصلونه او و نه پیدا کړه، بیلے د هغه نه قط په قط دانے
را و خپله او د کجورو د غوتو نه د میوو غوڅکون، پیدا کړل چه د دروند والی د وچه
نه بنکته زور ندوی، او د انکورو، د خونانو (زیتون) او د انارو باغونه
و لکول چه میوه د دیوبل سره یوشان هم دی او بیا د هر یو یو خصوصیات
جدا جدا هم دی. دا و نه چه کله میره نیسی نو د دے د میوو نیولو او بیا د هغه
د پخیدلو په حالت باند لږ د غوړ په نظر سره و کوری، په دے څیزو نو کین ښه دی د
هغه خلقو د پاره چه ایان را وړی - د د پاسه هم خلقو پیریان د الله سره شریکان کړل،

پوره کولو سره د غوړ نه وی، هغوی په دے ښو کین هیڅ نشی لید.

یعنی د خپل دهم وکمان نه دا وایي چه د کایناتو په انتظام کین او د انسان په قسمت جوړولو
او وړانولو کین د الله سره نور به پته هستی هم شریکی دی، څوک باران و نه وی، څوک بوټي را خیره وی
څوک دولت ورکوی او څوک بیماری را وړی د غیر ذلک من الخرافات. دا قسم غلط عقیده د دنیا په
ټولو مشرکانو قومونو کین د آروا خانو او د شیطانانو او د وحشی انسانانو او د دیوتاگانو په خفله موندنه
کېږي.

وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى
عَمَّا يَصِفُونَ ﴿۱۰﴾ بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَتَى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ
وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَلِيمٌ ﴿۱۱﴾ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ
فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿۱۲﴾ لَا تَدْرِكُهُ الْبَصَارُ
وَهُوَ يُدْرِكُ الْبَصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿۱۳﴾ قَدْ جَاءَكُمْ
بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَ

حالا تک ہفہ دہغوی خالق دے، او بغیر د علم نہ دے خدا مے لہ خا من اولونہ جو پے کرے،
حالا تک ہفہ پاک او دیر و چت دے دہنے خبر نہ کو مے چہ دوی وائی د ہفہ خود زمکے او د
اسما نو نو ایجاد کو نکے دے۔ د ہفہ خرمے شکہ کیدے شی ہر کلا چہ د ہفہ د ژوند ملکرے
نشتہ۔ ہفہ ہر خیر پید اکرے دے او ہفہ د ہر خیر علم لری۔ د ا دے اللہ تاسو
رب، بل خدا مے د ہفہ نہ بغیر نشتہ، د ہر خیر پید اکو ونکے دے، یں ہم د ہفہ
عبادت کوئی او ہفہ د ہر خیر ذمہ و ارا دے۔ ستر کے ہفہ نشی موند لے
او ہفہ ستر کے وینی، او ہفہ دیر باریک لید و نکے او خبر د ارا دے۔

کورئی، تاسوتہ تاسو د رب د طرفہ د پوہے رنرا کانے راغلی دی، اوس چہ
چا ستر کے وغیر لے نو خیلہ فایدہ بہ و کری او چہ چا ستر کے پتہ کرے نو خیل نقصان بہ و کری

۵۶۸ د عربو بجا ہلا نو خلقو بہ فرہبتوتہ د خدا مے لونہ و بیلے۔ د غہ شان د دنیا نور و مشرکانو قومونو
ہم د خدا مے سرہ د نسب سلسلہ چلوی دے او بیلے پہ چیل و ہم د کمان باندہ د دیوتا کانو (د خدا یا نو) یو
پورے نسل جوہ کرے دے۔

مَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِظٍ ۝ كَذَلِكَ نَصْرَفُ الْأَكْثِيَّةَ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ
وَلِعَبْنَاهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝ اتَّبِعْ مَا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۝

۶۹ زه په تاسو باندې څه څو کيد او نه ځير

دغه رنګه مونږه خپل آيتونه بيا بيا په مختلفو طريقو سره بيا نو و او د دې د پاره به بيا نو
چه دا خلق ووايي چه دا تاد بل چا نه لوستلی دی ، او کوم خلق چه علم لری نو چه په هغوی باند
حقيقت ښکاره کړو . اے محمد ، په هغه وي پېه څه کومه چه په تيا باندې ستا ورب د طرفته نازل شوی ده

۶۹ دافقره اگر چه د الله کلام د عهود نبي د طرفته بيان ځيری . په قرآن مجيد کي نکه څنگه چه مخاطب بيا
بيا بيا ليري ، کله نبي ته خطاب وی ، کله مومنانو ته ، کله اهل کتابو ته ، کله کافرانو او مشرکانو ته ، کله قریش
ته کله عربيانو ته او کله هاروانسانانو ته خطاب وی ، حالانکه اصل غرض قبول انسانيت ته هدايت کول
دی ، دغه شان مسلم يعنی خبری کوئک هم بيا بيا بيا ليري یو ځایه کي خدا ته تعالی خبری کوئک (متکلم)
وی بل ځایه کي وحی راوړونکی فرشته خبری کوئک وی ، یو ځایه کي فرشته یوه ډله خبری کوئک
وی بل ځایه کي نبي او بل ځایه کي مومنان ، حالانکه په هر ځایه کي کلام هم د دغه یو خدا ته وی .
زه په تاسو باندې څو کيد او نه ځير یعنی زما کار پس دومره ده چه دا رنډا در هغه ته کړم . د دغه نه روستو
سترګه غږول او نه غږول ستاسو خپل کار ده . ماته دا خدمت نه ده حواله کړې شوه چه کومو
خلقو سترګه بند ده کړې دی د هغوی سترګه په زور وغړوم او څه چه هغوی نه ويني هغه ورته څانګا
و ښایم .

۷۰ دا هم هغه خبره ده چه د سوره بقره په درېيم رکوع کي بيان شوی ده چه د حق تلاش کوئک
کله ماشی او جولاکی وغيره مثالونه و او بی نو هغه پر حقيقت ته رسي ، خو چه کوم خلق منکر او منډيا
دی هغوی د توتو په طور وایي چه ښه د الله په کلام کي د دغه سپکو څيرو نو بيا بلو څه ضرورت ده .
هم دا خبره دلته په بل شکل کي بيان شوی ده . مطلب ته دا ده چه دا کلام د خلقو د پاره بيو
آزميبت کړيدلی ده په خلقو کي کړه او کوته معلوموی . يو قسم خلق هغه ده چه دا کلام
داوری يانې وایي نو په مقصد باندې غور وکړي او په هغه کي چه د حکمت او د نصيحت کوم خبره
وی د هغه نه فايده واخلي . او بل قسم خلق دا ده چه کله دا کلام و او وری يانې پخپله وایي نو
د کلام په مقصد باندې غور کولو پچا ته په دغه خبره پېه ورپېه شي چه آخر د اغي سري دا خبره
د کوم ځایه نه وکړې ، او د مخالفت په منډ کي خود ځانکې نه پر لاره وی نو د خدا ته د طرفته د نازلیدو
ټول امکانات په ځایه پرېدی دی او باقي چه د دغه کلام د جوړولو مطابق دومره د دوی نه کيد شي
هغه ټول سوچونه وکړي او بيلکې په داسې طور بيانوی لکه چه دوی د دغه کتاب په بنياد باندې و ښير
نه تحقيق کړې وي .

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۖ وَأَعْرِضْ عَنِ الشُّرَكِيِّنَ ﴿١٣﴾ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا
 أَشْرَكُوا ۖ وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا ۚ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ
 بِوَكِيلٍ ﴿١٤﴾ وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ
 فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ كَذَلِكَ زَيْنًا لِكُلِّ أُمَّةٍ

حک کہ چہ دے یو رب نہ بغیریل خدا ہے نشہ۔ او پر دے مشرکانو پے مہ ور پے کیرہ۔ کہ چرہ اللہ غوث
 نو (ہمہ پخلہ داعہ بند و بت کو لے شو چہ) دے خلقو بہ شرک نہ کو لے۔ تہ موندہ پے دوی باند
 شو کیدار نہ مقرر کرے اونہ تہ پے دوی باند حوالہ آئے۔ او (اے مومنانو) دا خلق چہ دے اللہ
 نہ بغیر چاتہ او زونہ کوی هغوی تہ کھلے مہ کوئی، ہے نہ پے دے شرک نہ ورنہ لاری او نا بوھتیانہ
 وجہ اللہ تہ کھلے شرک کو غیر تہ کو موندہ دے ہر پے دے دپارہ دے هغوی عمل بنایستہ بنکارہ

اے مطلب دادہ چہ تہ دعوت و کوئی (داعی) او خبرہ رسوئی (مبلغ) تہ، کو توال نہ تہ۔ ستا کار
 دادہ چہ خلقوتہ دار نہ تہ تکرہ او حق پے ظاہر و لوکن دخیلہ و سہ پورہ ہیج کے مہ کوہ۔ بیکہ شوک
 دا حق نہ قبولی نو تہ قبولی۔ تاتہ نہ دا کار حوالہ شوہ دے چہ خا خا خلق حق پرست کرہ، اونہ دا
 ستا ذمہ واری دے اونہ بہ در نہ دے خبرہ تپوس کیری چہ کو زہ ستاپہ بنوت کن شوک باطل پرست
 باقی نہ شی۔ نیوہ دے مکر کن خا خا خان مہ پریشانہ کوہ چہ دے رند و نہ بہ شنگہ سترکو والا جورشی
 او شوک چہ کمل نہ لغاری هغوی تہ بہ شنگہ یو خیر دے سر دے شی۔ کہ چرہ پے حقیقت کن دے اللہ دھکت
 مطلب دادہ چہ پے دے نیابن و یوسپہ باطل پرست باقی خلقی نو بیادہ خبرہ ہیج ضرورت نہ و وچہ
 اللہ دا کارستانہ اھلے دے۔ کہہ کہ اللہ پے یوہ اشارہ اتول انسانان حق پرست نشو جو ریلے؟ حق
 مقصد دے سر نہ دادہ نہ۔ مقصد خود دادہ چہ انسان دے حق او دے باطل پے خوینو لوکن آزاد وی او بیاد
 ورتہ دے حق نہ لغاتہ تہ پیش کہہ فی او دا آرمینیت پر وشی چہ پے دے دے او دکن کوم خیر خویشہ وی۔ پس
 ستا دپارہ صحیح کار دادہ چہ کومہ رنہ تاتہ بنکارہ کہہ شری دے پے دے کن تہ پے سپیدہ لاری
 باند پخلہ تہ او نوس و خلقوتہ دعوت و کوہ۔ کوم خلق چہ ستا دعوت قبول کیری هغوی خوانہ رانرہ
 کرہ او کہ هغوی ہر خورہ دے دنیا پے نظر کن سپک وی خوتہ دے هغوی منکر تیا مہ پریدہ۔ او کوم خلق
 چہ ستا دعوت قبول نہ کرے تہ پے هغوی پے مہ ور پے کیرہ۔ کوم بد انجام تہ چہ هغوی پخلہ تلک لغاری
 او دے تلوہ پارہ زور لکوی هے تہ پے پریدہ چہ شی۔

اے دانصیت دے صلی اللہ علیہ وسلم امتیانو تہ شوہ دے چہ دے تبلیغ پے جوش کن دے مہ پے قابو
 کیری چہ دے مناظرہ او دے بحث و فکر کو نو نہ خبرہ دے غیر مسلمہ خلقو پے عقید و باند سنجے حیلے کو نو تہ وری

عَبَدَهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾
 وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لَّيُؤْمِنُنَّ
 بِهَا قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ
 لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾ وَنَقَلَبُ أَمْعُنَآهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ

کړه ده، بیا د هغوی خپل رب طرفته واپس راټول دی، په هغه وخت به ورته هغه خبر
 ورکړي چې دا څه څه کارونه هغوی کول.

دا خلق پاڅه پاڅه قسمونه خوري او وایي چې که چیرې څه نښه موږ ته راولاړه
 موږ به په هغه ایمان راوړو. اے محمد، دوی ته ووايه چې "نښه خودالله سره ده".
 او تا سر څوک څکي څکي چې که چیرې څه نښه را هم شي خودوی ایمان راوړونکی نه دی. هغه
 هغه ښکې د دوی زېږونه او سترګه آړه وو لکه څرنګه چې دوی

او د هغوی پېښاگانا او مشرانو او معبودانو ته پکېن کتنه وکړي، ځکه چې دده پر وجه به هغوی حق ته نه ژمنه
 کید و چاته نور هم د حق نه لرې شي.

لکه داته بیا هغه حقیقت طرفته اشاره شوی ده کوم چې موږ به ښکېن په خپلو حاشیو کې بیان کړه ده چې
 کوم کارونه د فطري قانون لاندې کېږي د هغه په باره کېن الله تعالیٰ فرمایي چې دا موږ نه کار ده، ځکه چې فطري
 قانون جوړونکېم هغه دده او کوم کارونه چې د دغه قانون لاندې کېږي هغه هم د هغه په حکم سره کېږي. کومه
 خبره چې الله تعالیٰ په دغه طریقې بیانوي چې دا کار موږ نه کاره کړه ده نو هم دغه خبره که موږ انسانان بیا نور
 نو دا به به وایو چې فطره دا به ښکېږي.

لکه د نښه نه سر اړیوه دا به ښکاییدونکی مجنون ده چې د هغه په لید د سره د بنی صلي الله علیه وسلم د
 صداقت مسئلونه بغیر بله څه چاره نه دی.

لکه یعني د نښو جوړولو او بیا د هغه د پېښ کولو قدرت ماته نه ده حاصل، دده اختیار الله
 سره ده، که خوښه نشو نو به ښایي او که خوښه نه نشي نو به نه ښایي.

لکه دا خطاب مسلمانانو ته ده چې آرژوګان به ښکې کول او کله کله به ښکې په خوله هم دده خواش
 اظهار کولو چې یوه دا به نښه ښکاره شوه چې د هغه په ذریعې د هغوی له لارې روڼه پر پیغه لاس
 بانو راشي. د هغوی دده آرژو او د خواش جواب ده چې آخرتاسو به په کومه طریقې پوه شوي
 چې دده خلقتو ایمان راوړل ښه ظاهریدو ته بند نه دی.

يَوْمَ نَوَازِلُهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَ نَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ۝ ع

وَلَقَدْ آتَيْنَا لَكُمْ آيَاتٍ لَّيْسَ عَلَيْكُمْ حِمْزٌ وَلَا نَكْفُورٌ ۝

حَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَّا كَانُوا لِيَوْمٍ مِّنْهُمْ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ وَلَٰكِن أَكْثَرُهُمْ جَاهِلُونَ ۝ ۱۱۱ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَاطِئِينَ الْإِنسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ

پہر اول خل پہ دے باندہ ایمان نہ ورا وے۔ موبزہ وی ہم پہ دے خیلہ سرکشی کن
د پریشانہ کید و د پارہ پرید و۔ کہ چوے موبزہ فریتے ہم پہ دوی باندہ نازی کرے وہ
اومرو ورسره خبرے ہم کرے وہ اوک توئے دنیا خیر و نہ موبزہ دوی ورا ند جمع کرے و
خوبیا ہم دوی ایمان را ورو والا نہ و، بغیرہ هغه نه چه الله غوبنتله چه دوی و
ایمان را وری، خواکثر خلق د ناپوهتیا خبری کوی، اوموبزہ خود غه رنگه همیشه شیطانی
انسانان او شیطانی پیران دهر نبی دشمنان جور کری دی چه یو بل ته خوبه پسته خبره

۱۱۱ یعنی د هغوی په ذهن کن هم هغه خبره ده د کوه خبره په وجه چه هغوی په اول خل د همد
صلی الله علیه وسلم د دعوت منلو نه انکار کره و، د هغوی په خیال کن تراوسه پورې هغه تغیر نه ده راغیله -
لکه څنگه چه ممکن له معجزه سوچ نه وودغه شان کن هم معجزه سوچ نشته -
۱۱۲ یعنی د هغه خلقو غو په خپل اختیار او پخپله خوښه په حق باندې باطل غوره کره ده او حق ته
را ورید و والا نه دی. اوس د هغوی حق ته د را ورید و صرف یو شکل ده او هغه داده چه لکه
څنگه ټول به اختیاره مخلوق پیدا ایشی حق پرست پیدا کره شری دی چه دغه شان دوی هم به اختیاره
کره شی او پیدا ایشی حق پرست جور کره شی - خود اکار د هغه حکمت نه خلاف ده د کوم حکمت لاندې چه
الله انسان جور کره ده - لهند اشاسودا امید ساتل فقول دی چه الله تغای به پخپل تکوینی امر
باندې دوی مومنان کری -

زُخْرُفِ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿۱۱۲﴾ وَلِتَصْغَىٰ إِلَيْهِ أَفْئِدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

۱۱۲ دو کہ پہ طویر باند کوی کہ چرے ستر رب دا غوہتے چہ هغوئ داسے ونہ کوی نو هغوئ بہ ہچرے نہ وہ کرے پس تہ هغوئ پہ خیل حال باند پر بریدہ چہ دے دروغو پہ التزام لکولو کن لکیا وی۔ (دے تلو هرغہ کولو اجازت مونہ هغوئ لہ حکم و رکوز) چہ کوام خلق پہ آخرت باند ایمان نہ لری

۱۱۳ یعنی کن کہ چرے د انسانانو د پیریا نو شیطانان قبول راجع شوی دی او بندہ پہ زور سرہ ستا مقابلہ کوی نو د بید و ہشہ خبرہ نہ دہ۔ داغہ نوے خبرہ نہ دہ چہ بس ستا سرہ کیری۔ پہ ہرہ زمانہ کن داسے شوی دی چہ ہرکہ یو پیغمبر د نیاتہ د بیغہ لاری بنود لو د پارہ را پاسید لے دے نو قبول شیطانی طاقتونہ د هغہ د نا کام کولو د پارہ تیار شوی دی۔

۱۱۴ خوب و بستو خبرہ نہ مراد هغہ قبول چلوندی او هغہ قبول سوچونہ او شکونہ او احتراضونہ دی چہ دوشی پر د داعی حق خلاف او د هغہ د دعوت خلاف خلق لیسوی۔ بیائے دے تلو خبروتہ د دو کہ او د فریب خبری و نیلی دی۔ حکمہ چہ د حق مخالفین کو مہ و سسلہ د حق سرہ د جنگید و د پارہ استعمالوی هغہ پہ حقیقت کن ہے یوہ دو کہ وی اگرچہ پہ ظاہر باند هغہ هغوئ تہ دیرہ فائدہ مندہ او کامیابہ و سسلہ بنکاری۔

۱۱۵ دلہ د حقیقت بندہ پہ ذہن کن کینول پکاری چہ د قرآن پہ رنوا کن د اللہ تعالیٰ پہ مشیت اجازتہ او د هغہ پہ رضا کن دیر لوی فرق دے او پیشہ رک ددے فرق پردا و نڈ لری نو عام طور پہ دیرہ سختہ غلطی کن پر یوئی۔ یو کا چہ د اللہ د مشیت او د هغہ د اجازت لاند کیری نو د هغہ خاٹھا د مطلب نہ وی چہ اللہ ددے کار نہ راضی ہم دے او دغہ کار خویشوی ہم۔ پہ د نیا کن یو کار تر هغہ پورے نئی کیدہ تر شو پورے چہ اللہ د هغہ د کولو اجازت نہ وی ورکریہ او پہ خیل عظیم الشان سکیم کن لے ورلہ حلہ نہ وی ورکریہ او د هغہ د کولو د پارہ لے اسباب نہ وی برابر کیری۔ یوغل چہ فلا کوی یو قاتل چہ قتل کوی یو ظالم او مفسد چہ ظلم او فساد کوی او یو کافر او مشرک چہ کفر او شرک کوی، دامول د اللہ د مشیت نہ بغیر نہ کیری۔ او دغہ شان دیو مومن او دیو پرہیزگارہ انسان ایماندار کیدل او پرہیزگار کیدل د اللہ د مشیت نہ بغیر نہ کیری۔ دوا رہ قسمہ کارولہ یو شان د اللہ د مشیت لاند کیری۔ خود اول قسم کارونونہ اللہ طمعی نہ دے او ددوم قسم کارونونہ اللہ راضی دے او خوشی دے۔ اگرچہ

چہ خوشی غیر د پارہ د اللہ مشیت کار کوی، لیکن ددے لوی خیر د خرگندید و لاسر ہد صفا کیری چہ د رنوا د دتیرہ، د خیر او د شر، او د اصلاح او د فساد مختلف قوتونہ یو بل سر پہ نگر وشی او دغہ وچہ دہ چہ اللہ تعالیٰ فرما بندہ او نا فرمانی لہ، ابراہیمیت او سرودیت لہ، موسویت او فرعونیت لہ، انسانیت او شیطانیت لہ، دوا رولہ د خیل خیل کار کولو موقع ورکوی۔ هغہ اختیار و الامحقوق رپیریا نو د انسانانو لہ دا آزادی ورکری دہ

بِالْآخِرَةِ وَلِيُقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾
 أَفَغَيْرَ اللَّهِ أَبْتَغِي حَكْمًا وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ

چه دهغوی زبونده (تیکله دهکله) طرفیه مایله شی او هغوی دهغه ندرافنی شی او هغه
 نما هونه وکری کوم چه هغوی کول غواری — بیا هرکله چه حال دادنه نوآیا زه
 که الله نه بغیر بل شوک لیصله کوکله وکوم، حالانکه هغه بنه په تفصیل سره تاسوته

چه په خیرا وشرکین شه خان له خوبهوی په هغه کین دیو خان له خوبه کړی. چه شوک خان له خیر خوبهوی
 هغه و خیر خان له خوبه کړی او چه شوک خان له شر خوبهوی هغه و شر خان له خوبه کړی.
 دواړو قسمو کار کوکله به، چه که کوم مسده پورته د خدایه خوبه وی، که کار کولو اسباب برابریدری. لیکن
 که الله رضا او خوبه صرف د خیر د پاره که کار کوکله سره ده، او که الله داخیره ویره خوبه ده چه دهغه
 بندیان مدد آزادی نه فایده واخلی او خیر که خان د پاره خوبه کړی نه چه شر.

دده سره داخیره هم په ذهن کین کینول پکار دی چه الله تعالی که د حق د دشمنانو د مخالفت
 ذکر وکړی نو ورسره ورسره د خپل مشیت حواله هم ورکوی، دده مقصد په اصل کین دده چه نبی صلی الله
 علیه وسلم او دهغه په ذریعه مومنان په دده خبره پوه شی چه د مومنانو کار د فریفتو کار پشان نه ده چه
 به د شه بندی نه که الله حکم منی. بلکه د مومنانو کار دده چه د شیرانو او د باغیانو خلقو په مقابله کین هغه
 طریقته غالبه کړی کوم چه که الله تعالی خوبه ده. الله تعالی د خپل مشیت لاند هغه خلقوته هم که کار کولو موقع
 ورکوی چه هغوی پخپله خوبه که الله نه که بغاوت لار اختیار کړی ده، او دغه شان مومنانو ته هم که کار کولو
 پورا موقع ورکوی چه هغوی د خان د پاره د طاعت او د بندگۍ لار اختیار کړی ده. اگر چه که الله تعالی
 رضا وهدایت او امداد د مومنانو سره دده حکم چه هغوی هغه کار کړی کوم چه د الله خوین ده،
 لیکن مومنانو له پکارهی چه په دده امید نه کینی چه الله تعالی به د خپل طاقت په زور هغه خلق
 په ایمان راوړلو باند مجبوره کړی چه هغوی په خپله خوبه ایمان نه راوړی، او یا به هغه
 شیطانان د مومنانو د لاره نه په زور لری کړی کومو شیطانانو چه د خپلو تپولو طاقتو سره
 او د خپلو تپولو وسلو سره د حق د لاره د بندولو فیصله کړی ده. نه، هېچر دده نه ده. که چه
 تاسو واقعی د حق د پاره که کار کولو اراده کړی وی نو تاسو به د باطل سره په سخته مقابله کین د خپل حق
 پرستی ثبوت ورکوی. او که نه مېرمنه د معجزو په زور باند باطل لره کول او حق غالب کول و نه نویا
 ستاسو هیڅ ضرورت نه وو، الله تعالی پخپله داسه انتظام کول شو چه په دنیا کین به یو شیطان نه
 وه او د شرک او د کفر هیڅ امکان به نه وو.

مَفْضَلًا وَالَّذِينَ اتَّيْنَهُمُ الْكِتَابُ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنْزَلٌ مِّنْ
 رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُتَرَدِّينَ ﴿١١٣﴾ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ
 رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١١٤﴾
 وَإِنْ تُطِيعُوا أَكْثَرَكُمْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ
 إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٥﴾

کتاب نازل کرے گا، اور کو موحی ہوئے (ساتھ ہنگام) کتاب و رکبہ و دھنوی پوہیری
 چہ کتاب ستاد رب طرفہ حق سرہ نازل شوے مے نو تہ پہ شک کو نکو خلق کو مے شامل
 ستاد رب خبرہ رہتہ نولوی اود انصاف پہ لحاظ سوکا ملہ دہ، دھنہ فرمانو نہ بدلولو
 والا ہشوک نشہ او دھنہ ہر شہ اوری او پہ ہر شہ پوہ دہ۔

اولہ عجز، کچھ نہ دھنہ خلق و اکثریت پہ دینا چہ روان شوے کو آچہ پہ زمکہ کینے و سیری نو دھنوی
 بہ تاد اللہ دلا رہ نہ لایہ کوی۔ دھنوی خوصرف پہ کما نو نوپے روان دی او تیا سونہ نکوی

۱۱۳۔ مے دھنہ فقرہ کن متکلم نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے او خطاب مسلمانانو تہ دہ۔ مطلب دہ دھنہ چہ ہر کہ اللہ
 تعالیٰ پہ خپل کتاب کن داتول حقیقتو نہ صفا صفا بیان کری دی اود اوصلہ مے ہم کری دہ چہ حق پرست خلق
 بہ دھنہ قاعدہ (فطری طریقہ) مطابق حق غالب کو نہ پارہ کوشش کوی اود دھنہ قاعدہ خلاف (فوق فطری)
 دھنہ ای زورہ استقامت طبع بہ نہ لوی، نوایازہ اوس دھنہ اللہ نہ بغیر بل شوک داسے دگورم چہ دھنہ اللہ پہ دھنہ
 فیصلہ باندہ و بارہ نظر و اچوی اوشہ داسے معجزہ را و لیری چہ دھنہ خلق پہ ایمان را درلو مجبورہ شی؟

۱۱۴۔ یعنی داسے نوہ خبرہ نہ دھنہ چہ فن جوہ کرے شری دہ۔ دھنہ تول خلق چہ آ ساطی کتابو نو علم
 لری اود پیغمبرا نوہ مقصد نہ واقف دی۔ دھنوی پہ دھنہ خبرہ کواد دی چہ دھنہ قرآن کن بیان پوری دا حق دی
 او دھنہ ازلی اودیدی حقیقت دے چہ پہ دھنہ کن ہیرہ فرق نہ دھنہ رائے۔

۱۱۵۔ یعنی زیات تر خلق چہ پہ دنیا کن و سیری دھنوی دھنہ علم پہ خلط مپہ تیا س او پہ کما نہ روان
 دی۔ دھنوی عقیدہ، خیالات، فلسفہ، دھنوی دھنہ اصول او دھنہ کار کو نو قانون تول پہ تیا س بانو
 جوہ دی۔ دھنہ نہ برخلاف دھنہ اللہ لارہ، یعنی پہ دنیا کن دھنہ تیرو نو دھنہ طریقہ چہ دھنہ اللہ رضامطابق
 دہ، بس صرف دھنہ یوہ دہ چہ دھنہ پچھلہ اللہ انسان تہ بندوی دہ، نہ دھنہ خلق و پچھلو تیا سونو معلومہ
 کری دہ۔ نو دھنہ یو حق پرست لہ دھنہ تہ تہل نہ دی پکار چہ دھنہ نیازیات انسانان پہ کومہ لا رہانہ روان دی،
 بلکہ دھنہ پکار دی چہ بندہ صبر سرہ پہ دھنہ لارہ بانو روان شی کومہ لا چہ اللہ بندوی دہ، اگر کہ پہ تولہ دنیا
 کن پہ دھنہ لا رہانہ دھنہ یو دھنہ دی۔

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ
 بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١١٤﴾ فَكُلُوا مِمَّا ذُكِّرَ اسمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ
 مُؤْمِنِينَ ﴿١١٥﴾ وَمَالَكُمْ إِلَّا تَاكُلُوا مِمَّا ذُكِّرَ اسمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ
 قَدْ فُصِّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرُّرْتُمْ إِلَيْهِ

په حقيقت کې ستا رب زيات ښه پوهېږي چه شوک د هغه لاري نه بل لاري ده او شوک په سیده
 لاري باند روان ده .

بيا که چرې تاسو د الله په آيتونو باند ايمان لري نو چه په کوم خداوند باند د الله نوم اخيستل شوه
 وي د هغه غوښه خوړئ بېله اخرغه وجه ده چه تاسو هغه خيرونه خوړئ چه په هغه باند د
 الله نوم اخيستل شوه وي ، حالانکه د کومو خيرونو استعمل چه د مجبوري د حالت نه
 بغير په هر حالت کې الله حرام کړې ده د هغه تفصيل ته تاسو ته ښودلې ده .

کله اکثر خلکو په خپل قياس و گمان باند د يوه غلط طريقه جوړې کړې دي او بيا هغه طريقه يو مذهبي تکليف
 اختيار کړې ده . دغه شان د خوراک خکاک په خيرونو کې د مختلفو قومونو په منځ کې اختلاف پاندي وي .
 خلکو هغه خيرونه د خپل خاوندانه حلال کړي دي حالانکه د الله په نظر کې هغه حرام دي . او هغه خيرونه
 ته پخپله حرام کړي دي حالانکه الله هغه حلال کړي دي . خاص طور د ټولو نه لپاره د جهالت خبر هم
 په هغه باند اول هم د وېرو خلکو زور وواوون پرېم د دنيا د يرغل زور ورکوي ، هغه داده چه په کوم
 خداوند باند د الله نوم و اخيستل شي او د جهدي نو هغه د هغوی په زبانونو نا جائزه ده او په کوم خداوند چه د
 الله نوم و اخيستل شي او د جهدي نو هغه بالکل جائزه ده . الله تعالی د مله مسلمانانو ته حکم کوي چه که چرې تاسو
 په حقيقت کې په الله باند ايمان را وړې وي او د هغه حکونه مني نو هغه قبول و همونه او تعصبات
 پرېږدئ کوم چه په کافرانو او مشرکانو کې وو ، او هغه قبولې پابند پاته غټه کړئ چه خلکو د جان
 نه جوړې کړې ده ، حرام صرف هغه خيرونه و گنځي چه خدا ته حرام کړې وي او حلال صرف هغه خيرونه
 و گنځي چه خدا ته حلال کړې وي .

هغه د کورې سوره نحل آيت ۱۱۵ د دغه اشاره نه دا تحقيق هم و شرحه سوره نحل د دغه نه هکېن نازل
 شوه وو .

وَأَنَّ كَثِيرًا يَضِلُّونَ بِأَهْوَاءِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ
 أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ﴿۵۸﴾ وَذَرُوا ظَاهِرَ الْأَشْءِ وَبَاطِنَهُ
 إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْأَثَمَ سَيَجْزُونَ بِمَا كَانُوا
 يَكْتَسِبُونَ ﴿۵۹﴾ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْثَالَهُ يَدُ كُلِّ سُمْرَةٍ عَلَيْهِ
 وَإِنَّهُ لَفُتْنٌ وَإِنَّ الشَّيْطَانَ لِرَبِّهِ لَإِنٍ أُولَئِكَ لَهُمُ
 لِبَاسٌ لَوْ كَرِهَ وَإِنَّ أَطْعَمُوهُمْ أَنْتُمْ كَأَسْرَارٍ ﴿۶۰﴾

دیر و خلق و داخل و چه و علم نه صرف و خپلو خواشا توپ، بنیاد بانی کماله کو و نی
 خبره کوی، ستار ب و ا حد نه و رانند متیرید و نی خلق به پیثی - تا سو و بکاره کما هو لو
 نه هم خان ساتی او و پتو کما هو نو نه هم، شوک چه د کما هو نو کسب کوی هغوی به و خیل کسب
 بدل ضرور موی، او کوم ختا و چه به و الله دو مرنه و چه کمره شوه وی و هغه خو به
 م خوری، و ا هغه کول فسق و ه - شیطانان و خپلو ملک و چه زر و نو کچه شکونه و اعتراف نه
 اچوی د پاره و د ه چه هغوی تا سو سه جگر و کمری، لیکن که چه تا سو
 و هغوی خبره و منله نو یقینا تا سو مشن کان یی شیخ

۵۸ و حضرت عبد الله بن عباس نه روایت نه چه و یهود و نصاری و عجم و جاهل و فتنه یی صلی الله علیه
 وسلم بانی و اعتراض کولو د پاره کوم سوالونه بنودل په هغه کین یو سوال دام و چه "آخره الله معاملة ده
 کوم ختا و عتد الله مرکری هغه و حرام وی او چه کوم ختا و مرنه مرکری هغه و حلال وی" و ا اهل
 کتاب و کین د هغه یوه معصی خبره ده - هغوی به د هغه سوالونه خانه جوړول او غرض به د دا و د
 چه د هرا مرنه زر و نو کین شکونه و اچوی او د حق سره و چنگید و د پاره و دله و سل و و کمری -

۵۹ یو طرفته و الله و خدا یی اقرار کول او بل طرفته و الله نه د هغه خفتو په حکمو نو بانی
 پدیدل او د هغوی طریقو بیا بندي کول، شرک د ه - توحید د ا هغه چه قبول ژوند سراسر و الله به
 اطاعت کین وی - و الله سره که نور شوک ذاتی طور په عقید، کین و اطاعت قابل و منطقی نو د اقتدار
 شرک د ه، او که خلا و د ا هغه خلق اطاعت و کمره شی چه هغوی و الله و هدایت نه بغیر ضعیله و
 ژوند نیرو لو حکمو نه جوړ کمری وی نو د اعلی شرک د ه -

أَوْ مَنْ كَانَ مِثْلًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَاهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ
فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا
كَذَلِكَ زَيْنٌ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٧﴾ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا

۱۳۷ هغه سره چه اول سره و بیا موند هغه نه ژوند ورکړه او داسې رنډا مو درل
ورکړه چه د هغه په وجه هغه د خلق په منځ کې د ژوند په لار روان ده ، چرته
د هغه سړی پشان کېدلی شي چه هغه په تیر کېن پروت وی او په هیڅ طریقې د هغه نه راوځي ؛
د کافرانو د پاره خو د هغوی عملونه دغه شان بنایسته جوړ کړي شوي دي ، او دغه شان موجود

۱۳۸ د الله د مرک نه مراد د جهالت او د ناپوهیتیا حالت ده ، او د ژوند نه مراد د علم ، او د پوهې او د
حقیقت پیژندلو حالت ده . کوم سره چه په صحیح او په غلط کې تمیز نشي کولای او د اورته نه وی معلوم چه
صحیح او لیغ نه لار کومه یوه ده نو هغه که بدی لحاظ سره ژوند نه وی نو وی به خړ په حقیقت کې هغه نه د
انسانیت ژوند حاصل نه ده . هغه یو ژوند نه حیوان ده خو یو ژوند نه انسان نه ده . ژوند نه انسان
په حقیقت کې صرف هغه سره ده چه هغه حق او باطل ، نیکی او بدی او صحیح او غلط پیژني .
۱۳۹ یعنی نه شککه د توقع کول شي چه کوم انسان نه د انسانیت پوهه نصیب شوی ده او د علم په
رنډا سره د کړو لارو په منځ کې د حق نیغ لاره صوابی هغه به د هغه ناپوه خلکو پشان په دنیای کې ژوند
تیر کړي چه د جهالت په تیر کېن پریشان او سرگردانه حکم کوي .

۱۴۰ یعنی کومو خلکو ته چه رنډا ورباندې کړي شي او هغوی د هغه د قبلولو نه انکار وکړي ، او کومو
خلکو ته چه د نیغ لار نه ده ووت ورکړي شي او هغوی په خپلو کړو ولاړو باندې تللو ته تر هېڅ ورکړي ، نو
د هغوی د پاره د الله د قساتون نه چه بیا هغوی ته تیاره بڼه معلومېږي . د هغوی د پسند و
پشان لاسونه تپول او د غره خورل خوږی وی . هغوی ته چاره چاڅونه یا څوڼه بنکاري او ازغی ورته
کولو نه بنکاري . هغوی نه هسره بد کړی منږه ورکوي ، هسره په عقلی لپل تحقیق کسری ، او د هس
فساد نه روستو د بل لوی فساده پاره په ده امید تیارېږي چه اول خوږه اتفالی خبره ده
چه په بل شوی انکار باندېم لاس راغی د هغه شل له بهر لاس په لاس راشي .

فِي كُلِّ قَرْيَةٍ كَبِيرٌ مُّجْرِمٌ مِّمَّا لِيُكْرُوا فِيهَا وَمَا يُكْرُؤُونَ
 إِلَّا بِأَنفُسِهِمْ وَمَا يُشْعُرُونَ ﴿٣٣﴾ وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ
 نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ
 يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللَّهِ وَ
 عَذَابٌ شَدِيدٌ لِّمَا كَانُوا يَكْرُمُونَ ﴿٣٤﴾ فَمَنْ يَرْجِ اللَّهَ أَنْ يَهْدِيَهُ
 لِيُشْرَحَ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يَرُدْ أَنْ يَصِلَهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ
 ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصْعَدُنِي السَّمَاءُ كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ

تفهيم القرآن

په هر کلي کې د هغه ځایه غټ غټ هرمان لکولی دی چه هلته د خپل مکر و فریب چاونه خواره کړي.
 په اصل کې هغوی د خپل فریب په حال کې پخپله قتل، خو هغوی په هغه پوهېږي نه.
 هر کله چه دوی ته یو آیت راشي نو دوی وايي موږ به تر هغه نه منو ترڅو پرې د هغه
 شخړه موږ ته پخپله را ښکړي شی کوم چه د الله رسولانو ته ورکړې شوي ده د الله و پر
 به پوهېږي چه د خپل پیغام رسولو کاره چانه واخلی او په کومه طریقه ته تر واخلی
 هغه وخت نږدې ده چه دا مجرمان به د خپلو مکرونو په بدله کې د الله سړه ولست
 او سخت عذاب وویږي.

پس (دا حقیقت ده چه) چاته الله د هدایت کولو اراده کوي نو د هغه سینه د اسلام
 د پاره پرانزی او د چا چه په کسرا هې کې د غور زولو اراده کوي نو د هغه مینه دا ده
 لنډه تنګه کړي چه (د اسلام تصور کول) هغه ته دا به ښکاري لکه چه انسان
 ته څیري. دغه شان الله تعالی (د حق نه د تېښته او د نفرت کولو) ناپاکي

الله یعنی موږ ته د رسولانو په ده بیان باندې ایا ن نه را وړو چه هغوی تیر به لرېست، دا ځله او د خدا
 پیغام ته وره را وړو، بلکه موږ به هله ایا ن را وړو چه فرشته پخپله موږ ته راشي او موږ ته ووايي چه دا
 د الله پیغام ده.

مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾ وَكَذَلِكَ نُوَلِّي
بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ لِيَعْلَمَ الْمُشْرِكُونَ
أَلَّا إِلَهَ إِلَّا يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَ
يُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا شَهِدْنَا عَلَى أَنْفُسِنَا
وَعَزَّيْنَاهُمْ بِحَيَاةِ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ

چه الله تعالی هم کول و غماری، بیشکه ستار ب د حکمتونو غاوند دے او علیم دے. کورنی، مولود
په دغه شان (په آخرت کین) ظالمان د یو بل منکری کړو د هغوی د هغه کچه په وجه چه هغوی
په د پد دنیا کین د یو بل منکر شریک کول. (په دغه موقع به الله د هغوی نه داپوس
هم وکړی چه) ا د پیریا نواو د انسانانو د لاسو ته هم ستاسونه هغه
پنځیران نه و ودرغلی چه تاسوته به نه زمونږه آیتونه او رول اود دغه ورځ د
انجام به به یی وکړی؟ هغوی به ووايي، "هو، مونږ د خان خلاف په خپله
کواهی کوو." نن د دنیا ژوند دا خلق په دوک کین اچولی دی، خو په دغه
وخت به هغوی پنځله د خپل خان خلاف کواهی وکړی چه هغوی

الله یعنی اگرچه الله تر پوره اختیار هم چید که چاته سزا ورکول غواړی او که چاته معافی کول غواړی، خو
د سزا او معافی به هغه پلا وچه د خوا هشا تو په بنیاد باند نه دی، بلکه د علم او د حکمت په بنیاد باندینه دی.
خدا د هغه مجرم معافی کوی چه د هغه په قتل به هغه تر معلوم دی چه دغه پنځله د خپل مجرم د مدد او
نه د دغه او د الله حکمت به د هغه په قتل دا فیصله وکړی چه دغه له سزا ورکول نه دی پکار.
الله یعنی که څنگه چه په د دنیا کین هغوی په گناه کولو کین او د بدی په کتلو کین شریک و دغه
شان به هغوی په آخرت کین په سزا کین هم شریک وی.

۹۸ یعنی مونږه دا اقرار کوو چه ستاد طرفه به رسولان را تلل او مونږه به نه د حقیقت نه
خپرولو، خود از مونږ خپل قصور و وجه مونږه د هغوی خبره و نه منله.

كَانُوا كَافِرِينَ ﴿١٣٠﴾ ذَلِكَ أَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ
وَأَهْلَهَا غُفْلُونَ ﴿١٣١﴾ وَلَكِنْ دَرَجَتٌ مِمَّا عَمِلُوا ط وَمَا رَبُّكَ
بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٢﴾ وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ إِن يَشَأْ

کافران بودند۔ (۱۳۰) کما هو به هغوی نه دده دپاره واخلطه شی چه دایانه شی) چه تبار به ظلم سره
کلو تبار، کونکے نه ووهرکله چه دهنه وسید ویکي دحقیقت نه ناخبره وی۔

دهرسری درجه دهنه دعل په لحاظ سرده او ستارب دخلقو دعملونو نه ناخبره ده
ده۔ ستارب به نیاره ده او مهربانی دهنه دستور ده که چرے هغه و غواری

الله یعنی به خبره او ناوهر نه وو بلکه کافران وو۔ هغوی به پخپله داخبره و منی چه حق مونزه رارسید
ووهو مونزه پخپله دهنه دقبلولو نه انکار کړه وو۔

الله یعنی الله خپلو بندگانوله دا مومن نه ورکول غواری چه هغوی دد الله په ځنګن دا احتیاج وکړی چه
مونزه خوتا هدو دحقیقت نه خبر کړی نه کړو، او نه دزمو نه دپاره دمعجز لاره بنودلو نظام کړه وو، خو
چه کله مونزه ناپوه یتیا په وجه په غلطه لار لار وواوس ته مونزه رانیسه۔ دده دحجت ختمولو دپاره الله
تعالی پیغمبران راوړل او کتابونه نازل کړل دپاره دده چه پیریانو او انسانانو ته صفا صفا خبر ورکړه
شی۔ اوس که خلق په غلطه لار باندی شی او الله هغوی له سزا وکړی نو دهنه الزام پخپله په هغوی باندی
دا شی په الله تعالی باندی نه را شی۔

الله "ستارب به نیاره ده" یعنی دهنه په تاسو کې نه غرض نشته، او نه دتاسو نه شه فایده
چه تاسو دنا فرما شی دوجه نه به کفی دهنه دتقصان وشی، یا ستاسو دفرمانبره اشی دوجه نه به کفی هغه
نه شه فایده ورسې۔ که تاسو ټول تحت نافرمانه شی خو دهنه په بادشاهی کې هیر کفشی راوخلی، او که
ټول فرمانبرداره عبادت گزاره شی نو دهنه په بادشاهی کې نه زیاتنه نشی کولی۔ دهنه نه ستاسو دسلامت
محتاجه ده او نه ستاسو دندرو نیاز۔ خپله به شمار نه ترانه په تاسو خرچ کوی او دهنه په بدله کې تاسو
نه هیر نه غواری۔

"مهربانی دهنه دستور ده" دلته دموقی په لحاظ سره دده نقره دوه مطلب بند دی۔ یو د اچه دانکه
رب تاسو ته وایي چه په نیغه لار باندی شی او دحقیقت نه خلاف عملونه مه کوی نو دده دوجه نه دده چه
تاسو په نیغه لار لا رشی نو کفی هغه نه فایده ده او که په غلطه لار لا رشی نو کفی هغه نه نقصان ده، بلکه
دده اصل وجه داده چه په نیغه لار باندی به تلوکې ستاسو خپله فایده ده او په غلطه لار باندی به تلوکې
ستاسو خپل نقصان ده۔ دا سراسر دهنه مهربانی ده چه هغه تاسو ته هغه معجز عمل تعلیم درکوی چه
دهنه په وجه تاسو وچتو وچتو درجو ته ترقی کولی شی او دهنه غلطو عملونو نه تاسو منع کوی چه دهنه

يَذُوبُكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَاءُ كَمَا أَنشَأَكُمْ مِنْ
 ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ ﴿٣٢﴾ إِنَّ مَا تُوْعَدُونَ لَأَيُّوْهُ مَا أَنْتُمْ
 بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾ قُلْ يَقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ
 تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدِّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٤﴾

نو تاسو بہ لہے کری اور تاسو پہ خاتمہ بہ نور شوک، چہ کوم خلق دھغہ خوبن وی، راولی، لکھنکہ چہ
 تاسوئے نور و خلقو د نسل نہ پاپور تہ کری یئی۔ تاسو سرہ چہ دکوم خیر وعدہ کیوی ہغہ یقیناً
 راتلونکے د اور تاسو د خدائے دعا جزہ کو لو طاق ت نہ لوی۔ ایسے محمدؐ، و دایہ چہ اے خلقو،
 تاسو پہ خپل خاتمہ عمل کوئی اور تہ ہم پہ خپل خاتمہ باند عمل کوم، دیر ذر بہ تاسو تہ معلومہ شی
 چہ آخری انجام بہ دچا بند وی، بہر حال دا حقیقت دے چہ ظالمان ہیچرے خلاصے نئی موندلے۔

پہ وجہ تاسو لاند مرتبہ تہ خئی۔ بل دا چہ ستاسو رب سخت مزاج نہ دے، تاسو لہ پہ سزا در کو لو کین ہغہ
 لہ منہ نہ ورخی، ہغہ خانہ تاسو پہ نیولوا و پہ وھلو پے نہ دے ور پے شوبہ چہ ستاسو نہ لہ کناہ وشی او
 فوراً سزا در کری۔ پہ حقیقت کین ہغہ پہ خپلو مخلوقا تو یاندیر مہربان نہ دے۔ نہ پہ رحم و کرم سرہ خپلہ
 خدائی کوئی، او دغہ معاملہ تہ د انسانا نو سرہ ہم دے۔ دغہ وجہ دے چہ ہغہ ستاسو کناہونہ پہ ہغہ معاف
 کوی۔ تاسو نا فرمانی کوئی، کناہونہ کوئی، جرمونہ کوئی، دھغہ پہ رزق باند عنیدری او دھغہ حکمونہ تہ
 منی، خو ہغہ صبرا و دغفوی نہ کارا خلی او تاسو تہ د پوہ د پار او د خپل خان د اصلاح د پارہ ٹھلوتہ
 در کوی۔ او کہ نہ چرے ہغہ سخت گیر وے نودا دھغہ د پارہ شہ مشککہ خبر نہ وہ چہ تاسوئے د دنیا
 نہ رخصت کری وی او ستاسو پچائے تے بل قوم را وچت کرے وے، او یا تہول انسانان تے ختم کرے وے
 او بل مخلوق تے پیدا کرے وے۔

۲۲ یعنی قیامت، چہ دھغہ نہ روستو بہ تہول عکس روستو انسانان بیا را ژوندی کرے شی او خپل رب تہ
 بہ د آخری فیصلے د پارہ پیش شی۔

۳۳ یعنی کہ زما پہ خبرہ تاسو نہ مہیردی او د خپلو غلطو کار و نونہ نہ منکر کیوی نو چہ پہ کومہ لار
 تاسو کئی نو پہ ہغہ باند خئی، او ما پہ خپلہ لار ستلو تہ پریردی، آخری انجام چہ ہغہ وی ہغہ بہ تاسو
 ہم د وینی اورہ بہ تے ہم د وینم۔

وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا
هَذَا لِلَّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا كَأَن لَّشُرَكَائِهِمْ فَلَآ

دے خلقو د الله د پاره ، د هغه فصلونه او خاړو و نه چرم الله پيد اکړي دی ، يوه حصه مقرر کړي ده
او په خپل کمان وايي چه دا د الله د پاره ده ، او دا زمونږ د شريکانو د پاره ده . بيا
کوم حصه چه د هغوی د شريکانو د پاره ده هغه خو الله ته

کله به د تقريز سلسله په دے تيره بايد ختمه شوی وه چه که چرے دا خلق نصيحت قبلولو ته تيار نه
دی او په خپل جاهليت باند ټينگ ولاړوی نو دوی ته ووايه چه به ده تا سويپه خپله طريقه باند عمل کوئی او
زه به پخپله طريقه باند عمل کوم ، قيامت به يو وړج ضرور راشي ، په هغه وخت به تا سوته معلومه شي چه دے
طريقه به خه انجام وی ، بهر حال په دے باند حال به پوه کړی چه هلته به ظالمان خلاص نه شي . دمه
نه دوستو هغه جاهليت بنود لے کيږي چه په هغه باند دا خلق ټينگ ولاړ دی او د هغه پر بنسټ د نوت
تيار نه دی . د هغه جاهلانوته ويیله کيږي چه ستا سو هغه "ظلم" هغه دے چه د هغه پر وجه تا سوت خلاصی
اميد نشي کولے .

له دے خبرے هغوی پخپله قائل و وچه زمکه د الله ده او فصلونه هغه راخيږي . دغه رنگه
هغه خناور هم الله پيد اکړي دی د کومو نه چه دوی خان لخدمت اخلي . ليکن د هغوی دا خيال و وچه په
هغوی باند د الله د فضل د هغه ديوتاگانو ، نرښتوا و پيږيانو ، د آسماني ستورو او د پنځوانو بزرگانو
د روحونو د برکت د وچه نه دے چه د هغوی په موبن باند د کرم نظر دے . او په دے وجه په هغوی
د خپلو پتو د پيد او اړ نه او د خپلو خاړو و نه دوه حصے بيلولے . يوه حصه به د الله د نوم په دے
شکريه کيږي وه چه هغه دا پتي او خاړوی ورکړي دی . او بله حصه به د هغوی د سر پرستانو معبودانو
د تندر د پاره وه چه د هغوی مهربانيانے د هغوی سره شام لے دی . الله تعالی د ټولو نه اول هغوی
په دے ظلم باند را نيسي چه دا ټول خاړوی موبنه پيد اکړي دی او موبنه ورکړي دی ، نو په دے کيږي
دا د بل چا نذر و نيا زهنگه راغے ؟ دا نمک حرامی نه ده نو هغه ده چه تا سو د خپل احسان کوکي هغه احسان ،
چه هغه درسه صرف د خپل فضل و کرم په وجه کړې دے ، د بل چا د فضل و کرم نيجه گنځي او په
شکريه ادا کولو کيږي هغه هم د خدايے سره شريکيږي . دويم کولت لے د هغوی په دے خبره باند کړې
دے چه هغوی دا د الله کوم حصه مقرر کړي ده دا لے هم په خپل کمان باند مقرر کړي ده ، چه
کوم حصه لے په خپله د الله د پاره مقرر ول غوښتل هغه لے د الله د پاره مقرر کړه او چه کوم لے
د نورو د پاره مقرر ول غوښتل هغه لے د نورو د پاره مقرر کړه . حالانکه د دے بخشش اصلی مالک
او اختيار مند پخپله الله پاک دے او د فيصله د هغه د شريعت مطابق کول پکار دی چه د هغه د
بخشش نه ثومره حصه د هغه د شکريه د پاره و ويیله شي او په باقي کيږي بيا ټوک ټوک حقد اړ دی .
نو په حقيقت کيږي چه کوم حصه دا خلق په خپل باطل خيال کيږي د خدايے د پاره و ياسي او په فقيرانو

يَصِلُ إِلَى اللَّهِ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شَرِّكَائِهِمْ سَاءَ
مَا يَحْكُمُونَ ﴿٣٧﴾ وَكَذَلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

نہ رسیٰ خو کو مہ چہ دے اللہ دے پارہ دے نو ہفہ دے ہفوی شریکا نو تہ رسیٰ شے شے خرا بے فیصلے
کوی دا خلق۔

اودغہ شان دے ہفوی شریکا نو دے پرو مشرکانو دے پارہ دے خیل اولاد قتلول

او میکنا نو باندے خیرات کوی ہفہ ہم شہ نیکی نہ دے۔ ہیتر وجہ نشہ چہ ہفہ دے خدائے پیر درکن قبولہ شے۔
تہ دے دیواریک طنز دے دے ہفوی پیر دے کار پاندے چہ ہفوی پیر کو مہ حصہ دے خدائے پیر نوم ایستلہ نو
پہ ہفہ کن بہ ہم ہفوی قسما قسم چلو نہ کول اوکے بہ شے پکین راو ستلواو دے خیلو خود ساختہ شریکا نو
دے حضور یا تو لو کو شش بہ شے کولو دے نہ بہ دا معلومیدلہ چہ شومرہ مینہ دے ہفوی دے شریکا نو
سرہ دے ہفہ مینہ دے خدائے سرہ نشہ۔ مثلاً کو مہ غلہ یا میوہ چہ بہ دے خدائے پیر نوم پاندے دے ہفہ
نہ چہ بہ خدہ نیکتہ را پیر یوتلہ نو ہفہ بہ شے دے شریکا نو پیر حصہ کن شاملولہ، اوکے دے شریکا نو دے
ہفہ حصہ نہ بہ شہ را پیر یوتلہ، یا بہ تیرخہ دے خدائے پیر ہفہ حصہ کن شامل شول نو ہفہ بہ شے ہم دے
ہفہ شریکا نو ہفہ تہ دے اپس کولہ۔ کو مہ پتی چہ بہ دے شریکا نو دے نذر دے پارہ مخصوص کرے شوی و و کہ
چرے دے ہفہ نہ بہ او بہ ہفہ پتہ طرفتہ را پیر یوتلہ کو مہ چہ بہ دے خدائے پیر نذر دے پارہ مخصوص و و نو
دے ہفہ قبول پیداوار بہ دے شریکا نو پیر حصہ کن دا خلیل و، لیکن کہ داکار بہ برعکس و نو دے خدائے
پیر حصہ کن بہ ہیتر اضافہ نہ کیدلہ۔ اوکے چہ بہ دے سرکپے دے وچ نہ دے نذر و نیاز غلے تہ پھیلہ ضرورت
پیش شول دے خدائے ہفہ حصہ بہ شے خورلہ او دے شریکا نو حصہ تہ بہ شے دے پیر نہ لاس نہ و و و لو
چہ چرتہ شہ بلا پیر نازلہ نہ شے۔ اوکے بہ شہ وجہ بہ دے شریکا نو پیر حصہ کن کھے راغے نو ہفہ بہ شے دے
خدائے دے حصہ نہ پورہ کولو، لیکن کہ دے خدائے پیر حصہ کن بہ کھے راغے نو دے شریکا نو دے حصہ نہ بہ شے و تہ
یو دا نہ ہم نہ و را چولہ۔ پیر دے کار چہ بہ چا اعتراض کو نو قسما قسم جوابولہ بہ شے و رلہ و کول۔ مثلاً
دا بہ شے و نیل چہ خدائے ہفوی دے دے ہفہ دے حصہ نہ کہ شہ کم ہم شے نو دے ہفہ پیر ہفہ پیر دے و و دا
شریکاں خوبند کان دی، دے خدائے پیر غنیاں نہ دی، نو دے دوی پیر حصہ کن کہ بن شان کھے راغے نو دوی
پیر موبن را بنولہ شے۔

دے دے دھونواصلی جرہ شہ وہ، پیر دے باندے خان پوہ کولو دے پارہ دے نہ خان خبرول ضروری دی پیر
دے عربو جا ہلانویہ دے خیل مال نہ کو مہ حصہ دے خدائے دے پارہ جد اکولہ نو ہفہ بہ شے دے فقیرانو دے مسکینانو،
دے مسافرانو دے یتیمانو پیر امداد کن خرچ کولہ، او کو مہ حصہ چہ بہ شے دے شریکا نو دے نذر و نیاز دے پارہ
کولہ نو ہفہ غلو بہ یا دے مذہبی خلق خیر نہ تلہ او یا بہ پیر در پاندے نو باندے نذر پیر شکل کن پیش کرے شول
او پیر دے طریقہ بہ منظورالوا و عبادت کن راوتہ و رسیدلہ۔ ہم دے وجہ وہ چہ دے خود فرضہ مذہبی
پیشواکانو دے خوکا لور اسے دے چا ہلانو تہ داخیر پیر زہرہ کن کیٹولہ وہ چہ کہ دے خدائے پیر حصہ

قَتْلَ أَوْلَادِهِمْ شُرَكَاءَهُمْ لِيُزْوَغَهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ

بنائیتہ بنکارہ کری دی دپارہ دے پہ هغوی پہ هلاکت کین مبتلا کری اوپہ هغوی باند خیلین شکن کری۔

کین کے راشی نو هیم گناہ نشہ، خوچہ "خدا کے دنیا زبینو" پر حصہ کین شہ کے راشی ہنکہ کہ شہ کین زیان شی
نولابھترہ دہ۔

۱۰۰ "دلتہ" "شریکانو" والفظ پہ یوہ بلہ معنی کین استعمال شوہ دے چہ دے برقی معنی نہ مختلفہ دہ۔ پہ
برقی آیت کین چہ چاتہ "شریک" ویلے شوہ دے، هغہ دے هغوی معبودان تو، چہ دے هغوی پر برکت یا سفارش
باند پہ هغوی مدد حاصل لو او دے نعمت پہ شکر الیتلو کین ہرے دے خدا کے سرہ حصہ دار کین۔ دے نہ برخلاف
پہ دے آیت کین دے "شریک" نہ مراد هغہ انسانان او شیطانان دی چہ هغوی دے اولاد و قتل و دے خلقو پہ
نظر کین یوچا ترا وغور کار بنکارہ کرے وو۔ دوی تہ دے شریک ویلو و چہ دہ دے پہ اسلام کین شکہ دے
عبادت حق دار یوانے الله تعالی دے، دے شان دے بند یانو دے پارہ دے قانون جوہر لو او دے حلال حرام متورہ ولو
حق دار ہم صرف الله دے۔ نوکہ شکہ چہ دے بل چہ عبادت کول دے خدا کے سرہ شریک جوہر لو دی، نو دے
شان دے بل چہ قانون حق کین لو او دے چہ پابندی کول او دے هغہ حکمرانہ منل ہم دے خدا کے سرہ شریک جوہر لو دی
داد او اپد کارونہ دے شرک دی، خواہ کہ دے کارونو کوونکے هغہ هستوتہ پہ ربہ باند الله اورپ او وائی
او کہ دے وائی کو مو هستوتہ چہ دوی نذر و نیار پیش کوی یا چہ دے کو مو هستوتہ قانون حکمرانہ منی۔

دے اولاد دے قتل و دے طریقہ پہ عربو کین جاری دے او پہ تو آن کین دے دیہ او و طریتہ اشارہ شوی
(۱) دے جینکو قتل، پہ دے خیال سرہ چہ شوک دے هغہ قوم نشی، یا پہ قبائلی جنگو کین دے دشمن پہ قبضہ کین
دانشی، یا پہ شہ بلہ دے دے دے پارہ دے شرم سبب جوہر نشی۔

(۲) دے چو قتل، پہ دے خیال سرہ چہ دے هغوی دے پالنے بوج پر دانشی او پہ کتبہ کین کے دانشی۔

(۳) بھی دے خیلو معبودانو دے رضا دپارہ قریباف کول۔

۱۰۱ "دے هلاکت لفظ دیر دے مطلب لفظ دے۔ دے نہ مراد اخلاقی هلاکت ہم دے چہ دے انسان زہرہ دومرہ
سخت شی چہ خیل بھی پہ خیل لاس قتلوی پہ هغہ کین انسانیت خو پر سیردہ چہ حیوانیت پکین ہم نہ وی۔ او دے
نہ مراد انسانی او قوی هلاکت ہم دے شکہ چہ دے چو قتل و سرہ خو نسل ختمیری او آبادی ہم کبیری، چہ
دے هغہ نہ انسانانوتہ ہم نقصان رسی او هغہ قوم پھیلہ ہم تباہ کبیری چہ خیل وارثان پہ خیل لاسونو هغوی
او دے نہ مراد دے آخری انجام هلاکت ہم دے شکہ چہ شوک پہ خیلو معصومانو پچو باند دا ظلم کوی او چہ دے
انسان سرہ او پھیلہ دے خیل قوم سرہ دا دشمنی کوی، هغوی خیل خان دے خدا کے سخت عذاب متحق کوی۔

۱۰۲ "دے جاہلیت پہ زمانہ کین بہ عربی لو خیل خان تہ دے حضرت ابراہیم او دے اسماعیل معقودین ویل
او پہ دے چہ دے هغوی دا خیال ووچہ هغوی پہ کوم مذہب دی نو ہم دے مذہب الله تہ فورہ دے۔
لیکن کوم دین چہ هغوی دے حضرت ابراہیم او اسماعیل نہ زده کرے وو نو پہ روستو معدو کین پہ هغہ کین

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٤﴾ وَقَالُوا
هَذِهِ أَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَا يَطْعَمُهَا إِلَّا مَنْ نَشَاءُ بَنِعْمِهِمْ
وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَأَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ
عَلَيْهَا افْتَرَاءٌ عَلَيْهِ يُسْجِرُ بِهِمْ بَيِّنَاتٌ كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٥﴾

که چرخه الله غوڻيٽي نو دوی به داسه نه کولې، دوی پرېږده چه ددروغو په الزامونو لکول کي مشغول وي.
دوی وايي چه دا ځناورد او دافصلونه محفوظ دي، دا صرف هغه خلق خور به شي چه زموږ بند
خوبن وي، حالانکه داپا بندي دوی د ځانه لکولی ده. بيا ځه ځناورد داسه دی چه په هغوی
باند سوري او بارول حرام کړه شوی دی او څه ځناورد داسه دی چه په هغه باند د
الله نوم نه اخلي، او دا قبول هر څه هغوی په الله باند ددروغو الزام لکولې ده، دیر زړه
الله هغوی له دده دروغو بدله ورکړي.

مذهبي پيشواگانو، د قبايلو سردارانو او د خاندان مشرانو قیام قیاده او تقاسم هلوله او رسمونه
شامل کړي نو چه هغه روستنو خلق اصل مذهب وگړو داپه پخه عقید سره په هغه غل کولو. چرنکه
په روایاتو کي، یا په تاریخ کي یا په یو کتاب کي داسه قسم څه ریکارډ محفوظ نه و چه د هغه نه د معلومه
شوه وه چه اصل مذهب څه وو او روستوپکي بيا څه څه شتون نه، په کومه زمانه کي، کومو کومو
خلقو، په څه طریق شامل کړل. نو په دده وجه عربو د پاره د هغوی خپل دین شکست او مشتهه جوړ
شوه وو. نه به د یو څیز په حقله داپه یقین سره ویی شويچه دا هغه اصل دین ده کوم چه د خدا
د طرفه راهه ده، او نه به د یو څیز داپه یقین داپه عتونه او غلط رسمونه دی چه روستوپکي خلقو شامل
کړي دی. دده حال ترجماني په دده فصره کي شوی ده.

الله یعنی که چرخه الله غوڻيٽي چه دوی د داسه و نکړي نو دوی به څه کله داسه نه و کړه، لیکي چوکه
د الله مشیت دا و چه شوک په کومه لاس تلل غواړي هغوی له دهم په هغه لاس باند د نملو موقع ورکړه شي،
نو څکه دا قبول هر څه و شو. اوس که چرخه دا خلق ته پوه کوه او دوی ته پوهېږي او خبره نه مني او
په خپلو دروغو باند تینک وي، نو دوی پرېږده چه څه کول غواړي هغه وکړي، په دوی په دپړه
کیدو هڅ ضرورت نشته.

الله د عربو د خلقو د قاعده ده چه د هغه ځناوردیا د هغه فصل په حقله به د ندر و منلو
چه د افلاک د بار یا د فلابی حضرت دپار، تحفه شوله. دغه برکتناکه تحفه به بيا هر چا نشوه خوړلې

وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُنَا كُورِنَا وَمُحَرَّمٌ
عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا وَإِنْ يَكُنْ مَّيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ سَيَجْزِيهِمْ
وَصَفَهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٣٩﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ
سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا

او دوی وائی چه دده خار و پو خیتو کن شه دی داز مونزه د نارینو د پاره مخصوص
دی اوز مونزه پو نیتو باند حرام دی، لیکن که چره هغه بچه مروی نو بیا دوا به
دده په خوراک کنی شریک کیده شی. دا کو په خبره چه دوی د خانه جوړه کړی دی
دده بدله به الله دوی له ضرور ورکوی. یقیناً چه هغه حکیم د او د ټولو خبرونه خبر دده -
یقیناً چه هغه خلق په خساره کنی راغلل کو موچه خپل اولاد د جهالت او دنیا پوهتیا
په وجه قتل کړل او کوم رزق چه ورله خدایه ورکړه نو نو په خدایه پورته
نه دروغ و ټول او هغه په خان باند حرام کړو. یقیناً چه دغه خلق گمراه شو

بلکه د هغه د پاره د هغوی یو خاص قانون وو چه خاص قسم نذرونه په خاص قسم خلقو خوربه شو. الله تعالی
د هغوی د کارته نه یواځه مشرکانه کار وائی بلکه دا هم وائی چه دا قانون د خپله خانه جوړه کړه دده -
یعنی د کوم خدایه د رزق نه چه دوی د نذرونه ویاړونه منی هغه خدایه دده نذرونو حکم نه دده کړه
او نه دده د نذرونو د خوراک د پاره د قاعدې جوړه کړی دی. دا هرڅه دده خود سره او باغیانو
انسانانو په خپل اختیار سره د خانه جوړه کړی دی.

د روایاتو نه دا معلومېږی چه د عربو په خلقو کبل د هغه خاص نذرونو او قربانو ځناوردایه وو
چه په هغه باند د خدایه نوم اشتهل جائز نه وو. په هغه باند د حج د پاره سوری منع وه، حکم چه د حج د پاره
لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ د عاکول وو. دغه شان د هغوی د لوشولو په وخت کبل، یا په هغوی باند د سوریانو
په وخت کبل، یا د هغوی د دجه کولو په وخت کبل، یا د هغوی د خوراک په وخت کبل په دا خاص خیال ساتل
کید و چه د خدایه نوم په تعبیه باند را نشی.

د یعنی د قاعدې نذری مقرر کړی، خو هغوی دده پابندی په دده عقیده سره کوی
چه دا خدایه مقرر کړی دی، او دده عقیده لرلو د پاره د هغوی سره د خدایه د شرع حکم نشته،
بلکه صرف داسنده چه د پلارینیکه د وخت خبره دایه را روانه ده.

وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ۝ وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّتٍ مَّعْرُوشَةٍ وَ
غَيْرَ مَعْرُوشَةٍ وَالنَّعْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أُكْلُهُ وَالزَّيْتُونَ
وَالرَّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلًّا مِّنْ ثَمَرَةٍ إِذَا

اوهہ کرہوئی تیغہ لاسوند و نکی نہ ووع ۵۸۹

ہفہم اللہ دے چہ پہ بل خیرہ پاسہ غورید لی قیما قسم باغونہ او پہ خیلو تنو و لار باغونہ او دے
کجور و باغونہ ٹے پیدا کرل، او دے فصلونہ ٹے راو خیرول چہ دے ہفہ نہ قیما قسم مختلف
خوراکونہ حاصلیری، دے زیتون (خونانو) او دے ناروونے ٹے پیدا کرے چہ میوے ٹے پہ شکل
کن یوشان وی او خوندونہ ٹے مختلف وی۔ خوری دے پیدا و اس ہرکلا چہ

۵۸۹ پہ عربو کن چہ دے نذرانہ او دے قربانی دے خنار و چہ خفہ کوم خود ساختہ شریعت جوہ شوع و دے ہفہ
شریعت یوہ دفعہ دہم وہ چہ دے خنار و دے خیتہ نہ کوم چہ پیدا شی دے ہفہ غونہ صرف سری خوبے شی۔ د
بخود پارہ دے ہفہ خوراک جائزہ دے۔ لیکن کہ دے غنچے مری یا مری نو دے ہفہ دے غونہ پہ خوراک کن سری او بیج
تہول شریک کیدے شی۔

۵۹۰ یعنی کومو مخلوق چہ دار سمونہ روا جونہ جوہ کرپی و دے اگر چہ ہفوی ستاسو پلاران او بیگونہ و دے ہفہ
مذہبی برزگان و دے ستاسو پیشواکان او سرداران و دے، لیکن حقیقت خوبہر حال حقیقت وی، دے ہفوی
دے غلط طریقہ صرف پہ دے وجہ صحیح او مقدمے نشوع کیدے چہ ہفوی ستاسو مشران او بزرگان و دے۔ کومو ظالما
چہ داو لاددے قتل غونہ و حشیانہ کارونولہ ریواج و کرپے و دے، دے خدا ٹے رزق ٹے دے خدا ٹے پہ مخلوق باندی حرام
کرپے و دے، پہ دین کن ٹے نوے نوے خبرے شامل کرپے و دے او دے ہفہ نسبت بسے خدا ٹے تہ کولو، ہفوی آخر تک
کامیاب او صحیح خلق کیدے شی۔ خواہ کہ ہفہ ستاسو مشران او بزرگان و دے خوبہر حال ہفہ کنراہ و دے او دے خیلے
کنراہی پیدا انجام بہ ضرور ویجی۔

۵۹۱ پہ اصل کن جنتی مَعْرُوشَةٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَةٍ الفاظ استعمال شوی دی چہ دے دے قسم
باغونہ تیر مراد دی، یوہ ہفہ باغ چہ دے ہفہ بوقی پہ لڑکویانہ غورولہ کیری، بل ہفہ باغ چہ دے ٹے پہ خیلو
تنو باندی مضبوط و لارہ وی۔ دے دے ویجے نہ موند دے جنتی مَعْرُوشَةٍ ترجمہ پہ بل خیرہ پاسہ
غورید لی باغونہ کرپی دے، او دے جنتی غَیْرَ مَعْرُوشَةٍ ترجمہ موہ پہ خیلو تنو و لار باغونہ کرپی دے۔

اَتُمْرُوْا اَنْ تَكُوْنُوْا اَمْۡوَٰلُكُمْ حَرٰمًا ۚ وَلَا تَسْرِفُوْا اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ
 الْمُسْرِفِيْنَ ۝۱۳۱ وَمِنْ اَلۡاُنْعَامِ حَمُوْلَةٌ ۚ وَفَرۡشًا ۚ كُلُوْا مِنْۢهَا
 رَزَقَكُمُ اللّٰهُ ۚ وَلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ۚ اِنَّهٗ لَكُمۡ عَدُوٌّ
 مُّبِيْنٌ ۝۱۳۲ ثَمٰنِيَةَ اَزْوَاجٍ مِّنَ الضَّاۡنِ اِثْنِيْنَ وَمِنَ الْمَعۡزِ
 اِثْنِيْنَ ۚ قُلْ عَالِدًا كَرِيۡمًا ۙ اَمۡ اِلٰنۡثِيۡيۡنَ ۙ اَمَّا اَشۡتَمَلْتُ عَلٰۤیۡہِ

ميوہ ونبی، اود الله حق تیر و ذکر ہی هر که چه ددے فصل و ربی اود کد نہ مہ او ری حکہ چه
 الله د حد نہ او پید و نی نہ خوب سوری بیا هغه هم الله دے چه پیر خا و و کین ے هغه خنا و هم پیدا
 کری دی چه د هغه نہ د سوری اود بار و لو کا را غتلی کیری او هغه خنا و هم چه د خوراک او فرش
 (یعنی د غورید لو) پیر کار راخی خوری د هغه شیر و نو نہ کوم چه در لہ الله در کری دی او پیر شیطان پیر
 مہ غنی چک چه هغه ساس و بکار و دشمن دے د اوت و نر بنی دی دود د کد و د قسم نہ او دود د چیلو
 د قسم نہ اے محمد، د دوی نہ تپوس و کره چه الله د دے نران حرام کری دی
 او کد بنی، بیا هغه بیچی چه د کد و او د

۱۳۱. اے پر اصل کن لفظ فرش استعمال شوی دے۔ خنا و نو نہ فرش و بیل یا خوب دے وجه دی چه د هغوی قد و نہ
 وارہ دی او پیر زمکہ پورہ بیکدی روان وی۔ یا پیر دے وجه دی چه هغه د ذبح د پارہ پیر زمکہ معلوم کیری، یا پیر د
 وجه چه د هغوی د خرمن و وخت و نہ فرش و نہ جو پیری۔

۱۳۲. دلتہ در خبرہ الله تعالی زمویر پیر هن کن کینول غواری۔ یوہ دا چه دا باغ او پتی اودا خنا و کوم
 چہ ساس و سرہ دی، د اقول الله در کری دی، پیر دے کن د بل چا و کرہ نشہ، نوہ دے پیر شکر یہ کن ہم بل شوک
 نفی مکرہ کیدے۔ دویم دا چه هر که د اخیرو نہ الله در کری دی نو د اذ الله د قانون مطابق استعمال و پکا
 دی۔ د بل چا د حق نہ دے چه د دے چه استعمال باند د خیل طرف نہ پابندی و لکوی۔ د الله نہ بغیر د بیل
 چا د مقرر کرہ شو و رهنو پابندی کول او د الله نہ بغیر بیل چا نہ د نعمت د شکر یہ نذر پیش کول د حد
 د پیریدل دی او د شیطان پیروی دے۔ دریم دا چه د اقول خیر و نہ الله تعالی د انسان د خوراک شکاک
 اود استعمال د پارہ پیدا کری دی، د دے د پارہ دے نہ دی پیدا کری چه دا د خنا حرام کرے شی۔ پیر
 خیل و هم او قیاس باند چه کرہ پابندی خلق و خدا دے پیر رزق او د هغه د خیر و نو پیر استعمال باند
 لکوی دی هغه تیر د الله د منشاء نہ خلاف دی۔

أَرْحَامُ الْأُنْثَيَيْنِ نَبُوءِي بِعِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣٣﴾ وَ
 مِنَ الْأَيْلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ آلَذَّ كَرِينِ
 حَرَمَ أَمِ الْأُنْثَيَيْنِ أَمَا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنْثَيَيْنِ
 أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّكُمْ اللَّهُ بِهَذَا فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ
 افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ اللَّهَ لَا
 يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٣٤﴾ قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوْحِيَ إِلَيَّ

چیلو په غیتو کښ وی؟ ما ته په علم سره ټیک ټیک ووايي که چرته تا سورښتني یی او دغه
 شان دوه د اوبنا نو د قسم نه دی او دوه د غوا کا نو د قسم نه. ټپوس تروکړه چه دده تران الله
 حرام کړی دی او که نه؟ یا هغه چی چه د اوبنا نو د غوا کا نو په غیتو کښ وی؟ آیا تا سو په هغه وخت
 کښ حاضر وی که چه الله دده د حرامید و حکم تا سوله کولو؟ نو بیا د هغه سړی نه بریات
 ظالم نور شوک وی چه پر الله پورې دده د پاره دروغ وتری چه د علم نه بغیر د خلقو غلطه
 رهنما وکړی. یقیناً الله داسه ظالما نو ته محیم لار نه ښایي
 ا. محمد، دوی ته ووايه چه کومه وحی ما ته راغلی ده په هغه کښ خوزه هم څیزه اوسه نه ویم چه هغه په

الله یعنی کمان او دم او د پلارنیکه روایتونه مه پیش کوفی بلکه علم پیش کړی که تا سو سره وی.

الله د سوال دومر په تفصیل سره هغوی ته حکم پیش کړه شو چه هغوی ته پخپله د خپل و همونو
 غلطی ښکاره شي. دا خبره چه د یو کتا ورنه و حلال وی او نیمه و حرام وی، یا نیمه حلاله وی او نرو حرام وی،
 یا د کتا ورنه پخپله حلال وی خو د هغه نیمه و حرام وی، دا ښکاره داسه غلطه خبره ده چه محیم عقل دده منلو ته
 تیار نه ده او یو قلمند اشان دا صورتی کوله چه خدا ته به داسه لغوه او فصول حکونه کړی وی. بیا که چه
 په کومه طریقه قرآن د هر یو خلقو ته په غلطو و همونو باند پوره کولو کوشش کړه داسه بالکل هم په دغه طریق
 د دنیا نور و هغو قومونو که د هغوی په فصول او لغوه و همونو باند خبره اړه وکړه محید شي، چه
 هغوی د خوراک شکاک په څیر و نو کښ د حرامی او د حلالی غلطه او نامناسبه پابندی لکولی وی.

حَرَّمَ عَلَى طَائِعِهِ طَعْمَهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا
مُسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خَنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهْلًا لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ
فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۱۷۵﴾

یو خوردنی باندی حرام وی، ماس و دهنچه هضم مردار وی، یا بیول شوی وینه وی، یا دخنیز فوسه وی
حکم چه هضم بلیته ده، یا مفتی وی چه د الله نه بغیر د بل چا په نوم باندی د بجه کره شوه وی. بیا
چه چا د مجبوری په حالت کب (د د خیزو نو نه شه و خورل) ول هله چه تا فرمانی اراده نه نه
وی او د ضرورت نه زیاته نه کوی، نو یقیناً چه تا سورب معاف کوئک او رحم کوئک د ده.

۱۷۵ دا خبره د سوره بقره په آیت ۳۱، اکبر او سوره مائده په آیت ۳۱ کب تیره شوی ده او د پانده سوره نحل په
آیت ۱۱۵ اکبر وائلوکی ده.

د سوره بقره په آیت کب او په د آیت کب پظاهر د دوه اختلاف د ده چه هلته صرف "وینه" وینل شوی ده
او دلته د وینه سره د مسفوح لفظ لکول شوه ده، یعنی د اینه وینه چه د یو خنا ورنه په زخمی کید ویا په ذبح
کید و وخته شوی وی. خو په اصل کب دا اختلاف نه ده بلکه دا د هغه حکم تشریح ده. دغه شان د سوره
مائده په آیت کب د ده خلور و خیزو نو نه علاوه د یو خو نور و خیزو نو حرام و ده هم ذکر شوه ده، یعنی
هغه خنا و رجه مرئی نه بنده شوی وی یا نه کذا و خورل وی یا د لور په نه را غور زیدل وی یا نه لکه خورل
وی او مر شوه وی یا پورنده مات کره وی. لیکن په حقیقت کب د اینه هم اختلاف نه ده بلکه یوه تشریح
ده چه دا تر معلوم پیری چه کوم خنا و رجه د ده طریق، هلاک شوه وی هغه هم مردار وی.

د دین اسلام په فقها و کب یوه د نه د د غیره قائله ده چه په حیوانی خوراکو کب کب یس هم دا خلور و خیزو
حرام دی او د ده نه علاوه د بل هر شیزو خوراک جائز ده. دا مسلک د حضرت عبد الله ابن عباس او د حضرت
عائشه ؓ وو. لیکن د د یو احادیثو نه دا معلوم پیری چه نبی صلی الله علیه و آله د خیزو نو د خوراک نه یا خو نه
کری ده یا نه په هغه باندی ناخونی اخلاک کره ده مثلاً کوری خزه، د درو و الادرنه کان او د پنجه و الا
مارغان. د ده وجه نه اکثر فقهاء وایي چه بس صرف دا خلور و خیزو نه حرام نه دی بلکه نور شیزو نه و سره هم
حرام دی. خود د ده نه روستویا د مختلفو شیزو نو په حلالوای او حراموای کب د فقهاء اختلاف د ده. مثلاً
کورنه خزه د امام ابو حلیفه، د امام مالک او د امام شافعی په نزد باندی حرام ده. لیکن هغه نور فقهاء وایي
چه حرام نه ده بلکه په شه وجه سره نبی صلی الله علیه و آله په بیوه مرقع باندی د منع کره وو. د رنده خنا و ر او
بنکاری مارغان او مردار خور خنا و ر و نه حنفیه علماء مطلقاً حرام وایي. خود امام مالک او د اوزاعی په
نزد باندی بنکاری مارغان حلال دی. دلالت په نزد باندی پیشو حلاله ده. د امام شافعی په نزد باندی صرف هغه
درندگان حرام دی چه په انسان باندی حمله کوی. شرح، زمره او پهلنگ وغیره. د وکره په نزد باندی کار ف

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ
حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شَحُومَهَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهَا أَوِ الْحَوَايَا
أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذَلِكَ جَزَيْنَهُمْ بِغَيْرِهِمْ ۖ وَإِنَّا لَصَدِيقُونَ ﴿۱۳۶﴾

او کو مو خلقو چه یهودیت اختیار کرو په هغوی باند مو بزده تېول نو کونو د الاخنا و حرام کړی وو،
او د غوا او د چیلې واز که پر هم مو بزده حرامه کړی ده بغیره هغه واز که نه چه د هغوی د
شاکا نو یا د هغوی د کولسو سره تختلی وی یا د هېوا کی سره نکیدلی وی - دا ور لړه مو بزده د
سرکشی سزا ور کړی ده او دا خبره چه مو بزده وایو دا بالکل رښتیا وایس -

او کور کچ (بجو) دواړه حلال دی، دغه شان حنفی عالمان دایې چه د زمکې تېول وایه وایه زنده سری
حرام دی، خو د ابن ابی لیلی، امام مالک او د اوزاعی په تړ باند ما حلال ده -

د دغه تېولو مختلفو قولونو او د هغه په دلیلونو باند د غور کولو نه دا خبره صفا معلومېږی چه په اصل کې په
شریعت الهی کین قطعی حرامواله صرف د هغه خنورو شیر و نو د هغه چه د کږ په قرآن کین شوه د هغه
نه علاوه په نورو حیوانی خورا کو نو کین د مختلفو درجو مکروهواله ده، د کو مو شیر و نو مکروهواله چه
د مجیم رو یا تو مطابق د بنی صلی الله علیه وسلم نه ثابت ده هغه حراموالی ته ډیر نژدې دی، او په کو مو شیر و نو
کین چه د فقها و په منیم کین اختلاف راغله ده د هغه مکروهواله شکمن ده، پاته شوه د طبیعت ناخوښتیا
چه هغه خلق د هغه شیر و نو خوړل نه خوښوی، یا د طبیعت په لحاظ سره ناخوښتیا چه د انسانانو هغه
طبیعت هغه شیر و نو نه خوښی، یا د قوم په لحاظ سره ناخوښتیا چه هغه قومونه د هغه شیر و نو نه
نفرت کوی، نو شریعت الهی هېڅوک په دغه نه مجبوره دی چه هغوی د خا خا هر هغه شیر ضرر و خوړی
کو مو شیر چه حرام کېه شوه نه ده، او دغه شان شریعت هېچا ته د احق هم نه ور کوی چه د خپله ناخوښتیا نه
د قانون جوړ کړی او په هغه خلق و الزامونه لکوی څوک چه د دغه ناخوښتیا شیر و نو په استعمال کین راوړی -

۱۳۶ دا خبره په قرآن مجید کین په دغه ځایونو کین بیان شوی ده، په سورة آل عمران کین دی "د خوراک
دا تېول شیر و نو، (چه د محمد په شریعت کین حلال دی) د بنی اسرائیلو د پاره هم حلال وو، البسته هغه
شیر و نو داسه وو چه هغه د تورا د نازلید و نه مخکې اسرائیلو پخپله په ځان باند حرام کړی وو - دوی ته
ووايه چه لا وړی تورا او د هغه یو عبارت پیش کړی که تاسر (په خپل اعتراض کین) رښتینی یی - آیت

۹۳ - بیا په سورة نساء کین دی چه د بنی اسرائیلو د جرمونو په وجه "مو بزده ډیر هغه پاک شیر و نو
په هغوی باند حرام کړل چه اول د هغوی د پاره حلال وو" آیت ۱۴۰ - او دلته دا رشاد د هغه چه د
هغوی د سرکشی په بدله کین مو بزده په هغوی باند تېول د نوکی نو د الاخنا و حرام کړل او د چیلې او د هېوا
واز که مو پر هم حرام کېه - دا د دغه وایه آیتونه چه د اجماع کېه شی نو د تر معلومېږی چه د حیوانی

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَّبِّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ
عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿۱۴۰﴾ سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ

اوس که چرے دوی تانہ دروغن و وائی نوتہ ورتہ و وایہ چہ ستا سوربہ فراخہ رحمت خاوندہ اود
مجرمانونہ دھہ عذاب شوک نشی واپس کولے ۱۴۰

دامشکان بد (ستاد خبر وپہ جواب کن) ضرور وائی چہ " کہ الله غو بنیتہ

خوارکونہ دحلالوالی اود حراموالی پر بارہ کن د شریعت محمدی اود یہودی فقہی پہ منہ کن کوم فرق دے دھے
دوہ وجہ دی۔

یوہ داچہ د توراہ د نازلید ونہ پہ سو نو کالہ مخکن حضرت یعقوب (اسرائیل) علیہ السلام دھے خیزونو
استعمال پرینودلے و و اود دھہ نہ روستو دھہ اولادہم دغہ خیزونہ پرینودلی و و نو پہ دے و و ہ یہودی
عالم نو دغہ خیزونہ یا قاعدہ حرام و کنزل اود دھے حراموالے تے پہ توراہ کئی و لیکلو۔ پہ دے خیزونو کن ا و بن او
سریہ ا و سا فان شامل دی۔ نن پہ بائبل کن چہ توراہ کوم جزونہ مریونہ ملا ویری پہ دھے کن د ریو
خیزونو د حراموالی ذکرشت (احبار ۱۱: ۳-۶ - استثناء ۱۳: ۷)۔ لیکن پہ قرآن مجید کن چہ یہودیانونہ
و بیٹے شوی و و چہ را وری توراہ د بنایی کوم ٹائے پکن لیکلی دی چہ داخیزونہ حرام دی، نو دے نہ معلوم
شوہ چہ پہ توراہ کن دے حکمونو اضافہ دے نہ روستو شوی دے - شکہ چہ کہ چرے دھہ وخت پہ
توراہ کن د حکمونہ موجود وے نوبنی اسرائیلو بہ فوراً پیش کرے وے۔

دویمہ وجہ دادہ چہ ہر کالہ یہودیانونہ د الله تعالیٰ د نازل کرے شوی شریعت نہ بغاوت و کرد و و پہ
خپلہ شریعت جر و کی شونو ویریک خیزونہ تے پکن د ویرا احتیاط پہ وجہ بچلہ حرام کرل ا و الله تعالیٰ
د سنا پہ طور دھویہ دے حال کن م دغہ شان پرینودل - پہ دے خیزونو کن یو نو کونو والا متنا
شامل دی، یعنی شتر مرغ، گویہ بطہ ا و ویرہ بطہ وغیرہ، ابل و غلا و د چیلی و ازگہ شاملہ دے۔ پہ
بائبل کن دے دو ا و قسمونو حراموالے د توراہ پہ حکمونو کن داخل کرے شوہ دے۔ (احبار ۱۱: ۱۶-۱۸)
۱۸ - استثناء ۱۳: ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - احبار ۱۳: ۱۴ - ۱۵ - ۲۲: ۲۳)۔ لیکن د سورہ نساء نہ معلومیری چہ داخیزونہ
پہ توراہ کن حرام نہ و و بکدہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام نہ روستو حرام شوی دی، ا و تاریخ ہم د اکواھی
کوی چہ داموجودہ یہودی شریعت د دویہ عیسوی صدی پہ اخیر کن رقی یہود اہ مکمل کرے دے۔

پاتے شود اسوال چہ بیاد دے خیزونو پہ قتل دلتہ ا و پہ سورہ نساء کن (الله تعالیٰ د حرامنا) مریونہ حرام
کرل (لفظ وے استعمال کرو، نو دے جواب دادہ چہ خدا تے چہ یو خیز حراموی نو دھے صرف دیو صورت
نہ دے چہ دھہ دیو پیہید ا و دیو کتاب پہ ذریعہ شہ خیز حرام کری۔ بکدہ دھے دیو صورت د اہم دے چہ دھہ
پہ خپل و باغیانو بند کانونا ند بنا و قی شریعت جو ورنکی ا و جعلی قانون سازان مقرر کری ا و بیادھوی پرپاک
خیزونہ حرام کری۔ اولے قسم حراموالے د خدا تے د طرفہ نہ د رحمت پہ طور بانڈ وی ا و د دویم قسم حراموالے

اجْبَعِينَ ﴿١٣٥﴾ قُلْ هَلَمْ شَهِدَ اَعْلَمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ اَنْ
اللَّهُ حَرَّمَ هَذَا اِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدُ مَعَهُ وَلَا

بہئے ہدایت کرے وہ ۱۳۵

دوئی تہ دوایہ چہ "راولفی خیل ہفہ کو امان چہ ددہ خبرے کو اھی وکری چہ خاص ہم اللہ داخیزونہ
حرام کری دی۔" بیکہ چرے ہغوی کو اھی وکری نو تہ دہغوی ہرا کو اھی مدکرہ، اوہ کر دہے خلق

۱۳۵ داد ہغوی د عذر مکمل جواب دے۔ ددے جواب تشریح دادہ۔

اولئی خبرے دا وکرہ چہ داد مجرماً نو پخوانے دستور دے چہ د خیلو غلطو کارونو او د کمل مئی د پارہ د اللہ
مشیت د عذر پہ طور۔ پیش کوی او ددے پہ بہمانہ د معیم لارے قبلولونہ انکار کوی۔ خود دانہ مجرماً
ہیشہ انجام دی چہ آخر تباہ شی او انجام تہ خراب شی۔

بیانے دا و فرمایل چہ کوم عذر تا سو پیش کوی داخوشہ حقیقی علم نہ دے بلکہ صرف ستاسو کمان او اندازہ
دہ۔ تاسو د مشیت لفظ ہسے چرتہ او رید لے دے او بیا مویہ ہفہ بانڈ قیاسونہ لکول شروع کری دی تاسو
پہ دے پوہ نہ یقی چہ انسان پہ حق کن واقعی د اللہ مشیت شہ دے۔ تاسو د مشیت د معنی اغتلی دہ
چہ غل کر چرے د اللہ د مشیت لامذکری نو ہفہ مجرم نہ دے، حکم چہ ہفہ دا کار د خدا تہ د مشیت
لانڈ کرے دے۔ حالانکہ انسان پہ حق کن د خدا تہ مشیت دادے چہ انسان د شکر او دکھ، د ہدایت او
کمرہا ہی، د فرمانبرداری او د نافرمانی نہ کومہ لار د خان د پارہ خویشوی نو خدا تہ بہ ورتہ ہم
ہفہ لار پرانزی، او بیا چہ کوم کار انسان کول غواری، خواہ کہ ہفہ غلط وی او کہ معیم، نو خدا تہ بہ ورتہ
د خیل عالمگیر مصلحت مطابق د ہفہ کار کولوا جائت وکری او د ہفہ کار د کولو توفیق بہ ہم وکری۔ نو د تاسو
او ستاسو پلارانو او نیکو نو چہ د اللہ د مشیت لانڈ د شرک کولوا و د پاکو خیزو نو د حرام مالی توفیق
موند لے دے نو دے د مطلب نہ دے چہ ستاسونہ بہ ددے کار و توفیق نہ کیری۔ او د تاسو چہ غلطہ
لار خان نہ خویشہ کری دے او د غلطی ازادہ او غلط کو تشو نہ کوی نو ددے ذمہ واری خویشہ تاسو بانڈ پچیل
پہ آخر کن تہ پہ پوہ فقرہ کن د ہغوی د پوہ کولو خبرہ ہم و فرمایل چہ قُلْ لِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ
قُلْ شَاءَ لَهْدُكُمْ اَجْمَعِينَ۔ یعنی تاسو د خیل معذرت د پارہ دا حجت پیش کوی چہ "کہ چرے اللہ غنبتے
نو موہن بہ شرک نہ وکریے، دا پورہ خبرہ نہ دے۔ پورہ خبرہ کول کہ غواری نو دا بے وائی چہ "کہ چرے
اللہ غنبتے نو تو لو تہ بہئے ہدایت کرے وہ" یعنی تاسو پچیلہ خویشہ نیغہ لارے اختیار و لو تہ تیار نہ ی،
بلکہ دا غواری چہ نکہ شکہ اللہ تعالیٰ فرمیتے پیدائی طور پہ نیغہ لارے او فرمانبرداری جوہری کری دی
چہ د فہ شان تاسو ہم جوہری کری۔ نو بیشک کہ د اللہ مشیت د انسان پہ حق کن دا دے نو ہفہ ضرور دا بے
کولے شوہ، لیکن داد ہفہ مشیت نہ دے، نو کومہ کمل ہی چہ تاسو د خیل خان د پارہ پچیلہ خویشہ کری دہ
اللہ بہ ہم پہ دے کمرہا ہی کن تاسو پر میری دی۔

۱۳۶ یعنی کہ ہغوی د شہادت ذمہ واری و پیژندہ او پہ دے پوہ شوچہ شہادت د ہفہ خبرے پکار دے

تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ كَذَبُوا بآيَاتِنَا وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ وَهُمْ يَرْجِعُ بَعْدَ لُؤْنٍ ۝ قُلْ تَعَالَوْا أَشْلُ
مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ إِلَّا تَشْرِكُوهُ شَيْئًا

په خواستونوچه مدخه کو موخلقوچه زمونده آيتونه دروغ گنړی دی، اوچه د آخرت نه منکر دی،
اوچه نور څوک د خپل رب برابر جوړه وی.

اے خدا، دوی نه وایه چه راشی چه زه تاسوته واوړه دوام چه ستا سورب په تاسو
باند کو په پابندیانې لکولی دی.

(۱) داچه د هغه سره څوک مښکړی کو،

چه د هغه سرې ته علم وی، نو هیرمه په دمه خبره کواهی و نکړی چه د خوراک څکاک کو په پابندی موند کو
دا توبه د خدا ته د طرفه مقرر دی. لیکن که مصلحتو د شهادت دمه واری ونه پېژندله او دوسره به حیا
شوچه د خدا ته په نوم باند د دروغو کواهی کوی، نو ته ورسره په دمه دروغو کین مېشتا ملېره. حکم چه
د هغوی نه د کواهی اختلوه مطلب نه دمه چه که چرې دوی کواهی وکړی نو ته به د دوی خبره څه،
بلکه دده غرض صرف داده چه په دوی کین په کو موخلقو کین شه لږه دیره راست بازي موجود ده هغوی
ته چه کله دا دویله شی چه واقعی تاسو دمه خبره کواهی کوی چه دا پابندیانې خدا ته مقرر
کړی دی نو هغوی به د خپلو رسمونو په حقیقت باند غور وکړی، اوچه د اثبات ورته ملا وشی چه داده
خدا ته د طرفه دی نو بیا به دده فضول رسمونو د پابندی نه منع شی.

یعنی ستا سورب چه کو په پابندیانې لکولی دی هغه هغه پابندیانې نه دی چه د کو مو تاسو
پابندیانې، بلکه اصل پابندیانې هغه دی کو چه الله دده دپاره لکولی دی چه انسانی ژوند په
توسیب کین راوړی او کو چه همیشه د الله د هر شریعت بنیادی اصول دی. (د مقابلې دپاره وکوره
د بایبیل کتاب خروج، باب ۲۰).

یعنی مښکړی د خدا ته په ذات کین څوک د هغه سره شریکوی، نه د هغه په صفاتو کین، نه د هغه
په اختیاراتو کین او نه د هغه په حقونو کین.

د خدا ته په ذات کین شرک دمه چه د الله سره په ذات کین څوک شریک کړه شی. مثلاً هیسایانو
په عقیده تثلیث کین عیسی ته د خدا ته خوښه، وئیل، د هېرود مشرکانو فرستونه د خدا ته لونه وئیل، او د
نورو مشرکانو خپل دیوتاگان او خپل شاهي خاندانونه د الله په ذات کین شریکول دا ټول شرک
فی الذات ده.

د خدا ته په صفاتو کین شرک دمه چه د خدا ته کوم خاص صفتونه دی هغه د بېل چا دپاره ثابتوی. مثلاً

وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِمَّنْ إِصْلَاقُ نَحْنُ
نَزَرُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطْنَ

(۲) اودے موراد پلار مسرہ نیک سلوک کوئی،

(۳) او خپل اولاد غریبی دیرے نہ مہ ورنی، مونہ دے تاسولہم رزق درکو و او هغوی لہ بہ
ہم ورکوو۔

(۴) اودے شرمی خبرو تہ نزدہم مہ ورشی خواہ کہ هغہ بیکارہ وی او کہ پتہ وی۔

دچا پہ حق د اعتقاد لرل چہ دہ تہ غیبتوں حقیقتوں بیکارہ وی، یا هغہ هر خہ اوری اویقی، یا هغہ دهر
نقص اودے هغہ کمزوری نہ پاک دہ اودے هغہ نہ بالکل خطانہ کیوی۔

پہ اختیار تو کن شرک د اہم چہ کوم اختیارات د الله سرہ خاص وی هغہ د الله نہ بغیر د بل چا و منہ شی مثلاً
پہ غیر فطری طریقہ بانو یعنی غیبی چا تہ نفع یا نقصان رسول، دچا حاجت پورہ کول، دچا امداد کول، د
چا حفاظت کول، دھا گانے اوریدل، قسم تونہ جوہ ول او وانا ول۔ دغه رنگہ د حلالو او دھرامو او د
چا نژاد او د ناجائز د پاره حد و نہ مقررہ ول اودے انسانی ژوند د پاره قانون جوړول۔ د اقول اختیارات
خاص د الله وی په دے اختیار تو کن نور شوک شریکول شرک دے۔

پہ حقونو کن شرک د اہم چہ د خدا بے تعالی کوم خاص حقونہ پہ بنناکانو بانو دی هغہ تول حقونہ
یاد هغہ نہ خدا لر حقونہ د خدا بے بغیر د بل چا د پاره و منہ شی۔ مثلاً رکوع او سجده، لاس پہ نامہ
وہریدل، سلاوی او دیار بیکول، د شکر یم یا د لویئی د پاره نذر او قربانی کول، د حاجت پورہ کولو او د
مشکلاتو د لیرہ کولو د پاره نذر مثل یا قربانی کول، پہ مصیبت کن د مدد د پاره آواز کول، دغه شان د
عبادت، د عظمت او د بزرگی نور تول صورتونہ د الله خاص حقونہ وی۔ دغه شان د اہم قسم محبت لرل
چہ نور تول محبتونہ پر قربان کرپہ شی، اودے قسم یریدل چہ په بیکارہ او په پتہ د هغہ د
ناراضگی او د هغہ د حکم د خلاف ورزی نہ یریری، د اہم صرف د الله حق دے۔ اود اہم د الله حق دے
چہ بغیر د هغہ شرط نہ د هغہ حکم و منہ شی، اود هغہ هدایت د مسیح اود غلط معیار و منہ شی،
اویوہ اہم حکم تہ غارہ کیغیبو دے شی چہ هغہ د الله د اطاعت نہ آزاد یو مستقل اطاعت وی او چہ د
هغہ د پاره د الله د حکم سند نہ وی۔ په دے حقونو کن چہ حق ہم بل چالہ ورکپہ شی هغہ به د الله
شریک وی او کہ خدا فی نوم ورتہ شوک اخلی او کمنہ اخلی۔

(۵) په نیک سلوک کن ادب، عزت کول، خبرہ منل، د هغہ د رمنایاں سائل او خدمت
کول تول داخل دی۔ په قرآن کن په هر حال کن د موراد پلار د اخلی د توحید د حکم نہ روستوبیان
کرپہ شوی دے چہ د دے نہ د اصفا معلومیدوی چہ د خدا بے روستو د انسانو په حقونو کن د قبول نہ
اولی حق د موراد پلار دے۔

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَٰلِكُمْ
وَصَّكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ
الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ ۚ

(۱۵۱) اوکوم روح چه الله محترم کرے دے ہفہ مہ ورنی مکرپ حقہ سرہ۔

د اہفہ خبرے دی چه ددے ہدایت الله تا سوتہ کرے دے شاید چه عقل نہ کار واخلی۔
(۱۵۲) اودا چه د یتیم مال تہ مہ نزدی کیبری مکرپ داسے طریقے سرہ چه ہفہ بہترینہ وی
نزدی پورے چه ہفہ د پوہید و عمرتہ ورسی،

۱۵۱۔ پہ اصل کن لفظ "فواحش" استعمال شوے دے، د اہفہ تہ لوکار و نوتہ دانی چه د ہفہ نا کار والہ بالکل
وامعہ وی۔ پہ قرآن مجید کن زنا، د ترم لوط علی (یعنی پہ ترانسان بانڈ خیل شہوت پورہ کول)، لغو والے، د
دروغوتہمت، اودے کوئے ہفہ سرہ چه د پلار نکاح شوی وی دہفہ سرہ نکاح کول، د اکار و نہ پہ فحش کار و نو
کن شمار کرے شوی دی۔ پہ حدیث کن غلا کول و شراب شکلو اوسوال کول تہ د فحش کار و نہ و بیٹے شوی
دی۔ دغہ شان نور قبول د شرم کار و نہ ہم پہ فواحش کن داخل دی اودے الله د احکم دے چه د اہفہ کار و نہ
مہ پہ ہکارہ کوئی اومہ پہ پتہ۔

۱۵۲۔ یعنی انسانی روح، چه پہ اصل کن د خدا تہ د طرفتہ حرام کر و لے شوے دے، ہفہ مہ ورنی
مکرپ حقہ سرہ۔ اوسے پاتے شوے د اہفہ چه د پتہ حقہ سرہ، شہ مطلب دے، نود دے درے قیمنہ
پہ قرآن کن بیان کرے شوی دی اودے قیمنہ نور نبی صلی الله علیہ وسلم بیا کری دی۔ قرآن چه کوم قیمنہ
بیان کری دی ہفہ د دی،

(۱) چه چابل انسان پہ قصد بانڈ قتل کرے وی او پہ ہفہ بانڈ قصاص حق قائم شوے وی۔
(۲) چه د دین حق د قائم لو پہ لار کن شوک بو خند جور شوے وی اودے ہفہ سرہ د جنگ کول و نہ بغیر
بلہ شہ چارہ نہ وی۔

(۳) چه پہ دایر اسلام کن بد امنی خود وی یا دے اسلامی حکومت د آر و لو کوشش کوئی۔
باقی ہفہ د وہ قیمنہ چه پہ حدیث کن راغلی دی، ہفہ د دی،

(۴) چه وادہ تے کرے وی او ہفہ تے وی اور ناؤ کری۔

(۵) چه د اسلام نہ واپس کڈ تہ لارشی اودے اسلامی جماعت نہ وشی۔

د دے ہفہ قیمنہ ہلارہ بل پہ ہفہ شکل کن د انسان د پارہ د انسان قتل حلال نہ دے، خواہ

کہ ہفہ مومن وی یا دی وی یا کار و وی۔

۱۵۳۔ یعنی داسے طریقہ چه پہ ہفہ کینے خیل ہفہ شہ فرض نہ دی، نیت تے پکین صفاوی اودے یتیم ہیکرہ

وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْإِيزَانَ بِالْقِسْطِ ۚ لَا تَكِلْ فَنَافًا إِلَّا وُسْعَهَا ۚ
وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۖ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ۗ

(۷) او په ناپ تول کښ پوره انصاف کوئ، موږ به په هر چا باند د ذمه واري هغومره بار د د
خومره چه د هغه په وسه کښ وی، ^{۱۳۳}

(۸) او هر کله چه خبره کوئ نو د انصاف خبره کوئ اکر که معامله د رشته دارانو سره وی،

(۹) او د الله وعده پوره ^{۱۳۳} کړئ.

نه په خیال کښ وی، چه نه پر د خدا د طرفه خدا اعتراض راضی او نه د مخلوق د طرفه نه.
^{۱۳۳} د اکر چه د الله تعالی د شریعت یو مستقل اصول ده، لیکن دلته د دے د بیانولو مقصد داده
چه چا د خپله وسه پوره د ناپ تول او د لین دین په معاملاتو کښ د رښتنولئ او د انصاف نه کار واغستلو
نو هغه د خطه ذمه واري نه خلاص شو. په هیڅه یایه ناپوهتیا سره چه خه که زیاته رانغی نو د هغه
په تیر تپوس نه کږی.

^{۱۳۳} د الله د وعده نه مراد هغه وعده هم ده چه انسان ته د خپل خدا ته سره وکړی، او هغه
وعده هم ده چه د خدا ته په نوم ته د بل انسان سره وکړی، او هغه وعده ترهم مراده چه د انسان
او د خدا ته په منځ کښ او د یو انسان او د بل انسان په منځ کښ په هغه وخت کښ خود بخود دوشی خه
وخت چه یو انسان د خدا ته په زمکه یاند په انسانانو کښ پیدا شی.

اولنئ دواړه وعده د پوه او د اراده وعده دی، او د دریمه وعده یوه فطری وعده

ده (Natural Contract). او د اکر چه پر دے کښ د انسان د اراده خه دخل نه وی، لیکن

د اولنئ دواړو وعده و نه په احترام کښ هم کښ نه ده. د انسان له چه خدا ته وجود ورکړی ده، هر
تسم طاعتونه او د اندامونه ته ورکړی دی، د هغه د زکات او د لطف او د سپارنه فایده اخلی، او د قدرت
د قانون لاند د ژوند نه فایده اخلی، د دے ټولو فایده و په وجه په انسان باند د خدا ته له حقونه،
فطری لحاظ سره پخپله راضی. او دغه شان چه یو سره د یوه مور په خیته کښ د هغه په وینه غټیږی
او د پلار په محنت سره په ودان کور کښ پیدا شی، او بیا په مختلفو شکلونو کښ د اجتماعي ژوند د لجه شلار
مختلفو د اړوند نه فایده اخلی، نو د دے په وجه د هر د افراد او د اجتماعي اړوند حقونه هم خود بخود په
ده باند راضی. د انسان چه د خدا ته سره او د یو انسان چه د بل انسان سره کومه وعده ده دا خه په
کاغذ باند نه ده لیکل شوی بلکه د انسان په هر وخته باند لیک ده. د دوه انسان په خپله اراده سره
نه ده کړي خود انسان تول وجود د دے وعده احسان منده ده. د دے وعده طرفه د سوبه بقره په آیت
۲۷ کښ اشاره شوی ده چه فاسقان خلق هغه دی شوک چه د الله وعده د وعده د مضبوطیانه روستو

ذِكْرُكُمْ وَضَعُكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٢﴾ وَأَنْتَ هَذَا صِرَاطِي
مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ
عَنْ سَبِيلِهِ ذِكْرُكُمْ وَضَعُكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾

دے خبر و ہدایت اللہ تاسو ته کړې ده. شاید چه تاسو نصیحت قبول کړې.
(۱۰) دارنگه د هغه هدايت داده چه دار ما نیغه لار ده نو تاسو خاص پر د باندې غځی او په نورو
لارو باندې مه غځی، ځکه چه نور به لار به به تاسو د خدا د لار نه و اړوی او تاسو به خواره واره کړې.
داده هغه هدايت چه تاسو رب تاسو ته کړې ده شاید چه تاسو د کوز رفتار نه منع شی.

ما توی، او الله چه د کوم شېزه تر لور حکم کړې ده هغه پر یځوی او په زمکه کېن فساد خوروی. هم دده وعده
ذکر وړاندې سورة اعراف پر آیت ۷۷ کېن راځی چه په ازل کېن الله تعالی د آدم د شان د هغوی اولاد را ایستې و
او د اکوا هی ته تر اغستلی وه چه آیازه ستاسو رب نریم؛ او هغوی اقرار کړې و وچه هو، موږ به کواهان یو.
خودلی شوی لار باندې لار شی، ځکه چه د هغه د حکم نه مخ اړول او خودختاره جوړیدل یا د غیر بندګی کول
دده وعده اولسني خلاف ورزی ده، او دده خلاف ورزی کولونه روستوبیا په هر قدم باندې دده
وعده لوظونه ماتېږی. دده نه علاوه دده نازکې اولو ته او په پیچیدې وعده دده واری انسان تر هغه
پورې نشی پوره کولې ترخوچه هغه د خدا ته په خودلی شوی لار باندې ژوند تیر نه کړی. د خدا ته د
رهنای د نه قبولو دوه لوی نقصان دی. یو دا چه بله هر یو لاره انسان د هغه لاره نه بشلرې
کوی کومه چه خدا ته د تردیکت او د هغه د رضاد حاصلولو اک یوه لاره ده. دویم دا چه دده لاره
نه د لږه کید و سر به شمار نری نوی لاره انسان ته مخه لار شی چه یو ځله په هغه لار کېن ورک شی
نوبیا ټول انسانان خواره واره شی او د تار تار کید و سره انسان بیا خپله ترقی په خوب کېن هم نشی
لیدلې. دا دوه نقصانونه په دده فقره کېن بیان کړې شوی دی چه "په نورو لارو باندې مه غځی
ځکه چه نور به لار به به تاسو د خدا ته د لار نه و اړوی او تاسو به خواره واره کړې"

(د کور سورة مائده حاشیه نمبر ۳۵)

ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا
لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ
يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٣﴾ وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَ
اتَّقُوا الْعَلَمَ تَرْحَمُونَ ﴿١٥٤﴾ أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَنْزَلَ الْكِتَابُ عَلَى
ظَالِمٍ مِّنْ قَبْلِنَا وَإِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ
لَغَافِلِينَ ﴿١٥٥﴾ أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا

بیا موبن موسیٰ ته کتاب و رکړې ووجه د نعمت تکمیل ووپه هغه انسان باندې چې نیکه لارې اختیار کړي ده
او د هر ضروري شیز تفصیل و او سر اسر هدايت او رحمت و او د دې د پاره بنی اسرائیل ته و رکړې شوه
ووجه (بنی یثیری چې خلق د خپل رب پر ملاقات باندې ایمان راوړي) او دغه شان د کتاب موبن نازل
کړې ده ، چې یو برکت والا کتاب ده . پس تاسوپه دې په روان شي او د تقویٰ لار اختیار کړي ،
لږه نږده چې پر تاسو باندې رحم و کړې شي . او س تاسو د انشي ویتل چې کتاب خوز موبن نه یو موبن و دوو
د لوله و رکړې شوه و و او موبن هیم خبر نه و وجه هغوی پکېن خد لوستل . او اوس تاسو
د ابهانه هم نشی کولې چې که چرې پر موبن باندې کتاب نازل کړې شوه و موبن به

١٣٦ د رب پر ملاقات باندې ایمان راوړلونه مراد د دې چې هر سې د وگنړي چې خدای له یې جواب
وړکوي او بیا د دې داری ژوند تیره وی . دلته د دې دوه مطلبونه کیدې شي . یو دا چې بنی اسرائیل د دې
کتاب د حکمت نه دې تعلیمات وگوري او د دې داری احساس پکېن پخپله را بیدار شي . بل دا چې عام خلق
دا د اعلیٰ درجې ژوند وگوري او په نیکانو خلقو کېن د دې هدايت اثرات او دیني او دایته ورته ولري
چې شوک د آخرت نه د انکار په وجه غیر دمه دارانه ژوند تیروي د هغوی په مقابل کې د هغه خلقو
ژوند پر هر لحاظ سره بهتر دې چې آخرت مني او بیا د دې داری ژوند تیره وی ، او په دې لیدلو کتلو
سره هغوی د انکار د لارې نه د ایمان لارې ته راشي .
١٣٧ یعنی یهودیانو او عیسایانو له .

أَهْدَىٰ مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَ
 رَحْمَةٌ ۖ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا
 سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا
 يَصْدِفُونَ ﴿٥٥﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ
 رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ
 لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ
 فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا ۗ قُلِ انْتَضَرُوا أَنَا مُنْتَظِرُونَ ﴿٥٦﴾

۵۵ ہغوی نہ زیات پہ صحیح لارہ ثابت شوے وے۔ تاسو تہ ستا سود رب دے طرف نہ نور و نہانہ دلیل
 او ہدایت اور رحمت راغلی مے، اوس بہ دھغہ چا نہ زیات ظالم شوک وی چہ دے اللہ آیتونو تہ دروغ
 دوائی او مخ تہ واروی۔ کوم خلق چہ زمونہ دے آیتونو نہ مخ آر وی ہغوی لہ بہ دے مخ اہر ویلو
 پہ بدلہ کن مونہ بد ترینہ سزا ورکوؤ۔ آیا اوس دے داخل دے خبرے انتظار کوونکی دی چہ نریتے
 ورتہ مخ تہ و دہیری، یا ستار ب ورتہ بچیلہ راشی، یا ستار ب مخے شوکندے نیتے ورتہ بنکارہ شی
 پہ کومہ ورتہ چہ ستا دے رب مخے خاص نیتے بنکارہ شی بیابہ دے سہری تہ دھغہ ایمان
 ہیتر فائدہ نہ ورکوی چہ ہکنے ایمان نہ وی را ورے او یا چہ چا پہ چیل ایمان کن
 شہ نیکی نہ وی کتہی ۵۶، دوی تہ و وایہ چہ نہ دے تاسو ہم انتظار کوئی
 او مونہ ہم انتظار کوؤ۔

۵۶ اللہ دے آیتونو نہ مراد دھغہ ارشادات ہم دی چہ دے قرآن پہ شکل کن خلقوتہ ورائد کیدل، اوجہ نیتے تیرہم
 مراد دی چہ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ شخصیت کن اودے مومنانو پہ پاک زند کن صفا بنکاریدے، اودے کاسا تو ہغہ آثار
 تیرہم مراد دی چہ قرآن دے خیل دعوت پہ تائید کن دے شہادت پہ طور پیش کول۔

۵۷ یعنی دے قیامت آثار، یا عذاب، یا شہید بلہ دے نیتہ چہ حقیقت تہ بالکل بنکارہ کیری اوجہ دھغہ دے
 ظاہرید و نہ روستو بیاد امتحان اودے از میںبت ہیتر ضرورت پاتے نئی۔

۵۸ یعنی دے نیتولید لونہ روستو کہ چہرے یوکاند کفر نہ تو بہ و پاسی ایمان را وری نو دھغہ دے
 ایمان را وری لو فائدہ نشتہ، اوکر یونا فرمانہ مومن خیلہ نافرمانی پرین دی اودے اللہ حکم تہ غارہ کیدی نو دے ہم

اِنَّ الَّذِيْنَ فَرَّقُوْا دِيْنََهُمْ وَكَانُوْا شِيْعًا لَّسْتَ مِنْهُمْ فِىْ شَيْءٍ اِنَّمَا اَمْرُهُمْ اِلَى اللّٰهِ ثُمَّ يَنْبِئُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿٥٩﴾
مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرٌ اَمْثَلِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ

کو موخلقوچہ خیل دین تو تے توتے کروا دے دے شوقینا چہ دہغوی سرہ ستا ہیتم واسطہ
لشتہ دہغوی معاملہ اللہ تہ حوالہ دہ ہم ہفہ بہ ورتہ و بنائی چہ ہغوی شہ کری دی شوک چہ د
نیکی سر اللہ تہ حاضر شی نو دہغہ پارہ لہ چنڈہ اجودہ او شوک چہ د بدی سرہ حاضر شی

فائیدہ نشہ حکمہ چہ دیبان را و رلوا و اطاعت کو بقدر خود ہفہ و ختم پورے دے ترخو پورے چہ حقیقت پتی
وی او خیل عملا سری تہ پرینکاری اوپہ دے دینا کین دے دے امکان موجود وی چہ خدا تہ شہ تروائی
آخرت پرتہ دے بس خورخوہ او شکہ او مزہ کوہ

۱۳۱ کہ خطاب بنی صلی اللہ علیہ وسلم تہ دے او دہغہ بہ واسطہ سرہ بیا ہو لوق پرستوتہ خطاب دے د
ارشاد مد عدادہ چہ دہیشہ راستہ اصل دین دادے او اس ہم دا اصل دین دے چہ اثنان یو خدا تے خیل
معبود اورب و منی د اللہ بہ ذات کین بہ صفا تو کین بہ اختیار تو کین اوپہ حق تو کین شوک دہفہ
سرہ شریک نہ کری اللہ نہ د جواب و کولو بہ غرض بہ آخرت باندا بیان را وری او دہغہ لویو اصولو
مطابق ژوند تیر کری کوم چہ اللہ تعالیٰ د خیلو رسولانو او د خیلو کتابو نو بہ ربیعہ بنودی دی دادین
تولو انسانانو تہ د اولے ورتہ نہ و کرے شریہ و روستوچہ بیا خومرہ مذہبونہ جور شو ہفہ تول پہ
دے طریقہ جور شوچہ بہ مختلفو زمانو کین خلقو د خیل ذہن د غلطو خیالاتونہ یا د خیل نفس
د خواہشاتو د غلبہ نہ یا پہ عقیدہ کین د زیاتی کولونہ دادین بدل کروا وید دے کین تے نوے نوے خبرہ
شاملے کرے دے دین پہ عقاید و کین تے د خیلو و ہونو او قیا سونو او فلسفہ و جہ نہ کین زیاتے او
ادلون بدلون را و ستلو بہ حکمو تو کین تے د بدعاتو خلاف و کرے د تھاندے قانونہ جور کرل بہ ورو
وہو مشکو کین باریکی تہ لارل بہ فرعی اختلا فاتو کین تے مبالغہ و کرہ د آہم نہ تے غیر اہم او د غیر اہم
نہ تے اہم جور کرل بہ پیغمبرانو کین او پر دینی بزرگانو کین د پاسرہ پہ عقیدت کین د حد نہ بھر د وتل
او د پاسرہ تے بغض او مخالفت شروع کرو بہ دے طریقہ جے شمارہ مذہبونہ ارفوتے جورے شولے او
ہر یو مذہب ارفوتہ چہ بہ پیدا کید نہ نوا انسانان بہ تے بہ دینو مخالفو د لو کین تقیمول او اس چہ شوک پہ اصلی
دین حق پچہ غی نو دہغہ د پارہ دا خبرہ ضروری دے چہ دے تولو د لونہ جڈا شی او دے تولو نہ خیلہ
لارہ جڈا کری

فَلَا يَجْزِي الْإِثْمَ وَالْكَثْمَ لَا يظْمُونَ ﴿١٩٠﴾ قُلْ إِنِّي هَدَىٰ
 رَبِّي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا إِبْرَاهِيمَ
 خَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٩١﴾ قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي
 وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ ۚ
 وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٩٣﴾ قُلْ أَغَيْرَ اللَّهِ

فوقہ تہ بہ ہم ہنومرہ بدلہ ور کرے کیدے شی خومرہ چہ ہفہ قصور کرے وی، او پر ہیا بانڈ
 بہ ظلم نہ کیرے۔

۱۔ محمدؐ، وواہ زما رب ماتہ د یقین سرہ سیدہ لاری سودی دہ، بالکل تیک دین چہ ہیثم
 کوہ والے پکن نشہ، د ابراہیم طریقہ چہ ہفہ د تہو لوطر فونو نہ پو طرف اختیار کرے دوا و ہفہ د
 مشرکانو نہ نہ وو، وواہ، زما موخ، زما د عبادت طریقہ، زما ژوند اور ما مرک، تہو لوطر ہفہ د اللہ
 رب العالمین د پارہ دی چہ د ہفہ ہیٹوک شریک نشہ۔ ماتہ د حکم را کرے شوے دے او د تہو لوطر
 نہ اول حکم منو کے زہیم۔ وواہ، چہ آیا زہ د اللہ نہ بغیر

۲۔ د ابراہیمؑ طریقہ، دادہے لاریہ د معلومولو د پارہ یو بل صفت دہ۔ اگر چہ دے تہے د موسیٰؑ
 یاد علیٰ طریقہ ہم ویلے کیدے شوہ۔ غوپہ حضرت موسیٰؑ پورے دیرو خلقو یہودیت تہلے دہ او حضرت عیسیٰؑ
 پورے دیرو خلقو عیسائیت تہلے دہ، نودہ وچ نہ تہ ورتہ د ابراہیمؑ طریقہ، ووتیلہ۔ یہودیانو د عیسائیانو
 دو اردو لو حضرت ابراہیمؑ منلو، او دوار ورتہ دا ہم معلومہ وہ چہ ابراہیمؑ د یہودیت او د عیسائیت
 د پیدا کید و نہ دیر ہنکی تیر شوہ وو۔ دغہ رنگہ د عربو مشرکانو ہم دا منلہ چہ ابراہیمؑ بہ نیفہ لاری
 روان وو، اوسرہ د جہالتہ تہ دہم منلہ چہ د کعبہ بنیاد و نہ کوں انسان ایسودی وو ہفہ خالص خدا پرست
 وو، پست نہ وو۔

۳۔ پہ اصل کن لفظ "نُسُک" استعمال شوہ دہ چہ معنی تہ قربانی ہم دہ او د عبادت ہر
 قسم طریقو تہ ہم ویلے شی۔

اَبْنِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَكِبْ كُلُّ نَفْسٍ اِلَّا عَلَيْهِمْ
 وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَةَ اُخْرَى ثُمَّ اِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ
 فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٤﴾ وَهُوَ الَّذِي
 جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ اَلْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ
 دَرَجَاتٍ لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ اِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ ﴿٦٥﴾

بل رب وگویم حال آنکه هم هغه که هر چیز ^{۱۲۳}رب دے؟ هر شوک چه شد کتی دهنه دمد وار هغه پهنپله دهنه
 هیز یو بار وچسوک که دبل بارنه وچسوی ^{۱۲۴}بیاستا سوده تولو واپس تلک دخیل رب طرفته دی، هغه
 وخت به هغه ستا سوده اختلافاتو حقیقت تا سوتنه بکاره کری، دا غوم هغه دے چه تا سوتنه دز مکه
 خلیفه کان جوهر کری او په تا سوکس نه بعضو ته د بعضو په متابله کن زیات وچته درجه ورکړی، دپاره
 دده چه شد نه تا سوله درکړی دی چه په هغه کن ستا سوازمینیت وکړی ^{۱۲۵}بیشکه
 چه ستا رب په سزا ورکولو کسب هم دیر تیز دے

^{۱۲۳}که یعنی د کایناتو د تولو شیزو رب خوا الله دے، زما رب بل شوک شککه کیده شی؟ دا خبره
 به شککه مناسب وی چه تول کاینات خود الله حکومتی او د هغه په حکم وچلیدی، او زما خپل وچو
 دهم د کایناتو شیزو په حیثیت هغه په نظام یا منو چلیدی، خوله د خپل اختیار دی ژوند د پاره شوک
 بل وگویم؟ آیه د تولو کایناتو خلاف یواځه زه په بل طرف روان شم؟
^{۱۲۴}که یعنی هر سره پهنپله دخیل عمل دمد دار دے، د یو د عمل دمد واری په بل باند نشته.

^{۱۲۵}که په دے فقره کبل دره حقیقتونه بیان شوی دی:
 یو داچه ټول انسانان په زمکه کن د خدا ځایه خلیفه کان دی، په دے شان سره خلیفه کان
 دی چه خدا ځه ورله د شیزو نه د امانت په طور ورکړی دی او په هغه شیزو نو باندی د ورله
 د تصرف کولو اختیارات ورکړی دی.

دویم داچه په دے خلیفه کانو کن د مرئو فرق هم الله کرپه دے، دچا په امانت کب دیر
 شیزو نه دی او دچا کم، چاله د پراختیارات درکړی دی او چاله کم، چاله د کار کولو
 زیات طاقت ورکړه دے او چاله کم، او دغه انسانان هم د ځنوا انسانانو په امانت کب دی.

وَأَنفِصْهُ

ادیر بخیر و ادرم کوئ

دریکس داچہ د اتول ہر شہر پر اصل کبی د امتحان سامان دے ، اتول ٹرو نڈ د امتحان یوحائی دے ، ادچالہ چہ
خدا اللہ ور کروری دی ہم پر جئے کبی د ہضم امتحان دے چہ ہضم شککہ د خدا اے امانت استعمال کرد ، ترخو مرد
پر رہے دے د امانت حق ادا کرو ، ا د د کوم حد پوچھے د خیل قابلیت ثبوت در کرد ۔ ہم پر دے امتحان بیا نڈ
د ژوند پر دویک موجد کبی د انسان درجے مقدریری ۔

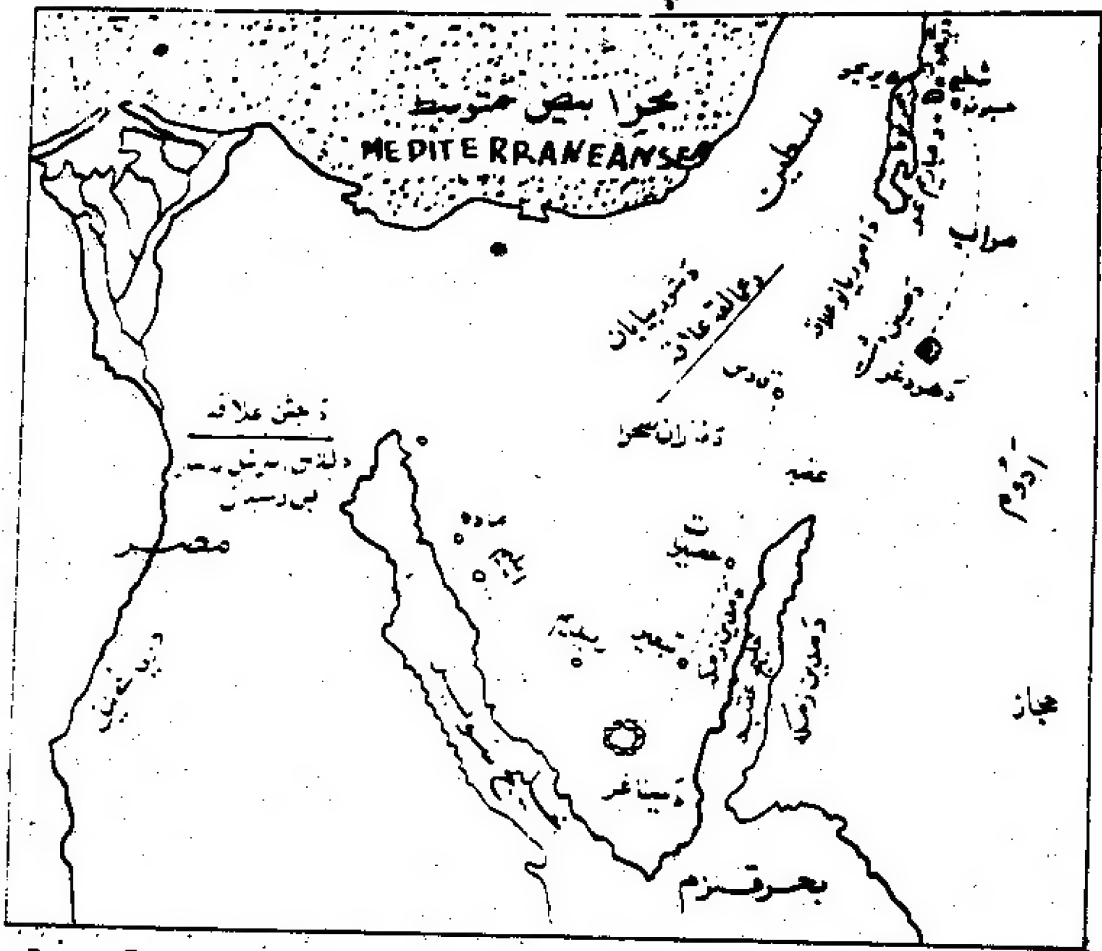

دینی اسرائیلو پہ صحرائے کو حیدل

صفحہ ۴۹۰ - ۴۹۱

شرح : حضرت مرسوئیت السدنی سریش کے معارفہ روزگار اور دنیا پر جو یہ ناس کے ساتھ دینیم دوریندیم پر لڑا بانی کے سینا غرتہ راو ستل اور یو کال نہ خدہ لبرہ مودہ ریا تیریدہ کے خانے بن ووسیدل و تورات دیرمکونہ دلتہ پر مونی بانی نازل شو بیا ورتہ حکم و شوچہ بنی اسرائیل فلسطین طرفہ بوخہ و فلسطین فتم کرنی خاکہ چہ ہفت تاسولہ پر میراث کن در کریمہ شوئے دے نوح حضرت مرسوئیت بنی اسرائیل و تاجیر اور عقیر پر لارہ دقاران صحرتہ راو ستل اور دے خانے نہ یوہ جرکہ دحالاتو معلوم مودہ پارہ فلسطین تہ اولیہ نہ د جرکہ قوس تہ والی راغہ اور فلسطین دحالاتو پور تہ پیش کرد و حضرت یوشع اور کابل نہ علاوہ دجرکہ ہر سری داسے خبرہ و کریمہ چہ بنی اسرائیل و اوریہ نوہ فلسطین دتلونہ نے انکار و کرد پس دھنے نہ تہ تعالیٰ حکم و کریمہ چہ دوی بہ دخلو بنو کھر پر دے پر دے علاقہ کن سرگرد نہ کرنی اور یوشع و د کابل نہ علاوہ بہ دوی فلسطین علاقہ نہ دینی پر دے و ان کن بنی اسرائیل دنا نہ پے صحرائے شہر پر بیابان کن اور صیین پر دشت کن سر دھیں بروہلی کوئیدل اور د علاقہ اموریانو اور میانو دیا بیانو اور دمواب دخلو سر دے جکریمہ کوئے چہ تلوی بن کلاہ یگریم و تہ نرمہ شو نوہ اور د سرحد مرز دے دھو پر عربانیہ حضرت ہارون و نواف شو بیا حضرت مرسوئیت دینی اسرائیل و دمواب علاقہ تہ دخلو شو و داتولہ علاقہ فتم کریمہ او صیون اور سلیم تہ ورسیدل دتہ دویا پر دے غر بانیہ حضرت مرسوئیت و نواف شو و دھندہ تہ دھندہ نے خلیفہ حضرت یوشع ددیہ روتہ پر پورے تو و دیریکر ارجیا بنارے فتم کرد و اور فلسطین و نے بنار و دچہ دینی اسرائیل و تہضہ کن رلے او بیا پر پورہ مودہ کن تون فلسطین فتم شو پر دتہ کن ایڈ چہ پخوانہ نوم نے ایلات اور و نے نوم نے عقبہ کے ہفت خانے دے چہ کن ایلات و اصحاب نبی تہ مشہور واقعہ نبی و دچہ دھنے دکر سونہ بقرہ پر تہ دکریمہ کن و دسوتہ اعراب سپد یو ویشتمہ دکریمہ کن راغلے دے ۔